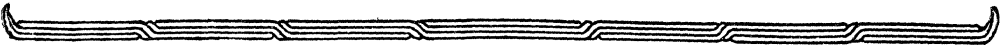

PRAV. COND.
(1780)

11 29.0114

DONAȚIE IORGU IORDAN

ADUNAREA IZVOARELOR VECHIULUI DREPT ROMÎNESC SCRIS

II

PRĂVILNICEASCA COMISIA 1780

EDIȚIE CRITICĂ

BIBLIOTECA INSTITUTULUI DE LINGVISTICĂ
INȚEBAR CĂRȚI NR. 4373/

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

1957

Ediția a fost întocmită de
COLECTIVUL PENTRU VECHIUL DREPT ROMÎNESC
AL ACADEMIEI R.P.R.

condus de
ACADEMICIAN ANDREI RĂDULESCU

și format din

ALEXANDRU COSTIN, AUREL SAVA, NICOLAE DAȘCOVICI,
VINTILĂ GAFTOESCU, VASILE GRECU, CONSTANTIN TEGĂNEANU,
VINTILĂ DONGOROZ, ION ROSETTI-BĂLĂNESCU,
GHEORGHE VLĂDESCU-RĂCOASA, EUGEN HEROVANU, MARCU CLARIAN.

INTRODUCERE

Întocmirea pravilii. Secolul al XVIII-lea, în special cea de a doua jumătate, este străbătut, între altele de tendința de a se întocmi legi scrise și de codificarea lor. Dintre domnii fanarioți, Alexandru Ipsilante a arătat o deosebită grijă în această privință. La puțin timp după instalarea sa ca domn, a dat câteva hrisoave. Dintr-acestea, unul foarte important este cel din 1775, cu titlul *Pentru rînduiala departamenturilor de judecăți*, care cuprinde o nouă organizare a instanțelor de judecată și reguli de procedură¹⁾. Pentru a fi cunoscute rînduialile acestui hrisov, a dat la 23 octombrie 1775 o circulară cu titlul „17 ponturi către ispravnici pentru judecăți, în ce chip să urmeze”²⁾, ceea ce dovedește că hrisovul a apărut mai înainte, poate prin septembrie sau chiar anterior. În noiembrie 1775 a dat un alt hrisov în care hotărăște în ce chip să se urmeze judecățile de protimisis³⁾.

Prin asemenea hrisoave Alexandru Ipsilante a reglementat unele materii juridice, așa cum mai făcuseră și înaintașii săi.

Dorința lui însă era să dea țării pe care o cărmuia, o pravilă, o lege scrisă și despre alcătuirea ei vorbește chiar în menționatele hrisoave. În primul, din 1775, spune : „ Am făcut o pravilă, carea și după ce vom arăta-o la toți, tălmăcind-o și pe limba românească, vom și tipări-o”⁴⁾. În hrisovul referitor la protimisis arată de asemenea : „Drept aceea, după această dăslușire și luminare a pravilii au a urma de acum înainte fără zătienire judecățile prințipatului nostru acestuia la căutările și hotărârile a acestui fel de pricină, pînă cînd să va da obștii și cea de noi făcută antologhie a pravilii, care pentru toate jălbile s-au scris”⁵⁾.

¹⁾ Vezi Anexe I A, p. 161—167.

²⁾ *Ibidem*, p. 167—170.

³⁾ *Ibidem*, p. 181—185.

⁴⁾ *Ibidem*, p. 165.

⁵⁾ *Ibidem*, p. 185.

Din acestea reiese că Ipsilante alcătuiše pravila încă din primul an al domniei sale.

Ceea ce a determinat întocmirea acestei pravili au fost însemnatele prefaceri economice și politice din țările noastre în cea de a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Feudalismul intrase în deșcompunere, iar noile relații de producție capitaliste își imprimau, încetul cu încetul, pecetea asupra mersului societății.

De aici, pe de o parte, nevoia pentru clasa dominantă de a-și consolida prin texte de legi poziția și privilegiile, iar pe de altă parte, transformările care au avut loc în baza economică a societății impuneau anumite reglementări juridice noi, necesare în special pentru acea parte a boierimii care începuse să fie atrasă în relațiile de producție capitaliste. Trebuia apoi o organizare mai temeinică a aparatului de stat — în special a organelor judecătorești — prin care clasa dominantă să-și poată apăra mai bine privilegiile și să exploateze clasele de jos.

Erau astfel de trebuință norme mai dezvoltate și mai precise, care, chiar atunci când prin ele se făceau mici concesiuni maselor, să apere mai temeinic interesele exploatatorilor.

Afară de aceste cauze și de curentul de legiferare și codificare al vremii — urmare directă a prefacerilor economice și sociale — ceea ce a îndemnat pe Ipsilante să întocmească pravila au fost și neajunsurile obiceiurilor juridice ale pământului precum și greutatea ivite în administrarea justiției din pricina lipsei unor legi lămurite și a conflictului ce se ivea între diferitele izvoare folosite. În hrisovul prin care a promulgat pravila, Ipsilante arată că „mai multă defăimare nu poate fi la un norod, și mai virtos la cel de bună credință, decît a vieții fără de pravili, adecă sau să nu aibă pravili sau să nu urmeze după pravili. Într-acestaș chip am aflat domnia mea pre lăcuiitorii Valahii, carii măcară că uniori urma împărăteștilor pravili celor de obște și alte ori obiceiurilor pămîntești, care obiceiuri, cu cuvînt că sînt din vechime, să sîrguia spre a avea întărire, dară cu toate acestea nici pravilile pururea într-un chip păzea, nici vechimea obiceiurilor nezmintit ținea, ci cînd cu pravilile strica obiceiurile, cînd iarăși cu obiceiurile să împotriviia pravililor”¹⁾.

Pentru înlăturarea acestor neajunsuri, se făcuseră de către alți domni cîteva hrisoave pentru reglementarea unor materii, dar acestea nu erau îndestulătoare; se simțea nevoia de ceva cu caracter mai cuprinzător. Era încă în vigoare *Îndreptarea legii* a lui Matei Basarab, dar se pare că se găsea destul de greu și nu sînt dovezi că a fost prea mult aplicată.

¹⁾ Vezi mai jos, p. 42 și 44.

Alexandru Ipsilante voia să dea o lege mai potrivită cu nevoile timpului și care să fie cunoscută de toți prin tipărire.

S-a spus că un element care a influențat pe acest domn să legifereze „a fost și starea înfloritoare a literelor grecești care continua de pe la mijlocul secolului al XVII-lea și ajunsese la apogeu acum spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, de asemenea unul din factorii nevăzuți ai mării mișcări de legiferare din timpurile fanariote¹⁾. Fără îndoială că progresul culturii grecești a avut o puternică înrîurire și asupra lui Ipsilante, dar nu acesta poate fi socotit ca factor hotărîtor, care l-ar fi determinat să facă operă de legiferare.

A contribuit totuși și un alt factor care l-a îndemnat să întocmească pravila, și anume situația politică a țărilor romîne după pacea de la Kúciúk-Kainargi (1774). Prin tratatul încheiat atunci, Rusia a dobîndit dreptul de a interveni în favoarea creștinilor ortodocși din imperiul otoman. Grație acestui ajutor a început să se îmbunătățească și situația țărilor noastre. Acum încep să fie reclamate vechile drepturi, vechile „pronomii” ale țărilor, să se creeze o nouă stare de spirit pentru folosirea acelor drepturi și, între altele, și a dreptului de a face legi, fără amestec străin.

Fiind apoi desigur informat că este posibil să se introducă și la noi regimul capitulațiilor, pe motiv că justiția nu prezintă încredere, ca și cea turcească, deși țările romîne erau creștine, a voit să înlătore acest motiv nedrept, dînd chiar din al doilea an al domniei sale o organizare judecătorească și o procedură nouă, pe care le-a înscris și în codul întocmit în același an.

Afară de acestea, nu este de prisos să amintim și de dorința Domnului de a fi de folos „lăcuiitorilor nu numai pentru buna petrecerea, ci și pentru cinstea lor²⁾, de a înlesni celor mulți, celor săraci, împărțirea dreptății în condiții mai bune și de a-și întări poziția față de cerințele boierilor, care căutau să restrîngă cît mai mult drepturile Domnului.

Cine a lucrat la întocmirea acestei pravili ?

În hrisovul de la 1775 *Pentru rînduiala departamenturilor de judecăți*, Ipsilante spune că a făcut „o pravilă, carea și după ce vom arăta-o la toți, tălmăcindu-o și pe limba romînească, vom și tipări-o”. Aceeași precizare este cuprinsă și în circulara către ispravnicii din 23 octombrie 1775. În hrisovul din același an pentru protimisii, spune „pînă cînd să va da obștii și cea de noi făcută antologhiie a pravilii³⁾”.

¹⁾ Ediția P. I. Zepos, *Συνταγματικόν νομικόν*, Atena, 1936, p. 29 (în *Lucrările Academiei din Atena*, tom. 4, nr. 2).

²⁾ Vezi mai jos, p. 42.

³⁾ Anexa I A, p. 185.

În hrisovul de promulgare din 1780, Domnul afirmă : „Drept aceeaia din începutul domniei mele... cu neîncetate ostenele am strînsu Domniia mea... am aşazăt noao alcătuită pravilă...”¹⁾). Din acestea rezultă că Ipsilante afirmă că el „cu multe ostenele” a alcătuit pravila.

Această afirmare nu este însă o dovadă suficientă.

Se ştie că diferiţii cîrmuitori de ţări, mai ales din trecut, cînd aveau singuri dreptul de a legifera, promulgau legea prezentînd-o ca făcută de ei, deşi fusese întocmită de alte persoane, cu pregătire în domeniul dreptului.

În acest sens avem dovezi şi la noi. Ion Caragea, în hrisovul de promulgare a legiurii sale, spune că el a întocmit cu destulă osteneală pravila. Este însă dovedit că acea legiuire n-a fost făcută de Domn. În urma dispoziţiei sale au fost întocmite două anteproiecte de către logofătul Nestor şi Atanasie Hristopol. Acestea au fost supuse Domnului şi apoi unei comisii, formată din cei doi autori ai anteproiectelor şi din Constantin şi Ioniţă Bălăceanu. Lucrarea lor a fost depusă Sfatului de Obşte, unde a fost discutată şi modificată, [apoi revăzută de Domn şi promulgată²⁾].

Alt exemplu avem cu Codul Calimach. Scarlat Calimach în hrisovul de promulgare afirmă de asemenea că, de cînd a primit cîrma domniei, s-a gîndit la rostul şi înalta menire a stăpînirii, că a hotărît să alcătuiască mai întîi un cod civil şi l-a terminat. Este ştiut însă că principalul autor a fost Christian Flechtenmacher, ajutat de Donici, Anania Cuzanos şi alţii. Lucrarea a fost supusă unei comisii, apoi Sfatului de Obşte şi promulgată de Domn³⁾).

Desigur că, în amîndouă cazurile, Domniei au dat indicaţii, au revăzut lucrările, dar nu ei au întocmit aceste legi.

La fel sau aproape la fel se va fi petrecut şi cu pravila lui Alexandru Ipsilante. Acest Domn avea o bogată cultură, dar nu avem motive să credem că era înzestrat cu multă ştiinţă juridică şi că el ar fi întocmit pravila. Va fi colaborat şi el, dar nu se poate spune că el a întocmit-o.

Un contemporan, Carra, în lucrarea sa, apărută în Iaşi la 1777, *Histoire de la Moldavie et de la Valachie avec une dissertation sur l'état actuel de ces deux provinces*, vorbeşte de înflăcărata dorinţă a lui Ipsilante de a avea un cod de legi speciale, *un Code de lois particulieres pour son Divan et celui des gouverneurs de provinces*. El spune că în acest scop

¹⁾ Vezi mai jos, p. 44.

²⁾ Vezi *Legiuirea Caragea. Ediţie critică*, Bucureşti, Ed. Acad. R.P.R., 1955, Anexa I.

³⁾ Andrei Rădulescu, *Pravilistul Flechtenmacher*, în „Anal. Acad. Rom.”, Mem. Sect. Ist., Seria III, tom. I, mem. 4, p. 200—204, Bucureşti, 1923 şi *Izvoarele Codului Calimach, loc. cit.*, tom. VIII, mem. 2, Bucureşti, 1927, p. 63—64

Domnul a chemat în țară câțiva oameni înștruiți pe care i-a însărcinat să redacteze acest cod¹⁾.

Dintre aceștia sînt de menționat doi: Ștefan Raicevici și Franz Ioseph Sulzer. Cel dintîi a fost secretarul Domnului și a publicat cîteva observațiuni despre Valahia și Moldova, în care spune că Ipsilante „a făcut un cod foarte succint, mai curînd instrucțiuni pentru judecători, cum trebuie să judece în cazurile mai frecvente; claritatea, scurtimea și simplitatea lor fac multă onoare autorului și au fost de mult folos în Valahia”²⁾.

Raicevici nu era jurist și nu spune că ar fi lucrat la întocmirea pravilei.

Sulzer a fost chemat, cu asigurarea Domnului, că va face o școală înaltă de drept și va întocmi prin el un cod pentru Divanul domnesc și pentru judecătoriile de districte.

El spune că a primit bucuros să ajute o țară cu așa puține legi; el mai avea să predea dreptul sau filozofia. N-a predat decît puțin timp dreptul și a plecat nemulțumit, criticînd pe Domn³⁾. De altminteri, este îndoios ca Sulzer să fi avut pregătirea juridică necesară pentru întocmirea pravilii, așa cum o voia Domnul, mai ales că nu cunoștea obiceiurile juridice ale țării.

S-a susținut că este foarte probabil ca pravila să fi fost alcătuită de un dascăl necunoscut, de limba greacă⁴⁾. Dar nu era destul ca autorul pravilii să știe grecește; trebuia să aibă pregătirea juridică și în special să cunoască obiceiul pămîntului.

Se afla atunci în țară un grec pregătit într-ale dreptului, Mihail Fotinopol, de la care avem în manuscris⁵⁾ o lucrare de rînduiei juri-

1) I. L. Carra, *Histoire de la Moldavie et de la Valachie avec une dissertation sur l'état actuel de ces deux provinces*, Iași, 1777, p. 207.

2) Ștefan Raicevici, *Osservazioni storiche e politiche intorno la Valachia e Moldavia*, Napoli 1788, p. 150, notă.

3) Franz Ioseph Sulzer, *Geschichte des transalpinischen Daciens*, vol. III, Viena, 1782, p. 80.

4) Vezi ed. P. I. Zepos, p. 33.

5) În Biblioteca Academiei R.P.R. se află nu mai puțin de nouă și anume manuscrisele grecești de sub cotele 20, 122, 131, 378 (vezi și C. Litzica, *Catalogul manuscriselor grecești*, București, 1909, p. 135—142); apoi cota 798 (despre care, deoarece îi lipsește foaia cu titlul, C. Litzica, p. 525, credea că nu este aceeași operă, dar care a fost bine identificată de G. Erbiceanu); după aceea cotele 986 și 987 (vezi și N. Camariano, *Catalogul manuscriselor grecești*, tom. II, București, 1940, p. 123—134). Ulterior au mai intrat 1195 și 1196, manuscrisul de sub cota 1195 reprezentînd o versiune mai nouă, din 1777, cu totul deosebită de versiunea mai veche din 1765, aflătoare în celelalte manuscrise. Două manuscrise, pe cît se pare tot cu versiunea mai veche, sînt semnalate la Iași, unul în Biblioteca Universității și celălalt la Arhivele statului (vezi P. I. Zepos, *Nomicon Prochiron al lui Mihail Fotinopol, 1765*, apărut în grecește în „*Ἐπετηρίς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν*“ [„Anuarul Societății de studii bizantine”], XIII (1937), p. 412—422. Cf. și St. Gr. Berechet, *Schiță de istorie a legilor vechi românești*, 1632—1866, 1928 p. 31, nr. 15, unde se spune că amîndouă manuscrisele se află în Biblioteca Universității din Iași sub nr. 47 și 66).

Din manuscrisul 378 au fost publicate foile 268—275 *Νόμοι γεωργικολ ἐκ τῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ* și traduse în franțuzește de D. C. Arion, *Le Nomos Georgikos et le régime de la terre dans l'ancien droit roumain jusqu'à la réforme de Constantin Mavrocordal*, Paris, 1929, p. 181—188.

dice din 1765—1766 și o alta din 1777. A mai fost și Dimitrie Panaiotakis, de la care avem tot în manuscris *Tehnica judecătorească* prezentată Domnului Moruzi la 1793¹).

Rămîne de neînțeles pentru ce nu s-a pomenit nimic despre vreun colaborator grec. Se știe că la *Legiuirea Caragea* și la *Codul Calimach* au fost indicați colaboratorii greci : Hristopol și Cuzanos, care pe nedrept au fost arătați de unii ca singurii autori ai acestor legiuri.

Mult mai probabil e că alcătuirea pravilii lui Ipsilante se datorește unuia sau mai multora, care aveau o destul de bună pregătire juridică, un fel de comisie. Aceștia cunoșteau bine izvoarele, de care s-au folosit și care vor fi arătate mai jos, și în special obiceiurile juridice ale țării, precum și modul cum se judeca la Divan, adică practica judecătorească la cea mai înaltă instanță. Ei trebuie să fi cunoscut bine limba romînească și să fi luat parte la judecățile din Divan sau să cunoască acele judecăți și să fi știut desigur și grecește. Examinînd numele marilor boieri din Divan din menționatele hrisoave ale lui Ipsilante, se poate spune că dintre aceștia, care aproape toți erau romîni, trebuie să fi luat Domnul ajutoare pentru facerea pravilei. Dintre ei, unul care va fi avut un rol mai important a fost Ienăchiță Văcărescu ; acesta a și fost totdeauna un sfetnic credincios și devotat al Domnului.²)

Lucrarea acestora va fi fost supusă Domnului, care, desigur făcea observațiile sale, colaborînd în acest chip la alcătuirea ei.

După ce a fost întocmită, pravila a fost supusă, potrivit dreptului țării în materie de legiferare, Sfatului de Obște, care era compus din mitropolit, episcopi și veliții boieri. În urmă va fi fost revăzută de Domn, care a promulgat-o în 1780.

Tipărirea a avut loc în limba greacă, limba natală a Domnului, și în cea romînească, în tipografia Mitropoliei din București în septembrie 1780, avînd titlul numai în grecește³).

Cit timp s-a lucrat pentru întocmirea acestei pravile ? Am văzut că Ipsilante ne spune chiar din 1775 că a făcut o pravilă ; ea însă este întărită și promulgată de abia în 1780. În hrisovul de promulgare spune: „Drept aceia din începutul domniei mele, din multele griji, care pururea ne cuprîndu, pîrlejînd vreme, cu neîncetate ostenele am strînsu Domnia mea... acum la al șaselea an al Domniei mele... am așăzat noaoa alcătuită pravilă... ”⁴).

¹) Păstrată în manuscrisele de sub cota 685 la Arhivele Statului din București și cotele 155 și 993 din Biblioteca Academiei R.P.R.

²) Dionisie Fotino, *Ιστορία της πάλαι Δακίας* [Istoria Daciei de odinioară], vol. II Viena, 1819, p. 356.

³) Vezi mai jos, p. 37.

⁴) Vezi mai jos, p. 44.

Din acestea rezultă că pravila era făcută încă de la 1775, dar în anii următori a mai suferit schimbări și că de abia în 1780 i s-a dat forma definitivă. Nu avem motive să nu credem afirmațiile Domnului, că făcuse din 1775 pravila mai ales că aduce și la cunoștința ispravnicilor întocmirea ei¹⁾ Că pravila era făcută mult înainte de 1780 se vede și dintr-un cuvânt de laudă, tipărit încă din 1777, în care, între alte înfăptuiri, se amintește și de ἡ συνετὴ νομοθεσία καὶ διαταγὴ „înțeleapta legiuire și rînduială” ale lui Ipsilante. Sub ” διαταγὴ, rînduială” se va fi înțelegînd hrîsovul din 1775 „Pentru rînduiala departamenturilor de judecăți”, iar sub, ἡ συνετὴ νομοθεσία, înțeleapta legiuire“ nu poate fi înțeleasă decît *Pravilniceasca Condică*²⁾.

De ce s-a întîrziat promulgarea și tipărirea? Va fi fost revăzută, discutată în Sfatul de Obște, modificată. Dar pentru acestea nu era nevoie de atîția ani. Domul ținea s-o pună în aplicare cît mai curînd; avea, cum spune Carra, o înflăcărată dorință s-o promulge³⁾. Pentru *Legiuirea Caragea*, cu prefacerile ce s-au adus proiectelor, cu lupta boierilor în Adunarea Obștească și cu toate că Domnul nu avea gata o pravilă, ca Ipsilante, lucrarea, începînd de la însărcinarea dată lui Nestor și Hristopol de a face proiecte și pînă la promulgare și tipărire, a durat mai puțin de doi ani, deși legiuirea este mult mai cuprinzătoare decît a lui Ipsilante.

Întîrzierea trebuie să fi avut altă cauză. Aceasta trebuie să fie datorită faptului că Poarta nu îngăduia ca Domnul să facă o lege. Turcia ne socotea „parte integrantă a imperiului otoman” și ca atare nu aveam dreptul să facem legi fără aprobarea ei. Așa s-ar explica de ce, după Matei Basarab și Vasile Lupu, nu mai apar legi ca ale acestora, ci numai hrîsoave pentru unele materii sau încercări de pravile, care au circulat numai în manuscrise, deși au fost Domni care intenționau să dea o mai bună organizare statului și justiției.

¹⁾ Vezi mai jos, p. 169.

²⁾ ἡ τῶν καλλιεργημάτων ἀνακαίνις καὶ τούτων ἐλλείψεως ἀναπλήρωσις ἔφορον καὶ πολιούχον Σέ κηρύττουσιν, ἡ τῶν μουσῶν εὐκατα ἀνάκλησις μουσηγέτην κυρίως Σέ ἀποδείκνυσιν, ἡ συνετὴ νομοθεσία καὶ διαταγὴ τῆς ἀργύρου σου διοικήσεως σύμβολον ὁ τῶν φόρων καὶ δασμῶν ἐπικουφισμὸς καὶ ἀνεσις οἰκείου καὶ γνησίου δεσπότητος γνωρίσματα [restaurarea frumoaselor construcții și împlinirea lipsurilor ce le aveau, te vestesc ca un ocrotitor vigilant al orașului; rechemarea dorită a muselor te arată mai cu seamă patron al lor; înțeleapta legiuire și rînduială sint dovadă de neadormita ta ocîrmuire; ușurarea birurilor și iertarea de dări te arată adevărat și autentic stăpînitor]. Vezi Συλλογὴ διαφόρων ποιημάτων ἐγκωμιαστικῶν πρὸς τὸν ὑψηλότατον καὶ εὐσεβέστατον αὐθέντην καὶ ἡγεμόνα πάσης Οὐγγροβλαχίας κύριον Ἰωάννην Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην συλληθεῖσα μὲν παρὰ Νικολάου Βελαρά, οὗ τῆ δαπάνη τύποις ἐξεδόθη ἐπιμελεία δὲ καὶ διορθώσει τοῦ ἱατροφιλοσόφου κυρίου Θεωμᾶ Μανδακᾶση [Adunare de diferite compoziții de laudă către prea înaltul și bine credinciosul Domn și oblăduitor a toată Țara Romînească Domn Ioan Alexandru Ipsilante culeasă de Nicolae Velara, cu a căruia cheltuială s-a dat la tipar, sub îngrijirea și cu îndreptarea doctorului filosof Toma Mandacasi], Leipzig, 1777, în tipografia Breitkopf, p. 19.

³⁾ Vezi mai sus, p. 6.

În sprijinul acestei păreri avem afirmația lui Carra că Ipsilante va promulga fără îndoială codul *si le despotisme ingrât et odieux de la Sublime Porte n'y met aucun obstacle*¹⁾.

Pravila lui Ipsilante era făcută din primul an al domniei, modificată poate în primii ani, dar n-a fost promulgată, pentru că Poarta se opunea. Încet, încet, efectul tratatului de la Kûciûk-Kainargi a început să se simtă. Rusia își va fi exercitat dreptul de intervenție în favoarea noastră. Turcia peste câțiva ani a trebuit să cedeze, iar Ipsilante a putut să publice pravila. Altă explicație pentru promulgarea și tipărirea de abia în 1780 este greu de găsit.

În acest timp, pravila fiind gata, va fi circulat și va fi fost chiar folosită în formă de manuscris, ceea ce nu era ceva neobișnuit²⁾. În acest chip s-ar explica și existența manuscriselor pe care încă le avem pentru pravila lui Ipsilante.

Deosebiri dintre textele românești și grecești.

Din comparația textelor, românești și grecești, se constată asemănări și deosebiri. Dintre acestea cităm: în textul grecesc, § 2 din cap. *Pentru trimirie* dispune că văduva, avînd copii, să primească din averea soțului răposat o parte cît a unui copil al ei, dar numai în folosință, iar nu „cu desăvîrșită stăpînire”. Textul românesc mai dă lămurirea: „,adecă a o vinde sau a o dăruia la alții”, ceea ce lipsește în textul grecesc. În § 5 din același cap. *Pentru trimirie* pe lingă cuvintele „hrisoval ce s-a făcut pentru legata”, textul românesc are paranteza lămuritoare: „,adecă danii ce să fac prin diiată”. Paragraful 6 tot din cap. *Pentru trimirie*, tradus din grecește, spune: „Dar aceste trimirii din toate capitolele mai sus au să se dea, după ce se scot mai întii datoriiile celui mort (dacă sînt datorii), adică din averea curată a celui mort, care rămîne după scoaterea datoriiilor”. În românește textul e formulat astfel: „După ce se vor scoate datoriiile mortului ce va avea, din cîtă avere lămurită va rămînea, are a să face împărțea trimirii, după cum mai sus s-au arătat”. În paragraful unic din cap. *Pentru vînzarea cea făr de temeiu* se spune că vînzarea n-are tărie, „cînd să va face viclesug la materia lucrului ce să vinde”. Atît cuprinde textul grecesc; în românește se adaugă: „precum am zice că vinde cinevaș aramă drept aur”. În § 2 al cap. *Pentru cei se ce chiamă la judecată de sînt datorii a veni sau nu* textul grecesc tradus este: „Să nu se cheme cineva dinlăuntru din casa sa”.

¹⁾ I. L. Carra, *op. cit.*, p. 207.

²⁾ Existența și circulația pravilei în forma de manuscris ar explica și afirmația Domnului că a făcut și o pravilă penală și una rurală, despre care nu avem vreo dovadă că s-au tipărit. Este greu de crezut că Domnul să fi făcut această afirmație, dacă ar fi inexactă. Mai probabil este că acele pravile au existat în manuscrise care s-au pierdut. Vezi mai jos p. 56 nota 1 și p. 76 nota 2.

În românește s-a formulat mai potrivit : „să nu să tragă cinevaș dinlăuntru din casa sa”, adică să nu fie luat cu putere. În grecește se spune deseori *φανῆ* „se va arăta, vădi, va apărea”; în românește mai exact : „să va dovedi”¹⁾.

Alteori sînt deosebiri și mai mari între amîndouă textele. Astfel în § 2 din cap. *Pentru judecătoria după la județe* în românește se spune despre pravilele orînduite pentru plugari : „și acestea deosebit acum s-au tîlmăcit pe limba rumînească”; în grecește se spune mai mult : „și acestea traduse în graiul romînesc le-am publicat într-un cod deosebit”. În § 2 din cap. *Pentru moștenire* în textul romînesc se prevede că în cazul, cînd o soră a primit zestre mai puțină decît alte surori, atunci ceilalți frați negreșit să aibă datoria „să împlinească zestrea...” În textul grecesc însă prin expresia *τὰ λοιπὰ ἀδέρφια* se înțelege nu numai „ceilalți frați”, ci și celelalte surori. În § 2 din cap. *Soroacile vremii...* se spune în grecește că atunci cînd moștenitorii se leapădă de o moștenire împovărată cu datorii, creditorii să-și ia partea proporțională „cu o bună evaluare sau cu mezat”; textul romînesc este : „cu prețuire bună și cu mezat”, ceea ce este o însemnată deosebire.

S-au strecurat unele greșeli și în textul romînesc. Astfel, s-a scris „aniondes” (vezi mai jos p. 184 rînd 13), ceea ce însemna ascendenți; în loc de *κατιόντες*, descendenți, cum e în textul grecesc.

De menționat e o deosebire importantă în paragraful *Pentru mori noao*, unde se vorbește despre cei ce „vor vrea să construiască moară *ἐκ νέου*”, adică „din nou, din iznoavă”. În formularea romînească se spune „vor vrea să facă moară din paziște”. Aceeași expresie o întîlnim și în pravila lui Vasile Lupu *Pricina a dziacea* 86 : „de să va prileji vreun om sărac să-și facă casă sau să sădească vie pre locul altuia, să se apuce să facă tot den paziște...” ; în pravila lui Matei Basarab *Vina a zecea*, glav. 308 : „...să să apuce să facă tot de în țealină...²⁾”. Se vede că acela care a formulat textul respectiv din *Pravilniceasca Condică* cu expresia „din paziște” a fost un cunoscător al pravilelor vechi romînești.

Uneori textul grecesc este mai bine formulat. De ex. în § 5 din cap. *Pentru al treilea departament al vinovățiilor* se spune în romînește : „Cîți vinovați să trimit de către ispravnici sau să prind... pînă nu să va face cercetarea vinovății lui... să nu cuteze armașul să-i pedepsească”; în grecește textul este „cîți deținuți se trimit... sau se prind... să nu cuteze armașul să-i căznească”, adică să-i supună la torturi³⁾.

¹⁾ De asemenea, tot ca exemple sînt de comparat textele romînesc și grecesc din § 10 cap. *Pentru cei ce să judecă...* ; § 6 din cap. *Pentru ispravnici* ; § 4 din cap. *Pentru diată* ; § 9 din cap. *Pentru marturi* ; § 13 din cap. *Pentru protimisits* ș.a. Vezi mai jos și p. 84 rînd 2 ; 88, 20 ; 92, 22 ș. a.

²⁾ St. Longinescu, *Légi vechi romînești*, I, București, 1912, p. 25.

³⁾ Cf. § 7 ș. a.

Pe temeiul acestei comparații — care poate fi făcută într-un cadru mai larg — se poate afirma că în general textul românesc este mai explicit și mai pe înțelesul poporului.

Ceea ce însă prezintă o importanță deosebită este că textul grecesc cuprinde o sumă de cuvinte românești. Cităm¹: βελίτζιδες veliți (de 4 ori); βελίτζιδων veliților (5 ori); βελίλης vechil (4 ori); τοῦ βελίλη vechilului; τὸν βελίλην pe vechil (6 ori); βελίλιδων vechililor (2 ori); ζαπτζῆς zapciu (6 ori); τὸν ζαπτζῆν pe zapciu (3 ori); ζαπτζῆδες zapcii (8 ori); ζαπτζῆδων zapciilor (5 ori); τράπατον treapăd (5 ori); τράπατα trepedile (5 ori); τῆς ἀτζίας agiei (3 ori); εἰς τὴν μπράσλαν în breasla; ῥουμοῦνος rumîn, vecin (9 ori); ῥουμοῦνον pe rumîn; ῥουμοῦνοι rumîni (6 ori);² ῥουμόνων rumînilor; ῥουμόνους, pe rumîni (8 ori); ἰσπράβνικος ispravnic (7 ori); ἰσπραβνίκου ispravnicului; ἰσπράβνικον pe ispravnic (6 ori); ἰσπράβνικοι ispravnici (7 ori); și odată chiar pluralul românesc ἰσπράβνιζοι.³ ἰσπραβνίκων ispravnicilor (4 ori); ἰσπραβνίκους pe ispravnici (5 ori); βορνίκων vornicilor (2 ori); βορνίκους pe vornici; βορνιτζέλος vornicel (2); βορνιτζέλοι vorniceii (2); βορνιτζίαν vornicie, acuz; βορνιτζίαι vornicii (2); μαζίληδες mazîli; μαζίληδων mazîlilor; εἰς τὴν κούρτην în curtea; τὸ ζουδέτζον județul; ζουδέτζου județului; λογοθετζέλον pe logofețel (3); λογοθετζέλοι logofeței (5 ori); μπάλτες bălți; πλάσσεσ plăși; βατάχων vătăfilor; ἀρμάσης armaș (4); τὸν ἀρμάσην pe armaș; ἀρμασέλος armășel; ἀρμασέλοι armășăi (2 ori); πόντουρα [ponturi; πουσκαρίας pușcăriei; τὴν τζάραν țara, acuz. (2 ori); ἀπρῶτος aprod; ἀπρῶτοι aprozi (3); ζετζουγιάλα zeciuală (2); ζετζουγιάλαν zeciuală. acuz. (3 ori); τὸ ζαγάσι zăgașul; ζαγάσια zăgașe; νὰ ἰμπλινίζη să împlinească (2 ori); ἰμπλινίζεται se împlinește; ἰμπλινίζοντας ἰμπλινind; σοῦμμαν sumă, acuz; μίαν ζολόταν un zlot acuz; παχαρνιτζέλος păhărnicele; παχαρνιτζέλοι păhărniceii; λουφέν leafă (2 ori); λουφέδες lefuri; λουφετζίδες lefegii; παδούρια păduri; σλουζιτόροι slujitori (3) βιστιαρίαν vistierie, acuz. (4); τὸ χιλιστέον heleșteul (2); χιλιστέα heleștee (2 ori); τῶν χιλιστέων heleșteelor; λακουϊτόρων a locuitorilor (3) λακουϊτόρους pe locuitori (3); σενέτι senet; σενέτια seneturi (2); μοσίας moșiei (20 de ori); μοσίαν mosie, acuz. (7); μοσιῶν moșiilor (6); ἰντερέσον interes; ὀτάστινα otaștină; τῆς ὀτάστινας otaștinei (3 ori); ὀτάστιναν otaștină, acuz.; βιναρίτζου vinăriciului; βιναριτζάριδων vinăricerilor; τὸ βάδουρον vad; τὰ βόγια roiurile; κλάγια clăie, acuz. (2); τὸ δίσμα dijma (2); ποροῦμι porumb (2); πορουμπίου porumbului; μπάνιτζα baniță; μπάνιτζαν baniță, acuz.; μπάνιτζες bănițe; στίνες stîne; τοῦ

¹ Nu mai notăm încă odată paginile și rîndurile, căci acestea pot fi aflate cu ușurință, căutîndu-se cuvîntul respectiv la indicele *Graecitatis* alfabetic.

² Odată li se spune și βλάχοι romîni, p. 139, 18.

³ Vezi p. 155 r. 19.

προκαλάμπου pîrcălabului; χοταρνιτζία hotărnicie (4); χοταρνιτζίας hotărnicii (4 ori); χοταρνιτζίαν hotărnicie, acuz.; χοταρνιτζίας hotărnicii, acuz.; χοτάρνιτζοι hotarnici (3 ori); χοταρνίκων hotarnicilor (3 ori); νά χοταρίση să hotărnicească; στίνζινον stînjen (2); στίνζινα stînjeni; στίνζινων stînjinelor (2); τὸν στάροσταν starostea, acuz.; τὸ βενίτον venitul; βενίτου venitului; μέγας πορτάρης vel portar; πορταρέλος portărel; πίμνιτζαν și πίβνιτζαν pivniță, acuz.; ὀλάνια olane; σιντρίλλια șindrile; σκόρτζες scoarțe; ζάφουρα jafuri; νά ζαφουρίζουν să jăfuiască; πριπάσι de pripas (2 ori); τὸ πριπάσι pripasul; γκλόμπαν gloabă, acuz.; γκλόμπες gloabe; λείψας lipsei; λείψαν lipsă, acuz. (3 ori); τζαράνων țăranilor; καμίνι cămin (2); καμίνα și καμίνια căminuri; καμίνων căminurilor; πογῶν pogon; μεζάτι mezat (5 ori); διὰ μεζατίου prin mezat.

Mai semnalăm și formulări în grecește ca acestea: Οἱ ζαπτζήδες νά λαμβάνουν ζετζουγιάλαν εἰς ὅσα ἄσπρα ἤθελαν ἱμπλινίζη καὶ ὄχι εἰς ὄλην τὴν σοῦμμαν ὅπου ἀποφασίζεται μὲν ἀπὸ τὴν κριτὴν, δὲν ἱμπλινίζεται δέ pentru textul romînesc: „Zapcii să aibă a lua zeciuala la cîți bani vor împlini iar nu la toată suma ce să hotărăște de către judecătoriu, dar nu să îplinește“. (§ 4 din cap. *Pentru zapcii*) sau οἱ δὲ ἀπρῶτοι, ἀρμασέλοι καὶ λουφετζίδες οἵτινες ὀνομάζονται σλουζιτόροι... pentru „iar aprozi, armășăi și lefegii carii aceștia să numesc slujitori...“ (§ 2 din cap. *Trepedile judeților*).

E drept că și în textul romînesc se întîlnesc cuvinte grecești ca protimisis (21 ori); protimisi (5 ori); trimirie (3); anafora (3); praxis (2); practica; metahirisi (3 ori); periusia (2); theoritra (2); aniondes (3); cationdes; ipolipsis (4); catahrisis; analogul și angarii. Cuvintele grecești ce se întîlnesc în textul romînesc al pravilei, rămîn ca număr mult de tot în urma cuvintelor romînești ce se găsesc în textul grecesc; ele sînt neologisme grecești mai mult sau mai puțin obișnuite, intrate mai ales în graiul de toate zilele al claselor mai înalte din epoca fanarioților.

Tot ca neologisme au mai intrat, atît în textul romînesc cît și în cel grecesc, puține cuvinte italiene și franceze, ceva mai multe turcești, după cum se poate vedea din indicele de cuvinte.

Care dintre cele două In legătură cu această pravilă, se poate pune chestiunea; *care dintre cele două texte a fost întocmit* mai întîi: cel romînesc sau cel grecesc?

Ipsilante spune că a făcut „o pravilă, carea după ce vom arăta-o la toți, tălmăcindu-o și pe limba romînească, vom și tipări-o“, ceea ce ar lăsa să se presupună că întîi a fost întocmită în grecește. Domnul nu spune însă precis că prima formă a fost cea grecească,

așa că din această indicație a Domnului nu reiese în chip cert prioritatea pentru textul grecesc, ci numai că a fost tălmăcit în românește.

Normal era ca pravila să fie întocmită mai întâi în românește, fiindcă era destinată poporului român. Astfel s-ar explica și faptul că hrisovul din 1775 „pentru rânduiala departamenturilor de judecăți“ este numai în românește; altul similar în grecește nu s-a putut găsi¹⁾.

De altă parte marele număr de cuvinte românești în textul grecesc, — când puteau fi înlocuite cu cuvinte grecești²⁾ —, fac dovada deplină că în prim rînd a fost redactat textul românesc și de către romîni, care cunoșteau obiceiurile juridice, practica judecătorească la Divan și care știau și grecește. Nu este de admis să se fi redactat mai întâi textul grecesc plin de cuvinte românești și apoi după un asemenea text să se facă o traducere în românește³⁾.

Izvoarele pravilei.

Care au fost izvoarele acestei pravile? În hrisovul de promulgare, Ipsilante arată că a strîns cu neîncetate osteneli „din pravili ceale ce sînt mai trebuincioase spre povățu judecăților, iară din obiceiuri a ales ceale mai adesea urmate în țară, asemănîndu-se oareșcum și cu pravilile. Pe lîngă acestea a mai întocmit oarecare dispoziții «povăți . . . din jălbile și pricini ce pe toate zilele să aduc la auzul” său⁴⁾.

Deci izvoarele arătate de Domn sînt: pravilele, obiceiurile și unele rînduiri stabilite de el asupra chestiunilor aduse înaintea sa.

¹⁾ Mai tirziu a fost tradus în grecește; vezi mai jos p. 27 și nota 1.

²⁾ De exemplu în loc de μεζάτι mezat υπερθεματισμός (vezi de ex. în *Legiuirea Caragea*, III, 2, 48); pentru τζάρανον — χωριατών țărănilor, sătenilor; λείψας — ἐλλείψεως lipsei (așa l-a înlocuit Brăiloiu în prima sa ediție, vezi mai jos p. 24 η. 2); σκόρτζες — φλοιός scoarță de copac; δλάνια — κεραμίδες olane; κεραμιδία acoperiș de țigle; πιβνιτζα — ὑπόγειον pivniță; βενίτον — εισόδημα venit; στάρροστας — ἀρχηγός συντεχνίας conducător de breaslă; στίτζινων, στίτζινα, στίτζινων — ὄργυιά, ὄργυιές, ὄργυιῶν stînjene, stînjene, stînjeni; χοταρνιτζα — ὄροθησία hotărnicie; χοταρνιτζοι, χοταρνικων — ὄροθηται, ὄροθητών hotarnici, hotarnicilor; νά χοταριση — νά ὄροθηθη să hotărnicescă; στίνες — μάνδρες stine; ποροῦμι — ἀραβόσιτος, ἀραβόσιτι porumb; κλάγια — θημωνιά claie (v. *Legiuirea Caragea*, III, 6, 15); ῥόγια — σμήνη roiri; βάδουρον — τόπος ἄρμωδιος διά μύλον (vezi de ex. p. 151 r. 18—19) vad, loc potrivit pentru moară; ἰντερέσον — συμφέρον interes; μοσία — ὑποστατικόν moșie; σενέτι, σενέτια — ἔγγραφο, ἔγγραφα ἰδιοκτησίας senet, înscrisuri de proprietate; λακουιτόροι — ἐγκατοικοι (vezi de ex. p. 91, 18; 133, 1) locuitori; εις τὴν μπράσαν — συντεχνία — ἐπιτοικία — βισταρία — θησαυροφυλάκιον sau δημόσιος θησαυρός vistierie, tezaur public; σλουζιτόροι — δημόσιοι ὑπηρεταί slujitori; παδούρια — δάση păduri sau δρυμοί, δρυμῶνες păduri de stejar; λουφέν, λουφέδες — μισθός, μισθοί leafă, lefi; λουφετζίδες — μισθωτοί lefegii, mercenari; σουμμα — ποσότης sumă; ζετζουγιάλα — δέκατον sau δεκάτωσις de ex. p. 81, 9 și 85, 6); εις τὴν τζάραν — εις τὴν ἐξοχὴν la țară, la moșie; πουςκαρία — εἰρκτή, φυλακή, pușcărie, temniță; μπάλτες — λίμνες bălți, lacuri; ζουδέτζον — ἐπαρχία, νομός județ, ținut; εις τὴν κούρτην — εις τὴν αὐλήν, εις τὸ ἀνάκτορον în curtea, în palatul domnesc; ἰσπράβνικος — νομάρχης ispravnic, prefect; βεκίλης — τοποτηρητής (*Legiuirea Caragea*, III, 19, 1) veclil.

³⁾ Compară de ex. M. Gregorian, *Syntagmaton Nomikon*. Extras din „Grai și suflet”, revista Institutului de filologie și folklor, vol. 3, fasc. 1, Buc., 1927, p. 132—151; și Ștefan Gr. Berechet, *Schiță de istorie a legilor vechi românești 1632—1866*, p. 44.

⁴⁾ Vezi mai jos, p. 44.

Pravilele la care se referă sînt *Împărăteștile Pravile*, numite astfel ceva mai sus, în același hrisov. Acestea sînt: *Basilicalele* socotite de obște și folosite și la noi. Probabil că au mai fost folosite și alte izvoare greco-romane.

Se întocmise însă, cîtva timp mai înainte, precum s-a spus, un manual de legi de către Mihail Fotinopol, care a circulat în diverse manuscrise și a fost întocmit din porunca Domnului Ștefan Mihail Racoviță, care l-a promulgat în 1765¹⁾. În acest manual sînt cuprinse părți din *Basilicale* și alte legiuri bizantine, cu arătarea lor și chiar cu trimiteri la ediția *Basilicalelor* a lui C. A. Fabrotus²⁾. În pravila lui Ipsilante sînt unele texte asemănătoare cu acelea din lucrările lui Fotinopol. De aci s-a zis că Ipsilante ar fi avut ca model lucrarea lui Fotinopol³⁾. Această părere nu este întemeiată, pentru că arătatele lucrări diferă mult de *Pravilniceasca condică*, ca întindere, conținut, așezarea materiei ș. a. Ipsilante și întocmitorii pravilei trebuie să fi cunoscut lucrările lui Fotinopol și poate să le și fi folosit mai cu seamă pentru *Basilicale*.

Obiceiurile juridice au fost mult întrebunțate pentru alcătuirea pravilei Ipsilante. Dintre ele au fost alese cele mai vechi, care erau socotite cu aceeași putere ca și pravilele.

Multe din aceste obiceiuri sînt trecute și în manualul lui Fotinopol, mai ales în cartea a IV-a din versiunea de la 1777, aflată la Academia R.P.R. în manuscrisul grecesc 1195. Nu se poate crede că întocmitorii pravilei le-ar fi luat din acel manual. Ei le cunoșteau mai bine decît străinii și le-au înscris în pravilă. E mult mai probabil că Fotinopol le-a luat, în cartea a IV-a, din pravila lui Ipsilante și le-a trecut în lucrarea sa, în forma din 1777. Aceasta nu era imposibil, dacă pravila era în manuscris la acea dată, ceea ce pare cert. Mai lesne este de admis că Fotinopol s-a folosit de pravilă pentru obiceiuri, decît că autorii pravilei au reproduș obiceiurile din lucrarea lui Fotinopol⁴⁾.

1) Vezi mai sus, p. 7, nota 5. Acest manual a fost menținut și de următorul Domn Scarlat Gr. Ghica.

2) Într-o judecată de la 1744, Divanul în Țara Românească își întemeiază hotărîrea sa pe *Cărțile împărătești*, t. IV, list. 412, 449, 514 și 538—539. Aceste trimiteri corespund paginilor din ediția Fabrotus; vezi I. C. Filitti, *Arhiva G. Gr. Cantacuzino*, p. 44—45. Ediția *Basilicalelor* de C. A. Fabrotus din Paris, 1647, era deci cunoscută și folosită în Țara Românească; tot așa și în Moldova, pentru că e citată în Indicele alfabetic p. 6 s. v. ἀμφιθαλής la *Codul Galimach*, ed. grecească, Iași, 1817.

3) St. Gr. Berechet, *op. cit.*, p. 45, cf. și ed. Zepos, p. 34.

4) Că Fotinopol s-a folosit de pravilă în manuscris pare să rezulte destul de lămurit și din felul cum își formulează articolele privitoare la obiceiuri. De ex. „Legile împărătești, dar și obiceiul vechi al pămîntului voiesc că cheltuielile necesare pe care bărbatul le face pentru conservarea zestrii sau cheltuielile care le face, ca să sporească venitul zestrii cu acareturi și altele de asemenea, să nu le facă bărbatul din averea sa, ci acele cheltuieli să iasă din zestre. De aceea s-a

Obiceiurile erau ale poporului român; faptul acesta rezultă din documente. Păreră că multe din aceste obiceiuri sînt din dreptul vechi elenic este cu totul nejustificată¹⁾. Este drept că sînt unele obiceiuri care se aseamănă cu cele ale popoarelor din sud-estul Europei, dar această asemănare se explică prin fondul comun străvechi pe care-l au popoarele din aceste regiuni.

Afară de împărăteștile pravile și obiceiuri, după cum spune și Ipsilante, au fost introduse în pravilă și ceea ce s-a găsit necesar, în urma jălbilor și proceselor ajunse la auzul Domnului și pe care le numește povețe. Aceasta se petrecea mai ales în Divan, unde se discutau diverse chestiuni și se luau hotărîri, deci ceva ce practica judecătorească arăta că este necesar, am putea spune un fel de jurisprudență.

Pe lîngă acestea, din analiza textelor reiese că autorii codului aveau întinse cunoștințe juridice; cunoșteau lucrările lui Montesquieu (*L'Esprit des lois*), a lui Beccaria (*Dei delitti e delle pene*), *Instrucțiunile Ecaterinei a II-a*; cunoșteau ideile de reforme din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și au consacrat unele principii fundamentale progresiste cu mult înaintea altor legislații.

Aplicarea pravilei. După încetarea domniei lui Ipsilante s-a pus întrebarea dacă se va mai aplica pravila și rînduiala stabilită de el. Sfatul marilor boieri din Divanul domnesc a întreat pe noul Domn Nicolae Caragea, dacă găsește cu cale să se urmeze și în domnia lui pravila lui Ipsilante. Domnul arată, printr-un pitac din 25 octombrie 1782, că este și buna lui voință, de vreme ce s-a alcătuit cu Sfat de Obște, și întărește, prin porunca sa, orînduirea lui Ipsilante²⁾.

Ea s-a aplicat pînă la 1 septembrie 1818, cînd a fost pusă în vigoare *Legiuirea Caragea*. N-a fost abrogată expres prin acea legiuire, ci tacit prin dispozițiile contrare înscrise în noua lege. A fost folosită apoi la

hotărîl ca și în viitor să se urmeze astfel și aceasta. "Cartea a IV-a, cap. 7, *Despre cheltuielile la zestre*, § 1; ms. 1195, f. 51 v.

Sau: „Legile împărătești orînduiesc că dobinzile cuvenite să se plătească, nefăcîndu-se de loc excepție cu morții, dar obiceiul foarte vechi al pămîntului urmează că morții să nu plătească dobindă, ceea ce aduce mare nedreptate creditorilor, care nedreptate îndreptîndu-o și îndrumînd și acel obicei al pămîntului spre mai drept, am hotărîl de obște“ ș. a. m. d. Cartea a IV-a, cap. 9, *Despre dobtuzi*, § 2; ms. 1195, f. 52 v.

De asemenea: „Deși legile împărătești rînduiesc că zestrea prețuită să fie pe riscul bărbatului, iar și impuținarea și sporul zestrei neprețuite pe femeie s-o privească, totuși obiceiul foarte vechiu al pămîntului vrea ca zestrea totdeauna să fie dată înapoi femeii și moștenitorilor ei, ca și cînd ar fi prețuită; aceasta ca un obicei vechi și folositor fărăi are să aibă în chip neșovăelnic și mai departe putere de lege, adică zestrea să fie dată înapoi femeii și moștenitorilor ei întregă și fără lipsă întocmai, precum a fost adusă în casa bărbatului: . . .”. Cartea a IV-a, cap. 1, *Despre zestre*, § 1; ms. 1195, f. 45^r (*sublinierile sînt ale noastre*). Exemple de acestea ar putea fi citate multe.

¹⁾ Vezi ed. Zepos, p. 57, 63—64 și *passim* în introducere.

²⁾ Vezi mai jos, Anexa I B, p. 192—193.

alcătuirea Legiurii lui Caragea, în compunerea căreia au fost luate multe din regulile pravilei lui Ipsilante.

După ce *Legiuirea Caragea* a intrat în vigoare, a rămas totuși să mai fie aplicată pravila lui Ipsilante pentru unele chestiuni care au avut loc în timpul când ea era în vigoare, de exemplu în materie de succesiuni, hotărnicii, zestre ș. a. Și această aplicare s-a continuat, dar din ce în ce mai rar; sînt hotăriri, pînă în vremea noastră, în care au fost luate în considerare textele din acea pravilă.

De la 1 decembrie 1865 ea este abrogată prin *Codul civil*, care prin art. 1912 abrogă, pe lângă codurile Calimach și Caragea, și orice legi civile anterioare. Dispozițiile de procedură și din alte materii au fost de asemenea abrogate prin diverse legi.

Pentru situațiile juridice din timpul când era în vigoare, a continuat să se aplice. Nu este exclus totuși să se mai întîmple cazuri, când pentru rezolvarea unor litigii să se refere și la rînduiei din pravila lui Ipsilante. Aceasta nu poate surprinde, dacă se cunosc regulile referitoare la aplicarea legilor în timp.

Nu este nevoie să arătăm cuprinsul pravilei, care poate fi lesne văzut din tabla și indicele în care se arată materiile. Nu este apoi necesar să se facă aci un studiu asupra cuprinsului. Studiile rămîn să fie făcute de către cercetători, în special cu ajutorul acestei ediții și al anexelor

Considerații generale. Asupra acestei pravile nu sînt de prisos cîteva priviri generale.

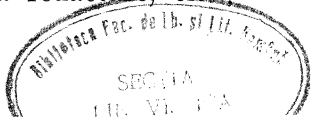
Ea cuprinde *dispoziții diverse* de organizare judecătorească, procedură, drept civil, penal etc.; era un fel de îndreptar, o călăuză în diferitele materii ale dreptului și anume din acelea de care se simțea mai multă trebuință.

Pravila lui Ipsilante, făurită de clasa dominantă pentru apărarea pozițiilor ei, reprezintă o suprastructură juridică în care abundă concepțiile feudale, privilegiile clasei stăpînitoare, rînduiei pentru exploatarea celor de jos și printre care încep să-și facă loc, timide, principii care vor intra apoi în legiuirile burgheze.

În introducerea acestei pravili, editată de Academia din Grecia, profesorul Zepos o socotește ca produs al culturii grecești și o caracterizează ca fiind „cel dintîi cod însemnat grecesc din timpurile mai noi“.

Din cele ce am expus aci, se vede că această părere nu este justă, căci pravila n-a fost făcută de greci; cuprinde obiceiuri juridice existente la noi și este un produs al culturii țării noastre.

Examinînd-o chiar sumar, se constată că pravila Ipsilante are însușiri apreciabile atît ca redactare, cît și ca fond.

Textul românesc este destul de bun, dacă se ține seama de starea limbii de atunci. Textul grecesc este în parte mai bun, pentru că limba greacă era mai formată pentru a exprima noțiunile juridice. Cu toate acestea textul românesc este deseori mai clar și în orice caz mai ușor de înțeles.

Din punctul de vedere al fondului, ea cuprinde o sumă de rînduiri noi, atît ca organizare judecătorească, procedură de judecată, încercări de a se respecta dreptul, cît și pentru rînduiri mai favorabile clăcașilor și în genere celor ce muncesc, precum și pentru multe reguli privitoare la drepturi și datorii. Aproape toate acestea erau dictate de interesul clasei stăpînitore, pentru a spori producția și a-și asigura foloasele.

Afară de acestea o însușire însemnată este că pravila cuprinde multe din obiceiurile juridice ale țării.

Menționăm apoi că ea este o manifestare a dreptului nostru de a ne întoarni condicii de legi, ceea ce reprezenta foarte mult pentru acele timpuri, deoarece acest drept nu mai fusese exercitat de mai bine de un secol și fusese acum redobîndit grație sprijinului rusesc. Totodată ea constituia și o încercare de a împiedica introducerea regimului capitulațiilor, regim care ar fi însemnat o mare nedreptate.

Această pravilă are însă și multe lipsuri și imperfecțiuni, mai ales dacă e comparată cu alte legiuiri. Cercetîndu-i tot cuprinsul și luînd în considerare împrejurările în care a fost alcătuită, ea reprezintă totuși un progres.

Dacă Academia grecească, prin prefața profesorului Zepos, îl socotește cel mai însemnat cod grecesc mai nou, adevărul este că, deși îmbrăcată în parte în haină grecească, *Pravila lui Ipsilante* este o legiuire romînească și noi sîntem îndreptățiți să o socotim cel dintîi între codurile noastre mai noi.

Ediția de la 1780. Afară de această ediție, ne mai sînt cunoscute patru manuscrise în care se află *Pravilniceasca Condică*. Nici unul din aceste manuscrise nu se înfățișează ca manuscrisele oficiale care ne-au păstrat textele originale, cel românesc și cel grecesc, ale *Legiuirii Caragea*, cu pecetea domnească și parafa vel logofătului pe fiecare pagină. Pentru *Pravilniceasca Condică* nu avem decît ediția oficială de la 1780, pe care o vom însemna cu sigla A. Această primă ediție tipărită este o ediție oficială, care în exemplarul din Biblioteca Academiei R.P.R., de sub cota manuscrise romînești 4457, are pe pagina întîi, sus la mijloc, înaintea hrisovului de promulgare și pe ultima pagină, sub adaosul scris cu mîna „pentru dijma porumbului“, pecetea domnească în roșu, iar jos pe prima pagină a ultimei file poartă iscălitura autografă „Ianache Moruzi vel

log(o)f(ă)t prociť". În aceleași locuri are și exemplarul din Biblioteca Universității Iași, iscălitura autografă, pecetea domnească și se poate citi foarte lămurit anul 1774, anul urcării pe tron a lui Alexandru Ipsilante.

Al't exemplar din Biblioteca Academiei, de sub cota cărți vechi 425, provenit din Biblioteca mitropolitului Iosif Naniescu, are în același loc iscălitura autografă a vel logofătului Ianake Moruzi, dar nu mai are pecetea domnească. Iar un al treilea exemplar, tot din Biblioteca Academiei R. P. R., dublet sub aceeași cotă C. v. 425, nu mai are nici pecete domnească, nici semnătura vel logofătului. Probabil este un exemplar nedistribuit la vreo dregătorie judecătorească și de aceea a rămas fără însemnele oficiale. Acest exemplar nu are nici adaosul de la sfîrșit, scris cu mîna, despre dijma porumbului.

Ediția oficială nu are decît un singur titlu, foarte bogat, în grecește, începînd cu cuvintele *Συνταγματικόν Νομικόν* care pe romînește ar însemna: „Mică constituție“ sau „Mică rînduială juridică“. În romînește nu s-a dat nici un titlu, fie din motive tehnice tipografice, fie că *Συνταγματικόν Νομικόν* într-adevăr nu e tocmai ușor de redat în romînește și încă pe atunci; dar într-un document de la 1791¹⁾, o întîlnim citată sub titlul *Pravilniceasca Condiică* și sub acest titlu a rămas mereu cunoscută. A mai fost numită și numai *Condiică* sau *Condiica țării*²⁾. Pagina cu titlul e împodobită pe marginea de sus cu o xilogravură, avînd la mijloc stema țării, încadrată în partea stîngă de o femeie cu sabia în mîna dreaptă și cumpăna în cea stîngă și avînd deasupra scris „Dreptatea“, iar în partea dreaptă, de chipul unui ierarh, Alexandru, patriarh al Constantinopolei între anii 314 și 337³⁾.

Ediția are la început două foi nenumerate, din care prima este cu pagina de titlu, contrapagina rămînînd albă, iar foaia a doua nenumerotată cuprinde *Scara* cu titlurile din *Pravilă* și arătînd numărul foi (list) pe care se află aceste titluri. După aceste două foi nenumerate urmează 48 de foi numerotate la tipar și cuprinzînd hrisovul de promulgare și textul *Pravilniceștii Condiici*. Toate paginile, afară de pagina cu titlul, sînt împărțite în două coloane, pe coloana din stînga este tipărit textul grecesc, iar pe cea din dreapta cel romînesc. Pe prima pagină a ultimei foi, îndată după sfîrșitul textului *Pravilei*, este scrisă cu mîna,

1) Vezi mai jos Anexa I B, p. 207.

2) Astfel în hrisovul de promulgare a *Legiurii Caragea*; vezi *Legiuirea Caragea, Ediție critică*, București, Ed. Acad. R.P.R., 1955, p. 2.

3) Vezi reproducerea foi de titlu și în I. Bianu—N. Hodoș, *Bibliografia veche romînească*, tom. II, București, 1910, p. 248, unde se dă și o sumară descriere și se reproduce hrisovul de promulgare. O descriere sumară o dă și Zepos, ed. p. 35—36, unde greșit stema țării e considerată ca stemă a Domnului.

atît în romînește, cît și în grecește, o dispoziție nouă privitoare la dijma porumbului¹).

Exemplarului de la Iași, care nu este însemnat cu nici o cotă, îi lipsește foaia de titlu, iar foaia cea din urmă e puțin stricată, lipsind cîte ceva din textul romînesc al adaosului despre dijma porumbului. În josul ultimei pagini e însemnată data „1787 Iuli 1”.

Manuserisul B. Din cele patru manuscrise ale *Pravilniceștii Condicii*, cel mai de preț pare să fie manuscrisul aflător la Arhivele Statului din București, de sub cota manuscris 685, căruia îi dăm sigla B. Pe lângă condică, mai cuprinde și alte texte juridice. Primele două foi, nenumerate și nepaginate, cuprind : 1) „În ce chip este a face un ovreiu jurămîntul ovreesc cum arată : 1800 Mai 15”²). 2) O rînduială normativă din 20 decembrie 1791, privitoare la arendări și închirieri, a lui Mihai Constantin Suțu, Domn al Țării Romînești, și anaforaua respectivă din 19 noiembrie 1791. 3) O circulară normativă din 29 noiembrie 1799, dată de Alexandru Constantin Moruzi, Domn al Țării Romînești, către judecătorii de toate treptele, cu privire la vinzările de lucruri nemișcătoare cu zapis. 4) Urmează apoi o foaie tot nepaginată cu *Scara* în grecește și romînește, și după aceea 141 de pagini, paginate de însuși copistul, cu textele romînesc și grecesc, din *Pravilniceasca Condică*, începînd cu titlul și hrisovul domnesc de promulgare și sfîrșind cu ultimul paragraf 2 din cap. *Pentru zilele ce nu se caută judecăți*. Paginile sînt împărțite în două coloane, cea din stînga cu textul grecesc, cea din dreapta cu cel romînesc. Sub coloana cu textul romînesc este transcrisă iscălitura „Ianache Moruzi vel log(ó)f(ă)t procit”. Sub linie, pe paginile 140 și 141, mai urmează textul grecesc din „titlul despre *uzurpări și drepturi de stăpînire* din ale lui Ataliat³). Pe pagina 142, care este însă fără număr,

¹) Sub textul grecesc al adaosului despre dijma porumbului, în exemplarul din Biblioteca Academiei R.P.R. de sub cota C. v. 425, provenit din biblioteca mitropolitului Iosif Naniescu, se mai află următoarea însemnare : „Ce știință să cuvîne să aibă marturul care vine să dea mărturie la judecată pentru vreo pricină : Să știe τὸ πρᾶχθὲν πρᾶγμα adică lucru ce s-au făcut ; să știe τὸ πρᾶξαν πρόσωπον, adică obrazul ce au făcut acel lucru ; să știe τρόπος δι' οὗ adică mijlocul prin care s-au făcut acel lucru ; să știe τόπος ἐν ᾧ, adică locul în care s-au făcut acel lucru ; să știe χρόνος καθ' ὃν adică vremea în care s-au făcut acel lucru ; să știe αἰτία δι' ἧν, adică pricina pentru care s-au făcut acel lucru”.

²) Același text se află și pe ultima foaie, adăugată, cînd exemplarul a fost legat, din cel de al doilea exemplar de sub cota C. v. 425 din Biblioteca Academiei R.P.R., exemplar provenit din biblioteca lui D. A. Sturdza. Textul, aici, mai are la început informația de unde se știe această formulă de jurămînt, informație care lipsește în manuscrisul de la Arhive.

³) În traducere are următorul cuprins : „S-a determinat timpul în care fiecare să-și revendice lucrul său ; căci pîrile nu au fost puse pentru veșnicie, ci legiutorii au determinat timpul ca, atunci cînd cineva a căzut din stăpînirea lucrului propriu, să și-l revendice acesta prin zece sau douăzeci sau treizeci de ani, dacă e nemișcător ; și anume zece ani cînd cel care-l folosește, îl folosește cu bună credință precum prin cumpărare sau de dar sau prin altă afacere de schimb, neștiind că este străin ; douăzeci de ani însă, cînd posesorul de bună credință este plecat în altă

se află fără nici un titlu adaosul despre dijma porumbului în grecește și românește pe două coloane, iar sub textul românesc al acestui adaos se află următoarea notă prețioasă : „Sfîrșit și lui Dumnezeu mărire. Și s-a scris această Pravilnicească Condică de Matei sin Bunea; leat 1799 Octv. 14”. Textele românești și grecești din manuscrisul 685 de la Arhive sînt întocmai ca și textele din ediția oficială de la 1780. Singurele deosebiri sînt că în manuscrisul 685 nu a fost transcrisă și pagina cu titlul grecesc din ediție și că titlul grecesc al Scării a fost modificat puțin¹⁾. Deoarece transcrierea s-a făcut aproape douăzeci de ani după apariția ediției oficiale și a fost transcris și adaosul despre dijma porumbului, care în arhetipul ediției nu putea fi, și deoarece textele sînt întocmai cu cele din ediție, este foarte probabil că *manuscrisul 685 de la Arhive este o copie a ediției oficiale de la 1780.*

Conținutul acestui manuscris nu se sfîrșește cu *Pravilniceasca Condică*, ci pe trei foi nenumerotate mai are un hrisov, din 1 decembrie 1794, privitor la mănăstiri dat de Alexandru Constantin Moruzi Voievod. Afară de aceasta, pe 22 file nenumerotate se găsește numai în grecește *Technica judecătorească* a lui Dimitrie Panaiotachi Δημητρίου Παναγιωτάκη Δικανική τέχνη, fost mare clucer în 1779, care și-a prezentat lucrarea în aprilie 1793 Domnului Țării Românești, Alexandru Moruzi.

Manuscrisul 685 de la Arhivele Statului din București este, precum am spus, un manuscris de valoare.

Manuscrisul R. Un manuscris de seamă este și acela din Biblioteca Academiei R. P. R., de sub cota ms. rom. 93, pe care-l însemnăm cu sigla R. Manuscrisul este de format octav mare cît o jumătate de coală obișnuită²⁾; afară de legătură, este bine păstrat. Nu este datat. Primele trei file au rămas nescrise. Pe pagina întâia a filei a treia nescrisă semnează sus „Eliza Pleșoianu”. Urmează apoi 68 de file scrise, paginate cu cifre arabe 1—135³⁾. Paginile sînt scrise pe două coloane,

țară; iară treizeci de ani cînd cel ce-l are în folosință, îl are cu rea credință, precum uzurpînd cu puterea lucrul sau cu viclesug sau cumpărînd cu știință lucru străin și e supus și moștenitorul lui la aceeași pravilă, ca și dînsul înăuntrul celor treizeci de ani să fie tras în judecată. Lucru mișcător însă se face proprietate prin trei ani, dacă acela care îl are în folosință, e posesor de bună credință; iară dacă de rea, se trage în judecată pînă la treizeci de ani. Lucrurile bisericesti însă fără deosebire se fac proprietate numai prin patruzeci de ani; biserică însă față de biserică prin treizeci de ani”.

¹⁾ Vezi aparat critic, p. 39 la rînd 2.

²⁾ O descriere sumară vezi la I. Bianu, *Catalogul manuscrisurilor românești*, tom. I, București, 1907, p. 208—209, unde e reprodusă și *Scara*.

³⁾ La pagina 67 în colțul de sus din dreapta se găsește însemnarea scrisă cu litere gotice: *Dieses Buch gehört auch mein Elisa Pleschoianu (?)*, iar la pagina 89 în colțul de sus din stînga însemnarea în grecește *καὶ τὸδε σὺν τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει ἐμοῦ Ἀλέξανδρος* „și aceasta împreună cu altele este a mea Alexandru”, mai urmînd probabil numele greu de descifrat. Sub această însemnare grecească mai e una în italienește *Ancora questo libro e mio Alessandro*. Pe ultima pagină nescrisă se mai însemnează în colțul de sus din margine, tot cu gotice *68 Blätter sind*.

pe cea din stînga textul grecesc, pe cea din dreapta cel romînesc. Amîndouă textele sînt scrise citeț, dar nu caligrafic. În textul grecesc se întîlnesc uneori corijări ulterioare, fie deasupra liniei, fie pe marginea paginii. Pe întîia pagină scrisă, sus peste amîndouă coloanele, a fost vădit transcris titlul domnesc numai în grecește: Ἰωάννης Ἀλέξανδρος Ἰωάννου Ὑψηλάντης β(οι)β(ό)δας ἐλέω Θε(ο)ῦ αὐθέντης καὶ ἡγεμῶν πάσης Οὐγγροβλαχίας ¹⁾. După titlul domnesc urmează hrisovul de promulgare (p. 1—6) și apoi pravila (p. 6—134). Imediat la sfîrșitul pravilei a fost scris (p. 134—135), pe cît se pare de aceeași mînă, dar mai în grabă, fără nici un titlu, adaosul despre dijma porumbului, în romînește și în grecește. Față de ediția oficială din 1780, manuscrisului 93 îi lipsește titlul și Scara. Din faptul acesta, precum și din cauză că este de părere că adaosul pentru dijma porumbului s-a făcut ulterior, cu altă cerneală și poate și de altă mînă, P. I. Zepos, în studiul introductiv la ediția sa, conchide că manuscrisul 93 este anterior ediției oficiale de la 1780; totuși el crede că nu e arhetipul oficial, ci numai o copie a acestuia, deoarece are unele omisiuni și greșeli față de ediția oficială²⁾.

Dar omisiunea mai mare este o așa-zisă haplografie obișnuită, cînd la transcriere se sare de la un cuvînt dintr-un rînd la același cuvînt din alt rînd,³⁾ ceea ce se putea întîmpla foarte bine și la copierea din ediția tipărită; tot așa s-a putut întîmpla și cu omisiunea de mici cuvinte ca ἡ, và ⁴⁾ invocate de Zepos. E drept că omisiunea mai mare din textul grecesc nu-și are cuvintele corespunzătoare nici în textul romînesc, căci paragraful respectiv din cap. *Pentru vechili*, § 1, tradus din grecește, ar suna: „Cînd judecătorul judecă pe cei ce se judecă cu vechil, și se întîmplă să fie condamnat acela care se judecă cu vechil, să nu condamne vechilul, care s-a înfățișat la judecătorie, ci prototipul acela, care adică l-a făcut vechil”. În textul romînesc însă, sună: „Cînd judecătorul va judeca pe cei ce să pricinuiască, dintre cari de să va întîmpla unul să se judece prin vechil, să nu osîndească vechilul ce s-au înfățișat la judecată, ci pe însuși acela cu pricina ce l-au făcut vechil”. Cuvintele deci care sînt sărite în textul grecesc „și se întîmplă să fie osîndit acela care se judecă cu vechil” nu sînt rediate nici în textul romînesc, ceea ce ar putea veni eventual în sprijinul părerii că textele din manuscrisul 93 sînt anterioare ediției oficiale de la 1780 și că aceste cuvinte au fost adăugate, cînd textele s-au dat la tipar. În textul grecesc transcris

¹⁾ Nu se poate nici într-un caz spune, precum o face Zepos, că aceasta ar fi iscălitura lui Ipsilante: „ἡ ὑπογραφή τοῦ Ὑψηλάντη”, ediția P. I. Zepos, p. 37.

²⁾ Vezi ed. P. I. Zepos, p. 38.

³⁾ μέ βεκίλην καὶ τύχην và καταδικασθῆ ἑκαίνοσ ὁποῦ κρίνεται μέ βεκίλην, sărite fiind nouă cuvinte de la καὶ pînă la βεκίλην inclusiv; vezi aparat critic, p. 63, r. 11.

⁴⁾ Vezi aparat critic, p. 127, 16; 131, 12.

în manuscrisul 93 mai sînt și alte omisiuni, ca de ex. *καὶ τὰ ὑπερίζωνται* și *εἰς τὸ βόδι ἀσπρα εἴκοσι*, cuvinte care în textul românesc nu lipsesc : „să se necinstească” și „de bou cîte bani doaozeci”¹⁾. Cît despre faptul că în manuscrisul 93 nu se găsesc titlul și scara din ediția oficială, din această lipsă nu se impune neapărat concluzia că manuscrisul 93 nu a fost copiat după ediție ; această concluzie s-ar impune numai în cazul invers, cînd manuscrisul 93 ar avea prisosuri față de ediție, prisosuri care vădit s-ar ținea de textul pravilei, în ediție însă ar lipsi, și în manuscris s-ar afla. O astfel de dovadă însă nu se poate descoperi cît de puțin. De aceea, probabil e că și manuscrisul 93 de la Academia R. P. R., ca și manuscrisul 685 de la Arhivele Statului din București, sînt transcrise după ediția oficială de la 1780.

Cît despre raportul dintre manuscrisele 93 și 685, trebuie să spunem că sînt manuscrise cu totul independente unul de altul căci nu au de loc omisiuni comune, ci dimpotrivă, ceea ce omite unul, are celălalt, astfel cum se poate vedea din aparatul critic la locurile respective²⁾.

Manuscrisul I. Manuscrisul *Pravilniceștii Condici*, pe care-l însemnăm cu sigla I, se află în Biblioteca Universității din Iași sub cota 114. Manuscrisul, mai înainte, avea cota 69³⁾. Manuscrisul de la Iași este destul de bine păstrat, e scris citeț și cuprinde 26 de file. Pe prima pagină e scris întocmai titlul amplu grecesc al ediției oficiale de la 1780. Pe această pagină are vechea cotă Val-Mold. Jus nr 87. De aici încolo urmează numai textul românesc, cel grecesc lipsind cu desăvîrșire. Pe pagina a doua a primei file e transcrisă Scara, iar pe fila a doua urmează hrisovul de promulgare. Următoarele 24 de file cuprind în întregime *Pravilniceasca Condică* și însuși copistul a paginat filele cu cifre arabe, (Pentru divanul gpd) — 48 (Sfîrșit). Manuscrisul I este transcris întocmai după ediția oficială de la 1780 avînd deasemenea omisiuni (haplografii) și greșeli de transcriere, semnalate în aparatul critic sub sigla I. Adaosul despre dijma porumbului lipsește în I.

Manuscrisul Y. Despre acest manuscris știm numai atît cît ne spune profesorul P. I. Zepos în studiul său introductiv la ediția sa (p. 37). Se află în biblioteca particulară a lui Theodor Ipsilanti din Atena

¹⁾ Vezi aparat critic, la p. 53, 6 și 93, 16.

²⁾ Cf. aparat critic la pp. 53, 6 ; 63, 11 ; 65, 20 ș.a.

³⁾ Pe cît se pare, este același manuscris pe care-l semnalează C. Erbiceanu în „Revista Teologică”, ziar eclesastic, vol. III, Iași, 1885/1886, p. 247, nr. CXLVIII ; și după acesta St. Gr. Berechet, *Istoria vechiului drept românesc*, I Izvoarele, Iași, 1934, p. 225 n. 3 și după Berechet, ed. P. I. Zepos, p. 37, n. 2. Spunem pe cît se pare, pentru că Berechet în nota citată și după el Zepos, arată că manuscrisul cuprinde în grecește prefața, pe cînd de fapt nu are decît titlul. Berechet mai spune că ar mai avea semnătura lui Alexandru Hașdeu, ceea ce de asemenea n-a putut fi verificat. Berechet însă pare să nu fie exact, căci tot acolo afirmă că în Biblioteca Academiei s-ar găsi „cîteva” manuscrise cu *Pravilniceasca Condică*, pe cînd în realitate nu este decît unul singur : manuscrisul 93.

și cuprinde pe 71 de pagini textul numai grecesc din *Pravilniceasca Condică*; pe alte patru pagini mai are și *Scara* cuprinsului său. După părerea profesorului Zepos, este ulterior ediției oficiale de la 1780. Îl însemnăm tot cu sigla Y ca și în ediția Zepos și în aparatul nostru critic arătăm deosebirile de text semnalate în aparatul critic din acea ediție.

Edițiile Brăiloiu. După șaiszeci de ani impliniți de la întia ediție, a apărut o nouă ediție, sub titlul *Pravilniceasca Condică a Domnului Alexandru Ioan Ipsilant V. V., tipărită acum din nou în grecește și rumînește de K. N. Brăiloiu, procurorul curții apelative de comers. București în tipografia curții a l. Frederic Wallbaum 1841.* După o frumoasă prefață pe două pagini intitulată „Înștiințare”, Brăiloiu retipărește textul românesc și cel grecesc după ediția oficială de la 1780, suprimînd titlul lung grecesc din acea ediție, precum și textul grecesc al adaosului despre dijma porumbului, din care dă pe ultima pagină numai textul românesc sub titlul *Poruncă pentru dijma porumbului*, cu nota „Această poruncă s-a dat în urma Condicii”. După textul numai în romînește al acestei porunci, urmează: „(Iscălit) Scarlat Greceanu Biv Vel. Logofăt”¹⁾.

În textul românesc, Brăiloiu își îngăduie unele schimbări²⁾. Același lucru Brăiloiu care știa grecește, și-l îngăduie și în textul grecesc³⁾.

¹⁾ Un vel logofăt de Țara de Sus, Scarlat Greceanu, se întâlnește într-un hrisov din aprilie 1785 al lui Mihai Șuțu Voievod; Biblioteca Academiei R.P.R., Pachet CLXXVI, doc. nr. 2, citat după N. Iorga, *Istoria Bucureștilor*, Anexe, p. 356.

²⁾ Astfel în cap. *Pentru cei ce se chiamă la judecată*, § 1, scrie „cază” în loc de „scază” (vezi mai jos p. 72, rînd 23); în *Pentru moștenire*, § 3, îndreaptă „cationdes” din „aniondes” (vezi p. 100, 20); scrie „legaturi” pentru „legata” în *Pentru trimirie*, § 5 (vezi p. 104, r. 17) și *Pentru dobtzi*, § 1, (vezi p. 118, r. 8); scrie „Întîiu de capetele” în loc de „întii capetele” în cap. *Pentru dobtzi*, § 1 (vezi p. 116, r. 23) ș.a.

³⁾ Astfel românescul τὴν λείψαν din cap. Περὶ προικὸς § 9 (vezi mai jos, p. 99, 8) îl schimbă în grecescul τῆς ἐλλείψεως, referindu-se la καταγραφὴν și nu la κάμη. Tot ia același cap. § 3, popularul ξετιμησις (vezi p. 95, 12) îl schimbă în literarul ἐκτιμησις, tot așa τριάντα din cap. Περὶ προτιμήσεως § 3 (vezi p. 133 r. 14) în τριάκοντα și γίνεται din Περὶ κατζίβελων § 9 (vezi p. 149, 19) în γίνηται. Face schimbări ca ἔχει, δὲν ἔμπορεῖ νὰ τελειώσῃ . . . του p. 68 ultimele două rînduri din ediția sa), făcînd acordul gramatical cu subiectul la singular ὁ νοικοκύρης pentru ἔχουν, δὲν ἔμποροῦν νὰ τελειώσουν . . . τους din cap. Τὰ δίκαια τῶν νοικοκύρων, § 22 (vezi mai jos p. 87 r. 27—28, unde legiuitorul gîndindu-se la toți stăpîinii de moșii, a continuat la plural, încît nu e nevoie de această corijare; apoi ὁδοῦ μαρτυρία pentru ὁδομαρτυρία din cap. Περὶ δανειῶν § 3 (vezi p. 113, 18). Mai departe scrie εἶναι, εἶτε ἄλλοι οἰκεῖοι pentru ἂν εἶναι, εἶτε ἄλλοι εἶτε οἰκεῖοι în cap. Περὶ ἐπιτρόπων art. 2 (v. p. 109, 22); πληρῶσῃ pentru πληρῶν în cap. Περὶ ἐγγύης § 4 (vezi p. 117, 9); μὴν ἰξέρῃ pentru μὴ τὴν ἰξέρῃ în titlul Περὶ ἀναργυρίας § 2 (vezi p. 121 r. 9). Textul grecesc la Brăiloiu are și mici omisiuni; astfel scrie ἢ și εἶναι pentru ἢ καὶ și εἶναι καὶ în cap. Περὶ ἀναργυρίας § 2 (vezi p. 121, 12) și Περὶ μαρτύρων § 4 (vezi p. 123, 20); în cap. περὶ γονέων καὶ παιδῶν § 1, scrie πῶς εἶχον pentru πῶς τὰ εἶχον (vezi p. 129 r. 18); în Περὶ κατζίβελων § 9 scrie δίκαιον pentru τὸ δίκαιον (vezi p. 149, 22) și ἐν pentru τὸ ἐν în Περὶ μοναχίων καὶ χιλιστέων § 2 (vezi p. 151, 8). Greșeli de tipar par să fie ὑπόληψιν pentru ἀπόληψιν în cap. Περὶ διαθήκης § 4 (vezi p. 109, 11); ὄν pentru ὄν în Περὶ προτιμήσεως § 7 (v. p. 135, 4); ἐνέκαθεν pentru ἀνέκαθεν în Περὶ κατζίβελων § 3 (vezi p. 147, 8); ἦθελεν pentru ἦθελεν același cap. § 4 (vezi p. 165, 13) și διὰ τοῦ παρόντας pentru διὰ παρόντας, același cap. § 9 (vezi p. 149, 15).

După douăzeci și șase de ani *Brăiloiu a publicat încă o ediție*, dar de astă dată numai textul românesc în a sa *Colectiune de legi, ordonanțe și decrete domnești de Const N. Brăiloiu*, . . . Typografia Națională, antreprenor C. N. Rădulescu 1867, p. 763—840; paginația e în continuare după *Leguirea Caragea a doa edițiune București, 1865*. Textul este reprodus fără prefața „Înștiințare”, după întâia sa ediție de la 1841, dar în caractere latine și cu ortografia etimologică italianizantă a lui Eliade-Rădulescu. Și de astă dată își mai îngăduie schimbări în text¹). Nu publică textul grecesc dar în baza acestuia face câteva note explicative, unele nimerite, altele greșite²), dînd prin acestea oarecum o înfățișare științifică ediției sale; mai adaogă în josul paginii câteva note lămuritoare istorice, juridice și financiare.

Ediția Bujoreanu. Peste alți opt ani, în 1875, textul românesc a fost publicat pentru a patra oară în *Biblioteca de Legislațiune: Appendice la Colectiunea de Legiurile Romîniei vechi și noi În acestu appendice este trecută și Pravilniceasca Condică a lui Ipsilant V. V. de Ioan M. Bujoreanu, vol. II, alu Colectiunei. București 1875 D. Legiuri vechi*. Bujoreanu reproduce pe 23 de pagini, numerotate osebit, întocmai textul românesc al *Condicii* din ediția întâi a lui Brăiloiu, de la 1841, chiar și cu frumoasa prefață *Înștiințare* a aceluia, dar modernizează ortografia și puțin și limba, sporind greșelile din text cu unele destul de grele³).

Ediția Hamangiu. Pentru a cincea oară, *Pravilniceasca Condică* în textul ei românesc a apărut în *C. Hamangiu, Codul general al Romîniei, ediția a doua, vol. I. Codurile. București 1907*, unde la afîrșit, în partea de sub titlul *Legiuri vechi* p. 4—25, este publicat „Codul Ipsilante (Pravilniceasca Condică) (1780—1817)”. Cu toate că în prefața la acest cod general se spune că „ne-am silit să dăm o reproducere fidelă a edițiunilor oficiale, interesîndu-ne în primul loc de exactitatea textului” (p. XIV), totuși textul condicii nu este luat din ediția oficială de la 1780, ci din ediția a doua de la 1867 a lui Brăiloiu, cu toate schimbările și greșelile aceluia; se fac și câteva note, iar în prefață se și spune că notele au fost luate din ultima ediție a lui Brăiloiu. Față de Brăiloiu, limba e modernizată și mai mult⁴).

¹) Astfel schimbă „să se sfiască” din capitolul „Pentru cei ce să judecă” § 3 (vezi p. 64 r. 9) în „să se apere”, adaogînd nota „νὰ ἀποφύγη” zice textulu grecescu, adecă să recuse”.

²) Greșește în nota ce-o face la cuvîntul „nemerniculu” din § 5 al cap. „Cele drepte ale stăpînilor moșilor. . .” (vezi p. 85 r. 1) cînd scrie: „πάριχος” zice textulu grecescu, adecă șezătoru în altu locu, iar nu pe moșia, unde are via,“ deoarece *πάριχος* are înțelesul chiar de „vecin, rumîn”.

³) De pildă „să facă zapisul” în loc „să facă zăgasul” (în cap. *Pentru moșii și heleştee* § 2; vezi mai jos, p. 150, 3).

⁴) Brăiloiu a schimbat de ex. „scază” (vezi p. 72, 23) în „cază”, Hamangiu în „cadă”. Modernizează „apelație” în „apel” ș.a.

Ediția Berechet. Pentru a treia oară, atât textul românesc, cât și cel grecesc, au fost publicate în *Colecție de Legi vechi românești 1: Pravilniceasca Condică* Συμβαγμάτων Νομικόν din Muntenia 1780, Seria I Legi Greco-Române publicate de St. Gr. Berechet, profesor agregat de istoria vechiului drept românesc la Facultatea juridică din Iași. Chișinău, Cartea Românească 1930. După o concentrată introducere sub titlul *Lămurire* în care e publicat (p. XIV) și textul grecesc și românesc al adaosului despre dijma porumbului, urmează textul grecesc (p. 1—97) și apoi cel românesc (p. 99—182) al condicii. În textul grecesc s-au strecurat destule greșeli, din care o bună parte sînt îndreptate în cele cinci pagini de *Greșeli tipografice* (p. 187—191). În introducerea — *Lămurire* (p. XVI) ni se spune că „ediția de față a fost publicată după textul primei ediții din 1780, fără nici o schimbare”. Totuși o sumară comparație arată că, în ceea ce privește textul grecesc, s-a ținut de ediția lui Brăiloiu cu toate schimbările, omisiunile și greșelile ei¹).

În ce privește textul românesc, Berechet, e drept că se ține de ediția oficială de la 1780, totuși nu este destul de exact²).

Ediția P.I. Zepos. Cea din urmă ediție a *Pravilniceștii Condicii* e o ediție savantă, apărută în lucrările Academiei grecești de la Atena sub titlul Συμβαγμάτων Νομικόν 'Αλεξάνδρου 'Ιωάννου 'Υψηλάντη Βοεβόδα ἡγεμόνος πάσης Οὐγγροβλαχίας 1780 ἐκδιδόμενον μετ' εἰσαγωγῆς καὶ ἱστορικῆς ἀνασκοπήσεως τῶν ἐν αὐτῷ θεσμῶν ὑπὸ Παναγιώτου Ι. Ζέπου, ὑφηγητοῦ τοῦ ἀστυκοῦ δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ 'Αθηνῶν. 'Εν 'Αθήναις. Γραφεῖον δημοσιευμάτων 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν 1936 = Πραγματεῖαι τῆς 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν τόμος δ' ἄριθμος 2. (*Pravilniceasca Condică* a lui Alexandru Ioan Ipsilante Voievod Domn a toată Țara Românească, 1780, editată cu introducere și privire istorică de Panait I. Zepos, profesor de drept civil la Universitatea din Atena. Imprimeria publicațiilor Academiei din Atena, Atena, 1936 = *Lucrările Academiei din Atena*, tom. 4, nr. 2).

¹) Astfel de ex. în cap. Τά δίκαια τῶν νοικοκυρίων § 22, ult. rînduri, formele la plural ἡποροῦν, τελειῶσουν, ἔχουν și τους din ediția de la 1780 sînt în ediția lui Berechet schimbate în singular ἔχει, ἡπορεῖ, τελειῶση și του ca și la Brăiloiu. Mai mult încă, în § 5 din titlul următor Περί ἱσπραβνίκων și în cap. Περί διαθήκης § 4 sînt chiar și greșelile de tipar ἀπολογοθοῦν și ὑπόληψιν ca și în Brăiloiu, fără să mai fie îndreptate între „Greșelile tipografice”. Tot așa are ca și la Brăiloiu ἐπίτησις pentru ἐστίμησις și ἐλλείψεως pentru λείψαν din ediția de la 1780 (vezi mai sus p. 24 nota 3); ș. a.

²) Omîte de pildă „deopotrivă” din § 4 *Pentru țigani* (vezi p. 146, 10); schimbă „obcinuitori” din § 5 al aceluiași titlu în „obcinuitori” (vezi p. 146, 25) ș.a.

La sfîrșit, Berechet însoțește ediția sa cu trei facsimile reprezentînd primul: foaia de titlu și p. 3 din ediția de la 1780; al doilea: adaosul scris de mînă în grecește și romînește despre dijma porumbului, dar nu ne spune de unde a scos această reproducere fotografică; și al treilea, reprezentînd două pagini din ediția de la 1841 a lui Brăiloiu și anume primele trei articole din titlul *Pentru ispravnici* în grecește și romînește.

După o prefață în limba franceză (p. 1—4) și după o bogată bibliografie, cuprinzând 257 de titluri (p. 5—18), din care nu mai puțin de 50 de autori români, cele mai multe în românește — profesorul Zepos știe românește — urmează cu partea întâia un întins studiu introductiv (p. 21—141), scris grecește, în 7 capitole : I. *Istoricul pravilniceștii condicii* (p. 21—38) ; II. *Vecinii și robii* (p. 39—54) ; III. *Dreptul real* (p. 55—66) ; IV. *Dreptul de obligații* (p. 67—91) ; V. *Dreptul de familie* (p. 92—109) ; VI. *Dreptul de moștenire* (p. 110—126) ; VII. *Dispozițiuni din condică privitoare la procedura de judecată*. a) *Organizarea judecătorească* ; b) *Personalul judecătorec* ; c) *Drept civil* ; *Drept penal* (p. 127—140) Încheiere : *Concluzii generale* (p. 141).

În partea a doua e publicată, în întregime, *Pravilniceasca Condică* (p. 145—231). După pagina de titlu (p. 145) numai în grecește și exact în același număr de rânduri ca în ediția de la 1780, paginile sînt împărțite în două coloane, pe cea din stînga fiind textul grecesc, iar pe cea din dreapta cel românesc. Titlurilor din *Scară*, spre deosebire de ediția de la 1780, unde nu sînt numerotate, le-a dat numere de ordine în cifre romane I-XLI, închizîndu-le în paranteze. Textul grecesc îl însoțește cu aparatul critic cuvenit. În *Anexă* (p. 233—238), profesorul Zepos mai publică după Athanasie Comnen-Ipsilanti, Τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν (Evenimentele de după cucerirea Constantinopolei), Constantinopole, 1870, p. 592 — 598, traducerea în grecește a hrisovului, dat în 1775 de Ipsilante, *Pentru rînduiala departamenturilor de judecăți*¹).

În continuare, tot în anexă (p. 239—243), publică după Dionisie Fotino, Ἱστορία τῆς πάλλαι Δακλίας [Istoria Daciei de odinioară], Viena, 1819, tom. III, p. 558—568, traducerea grecească a hrisovului din decembrie 1775, care întărește rînduielele ce le-a făcut în țară²).

Lucrarea mai cuprinde : a) O listă de izvoare, începînd cu Codul babilonian al lui Hamurabi și sfîrșind cu legiuiri, hrisoave și colecții de obiceiuri juridice din secolul al XIX-lea ; b) Indice de nume, lucruri și termeni juridici ; c) de cuvinte (p. 245—246) și două pagini de *Indreptări* și *Adăogiri* ; cu acestea se încheie lucrarea profesorului P. I. Zepos, vădit foarte meritoasă, pentru care a trebuit să fie depusă multă muncă³).

¹) Același text din același loc a fost reprodus de N. Iorga în Hurmuzaki, *Documente...*, XIV, 2, p. 1280—1288, așa că nu mai era nevoie să se țină seama și de acest text pînă și în aparatul critic. Mai de folos ar fi fost, dacă traducerea grecească din Ath. Comnen-Ipsilanti, care e incompletă, ar fi fost întregită după hrisovul original românesc atît de frumos, păstrat la Arhivele statului din București sub cota Sul 40. Vezi *Anexa I A*, p. 161—167.

²) Pentru textul acestuia se folosește și de manuscrisul 323 de cuprins divers, din Biblioteca Academiei R.P.R. dar, pe cit se pare, textul din ms. 323 f. 10^v — 13^v este copiat chiar din *Istoria Daciei* a lui Dionisie Fotino.

³) Vezi și recenzia de St. Gr. Berechet, în „Întregiri”, Buletinul Institutului de istoria vechiului drept românesc, Iași, 1938, p. 229—233.

Studiul introductiv este foarte erudit și are un cadru foarte larg. Trecem ușor peste mici greșeli, ca de exemplu, afirmația că anteproiectul *Legiurii Caragea* ar fi fost publicat în întregime¹⁾, că dispoziția din *Pravilniceasca Condică*, privitoare la via lăsată nelucrată, ar fi fost extinsă în *Legiuirea Caragea* asupra tuturor culturilor²⁾, că pentru numirea unui vechil de judecată ar fi nevoie de dovadă în scris *sau* de martori³⁾. Dar nu tot așa de ușor am putea trece peste „încheieri generale” privitoare la instituții și obiceiuri vechi ale pământului, ca de pildă că organizația în bresle ar apărea mai ales ca o operă a domnilor fanarioți⁴⁾. Aceștia au dat hrisoave privitoare la diferite bresle, dar rînduielele lor nu se bazau decît pe rînduielele scrise și nescrise ale vechilor bresle ale pământului, care s-au născut și s-au alcătuit în cursul vremii în urma nevoilor. Același lucru trebuie spus și despre precăderea ce au avut-o în trecutul nostru rudele și anumite persoane la cumpărarea de imobile, fără ca rînduiala așa-zisului protimisîs să fi intrat în dreptul țărilor romîne din colecțiile de legiuri bizantine și fără ca vechile documente romînești să fi consacrat aceste norme după model bizantin⁵⁾. La bază au stat nu prototipul și colecțiile bizantine, ci vechile obiceiuri romînești despre preferința la cumpărare. Că Domnii fanarioți la formularea și fixarea acestor rînduiele în hrisoavele și legiurile lor s-au folosit și de legiuri bizantine, se poate, dar că obiceiul protimisîsului n-ar fi existat la romîni, pînă n-a ajuns în atingere cu prototipul respectiv bizantin, aceasta nu se poate admite. Tot așa nu se poate ca străvechiul obicei al pământului de comunitate de avere în familie, cu toate aspectele sale, așa precum s-a formulat în *Pravilniceasca Condică*, să nu fie decît o supraviețuire a dreptului elenic⁶⁾.

În ceea ce privește textul romînesc, ediția Zepos nu însemnează nici un progres, pentru că acest text este transcris, precum însuși o spune⁷⁾, din ediția precedentă a lui St. Gr. Berechet; schimbările și greșelile din aceasta au trecut și aici⁸⁾. Cît despre redarea textului grecesc, ea reprezintă un însemnat progres, Zepos ținîndu-se îndeosebi de textul ediției

1) Vezi ed. Zepos, p. 46, n. 3; de fapt nu s-au publicat decît prea puține fragmente; vezi G. C. Giurescu, *Legiuirea lui Caragea. Un anteproiect necunoscut*, în „Buletinul Comisiei Istorice a Romîniei”, III, 1923, p. 65—74.

2) Vezi ed. Zepos, p. 48; în realitate, dispoziția e la fel și în *Condică*, p. 85, 1—5 și în *Legiuirea Caragea*, part. III, cap. 6 § 10.

3) Ed. Zepos, p. 135; de fapt se cere dovadă „și în scris și cu martori” și anume doi; vezi mai jos, p. 62—63 § 2.

4) Vezi ed. Zepos, p. 64.

5) *Ibidem*, p. 80, n. 2.

6) Vezi ed. Zepos, p. 96; vezi și recenziia de Gh. Cronț în „Analele Facultății de drept din București”, V, 1943, nr. 1—4, 1944.

7) Vezi ed. Zepos, p. 37 și 144.

8) Vezi de ex. „încercătură” pentru „încărcătură” în Cap. *Pentru dobinzi*, § 1 (ed. Zepos, p. 202); „obicinuitori” pentru „obicnuitori” în *Pentru figani* § 5 (ed. Zepos, p. 224); ș.a.

oficiale de la 1780, precum era și firesc. Totuși își îngăduie unele schimbări, credem de prisos, astfel în cap. *Pentru judecători*, § 11 (vezi p. 63 r. 8) scoate din text negațiunea μήν „nu” (ed. Zepos p. 162 n. 3), care pare să trădeze o influență a limbii române la formularea în grecește a Condiției. Scrie υπό în loc de από (vezi mai jos p. 97 r. 12 aparat critic) și περισεύη în loc de περισεύση (vezi p. 111, 14) fără să fie nevoie și fără să semnaleze că și în ediția oficială și în manuscrisele folosite e από și nu υπό și περισεύση nu περισεύη. De două ori scrie μη (vezi p. 99, 9 și 10) în loc de corectul μήν din ediția oficială și manuscrise; tot așa ζημιώνοντας în loc de ζημιώνονται (p. 157, 8). Apoi mai schimbă σύρνη în σύρη (69, 20); κάμουν în κάμουν (89, 2); άφίνει în άφίνη (107, 10); δώσει în δώση (121, 2) ș. a., fără să fie nevoie. Tot așa nu era nevoie să schimbe pluralul καμίνα, mai apropiat de forma românească, în pluralul cu aspect mai grecesc καμίνια ¹⁾. Alte îndreptări, în schimb, de vădite greșeli, sînt nimerite și au fost acceptate și de noi, ca ει δέ εκείνη ή άπόφασις îndreptate bine în ή δέ εκείνη άπόφασις (p. 67, 17) sau αύτῶ în αύτόν (67, 20) sau διορίζοντες în διορίζοντας (107, 18) ș. a. N-au fost acceptate însă îndreptările πωλουμένων în πωλουμένην (115, 16); χάνει τά έξοδα τοῦ în χάνουν τά έξοδά τους (133, 23) și έτελειώσε . . . του μη ών în έτελειώσαν . . . τους μη όντες (p. 135 r. 4), căci construcțiile din ediția oficială, considerate construcții κατά σύνεσιν, după înțeles, sînt bune și nu e nevoie să fie îndreptate în construcții strict gramaticale; comp. de ex. mai jos p. 87 r. 27—28 construcție analogă, păstrată în ediția Zepos, dar care fusese îndreptată de Brăiloiu²⁾. Tot așa n-au fost acceptate îndreptările în întrebuintarea inconsecventă a augmentului³⁾; și n-am acceptat ortografia fonetică modernă a acuzativului plural feminin, ci am păstrat ortografia de atunci anticizantă din ediția oficială: ταῖς μάνας, στίνας, μπάλταις, μάνδραις, πλάσσαις, γκλόμπαις, άλλαις ύπογραφαῖς, άρχοντιαῖς, σκόρζαις, pentru că această scriere nu este o greșală ortografică, întrebuintînd alt semn pentru același sunet, ci e o scriere gramaticală, crezîndu-se că așa se păstrează înfățișarea antică a acestei forme.

La stabilirea textului grecesc, profesorul Zepos s-a întemeiat pe ediția oficială dela 1780, dar în aparatul critic ce însoțește textul său, pe lingă abaterile de la acea ediție, a notat și variantele din manuscrisul 93 de la Academia R. P. R. din București, căruia îi dă sigla R,

¹⁾ În cap. Περὶ κληρονομίας § 3, ed. Zepos, p. 190; vezi mai jos p. 101 r. 17.

²⁾ Vezi mai sus p. 24 nota 3.

³⁾ Vezi de ex. άναπαύσαμεν (p. 77, 10); έδιορίσαμεν (79, 20); έδιορίσθησαν (91, 14) ș. a. Am păstrat inconsecvențele έβδομάδα și έβδομάδαν ca acuzativ, precum și νά γίνεται și νά γίνηται la conjunctiv; am mai păstrat scrierea etimologică άφ' οῦ, fiind consecventă peste tot și n-am acceptat corijarea în modernul άφοῦ.

și din ms. din Atena al lui Theodor Ipsilanti, pe care-l însemnează cu sigla Y. A încărcat credem de prisos aparatul critic, notînd și variantele din ediția întâia a lui Brăiloiu, dar mai ales din cea a lui Berechet care nu repetă decît pe Brăiloiu. La întocmirea aparatului său critic, Zepos nu întrebuițează tehnica internațională obișnuită la ediții critice de texte, ci o tehnică a sa personală cu trimiteri ca la notele de sublinie. Nu e tehnică fericită, căci poate da loc la confuzii. De exemplu la p. 170 εὐτελῶν ⁶⁾, iar în nota 6) R τῶν πολιτῶν, după cum e notat s-ar părea că τῶν πολιτῶν înlocuiește numai pe εὐτελῶν, cînd de fapt înlocuiește pe τῶν ἐγκατοίκων εὐτελῶν. Dacă întrebuițăm tehnica obișnuită a aparatului critic; ἐγκατοίκων εὐτελῶν AY: πολιτῶν R, nu poate fi nici o îndoială că în ediție și într-un manuscris e varianta ἐγκατοίκων εὐτελῶν, iar în celălalt manuscris numai πολιτῶν. Cazuri de acestea s-ar mai putea cita.

Aparatul critic din ediția Zepos lasă impresia că este extrem de complet. Notează chiar greșeli de accent ca ἐδώ (ed. Zep. p. 158 n. 6), de ortografie ca κρητήριον (ed. Zep. 154. n. 2), σπέροντας (Z. p. 177 n. 3), βλέπωντας, ἀκούοντας (Z. 243 n. 1 și 2) și multe altele de acest fel. În schimb nu se găsesec notate variante importante ca: τῶν καδιλικίων A: τοῦ καδιλικίου R (v. mai jos p. 71 r. 17); ἀνά A: ἀπὸ R (85, 12); ἀπογεμῶσουν A: ἀπογεμίζου R (101, 8); ἀποθνήσκουσιν A: ἀποθνήσκουν R (109, 4); φανερώνη A: φανερώση R (109, 17); ἐνδύωνται A: ἐνδύονται R (111, 13); πληρώνη A: πληρώση R (115, 11); αὐτὸ A: αὐτό, τὸ R (119, 18); τοιαύτην A: τινὰ R (121, 8); κατηγοροῦνται A: κατηγορῶνται R (121, 23); φαίνεται A: φαίνονται R (125, 20); δὲν εἶναι δεκτοὶ A: εἶναι ἄδεκτοὶ R (125, 26); κάμνη A: κάμη R (127, 9); των A: αὐτῶν R (129, 14); ἦσαν z: ἦτον AR (235, 3); κάμουν A: κάμουν R (129, 19); τους R: των z: τως A (129, 18); εὐπορῶν z: εὐποροῦν AR (131, 6); πῶς ἦτον καὶ αὐτὰ A: ὅτι καὶ αὐτὰ ἦτον R (131, 11); τριάντα A: τριάκοντα R (133, 14); ὅλα A: om R (133, 23); ἠμπορέση A: ἠμπορῆ R: (137, 7); μένη A: μείνη R (137, 25); τριάκοντα AR: τριάντα z (139, 4); δὲν A: om R (139, 11); γίνηται A: γίνεται R (141, 3); ἀπὸ A: om R 141, 14); ἔξοδα A: ἔξοδα τοῦ ἄλλου R (143, 5); παλαιὸν A: om R; (143, 17); μόνην AR: μόνον Z (153, 16); și multe altele, ca să nu notăm decît din cele ce ni se par mai însemnate. Alte ori se notează greșit în aparatul critic; astfel la Z. p. 153 nota 8 κώδικαις R, deși în R este κώνδικαις (vezi mai jos 51, 12); la Z p. 174 n. 8 și 9 se spune că în R se află ἐνεργήσουν și τελειώσουν cînd de fapt e ἐνεργήση și τελειώση (vezi mai jos p. 81 r. 19); la Z p. 201 n. 3 se arată că în R e ἀνίσχυρον, cînd de fapt e ἀνίσχυρος (vezi 117, 6); la Z p. 219 n. 7 se spune că în R e ἀκουβῶσιν, de fapt e ἰνσὰ ἐπακουμβῶσιν (vezi 141, 24); §. a. Apoi în Z, p. 156 nota 2 se arată amănuntul că în R e μὴ față de μῆ din ediția oficială A, dar nu se arată deose-

birea mai importantă, că în A lipsește *vă* (vezi mai jos p. 55, 3); tot așa la Z, p. 163 nota 2, se notează că Brăiloiu scrie *ἐξοφλίσει* față de *ἐξοφλήση* din A R, dar nu se notează că în R lipsesc cuvintele *καὶ* *vă* *διορθωθῆ* (vezi p. 65, 5); așijderea la Z, p. 215 art. 11 între cuvintele *vă* *ἀγοράσουν* nu se notează că R adaogă un *τὸ* (135,26). Observații de acest fel ar putea fi înmulțite, așa că în concluzie trebuie spus că aparatul critic în ediția Zepos este făcut cu o îngrijire foarte inegală.

Ediția de față. — *Pravilniceasca Condică* de la 1780 în ediția oficială, ca și în ediția dela 1841 a lui Brăiloiu, a devenit foarte rară și se poate găsi cu mare greutate. Dar nu numai această împrejurare ci și *greșelile din edițiile precedente fac necesară o nouă ediție critică.*

În această ediție atît textul românesc cît și cel grecesc, se întemeiază pe ediția oficială dela 1780 care a fost redată cît mai exact, deoarece aceasta reprezenta textul autentic al *Pravilniceștii Condici*. Totuși scăderile de interpuncție și ortografie, ca și greșelile evidente au fost îndreptate, dar orice îndreptare care ni s'a părut cît de puțin remarcabilă, a fost notată în aparatul critic. Am îndreptat, fără să notăm în aparatul critic, „de”, și „pe” deși în ediție se scrie cînd „de”, „pe” cînd „dă”, „pă”. S-au îndreptat apoi greșeli foarte ușor de observat ca „pravililor” în „pravililor”, „silnnicește” în „silnicește”, „strine” în „străine”. Întru cît ni s-au părut de oarecare însemnătate fonetică și gramaticală, am păstrat unele scrieri și forme particulare, ca „doao, noao, diată, judecătoriaa, uniori, denainte, mulțămit, obicinuit, greșelele” ș. a. Deoarece limba nu era bine fixată, am păstrat inconsecvențe ca „îș”, și „își”, „să-ș” și „să-și” „a-ș” și „a-și”, „mumbașir” și „mumbașăr”, „răvașă” și „răvașe”, „judecătoria” și „judecătorul” și multe alte substantive terminate în „—rul” și „—riul”; de asemenea „condice” și „condici”, „marturi” și „martori”, „iaste” și „este”, „ceale” și „cele”, „ea” și „ia”—, „făr” și „fără”, „chizuire” și „chibzuire” ș. a. Am păstrat de asemenea pluralul masculin articulat cu un singur *i* ca „stăpini, epitropi” ș. a. și nu am îndreptat în „stăpînii, epitropii”; tot așa n-am îndreptat singularul „pomeniri” în „pomenire”, nici genitivul „ghinzi”, „pușcării” în „ghinzii”, „pușcăriei”, pentru că erau pronunțări particulare vremii de atunci și în popor și astăzi încă.

Cu privire la textul grecesc, greșelile de ortografie evidente, precum sînt așa numitele itacisme, le-am îndreptat, fără să le semnalăm în aparatul critic, afară doară cînd ar putea să aibă vreo însemnătate morfologică. Am îndreptat deci *ἐπειδελ* în *ἐπειδῆ*, *αὐθεντεία* în *αὐθεντία*, *ἡγεμονεία* în *ἡγεμονία*, *ἀπόφρασην* în *ἀπόφρασιν*, *ἰξέρουον* în *ἡξερουον*, *συκώση* în *σηκώση*

δύναμην în δύναμιν, apoi πέρνουν în παίρνουν, ἐξεταζόντας în ἐξετάζοντας, καμία în καμμία, γράμα în γράμμα, ἄρχωντας în ἄρχοντας, προτοτύπων în πρωτοτύπων, καθ' εἷς în καθείς, ἀν καλὰ în ἀγκαλὰ, ἔτσι în ἔτσι și altele de acest fel, fără să le însemnăm, în aparatul critic. Am păstrat inconsecvențele μοσία și μωσία, ἐκζαμενον și ἰγζάμενον, fiind cuvinte negrecești fără o ortografie hotărîtă. Tot așa n-am unificat inconsecvențele în privința întrebuintării așa zisului ν ἐφελευστικόν, precum și inconsecvențele morfologice ἐναντιεῖται și ἐναντιοῦται, προτιμᾶται și προτιμᾷται, νὰ ἀκολουθοῦν și νὰ ἀκολουθοῦσιν și inconsecvențele la punerea și omiterea augmentului la aorist, fiind în uz amîndouă formele. Am scris βεκίληδων, ζαπτζήδων, fiindcă la singular întilnim formele βεκίλης și ζαπτζῆς, deși ediția oficială scrie βεκίλιδων și ζαπτζίδων, dar am păstrat ortografia din ediție la βεκίτιζίδων λουφετζίδες aceste cuvinte neîntilnindu-se la singular.

În ceea ce privește manuscrisele păstrate, deoarece au fost considerate ca reproduse după textele ediției oficiale de la 1780, în aparatul critic li s-a dat puțin loc, notîndu-se mai ales doar omisiunile (haplografiile), spre a fi de folos la stabilirea filiațiunii manuscriselor, dacă s-ar mai descoperi eventuale noi manuscrise.

Dar ceea ce caracterizează în deosebi aparatul nostru critic este faptul că am notat, pe cît se poate de complet și amănunțit, deosebiri dintre redacția textului românesc și cel grecesc, pentru că aceste deosebiri, de cele mai multe ori de formă, unele însă și de fond, contribuie mult la înțelegerea mai temeinică și exactă a dispozițiilor din *Pravilniceasca Condiciă*. Credem că acest lucru va fi de folos pentru cercetători.

Și ediția aceasta, ca și aceea a *Legiurii Caragea*, pe lângă textul românesc și grecesc al Pravilei mai cuprinde și următoarele anexe: *Anexa I*: A. Hrisoave și cărți domnești premergătoare alcătuirii Pravilniceștii Condicii sau în legătură cu promulgarea și aplicarea ei; B. Hrisoave, cărți și pitace domnești și anaforale care modifică, interpretează sau explică textul Pravilniceștii Condicii; *Anexa II*: Jurisprudența Curții de Casație; *Anexa III*: Principale indicațiuni bibliografice. Urmează, apoi: Indice cronologic al documentelor; Tabla de materii; Indice alfabetic pe materii; Index Graecitatis și Indice de nume și cuvinte.

Aceste anexe sînt de neapărată trebuință pentru a cunoaște întocmirea, evoluția și aplicarea *Pravilniceștii Condicii* în cursul timpului.

PRAVILNICEASCA CONDICĂ

ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΟΝ ΝΟΜΙΚΟΝ

SIGLE, SEMNE ȘI PRESCURTĂRI

- A ediția oficială de la 1780.
B manuscrisul nr. 685 din 1799 de la Arhivele Statului din București.
R manuscrisul nr. 93, nedatat, din colecția de manuscrise rom. a Academiei R.P.R.
I manuscris nedatat, nr. 114 de la biblioteca Universității din Iași.
Y manuscris grec, nedatat, la Theodor Ipsilanti în Atena.
Z ediția P. I. Zepos, Atena, 1936.
- Arh. St. Buc. Arhivele Statului din București.
- < > închid cuvinte ce nu se află și ar trebui să fie în text.
- () Literele aceluiași cuvânt, închise în aceste paranteze, sînt întregite, cuvîntul fiind scris prescurtat.
- * Titlul sau numărul articolului, însemnat cu un asterisc, înseamnă că în Anexa Jurisprudență sînt publicate decizii ce privesc acel titlu sau articol.
- + Titlul sau numărul articolului, însemnat cu semnul plus, înseamnă că în Anexa I sînt publicate documente, acte sau dispoziții modificatoare, completătoare sau interpretative, privitoare la acel titlu sau articol.
- om* omite.
- ad* adaugă.

Notă : Sub siglele A B R se înțelege și textul românesc și cel grecesc. Cînd însă este vorba să precizăm vreo deosebire între amîndouă textele, adăugăm pe lîngă ABR încă un r sau g, adică Ar, Br sau Rr și Ag, Bg sau Rg.

În aparatul critic cînd însemnăm cu siglele Ar și Ag deosebirile dintre textul românesc și cel grecesc, înseamnă că aceleași deosebiri de text sînt și în manuscrisele B și R, așa că sub Ar e de înțeles textul românesc atît din ediția oficială de la 1780, cit și din manuscrise, iar sub Ag cel grecesc. Cînd însă semnalăm deosebiri ce privesc numai un singur text, fie cel românesc sau cel grecesc, atunci în chip firesc A B R indică numai acest text.

În ediția oficială de la 1780, capitolele nefiind numerotate, nu le-am numerotat nici noi ; dar, pentru înlesnirea orientării, am indicat în pagină, sus, precum și în tabla de cuprins, numărul de ordine al capitolelor în cifre romane cu I—XLI.

◁ PRAVILNICEASCA CONDICĂ

Despre buna rînduire și datoria fiecăreia dintre judecătoriile și dregătoriile
Principatului Țării Romînești care țin de partea civilă.

Îndrumare la orice hotărîre în viitor asupra pricinilor, adunate de astă
dată ca o pildă,

5 și potrivirea obiceiurilor pămîntene, care au fost cel mai des
întrebuintate, cu rînduielele Vasilicalelor ; pentru păzirea
întocmai a dreptului și pentru nenăpăstuirea
nici într-un chip a celor săraci ;

Cu osîrdie întocmită de prea cucernicul, prea înțeleptul, prea lumi-
natul

10

OBLĂDUITOR
A TOATĂ ȚARA ROMÎNEASCĂ
Domnul Domn
IOAN ALEXANDRU IOAN IPSILANTE
VOIEVOD

15

În al șaptelea an al domniei sale celei sprijinite de Dumnezeu.
Sub păstoriarea prea sfințitului și învățatului Mitropolit

Domnului Domn GRIGORIE

Acum întîia oară dată la tipar în limba grecească și a țării.

În tipografia prea sfintei Mitropolii a Ungrovlahiei.

20

În anul mîntuirii 1780 în luna septembrie.▷

ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΟΝ ΝΟΜΙΚΟΝ

Περὶ εὐτάξιας καὶ τοῦ καθήκοντος ἐκάστου τῶν κριτηρίων καὶ τῶν ὀφφικίων
τοῦ πριντζίπατου τῆς Βλαχίας τῶν ἀνηκόντων εἰς τὸ πολιτικόν.

*Ὁδηγία τῆς εἰς τὸ ἐξῆς ἀποφάσεως τῶν ὡς τύπον ἤδη συλληχθεισῶν ὑποθέσεων
καὶ συμφωνία τῶν τοπικῶν ἐθίμων τῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν χρήσει 5
γενομένων μετὰ τῶν Βασιλικῶν διαταγῶν. Πρὸς ἀκριβῆ
τοῦ δικαίου συντήρησιν καὶ πρὸς τὸ τῶν πτωχῶν ἐκ
παντὸς τρόπου ἀνεπηρέαστον.

Φιλοπονηθὲν παρὰ τοῦ Εὐσεβεστάτου Σοφωτάτου καὶ Μεγαλοπρεπεστάτου

ἘΓΕΜΟΝΟΣ

10

ΠΑΣΗΣ ΟὐΓΓΡΟΒΛΑΧΙΑΣ

Κυρίου Κυρίου

ἸΩΑΝΝΟΥ ἈΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ἸΩΑΝΝΟΥ ὙΨΗΛΑΝΤΗ
ΒΟΕΒΟΔΑ

Κατὰ τὸν ἕβδομον χρόνον τῆς Θεοστηρίκτου αὐτοῦ Αὐθεντίας.

15

Ἱεραρχοῦντος τοῦ Πανιερολογιωτάτου Μητροπολίτου

Κυρίου Κυρίου ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

Νῦν τύποις πρῶτον ἐκδοθὲν εἰς ῥωμαϊκὴν καὶ πάτριον γλῶτταν

Ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τῆς Ἁγιοτάτης Μητροπόλεως Οὐγγροβλαχίας

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ,αψπ' κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον.

20

S C A R Ă

Pentru cele ce coprind într-această prăvilicească adunare

	List
Pentru Divanul g(os)p(o)d	3 ¹⁾
5 Pentru judecătoria a veliților boeri	3
Pentru al doilea departamenturi	5
Pentru al treilea departament al vinovățiilor	6
Pentru judecători	7
Pentru vechili	9
10 Pentru cei ce să judecă, adică pîrișii și pîriții	9
Pentru hotărârile judecătorilor	10
Pentru apelații	11
Pentru zapcii	11
Trepedile de aici cele obicinuite	12
15 Trepedile județelor	12
Pentru cei ce să chiamă la judecată : sînt datori a veni sau nu	13
Pentru judecătoria ot vel spatar	13
Pentru judecătoria ot vel agă	14
Pentru judecătoria după la județe	14
20 Cele drepte ale stăpînilor moșilor ce au asupra lăcuitorilor	16
Pentru ispravnici	19
Pentru vornicei	20

1—22 ABI: om R || 2 adunare Ar: adunare pe scurt Ag || 3 List A: la foia I || 16 sînt AI: de sînt BR || 17 ot vel spathar Ar: spătăriei Ag || 18 ot vel agă Ar: agiei Ag || 19 judecătoria după la județe Ar I: judecătoria după la județe Br: judecători ai județelor Ag. || 20 Cele drepte Ar: drepturile Ag | moșilor Ar: om Ag.

¹⁾ Numerele acestea arată numărul foi din ediția oficială de la 1780.

Π Ι Ν Α Ξ

Τῶν περιεχομένων ἐν ταύτῃ τῇ νομικῇ Συνόψει.

	Φυλ.	
Περὶ τοῦ ἀύθεντικοῦ Διβανίου	3	
Περὶ τοῦ κριτηρίου τῶν βελίτζιδων ἀρχόντων	3	5
Περὶ τῶν δευτέρων δεπαρταμέντων	5	
Περὶ τοῦ τρίτου δεπαρταμέντου τῶν ἐκκλησιαστικῶν	6	
Περὶ κριτῶν	7	
Περὶ βεκίληδων	9	
Περὶ κρινομένων, ἤτοι ἐναγόντων καὶ ἐναγομένων	9	10
Περὶ ἀποφάσεων κριτῶν	10	
Περὶ ἐκκλήτων	11	
Περὶ ζαπτζήδων	11	
Τὰ ἐνταῦθα εἰθισμένα τράπατα	12	
Τὰ τῶν καδιλικίων τράπατα	12	15
Περὶ τῶν οὔτινες καλούμενοι εἰς δικαστήριον ὀφείλουσιν ἔλθεῖν ἢ μὴ ἔλθεῖν	13	
Περὶ τοῦ κριτηρίου τῆς σπαθαρίας	13	
Περὶ τοῦ κριτηρίου τῆς ἀτζίας	14	
Περὶ κριτῶν τῶν καδιλικίων	14	
Τὰ δίκαια τῶν νοικοκυριῶν ὅπου ἔχουν ἐπάνω εἰς τοὺς ρουμόνους	16	20
Περὶ ἰσπραβνίκων	19	
Περὶ βορνιτζέλων	20	

1—22 ABY: *om* R || 2 Τῶν . . . Συνόψει AY: τῶν ἐν τῇδε τῇ ἐπιτομῇ, ἡγουν συνόψει ἤδη συντεθειμένων νομικῶν διατάξεων B || 19 κριτῶν AY: τῶν κριτῶν B.

*) Οὗτοι οἱ ἀριθμοὶ δεικνύουσιν τὸν ἀριθμὸν τοῦ φύλλου ἐν τῇ ἐπισήμῳ ἐκδόσει τοῦ 1780.

	<u>List</u>
Pentru zestre	21
Pentru moștenire	24
Pentru trimirie, adică a treia parte	25
5 Pentru diiată	27
Pentru epitropi	28
Pentru împrumutări	29
Pentru chezășie	30
Pentru dobînzi	32
10 Pentru anarghirie	33
Pentru marturi	34
Pentru jurămînt	35
Pentru bărbat și muerea lui	36
Pentru părinți și copii	36
15 Pentru protimisis	37
Pentru vînzarea cea fără de temeiu	41
Pentru hotărnicii	41
Pentru cei care zidesc în loc strein	43
Pentru țigani	43
20 Pentru moșii și heleștee	45
Pentru mori noao	46
Soroacele vremii, adică după pravili soroc pînă la cîți ani să se por- nească oricare pîră	46
Pentru zilele ce nu să caută judecăți	47
25 <Pentru dijma porumbului>	

1—25 ABI : om R. || 4 adică a treia parte ad Ar || 16 cea fără de temeiu Ar : apelabilă Ag || 17 hotărnicii Ar : hotăr. nicie Ag || 18 Pentru Ar : Pentru emfiteuză, adică pentru Ag || 24 ce nu să caută judecăți Ar : nelucrătoare Ag || 25 <Pentru dijma porumbului> am adăugat.

	Φυλ	
Περὶ προικός	21	
Περὶ κληρονομίας	24	
Περὶ τριμοιρίας	25	
Περὶ διαθήκης	27	5
Περὶ ἐπιτρόπων	28	
Περὶ δανείων	29	
Περὶ ἐγγύης	30	
Περὶ τόκων	32	
Περὶ ἀναργυρίας	33	10
Περὶ μαρτύρων	34	
Περὶ ὄρκου	35	
Περὶ ἀνδραγόνου	36	
Περὶ γονέων καὶ παιδῶν	36	
Περὶ προτιμήσεως	37	15
Περὶ πωλήσεως ἐκκλήτου	41	
Περὶ χοταρνιτζίας	41	
Περὶ ἐμφυτεύσεως, ἤτοι περὶ τῶν οἰκοδομούντων εἰς ξένον ἔδαφος	43	
Περὶ κατζίβέλων	43	
Περὶ μουλίων καὶ χιλιστέων	45	20
Περὶ μύλων νέων	46	
Χρονικὰ διαστήματα, ἤτοι νόμιμος διορία εἰς πόσους χρόνους νὰ κινῆται κάθε ἀγωγή	46	
Περὶ ἡμερῶν ἀπράκτων	47	
⟨Περὶ τοῦ πορουμπίου		25

1—25 ABY: *om* R||18 Περὶ ἐμφυτεύσεως, ἤτοι Ag: *om* Ar|| 25 ⟨Περὶ πορουμπίου⟩
addidi ⟨Περὶ τοῦ δεκάτου τοῦ ἀραβοσίτου⟩ Ar.

1 **IO ALEXANDRU IOAN IPSILANT V(OE)V(OD) CU MILA LUI
D(U)MNEZEU DOMN ȘI OBLĂDUIORIU A TOATĂ UGROVLAHIA**

Cu cît iaste trebuincios povățuitoriul la un călătoriu ce va să treacă
prin locuri pustii, ca să nu rătăcească din drum în locuri neumbrate,
5 și cu cît are trebuință de lumină unul ce umblă întru întunearec, ca să
nu dea preste prăpăstii și adîncături, atît sînt de trebuincioase și pravilile
la o politie, ca printr-însele să să povățuiască spre chipzuirea dreptății
și adevărului și să nu greșască întru cea mai trebuincioasă și a toatei
bunei orîndueli păzitoarea, adecă judecata lui D(u)mnezeu, (căci noi după
10 chipul cel dumnezeesc nu numai avem a stăpîni pe pămînt, ci și a judeca
după asemănarea judecătoriaului tuturor ni s-au dăruit). Și măcară că
întru știința și chipzuirea omului sînt oareșcare scîntee ale dreptății
semădate, după care fieșcare, de ar voi, poate să să povățuiască spre
dreptate, după cum iaste zis, ceiaa ce ție nu place, altuia nu face, căci
15 întru această coprinzătoare poruncă toată pravila și toată dreptatea să
înțelege, dară fiindcă curgerea anilor nu încontenește de a schimba și a
preface pururea pricinile vieții ceale întîmplătoare, pentru aceaia face
trebuință a avea o povață mai pe larg. Drept aceaia, miluindu-ne D(u)m-
nezeu cu domniia acestui prințipat, pe lîngă cealelalte faceri de bine
20 ci ne-am străduit să arătăm la toți deobște și deosebit la fiștecare,
am socotit Domniia mea că aceasta iaste cea mai de folos, nu
numai pentru buna petrecerea lăcuitorilor, ci și pentru cinstea lor, pentrucă
altă mai multă defăimare nu poate a fi la un norod, și mai vîrtos la

1 Io Ar : Ioan Ag | Ioan Ar : al lui Ioan Ag || 2 Ungrovlahia I || 4 pustii Ar : nelocuite Ag || 6 după dea ad la urmă Ag | după trebuincioase ad necondiționat Ag || 8 trebuincioasă Ar : de căpitenie Ag | 12 știința Ar : conștiința Ag. || 14 face Ar : vei face Ag || 15 coprinzătoare Ar : generală Ag || 16 să înțelege Ar : se cuprinde Ag || 17 întîmplătoare Ar : ce se ivesc mereu Ag || 20 ci ne-am Ar : ce le-am B || 22 petrecerea Ar : așezare legiuită a Ag || 22-23 pentru că ... fi Ar : deoarece care altă ocară mai mare poate fi Ag.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ ΒΟΕΒΟΔΑΣ 1
ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ ΑΥΘΕΝΤΗΣ ΚΑΙ ΗΓΕΜΩΝ ΠΑΣΗΣ ΟΥΓΓΡΟΒΛΑΧΙΑΣ

“Ὅσον εἶναι ἀναγκαῖος ὁ ὁδηγὸς εἰς ἓνα ὁδοιπόρον, ὅπου μέλλει νὰ διαπεράσῃ ἀπφικισμένα διαστήματα, διὰ νὰ μὴν ἀποπλανηθῇ ἐν ἀβάτῳ καὶ οὐχ ὁδῷ, καὶ ὅσον 5
χρῆζει τοῦ φωτὸς ἑναε, ὅπου ἐν σκότει διαπορεύεται, διὰ νὰ μὴ καταντήσῃ τέλος 5
εἰς κρημνοὺς καὶ βάραθρα, τόσον εἶναι τῶν ὧν οὐκ ἄνευ καὶ οἱ νόμοι εἰς μίαν πολι-
τείαν, διὰ νὰ ποδηγῆται μὲ αὐτοὺς πρὸς διάκρισιν τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀληθείας
καὶ νὰ μὴ προσκρούῃ εἰς τὸ καιριώτατον καὶ πάσης εὐταξίας συντηρητικώτατον,
λέγομεν. εἰς τὴν κρίσιν τοῦ Θεοῦ, (οὐ μόνον γὰρ τὸ ἄρχειν ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ θείαν
εἰκόνα ἔχομεν, ἀλλὰ καὶ τὸ κρίνειν κατὰ μίμησιν τοῦ τῶν ἀπάντων κριτοῦ ἡμῖν 10
κεχάρισται). Καὶ ἀγκαλὰ νὰ εἶναι ἐνεσπαρμένοι μέσα εἰς τὴν συνείδησιν καὶ διά-
κρισιν τοῦ ἀνθρώπου κάποιοι σπινθήρες τοῦ δικαίου, καθ’ οὓς, ἂν θελήσῃ, ὁ καθεὶς
ἠμπορεῖ νὰ διευθετηθῇ πρὸς τὴν ὀρθότητα, καθὼς εἶναι τὸ εἰρημένον, ὃ ἐσὺ μισεῖς,
ἐτέρῳ μὴ ποιήσεις, ὅτι ἐν τοῦτῳ τῷ γενικῷ παραγγέλματι ἅπας ὁ νόμος καὶ πᾶσα 15
δικαιοσύνη περιέχεται, πλὴν ἐπειδὴ ὁ χρόνος ἐν παύεται καινοτομῶν, ἀλλ’ ἀεῖποτε 15
πολυποικιλεῖ τὰς προσπιπτούσας βιοτικὰς ὑποθέσεις, διὰ τοῦτο δεόμεθα καὶ πλεόν
ἐκτεταμένης ὁδηγίας. “Ὅθεν ἠλεημένοι θεόθεν μὲ τὴν ἀϋθεντίαν τοῦ πριγκιπάτου
τούτου, κοντὰ εἰς τὰς ἄλλας εὐποιίας, ὅπου ἠγωνίσθημεν κοινῇ τε καὶ ἰδίᾳ νὰ ἐνδεί-
ξωμεν, ἐστοχάσθημεν, ὅτι τοῦτο εἶναι τὸ ἐπωφελέστερον, ὅχι μόνον διὰ τὴν εὐνομίαν
τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ εὐυπόληπτον αὐτῶν, ἐπειδὴ ποῖος ἄλλος μεγαλύτερος 20
μῶμος ἠμπορεῖ νὰ εἶναι εἰς ἓνα λαόν, καὶ μάλιστα εὐσέβειαν ἐπαγγελλόμενον,

1 cel de bună credință, decît a viețui fără de pravili, adecă sau să nu aibă
 pravili sau să nu urmeze după pravili. Într-acestaș chip am aflat Domniia
 mea pre lăcuiorii Valahii, carii măcar că uniori urma împărăteștilor pravili
 celor deobște și alte ori obiceiurilor celor pămîntești, care obiceiuri, cu
 5 cuvînt că sînt din vechime, să sîrguia spre a avea întărire, dară cu toate
 acestea nici pravilile pururea într-un chip păzea, nici vechimea obiceiurilor
 nezmintit ținea, ci cînd cu pravilile strica obiceiurile, cînd iarăș cu obi-
 ceaiurile să împotriviia pravililor. Drept aceeaia din începutul Domnii mele,
 din multe griji, care pururea ne coprindu, pîrlejînd vreme, cu neîncetate
 10 osteneli am strînsu Domniia mea, însă din pravili ceale ce sînt mai trebuin-
 cioase spre povăța judecăților, iară din obiceiuri am ales ceale mai adesea
 urmate în țară, asemănîndu-se oareșcum și cu pravilile. Pe lîngă acestea
 și altele oareșcare povăți de însine alcătuind Domniia mea din jălbile
 și pricini ce pe toate zilile să aduc la auzul nostru, acum la al șaselea
 15 an al Domnii mele (ce cu mila lui D(u)mnezeu curge)¹⁾, am așăzat noao
 alcătuită pravilă, ca un izvod și îndreptare tuturor celoră ce să vor afla, ju-
 decînd cu sfat de obște și cu adeverirea prea sfinții sale Mitropolitului i a
 iubitorilor de D(u)mnezeu episcopi și a veliților boerilor Domnii mele, ca,
 printr-însa povățuindu-să, drepte să facă și ei hotărîrile judecăților și toți cei
 20 năpăstuiți să-ș atle dreptatea lor la limanul bunelor pravili și la toți
 supușii noștri să se arate biruitoare dreptatea, căci judecata, după cum
 am zis, iaste a lui D(u)mnezeu. Drept aceeaia cîți s-au învrednicit aceștii
 dregătorii de judecători, să cuvine a ști că pentru orice pricină vor judeca,
 cel ce să va osîndi de către dînșii fără de dreptate sau cu dreptate, pentru
 25 orice fealiu de vină va fi, de o va obihni cu mulțămîntă și fără de cirteală

1 cel de bună credință Ar : cel cu bună cucernicie Ag || 2 sau să nu urmeze după
 pravili om I || 3 carii Ar : că Ag | urma Ar : întrebuițau Ag || 5 după vechime ad
 punîndu-le înainte Ag | să sîrguia spre a avea întărire Ar : stăruiau să aibă tărie Ag || 5-6
 cu toate acestea om Ag || 6 într-un Ar : în același Ag || 7 strica obiceiurile Ar :
 desființa obiceiul Ag | iarăș om Ag || 9 pîrlejînd AR : pîrlejînd B : pîrlezînd I :
 furînd Ag || 10 strînsu A : strînsu R : scris Br | Domniia mea, însă om Ag || 10-11 ceale
 ce sînt povăța Ar : cele care privesc mai lămurit la îndrumarea Ag || 12 ur-
 mate Ar : fiind în uz Ag | asemănîndu-se Ar : stînd pe aceeași treaptă Ag | cu om Br ||
 13 Domniia mea om Ag || 15 mele Ar : mele BR : noastre Ag | așăzat Ar : pus
 înaintea ochilor Ag || 16 ca ABGR : cu Br | îndreptare Ar : îndreptar Ag | după afla ad
 oricum Ag || 17 adeverirea Ar : socoteala Ag || 18 Domnii mele Ar : noștri Ag || 19 și ei
 ad Ar : om Ag || 20 dreptatea Ar : mîntuirea Ag || 22-23 s-au învrednicit aceștii dregătorii Ar :
 au primit rangul Ag || 23 vor judeca Ar : pe care o judecă Ag || 24 să va osîndi Ar : se
 osîndește Ag | de către dînșii om Ag || 25 vină Ar : îndatorire Ag | de o va obihni AI : de
 va obihni BR : dacă i-ar face odată satisfacție Ag.

¹⁾ Semnele parantezei sînt omise în BR și Ag.

παρὰ τὸ νὰ εἶναι ἄνομος, τουτέστιν ἢ νὰ μὴν ἔχη νόμους ἢ νὰ μὴν ἐνεργῇ κατὰ 1
 νόμους. Τοιούτους ἡμεῖς εὕρομεν τοὺς ἐγκατοίκους τῆς Βλαχίας, ὅτι ἀγκαλὰ
 καὶ ἐμεταχειρίζοντο ἐσθ' ὅτε τοὺς κοινούς Βασιλικούς νόμους καὶ ἄλλοτε τὰς
 τοπικὰς συνηθείας, ὅπου τάχα ὡς ἀρχαίας προβάλλοντές τας ἐδιῦσχυρίζοντο διὰ
 νὰ ἔχουν κῦρος, πλὴν μῆτε τὴν ἀκρίβειαν τῶν νόμων ἀείποτε ἐπίσης ἐφύλαττον 5
 μῆτε τῶν συνηθειῶν τὸ ἀρχαῖον ἀπαραχάρακτον ἐσεβάζοντο, ἀλλ' ὅτε μὲν μὲ τοὺς
 νόμους ἀνῆρουν τὴν συνηθειαν, ὅτε δὲ μὲ τὴν συνηθειαν ἀντεπαρετάττοντο πρὸς
 τοὺς νόμους. Διὰ τοῦτο ἐκ πρώτης ἀφετηρίας τῆς ἡγεμονίας ἡμῶν ὑποκλέψαντες
 καιρὸν ἀπὸ τὰς μυρίας φροντίδας, ὅπου ὁσῶραι μᾶς περιστοιχίζουσιν, ἐπεσυνά-
 ξαμεν ἀτρύτοις πόνοις ἐκ μὲν τῶν νόμων τὰ ἐπὶ πλεόν ἐξηκριβωμένως ἀφορῶντα 10
 πρὸς ὀδηγίαν τῶν κρίσεων, ἐκ δὲ τῶν συνηθειῶν ἐπιλεξάμενοι τὰς ἐπὶ πλεόν ἐν
 χρήσει γινομένας εἰς τὸν τόπον καὶ ὅπως οὖν συστοιχούσας τοῖς νόμοις, πρὸς δὲ
 καὶ ἄλλας τινὰς ὀδηγίας οἰκοθεν συναξάμενοι ἐκ τῶν ὁσημέραι ἀναγομένων εἰς
 τὰ ὄντα ἡμῶν ἀγωγῶν καὶ ὑποθέσεων, ἤδη κατὰ τὸν ἕκτον χρόνον τῆς ἡγεμονίας
 ἡμῶν, ὅπου θεία συνάρσει τρέχομεν, ὡς τύπον καὶ κανόνα πᾶσι τοῖς ὅπως οὖν κρίνειν 15
 λαχοῦσι νέον συντεταγμένον νόμον πρὸ ὀφθαλμῶν προτεθήκαμεν κοινῇ γνώμῃ καὶ
 ἐπικρίσει τοῦ τε πανιερωτάτου Μητροπολίτου, τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων καὶ
 πανευγενεστάτων ἀρχόντων μας, ἵνα πρὸς αὐτὸν ἀπευθύνοντες τὰς τῶν δικῶν ἀπο-
 φάσεις εὐθυτάτας ποιήσωσι καὶ πάντες οἱ κακουχούμενοι νὰ εὐρίσκουν τὸ ἄσυλόν
 τοὺς εἰς τὸν λιμένα τῆς εὐνομίας καὶ εἰς ἅπαν τὸ ὑπήκοόν μας νὰ θριαμβεύῃ ἢ 20
 δικαιοσύνη, ἢ κρίσις γάρ, ὡς εἶπομεν, εἶναι τοῦ Θεοῦ. Διὸ ὅσοι ἔλαβον τάξιν κριτῶν,
 πρέπει νὰ ἠξεύρωσιν, ὅτι περὶ πάσης ὑποθέσεως, ὅπου κρίνουσιν, ὁ μὲν καταδικαζό-
 μενος εἴτε ἀδικῶς εἴτε δικαίως διὰ ὅποιαντινασοῦν ἐνοχὴν, εἴγε τὴν ἱκανοποίησιν
 τῆς ἀποφάσεως εὐγνωμόνως καὶ ἀγογγύστως ἅπαξ ποιήσοιτο, δὲν ὑπευθύνεται

1 τουτέστιν R : τουτέστι AB || 2 ἡμεῖς Ag ἢ Αὐθεντία μας Ar || 3 κοινούς Βασιλικούς
 AB : Βασιλικούς κοινούς R || 3—4 τὰς τοπικὰς συνηθείας A : τὰς συνηθείας τοπικὰς BR ||
 6 et 7 ὅτε A : ὅτε BR || 7 ἀντιπαρετάττοντο z. || 18 post ἵνα ad καὶ αὐτοὶ Ar.

1 hotărîrea judecătii, nu mai rămâne a să osîndi la judecata cea viitoare, pentru că această pămîntească judecată iaste a însuş lui D(u)mnezeu judecată; dară vai de judecătoriu acela ce va mitui la hotărîrile judecătorilor pentru voe vegheată sau va strica dreptatea pentru luare de mită
 5 sau va trece cu vederea dreptatea pentru pizmă, căci înfricoşat cuvînt va auzi ca un strîmbu judecătoriu de către dreptul judecătoriu în zioa cea înfricoşată a nefăţarnicii judecătii cei viitoare; şi nu numai acolo, ci şi aici unul ca acela aflîndu-se de Domniia mea cu orce mijlocu, vicle-nind la hotărîrile judecătorilor, să ştie că nici într-un chip nu va putea
 10 scăpa de grea pedeapsa a Domnii meale. Deci mai întii aşazăm orînduiala departamenturilor, după care să cuvine a să îndrepta toate departamentele ceale mari şi ceale mici şi spre orînduiala lor hotărîm într-acestaş chip.

1 judecătii *om* Ag || 3-4 la hotărîrile judecătorilor Ar: voturile Ag || 5 pizmă Ar: duşmănie Ag || 6 auzi Ar: îndura Ag | de către Ar: de la Ag || 7 nefăţarnicii Ar Rr: nefăţarnicului Br: nefăţarnicii nostre I: nemitarnicei Ag || 8 unul mea Ar: cel ce a fost surprins de noi AgBg: cel ce a fost descoperit de noi Rg || 9-10 nici pedeapsa Ar: va primi cea mai grea pedeapsă şi de care nu scapă Ag || 10 a Domnii meale *om* Ag | 11 să cuvine Ar: trebuie Ag.

πλέον εἰς τὴν μέλλουσαν κρίσιν, ὅτι αὕτη ἡ ἐπίγειος κρίσις εἶναι κρίσις τοῦ ἰδίου 1
 Θεοῦ. Οὐαὶ δὲ τῷ κριτῇ ἐκείνῳ τῷ δεκάζοντι τὰς ψήφους διὰ φιλοπροσωπίαν ἢ
 διαφθείροντι τὴν εὐθύτητα διὰ δωροληψίαν ἢ παραμελοῦντι τὸ δίκαιον εἰς ἔχθρο-
 πάθειαν, ὅτι φοβερὸν λόγον ὑποστήσεται ὡς ἄδικος κριτῆς παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ
 ἐν τῇ φοβερᾷ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τῆς μελλούσης ἀδεκάστου κρίσεως· οὐ μὲν δὲ ἀλλὰ 5
 καὶ ἐνταῦθα ὁ οἰωδῆποτε τρόπῳ φωραθεὶς παρ' ἡμῶν δολιούμενος εἰς τὰς τῶν
 κρίσεων ἀποφάσεις ἴστω, ὅτι βαρυτάτην ὑφέξεται τὴν ποινήν καὶ ἀναπόδραστον.
 Κατὰ πρῶτον λοιπὸν ἐκθέτομεν τὴν τάξιν τῶν κριτηρίων, καθ' ἣν ἀνάγκη νὰ
 διευθύνωνται τὰ κριτήρια ὅλα μικρά τε καὶ μεγάλα, καὶ ἀποφασίζομεν οὕτω τὰ
 περὶ τῆς τούτων τάξεως. 10

3—4 ἔχθροπάθειαν AR || 6 φωραθεὶς ABΓ : φανερωθεὶς R || 9 μικρά τε καὶ μεγάλα Ag :
 μεγάλα τε καὶ μικρά Ag.

PENTRU DIVANUL G(OS)P(O)D

+1. Divanul g(os)p(o)d să se facă de trei ori pe săptămână, adecă luna, miercurea și simbăta. Însă luna și miercurea să să caute pricini(le) celor ce s-au judecat la departamenturi sau la veliți boeri și nu s-au mul-
 5 țămît pe a lor hotărîre și au cerut cu apelație să iasă la Divan; sau pricinile ce vom porunci să se caute la Divanul nostru, fără de a nu se orîndui mai nainte la altă judecată. Iară simbăta să se caute pricinile vinovă-
 țești ale pușcării și osîndele și hotărîrile lor.⁴

2. Judecătorii, hotărîrea ce vor face după pravili, să aibă datorie
 10 să o arate de față acolo atît pîrîșului cît și pîrîtului; și orînduitul zapciu să se sîrguiască a lua fără de zăbavă anafora sau cartea de judecată și să o arate celor ce să pricinuesc, dintre care cel ce nu s-au mulțămît hotărîrii, făcînd apelație prin răvaș, să va orîndui sau la veliți boieri sau la Divanul Domnii meale pentru a să cerceta pricina de iznoavă.

15 3. De să va întîmpla vreo săptămînă să să strîngă judecăți multe, să ne dea în știre veliți logofeții să facem și vinerea Divan, ca să nu aștepte cei ce să pricinuesc.

4. Luna, cum am zis, să se facă Divan; marțea înaintea spătării să aibă vreme a se arăta cîți din boieri mazili au să arate cevaș mai deo-
 20 sebit sau din gură sau prin răvaș. Întru această zi să se citească răvaș și anaforale. Miercurea asemenea să se facă Divan, iară joia zi de odihnă, vinerea, de vor fi judecăți multe, să se facă Divan, iară de nu, să se

3 și 7 caute Ar: vadă Ag || 5 a lor hotărîre Ar: hotărîrea acelora Ag | Divan A BRg: Divanul nostru Rr || 6 Divanul nostru A B Rg: Divan Rr || 6-7 fără ... nainte Ar: fără să se hotărască Ag || 8 ale pușcării om Ag | lor Ar: acestora Ag || 9 vor face Ar: fac Ag | pravili ABRg: pravilă Rr || 10 de față Ar: imediat Ag || 11 să se sîrguiască Ar Br: să să silească Rr: să aibă grijă Ag || 12 care A: carii BR / hotărîrii om Ag. || 18 și 21 să se facă om Ag || 19 arăta Ar: înfățișa Ag | arate Ar: pună înaintă Ag.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΥΘΕΝΤΙΚΟΥ ΔΙΒΑΝΙΟΥ

1

1. Τὸ αὐθεντικὸν Διβάνι νὰ γίνεταί τρεῖς φοραῖς τὴν ἐβδομάδα, δευτέραν δηλ(αδή), τετράδην καὶ σάββατον. Καὶ εἰς μὲν τὴν δευτέραν καὶ τετράδην νὰ θεωρῶνται αἱ διαφοραὶ ἐκείνων, ὅπου ἐκρίθησαν εἰς τὰ δεπαρταμέντα ἢ εἰς τοὺς βελίτζιδες καὶ δὲν εὐχαριστήθησαν εἰς τὴν ἀπόφασιν ἐκείνων καὶ ἐζήτησαν μὲ 5 ἀπελατζίονε νὰ ἔβγουν εἰς τὸ Διβάνι, ἢ αἱ διαφοραὶ, ὅπου ἠθέλαμεν προστάξει νὰ θεωρηθῶσιν ἐπὶ Διβανίου μας, χωρὶς νὰ προσδιορισθῶσιν εἰς ἄλλο κριτήριον τὸ δὲ σάββατον νὰ θεωρῶνται αἱ ἐγκληματικαὶ ὑποθέσεις καὶ καταδίκαι καὶ ἀποφάσεις τούτων.

2. Οἱ κριταὶ τὴν ἀπόφασιν, ὅπου κατὰ νόμους κάμουν, νὰ ἔχουν χρέος ἐκεῖ 10 ἀμέσως νὰ τὴν φανερώουν τῷ τε ἐνάγοντι καὶ ἐναγομένῳ, καὶ ὁ διωρισμένος ζαπτζής νὰ ἐπιμελῆται νὰ λαμβάνῃ ἄνευ ἀργοπορίας τὴν ἀναφορὰν ἢ γράμμα τῆς κρίσεως καὶ νὰ τὸ δεικνύῃ τοῖς διαφερομένοις, ἐξ ὧν ὁ μὴ εὐχαριστήθεις κάμων ἀπελατζίονε διὰ ραβασίου θέλει διορίζεται ἢ εἰς τοὺς βελίτζιδες ἢ εἰς τὸ αὐθεντικὸν 15 μας Διβάνι διὰ τὴν ἀναθεώρησιν τῆς διαφορᾶς.

3. Ἄν ἀκολουθήσῃ καμμία ἐβδομάδα νὰ συναχθῶσι κρίσεις πολλαί, νὰ δίδουν τὴν εἶδησιν οἱ μεγάλοι λογοθέται, διὰ νὰ κάμωμεν Διβάνι καὶ τὴν παρασκευὴν, ὅπου νὰ μὴ προσμένουν ἐκεῖνοι, ὅπου αἰτιῶνται.

4. Τὴν δευτέραν, ὡς εἶπομεν, Διβάνι, τὴν τρίτην πρὸ τῆς σπαθαρίας νὰ ἔχουν καιρὸν νὰ ἐμφανίζωνται ὅσοι τῶν μαζίλιδων ἀρχόντων ἔχουσι νὰ προβάλουν τι 20 ἕϊκαίτερον ἢ ἐκ στόματος ἢ διὰ ραβασίου τὴν αὐτὴν ἡμέραν νὰ διαβάζωνται ραβάσιχ καὶ ἀναφοραὶ. Τὴν τετράδην ὁμοίως Διβάνι, τὴν πέμπτην ἀνακωχὴ, τὴν παρασκευὴν,

2 φοραῖς AB: βολαῖς R || 4 θεωρῶνται AR: θεωροῦνται B | 4 δεπαρταμέντα z: δεπερτα μέντα ABR || 6 ἔβγουν z: εὔγουν ABR | προστάξει z: προστάξη ABR || 11 διωρισμένος z: διορισμένος AB RY || 18 μὴ AB: μὴν R || 19 post εἶπομεν, ad νὰ γίνεταί Ar || 20 μαζίλιδων z: μαζίλιδων ABR: μανζιλιδων Y | προβάλουν A: προβάλλουν BR || 22 post ὁμοίως ad νὰ γίνεταί Ar.

- 1 citească răvașă și anaforale. Sîmbăta să vie epitropi să se arate pentru pricinile ce sînt orînduiți; să se caute și pricinile vinovățești ale pușcării.

PENTRU JUDECĂTORIIA A VELIȚILOR BOERI.

- 5 1. Veliți ¹⁾ boeri, adecă cei haliia, și trei din mazîlii veliți cei orînduiți să aibă a-ș urma căutările judecăților neîncetat toată săptămîna, (afară din joia, sărbătorile cele mari și alte zile ce nu să caută trebi), viind la curtea Domnii meale și adunîndu-să la locul cel orînduit, (afară, numai în vremea ce să face Divanu Domnii meale); și la această judecă-
- 10 torie să stea un <al> 2 <-lea> logofăt i un <al> 3 <-lea> ²⁾ logofăt și logofeței, zapcii ce sînt orînduiți cu acealeaș pricine ce să caută, și vorniceii.
- +2. La toate departamenturile să aibă a să ținea condice, ca să se treacă toate anaforalile și cărțile de judecată, pentru care aceasta să fie și la cealelalte departamenturi orînduiți logofeți cu pracsis; și la toate departamenturile să păzească afară la ușă zapcii cei mici ai vâtașilor, ca să nu
- 15 lase calabalicul cel de prisos a întra, unde să face judecată, ci să lase înlăuntru numai pe cei ce să pricinuesc. Și cînd va fi trebuință să se cheme și marturii, atunci să-i bage și pe dînșii înlăuntru pe cîte unul, iară nu pe toți odată, fiindcă marturii cîte unul deosebit iaste să se întrebe, iară nu
- 20 toți deodată; și cei întrebați să stea înlăuntru, pînă să vor întreba toți, ca să nu să întâlnească cu ceilalți și să le spue ceale ce-s-au întrebat și ceale ce au răspuns. Nici pe boieri să nu-i lase înlăuntru să între fără de treabă, afară din cei ce sînt orînduiți.
- +3. Cînd să vor întîmpla judecăți mai multe, să se adune și după
- 25 prînz pe la casele dumnealor, să caute pricinile, ca să ia săvîrșire cu un ceas mai nainte.

4. Cînd să va căuta de iznoavă vreo hotărîre a vreunui mai mic departament, să nu se cheme acolo acei mai mici judecători și să se întrebe

2 caute Ar : vadă Ag || 3 ale pușcării om Ag || 5 trei din mazîlii Ar : cei trei mazîlii boieri Ag || 7 alte ... trebi Ar : zile nelucrătoare Ag || 8 Domnii meale Ar : noastră domnească Ag || 9 Domnii meale Ar : nostru domnesc Ag || 11 ce sînt ... caută Ar : șefi ai chestiunilor ce se cercetează Ag || 12 departamenturile Ar : judecătoriile Ag | ținea Ar : păstra Ag | ca Ar : în care Ag || 14 logofeți cu pracsis Ar : logofeți versați Ag || 15 cei mici om Ag || 16a întra ... judecată Ar : să între în judecătoria Ag || 17 va fi Ar : este Ag || 18 și 19 unul Ar : unul unul Ag | iară Ar : și Ag || 19 marturii AR : martorii B : și martorii Ag || 22 nu om Br || 23 ce sînt om Ag || 24 să vor întîmpla Ar : se întîmplă Ag || 27 vreunui mai mic departament Ar : vreunei judecătorii mai de jos Ag || 28 acolo om Ag | mai mici om Ag.

¹⁾ Scriere fonetică pentru pluralul „Veliții”, des întîlnită și în alte cazuri.

²⁾ Vtori și treti logofăt.

ἀν εἶναι κρίσεις πολλαί, νὰ γίνεται Διβάνι, εἰ δὲ μὴ, νὰ διαβάζωνται ραβάσια καὶ ἀναφοραὶ. Τὸ σάββατον νὰ ἔρχωνται οἱ ἐπίτροποι νὰ ἐμφανίζωνται διὰ τὰς ὑποθέσεις, ὅπου εἶναι διωρισμένοι· νὰ θεωρῶνται καὶ αἱ ἐγκληματικαὶ ὑποθέσεις. 1

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΡΙΤΗΡΙΟΥ ΤΩΝ ΒΕΛΙΤΖΙΔΩΝ ΑΡΧΟΝΤΩΝ

1. Οἱ βελίτζιδες, χάλια δηλαδή, καὶ οἱ διοριζόμενοι τρεῖς μαζίληδες ἄρχοντες βελίτζιδες νὰ ἔχουν νὰ ἀκολουθῶσι τὰς θεωρίας τῶν κρίσεων ἀδιακόπως ὅλην τὴν ἑβδομάδα, (χωρὶς τὴν πέμπτην, μεγάλας ἑορτὰς καὶ ἀπράκτους ἡμέρας), ἐρχόμενοι εἰς τὴν αὐθεντικὴν μας κούρτην καὶ συνερχόμενοι εἰς τὸν διωρισμένον τόπον, (ἔξω μόνον τὴν ὥραν ὅπου συγκροτεῖται τὸ αὐθεντικὸν μας Διβάνι)· εἰς αὐτὸ δὲ τὸ κριτήριον νὰ παραστέκεται ἕνας δεύτερος λογοθέτης, εἰς τρίτος λογοθέτης, λογοθετζέλοι, οἱ καθολικοὶ ζαπτζήδες τῶν θεωρουμένων ὑποθέσεων καὶ οἱ βορνιτζέλοι. 5 10

2. Εἰς ὅλα τὰ κριτήρια νὰ φυλάττωνται κώδικαις, ὅπου νὰ καταγράφωνται ἄλλαι ἀναφοραὶ καὶ γράμματα κρίσεων, διὰ τὸ ὅποιον τοῦτο νὰ εἶναι καὶ εἰς τὰ λοιπὰ κριτήρια διωρισμένοι λογοθετζέλοι πρακτικοί· καὶ εἰς ὅλα τὰ κριτήρια ἔξω εἰς τὴν πόρταν νὰ φυλάττωσι ζαπτζήδες τῶν βατάχων, ὅπου νὰ μὴν ἀφίνουν τὸ περιττὸν καλαμπαλίκι νὰ εἰσέρχεται εἰς τὸ κριτήριον, ἀλλὰ μόνον τοὺς ἀντιδιαφερομένους νὰ βάλλουν καὶ ὅταν κάμη χρεία νὰ προσκαλεσθῶσι καὶ οἱ μάρτυρες, τότε νὰ τοὺς βάνουν καὶ ἐκεῖνους μέσα ἀπὸ ἕνα ἕνα καὶ ὄχι ὅλους ὁμοῦ, ἐπειδὴ καὶ οἱ μάρτυρες ἀπὸ ἕνα ἕνα ξεχωριστὰ ἔχουν νὰ ἐρωτῶνται καὶ ὄχι ὅλοι μαζί· καὶ οἱ ἐρωτώμενοι νὰ στέκωνται μέσα, ἕως οὔ νὰ ἐρωτηθῶσιν ὅλοι, διὰ νὰ μὴν ἀνταμωθῶσι μὲ τοὺς ἄλλους καὶ τοὺς εἰποῦν ἐκεῖνα, ὅπου ἐρωτήθησαν, καὶ ἐκεῖνα, ὅπου ἀπεκρίθησαν· οὔτε ἄρχοντας νὰ μὴν ἀφίνουν νὰ εἰσέρχωνται χωρὶς δουλείαν ἐκτὸς τῶν τεταγμένων. 15 20

3. Ὅταν τύχουν περισσότεροι κρίσεις, νὰ συνέρχωνται καὶ μετὰ τὸ γεῦμα εἰς τὰ ὀσπίτια των, διὰ νὰ θεωροῦν ὑποθέσεις, ὅπου νὰ λαμβάνουν μίαν ὥραν προτύτερα τέλος. 25

4. Ὅταν ἀναθεωρῆται καμμία ἀπόφασις κατωτέρου τινὸς κριτηρίου, νὰ μὴ προσκαλῶνται ἐκεῖνοι οἱ κριταὶ καὶ νὰ ἐρωτῶνται διὰ τὴν ἀπόφασίν τους ἐκείνην,

3 post ὑποθέσεις ad τῆς πουςκαρίας Ag || 5 διοριζόμενοι ABr: διορισμένοι R || 8 διωρισμένον z: διορισμένον ABR *passim* || 11 ζαπαζτήδες z: ζαπτζίδες ABR *passim* || 12 κώδικαις AB: κώνδικαις R: κώδικες. z || 15 ζαπτζήδες Ag: οἱ μικροὶ ζαπεζήδες Ag || 17 βάνου ABr: βάλλου z || 20 ἐρωτη θῶσιν AB: ἐρωτηθοῦν R | ἀνταμωθῶσι A: ἀνταμοθῶσι R: ἀνταμοθῶσι B. 24 ὀσπίτια z: ὀσπήτια ABR.

1 pentru acea hotărîre a lor, fiindcă aceasta iaste peste orînduială, de vreme
ce, acei judecători ceale ce au să spue, sînt scrise în cartea lor de judecată ;
nici vreodînioară să îndrăznească a necinsti pe cei mai de jos judecători
la nici o pricină ; iară cercetîndu-se pricina de Domniia mea, cei ce să
5 vor dovedi că au hotărît pe strîmbătate și peste pravili, sau din neluare
aminte, sau pentru hatîr, sau pentru luare de mită, unii ca aceia să se
înfrunteze, să se necinstească și să se publicuiască, să se gonească și să se
pedepsească după vina lor, de orice treaptă vor fi.

5. Cînd să va căuta de iznoavă vreo hotărîre a vreunui departament
10 mai de jos, cei mai mari judecători întîi să citească cu sîrguială cartea
de judecată acelu departament și în urmă să întrebe pe cel ce au dat
apelație la ce nu s-au mulțămît ; și așa să între în cercetare foarte cu luare
aminte și ascultare, făr de a nu intra în alte vorbe sau glume și altele
asemenea ; nici cu șăderi făr de orînduială, sau cu ciubuce să șază să
15 judece, fiindcă judecata iaste a lui D(u)mnezeu.

+6. Au voe veliții boeri a orîndui cu pitacurile dumnealor pricini
la ceale mai de jos departamente, ca să se caute acolo.

7. Judecătorii după datorie să se adune de dimineață la locul cel
orînduit și să șază pînă la vremea prînzului, ca să caute judecăți ; și să
20 nu lipsească cinevaș făr de a nu avea vreo mare și cunoscută trebuință
sau boală.

8. Să se ție condică curată pentru cîte să caută și să hotărască la Divanul
Domnii meale ; asemenea și la toate departamentele logofetei cei orîn-
duiți să ție condici întru care să treacă toate cărțile de judecată, și să
25 ție și deosebite practica, adecă condici întru care să se scrie din cuvînt
în cuvînt zisele și răspunsurile celor ce să pricinuesc, pentru nêhulirea
și nedefăimarea judecății.

1 peste orînduială Ar : neorînduială Ag || 2 au să spue ArBr : au să spuie Rr : au
de spus Ag Bg : aveau de spus Rg / sînt Ar : le au Ag || 3 a necinsti Ar : să ocărască Ag ||
4 la nici o pricină Ar : pentru nici un motiv Ag | Domniia mea Ar : noi Ag || 4—5
să vor ... pravili Ar : s-ar arăta cu nedreptate și hotărînd împotriva legilor Ag || 6 luare
de mită Ar : folos urit Ag | unii ca acela Ar : și Ag || 7 să se necinstească Ar : și să se
ocărască Ag Bg : om Rg | să se publicuiască Ar : să fie expuși în public Ag | se gonească Ar :
fie destituit Ag || 8 vina Ar : greșala Ag || 10 întîi Ar : întăiu BrRr : întîi de toate Ag ||
11 acelu ... urmă Ar : a judecătoriei mai de jos, apoi Ag || 12 să între în cercetare
Ar : să continue cercetarea Ag || 13 alte vorbe Ar : conversații Ag || 14 sau Ar : dar nici
Ag || 16 veliții boeri Ar : om Ag || 19 judecăți Ar : judecățile Ag || 20 a nu ... trebuință Ar :
o știută trebuință apăsătoare neapărată Ag || 22 ție A : păstreze Ag || 22 Divanul AB :
Divan R || 23 Domnii meale Ar : nostru domnesc Ag || 24 judecată Ar : judecăți Ag ||
25—26 din cuvînt ... răspunsurile Ar : expres obiecțiunile și apărările Ag.

ἐπειδὴ τοῦτο εἶναι ἀταξία, ὡσάν ὁποῦ ἐκεῖνοι οἱ κριταὶ ἐκεῖνα, ὁποῦ ἔχουν νὰ 1
εἰποῦν, τὰ ἔχουν γεγραμμένα εἰς τὸ γράμμα τῆς κρίσεώς των, οὔτε ποτὲ νὰ τολ-
μοῦν νὰ ὑβρίζουν τοὺς κατωτέρω κριτὰς ἐπ' οὐδεμιᾶ αἰτία. Θεωρουμένης δὲ τῆς
ὑποθέσεως παρ' ἡμῶν ἐκεῖνοι, ὁποῦ ἤθελον φανῆ ἀδίκως καὶ παρὰ νόμους ἀπο- 5
φασίσαντες εἴτε ἐξ ἀπροσεξίας, εἴτε πρὸς χάριν, εἴτε πρὸς αἰσχρὰν ἀπόλαυσιν, καὶ
νὰ ἐλέγχωνται καὶ νὰ ὑβρίζωνται καὶ νὰ θεατριζῶνται καὶ νὰ ἀποβάλλωνται καὶ
νὰ παιδεύωνται κατὰ τὸ σφάλμα των, ὁποίας τάξεως καὶ ἂν ἤθελον εἶσθαι.

5. Ὄταν ἀναθεωρῆται καμμία ἀπόφασις κατωτέρου τινὸς κριτηρίου, κατὰ
πρῶτον ἐξάπαντος οἱ ἀνώτεροι κριταὶ νὰ ἀναγινώσκωσιν ἐπιμελῶς τὸ γράμμα τῆς 10
κρίσεως τοῦ κατωτέρου κριτηρίου, ἔπειτα νὰ ἐρωτῶσιν ἐκεῖνον, ὁποῦ ἔδωκεν
ἀπελατζίονε εἰς τί δὲν εὐχαριστήθη· καὶ οὕτω νὰ ἀκολουθῶσι τὴν ἐξέτασιν μὲ
ἄκραν προσοχὴν καὶ ἀκρόασιν, χωρὶς νὰ καταγίνωνται εἰς συνομιλίαν ἢ εἰς ἀστεϊσμούς
καὶ ἄλλα παρόμοια, μήτε μὲ καθίσματα ἄτακτα, ἀλλ' οὔτε μὲ τζιπούκια νὰ κάθωνται
νὰ κρίνουν, ἐπειδὴ ἡ κρίσις εἶναι τοῦ Θεοῦ.

6. Ἐχουν ἄδειαν νὰ ξιορίζουν μὲ πιττάκι τοὺς ὑποθέσεις εἰς τὰ κατώτερα 15
κριτήρια, ὁποῦ νὰ θεωρῶνται ἐκεῖ.

7. Οἱ κριταὶ κατὰ χρέος νὰ συνάζωνται εἰς τὸν διωρισμένον τόπον ἀπὸ τὸ
πουρνὸν καὶ νὰ κάθωνται ἕως εἰς τὸν καιρὸν τοῦ γεύματος, διὰ νὰ θεωροῦν τὰς
κρίσεις, καὶ νὰ μὴ λείπη τινὰς χωρὶς γνωστὴν κατεπεΐγουσαν ἀνάγκην ἢ ἀσθένειαν.

8. Νὰ φυλάττεται κῶδιξ καθαρὸς τῶν ὄσων θεωροῦνται καὶ ἀποφασίζονται 20
εἰς τὸ αὐθεντικὸν μας Διβάνι· ὁμοίως καὶ οἱ διωρισμένοι λογοθετζέλοι τῶν κρι-
τηρίων ὅλων νὰ βαστάζωσι κώδικας, εἰς τοὺς ὁποίους νὰ καταγράφουν ὅλα τὰ
γράμματα τῶν κρίσεων, καὶ νὰ βαστοῦν καὶ ξεχωριστὰ πρακτικὰ, ἦτοι κώδικας,
εἰς τοὺς ὁποίους νὰ γράφωνται ῥητῶς αἱ ἐνστάσεις καὶ ἀπολογίαι τῶν ἀντιδιαφε-
ρεμένων εἰς τὸ ἄμεμπτον καὶ ἀκατηγόρητον τοῦ κριτηρίου. 25

1 ἔχουν AB: εἶχον R || 4 παρὰ νόμους AB: παρανόμως R || 6 καὶ νὰ ὑβρίζωνται
AB: om R || 9 ἐξ ἄπαντος BR || 9 ἀναγινώσκουσιν B || 10 ἐρωτῶσι R || 10 ἔδωκε R || 11 εὐχαρι-
στήθη AB: εὐχαριστεῖται R || 15 post ἄδειαν ad οἱ βελίτζιδες ἄρχοντες Ar || 18 πουρνὸ R ||
20 γῶδιξ AB: κῶνδιξ R || 22 κώδικας AB: κῶνδικας R.

1 +PENTRU AL DOILEA DEPARTAMENTURI

+1. Vrînd Domniia mea ca să ia sfârșit în grabă toate judecățile celor ce să judecă, pentru ca să nu să străduiască și să se cheltuiască, umblind vreme multă prin judecăți, pentru aceia am orînduit și doao <al> 5 2-<lea> departamenturi, așăzînd la aceastea judecători cu știință și cu praxis, carii să aibă datorie a căuta judecățile cu sîrguială și cu privighiere, fiind bine încredințați că dintre dînșii cîți să vor arăta iscușiți și vrednici și drepți și fără preget la poruncile Domnii mele, să vor cinsti și cu alte mai mari dregătorii și chiverniseli mai îndăstulate, ca niște cercați printr- 10 -aceste departamenturi și ca unii ce au luat știință, praxis și învățatură cu urmarea judecăților, și așa să vor face vrednici și de alte trepte mai mari.

2. Aceste doao departamenturi să fie deopotrivă la putere, adică făr de a nu să supune unul la apelația celuiilalt, și pricina ce să va începe la un departament, să nu o priimească celălalt a o săvîrși, de vreme ce 15 unde s-au făcut începătură, acolo să cuvine a să face și sfîrșitul. Are dară a să urma și la aceste departamenturi neschimbată orînduiala ce mai sus arătăm.

3. Să aibă a urma căutările judecăților toată săptămîna, afară numai din duminici, sărbători mari și alte zile ce nu să caută trebi.

20 4. La toate anaforalile și cărțile de judecată a tuturor departamenturilor, atît a veliților, cît și celorlalte, să arate chiiar acel cap din pravilă ce vor metahirisi.

+PENTRU AL TREILEA DEPARTAMENT AL VINOVĂȚILOR

+1. Acest departament are să caute pricinile pușcării neîncetat toată 25 săptămîna, afară numai din sîmbăta, duminica, sărbătorile ceale mari și alte zile ce nu să caută trebi.

2 Domniia mea om Ag || 4 doao : 2 : departamenturi Ar : două judecători de-al doilea Ag || 6 datorie a căuta Ar : datorie neapărată să se ocupe de Ag | privighiere AB : priveghea R || 7 să vor arăta iscușiți și Ar : s-ar dovedi și se arată Ag || 8 fără A : făr de BR | să vor cinsti și cu alte Ar : vor fi înaintați la alte Ag || 9 chiverniseli mai îndăstulate Ar : administrații mai bogate Ag || 10 știință Ar : noțiuni Ag || 11 urmarea Ar : îndeletnicirea Ag | să vor face Ar : devenind Ag || 11 și de alte Ar : pentru Ag || 12 doao A : dooa B : dooa R || 13 să va începe Ar : începe Ag || 15 să cuvine Ar : trebuie Ag || 17 arătăm Ar : hotărîm Ag || 19 alte... trebi Ar : zile nelucrătoare Ag || 21 celorlalte AB : acelorlalte R || 22 vor metahirisi Ar : s-ar fi întrebuințat Ag || 24 Acest departament Ar : Această judecătorie Ag | caute pricinile Ar : urmeze cercetările lui la pricinile Ag || 25 din AR : de B || 26 alte... trebi Ar : zilele nelucrătoare Ag.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΕΥΤΕΡΩΝ ΔΕΠΑΡΤΑΜΕΝΤΩΝ

1

1. Θέλοντες εἰς διὰ νὰ λαμβάνωσιν ὅλοι αἱ διαφοραὶ τῶν ἀντιδιαφερομένων τέλος ὀγλήγορον, εἰς νὰ μὴ ταλαιπωρῶνται καὶ κατεξοδεύωνται διατρίβοντες ἐπὶ πολὺν καιρὸν εἰς τὰ κριτήρια, διὰ τοῦτο ἐδιορίσαμεν καὶ εἰς δύο δευτέρα κριτήρια, διορίζοντες εἰς αὐτὰ κριτὰς εἰδήμονας καὶ πρακτικύς, οἱ ὅποιοι νὰ ἔχουν χρέος ἄφευκτον νὰ καταγίνωνται εἰς τὰς κρίσεις μὲ ἐπιμέλειαν καὶ ἀγρυπνίαν, γινώσκοντες βεβαίως ὅτι, ὅσοι ἐξ αὐτῶν ἤθελαν εὐδοκιμῆ καὶ φαίνονται ἄξιοι καὶ δίκαιοι καὶ ἄοκνοι εἰς τὰς αὐθεντικὰς μας προσταγὰς, θέλουν προβιβασθῆ εἰς ἄλλα μεγαλύτερα ἀξιώματα καὶ εἰς ἄλλας πλουσιωτέρας κυβερνήσεις ὡς δοκιμαζόμενοι εἰς τὰ κριτήρια ταῦτα καὶ ὡς λαβόντες ἰδέας, πρᾶξιν τε καὶ μάθησιν μὲ τὴν τριβὴν εἰς τὰς κρίσεις καὶ οὕτω γινόμενοι ἄξιοι διὰ ἀνωτέρους βαθμούς.

2. Αὐτὰ τὰ δύο δεπαρταμέντα νὰ εἶναι ἰσοδύναμα, χωρὶς δηλαδή νὰ ὑπόκειται τὸ ἓνα εἰς τὴν ἐκκλητον τοῦ ἄλλου, καὶ ἡ ὑπόθεσις, ὅπου ἀρχίζει εἰς τὸ ἓνα κριτήριον νὰ μὴν τὴν ἀναδέχεται τὸ ἄλλο καὶ νὰ τὴν τελειώσῃ, ἐπεὶ ἡ ὅπου ἡ προκάταρξις, ἐκεῖ καὶ τὸ τέλος ὀφείλει γίνεσθαι. Ἐχει εἰς νὰ ἀκολουθῆ καὶ εἰς αὐτὰ τὰ κριτήρια ἀπαραλλάκτως ἡ τάξις, ὅπου ἀνωτέρω διορίζομεν.

3. Νὰ ἀκολουθῶσι τὰς θεωρίας τῶν κρίσεων ὅλην τὴν ἐβδομάδα, ἐκτὸς μόνον τῶν κυριακῶν, μεγάλων ἑορτῶν καὶ ἀπράκτων ἡμερῶν.

4. Εἰς ὅλας τὰς ἀναφορὰς ἢ γράμματα κρίσεων ὅλων τῶν κριτηρίων τῶν τε βελίτζιδων καὶ λοιπῶν νὰ φανερώνουν καὶ τὸ ἴδιον κεφάλαιον τοῦ νόμου, ὅπου ἤθελον μεταχειρισθῆ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΔΕΠΑΡΤΑΜΕΝΤΟΥ ΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΩΝ

1. Αὐτὸ τὸ κριτήριον ἔχει νὰ ἀκολουθῆ τὰς θεωρίας του τῶν ὑποθέσεων τῆς πουςκαρίας καθ' ὅλην τὴν ἐβδομάδα ἀδιακόπως ἐκτὸς μόνον τοῦ σαββάτου, κυριακῆς, μεγάλων ἑορτῶν καὶ ἡμερῶν ἀπράκτων.

25

1 2. Judecătorii cei orînduiți la acest departament să caute toate
 pricinile lor după pravilile ceale împărătești și după aceia să facă și hotă-
 ririle, arătînd și capul din pravilă după care au hotărît, care pravili,
 5 tîlmăcindu-să pe limba rumînească, le-am așăzat Domniia mea în deosebit
 sintagmation, adică carte ¹⁾).

+3. Iară pentru pricinile și judecățile de țigani ce nu sînt supuse la
 cercetările ceale vinovățești, să urmeze tocmelelor celor ce acum s-au
 întărit cu alcătuirea obiceiurilor pămîntești i a pravililor împărătești.

4. La acest departament să stea <al> 2 <-lea> și <al> 3 <-lea>²⁾ armaș,
 10 armășăi, zapcii, logofeței și cîți alții vor fi trebuincioși; și logofeței să
 ție condici pentru hotărîrile ce să fac, i pentru eczamenе și tacriruri,
 atît a vinovaților cît și a părișilor.

+5. Cîți vinovați să trimit de către ispravnici sau să prind aici, să
 se păzească foarte bine de vel armaș; și numai decît să se arate Domnului
 15 și să se treacă în condică atît numele fiecăruia dintr-acei vinovați,
 cît și de la care ispravnic s-au trimis împreună cu eczamenul lui, sau
 de s-au prins aici; și pînă nu să va face cercetarea vinovății lui de către
 judecători, să nu cuteze armașul să-i pedepsească, și feliu pedepsi să
 se dea în scris de către judecători împreună cu capul din pravilă, ară-
 20 tîndu-l armașul Domnii meale, ca să i să dea poruncă, și să nu cuteze
 vreodată fără de poruncă să facă nici un feliu de pedeapsă; și cercetarea
 să se facă fără de zăbavă, ca numaidecît sau să se osîndească păritul, sau
 să se îndrepteze.

6. Judecătorii să nu aibă voe a îpuțina sau a adăoga pedepsile
 25 ce orînduiesc pravilile la fieșcare vină, ci în cartea lor de hotărîre să

2 aceia Ar | acelea BrRrAg: facă și hotărîrile Ar: dea voturile Ag || 3 după arătînd
 ad în hotărîrile lor Ag | pravili AgRr: pravilă Ar Br || 4 tîlmăcindu-să Ar: tîlmă-
 cite Ag / așăzat Ar: publicat Ag / Domniia mea Ar: om Ag || 5 sintagmation A: sindag-
 mation BR | adică carte Ar: om Ag || 7 tocmelelor R || 7—8 tocmelelor ... alcătuirea Ar: du-
 pă modul expus acum al punerii de acord a Ag || 10 vor fi Ar: sintAg | logofeței ArBr Ag:
 logofeții Rr || 13 si 15 vinovați Ar: deținuți Ag || 14 bine Ar: sigur Ag Bg: neclintit Rg ||
 16 cu A Bg Rr: și Br: și cu Rg || 17 pînă ... face Ar: cit timp nu s-a făcut Ag ||
 18 pedepsească Ar: căznească Ag | pedepsi Ar: pedepsi Br Rr: caznei Ag || 19—21 ară-
 tîndu-l ... pedeapsă Ar: și armașul să ni-l arate nouă, pentru ca să ia poruncă, fără de
 care să nu cuteze niciodată cu nici un chip să aplice vreun fel de caznă Ag || 23 îndrep-
 teze Ar: achite Ag || 25 hotărîre ABRr: judecată Rg.

¹⁾ Din această culegere din Basilicale, formînd deci o *Pravilniceasca contică penală*, nu
 ni s-a păstrat nici o urmă. St. Gr. Berechet. *Istoria vechiului drept romînesc*, I, *Izvoarele*, Iași,
 1934, p. 223 e de părerea că a existat, dar că probabil s-a pierdut. Zepos, ed. p. 139 nota
 5, dimpotrivă crede că planul de întocmire a unui astfel de cod nu s-a realizat, căci de ar fi
 existat, ar fi trebuit să ni se fi păstrat vreo amintire cît de neînsemnată despre aceasta; dar
 lipsa de documente nu este niciodată o dovadă sigură, că și faptul nu s-a săvîrșit.

²⁾ Vtori și treti armaș.

2. Οἱ εἰς αὐτὸ διορισμένοι κριταὶ νὰ θεωρῶσι τὰς ὑποθέσεις αὐτῶν ὅλας 1
κατὰ τοὺς Βασιλικούς νόμους καὶ κατ' ἐκείνους νὰ ἐκφέρωσι τὰς ψήφους, φανε-
ρώνοντες εἰς τὰς ἀποφάσεις των καὶ τὸ κεφάλαιον τοῦ νόμου, κατὰ τὸ ὁποῖον ἀπε-
φάσισαν, τοὺς ὁποίους νόμους καὶ μεταφρασθέντας εἰς τὴν βλαχικὴν διάλεκτον
ἐξεδώκαμεν εἰς ξεχωριστὸν συνταγμάτιον. 5

3. Διὰ δὲ τὰς ὑποθέσεις καὶ διαφορὰς κατζίβελων, ὅπου ἔν ἐν ὑπάγονται εἰς
τὰς ἐγκληματικὰς θεωρίας, νὰ ἀκολουθῶσι κατὰ τὸν ἤδη ἐκτεθειμένον τρόπον τῆς
συμφωνίας τῶν τοπικῶν συνηθειῶν καὶ νόμων τῶν Βασιλικῶν.

4. Εἰς αὐτὸ νὰ συμπαραστέκωνται ὁ β' καὶ γ' ἀρμάσης, ἀρμασέλοι, ζαπτζήδες,
λογοθετζέλοι καὶ ὅσοι ἄλλοι ἀναγκαῖοι. Καὶ οἱ λογοθετζέλοι νὰ βαστάζωσι 10
κώδικας τῶν ἀποφάσεων, ὅπου γίνονται, τῶν ἐκζαμένων καὶ τῶν τακριῶν
τόσον τῶν ὑπευθύνων, ὅσον καὶ τῶν ἐναγόντων.

5. Ὅσοι κατάδικοι στέλλονται ἀπὸ τοὺς ἰσπραβνίκους ἢ πιάνονται ἐδῶ, νὰ
φυλάττωνται ἀσφαλέςτατα ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἀρμάση, εὐθὺς ὅμως νὰ φανερώνεται
πρὸς τὸν Αὐθέντην καὶ νὰ καταγράφεται εἰς τὸν κώδικα τόσον τὸ ὄνομα ἐνὸς ἐκάστου 15
ἐκείνων τῶν καταδίκων, ὅσον καὶ ἀπὸ ποῖον ἰσπραβνικὸν ἐστάλη ὁμοῦ μὲ τὸ ἐκζάμε-
νόν του, ἢ ἂν ἐπιάσθη ἐδῶ· καὶ ἐν ὅσῳ ἔν γένῃ ἐξέτασις τοῦ ἐγκλήματός του ἀπὸ
τοὺς κριτὰς, νὰ μὴ τολμᾷ ὁ ἀρμάσης νὰ τοὺς βασανίζῃ· καὶ τὸ εἶδος τῆς βασάνου νὰ
δίδεται ἐγγράφως ἀπὸ τοὺς κριτὰς μὲ τὸ κεφάλαιον τοῦ νόμου καὶ ὁ ἀρμάσης νὰ
τὸ φανερωῇ πρὸς ἡμᾶς, διὰ νὰ λαμβάνῃ προσταγῆν, ἄνευ τῆς ὁποίας νὰ μὴ τολμᾷ 20
ποτέ μὲ κανένα τρόπον νὰ ἐπιφέρῃ κανένα εἶδος βασάνου· καὶ ἡ ἐξέτασις νὰ γίνεται
χωρὶς ἄργηταν, ὅπου ἢ ἐν ταυτῶ νὰ καταδικασθῇ ὁ κατηγορούμενος ἢ ἐν ταυτῶ
νὰ ἀθωωθῇ.

6. Νὰ μὴν ἔχουν ἄδειαν οἱ κριταὶ νὰ ὀλιγοστεύουν ἢ νὰ αὐξάνουν τὰς παιδείας,
ὅπου οἱ νόμοι διορίζουν εἰς τὸ καθὲν ἐγκλημα, ἀλλ' εἰς τὸ γράμμα τῆς ἀποφάσεως 25

1 εἰς αὐτὸ διορισμένοι AB: διορισμένοι εἰς αὐτὸ R || 2 ἐκφέρωσι B || 3 εἰς τὰς ἀπο-
φάσεις των om Ar || 5 post ἐξεδώκαμεν ad ἡ Αὐθεντία μας Ar | post συνταγμάτιον, ad βιβλίον
δηλαδὴ Ar || 8 τῶν, om RY || 9 γ-ος R || 11 κώδικας AB: κώνδικας R || 14 ἀσφαλέςτατα AB:
ἀπαρασάλευτα R || 16 μὲ AB: καὶ μὲ R || 20 μὴ AR: μὴν B || 22 ἐν ταυτῶ z: ἐν τ' αὐτῶ
AB: ἐν ταυτῶ R T || 25 καθ' ἐν ABR z | ἀποφάσεως AB: κρίσεως R.

1 hotărască însuș acea pedeapsă ce orînduesc pravilile, și Domnul, cercetînd
aceea hotărîre și aflîndu-o după pravili, sau va întări-o asemenea, după
cum s-au scris, sau va adăoga-o sau o va împutîna.

7. Cei ce să cercetează pentru vreo vină, a căriia vini pedeapsa este
5 moarte, de vor mărturisi însuși îndată fără de pedeapsă la ceale ce să vor
întreba, să nu li să dea numai decît crezămînt, fiindcă poate sau de frica
pedepsilor sau de uriciunea vieții lor să mărturisească și ceale ce n-au
făcut. Ci judecătorii să cerceteze spre a afla adevărul pricini și prin alte
semne din afară.

10 8. Armașul să nu fie volnic a trimite să aducă la judecata pușcării
pe nici un om de orice treaptă ar fi prin jalba cuivaș fără de poruncă
g(os)p(od).

+PENTRU JUDECĂTORI

1. Toți judecătorii după datorie netăgăduită să se adune de dimineață
15 la departamenturi și foarte cu amăruntul și cu luare aminte să judece
pricinile ce să întîmplă, urmînd cu totul la poruncile pravililor și la obi-
ceiurile pămîntești ce s-au hotărît acum și s-au dat în scris, cum mai
jos să vād, fără de a nu face la acestea niscarevaș tilmăciri reale, căci
oricare să va dovedi tilmăcind sau stricînd pravila, unul ca acela este să
20 se pedepsească foarte greu.

2. Judecătorii să se arate cu dulceață către cei ce să judecă, și fără
de pizmă sau fățarnicie, fără de a nu căuta la obrazul cuivaș, sau să se
arate cu pizmă și vrăjmășie către cinevaș, nici să înjure pe cinevaș; din
cei ce să judecă.

25 3. Judecătorii să asculte foarte cu luare aminte, fără de a nu li (se) supăra
de îndelungatele zise celor ce să judecă, și să nu cuteze a zătici zisele

1 însuș Ar : om Ag || 2 va întări-o Ar : o întărește Ag | asemenea Ar : neschimbat Ag || 3 va
adăoga-o sau o va împutîna Ar : o sporește sau o micșorează Ag || 4 vini Ar : om Ag ||
5 mărturisi Ar : mărturisi și recunoaște Ag | însuși Ar : însuș BR : om Ag | pedeapsă Ar :
cazne Ag | la Ar : om Ag || 5—6 să vor întreba Ar : sint întrebați Ag || 7 pedepsilor AR :
pedepsililor B : caznelor Ag | uriciunea Ar : ura Ag || 8 spre a afla Ar : om Ag | pricini AR :
pricinii B || 10 fie volnic a trimite Ar : trimită Ag || 14 netăgăduită Ar : neapărată Ag ||
15 foarte cu amăruntul și cu Ar : cu orice rigurozitate și Ag || 17 s-au hotărît AB : s-au
hotărât Rr : am hotărît Rg || 18 tilmăciri reale Ar Rr : tilmăcirile Br : interpretări false
Ag || 19 tilmăcind Ar : interpretînd fals Ag | este Ar : are Ag || 20 foarte Ar : om Ag ||
21 arate Ar : poarte Ag || 22 pizmă sau fățarnicie Ar : patimă și cu nepărtinire Ag ||
23 arate cu pizmă Ar : poarte cu patimă Ag || 25—26 de a nu li supăra de îndelungatele
zise celor Ar : să se plictisească la istorisirile celor Ag | nu li supăra I.

των νὰ ἀποφασίζουσι ἐκείνην τὴν παιδείαν, ὅπου οἱ νόμοι διορίζουσι, καὶ ὁ 1
 Αὐθέντης, ἐξετάζοντας τὴν ἀπόφασιν καὶ εὐρίσκοντάς τὴν νόμιμον, ἢ τὴν ἐπικυ-
 ρώνει ἀπαρραλλάκτως, ὡς γέγραπται, ἢ τὴν αὖξαιε ἢ τὴν ὀλιγοστεύει.

7. Ἐκεῖνοι, ὅπου ἐξετάζονται διὰ κανένα ἔγκλημα, τοῦ ὁποίου ἢ τιμωρία 5
 εἶναι θάνατος, ἂν μαρτυρήσουσι καὶ ὁμολογήσουσι ἐν ταύτῳ χωρὶς βασάνους ἐκεῖνα,
 ὅπου ἐρωτῶνται, νὰ μὴ πιστεύωνται εὐθύς, ὡσὰν ὅπου εἶναι ἐνδεχόμενον, ὅτι ἢ
 ἀπὸ φόβου τῶν βασάνων ἢ ἀπὸ μῖσος τῆς ζωῆς αὐτῶν νὰ ὁμολογήσουσι κ' ἐκεῖνα,
 ὅπου δὲν ἔκαμαν, ἀλλὰ νὰ ἐξετάζουσι τὴν ἀλήθειαν τῆς ὑποθέσεως καὶ ἀπὸ ἄλλα
 ἐξωτερικὰ σημεῖα.

8. Ὁ ἀρμάσης νὰ μὴ στέλλῃ νὰ φέρῃ εἰς τὸ κριτήριον τῆς πουςκαρίας κανένα 10
 ἄνθρωπον, ὅ,τι λογῆς καὶ ἂν εἶναι, δι' ἀγωγῆς τινὸς χωρὶς αὐθεντικὴν προσταγὴν.

ΠΕΡΙ ΚΡΙΤΩΝ

1. Ὅλοι οἱ κριταὶ κατὰ χρέος ἀφευκτον νὰ συνάζωνται τὸ πουργὸν εἰς τὰ 15
 δεπαρταμέντα καὶ νὰ κρίνουσι τὰς ὑποθέσεις, ὅπου τυχαίνουσι, μὲ κάθε ἀκρίβειαν
 καὶ προσοχὴν, ἀκολουθοῦντες, ὅπως δι' ὅλου τὰς νομικὰς διαταγὰς καὶ τὰς τοπικὰς
 συνηθείας, ὅπου ἤδη ἀπεφασίσθησαν καὶ ἐξεδύθησαν ἐγγράφως, ὡς κατωτέρω φαί-
 νονται, χωρὶς νὰ κάμουν παρεξηγήσεις τινὰς, ἐπειδὴ ὅποιος φανῆ περεξηγῶν ἢ
 διαφθείρων τὸν νόμον, ὁ τοιοῦτος ἔχει νὰ παιδεύεται βαρῶς.

2. Οἱ κριταὶ νὰ φέρωνται μὲ γλυκύτητα εἰς τοὺς κρινόμενους καὶ μὲ ἀπά- 20
 θειαν καὶ ἀπροσωποληψίαν, χωρὶς νὰ βλέπωσιν εἰς πρόσωπόν τινος ἢ νὰ φέρωνται
 μὲ πάθος καὶ ἔχθραν εἰς τινὰ οὔτε νὰ ὑβρίζωσι τινὰ ἀπὸ τοὺς κρινόμενους.

3. Οἱ κριταὶ νὰ ἀκροάζωνται μὲ μεγάλην προσοχὴν, χωρὶς νὰ βαρύνωνται
 εἰς τὰς διηγῆσεις τῶν ἀντιδιαφερομένων, καὶ νὰ μὴ τολμῶσι νὰ ἐμποδίζωσι τὴν

4 ὁποίου Ag: ὁποίου ἐγκλήματος Ag || 5 καὶ ὁμολογήσουσι Ag: om Ag | ἐν ταύτῳ z: ἐν ταύτῳ AB: ἐν ταύτῳ R || 7 κ' ἐκεῖνα A: καὶ ἐκεῖνα BR || 8 post ἐξετάζουσι ad διὰ νὰ εὐρίσκουσι Ag || 10 μὴ στέλλῃ AB: μὴν στέλλῃ R || 11 ὅ,τι AB: ὅτι R || 13 πουργὸν AB: πουργὸν R || 16 ἀπεφασίσθησαν AB: ἀπεφασίσσαμεν R || 18 βαρῶς Ag: βαρῦτατα Ag.

1 celui ce să judecă, ori cum vor fi, care zise să le scrie în deosebite condici, la care să se și iscălească, cîți dintr-înșii vor ști să scrie, ca să (se) vază pururea însuși aceale vorbe ce au zis la judecată, și să nu poată tăgădui niciodată ceale ce însuși au zis.

5 4. Judecătorii cu cercetare de obște și chipzuire și toți cu un gînd să hotărască, fără de a nu să socoti cinevaș dintre dînșii că este stăpîn hotărîrii sau mai mare decît ceilalți asupra judecăților.

10 5. Judecătorii, cînd judecă, să șază toți cu orinduială foarte bună, fără de a nu face alte vorbe și glume, sau să se prigonească la cercetările ce vor face, ci cu totul să ia aminte la ascultare și să citească cu luare aminte toate cărțile și sineturile ale celor ce să judecă, pînă la cea mai mică; și să nu să grăbească la hotărîre, ci să iscodească mai cu amăruntul pricina cu minte curată și liniștită, și fără de prigonire să-și cumpănească gîndurile lor fără de pizmuire; și toți cu un gînd să hotărască, ceia ce li să vor
15 părea că este drept.

6. Judecătorii să nu să pornească nici odinioară la vreo strîmbătate sau pentru prietișug sau pentru rudenie sau pentru frică; și de să vor și sili de vreun obraz tare, să nu să plece, căci de să vor pleca, să vor pedepsi foarte greu, ca unii ce s-au temut mai vîrtos de acel obraz tare
20 decît de D(u)mnezeu, de pravili și de Domn.

7. Judecătorii să-și păzească mîinile lor curate către D(u)mnezeu și către pravili, adecă să fie cu frica lui D(u)mnezeu drepți și să nu ia mituri, că oricare să va dovedi luînd mituri, să va pedepsi foarte greu.

8. Judecătorii, cînd vor face greșală la vreo hotărîre și însuși ei
25 mai în urmă vor cunoaște-o, să aibă voe a-și lua cartea de hotărîre înapoi și să o îndrepteze.

+9. Fieșcare judecător să urmeze pravililor și după acelea să hotărască; și nici să cuvine vreodată să se dea poruncă domnească către

1--2 ori cum ... să se și Ar: de orișice fel ar fi și să scrie istorisirile lor în practicele pe care să și le Ag || 1 deosebită condică I || 2 vor ști Ar: știu Ag || 3 după zis ad imediat Ag: om Ar | tăgădui Ar: fi tăgăduite Ag || 4 ceale ... zis Ar: acelea Ag || 5 un gînd Ar: o părere deobște Ag || 9--10 prigonească ... face Ar: certe asupra cercetărilor Ag || 11 pînă la Ar: măcar și Ag || 12 ci ... amăruntul Ar: pentru ca să chibzuiescă mai cu multă stăruință și exactitate Ag || 13 de prigonire Ar: să se certe în chip pătimaș, precum s-a spus Ag || 14 pizmuire Ar: patimă Ag || 14--15 să vor părea că este Ar: s-ar părea Ag || 16 strîmbătate Ar: nedreptate Ag || 18--19 de să vor ... foarte Ar: dacă se pleacă, sînt pedepsiți Ag || 19 vîrtos Ar: mult Ag | tare Ar: proeminent Ag || 22 pravili Ar: pravilă Ag | drepți Ar: și drepți Ag || 23 să va dovedi Ar: va apărea Ag | foarte om Ag || 24 vor face Ar: fac Ag | vreo hotărîre Ar: hotărîrea lor Ag || 25 vor cunoaște-o Ar: se vor chibzui asupra ei Ag | lua ... înapoi Ar: revoca hotărîrea lor Ag || 27 urmeze pravililor Ar: păzească legile Ag || 28 dea Ar: facă Ag.

διήγησιν τοῦ κρινομένου, ὅ,τι λογῆς καὶ ἂν εἶναι, καὶ νὰ γράφωσι τὰς διηγήσεις 1
των εἰς πρακτικὰ, τὰ ὁποῖα καὶ νὰ τὰ ὑπογράψωσιν, ὅσοι ἐξ αὐτῶν ἤξεύρουσι νὰ
γράφουν, διὰ νὰ φκίνωνται πάντοτε τὰ ἴδια λόγια, ὁποῦ εἶπον ἀμέσως εἰς τὸ κρι-
τήριο, καὶ νὰ μὴν ἠμπορῶσι νὰ ἀρνηθῶσι ποτε ἐκεῖνα.

4. Οἱ κριταὶ μὲ κοινήν ἐξέτασιν καὶ στοχασμὸν καὶ μὲ κοινήν γνώμην νὰ 5
ἀποφασίζουσι, χωρὶς νὰ στοχάζεται τινὰς ἐξ αὐτῶν, πῶς εἶναι κύριος τῆς ἀποφάσεως
ἢ ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἐπάνω εἰς τὰς κρίσεις.

5. Οἱ κριταὶ, ὅταν κρίνουσι, νὰ κάθωνται ὅλοι μὲ ἄκραν εὐταξίαν, χωρὶς νὰ 10
κάμουν ἄλλας συνομιλίας καὶ ἀστεϊσμοὺς ἢ νὰ διαφέρωνται εἰς τὰς θεωρίας, ἀλλὰ
νὰ προσέχουσι ὅπως δι' ὅλου εἰς τὴν ἀκρόασιν καὶ νὰ ἀναγινώσκουσι ἐπιμελῶς ὅλα
τὰ γράμματα καὶ σενέτια τῶν ἀντιδιαφερομένων, μακάρι καὶ τὸ παραμικρότατον,
καὶ νὰ μὴ βιάζωνται εἰς τὴν ἀπόφασιν, εἰς νὰ στοχάζωνται περιεργότερον καὶ
ἀκριβέστερον τὴν ὑπόθεσιν μὲ νοῦν καθαρὸν καὶ ἡσυχὸν καὶ, χωρὶς, ὡς εἴρηται,
νὰ διαφέρωνται παθητικῶς, νὰ σταθμίζουσι τὰς γνώμας των ἀπαθῶς καὶ νὰ ἀπο-
φασίζουσι ἐκ συμφώνου ἐκεῖνο, ὁποῦ ἤθελε τοὺς φανῆ δίκαιον. 15

6. Οἱ κριταὶ νὰ μὴ κινουῦνται ποτε εἰς καμμίαν ἀδικίαν ἢ διὰ φιλίαν ἢ διὰ
συγγένειαν ἢ διὰ φόβον· καὶ ἂν βιασθῶσιν ἀπὸ κανένα πρόσωπον ἰσχυρόν, νὰ μὴν
ὑποκλίνωσιν, ἐπειδὴ παιδεύονται βαρέως, ἂν ὑποκλίνωσιν, ὡς φοβηθέντες περισ-
σότερον ἐκεῖνο τὸ ὑπερέχον πρόσωπον παρὰ τὸν Θεόν, τοὺς νόμους καὶ τὸν Ἡγεμόνα.

7. Οἱ κριταὶ νὰ φυλάττουσι τὰς χειρὰς των καθαρὰς Θεῶ τε καὶ τῷ νόμῳ, 20
ἦτοι νὰ εἶναι μὲ φόβον Θεοῦ καὶ δίκαιοι, καὶ νὰ μὴ παίρνωσι βουσφέτια, ὅτι ὅποιος
φανῆ λαμβάνων βουσφέτια νὰ παιδεύεται βαρέως.

8. Ὅταν οἱ κριταὶ κάμουν λάθος εἰς τὴν ἀπόφασίν τους καὶ μόνοι τους ὕστερον 25
τὸ στοχασθῶσι, νὰ ἔχουσι ἄδειαν νὰ ἀνακαλοῦν τὴν ἀπόφασίν τους καὶ νὰ τὴν διορ-
θάνωσι.

9. Κάθε κριτῆς νὰ φυλάττη τοὺς νόμους καὶ κατ' αὐτοὺς νὰ ἀποφασίζῃ καὶ
μῆτε πρέπει νὰ γίνῃ καμμία φορὰ ἀθροεντικὴ προσταγὴ εἰς τοὺς κριτάς, πῶς καὶ

1 ὅ,τι AB: ὅτι R || 2 ὑπογράψωσιν AB: ὑπογράψωσι R || 3 ἀμέσως om Ar || 4 post ἐκεῖνα
ad ὁποῦ οἱ αὐτοὶ εἶπον Ar || 7 ἐπάνω AB: ἀπάνω R || 12 διὰ νὰ — 13 ἀκριβέστερον
Ag: ἀλλὰ νὰ διερευνῶσι λεπτομερέστατα Ar || 14 νὰ διαφέρωνται παθητικῶς Ag: δια-
φορὰν Ar || 15 ἤθελε AR: ἤθελεν B. || 17 κανένα R || 21 μὴ AB: μὴν R || 22 λαμβάνων AB:
λαμβάνωντας R | βαρέως Ag: βαρύτερα Ar.

1 judecători, cum și în ce chip să caute pricina și să o hotărască, ci să urmeze
 pravililor, care pravili iaste povățuirii și îndreptare în ce chip să se caute
 orice pricină, căci și noi aceia voim, ce și pravilile poruncesc.

10. Judecătorii, cînd vor avea îndoială la vreo pricină cu îndoire,
 5 să aibă voe a arăta Domnii meale pentru acea pricină, ca să ia de la noi
 povață și învățătură, în ce chip să hotărască.

11. Fără de răvaș de jalbă cu poruncă din dos ¹⁾ să nu să caute judecată,
 nici zapcii să nu aibă volnicie a trage pe cinevaș la judecată.

PENTRU VECHILI

10 1. Cînd judecătorii va judeca pe cei ce să pricinuesc, dintre carii
 de să va întîmpla unul să se judece prin vechil, să nu osîndească pe vechilul
 ce s-au înfățișat la judecată, ci pe însuși acela cu pricina ce l-au făcut
 vechil.

2. De vreme că prin vechil să osîndește acel obraz ce l-au făcut
 15 vechil, ca cum s-ar fi înfățișat la judecată însuși acela, pentru aceia trebuie
 vechilul să aibă adeverință în scris și cu marturi, că iaste desăvîrșit
 epitrop și vechil acelui ce să judecă; și judecătorii să nu să mulțumească
 numai pe acea adeverință, (fiindcă poate să se întîmple vicleșug), ci să
 ceară și doi marturi ce s-au aflat de față, cînd l-au făcut vechil, și să se
 20 scrie anume și marturii în cartea de judecată; și mai întîi să se întrebe
 vechilul de către judecători, de s-au făcut vechil numai pentru judecată,
 sau de iaste și volnic spre a lua și a da; și de va zice că iaste într-acestaș
 chip, să i să ceară adeverință și pentru aceasta, și așa să se osîndească
 însuși el a plăti, sau de va izbîndi la judecată, să poată a lua.

2 pravili ... îndreptare Ar : sint izvod și îndreptar Ag || 4 vor avea Ar : au Ag || 5 a
 arăta ... meale Ar : a face referat către noi Ag || 8 zapcii ARBg : zapciu Br || 8 vol-
 nicie a trage Ar : putere să cheme Ag || 10 va judeca Ar : judecă Ag | pricinuesc
 Ar : judecă Ag || 11 de ... unul Ar : unul se întîmplă Ag | prin Ar : cu Ag | după
 vechil ad și se întîmplă să fie condamnat acela care se judecă cu vechil Ag Bg : om RgArBr
 Rr || 12 însuși ... ce Ar : prototipul acela adică, care Ag || 16 adeverință Ar : dovadă Ag ||
 18 adeverință Ar : dovadă în scris Ag | să se întîmple Ar : să urmeze Ag || 19—20 se scrie
 anume și Ar : fie trecuți pe nume Ag || 22 volnic Ar : deplin imputernicit Ag | întracestaș
 chip Ar : unul ca acesta Ag || 24 de ... judecată Ar : dacă a cîștigat Ag.

1) Fără înștiințare și poruncă, scrisă pe contrapagină, de a veni la judecată.

τίνι τρόπῳ νὰ θεωρήσουν τὴν ὑπόθεσιν καὶ νὰ τὴν ἀποφασίζουσιν, ἀλλὰ νὰ ἀκολου- 1
θοῦν τοὺς νόμους, οἱ ὅποιοι εἶναι τύπος καὶ κανὼν εἰς τὸ πῶς νὰ θεωρῆται κάθε
ὑπόθεσις, καὶ ἡμεῖς γὰρ τοῦτο θέλομεν, ὅπερ καὶ οἱ νόμοι βούλονται.

10. Ὅταν οἱ κριταὶ ἀμφιβάλλουσιν εἰς καμμίαν ὑπόθεσιν ἀμφίβολον, νὰ ἔχουσιν
ἄδειαν νὰ ἀναφέρουσιν πρὸς ἡμᾶς τὰ περὶ τούτου, διὰ νὰ λαμβάνουσιν παρ' ἡμῶν 5
ὁδηγίαν καὶ μάθησιν, τίνι τρόπῳ νὰ ἀποφασίσουσιν.

11. Χωρὶς ῥαββάσι ἀγωγῆς μπουγιουρδισμένον νὰ μὴ θεωρῆται κρίσις, μήτε
οἱ ζαπτζῆδες νὰ μὴν¹) ἔχουσιν ἐξουσίαν νὰ προσκαλοῦν τινὰ εἰς κριτήριον.

ΠΕΡΙ ΒΕΚΙΛΗΔΩΝ

1. Ὅταν ὁ κριτὴς κρίνῃ τοὺς κρινομένους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ ἓνας τύχη νὰ 10
κρίνεται μὲ βεκίλην, καὶ τύχη νὰ καταδικασθῆ ἐκεῖνος, ὅπου κρίνεται μὲ βεκίλην,
νὰ μὴ καταδικάζῃ τὸν βεκίλην, ὅπου ἐπαραστάθῃ εἰς τὸ κριτήριον, ἀλλὰ τὸν πρω-
τότυπον, ἐκεῖνον δηλ(αδ ἢ) ὅπου τὸν ἔκαμε βεκίλην.

2. Ἐπειδὴ διὰ τοῦ βεκίλη καταδικάζεται τὸ πρόσωπον, ὅπου τὸν ἔκαμε
βεκίλην, ὡσὰν νὰ παρεστάθῃ ὁ ἕδιος εἰς τὸ κριτήριον, διὰ τοῦτο πρέπει ὁ βεκίλης 15
νὰ ἔχῃ ἔγγραφον καὶ ἐμάρτυρον ἀπόδειξιν, ὅτι εἶναι τέλειος ἐπίτροπος καὶ βεκίλης
τοῦ κρινομένου, καὶ νὰ μὴν εὐχαριστῶνται οἱ κριταὶ μόνον εἰς τὴν ἔγγραφον ἀπό-
δειξιν, (ἐπειδὴ ἤμπορεῖ νὰ ἀκολουθῆ δόλος), ἀλλὰ νὰ ζητοῦν καὶ δύο μάρτυρας
παρυσυρεθέντας, ὅταν τὸν ἔκαμε βεκίλην, καὶ νὰ καταγράφωνται οἱ μάρτυρες ὀνο-
μαστὶ εἰς τὸ γράμμα τῆς κρίσεως. Κατὰ πρῶτον δὲ νὰ ἐρωτᾶται ὁ βεκίλης παρὰ 20
τῶν κριτῶν, ἂν ἔγινε βεκίλης μόνον διὰ τὴν κρίσιν ἢ ἂν εἶναι καὶ πληρεξούσιος
εἰς τὸ νὰ λάβῃ καὶ νὰ δώσῃ, καὶ ἂν εἰπῆ, ὅτι εἶναι τοιοῦτος, νὰ ζητῆται καὶ ἡ κατὰ
τοῦτο ἀπόδειξις, καὶ οὕτω νὰ καταδικάζεται ὁ ἕδιος εἰς τὸ νὰ πληρώσῃ ἢ, ἂν κερ-
δήσῃ, νὰ ἠμπορέσῃ νὰ λάβῃ.

7 μπουγιουρτισμένον B || 8 μὴν ABY: om. Rz || 11 καὶ τύχη ... μὲ βεκίλην AgBg:
om RAr || 14 ἔκαμε AB: ἔκαμεν R || 15 παρασταθῆ Y || 23—24 κερδίση Y.

1) Repetarea negațiunii pare să fie o influență a limbii românești asupra redactării în grecește a Condiției.

1

+PENTRU CEI CE SĂ JUDECĂ,
ADICĂ PENTRU PÎRÎȘII ȘI PÎRÎȚII

1. Cel ce trage pe cinevaș la judecată, după datorie să dea jalba lui, ca văzîndu-o cel pîrit, să aibă vreme a să socoti sau a să izbrăni sau
5 a să așaza cu dînsul sau a să găti de judecată.

+2. Nimeni nu să silnicește spre a-și porni jalba sa, iară după ce o va porni și să va începe a să căuta pricină, atunci să silnicește spre a o și săvîrși.

3. Cel pîrit poate să se sfiiască de judecătorul ce-i va fi vrăjmaș a
10 nu să judeca la dînsul, însă cînd numai acela singur să va orîndui să-l judece.

4. Cel ce are judecată și năzuește la vreun obraz tare, ca să-l ajute la pricina ce va avea, unul ca acela să scază dîn judecată, și cel ce îl va priimi, măcar și boer mare de va fi, să se pedepsească.

5. Cel ce va trage pe cinevaș la judecată pe strîmbătate, de i să va dovedi judecata cu totul fără de temei și cum că numai de răotate sau de vrăjmășie, ca să-l păgubească, l-au tras, atunci să plătească aceluia
15 toată cheltuiala drumului ce au făcut și ce va fi cheltuit în cită vreme s-au judecat.

6. Cel ce să judecă, de va înjura pe judecător, să se certe cu bătaia, însă de va fi urmat și judecătorii poruncilor și nu-l va fi înjurat mai
20 nainte.

7. Cei ce să judecă, de orice stare și treaptă vor fi, să stea în picere, cînd să judecă, și fără de ișlic, foarte cu cucernicie și supunere, grăind
25 cu smerire și răspunzînd cu orînduială bună la ceale ce să vor întreba, fiindcă judecata iaste a lui D(u)mnezeu.

8. Cel ce-ș va începe judecata la un departament, nu mai poate a-ș muta judecata de acolo și a să părăsi de acel judecător la care au

4—5 sau a să izbrăni sau a să așaza om Bg | sau a să așaza om Rg || 5 sau Ar : și Ag : Rg || 7 căuta pricina Ar : cerceta Ag | să silnicește Ar : e nevoit Ag || 9 se sfiiască Ar : fugă Ag || 9 va fi Ar : este Ag || 10 însă cînd numai Ar : cînd Ag | să va orîndui Ar : se orînduește Ag || 12 năzuește Ar : aleargă Ag | să-l ajute la Ar : să-i apere Ag || 13 ce va avea Ar : lui Ag | unul ca acela Ar : om Ag | scază Ar : cadă Ag | va priimi Ar : primește Ag || 14 va fi Ar : este Ag || 15 va trage Ar : chiamă Ag || 17 l-au tras Ar : l-a chemat la judecătorie Ag || 18 toată cheltuiala Ar : toate cheltuielile Ag | ce va fi Ar : cite a Ag || 20—22 Cel ... nainte Ar : Cel ce se judecă, dacă a insultat pe judecătorul care se poartă după poruncile date și n-a insultat mai întii, să fie bătut Ag || 23 stare Ar : demnitate Ag | vor fi Ar : sint Ag || 24 fără de ișlic Ar : descoperiți Ag | foarte ... supunere Ar : cu extremă modestie și cu bună ascultare Ag || 25 să vor întreba Ar : sint întrebași Ag || 28 a-ș ... părăsi de Ar : să se retragă de la aceea și să renunțe la Ag.

ΠΕΡΙ ΚΡΙΝΟΜΕΝΩΝ, ΗΤΟΙ ΕΝΑΓΟΝΤΩΝ
ΚΑΙ ΕΝΑΓΟΜΕΝΩΝ

1

1. Ἐκεῖνος, ὁποῦ ἐνάγει τινά, κατὰ χρέος νὰ δίδῃ τὴν ἀγωγὴν του, ὁποῦ βλέποντάς τὴν ὁ ἐναγόμενος νὰ λάβῃ καιρὸν νὰ στοχασθῆ ἢ νὰ ἐξοφλήσῃ καὶ νὰ διορθωθῆ μὲ αὐτὸν ἢ νὰ ἐτοιμασθῆ νὰ κριθῆ.

5

2. Κανένας δὲν βιάζεται νὰ κινήσῃ τὴν ἀγωγὴν αὐτοῦ, ἀφ' οὔ ὁμῶς τὴν κινήσῃ καὶ ἀρχίσῃ νὰ θεωρῆται, τότε πλέον ἀναγκάζεται νὰ τὴν τελειώσῃ.

3. Ὁ ἐναγόμενος δύναται νὰ ἀποφύγῃ ἀπὸ τὸν κριτὴν ἐκεῖνον, ὁποῦ εἶναι ἐχθρὸς του, διὰ νὰ μὴ κριθῆ εἰς αὐτόν, ὅταν μόνος αὐτὸς διορίζεται νὰ τὸν κρίνῃ.

4. Ἐκεῖνος, ὁποῦ ἔχει κρίσιν καὶ προσφεύγει εἰς πρόσωπον δυνατὸν, διὰ νὰ δεφενδεύσῃ τὴν ὑπόθεσίν του, νὰ ἐκπίπτῃ ἀπὸ τὴν κρίσιν, καὶ ἐκεῖνος, ὁποῦ τὸν δέχεται, μακάρι καὶ μέγας ἀρχοντας νὰ εἶναι, νὰ τιμωρῆται.

10

5. Ἐκεῖνος, ὁποῦ ἀδίκως προσκαλεῖ τινά εἰς κρίσιν, νὰ πληρώσῃ εἰς ἐκεῖνον ὅλα τὰ ἐξόδα τοῦ δρόμου, ὁποῦ ἔκαμε, καὶ ὅσα ἐξώδευσεν ἐν ὅσῳ ἐκρίνετο, ἂν φανῆ ἢ κρίσις του πάντῃ ἀσύστατος, καὶ ὅτι μόνον ἀπὸ κακίαν ἢ ἔχθραν, διὰ νὰ τὸν ζημιώσῃ, τὸν ἐκάλεσεν εἰς κριτήριον.

15

6. Ὁ κρινόμενος, ἐὰν ὑβρίσῃ τὸν κριτὴν φερόμενον κατὰ τὰς παραγγελίας καὶ μὴ ὑβρίσαντα πρότερον, νὰ δέρνεται.

7. Οἱ κρινόμενοι, ὅ, τι λογῆς ἀξίας καὶ βαθμοῦ εἶναι, νὰ στέκωνται ὀρθιοί, ὅταν κρίνωνται, καὶ ἀσκεπεῖς μὲ ἄκραν συστολὴν καὶ εὐπειθειαν, ὁμιλοῦντες ταπεινὰ καὶ ἀποκρινόμενοι εὐτάκτως εἰς ἐκεῖνα, ὁποῦ ἐρωτῶνται, ἐπειδὴ ἡ κρίσις εἶναι τοῦ Θεοῦ.

20

8. Ἐκεῖνος, ὁποῦ ἀρχίσει τὴν κρίσιν του εἰς ἓνα κριτήριον, δὲν ἤμπορεῖ πλέον νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ ἐκεῖνο καὶ νὰ παραιτηθῆ ἀπὸ τὸν κριτὴν ἐκεῖνον, εἰς τὸν ὁποῖον

3 κατάχρεος R || 4 ἢ νὰ ἐξοφλήσῃ καὶ νὰ διορθωθῆ om B | καὶ νὰ διορθωθῆ om R || 6 ἀφ' οὔ ABRY: ἀφοῦ z || 9 μὴ AB: μὴν R | διορίζεται AB: διορίζεται R. || 11 νὰ ἐκπίπτῃ Ag: ὁ τοιοῦτος νὰ ἐκπίπτῃ Ag || 13 ἀδίκως transponit post κρίσιν R || 14 ἔκαμε AB: ἔκαμεν R | ἐξώδευσεν R | 15 νὰ τὸν AB: νὰ R || 20 post ἀσκεπεῖς ponit ὁμιλοῦντες ταπεινὰ om B.

1 început să se judece, ci are să-ș caute acolo pricina pînă la sfîrșit; și în
urma hotărîrii, de nu să va mulțumi, să facă apelație.

9. Cel ce va mitui pre judecător cu daruri, să-ș piarză judecata.

10. Cei ce să pricinuese, pot a să judeca amândoi prin vechili, însă
5 cînd vor avea judecată de alte lucruri, iar nu de vinovăție; și aceasta
atunci să aibă a să urma, cînd vor avea vreo zățicnire de mare nevoe ¹⁾).

11. Cel ce să pîraște cu pricină de vinovăție, de orice stare și treaptă
va fi, nu poate să se judece cu vechil, ci însuș el.

PENTRU HOTĂRÎRILE JUDECĂTORILOR

10 1. Judecătorii să hotărască toate pricinile de față, iară nu într-
ascuns; și cartea de judecată să se citească întru auzul celui osăndit.

2. Hotărîrea ce să va face numai prin vorbă și nu să va scrie și să
se iscălească, iaste netrebnică și ca o nefăcută să socotește.

3. Hotărîrea ce chiar să împotrivește pravililor și obiceiurilor pămîn-
15 tești, să nu aibă tărie și să se caute de iznoavă.

4. Hotărîrea ce să va face împotriva cuivaș care de vreo nevoe
n-a putut veni la judecată, să nu aibă tărie. Iară hotărîrea ce să va face
împotriva unuia ce din semeție și nesupunere nu va merge la judecată,
aceia să aibă tărie.

20 5. Unul și acelaș de să va osîndi cu doao hotărîri la doi pîriși ai
lui, sau de datorie sau de altecevaș, să protimisește cel ce s-au judecat
mai nainte, spre a lua pricina lui sfîrșit mai întii și apoi în urmă a celui-
lalt, însă de nu va fi mufluz cel osîndit; iară de va fi mufluz, atunci deopot-
trivă să cuvine să ia toți din periusiia ce i să va afla, și să nu să caute
25 cine s-au judecat mai nainte și cine mai la urmă, fără de numai cel ce va
avea zălog, să se protimisească.

1 caute Ar: urmeze Ag || 3 va mitui Ar: strică Ag | după daruri ad și cu rușfe-
turi Ag || 4 însă Ar: om Ag || 5 vor avea Ar: au Ag | de alte lucruri Ar: civilă Ag | iar
nu de vinovăție Ar: om Ag || 6 atunci să aibă a să urma Ar: om Ag | vor ... nevoie Ar: au
puternică împiedecare Ag || 7 cu pricină de vinovăție Ar: pentru învinuire de crimă Ag |
stare Ar: demnitate Ag || 8 va fi Ar: este Ag || 12 vorbă și Ar: vorbă, dar Ag || 14 chiar
Ar: vădit Ag || 15 caute de iznoavă Ar: cerceteze de la început Ag || 16 să va face Ar: se
face Ag | vreo Ar: om Ag || 17 ce să va face Ar: aceea care s-a făcut Ag || 18 unuia Ar:
aceluia Ag | din semeție și nesupunere Ar: cu obrăznicie și trufie Ag || 18—19 merge...
aceia Ar: merge la judecătorie, Ag || 20 de să va osîndi Ar: care este condamnat Ag ||
21 de Ar: pentru Ag || 22 spre ... întii Ar: pentru ca adică să ia sfîrșit mai întii pri-
cina aceluia Ag || 23 însă Ar: om Ag | va fi Ar: este Ag | cel: osîndit Ar: om Ag | va
fi Ar: este și Ag || 24 ce i să va afla Ar: care se află Ag | caute Ar: cerceteze faptul Ag.

¹⁾ Cuvintele „și aceasta ... nevoe” au fost adăogate de aceeași mină ulterior în continuare
in Rr cu altă cerneală.

ἄρχισε νὰ κριθῆ, ἀλλὰ ἔχει νὰ ἀκολουθήσῃ ἐκεῖ τὴν ὑπόθεσιν του ἕως τέλους καὶ 1
ὑστερον ἀπὸ τὴν ἀπόφασιν, ἂν δὲν εὐχαριστηθῆ, ἄς κάμῃ ἀπελάττιον.

9. Ἐκεῖνος, ὅπου διαφθείρει τὸν κριτὴν μὲ δῶρα καὶ μὲ βουσφέτια, νὰ χάνῃ 5
τὴν κρίσιν του.

10. Δύνανται καὶ οἱ δύο ἀντιδιαφερόμενοι διὰ βεκίληδων νὰ κριθῶσιν, ὅταν 5
ἔχωσι χρηματικὴν διαφορὰν, καὶ τοῦτο ὅταν ἔχωσιν ἰσχυρὸν ἐμπόδιον.

11. Ἐκεῖνος, ὅπου ἐνάγεται διὰ ἐγκληματικὴν κατηγορίαν, ὅ, τι λογῆς ἀξίας 5
καὶ βαθμοῦ νὰ εἶναι, δὲν ἔμπορεῖ νὰ κριθῆ μὲ βεκίλην, ἀλλὰ μόνος του.

ΠΕΡΙ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΚΡΙΤΩΝ

1. Οἱ κριταὶ νὰ ἀποφασίζουσιν ὅλας τὰς ὑποθέσεις φανερά καὶ ὄχι κρυφίως· 10
καὶ τὸ γράμμα τῆς κρίσεως νὰ ἀναγινώσκεται εἰς ἐπήκοον τοῦ καταδικαζομένου.

2. Ἡ ἀπόφασις, ὅπου λεχθῆ μόνον, δὲν γραφθῆ ὅμως καὶ νὰ ὑπογραφθῆ, 5
εἶναι ἄχρηστος καὶ ὡς μὴ γεγονυῖα λογίζεται.

3. Ἡ ἀπόφασις, ὅπου φανερά ἐναντιεῖται εἰς τοὺς νόμους καὶ εἰς τὰς τοπικὰς 15
συνηθείας, νὰ εἶναι ἄκυρος καὶ νὰ θεωρῆται ἐξ ὑπαρχῆς.

4. Ἡ κατὰ τινος γινομένη ἀπόφασις, ὅπου ἐξ ἀνάγκης δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἔλθῃ 5
εἰς τὸ κριτήριον, νὰ εἶναι ἄκυρος, ἢ δὲ ἐκείνη ἀπόφασις, ὅπου γένη κατ' ἐκεῖνου, 5
ὅπου προπετῶς καὶ μὲ αὐθάδειαν δὲν πηγαίνει εἰς τὸ κριτήριον, νὰ ἔχῃ κῦρος.

5. Ἐνας καὶ ὁ αὐτὸς καταδικαζόμενος μὲ δύο ἀποφάσεις εἰς δύο ἐνάγοντας 20
αὐτὸν ἢ διὰ χρέος ἢ διὰ ἄλλο τι, προτιμεῖται ἐκεῖνος, ὅπου ἐκρίθη πρότερον, εἰς 20
τὸ νὰ λάβῃ δηλ(αδῆ) πρότερον τέλος ἢ ὑπόθεσις ἐκεῖνου καὶ ὑστερον τοῦ ἄλλου, 25
ἂν δὲν εἶναι μουφλίσης· εἰ δὲ καὶ εἶναι μουφλίσης, ἐξ ἴσου πρέπει νὰ λαμβάνωσιν 25
ὅλοι ἀπὸ τὴν εὐρισκομένην περιουσίαν του καὶ νὰ μὴν θεωρῆται τὸ ποῖος ἐκρίθη 25
πρότερον καὶ ποῖος ὑστερον, εἰ μὴ μόνον ἐκεῖνος, ὅπου θέλει ἔχει ἐνέχυρον νὰ 25
προτιμῆται.

2 ἀπελάττιον AB: ἀπολατζίονε R || 3 καὶ μὲ βουσφέτια Ag: om Ar || 6 post διαφορὰν ad 5
ὄχι δὲ ἐγκληματικὴν Ar | post τοῦτο ad τότε ἔχει νὰ ἀκολουθήσῃ, Ar || 14 ἐναντιεῖται ABR:
ἐναντιοῦται z || 16 ἀνάγκης Ag: ἀνάγκης τινὸς Ar || 17 ἢ z: εἰ ABR Y | ἀπόφασις z: ἢ 5
ἀπόφασις ABR Y || 20 αὐτὸν z: αὐτῶ ABR Y | προτιμεῖται ABR Y: προτιμᾶται z || 21 5
ἐκεῖνου AB: του R || 22 μουφλούζης B | post μουφλίσης₁ ad ὁ καταδικαζόμενος Ar || 25
23 μὴν ABR Y: μὴ z || 24 ἔχει B: ἔχη AR Y.

1

PENTRU APELAȚIE

+ 1. Cel ce nu s-au mulțămît la judecata vreunui departament și are să facă apelație, să aibă soroc de zile șazeci, socotindu-să din zioa hotărîrii, spre a face apelație; iară de vor trece aceste șazeci de zile și
5 va tăcea, atunci să nu i să mai dea ascultare, măcar de va avea și răvaș de apelație cu poruncă din dos ¹⁾ și la vreme nu l-au urmat, ei au lăsat de au trecut vremea cea orînduită, fără de numai de va dovedi că greșala a fost a zapciului sau de au fost bolnav sau de i să va fi întîmplat vreo zătîcnire mare și dovedită.

10 2. Cel ce va face apelație, acelaș să face pîriș; deci, după întîiaș osîndă și pînă la apelația sa, de s-au silit de către zapciu și au plătit ceale ce au hotărît acea judecată, cu toate acestea, mai la urmă izbîndind și cîștigîndu-și dreptatea, își ia înapoi toată cheltuiala.

15 3. Judecătoria să nu înjure nici să zătîcnească pe cel ce voește să facă apelație.

PENTRU ZAPCII

1. Zapciul, după ce va lua jalba pîrișului, ca să aducă la judecată pe cel pîriș, să aibă netăgăduită datorie să trimiță jalba la cel pîriș cu o zi mai nainte să o vază, ca să se gătească și el; iar fără de veste să nu-l
20 tragă la judecată, căci să pedepsește, nici să-i ceară treapăd, pînă nu să va judeca și pînă nu să va arăta cine dintre cei ce să pricinuesc, va rămînea de judecată, căci acela are să plătească și treapădul.

2. Aprozi și alții mumbașiri asemenea ca aceștia să nu cuteze a lua mai mult decît treapădul cel orînduit, căci să pedepsesc foarte greu.

25 3. Ispravnici, cînd vor vedea pe acest fel de mumbașari, adică aprozi și alții ce merg la județe cu jălbi, cerînd treapăd mai mult decît cel orîn-

1 apelație Ar: apelații Ag || 2 vreunui departament Ar: vreunei judecătoria Ag || 5 va avea Ar: are Ag || 6 l-au urmat Ar: l-a pus în lucrare Ag || 7 de, Ar: și Ag || 8 zapciului Ar: zapciilor Ag | să va fi Ar: s-a Ag || 9 mare Ar: puternică Ag || 10 va face Ar: face Ag | acelaș să face Ar: este Ag || 10—11 deci ... s-au Ar: prin urmare, dacă poate între timp a fost Ag || 12 acea judecată... urmă Ar: judecata, totuși Ag || 13 și dreptatea Ar: judecata Ag | toată cheltuiala Ar: toate cheltuielile Ag || 17 va lua Ar: a luat Ag || 18 netăgăduită Ar: neapărată Ag || 20 tragă la judecată Ar: tirască la judecătoria nicidecum Ag || 21—22 va rămînea .. acela Ar: pierde judecata, care Ag || 22 să ABRr: să și Rg || 23 asemenea Ar: om Ag || 24 foarte Ar: om Ag || 25 vor vedea pe Ar: vād că Ag.

1) Cu înștiințare și poruncă scrisă pe contrapagină, că i s-a dat dreptul de apel.

ΠΕΡΙ ΕΚΚΛΗΤΩΝ

1

1. Ἐκεῖνος, ὅπου δὲν εὐχαριστήθη εἰς τὴν κρίσιν τινὸς κριτηρίου καὶ ἔχει νὰ κάμη ἀπελατζιόνε, νὰ ἔχη διορίαν ἡμερῶν ἐξήκοντα συναπτῶν μετὰ τὴν ἀπόφασιν εἰς τὸ νὰ κάμη τὸ ἀπολάτζιον· εἰ δὲ καὶ περάσουν αὐταὶ αἱ ἐξήκοντα ἡμέραι καὶ σιωπήσῃ, τότε πλέον νὰ μὴν εἰσακούεται, μακάρι ὅπου νὰ ἔχη καὶ ραβάσι ἀπελατζίου μουγουιουρισμένον καὶ εἰς τὸν καιρὸν δὲν τὸ ἐνήργησεν, ἀλλ' ἄφησε καὶ ἐπέρασεν ὁ διωρισμένος καιρός, παρὰ ἂν ἀποδείξῃ, ὅτι τὸ σφάλμα ἦτον τῶν ζαπτζήδων ἢ ἂν ἡσθένησεν ἢ ἂν τὸν ἔτυχεν ἄλλο τι ἰσχυρὸν καὶ ἀποδεδειγμένον ἐμπόδιον.

2. Ἐκεῖνος, ὅπου κάμει ἀπελάτζιον, εἶναι πλέον ἐνάγων. Ὅθεν ἀνίσως καὶ ἐν τῷ μεταξὺ ἐβιάσθη ἀπὸ τὸν ζαπτζῆν καὶ ἐπλήρωσεν ἐκεῖνα, ὅπου ἀπεφάσισεν ἢ κρίσις, νικῶντας ὅμως καὶ κερδαίνοντας τὴν κρίσιν, ἀναλαμβάνει τὰ ὅσα ἐπλήρωσε.

3. Ὁ κριτὴς νὰ μὴν ὑβρίζῃ οὔτε νὰ ἐμποδίζῃ ἐκεῖνον, ὅπου θέλει νὰ κάμη ἀπελάτζιον.

15

ΠΕΡΙ ΖΑΠΤΖΗΔΩΝ

1. Ἀφ' οὗ λάβῃ ὁ ζαπτζῆς τὴν ἀγωγὴν τοῦ ἐνάγοντος, διὰ νὰ φέρῃ εἰς τὴν κρίσιν τὸν ἐναγόμενον, νὰ ἔχη χρέος ἄφευκτον, μίαν ἡμέραν πρωτύτερα νὰ στέλλῃ τὴν ἀγωγὴν εἰς τὸν ἐναγόμενον, διὰ νὰ τὴν ἰδῇ, ὅπου νὰ ἐτοιμασθῇ καὶ ἐκεῖνος. Ἐξαίφνης ὅμως νὰ μὴ τὸν σύρῃ εἰς τὸ κριτήριον ἐξάπαντος, ἐπειδὴ παιδεύεται, οὔτε νὰ τὸν ζητῇ τράπατον, ἕως οὗ δὲν κριθῇ καὶ νὰ φανῇ ποῖος ἀπὸ τοὺς ἀντιδιαφερομένους χάνει τὴν κρίσιν, ὅστις ἔχει νὰ πληρώσῃ καὶ τὸ τράπατον.

2. Οἱ ἀπρῶτοι καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι μουμπασίρηδες νὰ μὴ τολμῶσι νὰ παίρνουν περισσότερον ἀπὸ τὸ διορισμένον τράπατον, ἐπειδὴ παιδεύονται βαρέως.

3. Ὅταν οἱ ἰσπράβνικοὶ βλέπουν, πῶς οἱ τοιοῦτοι μουμπασίρηδες, ἀπρῶτοι δηλαδὴ καὶ λοιποὶ, ὅπου πηγαίνουν εἰς τὰ καδιλίκια μὲ ἀγωγὰς, ζητοῦν ἀπὸ τοὺς

25

2 εὐχαριστήθη AB: εὐχαριστήθη R || 4 et 10 et 15 ἀπελάτζιον AB: ἀπελατζιόνε R || 5 ὅπου AB: om R | 6 μουγουιουρισμένον ABR Y || 10 ἀνίσως ABR Y: ἂν ἴσως. z || 12 ἐπλήρωσεν AR: ἐπλήρωσε B || 17 Ἀφ' οὗ ABR Y: Ἀφοῦ z || 18 πρωτύτερα z: προτῆτερα ABR Y | στέλλῃ AB: στέλνῃ R || 20 μὴ AB: μὴν R | σύρῃ ABR: σύρη z | 22 νὰ AB: καὶ νὰ R. || 23 μουμπασίρηδες z: μουμπασίριδες AR Y: πομπασίριδες B || 23 μὴ AB: μὴν R || 24 ἀπὸ τὸ διορισμένον τράπατον AB: τράπατον ἀπὸ τὸ διορισμένον R || 24 βαρέως Ag: βαρύτατα Ar || 25 μουμπασίρηδες z: μουμπασίριδες AR Y: μουμπασιριδες B.

1 duit de la cei ce să judecă, să nu-i îngăduiască la această cerere nedreaptă, ci să înștiințeze și domni¹⁾ ca să se pedepsească unii ca aceia după greșalele lor și să se lipsească și din slujbă.

+4. Zapcii să aibă a lua zeciuală la cîți bani vor împlini, iară nu
5 la toată suma ce să hotărâște de către judecătoriu, dar nu să îplinește.

5. Cînd va fi judecata de lucruri și namestii ce sînt să se mute de la o stăpînire la alta sau să se dea înapoi, atunci zeciuala zapciului să se socotească cu tahmin de oameni cu știință și să se hotărască.

+6. Zapcii să nu închiză pe cinevaș fără de hotărîre și fără de carte de
10 judecată.

+TREPEDILE DE AICI CEALE OBICINUITE

1. Cînd să trimitte de către judecata veliților boeri sau de către celelalte departamenturi sau de către judecata pușcării copil din casă, păhărnicele, aprod sau armășal, ca să aducă pe cinevaș la judecată, să aibă a
15 lua pentru osteneala lui treapăd bani cincizeci, însă de la cel ce va rămănea de judecată, iară de să va dovedi că au luat mai mult, să se pedepsească.

TREPEDILE JUDEȚELOR

	+2 Slam rîmnic	bani	750
20	Buzăul	„	450
	Sacueni ²⁾	„	450
	Prahova	„	450
	Ialomița	„	600
	Ilfovul	„	225
25	Dîmbovița	„	450
	Vlașca	„	320

1 nu-i îngăduiască la Ar: să oprească Ag || 2 ci să ... pedepsească Ar: și să arate și la domnie, ca să se pedepsească greu Ag || 3 lipsească și din slujbă Ar: dea afară Ag || 4 iară Ar: și Ag || 5 judecătoriu A: judecătoriu I: judecător BGR: judecată Br || 6 va fi judecata de Ar: judecata este pentru Ag || 6—7 mute... înapoi Ar: dea înapoi sau să se mute de la o stăpînire la alta Ag || 7—8 zapciului să se socotească cu Ar: zapciilor să se facă Ag || 12 boeri Ar: om Ag || 14 aducă Ar: cheme Ag || 14—15 să aibă a lua Ar: să ia Ag || 15 însă de la cel Ar: adică de la persoana Ag || 16 să va dovedi Ar: va apărea Ag | după mult ad decit acesta orînduit Ag || 18 Trepedile județelor AB: om R || 19 rîmnic B: rîmnic R || 20 Buzău R: Buzăul AB: omite și adaugă la sîrșit I. || 21 Sacueni AI: Saac BR.

¹⁾ Scriere fonetică pentru „domniei”.

²⁾ Fost județ între județele Prahova și Buzău, desființat în 1845.

κρινομένους περισσότερον τράπατον ἀπὸ τὸ διωρισμένον, νὰ ἐμποδίζουσι τὴν ἄδικον ἀπαίτησιν καὶ νὰ τὸ φανερώσουσι καὶ εἰς τὴν αὐθεντίαν, διὰ νὰ παιδεύωνται βαρέως οἱ τοιοῦτοι κατὰ σφάλματά των καὶ νὰ ἀποβάλλωνται. 1

4. Οἱ ζαπτζήδες νὰ λαμβάνουσι ζετζουγιάλαν εἰς ὅσα ἄσπρα ἤθελαν ἱμπλινίζει καὶ ὄχι εἰς ὅλην τὴν σοῦμμαν, ὅπου ἀποφασίζεται μὲν ἀπὸ τὸν κριτὴν, δὲν ἱμπλι- 5 νίζεται δέ.

5. Ὅταν ἡ κρίσις εἶναι διὰ πράγματα καὶ κτήματα, ὅπου εἶναι νὰ ἀποδοθῶσιν ἢ νὰ μετατεθῶσιν ἀπὸ μίαν δεσποτείαν εἰς ἄλλην, τότε νὰ γίνεται ἀπὸ εἰδήμονας ταχμίι ἢ ζετζουγιάλα τῶν ζαπτζήδων καὶ νὰ ἀποφασίζεται.

6. Οἱ ζαπτζήδες νὰ μὴ σφαλοῦν τινὰ χωρὶς ἀπόφασιν καὶ γράμμα κρίσεως. 10

ΤΑ ΕΝΤΑΥΘΑ ΕΙΘΙΣΜΕΝΑ ΤΡΑΠΑΤΑ

1. Ὅταν στέλλεται ἀπὸ τὸ κριτήριο τῶν βελίτζιδων ἢ τῶν δεπαρταμέντων ἢ τῶν ἐγκληματικῶν ἠτζογλάνι, παχαρνιτζέλος, ἀπρῶτος ἢ ἀρμασέλος, διὰ νὰ προσκαλῆ τινὰ εἰς κρίσιν, νὰ παίρῃ διὰ τὸν κόπον τοῦ τράπατον ἄσπρα πενήντα, ἀπὸ τὸ πρόσωπον δηλαδὴ, ὅπου θέλει ἀπομείνει εἰς τὴν κρίσιν, ἀν ὅμως φανῇ, 15 ὅτι ἔλαβε περισσότερον ἀπὸ τὸ τεταγμένον τοῦτο, νὰ παιδεύεται.

ΤΑ ΤΩΝ ΚΑΔΙΛΙΚΙΩΝ ΤΡΑΠΑΤΑ

2. Σλάμ ρίμνικον	ἄσπρα 750	
Μπουζαῖον	» 450	
Σακουγιάνι	» 450	20
Πράχοβα	» 450	
Γιαλομίτζα	» 600	
Ἴλφοβον	» 225	
Διμποβίτζα	» 450	
Βλάσκα	» 320	25

3 βαρέως οἱ τοιοῦτοι AB: οἱ τοιοῦτοι βαρέως R | βαρέως om Ar || 4 ζετζουγιάλαν AB: ζετζουγιάλα R | ἱμπλινίζει z: ἱμπλινίζει A: ἱμπλινίση BR || 7 ἀποδοθῶσιν R. || 10 μὴ AB: μὴν R || 11 ἐνταῦθα BR: ἐν ταῦτα A || 12 post βελίτζιδων ad ἀρχόντων Ar || 15 ἀπομείνει AB: ἀπομείνη R || 16 ἀπὸ τὸ τεταγμένον τοῦτο om Ar || 17 τῶν καδιλικίων AB: τοῦ καδιλικίου R. 22 Γιά λομίτζα AB: Γιάλοτζα R || 24 Διμποβίτζα Ἴλφοβον ordinem intervertens R.

1	Teleormanul	bani	450
	Mușcelul	,,	600
	Argeșul	,,	600
	Oltul	,,	600
5	Romanați	,,	600
	Vilcea	,,	750
	Dolji	,,	750
	Gorji	,,	900
	Mehedinți	,,	900

- 10 Aceste trepede ale judeților au a le lua numai copii din casă și păhărniceii, cînd să trimit cu porunci domnești, iară aprozi, armășai și lefegii, carii aceștia să numesc slujitori, să ia pe jumătate acești bani.

PENTRU CEI CE SĂ CHIAMĂ LA JUDECATĂ DE SÎNT DATORI A VENI SAU NU

- 15 1. Preoții să nu se cheme la judecată în vreme ce slujăsc sf(î)nta liturghie, nici cei ce merg la vreun loc trimiși cu poruncă domnească, făr de numai de să va da jalbă și să va face poruncă în scris anume, nici judecătoria să nu să cheme în vreme ce judecă, nici cel ce face pogribanie vreunei rude a lui sau pomeniri, nici cel ce merge după vreun om mort, 20 nici pe cel ce iaste jălit de moartea vreunui din casa lui, pînă nu vor trece noao zile ale jălii morții, nici pe cel ce iaste bolnav cu adevărat; iar oricare zapciu va călca peste această pravilă, să se pedepsească foarte greu și să și scază din orinduiala¹⁾ lui.

- +2. Să nu să tragă cinevaș dinlăuntru din casa sa, pentru că la fieșcare 25 casa lui iaste ca o tare scăpare; și de să va și întămpla vreodată să se cheme cinevaș din casa lui, dar să nu să tragă cu sila făr de osebită poruncă domnească. Iară zapciul ce va îndrăzni să facă una ca aceasta să se pedepsească foarte greu. Dar cînd să va ascunde cinevaș în casa lui, pentru ca

1 Teleorman B || 7 Dolji B || 8 Gorjii B || 9 Mehedinții BR || 10 după trepede ad de mai sus Ag Bg : mai sus zise Rg : om Ar | după judeților AB, județelor R : ad adică Ag : om Ar || 12 aceștia Ar : om Ag | acești bani Ar : din aceștia Ag || 14 de om Ag || 17 în scris om Ag || 18 să nu să cheme om Ag || 20 jălit Ar : îndurerat Ag | pînă Ar : dacă Ag || 22 foarte Ar : om Ag || 23 scază Ar : cadă Ag || 24 tragă Ar : cheme Ag || 25 o tare scăpare Ar : un refugiu sigur Ag || 26 tragă Ar : tîrască Ag || 28 foarte om Ag | să va ascunde cinevaș Ar : se ascunde Ag.

¹⁾ Din funcția.

Τελιορμάνι	ἄσπρα 450	1
Μουστζέλον	» 600	
Ἄρτζεσι	» 600	
Ἄλτος	» 600	
Ῥομανάτζι	» 600	5
Βούλτζα	» 750	
Δόλτζι	» 750	
Γκόρτζι	» 900	
Μεχεδίντζι	» 900	

Αὐτὰ τὰ ἀνωτέρω τράπατα τῶν καδιλικίων δηλαδὴ ἔχουν νὰ τὰ παίρνουν 10
μόνον τὰ ἡτζογλάνια καὶ οἱ παχαρνιτζέλοι, ὅταν στέλλωνται μὲ αὐθεντικὰς προσταγὰς,
οἱ δὲ ἀπρωῶτοι, ἀρμασέλοι καὶ λουφετζίδες, οἵτινες ὀνομάζονται σλουζιτόροι, νὰ
παίρνουν τὰ ἡμίση τούτων.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΟΙΤΙΝΕΣ ΚΑΛΟΥΜΕΝΟΙ ΕΙΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΝ
ΟΦΕΙΛΟΥΣΙΝ ΕΛΘΕΙΝ Η ΜΗ ΕΛΘΕΙΝ

15

1. Νὰ μὴ προσκαλῶνται οἱ ἱερεῖς, ἐν ὄσῳ ἱερουργοῦσιν, οὔτε ἐκεῖνοι, ὅπου
πηγαίνουν ἀπεσταλμένοι εἰς κανένα μέρος δι' αὐθεντικῆς προσταγῆς, παρὰ ἂν
δοθείσης ἀγωγῆς γίνῃ ῥητὴ προσταγὴ, οὔτε ὁ κριτής, ἐν ὄσῳ κρίνει, οὔτε ἐκεῖνος,
ὅπου θάπτει κανένα συγγενῆ του ἢ ὅπου κάμνει μνημόσυνον ἢ ὅπου ἀκολουθεῖ
εἰς λείψανον, οὔτε τὸν λυπούμενον διὰ θάνατον οἰκείου του, ἂν δὲν περάσουν ἐννέα 20
ἡμέραι τῆς λύπης τοῦ θανάτου, οὔτε τὸν τῆ ἀληθεία ἀσθενοῦντα. Καὶ ὅποιος
ζαπτῆς ἤθελε παραβῆ τὸν νόμον τοῦτον, νὰ παιδεύεται βαρέως καὶ νὰ ἐκπίπτῃ
καὶ ἀπὸ τὴν τάξιν του.

2. Νὰ μὴ προσκαλῆται τινὰς ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ σπίτι του, ἐπειδὴ εἰς τὸν
καθένα εἶναι ἀσφαλὲς καταφύγιον ὁ ἴδιος οἶκος, καὶ ἂν ποτε ἀκολουθήσῃ νὰ προσκα- 25
λεσθῆ ἀπὸ τὸ σπίτι του, μὲ βίαν ὅμως νὰ μὴν ἐλυκασθῆ χωρὶς ξεχωριστὴν αὐθεντικὴν
προσταγὴν ὁ ζαπτῆς δέ, ὅπου ἤθελε τολμήσει νὰ κάμῃ τοιοῦτόν τι, νὰ παιδεύεται
βαρέως. Ὅταν δὲ κρύπτηται εἰς τὸ ὀσπίτιόν του, διὰ νὰ ἀποφεύγῃ τὴν κρίσιν, νὰ

1 Τελιορμάνι R || 6 Βίλτζα R || 7 Δόλτζι R || 10 ἀνωτέρω AB: ἀνωτέρω εἰρημένα R:
om Ar | δηλαδὴ om Ar || 12 λουφετζίδες ABRY λουφετζῆδες z || 12 οἵτινες Ag: οἵτινες
οὔτοι Ar || 13 τὰ ἡμισι A: τὸ ἡμισι B: τὸ ἡμισι R: τὰ ἡμίση z || 13 τούτων Ag: τούτων τῶν
ἄσπρων Ar || 14 post δικαστήριον ad ἂν Ar || 17 ἀποσταλμένοι Y || 18 προσταγὴ Ag:
ἔγγραφος προσταγὴ Ar | κριτής Ag: κριτής νὰ μὴ προσκαλῆται Ar | κρίνει BR: κρίνει
AY || 22 βαρέως Ag: βαρύτατα Ar || 24 μὴ AB: μὴν R | προσκαλῆται Ag: ἔλκεται Ar || 25
καθένα z: καθ' ἓνα ABRY || 27 ἤθελεν B | τολμήσει z: τολμήση ABRY || 28 βαρέως Ag: βαρύ-
τατα Ar | κρύπτηται A: κρύπτεται BR | post κρύπτηται ad τινὰς Ar.

- 1 să scape de judecată, atunci să ne arate zapciul, ca să i se dea deosebită poruncă; însă a nu să chema cinevaș din casa lui iaste a să urma, cînd va fi pricină de dat și luat, iar cînd va fi pricină de vinovăție, cum de omor, de furtișag și altele asemenea, dovedit fiind cel pîrît, că iaste vinovat, 5 atunci nu numai să se cheme din casa lui, ci să se și tragă, ca să nu aibă vreme să dosească.

+PENTRU JUDECĂTORIIA OT VEL SPATAR

1. Judecătoria aceasta are a judeca numai pricinile ce să întîmplă în mahalale și între breslele sale, însă de furtișag, de preacurvie, de bătaia 10 oamenilor celor mai proști ce să întîmplă între dînșii, de bețivi, de cîrciume, de înjurături, și are a supune supt pedeapsă pe cei vinovați la acestea iar nu are a judeca și alte pricini politicești și ale țaranilor, pentru că pravilile ostășăști numai pricini ostășăști judecă și cercetează, iară nu și ceale politicești, dintre care sînt și acestea la care dăm voe să judece această 15 judecătorie, una pentru lesnirea și odihna lăcuitorilor¹⁾ celor proști și al doilea pentru mai buna petrecerea și orînduiala mahalalilor.

2. Această judecătorie are volnicie a trimițe fără de poruncă domnească să aducă pe cei ce să pricinuesc, însă numai la acest fel de pricini ce mai sus arătăm, iară nu pentru altele; care această judecătorie iaste supusă 20 la apelația Divanului i a veliților boeri.

3. Judecătoria acestii judecătorii să fie condică pentru toate jălbile și hotăririle ce să fac, și să aibă și logofăt.

1 scape Ar: fugă Ag | i se dea Ar: ia Ag || 2 însă a Ar: totuși acest fapt ca să Ag | iaste Ar: are Ag || 3 va fi Ar: se dă pîră pentru Ag | va fi, Ar: se întîmplă Ag || 4 după fiind ad în chip vădit Ag: om Ar || 5 tragă Ar: tîrască Ag | aibă Ar: cîștigă Ag || 6 să dosească Ar: de fugă Ag || 7 ot vel spatar Ar: spătăriei Ag || 9 între breslele sale, însă Ar: în breasla ei întreolaltă, precum Ag | bătaia Ar: bătăile Ag || 10 celor mai proști Ar: simpli Ag | ce... dînșii Ar: întreolaltă Ag || 11 la acestea om Ag || 12 are a judeca și Ar: și de Ag | pricini Ar: chestiuni Ag | ale țaranilor Ar: de pricini ale particularilor simpli Ag | 12—13 pravilile ostășăști Ar: cei de profesie ostășească Ag || 15 una Ar: pe de o parte Ag | lăcuitorilor celor proști Ar: locuitorilor simpli AgBg: cetățenilor Rg || 16 și al doilea Ar: pe de altă parte și mai mult Ag | mai buna petrecerea Ar: buna legiure Ag || 17 volnicie Ar: imputer-nicire neîngrădită Ag || 18 însă om Ag || 19 arătăm, iară Ar: am expus și Ag | care Ar: dar Ag || 20 i Ar: sau Ag || 21 aceștii BR.

1) „Lăcuitorilor” e întrebuițat în înțelesul obișnuit de locuitor în general, precum se vede lămurit din textul grecesc, compară și XV, 1. De altfel, „lăcuitor” e întrebuițat cu înțelesul de „clăcaș, vecin, rumîn”; textul grecesc redă termenul „lăcuitor” din textul românesc mereu cu „ῥομοῦνος”. Vz. de ex. XVI, 1, 4, 5, 6, 7, 13, 14, 18, 19; XVII, 1 *et passim*

μας τὸ φανερώνη ὁ ζαπτῆς, διὰ νὰ λάβῃ ξεχωριστὴν προσταγὴν. Τοῦτο ὅμως τὸ 1
 νὰ μὴ προσκαλῆται τινὰς ἀπὸ τὸ σπίτι του ἔχει νὰ ἀκολουθῇ, ὅταν περὶ χρηματικῆς
 διαφορᾶς ἐνάγεται, ὅταν δὲ τύχῃ ἐγκληματικὴ ὑπόθεσις ὡσαν φόνου, κλοπῆς καὶ
 ἄλλων παρομοίων, ἀποδεδειγμένος ὢν φανερὰ ὁ ἐναγόμενος ὅτι ἐνέχεται, τότε 5
 ἔχει μόνον νὰ προσκαλῆται ἀπὸ τὸ σπίτι του, ἀλλὰ καὶ νὰ ἔλκηται, διὰ νὰ μὴ κερ-
 δῆσῃ καιρὸν φυγῆς.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΡΙΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΣΠΑΘΑΡΙΑΣ

1. Τὸ κριτήριον τοῦτο νὰ κρίνῃ μόνον ὑποθέσεις, ὅπου τυχαῖνον εἰς μαχα-
 λέδες καὶ εἰς τὴν μπράσλαν του μεταξύ των, ὡσαν κλοπῆς, μοιχείας, δαρμῶν
 εὐτελῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους, μεθύσων, καπηλείων, ὕβρεων, καὶ νὰ ὑποβάλλῃ 10
 εἰς ποινὴν τοὺς ὑπευθύνους, οὐ μὴν δὲ καὶ ἄλλων πολιτικῶν ὑποθέσεων καὶ ἰδιω-
 τικῶν αἰτιῶν, ἐπειδὴ οἱ στρατιωτικοὶ μόνον τὰς στρατιωτικὰς αἰτίας κρίνουσι καὶ
 ἀνακρίνουσι, οὐ μὴν δὲ καὶ τὰς πολιτικὰς, ἐξ ὧν εἶναι καὶ αὐταί, ὅπου δίδομεν
 ἄδειαν νὰ κρίνῃ αὐτὸ τὸ κριτήριον, τὸ μὲν διὰ τὴν εὐκολίαν καὶ ἀνάπαυσιν τῶν
 ἐγκατοίκων εὐτελῶν, τὸ δὲ καὶ περισσότερο διὰ τὴν καλὴν εὐνομίαν καὶ εὐταξίαν 15
 τῶν μαχαλῶν.

2. Αὐτὸ τὸ κριτήριον ἔχει ἀπόλυτον ἐξουσίαν εἰς τὸ νὰ στέλλῃ χωρὶς αὐθεν-
 τικὴν προσταγὴν νὰ φέρῃ τοὺς ἀντιδιαφερομένους ἐπὶ τοιαύταις μόνον αἰτίαις,
 ὅπου ἀνωτέρω ἐθέσαμεν, καὶ ἔχει διὰ ἄλλας· αὐτὸ δὲ τὸ κριτήριον ὑπόκειται εἰς 20
 τὴν ἐκκλήτον τοῦ Διβανίου ἢ τῶν βελίτζιδων.

3. Ὁ κριτὴς τοῦ κριτηρίου τούτου νὰ βαστάζῃ κώδικα διὰ ὅλας τὰς ἀγωγὰς
 καὶ ἀποφάσεις, ὅπου γίνονται εἰς αὐτό· νὰ ἔχῃ καὶ λογοθέτην.

4 φανερὰ om Ar || 5 ἔλκηται AR: ἔλκεται B. || 8—9 μαχαλάδες R | πρᾶσλαν R || 9
 εἰς τὴν μπράσλαν του μεταξύ των Ag: μεταξύ τῶν μπρασλῶν του Ar || 11 post ὑπευ-
 θύνους ad διὰ ταῦτα Ar || 12 post στρατιωτικοὶ ad νόμοι Ar | αἰτίας ABR: ὑποθέσεις Y ||
 15 ἐγκατοίκων εὐτελῶν ABY: πολιτῶν R supra lineam || 17 ἀπόλυτον om Ar || 18 αἰτίας AR:
 αἰτίας B || 19 ἐθέσαμεν ABRY: ἐξεθέσαμεν z || 20 ἢ Ag: καὶ Ar || 22 εἰς αὐτό om Ar.

1 +PENTRU JUDECĂTORIIA OT VEL AGĂ

1. Asemenea și judecătoria aceasta are să urmeze cu deopotrivă
 5 putere a judecătorii spătărești și cu orînduiala aceia, afară din cealelalte
 toate cîte să cuvin la dregătoria agii, ce este dator¹⁾ să urmeze cu dășă-
 vîrșită volnicie pentru bună orînduiala tîrgului, pentru efitinătate și
 pentru a nu face viclesuguri cei ce vînd, și altele cum s-au zis mai sus.

+ PENTRU JUDECĂTORI DUPĂ LA JUDEȚE

+1. Fiindcă pururea cu neadormiți ochi grijim pentru răpaosul săra-
 cilor lăcutori, și vrînd Domniia mea să-i ușurăm și să-i odihnim și la
 10 aceasta, (cum și la altele i-am ușurat și i-am odihnit), ca să nu pătinească
 necazuri pentru judecățile lor, viind de la locuri depărtate la scaunul
 domnesc, și să se cheltuiască, umblînd pe aici și pierzînd vreme pînă a
 lua sfîrșit pricinile lor, încă și pentru ajutoriul ispravnicilor carii, fiind
 15 însărcinați cu alte pricini ale județului, de multe ori să întîmplă a fi eșiți
 și prin județul lor după porunca Domnii mele, pentru aceasta am orînduit
 și cîte un judecător la fieșcare județ, ca să judece pricinile lăcutorilor și
 să le hotărască după dreptate, pentru ca să nu fie siliți a veni pe aici.

+2. Pentru pricinile ceale politicești ale țaranilor au să urmeze obice-
 iurilor pămîntești și pravililor ce am orînduit acum. Iar pentru pricinile
 20 plugărești au să urmeze numiții judecători pravililor celor orînduite
 pentru plugari, care și acestea deosebit acum s-au tîlmăcit pe limba
 rumînească.

+3. Judecătorii aceștia ai județelor au să judece toate pricinile
 lăcutorilor, însă cele ce sînt de lucruri i de dat și luat. Iar pricinile cele

1 ot vel agă Ar : agiei Ag || 3 cu Ar : om Ag | aceia Ar : aceleia Ag || 4 să cuvin la
 dregătoria Ar : aparțin oficiului Ag | urmeze Ar : activeze Ag || 5 volnicie Ar : imputer-
 nicire Ag | bună AR : mai bună B | tîrgului Ar : pieții Ag || 6 cum s-au zis Ar : ca Ag ||
 7 judecătorii BrRr | după la județe Ar : ai județelor Ag || 9 lăcutorilor Br | Domniia
 mea om Ag || 10 la aceasta Ar : în privința aceasta Ag || 11 viind de la locuri depărtate Ar :
 să vină de la depărtări mari Ag || 12 umblînd Ar : zăbovind Ag | și pierzînd vreme om Ag ||
 13 după ajutoriul ad în privința aceasta Ag || 14 însărcinați Ar : ocupați Ag | pricini Ar : treburi
 Ag | de multe ori Ar : și Ag || 15 Domnii mele om Ag || 18 țaranilor Ar : lăcutorilor
 Ag || 19 orînduit Ar : publicat Ag || 20 numiții judecători Ar : acești judecători de județe
 Ag || 20—21 celor... plugari Ar : plugărești Ag || 21—22 deosebit... rumînească Ar : traduse
 în graiul romînesc le-am publicat într-o condică osebită²⁾ Ag || 24 însă Ar : adică Ag |
 de dat și luat Ar : bănești Ag.

¹⁾ Am aștepta „datoare”; dar probabil s-a făcut acordul cu agă.

²⁾ O astfel de Pravilnicească condică rurală care să fi fost publicată sub domnia lui
 Alexandru Ioan Ipsilante-vodă, nu s-a descoperit pînă acum.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΡΙΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΑΤΖΙΑΣ

1

1. Ὅμοίως καὶ αὐτὸ τὸ κριτήριον ἔχει νὰ ἀκολουθῇ παρομοίως τὴν δύναμιν τοῦ κριτηρίου τῆς σπαθαρίας καὶ τὴν τάξιν ἐκείνου, ἔξω ἀπὸ τὰ λοιπὰ ὅσα ἀνήκουσιν εἰς τὸ ὄφρικόριον τῆς ἀτζίας, ὅπου ὀφείλει νὰ ἐνεργῇ μὲ πληρεξουσιότητα διὰ τὴν εὐταξίαν τοῦ παζαρίου, διὰ τὴν εὐθηνίαν, διὰ τὸ ἄδολον τῶν πωλητῶν καὶ ἄλλα ὡς ἀνωτέρω. 5

ΠΕΡΙ ΚΡΙΤΩΝ ΤΩΝ ΚΑΔΙΛΙΚΙΩΝ

1. Μὲ τὸ νὰ φροντίζωμεν πάντοτε ἀγρόπνοις ὄμμασι διὰ τὴν ἀνάπαυσιν τῶν πτωχῶν λακουϊτόρων, καὶ θέλοντες νὰ τοὺς ἐλαφρύνωμεν καὶ νὰ τοὺς ἀναπαύσωμεν καὶ κατὰ τοῦτο, (καθὼς καὶ ἀπὸ ἄλλα τοὺς ἐλαφρώσαμεν καὶ τοὺς ἀναπαύσαμεν), ὅπου νὰ μὴ ταλαιπωρῶνται διὰ τὰς κρίσεις τους καὶ νὰ ἔρχονται εἰς τὴν αὐθεντικὴν καθέδραν ἀπὸ μακρυνὰ διαστήματα καὶ νὰ κατεξοδεύονται διατρίβοντες ἐδῶ, ἕως οὗ νὰ λάβωσι τέλος αἱ ὑποθέσεις αὐτῶν, καὶ διὰ βοήθειαν κατὰ τοῦτο τῶν ἰσπραβνίκων, οἱ ὁποῖοι ἐνασχολοῦνται καὶ εἰς ἄλλας ὑποθέσεις τοῦ καδιλίκου καὶ τυχαίνει νὰ περιέρχονται κατὰ προσταγὴν, διὰ τοῦτο ἐδιωρίσαμεν καὶ ἀπὸ ἓνα κριτὴν εἰς τὸ κάθε καδιλίκι, διὰ νὰ κρίνῃ τὰς διαφορὰς τῶν λακουϊτόρων καὶ νὰ τὰς ἀποφασίζῃ δικαίως, διὰ νὰ μὴ βιάζονται νὰ ἔρχονται ἐδῶ. 15

2. Διὰ τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις τῶν λακουϊτόρων ἔχουν νὰ ἀκολουθοῦν τὰς τοπικὰς συνηθείας καὶ νόμους, ὅπου ἐξεδώκαμεν ἤδη. Διὰ δὲ τὰς γεωργικὰς διαφορὰς ἔχουν νὰ ἀκολουθῶσιν οἱ τοιοῦτοι κριταὶ τῶν ζουδέτζων τοὺς γεωργικοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους καὶ αὐτοὺς μεταφρασμένους εἰς τὴν βλαχικὴν διάλεκτον ἐξεδώκαμεν εἰς ξεχωριστὸν συνταγμάτιον. 20

3. Οἱ κριταὶ οὗτοι τῶν καδιλικίων ἔχουσι νὰ κρίνωσιν ὅλας τὰς διαφορὰς τῶν ἐγκατοίκων, τὰς πραγματικὰς δηλαδὴ καὶ χρηματικὰς, τὰς δὲ ἐγκληματικὰς

8 ὄμμασι BA: ὄμμασιν R || 9 post θέλοντες ad ἡ Αὐθεντία μας Ar || 10 ἄλλα AB: τὰ ἄλλα R || 10—11 ἀναπαύσαμεν ABRY: ἀνεπαύσαμεν z || 11 τους ABRY: τῶν z || 13 post ἐδῶ ad καὶ χάνοντες καιρὸν Ar || 13—14 κατὰ τοῦτο om Ar || 15 καὶ Ag: πολλὰς φορὰς Ar | post προσταγὴν ad τῆς Αὐθεντίας μας Ar | ἐδιωρίσαμεν ABRY: διωρίσαμεν z || 21—22 τοὺς ὁποίους ... συνταγμάτιον Ag: οἱ ὁποῖοι καὶ αὐτοὶ ξεχωριστῶς νῦν ἐμεταφράσθησαν εἰς τὴν βλαχικὴν διάλεκτον Ar || 21 μεταφρασμένους AB: μεταφρασθέντας R *correctit*.

1 vinovățești, adică de ucideri, de preacurvii și hrăpiri de fecioare și de cei
haini către obște, de furi de sfinte, de hoți și altele asemenea vinovății
mari, n-au volnicie să le judece, ci unii ca aceștia ce să vor prinde cu acest
fel de vinovății, să se trimită aici la Domnie de către ispravnici împreună
5 cu ezamenile lor.

4. Judecătoria fiștecărui județ să aibă logofețel, care logofețel
să fie și să se numească al județului și să ție condică, întru care să treacă
toate cărțile de judecată ce să întâmplă; și pentru plata lui să aibă a lua
după condica ce s-au făcut pentru acest fel de havaeturi.

10 5. Pe lângă acestea să aibă netăgăduită datorie a scrie în deosebite
condici toate seneturile după orînduială ale tuturor moșilor ce să află
într-acel județ, ca să se afle adevărite atît cu iscălitura judecătoriaului,
cît și a logofețelului, că sînt neschimbate copii cărților celor adevărate ca
oricînd din vreo întâmplare să vor răpune seneturile ceale adevărate,
15 să se afle copiile lor în condici, care să aibă tot aceiaș țărire și puteare
întocmai cu cele adevărate; și logofețelul să ia pentru osteneala lui cîte
un galben, iară de la ceale mai mici jumătate.

Zapisile moșilor, foarte trebuincios lucru fiind, de a să trece în condici,
nu numai pentru siguranția stăpînirii fieșării moșii, ci și spre a să conteni
20 jălbile ce curg din pricina neștiinții și nescrisului hotarilor de moșii,
pentru aceasta am orînduit Domniia mea oameni iscusiți și vrednici spre
a săvîrși această treabă, ca să izbrănească și să aleagă hotarile cu toată
luarea aminte și căzuta iscodire, și fără de a nu face nici un fel de cheltuială
săracilor.

25 6. Foile de zestre, dietile, zapisele și cărțile de așăzămînt ce să întâmplă
de să fac în județ, să se scrie de către logofețel, însă dietile și foile de zestre
să se iscălească și de către protopopi, sau, unde nu să va afla aproape
protopop, pentru mai lesnire să se iscălească de către egumenii mînăsti-

3 mari Ar : mari ca acestea Ag | să vor prinde Ar : sînt prinși Ag || 3—4 acest fel
de Ar : om Ag || 6 Judecătoria Ar : Fiecare judecător al Ag || 8 să întâmplă Ar : urmează
Ag | aibă a lua Ar : ia Ag || 9 ce s-au făcut pentru Ar : despre Ag || 10 netăgăduită Ar :
neapărată Ag || 12 afle Ar : păstreze Ag | judecătoriaului AB Rr : judecătorilor Rg || 13
logofețelului Ar : acestuia Ag | cărților celor adevărate Ar : ale originalelor Ag || 14 din ...
răpune Ar : întâmplător din vreun accident se vor pierde Ag || 13 și 14 adevărate Ar : cele
originale Ag || 16 logofețelul Ar : om Ag || 18 Zapisile Ar : Această înscriere a Ag | 18—19
foarte ... numai Ar : fiind din cele mai necesare lucruri să se facă Ag || 19—20 ci
și ... curg Ar : și pentru stăvilirea pîrilor care zi de zi își au izvorul Ag || 20 hotarilor BR :
hotarilor A : hotărniciei Ag || 21 Domniia mea om Ag | iscusiți Ar : știutori Ag || 22 izbră-
nească . . hotarile Ar : facă o astfel de curățire a hotărnicilor Ag || 23 luarea ... iscodire
Ar : iscodirea și exactitatea Ag | a nu face om Ag || 25 să întâmplă Ar : urmează Ag ||
26 însă Ar : și Ag || 27—28 unde ... protopop Ar : unde întâmplător nu sînt aproape pro-
topopi Ag || 28 pentru ... iscălească Ar : pentru un mod mai lesnicios Ag.

1
 5
 10
 15
 20
 25

υποθέσεις, φόνων δηλαδή μοιχειών τε και άρπαγών παρθένων, επιβούλων κατά τής κοινότητος, ιεροσύλων κλεπτών και άλλων τιοιούτων παρομοίων μεγάλων έγκλημάτων δέν έχουν άδειαν να τας κρίνουν, αλλά οι τιοιούτοι, οποϋ αλίσκονται με έγκλήματα, να στέλλωνται έδω εις την Αϋθεντίαν από τους Ισπραβνίκους με τά ιγζάμενά τους.

4. Έκαστος κριτής εκάστου καδιλικίου να έχη λογοθετζέλον, όστις να είναι και να λέγεται τοϋ καδιλικίου και να βαστάζη κώδικα, εις τον όποιον να καταγράφη όλα τά γράμματα των κρίσεων, οποϋ ακολουθοϋν, και να λαμβάνη δια τήν πληρωμήν του κατά τον περι τιοιούτων άβαϊτίων κώδικα.

5. Προς τούτοις να έχη χρέος άφευκτον να καταγράφη εις ξεχωριστούς κώδικας όλα τά σενέτια κατά τάξιν όλων των μοσιών, οποϋ εύρίσκονται εις εκείνο τó καδιλίκι, δια να σφζζωνται μαρτυρημένα τόσον με τήν υπογραφήν τοϋ κριτοϋ, όσον και τούτου, ότι είναι ίσα άπαράλλακτα των πρωτοτύπων, οποϋ όταν τυχόν κατά τι περιστατικόν χαθώσι τά καθολικά σενέτια, να εύρίσκονται τά ίσα τούτων εις τους κώδικας, τά οποϊα να έχουν τó ίλιον κϋρος και ισχύν, ώσαν τά καθολικά και να λαμβάνη δια τον κόπον του ανά έν φλωρίον, από δέ τά μικρότερα μισόν. Ητις καταγραφή των μουλκιών οϋσα των αναγκαιοτάτων να γένη προς τε ασφάλειαν τής δεσποτείας εκάστου των μουλκιών και προς αναχαιτισμόν των όσημέραι άγωγών, οποϋ εκ τής άδήλου και άγράφου όροθεσίας των μουλκιών έχουν τήν πηγήν, κατ' αυτό έδιωρίσαμεν άνδρας ειδήμονας και αξίους εις εκτέλεσιν τοϋ τιοιούτου έργου, δια να κάμουν τήν τιοιαύτην ανακάθαρσιν των όροθεσιών μετά πάσης περιεργείας και ακριβείας και χωρίς τινος δαπάνης των πτωχών.

6. Τά προικοσύμφωνα, αί διαθῆκαι, όμολογίαι, συμφωνητικά γράμματα, οποϋ ακολουθοϋν να γένουν εις τó καδιλίκι, να γράφονται από τον λογοθετζέλον και αί μέν διαθῆκαι και προικοσύμφωνα να υπογράφονται και από τους πρωτοπαπάδες ή από τους ήγουμένους των μεγάλων μοναστηρίων, οποϋ τυχόν δέν είναι

1 τε AB: om R|| 5 ιγζάμενά ABRY : εκζάμενά z || 6 όστις Ag : όστις λογοθετζέλος Ar|| 9 άβαϊτίων R : άβαετίων B|| 12 τοϋ κριτοϋ AB: των κριτών R|| 13 και AR: om B | τούτου Ag : τοϋ λογοθετζέλου Ar|| 15 και ισχύν, ώσαν τά καθολικά om Bg|| 16 και Ag: και ó λογοθετζέλος Ar || 20 καθ' αυτό A | έδιωρίσαμεν ABR : έδιωρίσαμεν Y : διωρίσαμεν z | post έδιωρίσαμεν ad ή Αϋθεντία μας Ar|| 21 τήν om R.

1 rilor celor mari ; să se iscălească și de către ispravnicii i judecător i logofețel ;
iară celelalte cărți să se iscălească numai de către judecător, însemnându-să
dedesupt și logofețelul, cum că s-au trecut în condică.

7. La judecătorii fieșcăruia județ să fie orînduiți pururea cîte doi
5 slujitori de-ai județului, ca să se afle slujind la orice trebuințe să vor
întîmpla.

8. Judecătorii să nu aibă închisoare a lui ci pre cel osîndit să-l
trimiță la ispravnici, ca să-l închiză, și ispravnicul să împlinească și să
săvîrșască hotărîrea judecătorului, luînd și zeciuala, iară judecătorii
10 să se mulțumească numai pe leafa ce ia de la domnie.

9. Cînd iaste cinevaș supt vreo vină mai ușure, (care judecătorii
are voe să o judece), să hotărască în scris pedeapsa lui, care pedeapsă
să o facă ispravnicul, iară judecătorii nicidecum să nu-l pedepsească.

10. Cînd judecătorii va judeca pe oareșarii din județul acela,
15 trimiși fiind de aici cu mumbașăr, să nu hotărască pentru zeciuală cine
să o ia deplin, adică ispravnicul sau zapeiul Divanului, de către care iaste
trimis mumbașărul, fiindcă aceasta iaste hotărîta de către Domnia mea,
ca zapeiul Divanului să ia doi bani și ispravnicul unul, pentru osteneala
ce face spre a săvîrși hotărîrea.

20 +11. Să aibă volnicie și ispravnicii să judece ; și cînd ispravnicii nu
vor avea să caute alte pricini ale județului, atunci orînduitul judecător să
cerceteze judecățile împreună cu dînșii, adunîndu-să la un loc, însă de nu
să va întîmpla vreo zăticeală sau altă nelesnire.

12. Judecătorii aceștia ai județelor și ispravnici, pentru judecățile
25 ce au stăpînii moșilor cu lăcutorii ce șad pe moșile lor, au să-ș urmeze
hotărîrile după vechiul obicei al pămîntului, care iaste într-acestaș chip.

+CEALE DREPTE ALE STĂPÎNILOR MOȘILOR CE AU ASUPRA LĂCUTORILOR

1. Lăcutorii are să lucreze clacă stăpînului moșii cîte doasprezece
30 zile întru an ; iară de să va așăza stăpînul moșii cu dînșii mai pe puține

1 i om Ag | logofețel Ar : logofăt Ag || 3 logofețelul Ar : de către logofețelul Ag || 5—6
se afle ... întîmpla Ar : facă serviciu după trebuință Ag || 9 luînd Ar : și acela să ia Ag ||
11 supt Ar : răspunzător de Ag | mai ușure Ar : ușoară Ag || 12—13 pedeapsă să o facă Ar :
să o aplice Ag || 13 iară Ar : și Ag || 14 va judeca Ar : judecă Ag || 16 adică Ar : adică sau Ag ||
17 Domnia mea Ar : noi Ag || 19 face BRAr : fac Rg | spre a săvîrși Ar : să pună în lucrare
și să săvîrșască Ag || 21 vor avea să caute Ar : sînt ocupați cu Ag || 22—23 însă ... nelesnire
Ar : afară de s-a întîmplat vreo piedecă sau dificultate Ag || 24 pentru Ar : la Ag || 25 lăcutorii
Ar : rumînii Ag || 26 vechiul Ar : foarte vechiul Ag || 27 Ceale drepte Ar : Drepturile Ag |
moșilor om Ag || 28 lăcutorilor Ar : rumînilor Ag || 29 Lăcutorii Ar : Rumînii Ag | clacă
om Ag || 30 să va așăza Ar : s-a învoit mai îngăduitor Ag.

κοντά οι πρωτοπαπάδες διά τόν εύκολώτερον τρόπον· νά υπογράφωνται καί από 1
τούς Ισπραβνίκους, κριτήν καί λογοθέτην. Τά δε λοιπά γράμματα νά υπογράφωνται
μόνον από τόν κριτήν ύποσημειούμενα καί από τόν λογοθετζέλον, ότι έπεράσθησαν
εις τόν κώδικα.

7. Είς τόν κριτήν εκάστου καδιλικίου νά είναι διωρισμένοι άδιακόπως ανά 5
δύο σλουζιτόροι του καδιλικίου, διά νά ύπηρετώσι τήν χρείαν.

8. Ό κριτής νά μήν έχη φυλακήν ιδίαν, αλλά τόν καταδικαζόμενον νά τόν
στέλλη εις τόν Ισπραβνικόν νά τόν σφαλᾶ, καί ό Ισπραβνικός νά Ιμπλινίζη καί νά
τελειώνη τήν άπόφασιν του κριτού καί εκείνος νά παίρνη καί τό δέκατον, ό δε
κριτής νά ευχαριστήται μόνον εις τόν λουφέν, όπου λαμβάνει από τήν Αύθεντίαν. 10

9. Όταν είναι τινάς ύπεύθυνος εις κανένα έλαφρόν έγκλημα, (τό όποιον έχει
άδειαν ό κριτής νά κρίνη), νά αποφασίζη έγγράφως τήν παιδείαν του, τήν όποιαν
ό Ισπραβνικός νά επιφέρη, καί νά μή τόν παιδεύη ούδόλωσ ό κριτής.

10. Όταν ό κριτής κρίνη τινάς από τό καδιλίκι εκείνο σταλθέντας από έδω
μέ μουμπασίρην, νά μήν αποφασίζη διά τήν ζετζουγιάλαν, ποίος νά τήν πάρη όλό- 15
κληρον, είτε δηλαδή ό Ισπραβνικός είτε ό ζαπτζής του Διβανίου, από τόν όποιον
είναι σταλμένος ό μουμπασίρης, επειδή τουτο είναι αποφασισμένον από ήμάς,
όπου ό μέν ζαπτζής του Διβανίου νά παίρνη δύο άσπρα καί ό Ισπραβνικός έν διά
τόν κόπον, όπου κάμνει εις τό νά ενεργήση καί νά τελειωσ ην άπόφασιν.

11. Νά έχουν άδειαν καί οι Ισπραβνικοί νά κρίνουν· καί όταν οι Ισπραβνικοί δέν 20
καταγίνονται εις άλλας ύποθέσεις του καδιλικίου τους, ό διωρισμένος κριτής μαζί με άυ-
τούς νά θεωρητ άς κρίσεις, συνερχόμενοι εις έν, παρά άν τύχη έμπόδιον ή δυσκολία τις.

12. Οι κριταί ούτοι των καδιλικίων καί οι Ισπραβνικοί εις τάς κρίσεις, όπου
έχουν οι νοικοκυροί των μοσιών με τους ρουμούρους, όπου κάθονται επάνω εις τάς
μωσίας των, έχουν νά ακολουθοϋν τάς αποφάσεις των κατά τήν παλαιοτάτην τοπικήν 25
συνήθειαν, ήτις έχει ούτως.

ΤΑ ΔΙΚΑΙΑ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΟΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΕΠΑΝΩ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΡΟΥΜΟΥΝΟΥΣ

1. Ό ρουμούνος έχει νά δουλεύη τόν κύριον τής μωσίας ανά δώδεκα ήμέρας 30
τόν χρόνον, ει δε καί ό κύριος τής μωσίας συγκαταβατικώτερος συμφωνήση μετ'

2 Ισπραβνίκους, κριτήν Ag : Ισπραβνίκους καί κριτήν Ar | λογοθέτην Ag : λογοθετζέ-
λον Ar || 12 άδειαν ό κριτής AB : ό κριτής άδειαν R || 13 ούδόλωσ AB : ούδ' όλως R || 14 από
έδω AB : άπ' έδω R || 15 μουμπασίρην A : μπουπασίρην B : μουπασίρην R || 17 μουμπασίρης A :
μουπασίρης B : μουπασίρης R | άποφασισμένον AB : άπεφασισμένον R || 18 ό Ισπραβνικός AB :
οί Ισπραβνικοί R || 19 κάμνει ABRr : κάμνουν Rg || 22 έμπόδιον ή δυσκολία τις AB : δυσκολία
ή έμπόδιόν τι R. || 27 νοικοκυρίων Ag : κυρίων των ύποστατικών Ar.

1 zile și să va dovedi una ca aceasta, să nu poată în urmă să-i silească pentru doaosprezece zile, de vreme ce nu numai că s-au învoit cu dinșii însuși el, ci să cunoaște că aceasta iaste și înșălăciune pentru vreun interesu al său.

2. Să dea otaștină la doaozeci de vedre o vadră, iară să nu-i silească
5 să dea bani, afară numai de să vor așaza între dinșii și să vor învoi amîndoă părțile atît stăpîni viilor, cît și stăpîni moșiilor, de vreme ce această otaștină să vede că iaste vechiu obiceiu pămîntesc și cu dreptate, după cum ne-am adeverit Domnia mea atît din hrisoavele mînăstirești, cît și din cele boerești. Dar pentru ca să nu să năpăstuiască săracii din încărcăturile
10 ce va îndrăzni să facă vreunul din vinăriceri la scrisul vinăriciului, (de vreme ce stăpîni moșiilor iau otaștina după acel catastih al vinăricerilor), pentru aceia am mai micșorat Domnia mea vedrele de otaștină, orînduind acest fel de vedre însemnate cu fierul domnesc spre a să lua otaștina cu aceste vedre, iară nu cu altele; deci oricare să va dovedi călcînd această
15 hotărîre, să se pedepsească întocmai ca cei ce fac viclesuguri în cumpene și în măsuri, a căroră orînduială spînzură de la însuș puterea stăpînitoriului al fieșcare politii.

3. Nu poate a sădi cinevaș vie făr de voia stăpînului moșii, iară cînd făr de a nu lua voe, va sădi cinevaș în loc ce era ales de stăpînul moșii
20 mai denainte pentru trebuința lui, atunci să-și piarză osteneala; iar cînd va sădi în loc ce nu era de trebuința stăpînului, atunci nu să vinuește atîta cel ce au sădit făr de voe, pentru că stăpînul moșii are a să folosi cu obicinuita otaștină.

4. Cînd stăpînul moșii nu va pune vin să se vînză pe moșia lui, atunci
25 poate lăcuitoriul cu voia stăpînului moșii să vînză, dînd cîte t(a)l(er) unul de bute i cîte o vadră vin.

1 să-i ABRg: să să Rr || 3 să cunoaște că aceasta iaste Ar: una ca aceasta pare și Ag || 4 vedre o vadră Ar: măsuri o măsură Ag | iară Ar: și Ag || 6 această otaștină Ar: aceasta Ag || 7 să vede Ar: se arată lămurit Ag | obiceiu Ar: drept Ag | cu dreptate Ar: obiceiu juridic Ag || 7—9 după ... boerești Ar: din diferitele hrisoave ce ne-au fost arătate atît de ale mănăstirilor cît și ale boierilor Ag. || 9 năpăstuiască Ar: nedreptățească Ag || 10 va îndrăzni Ar: ar fi îndrăznit Ag | la scrisul Ar: în timpul catagrafiei Ag || 10—11 de vreme ... vinăricerilor Ar: cu faptul că otaștina se ia de stăpînii moșiilor după acea catagrafie Ag || 12 Domnia mea om Ag | vedrele Ar: măsurile Ag || 12—13 orînduind... otaștină om I || 13 acest ... domnesc Ar: măsuri anumite din partea Domniei însemnate cu pecete domnească Ag | 13 otaștină Ar: dreptul otaștinei Ag || 15 cei ce fac Ar: cel ce face Ag || 16—17 orînduială ... politii Ar: a căror margine a fost fixată pre-tutindenii de puterea cea înaltă Ag || 18 moșii om Ag || 19 a nu lua Ar: om Ag | va sădi Ar: a sădit Ag || 19—20 ce ... denainte Ar: pe care stăpînul moșiei îl păstra ca ales Ag. || 22 au sădit Ar: sădește Ag || 23 obicinuita otaștină Ar: luarea obișnuită a otaștinei Ag || 24 moșii ... vînză Ar: pămîntului nu vinde Ag || 25 lăcuitoriul Ar: rumitoul Ag | tl: Ar: groș Ag.

αὐτῶν ὀλιγωτέρας ἡμέρας καὶ ἀποδειχθῆ τὸ τοιοῦτον, νὰ μὴν ἡμπορῆ ὕστερον νὰ 1
τοὺς βιάζῃ διὰ τὰς δώδεκα ἡμέρας, ἐπειδὴ ὅχι μόνον πῶς ἔσπερξε πρότερον μόνος
του, ἀλλὰ καὶ ἀπάτη φαίνεται τὸ τοιοῦτον διὰ ἰντέρέσον του.

2. Νὰ εἶδῃ ὁτάστινα εἰς τὰ εἴκοσι μέτρα ἐν μέτρον καὶ νὰ μὴ τοὺς βιάζου 5
νὰ δώσου ἀσπρα, ἔξω μόνον ἂν ἐκ συμφώνου στέρξουν τοῦτο τόσον οἱ νοικοκυροὶ 5
τῶν ἀμπελίων, ὅσον καὶ οἱ τῶν μοσιῶν, ἐπειδὴ ἀπὸ τὰ διάφορα χρυσόβουλλα, ὅποῦ
ἐνεφανίσθησαν ἡμῖν τόσον τῶν μοναστηρίων, ὅσον καὶ τῶν ἀρχόντων, φαίνεται
φανερὰ, ὅτι τοῦτο εἶναι ἀρχαῖον τοπικὸν δίκαιον καὶ ἔθιμον. Διὰ νὰ μὴν ἀδικῶνται
ὅμως οἱ πτωχοὶ ἀπὸ τοὺς ἐπιφορτισμοὺς, ὅποῦ ἤθελεν ἀποτολμήσει τινὰς τῶν 10
βιναριτζαρίδων νὰ κάμῃ εἰς τὸν καιρὸν τῆς καταγραφῆς τοῦ βιναριτζου (μὲ 10
τὸ νὰ λαμβάνεται καὶ ἡ ὁτάστινα ἀπὸ τοὺς νοικοκυροὺς τῶν μοσιῶν κατ' ἐκείνην
τὴν καταγραφὴν), διὰ τοῦτο ἐσμικρύναμεν τὰ μέτρα τῆς ὁτάστινας, διορίζοντες
ἴδια μέτρα ἀπὸ τὴν Αὐθεντιαν σσημειωμένα μὲ βοῦλλαν αὐθεντικὴν, εἰς τὸ νὰ
λαμβάνεται μὲ αὐτὰ τὸ τῆς ὁτάστινας δίκαιον καὶ ὅχι μὲ ἄλλα μέτρα. "Οποιοι δὲ 15
φωραθῆ παραβαίνων, νὰ παιδεύεται ὡς δολιούμενος ἐν σταθμοῖς καὶ μέτροις, ὧν 15
ὁ διορισμὸς ἀφώρισται πανταχοῦ τῇ ὑπερεχοῦσῃ ἐξουσίᾳ.

3. Δὲν ἡμποροῖ νὰ φυτεύσῃ ἀμπέλι χωρὶς τὴν ἄδειαν τοῦ νοικοκυροῦ. "Οταν 1
ὅμως χωρὶς ἄδειαν φυτεύσῃ τινὰς εἰς τόπον, ὅποῦ ὁ κύριος τῆς μοσίας ὡς ἐκλελεγ-
μένον τὸν ἐφύλαττε διὰ ἐδικὴν του χρεῖαν, τότε νὰ χάνῃ τὸν κόπον του· εἰ δὲ εἰς
τόπον ἄχρηστον φυτεύσῃ τινὰς, δὲν ὑπευθύνεται τόσον ὁ ἄνευ ἀδείας φυτεῶν, 20
μὲ τὸ νὰ ἔχῃ νὰ ὠφελῆται ὁ κύριος τῆς μοσίας μὲ τὴν συνηθισμένην λῆψιν τῆς
ὁτάστινας.

4. "Οταν ὁ κύριος τῆς γῆς δὲν πωλῆ κρασί εἰς τὸ μοῦλκί του, τότε ἡμπορεῖ 1
ὁ ρουμοῦνος μὲ ἄδειαν τοῦ νοικοκυροῦ νὰ πωλήσῃ δίδοντας ἀπὸ ἐν γρόσι εἰς τὸ 25
βουτζὶ καὶ ἀπὸ ἐν μέτρον κρασί.

1 *post* ἡμέρας *transponit* συγκαταβατικότερως R|| 3 ἰντέρέσσον R|| 4 μὴ AB: μὴ R||
5 οἰκοκυροὶ B || 9 ἀποτολμήσει z: ἀποτολμήσῃ ABRΥ|| 11 οἰκοκυροὺς B|| 13 σσημειωμένα
AB: σημειωμένα R|| βοῦλλαν Ag : σιδερενίαν βοῦλλαν Ar|| 17 νοικοκυροῦ AgRg : οἰκοκυροῦ
Bg : κυρίου τοῦ ὑποστατικοῦ Ar || 20 ἀδείας φυτεῶν AB: ἀδείας φυτεῦσας R|| 21 συνηθι-
σμένην z: συνηθισμένην ABR|| 23 γῆς Ag Bg: μωσίας Ar Br R|| πωλῆ R: πωλεῖ AB|| 24 γρόσι
Ag : τάληρον Ar.

- 1 +5. Cînd nemernicul, adică lăcuiitoriul ce șade pe moșia altuia, iș va părăsi viaa lui în trei ani deplin nelucrată, atunci stăpînul moșii să arate Domnii meale și, dîndu-i-să știre și încă de un an soroc, de nu o va lucra nici într-acei an, atunci să o stăpîneasă stăpînul moșii. Însă aceste
- 5 soroace, de trei ani și de unul, să se caute, cînd nu să va întîmpla vreo întîmplare de mare nevoie.
6. Lăcuiitoriul are să dea zeciuală la stăpînul pămîntului pentru toate rodirile ce va face pe moșie, afară numai din grădinile ce are împrejurul casei lui, pentru care nu are a da nimic.
- 10 7. Lăcuiitori pentru finul ce vor cosi pe moșia ce șad ori pe alta, au să dea dijma din zece clăi de fin una.
8. Pentru grîul și orzul ce seamănă, au să dea din zece clăi una. Numai să aibă datorie lăcuiitoriul a căra dijma aceea cu însuși carul său la aria stăpînului moșii după obicei. Iară cînd sau din lenevire sau din nebagare
- 15 de seamă nu va urma, după cum s-au zis, și iș va rădica și grîul lui tot, atunci ispravnicul județului să aibă a face împlinire stăpînului moșii.
9. Pentru porumbu au să dea din zece baniți una.
10. Pentru stupi au să dea de toată matca cîte bani trei, iar pentru roi nu au a da nimic.
- 20 11. Pentru caprele ce au lăcuiitori, au să dea stăpînului moșii de capră cîte bani doi, atît vara, cît și iarna.
12. De la stînilor ce vor fi pe moșie, are să ia stăpînul moșii după așază-mîntul ce va face, sau brînză sau bani.
13. Lăcuiitori pentru rîmători ce vor avea, nu au a da nimic stăpînului
- 25 moșii, dar nici să îndrăznească să-ș bage rîmători lor în pădurile ceale oprite, adică în ceale ce vor avea deosebite stăpîni moșiiilor pentru vînzarea ghinzi, ei întîi să se tocmească cu stăpînii și, așa așazăîndu-se, să-î bage; iară cîți vor îndrăzni să-și bage rîmători lor, făr de tocmeală, unii ea aceeaia să plătească stăpînului moșii prețul acela ce putea să-l ia și de la alții.

1 nemernicul Ar : vecinul ¹⁾ Ag | ce șade pe moșia altuia Ar : om Ag || 2 iș va părăsi Ar : a lăsat Ag | deplin Ar : împliniți Ag || 3 Domnii meale Ar : nouă Ag || 4 lucra Ar : îmbunătăți Ag || 4—6 aceste ... nevoie Ar : acest soroc întîiul și al doilea să se caute, dacă n-a urmat vreo altă împrejurare puternică Ag. || 7 și 13 Lăcuiitoriul Ar : Rumînul Ag || 7 are să dea Ar : dă Ag || 8 face Ar : face, sămînînd Ag || 10 Lăcuiitori Ar : Rumînii Ag || 12 Numai Ar : Dar Ag || 13 dijma aceea Ar : dreptul acela dijma Ag || 14 moșii om Ag || 14—15 din lenevire ... urma Ar : ca unul ce a neglijat sau a trecut cu vederea, nu a urmat Ag || 15 iș va rădica Ar : și-a ridicat Ag || 18 au să ... trei Ar : dau pentru măci cîte trei bani de matcă Ag || 19 roi ... da Ar : roiuri nu dau Ag || 22 ce vor fi pe moșie are să Ar : om Ag | moșii Ar : pămîntului brînză Ag || 22—23 așazămîntul ce Ar : învoiala ce se Ag || 23 sau brînză om Ag || 24 vor avea, nu au a da Ar : au, să nu dea Ag || 27 așazăîndu-se Ar : învoindu-se Ag || 28 tocmeală Ar : învoială Ag || 29 moșii om Ag.

¹⁾ Adică rumîn sau vecin.

5. "Όταν ó πάροικος, ήτοι ó ρουμοῦνος, αφήση εις τρεῖς χρόνους ολοκλήρους 1
 ἀδούλευτον τὸ ἀμπέλι αὐτοῦ, τότε ó κύριος τῆς μοσίας νά τὸ φανερώνη πρὸς ἡμᾶς
 καί, διδομένης εἰδήσεως καὶ ἔτι ἑνὸς χρόνου διορίας, ἂν καὶ εἰς αὐτὸν τὸν χρόνον
 δὲν τὸ καλλιεργήση, νά τὸ ἐξουσιάζη ó κύριος τῆς μοσίας. Αὕτη δὲ ἡ πρώτη καὶ
 δευτέρα διορία νά θεωρῆται, ἂν ἄλλο τι ἰσχυρὸν περιστατικὸν δὲν ἀκολουθήση. 5

6. 'Ό ρουμοῦνος δίδει δέκατον εἰς τὸν κύριον τῆς γῆς διὰ ὅλους τοὺς
 καρπούς, ὅπου ἤθελε κάμει, σπέρνοντας ἐπάνω εἰς τὴν μοσίαν, ἐξω μόνον διὰ
 τοὺς κήπους, ὅπου ἔχει πέριξ εἰς τὸ ὀσπίτιόν του, διὰ τοὺς ὁποίους δὲν δίδει
 οὐδὲ ὅλως τι.

7. Οἱ ρουμοῦνοι διὰ τὸ χορτάρι, ὅπου κοσίζουν ἐπάνω εἰς τὴν μοσίαν, ὅπου 10
 κάθονται, ἢ εἰς ἄλλην, δίδουν ἀπὸ μίαν κλαγίαν χορτάρι εἰς τὰς δέκα.

8. Διὰ τὸ σιτάρι καὶ κριθάρι, ὅπου σπέρνουν, δίδουν ἀνὰ μίαν κλάγיא εἰς
 τὰς δέκα. Νά ἔχη ὅμως χρέος ó ρουμοῦνος μὲ ἐδικὸν του ἀμάξι νά κουβανῆ εἰς τὸ
 ἄλῳνι τοῦ νοικοκυροῦ τὸ δίκαιον ἐκεῖνο δίσμα κατὰ τὴν συνήθειαν. "Όταν ὅμως
 ἢ ὡς ἀμελήσας ἢ ὡς παραβλέψας δὲν ἀκολουθήση, ὡς εἴρηται, καὶ σηκώση καὶ τὸ 15
 σιτάρι τοῦ ὅλον, τότε ó ἰσπράβνικος τοῦ καδιλικίου νά ἔχη νά διεκδικήση τὸ δίκαιον
 τοῦ νοικοκυροῦ τῆς μοσίας.

9. Διὰ τὸ ποροῦμπι δίδουν ἀπὸ μίαν μπάνιτζαν εἰς τὰς δέκα.

10. Διὰ τὰ μελίσσια δίδουν διὰ ταῖς μάνναις ἀνὰ τρία ἄσπρα εἰς τὴν μάνναν,
 διὰ τὰ δὲ ῥόγια δὲν δίδουν τίποτες. 20

11. Διὰ τὰ κατζίκια, ὅπου ἔχουν οἱ ρουμοῦνοι, δίδουν εἰς τὸν νοικοκύρη
 τῆς μοσίας ἀνὰ δύο ἄσπρα τὸ κατζίκι τόσον τὸ καλοκαῖρι, ὅσον καὶ τὸν χειμῶνα.

12. 'Απὸ ταῖς στίναις λαμβάνει ó κύριος τῆς γῆς τυρὶ κατὰ τὴν συμφωνίαν,
 ὅπου ἤθελε γένη, ἢ ἄσπρα.

13. Οἱ ρουμοῦνοι διὰ τὰ μοχθηρά, ὅπου ἔχουν, νά μὴ δίδουν τίποτες εἰς τὸν 25
 νοικοκύρη τῆς μοσίας. Οὔτε ὅμως νά τολμοῦν νά βάζουν τὰ μοχθηρά τους εἰς τὰ
 κρατημένα παδούρια, εἰς ἐκεῖνα ἐηλαδῆ, ὅπου ἔχουν ξεχωρισμένα οἱ νοικοκυροὶ
 τῶν μοσιῶν διὰ νά πωλήσουν τὸ βαλάνι, ἀλλὰ νά συμφωνοῦν πρῶτον μὲ τοὺς νοικο-
 κυροὺς καὶ οὕτω συμφωνοῦντες νά τὰ βάζουν. "Όσοι δὲ τολμήσουν νά τὰ βάζουν
 χωρὶς συμφωνίαν, οἱ τοιοῦτοι νά πληρώσουν εἰς τὸν νοικοκύρη τὴν τιμὴν ἐκείνην, 30
 ὅπου ἤμποροῦσε νά ἀρή καὶ ἀπὸ ἄλλους.

1 ρουμοῦνος Ag : ἐγκάτοικος ὅπου οἰκεῖ εἰς τὸ ὑποστατικὸν τοῦ ἄλλου Ar. || 7 κάμει z :
 κάμη ABRΥ | σπέρνοντας om Ar || 10 κοσίζουν AB : κάμουν R || 12 ἀνὰ AB : ἀπὸ R || 14 νοι-
 κοκυροῦ AR : οἰκοκυροῦ B : κυρίου τοῦ ὑποστατικοῦ Ar || 17 οἰκοκυροῦ B || 20 τίποτες
 ABRΥ : τίποτε z || 21 οἰκοκύρη B || 23 ταῖς στίναις ABRΥ τὲς στίνες z | λαμβάνει Ag : ὅπου
 θά εἶναι εἰς ὑποστατικὸν, ἔχει νά λαμβάνη Ar || 25 μὴ AB : μὴ R | τίποτες ABRΥ : τίποτε z || 26
 et 30 οἰκοκύρη B || 27 παδούρια AB : πάνδουρια R | οἰκοκυροὶ B || 28—29 οἰκοκυροὺς B || 30
 πληρώσουν AR : πληρώνουν B.

- 1 14. Lăcuiitoriul de va fugi sau de va muri fără de a nu avea moștenitor de aproape sau de departe, (de nu va fi dator la visterie)¹⁾, stăpînește cel cu moșiia grădinile aceluia cu toți copacii cei roditori.
15. Stăpînul moșii alege cel mai bun loc al moșii pentru trebuința lui, dar nu are voie să ia locul ce s-au deșchis și s-au lucrat mai înainte de către lăcuiitor.
16. Nici un rumîn nu are volnicie să vîneze pește în heleșteul stăpînului moșii.
- 10 17. Nici un rumîn nu are volnicie să vînză vin sau rachiu pe moșie fără de voia stăpînului, sau să aibă băcănie, fără de numai de să va așăza cu stăpînul moșii, după cum mai sus s-au zis.
18. Lăcuiitoriul nemernic nu poate să facă moară, fiindcă aceasta iaste a o face stăpînul moșii.
- 15 19. La bălți sînt slobozi lăcuiitori a vîna pește, dînd stăpînului zeciuiala, adică din zece pești unul.
20. Locul ce-l va curăți nemernicul, adică lăcuiitoriul, ca să-l semene sau să facă fin sau grădină, nu poate stăpînul moșii să i-l ia.
- 20 21. De la perdelile de oi ce sînt cu fătăciune pe moșie, are să ia stăpînul moșii de toată perdeaoa cîte un miel i cîte t(a)l(er) unul, și au a șădea acolo perdelele de la blagoveștenii pînă la sf(î)ntul Gheorghie.
- 25 22. Cînd stăpînul moșii nu va avea de lucru să lucreze lăcuiitorii ceale dooasprezece zile de clacă, atunci lăcuiitoriul să dea cîte un zlot de casă și să nu aibă volnicie stăpînul moșii, cînd nu va avea de lucru pe moșiia aceia ce șăd acei lăcuiitori, să-i ducă la altă moșie a lui depărtată, ca să-i clăcuiască aceale dooasprezece zile, afară numai de va fi ceilaltă moșie aproape de aceia ce să află cu șăderea, ca de doao sau cel mult de trei ceasuri și de nu vor putea să-ș isprăvească lucru și trebuința cu acei lăcuiitori ce-i are pe însuș acea moșie.

1 Lăcuiitoriul ... avea Ar: Fugînd rumînul sau murînd fără Ag || 2 va fi Ar: este Ag || 3 cel cu moșiia Ar: stăpînul moșiei Ag | copacii AR: pomii B || 5 voie Ar: împu-
tăncire Ag || 6 lăcuiitor Ar: rumîn Ag || 7 volnicie să vîneze pește Ar: voie să pescu-
iască Ag || 10—11 să va... moșii Ar: se va învoi cu acela Ag || 12 Lăcuiitoriul nemernic Ar:
Rumînul, adică vecinul Ag || 13 a o face stăpînul Ar: a stăpînului Ag || 14 La ... pește Ar:
în bălți pescuiesc liber rumînii Ag || 16 nemernicul Ar: vecinul Ag || 17 să facă fin sau Ar:
pentru fin sau pentru Ag || 19 tl: Ar: groș Ag | au a șădea Ar: șăd Ag || 21 va avea Ar:
are Ag | lăcuiitorii Ar: rumînii Ag || 22 de clacă Ar: anuale Ag | de casă Ar: familia
lui Ag || 24 acei lăcuiitori Ar: rumînii lui Ag || 25 clăcuiască Ar: lucreze Ag | va fi Ar:
este și Ag | moșie Ar: moșie a lui Ag || 26 ce să află cu șăderea Ar: moșie, unde șăd Ag |
ca de Ar: pînă la Ag || 27 vor putea Ar: pot Ag | lucru și om Ag || 27—28 cu acei... moșie
Ar: ce o au acolo, cu oamenii din însuși acel sat al lor Ag.

1) Parantezele în textul grecesc lipsesc.

14. Φεύγοντας ὁ ῥουμοῦνος ἢ ἀποθνήσκων χωρὶς κληρονόμον ἐγγύς τε ἢ 1
 πόρρω, ἂν δὲν χρεωστῇ εἰς βιστιαρίαν, ἐξουσιάζει ὁ νοικοκύρης τῆς μοσίας τοὺς
 κήπους ἐκείνου μὲ ὅλα τὰ καρποφόρα δένδρα.

15. Ὁ νοικοκύρης τῆς μοσίας ἐκλέγει τὸν καλύτερον τόπον τῆς μοσίας διὰ 5
 τὴν ἰδίαν αὐτοῦ χρεῖαν, δὲν ἔχει ὅμως ἐξουσίαν νὰ πάρῃ τόπον, ὅπου ἀνοίχθῃ καὶ
 ἐδουλεύθῃ πρότερον ἀπὸ τὸν ῥουμοῦνον.

16. Κανέννας ῥουμοῦνος δὲν ἔχει ἄδειαν νὰ ψαρεύσῃ εἰς τὸ χιλιστέον τοῦ
 νοικοκυροῦ τῆς μοσίας.

17. Κανέννας ῥουμοῦνος δὲν ἔχει ἄδειαν νὰ πωλήσῃ κρασί ἢ ῥακὶ ἐπάνω εἰς 10
 τὴν μοσίαν χωρὶς τὴν ἄδειαν τοῦ νοικοκυροῦ ἢ νὰ ἔχῃ μπακάλικον, παρὰ μόνον
 ἂν συμφωνήσῃ μετ' αὐτοῦ, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται.

18. Ὁ ῥουμοῦνος, ὁ πάροικος δηλ(αδή), δὲν ἔμπορεῖ νὰ κάμῃ μύλον, ἐπειδὴ 15
 τοῦτο εἶναι τοῦ νοικοκυροῦ τῆς μοσίας.

19. Εἰς ταῖς μπάλταις ψαρεύουν οἱ ῥουμοῦνοι ἐλευθέρως, δίδοντες εἰς τὸν 20
 νοικοκύρην ζετζουγιάλαν, ἦτοι εἰς τὰ δέκα ὀψάρια ἓν.

20. Τὸν τόπον, ὅπου παστρέψῃ ὁ πάροικος, ἦτοι ὁ ῥουμοῦνος, διὰ νὰ σπέρνῃ 25
 ἢ διὰ χορτάρι ἢ διὰ παχτζέν, δὲν ἔμπορεῖ ὁ νοικοκύρης τῆς μοσίας νὰ τοῦ τὸν πάρῃ.

21. Ἀπὸ ταῖς μάνδραις τῶν προβάτων, ὅπου γεννοῦν ἐπάνω εἰς τὴν μοσίαν, 20
 παίρνει ὁ νοικοκύρης τῆς μοσίας ἀπὸ ἓν ἄρνι εἰς τὴν κάθε μάνδραν καὶ ἀπὸ ἓν γρόσι,
 καὶ κάθονται αἱ μάνδραι ἐκεῖ ἀπὸ τοῦ εὐαγγελισμοῦ ἕως τοῦ ἁγίου Γεωργίου.

22. Ὅταν ὁ νοικοκύρης τῆς μοσίας δὲν ἔχῃ δουλείαν νὰ δουλεύσουν οἱ ῥου- 25
 μοῦνοι τὰς δώδεκα χρονικὰς ἡμέρας, τότε ὁ ῥουμοῦνος νὰ δίδῃ ἀπὸ μίαν ζολόταν
 διὰ τὴν φαμιλίαν του καὶ νὰ μὴν ἔχῃ ἄδειαν ὁ νοικοκύρης τῆς μοσίας μὴν ἔχοντας
 δουλείαν εἰς τὴν μοσίαν, ὅπου κάθονται οἱ ῥουμοῦνοὶ του, νὰ τοὺς μεταφέρῃ εἰς
 ἄλλο του μοῦλκι μακρινόν, διὰ νὰ δουλεύσουν αὐτὰς τὰς δώδεκα ἡμέρας, ἕξ μόνον
 ἂν καὶ τὸ ἄλλο του μοῦλκι εἶναι κοντὰ εἰς ἐκείνην τὴν μοσίαν, ὅπου κάθονται, ἕως
 δύο ἢ τρεῖς ὥρας τὸ πολὺ καὶ ἂν τὴν χρεῖαν, ὅπου ἐκεῖ ἔχουν, δὲν ἔμπορουν νὰ
 τὴν τελειώσουν μὲ τοὺς εἰς τὸ ἴδιον ἐκεῖνο χωρίον τους ἀνθρώπους.

1 ἀποθνήσκων ABΓ: ἀποθνήσκωντας R || 2 οἰκοκύρης B. || 4 et 17 οἰκοκύρης B ||
 4 καλύτερον z: καλήτερον ABRΓ || 7 χιλιστέον AR: χελιστέον B 8 et 10 οἰκοκυροῦ B ||
 11 συμφωνήσῃ AB: ἔχῃ συμφωνίαν R || 13 τοῦ νοικοκυροῦ AR: τοῦ οἰκοκυροῦ B: νὰ
 κάμῃ ὁ νοικοκύρης Ag || 14 ταῖς μπάλταις ABRΓ: τὰς μπάλτες z || 15 οἰκοκύρην B || 16 πα-
 στρέψῃ ABR: παστρέψῃ z || 18 ταῖς μάνδραις ABRΓ: τὰς μάνδρες z || 19, 21 et 23 οἰκοκύρης B ||
 20 αἱ μάνδραι: scripsi: ἢ μάνδραις ARΓ: ἡ μάνδραις B: οἱ μάνδρες z || 21 ἔχει B || 26 ἄλλον R ||
 27 τὴν χρεῖαν Ag: τὴν δουλείαν καὶ τὴν χρεῖαν Ag.

1

+PENTRU ISPRAVNICI

1. Ispravnici, ca unii ce sînt ocîrmuitori județelor, să nu facă nicidecum alișverișuri și tovărășie cu lăcuitori, în vreme cînd sînt ispravnici, căci cei ce vor călea pravila aceasta să vor pedepsi foarte greu pentru
5 nesupunere.

2. Cînd un ispravnic umblă prin județul său, să nu ia de la lăcuitori cai, ci cu cai lui să umble și să meargă din sat în sat, și cu cheltuiala lui fără de a nu supăra nici de cum pe lăcuitori; asemenea și ceilalți, sau pentru trebuința lor mergînd la vreun loc sau trimițîndu-să de către
10 Domnie, boeri și alți de orice treaptă vor fi, să se poarte tot cu acest fel de mijloc, că într-alt chip să vinuese și la pedepsa nesupuneri și la plata pagubi.

3. Asemenea și cei ce umblă după ispravnici sau slujitori sau logofetei sau zapcii și cei ce să trimit de aici cu porunci și cu slujbe, și mai în scurt
15 toți, și însuși tacsidari și căpitanii și ceilalți toți să cheltuiască de la dînsii și să umble cu cai lor, fără de a nu supăra pe lăcuitori cîtuși decît, pentru care acestea de nu să vor păzi într-acestaș chip, nu numai cei ce vor călea porunca, negreșit să vor pedepsi foarte greu și vor plăti îndoit, ci și ispravnici, ca unii ce au datorie să cerceteze și să îndrepteze unile ca
20 acestea, vor fi vinuiți.

4. Nici să nu îndrăznească cinevaș din cei ce sînt pe lîngă ispravnic, să ia de la lăcuitori mulți sau puțini bani, cu cuvînt de a-i ajuta sau pentru alte pricini, fiindcă însuși ispravnicu are să răspundă rumînilor acea
pagubă, care vor face oamenii lui.

25 5. Zapcii ispravnicilor ce-i orînduesc prin plăși, cînd să vor dovedi că au făcut cîtuși decît asupra rumînilor sau că n-au urmat poruncilor domnești după ponturile care s-au dat, atunci ispravnici au să răspundă

2 unii ce sînt Ar : om Ag || 3 tovărășie Ar : afaceri Ag | lăcuitori Ar : rumîni Ag || 4 căci Ar : și Ag | să vor ... greu Ar : să se pedepsească greu Ag || 5 nesupunere Ar : neascultare Ag || 6 și 8 lăcuitori Ar : rumîni Ag || 7 cheltuiala lui Ag : cheltuielile lui proprii Ag || 11 să vinuese Ar : sînt supuși Ag | nesupuneri Ar : neascultării Ag || 13 umblă după Ar : merg împreună cu Ag || 15 tacsidari A : tacsidarii B : taxildarul R || 16 și să Ar : și toți să Ag | pe lăcuitori Ar : supușii Ag | decît Ar : de puțin din hotărîre Ag || 17 acestea ... chip Ar : dacă nu sînt păzite neschimbat Ag || 17—18 vor călea Ar : au călcat Ag || 18 negreșit om Ag | foarte om Ag || 21 ispravnic A R Bg : ispravnici Br || 22 cu cuvînt de a-i ajuta Ar : pentru protecție Ag || 23 alte pricini Ar : vreun pretext Ag || 24 după pagubă ad pînă la un ban, adică Ag : om Ar | care ... lui Ar : cită vor fi făcut cei de pe lîngă dînsul Ag || 25 dovedi Ar : arăta Ag || 26 cîtuși decît asupra Ar : vreo nedreptate Ag | asupra Ar Br : supărare Rr || 26—27 urmat ... dat Ar : păzit toate poruncile, precum le primesc, întocmai și ponturile noastre domnești despre acestea Ag.

ΠΕΡΙ ΙΣΠΡΑΒΝΙΚΩΝ

1

1. Οἱ ἰσπράβνικοι ὡς διοικηταὶ τῶν καθιλικίων νὰ μὴ κάμουν τελείως ἀλισ-
βερύσια καὶ συναλλάγματα με τοὺς ρουμούνους, ἐν ὅσῳ εἶναι ἰσπράβνικοι· καὶ οἱ
παραβαίνοντες τὸν νόμον τοῦτον νὰ παιδεύωνται βαρέως διὰ τὴν ἀπειθειαν.

2. Ὅταν ἓνας ἰσπράβνικος περιέρχεται τὸ ζουδέτζον αὐτοῦ, νὰ μὴ παίρνη 5.
ἄλογα ἀπὸ τοὺς ρουμούνους, ἀλλὰ με τὰ ἐδικὰ του ἄλογα νὰ περιέρχεται καὶ νὰ
πηγαίνῃ ἀπὸ χωρίον εἰς χωρίον, καὶ με ἐδικὰ του ἔξοδα, χωρὶς νὰ ἐνοχλῇ τελείως
τοὺς ρουμούνους· ὁμοίως καὶ οἱ λοιποὶ εἴτε διὰ χρεῖαν τοὺς πηγαινάμενοι εἰς κανένα
μέρος, εἴτε στελλόμενοι παρὰ τῆς Αὐθεντίας ἄρχοντες καὶ ἄλλοι, ὁποίας τάξεως
καὶ ἂν ἤθελον εἶσθαι, νὰ φέρονται με τὸν αὐτὸν τρόπον, ἐπειδὴ ἀλλέως ὑπόκειται 10.
καὶ εἰς τὴν παιδείαν τῆς ἀπειθείας καὶ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ζημίας.

3. Ὅμοίως καὶ ἐκεῖνοι, ὅπου ἀκολουθοῦσι τοὺς ἰσπραβνίους, εἴτε σλουζι-
τόροι, εἴτε λογοθετάδες, εἴτε ζαπτζῆδες, καὶ ἐκεῖνοι ὅπου στέλλονται ἐντεῦθεν με
προσταγὰς καὶ χισμέτια, καὶ ἀπλῶς ὅλοι καὶ αὐτοὶ οἱ ταχισιτάρηδες καὶ καπετάνοι
καὶ οἱ λοιποὶ ὅλοι ἀπὸ λόγου τοὺς νὰ ἐξοδεύουν καὶ ὅλοι με ἐδικὰ τοὺς ἄλογα νὰ 15.
περιπατοῦν, χωρὶς νὰ ἐνοχλοῦν τοὺς ὑπηκόους οὐδὲ με τὸ παραμικρὸν ἐξ ἀποφά-
σεως. Διὰ τὰ ὁποῖα, ἂν ἀπαραλλάκτως δὲν φυλάττωνται, ὄχι μόνον οἱ παραβάντες
τὴν προσταγὴν θέλουν παιδευθῶσι βαρέως καὶ θέλουν πληρώσει τὰ διπλᾶ, ἀλλὰ
καὶ οἱ ἰσπράβνικοι, ὡς ἔχοντες χρέος νὰ ἐξετάζουν καὶ νὰ διορθώνουν τὰ τοιαῦτα,
θέλουν εἶσθαι ἔνοχοι. 20

4. Οὔτε νὰ τολμᾷ τινὰς ἀπὸ τοὺς περὶ τὸν ἰσπράβνικὸν νὰ παίρνουν ἀπὸ τοὺς
λακουιτόρους πολλὰ ἢ ὀλίγα ἄσπρα ἔνεκεν προστασίας ἢ ἄλλης τινὸς προφάσεως,
ἐπειδὴ ὁ ἰσπράβνικὸς ἔχει νὰ ἀπολογῆται τὴν ζημίαν τῶν ρουμούνων μέχρι ὀβολοῦ,
ὅσην δηλ(αδῆ) ἤθελαν κάμει οἱ περὶ αὐτόν.

5. Οἱ ζαπτζῆδες τῶν ἰσπραβνίκων, ὅπου διορίζουσιν εἰς ταῖς πλάσσαις, ὅταν 25.
φανοῦν, πῶς ἠδίκησαν κατὰ τι τοὺς ρουμούνους ἢ ὅτι δὲν ἐφύλαξαν τὰς τόσας
προσταγὰς, καθὼς διαλαμβάνουν καὶ τὰ περὶ τούτων αὐθεντικὰ μας πόντουρα,

2 εἰ 5 μὴ AB: μὴν R || 2 κάμουν ABR: κάμουν z || 4 βαρέως Ag: βαρύτατα Ar || 10
φέρωνται με τὸν αὐτὸν AB: φέρωνται με αὐτὸν τὸν R || 16 παραμικρὸν R: παρὰ μικρὸν A:
παραμικρότερον B || ἐξ ἀποφάσεως om Ar || 17 παραβάντες AB: παραβαίνοντες R || 18 βαρέως
Ag: ἀπαραιτήτως βαρύτατα Ar || 22 ἔνεκεν ABR: ἔνεκα Y: ἔνεκα z || 23 μέχρι ὀβολοῦ om Ar ||
δηλαδῆ om Ar || 24 κάμει z: κάμη ABRY || 25 ταῖς πλάσσαις ABRY: τὲς πλάσσεσ z.

1 toată paguba acelor rumîni; asemenea de vor strica și din banii vistierii, iarăși ispravnici au să-i răspună.

6. Toți boeri ce șad pe la județe afară, de să vor trage de către cinevaș pentru vreo pricină ori de dat și luat, ori pentru vreo pricină de vinovăție, 5 să nu să împotrivescă a merge la ispravnicul și la judecător, ca să se judece cu jăluitoariul, ci să se supue la dreptatea judecări, (afară numai din boerii cei mari ale căror judecări să vor orîndui, unde să cuvine)¹⁾, iar de va cunoaște acel boer că să năpăstuește, va face apelație aici; iar la împlinirea dărilor celor de obște să se supue toți deopotrivă la cererea 10 ce să va face de către ispravnici după porunca domnească ci²⁾ li să vor da.

+PENTRU VORNICEI

1. De vreme ce vorniciile au fost din vechime obicinuite și era venitu al veliților dvornici și fiindcă să întîmpla multe năpăstuiți și jafuri lăcui-
torilor, pentru aceia s-au fost și ridicat desăvîrșit și în locul acestora s-au
15 orînduit veliților dvornici lefi de la visterie. Acum iarăși din necontenitele jălbi ale lăcuiților i ale stăpînitorilor moșilor ce jăluesc pentru stricăciunile și pagubele ce să fac la sămănături de către vite, nepăzindu-să de către lăcuiți, din care această stricăciune să întîmplă și lipsă la zaherele și la altele ce sînt pentru îndăstularea vieți, drept aceia am hotărît Domniia
20 mea ca vorniciile să-ș urmeze iarăș orînduiala și lucrarea lor, cum și mai nainte, pentru paza vitelor și nesticăciunea sămănăturilor, care acest venit ce au fost mai nainte al dvornicilor, s-au orînduit de acum înainte să fie venit pentru facerea podurilor din București, iară nu al dvorni-

1 acelor rumîni Ar: acelora Ag | vor strica și din Ar: mănincă și Ag || 3—8 Toți ... aici Ar: Toți boerii ce șad prin județe, pîrîți fiind la ispravnic și judecător de alții sau pentru cauze de bani sau de vinovății, au să asculte și să se judece la aceia cu supunere, ascultînd de dreapta lor judecată, iar de cunoaște că i se face nedreptate, va face aici apel, afară numai de boerii cei mari, ale căror judecări se vor hotări, unde se cuvine, prin poruncă domnească; Ag || 9—10 cererea ... ispravnici Ar: dreapta judecată a ispravnicului Ag || 10 ci ABI: ce R | da Ar: da ispravnicilor Ag || 13 năpăstuiți Ar: nedreptăți Ag || 16 i Ar: totodată și Ag || 18 să întîmplă Ar: urmează Ag | zaherele AI: zahrele B: zaherelile R || 19 ce sînt Ar: necesare Ag || 19—20 Domnia mea om Ag || 21—22 care acest venit ce au fost mai nainte al dvornicilor, s-au orînduit Ar: și Ag || 23 facerea podurilor din București, iară Ar: pentru podurile ³⁾ Bucureștiului și Ag | dvornicilor Ar: marilor vornici Ag.

1) Semnul parantezelor lipsește în textul grecesc.

2) Scriere fonetică pentru „ce”.

3) Pardosirea atrăzilor cu lemn.

οἱ ἰσπράβνικοι ἔχουν νὰ ἀπολογηθοῦν ὅλην τὴν ζημίαν ἐκείνων. "Ὁμοίως καὶ ἂν 1
φάγουν καὶ ἄσπρα τῆς βιστιαρίας, πάλιν οἱ ἰσπράβνικοι ἔχουν νὰ τὰ ἀπολογηθῶσι.

6. "Ὅλοι οἱ ἄρχοντες, ὅπου κάθονται εἰς τὰ καδιλίκια, ἐναγόμενοι εἰς τὸν 5
ἰσπράβνικον καὶ κριτὴν ἀπὸ ἄλλους ἢ διὰ χρηματικὰς ἢ διὰ ἐγκληματικὰς αἰτίας, 5
ἔχουν νὰ ὑπακούωσι καὶ νὰ κρίνωνται εἰς ἐκείνους μὲ εὐπίθειαν, ὑπακούοντες εἰς 5
τὴν δικαιοκρίσιαν τους, εἰ δὲ γνωρίζει, ὅτι ἀδικεῖται, θέλει κάμει ἐνταῦθα ἀπελά-
τzion, ἔξω μόνον ἀπὸ τοὺς μεγάλους ἄρχοντας, τῶν ὁποίων αἱ κρίσεις θέλει διορί-
ζονται, ὅπου πρέπει, δι' αὐθεντικῆς προσταγῆς. Εἰς δὲ τὴν ἔκτισιν δημοσίων συντε-
λειῶν νὰ ὑπόκεινται εἰς τὴν δικαιοκρίσιαν τοῦ ἰσπραβνικοῦ ὅλοι ἐξίσου κατὰ τὴν 10
αὐθεντικὴν προσταγὴν, ὅπου ἤθελε δίδεται εἰς τοὺς ἰσπραβνικούς. 10

ΠΕΡΙ ΒΟΡΝΙΤΖΕΛΩΝ

1. Ἐπειδὴ αἱ βορνιτζίαὶ ἀνέκαθεν ἦτον συνηθισμέναι καὶ ἦτον εἰσὸδημα τῶν 15
μεγάλων βορνίκων καὶ μὲ τὸ νὰ ἀκολουθοῦσαν πολλὰ ἀδικία καὶ ζάφουρα εἰς τοὺς 15
λακουῖτόρους, διὰ τοῦτο καὶ εἶχον σηκωθῆ τελείως καὶ ἀντὶ τούτων ἐδιωρίσθησαν
λουφέδες εἰς τοὺς μεγάλους βορνίκους ἀπὸ βιστιαρίαν. Τώρα δὲ πάλιν ἀπὸ τὰς 15
συνεχεῖς ἀγωγὰς τῶν λακουῖτόρων ὁμοῦ καὶ τῶν κυρίων τῶν μοσιῶν, ὅπου προ-
βάλλονται διὰ τὰς φθοράς καὶ ζημίας, ὅπου γίνονται ἀπὸ τὰ ζῶα εἰς τὰ σπαρτά,
μὴ φυλαττόμενα ὑπὸ τῶν ἐγκατοίκων, ἀπὸ τὴν ὁποίαν αὐτὴν φθορὰν ἀκολουθεῖ 20
καὶ ἔλλειψις εἰς τοὺς ζαχιρέδες καὶ εἰς ἄλλα πρὸς ζωάρκειαν ἀναγκαῖα, διὰ τοῦτο
ἀπεφασίσαμεν, ὅπου αἱ βορνιτζίαὶ νὰ ἀκολουθῶσι πάλιν τὴν τάξιν καὶ τὴν ἐνέργειαν 20
τους ὡς καὶ πρότερον διὰ τὴν περιμάζωξιν τῶν ζῶων καὶ ἀβλαβὲς τῶν σπαρτῶν,
καὶ νὰ εἶναι εἰς τὸ ἐξῆς βενίτον διὰ τοὺς πόδους τοῦ Βουκουρεστίου καὶ ὄχι τῶν

2 ἀπολογηθῶσι ABY: ἀπολογηθοῦν R|| 5—6 εἰς τὴν δικαιοκρίσιαν τους A: om B 6 κάμει
z: κάμη ABR| ἀπελατζιόνε R|| 9 ἐξίσου ABR: ἐξ ἴσου z|| 11 βορνιτζέλων AB: βορνιτζέλους R||
12 συνηθισμέναι B: συνειθισμέναι AR|| 14 ἐδιωρίσθησαν AB: ἐδιωρίσθησαν R: διωρίσθησαν z||
16 et 18 ὁμοῦ καὶ τῶν κυρίων τῶν μοσιῶν *transponit post ἐγκατοίκων* Rg|| 19 ζαχιρέδες
BA: ζαχερέδες R| ζωάρκειαν AB: αὐτάρκειαν et in margine ζωάρκειαν R|| 20 post ἀπεφα-
σίσαμεν ad ἡ Αὐθεντία μας Ar|| 22 καὶ νὰ Ag: τὸ ὅποιον αὐτὸ εἰσὸδημα, ὅπου ἦτον πρότερον
τῶν βορνίκων, ἐδιωρίσθη νὰ Ar.

1 cilor, carii în locul aceștia¹⁾ iau leafă de la vistierie; iar vorniceii au să ia vorniciia într-acesta chip:

2. De fieșcare vită mare ce să va prinde de pripas și să va afla stăpînul și o va cere, să aibă a plăti însă de cal bani doao sute și să-l ia, de bou,
5 de bivol bani una sută, de rîmător bani cincizeci; iar de oi și capre să aibă a lua cîte bani zece.

3. Pînă la un an deplin să nu aibă volnicie vornicelul să vinză pripasul, ci să-l păzească foarte bine, iară după împlinirea anului, de nu să va afla stăpînul, atunci are volnicie să-l vinză. Însă să-l vinză la loc știut și cu
10 prețu mai puțin, ca de să va afla în urmă stăpînul, să poată a-l răscumpăra cu lesnire.

4. Vornicelul să aibă a ispăși și stricăciunile ce fac vitele ceale streine în sămănături streine, și, împlinindu paguba de la stăpînii vitelor, să ia zeciuală; și pentru mai multă înfrinare a-și păzi fieșcare vita sa, să plătească
15 și gloabă după obicei, însă de cal i bivol cîte bani patruzeci, de bou cîte bani doaozeci, de rîmător bani cincizeci, iar de oi i capre cîte bani zece.

5. Vorniceii să nu îndrăznească nicidecum să prinză vitele cuivaș, de unde să pascu, cu socoteală ca să le numească de pripas, făr de a nu le avea răpuse stăpîni lor, și așa să jăfuiască pe săraci. Nici să îndrăznească
20 să pue înadins vite în sămănături, ca să să facă, că le-au găsit făcînd stricăciune, și să ia pe strîmbătate gloabe de la săraci, căci cei ce să vor dovedi făcînd unile ca acestea sau luînd mai multe din cele orînduite, să se pedepsească foarte greu, plătiînd și îndoit ceale ce au luat pe strîmbătate.

25

+PENTRU ZESTRE

1. Cele nemișcătoare lucruri ale muerii, asemenea, și ceale de sineși mișcătoare, adică țigani și vite, să nu să prețuiască, ci numai ceale mișcătoare, cum scule, haine, lucruri de argint și de aur i arămuri și altele asemenea să se prețuiască ori înaintea nunți, ori în urma nunți cu patru-

1 din²⁾) ... carii Ar Bg: domnești, iar, nu al domnilor care Br|| 2 acesta Ar: acestaș B|| 4—5 bou, de bivol Ar: boi și bivoli Ag || 5 rîmător Ar Rr: rîmători Br Ag || 8 foarte om Ag || 10 mai om Ag || 12 strine A || 14 înfrinare Ar: intimidare Ag | după păzi ad adică Ag: om Ar | vita sa Ar: vitele sale Ag || 15 însă om Ag || 16 cîte om Ag || 18 socoteală Ar: scopul Ag || 19 lor Ar: acestora Ag || 21 căci Ar: iar Ag || 21—22 să vor dovedi Ar: vor apărea Ag || 22 din Ar: decit Ag || 23 foarte om Ag | au luat Ar: iau Ag || 26 asemenea Ar: totodată Ag || 27 țigani și vite Ar: țigani și vitele Ag || 28 i Ar: om Ag | altele Ar: cîte altele Ag || 29 cu Ar: în răstimp de Ag.

¹⁾ A vorniceii și venitul ei.

²⁾ vz. pag. 90 rîndul 23.

μεγάλων βορνίκων, οἵτινες ἀντὶ ταύτης λαμβάνουν λουφὲν ἀπὸ βιστιαρίαν. Οἱ δὲ 1
βορνιτζέλοι ἔχουν νὰ παίρουν τὴν βορνιτζίαν εἰς αὐτὸν τὸν τρόπον·

2. Εἰς τὸ κάθε μέγαν ζῶον, ὅπου ἤθελε πιασθῆ πριπάσι καὶ εὐρεθῆ ὁ νοικο-
κύρης καὶ τὸ ζητήσῃ, νὰ πληρώνη εἰς μὲν τὸ ἄλογον διακόσια ἄσπρα καὶ νὰ τὸ 5
παίρῃ, εἰς βόϊδια καὶ βουβάλια ἄσπρα ἑκατόν, εἰς τὰ μοχθηρὰ ἄσπρα πενήντα,
εἰς δὲ πρόβατα καὶ κατζίκια νὰ λαμβάνη πρὸς δέκα ἄσπρα.

3. Ἔως εἰς ἓνα χρόνον ὀλόκληρον νὰ μὴν ἔχη ἄδειαν ὁ βορνιτζέλος νὰ πωλήσῃ
τὸ πριπάσι, ἀλλὰ νὰ τὸ φυλάττῃ καλῶς, εἰ δὲ μετὰ συμπλήρωσιν τοῦ χρόνου δὲν
εὐρεθῆ ὁ νοικοκύρης, τότε ἔχει ἄδειαν νὰ τὸ πωλῇ· νὰ τὸ πωλῇ δὲ εἰς γνωστὸν μέρος
καὶ μὲ ἐλίγην τιμὴν, ὅπου, ἂν μετὰ ταῦτα εὐρεθῆ ὁ νοικοκύρης, νὰ ἤμπορῇ νὰ τὸ 10
ἐξαγοράζῃ μὲ εὐκολίαν.

4. Ὁ βορνιτζέλος νὰ ἔχη νὰ ζετιμᾷ καὶ τὰς ζημίας, ὅπου κάμουν τὰ ξένα
ζῶα εἰς ξένα σπαρτὰ καὶ, ἰμπλινίζοντας τὴν ζημίαν ἀπὸ τοὺς νοικοκυροὺς τῶν
ζῶων, νὰ παίρῃ τὸ δέκατον· καὶ πρὸς περισσοτέραν συστολήν, εἰς τὸ νὰ φυλάττῃ
δηλ(αδῆ) ὁ καθεὶς τὰ ζῶά του, νὰ πληρώνη καὶ γκλόμπαν κατὰ τὴν συνήθειαν εἰς 15
μὲν τὸ ἄλογον καὶ βουβάλι ἄσπρα τεσσαράκοντα, εἰς τὸ βόϊδι ἄσπρα εἴκοσι, εἰς
τὸ μοχθηρὸν ἄσπρα πενήντα, εἰς δὲ πρόβατα καὶ κατζίκια πρὸς ἄσπρα δέκα.

5. Οἱ βορνιτζέλοι νὰ μὴ τολμῶσιν οὐδὲ ὀλως νὰ πιάνουν ζῶα τινων, ὅθεν νέμονται
μὲ σκοπὸν διὰ νὰ τὰ ὀνομάσουν πριπάσι, χωρὶς νὰ τὰ ἔχουν χαμένα οἱ νοικο-
κυροὶ τούτων, καὶ οὕτω νὰ ζαφουίζουν τοὺς πτωχοὺς, οὔτε νὰ τολμῶσι νὰ 20
βάλλουν ἐξεπίτηδες ζῶα εἰς τὰ σπαρτὰ, προσποιούμενοι ὅτι τὰ ἤθραν φθορο-
ποιοῦντα, διὰ νὰ παίρουν ἀδίκως γκλόμπαις ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς. Ἐκεῖνοι δέ,
ὅπου φανοῦν τοιαῦτα πράττοντες ἢ λαμβάνοντες πλείονα τῶν διωρισμένων, νὰ
παιδεύονται βαρέως, ἀποδίδοντες καὶ διπλᾶ τὰ ὅσα λαμβάνουν ἀδίκως.

ΠΕΡΙ ΠΡΟΙΚΟΣ

25

1. Τὰ ἀκίνητα πράγματα τῆς γυναικὸς ὁμοῦ καὶ τὰ αὐτοκίνητα, οἱ κατζί-
βελοὶ δηλ(αδῆ) καὶ τὰ ζῶα, νὰ μὴ ζετιμῶνται, ἀλλὰ μόνον τὰ κινήτα, ὡς ἂν τζεβα-
χειρικά, ρουχικά, ἀσημικά, μαλαγματικά, χαλκωματικά καὶ ὅσα ἄλλα παρόμοια
νὰ ζετιμῶνται ἢ πρωτύτερα ἀπὸ τὸν γάμον ἢ ὕστερον ἀπὸ τὸν γάμον εἰς διάστημα

2 ἔχουν AB: νὰ ἔχουν R || AB 3 τὸ om R || 3—4, 9 et 10 οἰκοκύρης B || 7 μὴν ABRY:
μὴ z || 13 οἰκοκυροὺς B || 15 δηλαδῆ om Ar | γλόμπαν R: κλόμπαν Y || 16 εἰς τὸ βόϊδι ἄσπρα
εἴκοσιν om Rg || 16—17 εἰς τὸ AB: εἰς δὲ τὸ R || 19—20 οἰκοκυροὶ B || 22 γκλόμπαις ABR:
κλόμπαις Y: γκλόμπες z || 24 βαρέως Ag: βαρύτατα Ar | ἀποδίδοντες R: ἀπὸ δίδοντες AB |
λαμβάνουν AB: λαμβάνουσιν R || 27 μὴ AR: μὴ B | τζεβαχειρικά B || 29 πρωτύτερα z:
πρωτήτερα ABRY.

1 zeci de zile sau cel mult şaizeci. Şi foile de zestre, într-acestaşi chip preţuite, să se treacă în condice, care condici să se păzească pe la mînăstirile ceale mari, în orice eparhie să va face nunta, ca să nu să întîmple vreodinioară prigoniri şi jurămînturi pentru răpunerea foilor de zestre.

5 2. După ce să va preţui zestrea într-acestaş chip şi o va priimi ginerile, să iscălească însuşi foaia de zestre adecă cum că s-au mulţumit pe acea zestre şi să nu ceară alte lucruri de mai mare preţ. Să fie întărită foaia de zestre şi de către arhieriu sau de către episcopi din partea locului ori iscălită de marturi vrednici de credinţă spre dovadă mai bună, ca oricînd
10 să va întîmpla trebuinţă de dovadă, să nu fie siliţi la jurămînt, nefiind marturi iscăliţi; şi așa în urmă să fie dator atît el cît şi moştenitori lui de a întoarce acea zestre deplin fără de nici o lipsă, adică întocmai după
aceia preţuire.

3. Iară cînd de acum înainte nu să va face această preţuire la această
15 orînduită vreme, să nu aibă nici o datorie bărbatul nici moştenitori lui să împlinească deplin zestrea ce să coprinde în foaia de zestre, ci muerea sau moştenitori eii să-şi ia numai cîte lucruri de ale zestri să vor găsi, însă din ceale mişcătoare ce hotărîm mai sus să se preţuiască, iar celelalte
ce să vor fi stricat cu purtarea de multă vreme, să le piarză, fiindcă s-au
20 lenevit, de n-au făcut preţuirea la vremea' cea orînduită.

4. Cheltuelele ceale mai cumpătate care va face bărbatul la dresul
lucrurilor de zestre, ca cum am zice la dresul casi sau la sădiri de vii sau
la boala Țiganilor, să nu aibă a le cere după moartea soţii sale ce nu va fi
făcut copii, ca unul ce are datorie a avea toată purtarea de grijă a casi;
25 iar cheltuiala care va face la vreun lucru de iznoavă şi din temelie pentru
folos şi adăogire de venit, aceia iaste a să scădea din zestre.

*5. Fraţi cei săraci să fie siliţi de a mărita pe surorile lor după puterea
lor, dar să păzească cinstea neamului lor, adecă de a nu le mărita după
obrazе proaste şi defăimate, pentru ca să scape cu aceasta de cheltue-

2 condici *om Ag* || 2—3 păzească pe la mînăstirile ceale mari Ar : păstreze la bisericile
cele de seamă Ag || 3—4 să întîmple vreodinioară prigoniri Ar : urmeze vreodată certe Ag ||
6 s-au mulţumit Ar : a aprobat Ag || 7 mare Ar : greu Ag || 9 bună Ar : vădită Ag ||
10—11 nefiind marturi iscăliţi Ar : din lipsă de mărturie Ag || 11 în urmă să Ar : să mai Ag ||
12 întocmai *om Ag* || 14 să va face Ar : s-a făcut Ag | la Ar : în Ag || 16 să coprinde Ar :
se arată Ag || 18 însă Ar : *om Ag* || 19 purtarea Ar : uzarea Ag || 19—20 s-au lenevit Ar : au
neglijat Ag || 21 ceale mai cumpătate *om Ag* | la dresul Ar : la vreo îmbunătăţire cumpă-
tată şi necesară sau la dresul Ag || 22 după zestre *ad* ale femeii Ag : *om Ar* || 22—23 dresul
casi ... boala Ar : la o clădire sau sădire sau sănătate a Ag || 23—24 ce nu va fi făcut Ar :
fără de Ag || 25—26 cheltuiala...zestre Ar : dacă a cheltuit la clădiri din temelie spre folos
şi venit, atunci au să se scadă din zestre cheltuielile pentru unele ca acestea Ag || 28 neamului
Ar : şi nobleţa Ag || 29 proaste şi defăimate Ar : de rînd şi netrebnice Ag | scape Ar : scape
cu desăvîrşire Ag.

τεσσαράκοντα ἡμερῶν ἢ τὸ πολὺ ἐξήκοντα· καὶ τὰ προικοσύμφωνα οὕτω ξετι- 1
μημένα νὰ καταγράφονται εἰς κώδικας, οἵτινες νὰ σφύζονται εἰς τὰς ὑπερεχούσας
ἐκκλησίας, εἰς ὅποιανδήποτε ἐπαρχίαν ἤθελε γένει ὁ γάμος, διὰ νὰ μὴ ἀκολουθῶσι
ποτε ἔριδες καὶ ὄρκοι διὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν προικοσυμφῶνων.

2. 'Αφ' οὗ δὲ ξετιμηθῇ ἡ προίξ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον καὶ τὴν δεχθῇ ὁ 5
γαμβρός, νὰ ὑπογράψῃ ὁ ἴδιος τὸ προικοσύμφωνον, ὅτι δηλ(αδῆ) ἔστερξε τὴν προίκα
ἐκείνην καὶ νὰ μὴ ζητῇ ἄλλα πράγματα βαρυτέρας τιμῆς· νὰ εἶναι δὲ ἐπικυρωμένον
τὸ προικοσύμφωνον καὶ παρὰ τοῦ ἀρχιερέως ἢ κατὰ τόπον ἐπισκόπων ἢ ὑπογε-
γραμμένον παρ' ἀξιοπίστων μαρτύρων πρὸς φανερωτέραν ἀποδείξειν καὶ διὰ νὰ
μὴν βιάζονται εἰς ὄρκον διὰ τὸ ἀμάρτυρον χρεῖας τυχούσης ἀποδείξεως· καὶ οὕτω 10
νὰ ἐνέχεται πλέον τόσον αὐτός, ὅσον καὶ οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ εἰς τὸ νὰ ἐπιστρέψουν
σῶαν τὴν προίκα καὶ ἀνελλιπῆ κατὰ τὴν ξετίμησιν δηλ(αδῆ) ἐκείνην.

3. "Όταν δὲ τοῦντεῦθεν δὲν γένη αὐτῇ ὁ ξετίμησις εἰς τὸν διωρισμένον τοῦτον
καιρόν, νὰ μὴν ἔχη κανένα χρέος ὁ ἀνὴρ μῆτε οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ νὰ ἀπογεμί-
ζουσι σωστὴν τὴν προίκα, ὅπου φαίνεται εἰς τὸ προικοσύμφωνον, ἀλλ' ἡ γυνὴ ἢ 15
οἱ κληρονόμοι αὐτῆς νὰ λαμβάνωσι μόνον τὰ ὅσα πράγματα τῆς προικὸς εὐρεθῶσι
ἀπὸ τὰ κινητὰ, ὅπου ἀποφασίζομεν ἀνωτέρω νὰ ξετιμῶνται, τὰ δὲ λοιπὰ διαφθα-
ρέντα ἐκ τῆς πυλυχρονίου τριβῆς νὰ τὰ χάνωσι, μὲ τὸ νὰ ἡμέλησαν καὶ δὲν ἔκαμαν
τὴν ξετίμησιν εἰς τὸν διωρισμένον καιρόν.

4. Τὰ ἐξοδα, ὅπου ἤθελε κάμει ὁ ἀνὴρ εἰς μετρίαν καὶ ἀναγκαίαν βελτίωσιν, 20
εἴτου ἐπισκευὴν τῶν προικιμαίων τῆς γυναικὸς πραγμάτων, οἷον εἰπεῖν περὶ οἰκο-
δομῆν ἢ φυτεῖαν ἢ ὑγίειαν τῶν κατζίβελων, νὰ μὴν ἔχη νὰ τὰ πρετεντέρη μετὰ
θάνατον τῆς ἀπαίδου συζύγου του, ὡς ἀπαραιτήτως ὀφείλων ἔχειν πᾶσαν τὴν κατ'
οἶκον πρόνοιαν. Εἰ δὲ ἐξοδιάσῃ εἰς οἰκοδομὰς ἐκ θεμελίου πρὸς συμφέρον καὶ εἰσό-
δημα, τότε ἔχουν νὰ ὑφείλονται ἐκ τῆς προικὸς τὰ περὶ τῶν τοιούτων ἐξοδα. 25

5. Οἱ πτωχοὶ ἀδελφοὶ νὰ βιάζονται νὰ ὑπανδρεύωσι τὰς ἀδελφὰς αὐτῶν
κατὰ τὴν δύναμίν τους, νὰ φυλάττουσι ὅμως τὴν τιμὴν καὶ τὴν εὐγένειάν τους, εἰς
τὸ νὰ μὴ τὰς ὑπανδρεύουσι δηλ(αδῆ) μὲ πρόσωπα εὐτηλῆ καὶ ἀχρεῖα, διὰ νὰ

3 γένει: z: γένη ABRY || 5 'Αφ' οὗ ABRY: 'Αφοῦ z || 10 ὄρκον AR: ὄρκους B ||
12 προίκα AR: προίκαν B | ἀνελλιπῆ z: ἀνελλειπῆ ABRY || 14| κανένα χρέος ὁ ἀνὴρ AB: χρέος
ὁ ἀνὴρ τελείως R || 18 ἡμέλησαν AB: ἀμέλησαν R || 20 ἤθελεν B | κάμει z: κάμη ABRY ||
21 ἐπισκευὴν AB: κατασκευὴν in margine ἐπισκευὴν R || 22 πρετεντέρη BR: πρεντεντέρη AY ||
24 θεμελίου AB: θεμελίον R || 28 μὴ AB: μὴν R.

- 1 lile zestrilor ; asemenea și frații cei bogați să fie siliți de a mărita pe surorile lor după averea ce au lăsat tatul lor la moartea lui, însă de nu să va întâmpla vreo întâmplare dovedită și să va împuțina averea și vor sărăci copii.
- 5 *6. Unii frați ca aceștia ori săraci sau bogați să aibă netăgăduită datorie, cînd vor mărita pe surorile lor, să le mărite cu știrea rudelor lor celor mai de cinste și cu știrea arhierelui locului, pentru ca să nu să întâmple ca unii din scumpete și alții din neavere să dea pe surorile lor pe la bărbați de necinste și de neam prost ; să aibă și această netăgăduită
- 10 datorie a face după moartea părinților lor catastih curat de toată averea părinților lor, multă sau puțină ce au rămas, asemenea și de datorie, care catastih să se adevereze de către arhierul locului sau și de către alte obraze vrednice de credință, ca să fie aceasta o povată, în vreme ce înzestrează surorile lor ; iar cei ce vor călca această hotărîre, să fie supuși
- 15 pedeapsi sau pagubei.

7. Din întâmplările ceale fără de veste care strică zestria muerii, precum iaste pornirea oștirilor vrăjmășăști sau a tîlharilor, ori focul ori cutremurul ori potopul apelor, din care de să va întâmpla a să surpa mori sau case, a să părăgini vii sau a să sluti moșii de zestre, să nu să dea platnic

20 nicidecum bărbatul, nici moștenitorii lui, ci paguba aceia să fie a mueri, afară numai de să va dovedi că bărbatul lucrurile ale însuș lui le-au scăpat, iar ale mueri lui, din răotate și nepurtare de grijă, le-au lăsat să se răpue, căci dovedindu-să una ca aceasta, negreșit să oșindește și bărbatul și moștenitorii lui, spre a le plăti deplin.

- 25 8. Muerea după moartea bărbatului ei, de va fi în oraș, negreșit să facă catastih curat de averea bărbatului ei, asemenea și de lipsa zestrii ei, în soroc de șase luni, după moartea bărbatului ei ; iară de va fi afară la țară, unde nu iaste aproape oraș, să aibă soroc de un an după moartea bărbatului ei să facă acel catastih, pentru ca să-ș ia lipsa zestrii ce va arăta prin
- 30 bună dovadă, care lipsă are să o ceară însuș muerea de la moștenitorii

2 la moartea Ar : în timpul morții Ag | însă Ar : afară numai Ag || 2-3 să va întâmpla Ar : s-a întîmplat Ag || 3 întâmplare dovedită Ar : împrejurare evidentă Ag || 5 netăgăduită Ar : de neînlăturat Ag || 6 vor mărita Ar : au să mărite Ag || 7 arhierului Ar : arhierilor Ag || 8 scumpete Ar : sgrîcnie mărunță Ag || 9 neam prost Ar : neînsemnați Ag || 10 curat Ar : curat și desăvîrșit Ag || 12 catastih om Ag || 13 alte obraze Ar : alți oameni Ag || 14 vor călca această hotărîre Ar : se abat Ag || 14-15 supuși... pagubei Ar : vinoați de pedeapsă sau de pagubă Ag || 16 Din AR : Dă B | întâmplările ceale fără de veste Ar : împrejurările extraordinare Ag || 17-18 cutremurul BR : cutremul A || 18 să va întâmpla Ar : s-a întîmplat Ag || 18 mori Ar : ori mori Ag || 19 case ... platnic Ar : case de zestre și se vor strica vile de zestre sau moșiile, să nu se păgubească Ag || 25 și 27 va fi Ar : este Ag || 26 asemenea Ar : totdeauna Ag | zestrii ei Ar : zestrii ei BR || 27 soroc Ar : răstimp Ag || 29 arăta Ar : înfățișa Ag.

ἀποφεύγουν τελείως με τοῦτο τὰ ἔξοδα τῶν προικῶν. Ὁμοίως καὶ οἱ πλοῦσιοι ἀδελφοὶ 1
 νὰ βιάζονται νὰ ὑπανδρεύσι τὰς ἀδελφάς αὐτῶν κατὰ τὴν περιουσίαν, ὅπου
 ἄφησεν ὁ πατὴρ αὐτῶν εἰς τὸν καιρὸν τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἔξω μόνον ἂν τύχη
 καμμία περίστασις φανερά καὶ ὀλιγοστεύση ἢ περιουσία καὶ δυστυχίσουν τὰ παιδιά.

6. Οἱ τοιοῦτοι ἀδελφοί, εἴτε πτωχοὶ εἴτε πλοῦσιοι, νὰ ἔχουν χρέος ἄφευκτον, 5
 ὅταν ἔχουν νὰ ὑπανδρεύουν τὰς ἀδελφάς των, νὰ τὰς ὑπανδρεύουν με τὴν εἶδησιν
 τῶν τιμιωτέρων συγγενῶν τους καὶ με τὴν εἶδησιν τῶν ἀρχιερέων τοῦ τόπου, διὰ
 νὰ μὴ συμβῆ, ὅπου οἱ μὲν διὰ φειδωλίαν, οἱ δὲ διὰ ἀπορίαν νὰ δώσουν τὰς ἀδελφάς
 αὐτῶν εἰς ἀτίμους καὶ ἀσήμους ἄνδρας. Νὰ ἔχουν δὲ καὶ τοῦτο χρέος ἄφευκτον 10
 νὰ κάμουν μετὰ θάνατον τῶν γονέων αὐτῶν καταγραφὴν καθαρὰν καὶ τελείαν τῆς
 περιουσίας ὅλης ἐκείνων, πολλῆς ἢ ὀλίγης, ὅπου ἔμεινεν, ὁμοίως καὶ τοῦ χρέους,
 ἥτις νὰ ἐπιβεβαιουῖται ἀπὸ τοῦ κατὰ τόπον ἀρχιερέως ἢ καὶ παρ' ἄλλων ἀξιοπίστων
 ἀνθρώπων, διὰ νὰ εἶναι τοῦτο μία ὀδηγία, ὅταν προικίζουσιν τὰς ἀδελφάς των, οἱ
 δὲ παραβαίνοντες νὰ εἶναι ἔνοχοι παιδείας ἢ ζημίας.

7. Ἀπὸ τὰ ἐκστρατορινάρια περιστατικά, ὅπου φθείρουσιν τὴν προῖκα τῆς 15
 γυναικός, καθὼς εἶναι ἡ ὀρμὴ τῶν ἐχθρικῶν στρατευμάτων ἢ τῶν ληστῶν ἢ πυρ-
 καϊὰ ἢ σεισμός ἢ πλημμύρα ὑδάτων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τύχη νὰ γκρεμισθῶσιν ἢ μύλοι
 ἢ αἱ προικιμαῖαι οἰκίαι καὶ νὰ χαλασθῶσιν τὰ ἀμπέλια τῆς προικὸς ἢ αἱ μουσαίαι,
 νὰ μὴ ζημιώνεται τελείως ὁ ἀνὴρ καὶ οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ ζημία αὐτῆ νὰ 20
 ἀκολουθῆ εἰς τὴν γυναῖκα, ἔξω μόνον ἂν ἀποδειχθῆ, ὅτι ὁ ἀνὴρ ἐθελοκακήσας καὶ
 ἀμελήσας τὰ μὲν ἴδια αὐτοῦ διέσωσε, τὰ δὲ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ ἀφῆκε νὰ χαθῶσιν,
 ὡσὰν ὅπου τοῦτου ἀποδεικνυμένου ἐξάπαντος νὰ καταδικάζεται καὶ ὁ ἀνὴρ καὶ 25
 οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ εἰς τὴν σῶαν ἀποπλήρωσιν.

8. Ἡ γυνὴ μετὰ θάνατον τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, εἰ μὲν ἐν πολιτείᾳ ἐστίν, ἐξά- 25
 παντος νὰ κάμνη καταγραφὴν καθαρὰν τῆς περιουσίας τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, ὁμοῦ
 καὶ τῆς λείψας τῆς προικὸς αὐτῆς, εἰς διάστημα ἕξ μηνῶν ὕστερον ἀπὸ τὸν θάνατον
 τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς· εἰ δὲ εἶναι ἔξω εἰς τὴν τζάραν, ὅπου δὲν εἶναι πολιτεία κοντά,
 νὰ ἔχη διορίαν ἕνα χρόνον μετὰ θάνατον τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς νὰ κάμνη τὴν καταγραφὴν,
 διὰ νὰ λαμβάνη τὴν λείψαν τῆς προικὸς αὐτῆς, ὅπου ἤθελε παραστήσει διὰ καλῆς

2 ὑπανδρεύουσιν B || 4 δυστυχίσουν z: δυστυχίσουν ABRY | παιδιά R || 7 τοῦ ἀρχιε-
 ρέως Ar || 11 ἐκείνων AB: ἐκείνης R: τῶν γονέων τους Ar || 12 ἀπὸ ABR: ὑπὸ z || 17 πλημμύρα
 B: πλυμμύρα AR | γκρεμισθῶσιν AB: γκρεμισθῶσιν R | ἢ AB: ἢ *corrigen*s οἱ R, *fortasse*
scribendum ἢ οἱ: *om* Ar || 23 σῶαν BR: σῶσαν A || 29 παραστήσει z: παραστήση ABRY.

1 bărbatului ei pînă la doazeci de ani după moartea bărbatului său, iară
nu mai mult peste acest soroc; iar de va muri și muerea, pînă a nu să
împlini acel soroc de doazeci de ani, atunci moștenitorii ei, de vor fi
ajunși de vîrstă, să aibă a-și cere acea dreaptă moștenire a zestri ei,
5 însă fără de acea prelungire de vreme, sau de nu vor fi ajunși de vîrstă,
să aibă a cere acea zestre curatorii lor, adică cei ce, le vor fi purtători de
grijă, sau rudele lor ceale de alătura ca din partea acelor nevîrstnici.

9. Iară cînd muerea după moartea bărbatului său să va lenevi și nu va
face catastih de averea bărbatului ei și de lipsa zestri ei în sorocul de șase
10 luni sau de un an, atunci să nu mai aibă dreptate să ceară lipsa de
zestre și să nu i să mai asculte jalba nici a ei nici a moștenitorilor ei.

10. De vreme ce bărbatul are să stăpînească cu desăvîrșită stăpînire
copii țiganilor de zestre ai soției lui, pentru aceia să fie și el dator să dea
soției lui și moștenitorilor ei toți țigani deplin, adică cîte suflete să vor
15 coprinde în foia de zestre că s-au dat; care măcar că este împotriva
pravililor, care pravili zic că sporiul și lipsa robilor spre muere caută,
dară am socotit Domniia mea, că bărbatul de nu va avea despre o parte
mîngîierea împărțășiri rodului și despre alta grija pentru scăderea ce să
va întîmpla a țiganilor ce să coprinde în foia de zestre, poate să se lene-
20 vească spre a nu mai căuta pe țigani, cînd să vor întîmpla a fugi, nici va
griji de a-i căuta, cînd să vor bolnăvi, și cea după urmă poate să-i și dîrvă-
rească fără de socoteală și din iuțimea și cruzimea lui să fugă; și să se
păgubească muerea fără de dreptate.

*PENTRU MOȘTENIRE

25 1. După ce să va înzestra fata de părinții ei, să nu aibă nicidecum
voe după moartea părinților ei să între în moștenirea lor, cu cuvînt ca să
pue și zestrea ei la mijloc, ci să rămîie mulțămîită pe zestrea ce va fi luat.

2 — 7 de va muri ... purtători de grijă Ar: dacă femeia a murit în curînd, moștenitorii ei să revendece dreptul de moștenire îndată fără de o prelungire atît de mare de vreme, sau înșiși moștenitorii, dacă sînt de vîrstă împlinită, sau curatorii lor Ag || 7 din partea Ar: reprezentanți personali ai Ag || 8 să va lenevi Ar: va neglija Ag || 8—9 va face Ar: face Ag || 9 sorocul de Ar: răstimpul celor Ag || 10 dreptate Ar: drept Ag || 11 jalba om I || 13 și el om Ag || 14 lui om Ag | ei Ar: aceleia Ag | țigani Ar: țiganii de zestre Ag || 14—15 să vor coprinde Ar: se arată Ag Bg: se vor arăta Rg || 15 este Ar: și apare Ag || 16 pravili zic Ar: arată expres Ag | lipsa Ar: împușinarea Ag | spre muere caută Ar: pe femeia o privește Ag || 17 dară ... mea Ar: socotînd totuși Ag | va avea despre Ar: nu are pe de Ag || 18 și despre Ar: iar pe de Ag | grija Ar: grija de răspunderea Ag || 19—22 să se lenevească ... cruzimea Ar: să neglijeze căutarea fugarilor, să n-aibă grijă de boala lor și în sfîrșit poate să-i maltrateze și din cruzimea și asprimea Ag || 22 lui Ag: lor Ar.

ἀποδείξεως· τὴν ὁποῖαν λείψαν ἔχει νὰ τὴν ζητῆ ἢ ἴδια γυνὴ ἀπὸ τοὺς κληρονόμους 1
 τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἕως εἴκοσι χρόνους μετὰ θάνατον τοῦ ἀνδρὸς τῆς, οὐχὶ δὲ περαι-
 τέρω ταύτης τῆς διορίας· εἰ δὲ ἀρτίως ἀποθάνῃ ἢ γυνὴ, οἱ κληρονόμοι αὐτῆς νὰ
 διεκδικοῦν τὸ κληρονομικὸν δίκαιον προσεχῶς χωρὶς τοσαύτην παράτασιν χρόνου,
 ἢ οἱ ἴδιοι κληρονόμοι, ἂν εἶναι ἡλικίας καθεστηκυίας, ἢ οἱ κουράτορες αὐτῶν ἢ 5
 οἱ ἐκ πλαγίου συγγενεῖς αὐτῶν ὡς ἐκ προσώπου τῶν ἀνηλίκων.

9. Ἄν ὅμως ἢ γυνὴ μετὰ θάνατον τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἀμελήσῃ καὶ δὲν κάμῃ
 τὴν καταγραφὴν τῆς περιουσίας τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς καὶ τὴν λείψαν τῆς προικὸς τῆς
 εἰς τὸ διάστημα τῶν ἑξ μῶν ἢ τοῦ ἑνιαυτοῦ, τότε πλέον νὰ μὴν ἔχῃ δίκαιον νὰ
 ζητῆ λείψαν τῆς προικὸς καὶ νὰ μὴν εἰσακουέται ἢ ἀγωγὴ τῆς μήτε τῶν κληρονό- 10
 μων τῆς.

10. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀνὴρ ἔχει νὰ ἐξουσιάζῃ μὲ τελείαν δεσποτείαν τὰ παιδιά
 τῶν προικιμαίων κατ'ζιβέλων τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, διὰ τοῦτο νὰ εἶναι χρεώστης
 νὰ ἀποδίδῃ εἰς τὴν γυναῖκα καὶ εἰς τοὺς κληρονόμους ἐκείνης ὅλους τοὺς κατ'ζι-
 βέλους τῆς προικὸς σώους, ὅσας ψυχὰς δηλαδὴ φαίνεται εἰς τὸ προικοσύμφωνον 15
 πῶς ἐδόθησαν· τὸ ὁποῖον ἀγκαλὰ καὶ φαίνεται ὑπεναντίον εἰς τοὺς νόμους, ὅπου
 ῥητῶς ἀποφαίνονται, πῶς ἢ αὔξησις καὶ ἢ μείωσις τῶν σκλάβων ἀφορᾷ τὴν γυναῖκα,
 ἐννοήσαντες ὅμως ὅτι, ἐὰν ὁ ἀνὴρ δὲν ἔχῃ ἔνθεν μὲν τὴν παραμυθίαν τῆς τοῦ καρποῦ
 ἀπολαύσεως, ἔνθεν δὲ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐνοχῆς εἰς τὴν συμβᾶσαν ὕφεισιν τῶν ἐν τῷ
 προικοσυμφῶνῳ περιεχομένων κατ'ζιβέλων, ἢμπορεῖ νὰ ἀμελῇ τὴν ἀνάκλησιν τῶν 20
 φυγάδων, νὰ μὴ προνοῇ τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν καὶ τέλος ἢμπορεῖ νὰ τοὺς μαλτρατάρῃ
 καὶ ἐκ τῆς ὀμότητος καὶ σκληρότητος αὐτοῦ νὰ φύγουν καὶ νὰ ζημιώνεται ἢ γυνὴ
 ἀδίκως.

ΠΕΡΙ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

1. Ἄφ' οὗ ἢ θυγάτηρ προικισθῆ ἀπὸ τοὺς γονεῖς αὐτῆς, νὰ μὴν ἔχῃ τελείως 25
 ἄδειαν μετὰ θάνατον τῶν γονέων αὐτῆς νὰ ἐμβαίνειν εἰς τὴν κληρονομίαν ἐκείνων
 μὲ λόγον, ὅτι νὰ κάμῃ συνεισφορὰν τῆς προικὸς αὐτῆς, ἀλλὰ νὰ μένῃ εὐχαριστημένη
 εἰς τὴν προῖκα, ὅπου ἤθελε λάβει.

8 ἀνδρὸς αὐτῆς AB: ἀνδρὸς τῆς R | προικὸς τῆς AB: προικὸς αὐτῆς R || 9 et 10 μὴν
 ABR: μὴ z || 13 post εἶναι ad καὶ αὐτὸς Ar || 14 γυναῖκα Ag: γυναῖκά του Ar || 15 φαίνεται
 AB: φαίνονται R: περιέχονται Ar || 18 ἔχει ABR: ἔχῃ correxit altera manus in R | παρα-
 μύθια B || 24 Ἄφ' οὗ ABRY: ἀφοῦ z || 26 μετὰ ABR: μετὰ τὸν Y || 28 λάβει z: λάβῃ ABR.

1 *2. Iară cînd o fată după moartea părinților ei să va înzestra de către
 frații ei numai din ceale părintești cu mai puțină zestre decît s-au înzestrat
 mai nainte altă sor a ei, încă trăind părinți, și va fi această scădere din
 pricina părintești datorii ce să va fi întîmplat după măritișul fetei dintii,
 5 și la urmă să va întîmpla să moară vreun frate bogat și fără de copii,
 atunci frații ceilalți negreșit să aibă datorie a face una dintru aceste doao,
 adecă sau să împlinească zestrea cei de-a dooa fetei cu asemenea sumă,
 după cum s-au înzestrat și cea dintii, sau să pue la mijloc toate ceale de
 însuș agonisite lucruri ale acelu frate mortu și să le împartă deopotrivă
 10 cu acea sor a lor ce au luat zestre mai puțină. Însă aceasta să se urmeze,
 cînd nu vor avea și alte surori nemăritate, carele să aibă trebuință de ajuto-
 riul fraților, spre a să mărita, și de va fi averea acelu frate bogat ce au
 muir, atîta, încît să fie destulă, spre a lua și frați partea lor ce li să cuvine,
 și să se mărite și cealealte surori și să se împartășască și sora lor cea
 15 năpăstuită cu zestre mai puțină.

*3. Iară pentru căminurile părintești s-au hotărît că acela să numește
 și iaste cămin, din care să trage și porecla și neamul familii aceia, (iar
 nu să numesc toate moșiile căminuri), la care acest cămin pururea să
 aibă protimisis cu deosebit privileghiu numai cei ce sînt parte bărbătească,
 20 adică rudele ceale ce să trag dintr-înșii, (care să numesc aniondes¹⁾), pînă
 la fii și nepoți de feciori, și ceale de alătura rude pînă la nepot de frate,
 pentru ca să nu-ș piarză porecla neamului, iar nu și partea femeiască, căci
 nu are atîta cuvînt de îndreptare a cere căminul părintesc, pentru a nu-ș
 pierde numele familii, fiindcă muerea să numește după porecla bărbat-său :
 25 dar cu toate acestea are și ea protimisis la acel cămin, făcînd această
 cerere în vremea cea orînduită, pentru rudenie.

1 Iară cînd Ar : Dar dacă Ag | părinților Ar : tatălui Ag || 2 după înzestrat ad întim-
 plător Ag || 3—4 va fi ... întimplat Ar : s-a întimplat să se fi făcut aceasta din vina unei
 datorii lăsate de părinți, pe care părinții au făcut-o Ag || 5 la urmă să va întimpla Ar : și
 s-a întimplat după aceea Ag | și Ar : om Ag || 6 frații ceilalți Ar : ceilalți frați și surori Ag |
 aceste Ar : om Ag || 7 zestrea Ar : om Br | asemenea Ar : aceeași Ag || 8 după cum
 Ar : cu care Ag || 9 acelu frate Ar : fratelui Ag || 10 Însă Ar : și Ag | să se urmeze Ar :
 om Ag || 11 vor avea Ar : au Ag | carele Ar : care adică Ag || 12 va fi Ar : este Ag || 13 fie
 destulă Ar : să ajungă Ag || 17 să trage și Ar : se păstrează Ag | și neamul familii aceia
 om B || 19—20 numai ... aniondes (*sic*) Ar : partea bărbătească, descendenții adică Ag ||
 22—24 căci ... porecla Ar : care n-are legătură cu aceasta prin faptul că ia numele Ag ||
 23 nu-ș ABR : nu să I || 25 la acel cămin Ar : om Ag || 26 pentru rudenie pune după 25 :
 "acestea" Ag.

1) „aniondes” ascendenți; dar ar trebui „cationdes” descendenți, ca în textul grecesc.

2. "Αν όμως μία θυγάτηρ μετά θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτῆς προικισθῆ 1
 τῶν πατρικῶν μόνον ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς αὐτῆς με ὀλιγωτέραν προῖκα ἀπὸ
 ὅσην τυχὸν ἐπροικίσθη πρότερον ἄλλη ἀδελφῇ ἐκείνης, περιόντων ἔτι τῶν γο-
 νέων, καὶ συμβῆῖ νὰ γένη τοῦτο ἀπὸ ἐνοχλὴν καταλειμμένου πατρικοῦ χρέους,
 ὅπου ἔτυχε νὰ ἀκολουθήσῃ τοὺς γονεῖς ὕστερον ἀπὸ τὴν ὑπανδρείαν τῆς πρώτης 5
 θυγατρὸς, καὶ τύχη μετὰ ταῦτα νὰ ἀποθάνῃ ἄτεκνος κανέννας ἀδελφὸς πλουσίος,
 τότε τὰ λοιπὰ ἀδέλφια νὰ ἔχουν χρέος ἀφευκτον νὰ κάμουν ἓνα ἀπὸ τὰ δύο, ἢ νὰ
 ἀπογεμώσουν δηλ(αδῆ) τὴν προῖκα τῆς δευτέρας θυγατρὸς με τὴν ἰδίαν ποσότητα,
 ὅπου καὶ ἡ πρώτη ἐπροικίσθη, ἢ νὰ βάζουν εἰς μέσον ὅλα τὰ ἰδιόκτητα πράγματα 10
 τοῦ θανόντος ἀδελφοῦ καὶ νὰ τὰ μοιράζωνται ἐξίσου με τὴν ἀδελφὴν τους ἐκείνην
 ὅπου ἔλαβε τὴν ὀλιγωτέραν προῖκα· καὶ τοῦτο ὅταν δὲν ἔχουν καὶ ἄλλας ἀδελφὰς
 ἀγάμους, χρῆζούσας δηλαδὴ τῆς τῶν ἀδελφῶν ἐπικουρίας πρὸς τὴν ὑπανδρείαν,
 καὶ ἂν εἶναι τόση ἡ περιουσία τοῦ θανόντος ἐκείνου πλουσίου ἀδελφοῦ, ὅπου νὰ
 ἐξαρκέσῃ εἰς τὸ νὰ λάβουν καὶ οἱ ἀδελφοὶ τὸ ἀνῆκον αὐτοῖς μέρος καὶ νὰ ὑπαν- 15
 δρευθοῦν καὶ αἱ λοιπαὶ ἀδελφαὶ καὶ νὰ μεθέξῃ καὶ ἡ ἀδικηθεῖσα με τὴν ὀλιγωτέραν
 προῖκα.

3. Διὰ δὲ τὰ πατρικὰ καμίνα ἀπεφασίσθη, ὅτι ἐκεῖνο λέγεται καὶ εἶναι καμίनि,
 ἀπὸ τὸ ὁποῖον σφύζεται ἡ σκλιτάδα καὶ τὸ γένος τῆς φαμιλίας ἐκείνης, (ὄχι δὲ ὅλα
 τὰ μούλκια νὰ λέγωνται καμίνα), εἰς τὸ ὁποῖον τοῦτο καμίनि νὰ ἔχουν με ξεχωριστὸν
 προνόμιον πάντοτε προτίμησιν οἱ ἄρῆνες οἱ κατιόντες δηλ(αδῆ) μέχρι υἱῶν καὶ 20
 ἐγγόνων, καὶ οἱ ἐκ πλαγίου μέχρι ἀνεψιοῦ, διὰ νὰ μὴ χάσουν τὴν σκλιτάδα τοῦ
 γένους, ὄχι ὅμως καὶ τὸ θῆλυ, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει σχέσιν πρὸς αὐτό, με τὸ νὰ
 λαμβάνῃ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀνδρός. Διὰ τὴν συγγένειαν ὅμως ἔχει καὶ αὐτὴ τὴν
 προτίμησιν, ἐν καιρῷ ὅμως τῷ διωρισμένῳ κάμουσα αὐτὴν τὴν ζήτησιν.

3 τυχὸν om Ar || 6 κανέννας R || 8 ἀπογεμώσουν AB: ἀπογεμίζου R || 10 ἐξίσου ABRY:
 ἐξ ἴσου z || 11 post τοῦτο ad νὰ ἀκολουθήσῃ, Ar || 14 αὐτοῖς B et altera manu corrigente
 in R: αὐτῆς AY: αὐτῶν Ar || 17 καμίνα ABRY: καμίνα z || 18 ἡ Ag: καὶ ἡ Ar | φαμιλλίας
 ABY: φαμελλας R || 19 καμίνα ABY: κάμινα R: καμίνα z || 23 διὰ τὴν συγγένειαν transponit
 post 24 διωρισμένῳ Ar || 24 post προτίμησιν ad εἰς ἐκεῖνο τὸ καμίनि Ar.

1

*PENTRU TRIMIRIE

1. După cum prin regulă orînduește patriarhul Atanasie ce să zice și chesar, a treia parte iaste să urmeze, cînd copilul va muri nevîrstnec în urma unuia din părinții lui. Iar nevîrstnicia să înțelege însă la feciori

5 pînă la vîrstă de ani patrusprezece, iar la fata pînă la doisprezece ani.
 +2. Muerea ce au făcut copii cu bărbatul ei, după a căruia moarte de vor trăi acei copii, să aibă a lua muerea din averea bărbată-său parte întocmai cît un copil al ei, care parte să o aibă pentru hrana vieții, iar nu cu desăvîrșită stăpînire, adecă a o vinde sau a o dărui la alții, iară

10 de vor muri copii neajunși la vîrsta ce s-au zis mai sus, atunci ori de va făgădui muerea vădovie în viața ei, ori de pohtește a să mărita al doilea, (fiindcă au suferit iuțimea durerilor, întristările și primejdiile vieții din facerea de copii), să aibă a lua a treia parte cu desăvîrșită stăpînire, (afară numai de să va mărita a dooa oara nepăzind anul jălii, de vreme

15 ce atunci o vinovățește pravila a fi lipsită de acea parte), care a treia parte să o ia pururea, (de va fi cu putință)¹⁾, din ceale mișcătoare, priimind și ceale din zestrea ei, cîte să vor întimpla a fi oareșce ponosite, iară să nu le ceară noao cu puterea prețuirii.

+3. Muerea stearpă după moartea bărbatului ei să aibă a-ș lua zestrea

20 ei deplin, de va fi prețuită, iară de nu va fi prețuită la vremea cea orînduită să o ia, după cum să va afla, luîndu-și și darurile dinaintea nunți, însă cînd nu va fi datorie făcută de bărbată-său mai dinaintea nunți, iar nu și după nuntă. Să aibă a-ș lua și teoritra în loc de a treia parte, însă teoritra să numescu ceale ce-i va da bărbată-său a dooa zi după nuntă.

25 Asemenea și bărbatul în loc de a treia parte să aibă a-și lua așternutul patului și calul de ginere, sau orice alt i să va da înaintea nunți, fiindcă n-au făcut copii.

1 după trimirie ad adică a treia parte BR: om AI || 3 iaste Ar: are Ag | să urmeze A: să să urmeze BR | va muri Ar: a murit Ag || 4 unuia din părinții Ar: părintelui lui Ag|| 5 fata Ar: fete Ag|| 7 vor trăi acei copii Ar: trăiesc copiii Ag|| 7-8 parte ... al ei Ar: partea unui copil deopotrivă cu copiii ei Ag|| 8 pentru hrana vieții Ar: în folosință Ag || 9 adecă ... alții Ar: om Ag || 10 de vor ... sus Ar: dacă și mor înainte pubertății Ag || 10-11 va făgădui Ar: rămîne Ag|| 11 vădovie în viața ei Ar: în văduvie neînteruptă Ag || 12 au suferit ... întristările Ar: a încercat necazurile foarte iuți, durerile Ag || 14 de să va mărita ... jălii Ar: dacă n-a păzit anul de jale și s-a măritat a doua oară Ag || 15 a fi lipsită de acea parte Ar: la paguba împărțirii trimiriei Ag || 17 să vor întimpla Ar: se întimplă Ag | ponosite, iară Ar: uzate și Ag || 20 deplin, de va fi Ar: deplină, dacă e și Ag | de nu va fi Ar: dacă și nu e Ag | orînduită Ar: legiuită Ag || 21 după darurile ad ei Ag|| 22 va fi Ar: este Ag|| 24 ce-i va da Ar: ce i-au fost date de Ag || 26 de ginere Ar: om Ag | să va da Ar; se va fi dat Ag.

¹⁾ Semnele parantezei lipsesc în textul grecesc.

ΠΕΡΙ ΤΡΙΜΟΙΡΙΑΣ

1

1. Καθὼς νομοθετεῖ ὁ πατριάρχης Ἀθανάσιος, ὁ καὶ καῖσαρ, ἡ τριμοιρία ἔχει νὰ ἀκολουθῇ, ὅταν τὸ παιδί ἀποθάνῃ ἀνήλικον ὕστερον ἀπὸ τὸν γονέα αὐτοῦ ἢ ἀνηλικιότης δὲ αὐτὴ θεωρεῖται εἰς μὲν τὰ ἀρσενικὰ παιδιά μέχρι δεκατέσσαρας χρόνους τῆς ἡλικίας αὐτῶν, εἰς δὲ τὰ θηλυκὰ μέχρι δώδεκα χρόνων.

5

2. Ἡ γυνή, ὅπου ἔκαμε παιδιά μετὰ τὸν ἄνδρα τῆς, μετὰ θάνατον τοῦ ὁποῦ εἰ μὲν ζῶσι τὰ παιδιά, νὰ ἔχη νὰ λαμβάνῃ ἡ γυνή ἐκ τῆς τοῦ ἀνδρὸς περιουσίας ἐνὸς παιδὸς μοῖραν ἐξίσου μετὰ τοὺς παῖδας αὐτῆς, τὴν ὁποίαν μοῖραν νὰ τὴν ἔχη κατὰ χρῆσιν, οὐχὶ δὲ κατὰ τελείαν δεσποτείαν, εἰ δὲ καὶ ἀποθάνουν πρὸ τῆς ἡβης, τότε εἴτε χηρείαν ἐπαγγέλλεται ἡ γυνή διηνεκῆ, εἴτε εἰς δευτέρους γάμους ὀργᾶ (μετὰ τὸ νὰ ἐδοκίμασε τοὺς δριμυτάτους πόνους, τὰς λύπας καὶ τοὺς κινδύνους τῆς ζωῆς ἐκ τῆς παιδοποιίας), νὰ ἔχη νὰ λαμβάνῃ τριμοιρίαν κατὰ τελείαν δεσποτείαν, (ἐξω μόνον ἂν δὲν φυλάξῃ τὸν πένθιμον χρόνον καὶ δευτεροῦσανδρευθῇ, ὡς ἂν ὅπου τότε ὁ νόμος τὴν ὑπευθύνει εἰς ζημίαν τῆς ἀπολαύσεως τοῦ τριμοίρου), τὴν ὁποίαν τριμοιρίαν νὰ τὴν λαμβάνῃ, εἰ δυνατόν, ἀείποτε ἐκ τῶν κινητῶν, νὰ στέργῃ δὲ καὶ τὰ τῆς προικὸς τῆς ὅσα τύχουν διατριβέντα πως καὶ νὰ μὴ τὰ πρετεντέρη νέα μετὰ τὴν δύναμιν τῆς ζετιμησεως.

10

15

3. Ἡ στεῖρα γυνή μετὰ θάνατον τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς νὰ λαμβάνῃ τὴν προῖκα αὐτῆς σώαν, ἀνίσως καὶ εἶναι ζετιμημένη, εἰ δὲ καὶ δὲν εἶναι ζετιμημένη εἰς τὸν νενομισμένον καιρόν, νὰ τὴν λαμβάνῃ, ὡς εὔρεθῇ, λαμβάνουσα καὶ τὴν προγαμιαίαν αὐτῆς δωρεάν, ὅταν δὲν εἶναι χρέος τοῦ ἀνδρὸς τῆς πρὸ τῶν γάμων, οὐ μὴν δὲ καὶ μετὰ τοὺς γάμους γεγονός, λαμβάνουσα καὶ τὰ θεώρητρα ἀντὶ τριμοίρου. Θεώρητρα δὲ λέγονται τὰ δοθέντα εἰς αὐτὴν παρὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς κατὰ τὴν δευτέραν ἡμέραν τοῦ γάμου. Ὅμοίως καὶ ὁ ἀνὴρ ἀντὶ τοῦ τριμοίρου νὰ λαμβάνῃ τὸ κρεββατοστρώσιον καὶ τὸ ἄλογον ἢ εἰ τι ἄλλο ἤθελε τοῦ δοθῆ πρὸ τῶν γάμων μετὰ τὸ νὰ μὴν ἐτεκνοποίησε.

20

25

4 ἀνηλικιότης ABRY: ἀνηλικιότης z | αὐτὴ AB: αὐτὴ R|| 8 ἐξίσου ABR: ἐξ ἴσου z|| 9 post δεσποτείαν ad νὰ τὴν πωλήσῃ δηλαδὴ ἢ νὰ τὴν χάρισῃ εἰς τοὺς ἄλλους Ar|| 10 χηρείαν BR: χηρίαν A| ἐπαγγέλλεται ABR|| 16 πρετεντέρη ABR: πρετενδέρη z || 18 μετὰ ABR: μετὰ τὸν Y|| 19 ἀνίσως ABRY: ἂν ἴσως z|| 21 αὐτῆς om Ar|| 25 post ἄλογον ad δοθέν ὡς εἰς γαμβρόν Ar.

- 1 4. Muerea stearpă după moartea bărbatului său ce nici de la altă muere
nu i-au rămas cumvaș copii, de nu-i va lăsa în diiată legat, adecă danie,
măcar cît o jumătate de trimirie, i să dă dreptate a o lua pentru cel cu
linește de mulți ani traiul lor; asemenea iaste să se urmeze și la bărbat.
- 5 Însă, aceasta hotărîm a să urma, cînd mortului îi va rămînea avere¹⁾.
+5. Averea celui ce va muri făr de copii, să se facă trei părți, însă o
parte pentru sufletul mortului, și alta pentru obrazul ce trăește dintre soții
(însă de au făcut copii și au murit sau atunci în grab, sau pînă a nu ajunge
la vîrsta ce s-au zis mai sus, iar de va fi trecut al patrusprezecelea anu
10 feciorul și fata al doisprezecelea și vor fi murit, atunci, obrazul ce trăește,
iaste desăvîrșit stăpînitor și moștenitor pe ale mortului prin mijlocirea
copilului, după cum mai sus s-au arătat), și a treia parte părinților sau
moșilor celui mort. Dar toată acea avere să se prețuiască de oameni
vrednici de credință și deastoinici de a cunoaște și a deosebi prețul fieșcăruia
15 lucru, împreună și cu omul domnesc ce să va orîndui într-adîns pentru acea-
sta; și așa să iasă partea sufletului în bani, după cum mai pe larg aceasta
să coprinde și s-au orînduit în hrisovul ce s-au făcut pentru legata, (adecă
dăni ce să fac prin diiată) și alte mili; asemenea și ceilaltă a treia parte
care iaste să ia obrazul ce trăește al unuia din părinți, să se dea iarăși în
20 bani, răscumpărîndu-să ceale nemișcătoare de către rudele celui mort
din care să trage, sau și de către rudele de alătura, însă numai de către
frați, iar nu și de alți; măcar și în scris de vor fi lăsat în diiată lucruri
nemișcătoare pentru ceale zise doao părți, să nu să ție în seamă, ci să se
răscumpere. Iară de vor fi ceale nemișcătoare din cele ce să numesc cămi-
25 nuri, să nu să înstreineze de la neamul, de unde s-au tras cel mort, ci să
aibă putere și ceale mai de departe rude să le răscumpere cu bani.

1 nici Ar: n-are Ag || 2 nu i-au rămas cumvaș Ar: om Ag | nu-i va lăsa Ar: nu
i-a lăsat Ag || 2-3 adecă danie măcar Ar: om Ag || 3 i să... lua Ar: are dreptul să o ia Ag ||
4 lor Ar: lor împreună Ag | iaste Ar: are Ag || 5 hotărîm a să urma Ar: o înțelegem Ag |
mortului... avere Ar: partea care a murit, s-a săvîrșit din viață bine instărită Ag || 6 însă
om Ag || 7 sufletul mortului, și Ar: cele sufletești, Ag || 8 însă de Ar: dacă Ag || 9 va fi Ar:
a și Ag || 10 vor fi murit Ar: om Ag | obrazul ce trăește Ar: om Ag || 11 desăvîrșit stăpîni-
tor și Ar: de sineși imediat Ag | pe Ar: și pe cele Ag || 12 arătat Ar: spus Ag || 14 de a
cunoaște și a deosebi Ar: a judeca Ag || 15 ce să... într-adîns Ar: orînduit Ag || 17 să
coprinde Ar: se arată Ag | ce... pentru Ar: despre Ag || 17-18 (adecă... diiată) Ar:
om Ag || 19 unuia din părinți Ar: părintelui Ag | iarăși în Ar: cu Ag | 20-21 rudele
... trage Ar: ascendenții persoanei moarte Ag || 22 iar nu și Ar: și nu Ag | în scris de
Ar: expres se Ag || 23-24 să nu să ție... răscumpere Ar: om Ag || 24 vor fi Ar: sînt Ag ||
25 să înstreineze Ar: lipsească Ag | s-au tras cel mort Ar: s-a pornit partea ce a murit Ag.

1) În grecește εὐπορία implică sensul de o avere mai mare.

4. Ἡ στειρα γυνή μετὰ θάνατον τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς μὴ ἔχοντος παιῶδας ἀπὸ 1
 ἄλλης γυναικός, ἀν δὲν τῆς ἀφήσῃ εἰς τὴν διαθήκην λεγάτων ἴσον τοῦ ἡμίσεος τρι-
 μοίρου, δικαιούται νὰ τὸ λάβῃ διὰ τὴν τῶν πολλῶν χρόνων εἰρηνικὴν συμβίωσιν.
 ὁμοίως ἔχει νὰ ἐξακολουθῆται καὶ εἰς τὸν ἄνδρα. Ἐννοοῦμεν δὲ τοῦτο, ὅταν τὸ
 ἀποθανὸν μέρος τελευτήσῃ μὲ εὐπορίαν. 5

5. Ἡ περιουσία τοῦ θανόντος ἀτέκνου νὰ διανεμέται εἰς τρία· τὸ ἓν διὰ τὰ
 ψυχικά, τὸ ἄλλο διὰ τὸ ζῶν πρόσωπον ἐκ τοῦ ἀνδρογύνου, (ἀν ἔτεκνοποίησαν καὶ
 ἀπέθανον τὰ παιδιά ἢ παρὰ πόδας ἢ πρὸ τῆς ἡβης, εἰ δὲ καὶ ἐπέρασε τὸν δέκατον
 τέταρτον χρόνον τὸ ἀρρῆν καὶ τὸ θῆλυ τὸν δωδέκατον, τότε εἶναι καθ' αὐτὸ κλη-
 ρονόμον ἐμμέσως διὰ τοῦ παιδὸς καὶ τῶν τοῦ ἀποθανόντος, ὡς ἄνωθεν εἴρηται), 10
 καὶ τὸ τρίτον τοῖς γονεῦσιν ἢ τοῖς προγονεῦσι τοῦ ἀποθανόντος. Ὅλη ὅμως ἡ
 περιουσία νὰ ζητιμῆται ἀπὸ ἀνθρώπους ἀξιοπίστους καὶ ἰκανοὺς νὰ διακρίνουν τὴν
 τιμὴν ἐκάστου πράγματος, ὁμοῦ καὶ μὲ τὸν ἐπὶ τούτῳ διωρισμένον ἀθθεντικὸν
 ἄνθρωπον· καὶ ἔτσι νὰ ἐβγαίνῃ τὸ μερίδιον τῆς ψυχῆς εἰς ἄσπρα, καθὼς πλατύτερον
 τοῦτο φαίνεται καὶ ὠρίσται εἰς τὸ περὶ λεγάτων καὶ ἄλλων ἐλεῶν χρυσό- 15
 βουλλον. Ὅμοίως καὶ τὸ ἄλλο τρίτον, ὅπου εἶναι νὰ λάβῃ τὸ ζῶν πρόσωπον τοῦ
 γονέως, νὰ δίδεται μὲ ἄσπρα, ἐξαγοραζομένων τῶν ἀκίνητων ὑπὸ τῶν ἀνιόντων
 τοῦ ἀποθανόντος προσώπου ἢ καὶ τῶν ἐκ πλαγίου ἀδελφῶν μόνων καὶ οὐχὶ ἄλλων,
 κἂν ῥητῶς ἀφεθῶσιν ἀκίνητα εἰς τὴν διαθήκην διὰ τὰ ῥηθέντα δύο μερίδια. Ἄν
 ὅμως τὰ ἀκίνητα εἶναι ἐκ τῶν λεγομένων καμίνων, νὰ μὴ ὑστεροῦνται ἀπὸ τὸ 20
 γένος, ὅθεν ὠρμηται τὸ ἀποθανὸν μέρος, ἀλλὰ νὰ ἔχουν δύναμιν καὶ οἱ περαιτέρω
 συγγενεῖς, διὰ νὰ τὰ ἐξαγοράζουσι μὲ ἄσπρα.

1 μετὰ ABR: μετὰ τὸν Υ || 2 post λεγάτων ad χάρισμα δηλαδὴ, τὸ ὀλιγώτερον, Ar |
 ἡμίσεος z: ἡμίσεως ABRY || 4 Ἐννοοῦμεν Ag: Ἀποφασίζομεν Ar || 6 ἀτεκνου R || 7 et 16 ζῶν
 z: ζῶν ABYR || 8 ἐπέρασε AB: ἀπέρασε Υ: ἀπέρασεν R || 9 post δωδέκατον ad καὶ ἀπέθανον
 Ar | post τότε ad τὸ ζῶν πρόσωπον Ar | κληρονόμον AR: κληρονόμος correxit B || 12 ζητιμῆται
 ABRY: ζητιμάται z || 13 ἐπὶ τούτῳ διωρισμένον ἀθθεντικὸν ἄνθρωπον Ag: ἀθθεντικὸν ἄνθρω-
 πον, ὅπου ἐπίτηδες ἐπὶ τούτῳ διορισθῆ Ag || 14 ἔτσι z: ἔτσι ABRY | ἐβγαίνῃ z: ἐβγαίνῃ
 ABRY || 15 post λεγάτων ad (χαρισμάτων δηλαδὴ ὅπου δίδονται μὲ διαθήκην) Ar || 17 ἐξα-
 γοραζομένων AR: ἐξαγοραζομένου B | ὑπὸ τῶν ἀνιόντων om B || 19 κἂν z: κἂν ABR | post
 μερίδια, ad νὰ μὴ θεωρῶνται, ἀλλὰ νὰ ἐξαγοράζονται. Ar.

- 1 6. După ce să vor scoate toate datoriile mortului ce va avea, din câtă avere lămurită va rămănea, are a să face împărțeala trimirii, după cum mai sus s-au arătat.

PENTRU DIIATĂ

- 5 1. Cei ce vor face dieți, să fie cu mințile întregi și fără de vigleşug să arate în diețile lor tot adevărul al averii și a datorii lor. Să nu lepede din moștenire pe moștenitorii lui cei adevărați, fără de a nu arăta vina lor; nici să lase cea mai multă parte din averea lui la vreunul din rudele lui, pentru multa dragoste ce va fi avind spre acela, năpăstuind pe ceilalți
- 10 ce sînt tot de o treaptă împreună moștenitori, din care aceasta lasă greotate sufletului său și prigoniri între rudele lui. Și mai în scurt diețile să-și aibă cea cuviincioasă adevărire a marturilor celor vrednici de credință și mai virtos a arhiereului locului sau a altui mai de cinste bisericesc obraz, cînd nu să va afla aproape scaun de arhiereu.
- 15 2. Părinții și copiii au a lua din averea mortului a treia parte, cînd mortul nu le va lăsa prin diiată această parte de moștenire ce firește li să cuvine, ci îi va năpăstui, orînduind aiurea alte mili cu scăderea aceștii drepte și fireștii clironomii. Copii și nepoți lor, ca unii ce sînt rude de jos, (adică cationdes), să protimisesc de toate rudele ceale de sus, (adică aniondes)
- 20 și toți acești aniondes să protimisesc de rudele toate ceale de alătura.
3. Cînd diiata nu urmează pravilii, ca să lase mortul într-însa căzuta moștenire părinților sau fiilor, (carii și fără de diiată moștenesc firește), aceștea pot atunci a strica acea diiată, iară ceale de alătura rude n-au

1—3 După ... arătat Ar : Dar toate aceste trimirii din toate capitolele mai sus zise au să se dea, după ce se scot mai întii datoriile celui mort, (dacă sînt datorii), adică din averea curată a celui mort, care rămîne după scoaterea datoriilor Ag || 5 vor face Ar : fac Ag | vigleşug A : ficleşug R|| 6 datorii lor Rr Ag : datoriilor ArBr || 6—7 lepede din moștenire Ar : dezmoștenească Ag|| 8—10 nici să ... care aceasta Ar : nici din nemărginită aplecare ce va fi avut către vreuna din rudele lui să lase aceluia partea cea mai mare din averea lui și să nedreptățească pe alți comoștenitori și din aceasta Ag || 11 prigoniri Ar : certuri Ag|| 11 Și mai în scurt Ar : În general Ag|| 12 cea cuviincioasă Ar : necesară Ag|| 13 arhiereului locului Ar : persoanei arhierești ce stă în frunte din partea locurilor Ag || 15 au a lua Ar : să ia neapărat fără diată Ag|| 16—17 prin diiată ... cuvine Ar : acest drept firesc ce le aparține Ag || 17 li să cuvine om I | aiurea Ar : întimplător Ag|| 17—18 aceștii... clironomii Ar : dreptului lor legiuit Ag|| 18 nepoți lor Ar : copiii acestora Ag | unii ce sînt Ar : om Ag || 19 (adică cationdes) Ar : om Ag|| 19—20 (adică aniondes) să protimisesc Ar : om Ag || 21—23 nu urmează ... acea diiată Ar : nu se potrivește cu legea, au putere ascendenții și descendenții să strice diata, (cînd adică mortul n-a lăsat sau copiilor sau părinților dreptul ce le aparține, ca unii ce aceștia în chip firesc moștenesc și fără diată) Ag.

6. Αὐταὶ δὲ ὅλαι αἱ τριμοιρίαὶ ὄλων τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων κεφαλαίων ἔχουν 1
 νὰ δίδωνται ἐξαίρουμένων πρῶτον τῶν χρεῶν τοῦ θανόντος, (εἴ γε εἰσὶ χρέη), ἀπὸ
 τὴν καθαρὰν δηλ. περιουσίαν τοῦ θανόντος, ὅπου μένει μετὰ τὴν ἐξαίρεσιν τῶν χρεῶν.

ΠΕΡΙ ΔΙΑΘΗΚΗΣ

1. Οἱ διατιθέμενοι νὰ ἔχωσι σώας τὰς φρένας αὐτῶν καὶ ἀδόλως νὰ φανε- 5
 ρώσωσιν εἰς τὰς διαθήκας αὐτῶν ὅλην τὴν ἀλήθειαν τῆς περιουσίας καὶ τοῦ χρέους
 αὐτῶν. Νὰ μὴ ἀποκληρώνη τοὺς γνησίους αὐτοῦ κληρονόμους, χωρὶς νὰ φανερώσῃ
 τὸ ἔγκλημα ἐκείνων· μήτε ἀπὸ ἄμετρον κλίσιν, ὅπου ἤθελεν ἔχει εἰς τινα τῶν συγγε-
 νῶν του, νὰ ἀφίγη εἰς ἐκεῖνον τὸ περισσότερον μέρος τῆς περιουσίας του καὶ νὰ 10
 ἀδικῇ τοὺς συγκληρονόμους· καὶ ἐκ τούτου ἀφίνει βάρος εἰς τὴν ψυχὴν του καὶ
 λογοτριβὰς εἰς τοὺς συγγενεῖς του. Ἀπαξιαπλῶς δὲ αἱ διαθήκαι νὰ ἔχουν τὴν ἀναγκ-
 αία ὑποβεβαίωσιν τῶν ἀξιοπιστῶν μαρτύρων καὶ μάλιστα τοῦ κατὰ τόπους
 προϊσταμένου ἀρχιερατικοῦ προσώπου ἢ καὶ ἄλλως εὐύποληπτότερου ἱερατικοῦ
 προσώπου, μὴ προσπελάζοντος θρόνου τινὸς ἀρχιερατικοῦ.

2. Οἱ γονεῖς καὶ οἱ παῖδες ἀπαραιτήτως νὰ ἀπολαμβάνουν ἐκ τῆς περιουσίας 15
 τοῦ ἀποθανόντος τὸ τρίτον μέρος, ἂν ὁ ἀποθανὼν ἔεν θέλει ἀφοσιώσῃ εἰς αὐτοὺς
 τὸ ἀνήκον αὐτοῖς φυσικὸν τοῦτο δίκαιον ἐνδιαθέτως, ἀλλὰ θέλει τοὺς ἀδικῆσει,
 διορίζοντας τυχὸν ἄλλας εὐποιίας μὲ τὴν ὕφεσιν τοῦ νενομισμένου δικαίου αὐτῶν.
 Οἱ παῖδες καὶ τὰ τούτων παιδιὰ ὡς κατιόντες προτιμῶνται τῶν ἀνιόντων πάντων
 καὶ οἱ ἀνιόντες πάντες τῶν ἐκ πλαγίου πάντων. 20

3. Ὅταν ἡ διαθήκη ἔεν συμφωνῇ μὲ τὸν νόμον, ἔχουν δύναμιν οἱ ἀνιόντες
 καὶ κατιόντες νὰ χαλάσουν τὴν διαθήκην, (ὅταν δηλ(αδῆ) ἢ τοῖς παισὶν ἢ τοῖς γονεῦσι
 ἔεν ἀφήσῃ ὁ ἀποθανὼν τὸ ἀνήκον αὐτοῖς δίκαιον, ὡς φυσικῶς κληρονομοῦντες

1—3 Αὐταὶ . . . χρεῶν Ag: Ἄφου ἐξαίρεθοῦν ὅλα τὰ χρέη τοῦ θανόντος, ὅπου θὰ ἔχει,
 ἀπὸ ὅσων καθαρὰν περιουσίαν θὰ μένει, ἔχει νὰ ἀκολουθῇ ἡ διανομὴ τῆς τριμοιρίας, ὡς ἄνωθεν
 εἴρηται Ar || 2 εἴ γε R: εἴγε AB|| 8 ἔχει z: ἔχη ARBY|| 9 ἀφίνει AB ἀφίγη z|| 14 ἀρχιερατι-
 κοῦ ABR: ἱερατικοῦ Y|| 18 διορίζοντας z: διορίζοντας ABR|| 19 Οἱ R: Ὁ A|| 21 συμφωνεῖ B.

1 acest privilegiu, adică de a strica diiată, fără de numai de care cumvaș
cel ce au făcut diiată, au lăsat moștenitori obraze de necinste și de pravilă
nepriimate.

4. Cîți vor muri fără de copii și lipsiți de rude aniondes, adică din carii
5 să trage, negreșit să lase a treia parte din averea lor la cutiia cea de obște
a milostenii pentru folos sufletului lor; asemenea și cei ce vor muri avînd
copii și făcînd diiată, să orînduiască negreșit din ceale ce lasă pentru
suflet oareșcare parte și la cutie, urmînd hrisovului domnese ce s-au făcut
20 pentru aceasta, căci cei ce vor trece cu vederea cutiia și nu-ș vor aduce
aminte de dînsa, să știe că, neîindu-să în seamă diiata lor, să va strica
orînduelile ce scrie într-însa, spre a-și lua cutiia partea cea orînduită după
hrisovul ce s-au zis.

PENTRU EPITROPI

1. Epitropiia după pravili acolo să cuvine, unde iaste și moștenirea.
15 Măcar că pravila depărtează pe mueri a nu fi epitroape, dar mumei cînd
nu să va mărita sau nu va avea copii de la alt bărbat mai nainte, îi dă
putere a fi epitroapă copiilor pe periusiia tatului lor. Deci cînd cinevaș va
orîndui strein epitrop, iară nu dintre rude, negreșit să arate pricina, pentru
care lăpădînd pe cei de casa lui, face streini epitropi. Numai ori de casa
20 lui ori strein va orîndui, cînd să va arăta rău chivernisitor, să fie lepădat
și să se orînduiască altul vrednic și credincios, ca să nu să prăpădească
lucrurile copiilor săraci.

2. Epitropi, ori însuși muma ori alții de casa copiilor săraci vor fi
sau și streini, îndată ce vor priimi epitropiia, să aibă datorie a face doao
25 catastișe curate de toată averea moștenirii acelor nevîrstneci, dintre care
unul să se iscălească de epitropul, căruia i să încredințează epitropiia,

1 adică Ar: om Ag | de care cumvaș Ar: dacă s-a întîmplat și Ag || 2 necinste Ar: nume rău Ag || 4 vor muri Ar: mor Ag || 4—5 adică din carii să trage Ar: om Ag || 5 negreșit Ar: în chip silit Ag || 6 vor muri Ar: mor Ag || 8 oareșcare Ar: om Ag | hrisovului ABR: hrisovul I | făcut Ar: dat Ag || 9 vor trece Ar: au trecut Ag | nu-ș vor aduce Ar: nu și-au adus Ag || 10 dînsa Ar: aceasta Ag | neîindu-să în seamă Ar: socotindu-se defectuoasă Ag || 14 iaste Ar: om Ag || 16 mărita Ar: mărita a doua oară Ag | mai nainte Ar: om Ag || 16—17 îi dă putere Ar: are voe Ag || 17 pe AB: pentru R || 18 orîndui Ar: lăsa Ag | strein R: striin A: streini B | după epitrop ad copiilor I | iară Ar: și Ag | pricina Ar: și pricina Ag || 19 lăpădînd Ar: depărtînd Ag | streini BR: striini AI || 20 strein BR: striin A: striini I | va orîndui Ar: a orînduit Ag | lepădat Ar: depărtat Ag || 21 altul Ar: om Ag | prăpădească Ar: strice Ag || 23 după muma ad dacă este Ag: om Ar | de Ar: ori de Ag | vor fi Ar: sint Ag || 24 streini BR: striini AI | vor priimi Ar: iau Ag.

οὔτοι καὶ ἐξ ἀδιαθέτου) οὐ μὴν δὲ καὶ οἱ ἐκ πλαγίου ἔχουσι τὸ τοιοῦτον προνόμιον, 1
εἰς τὸ νὰ χαλάσουν τὴν διαθήκην, εἰ μὴ μόνον ἂν τύχη ὁ διαθέμενος νὰ ἀφήσῃ κληρο-
νόμους διαβεβλημένα πρόσωπα ἄδεκτα τῷ νόμῳ.

4. Ὅσοι ἀποθνήσκουσιν ἄτεκνοι καὶ ὑστερημένοι ἀνιόντων συγγενῶν, ἀναγκαιώς 5
νὰ ἀφίνουν τὸ τρίτον μέρος τῆς περιουσίας αὐτῶν εἰς τὸ κοινὸν κουτὶ
τῆς ἐλεημοσύνης διὰ ψυχοφέλειάν των. Ὅμοίως καὶ οἱ ἐπὶ παισὶν ἀποθνήσκοντες
μὲ διαθήκην, ἀπὸ τὰ ψυχικά, ὅπου ἀφίνουν, ἐξάπαντος νὰ διορίζουν μέρος καὶ εἰς
τὸ κουτὶ κατὰ τὸ ἐκδοθὲν περὶ τούτου αὐθεντικὸν χρυσόβουλλον ἐξακολουθοῦντες,
ὅτι οἱ παραβλέψαντες τὸ κουτὶ καὶ μὴ μνησθέντες τούτου ἴστωσαν ὅτι, ὡς χωλαι-
νούσης λογισθείσης τῆς διαθήκης αὐτῶν, θέλει γίνεαι ἀνατροπὴ τῶν ἐν αὐτῇ δια- 10
ταγῶν πρὸς ἀπόληψιν τοῦ τῷ κουτίῳ ἀφορισθέντος μέρους κατὰ τὸ ῥηθὲν χρυ-
σόβουλλον.

ΠΕΡΙ ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ

1. Ἡ ἐπιτροπὴ κατὰ νόμους ἐκεῖ ἀνήκει, ὅπου καὶ ἡ κληρονομία. Ἀγκαλιὰ 15
ὁ νόμος ἀποβάλλει τὰς γυναῖκας πρὸς τὸ μὴ ἐπιτροπεύειν, ἢ μήτηρ ὅμως, ὅταν
δὲν δευτεροῦπανδρευθῆ ἢ δὲν θέλῃ ἔχει παιδία ἀπὸ ἄλλον ἄνδρα, ἔχει ἄδειαν νὰ
ἐπιτροπεύσῃ τῶν παιδῶν εἰς τὴν περιουσίαν τοῦ πατρὸς αὐτῶν. Ὅταν λοιπὸν τις
ἀφήσῃ ξένον ἐπίτροπον καὶ ὄχι ἐκ τῶν συγγενῶν, νὰ φανερώνη ἐξάπαντος καὶ
τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἀποβάλλων τοὺς οἰκείους κάμνει ξένους ἐπιτρόπους.
Πλὴν εἴτε οἰκεῖον εἴτε ξένον διορίσῃ, ὅταν φανῆ κακὸς οἰκονόμος, νὰ ἀποβάλλεται 20
καὶ νὰ διορίζεται ἄξιος καὶ πιστός, διὰ νὰ μὴ φθειρῶνται τὰ τῶν ὀρφανῶν.

2. Οἱ ἐπίτροποι, εἴτε ἡ ἰδία μήτηρ ἂν εἶναι, εἴτε ἄλλοι, εἴτε οἰκεῖοι τῶν ὀρφανῶν
εἰσὶν εἴτε καὶ ξένοι, εὐθύς ὅπου λάβουν τὴν ἐπιτροπὴν, νὰ εἶναι ὑπόχρεοι νὰ κάμουν
δύο κατὰστιχα καθαρὰ ὅλης τῆς κληρονομικῆς περιουσίας τῶν ἀνηλίκων, ἐξ ὧν
τὸ ἓνα νὰ ὑπογράφεται παρὰ τοῦ ἐπιτρόπου, ὧστιν ἐμπιστεύεται ἡ ἐπιτροπὴ, καὶ 25

2 ἀφήσῃ B: ἀφίση AR || 4 ἀποθνήσκουσιν AB: ἀποθνήσκουν R || 4—5 ἀναγκαιώς AR:
ἀναγκαιῶν B || 6 ἐλεημοσύνης BR: ἐλημοσύνης A || 11 ἀφορισθέντος z: ἀφωρισθέντος ABRΥ ||
14 post ὅπου ad εἶναι Ar || 16 θελεῖ ἔχει z: θελεῖ ἔχη ABRΥ || 18 φανερώνη AB: φανερώση R ||
21 post διορίζεται ad ἄλλος Ar || 22 μήτηρ ABR: ἡ μήτηρ Υ | ἂν εἶναι om Ar.

- 1 și să se dea a fi supt păstrare ori la mitropolie ori la episcopii ori la una
din mănăstirile ceale mari, ca la vremea vîrstii copiilor să-l aibă cə o
povață acel catastih a-ș cere moștenirea lor; iar celălalt catastih, (de va
fi muma epitropă)¹⁾, să se adevereze cu iscălitura mitropolitului și a rudelor
5 mortului, iar de va fi strein epitrop sau măcar și dintre rudele ceale mai
de departe, atunci să se iscălească și de către epitropii de obște și să se dea
în mîna celuia ce primește epitropiia. Acestea ce să poruncesc și în hrisovu
nostru ce iaste făcut pentru epitropie, fiind foarte cu orînduială bună,
să se păzească neschimbat.
- 10 3. Acești epitropi să aibă a să sîrgui, purtînd grija nu numai pentru
păstrarea lucrurilor ce vor avea supt epitropiia lor, ci să grijască și pentru
sporirea lor, ca, de va fi cu puțință, din rodul și din venitul acei averi
să să hrănească și să se îmbrace copii săraci și încă să se plătească și datorii
(de vor fi); iară de nu va prisosi din venit a să plăti și datorii, atunci
15 să aibă voe prin știrea mitropolitului a vinde și din ceale mișcătoare
lucruri, mai vîrtos din cele ce vor fi mai supuse stricăciunii, ca să nu să
îngreuneze copii săraci cu dobînda datorilor. Pe lîngă acestea toate,
epitropi aceștea să aibă a ținea doao catastișe, însă unul de venituri și
altul de cheltueli, și să aibă a da pe tot anul socoteală la mitropolitul și
20 la epitropi de obște ce s-au zis, după cum mai pe larg să coprinde în domnescui
nostru hrisov ce s-au făcut pentru aceasta.

+PENTRU ÎMPRUMUTĂRI

1. Datornici de acum înainte să nu mai metahirisească zapise fără de
nume, ci în scris să se însemneze în zapise numele sau al însuș împrumu-
25 tătorului sau al altuia al căruia va vrea împrumutătorul; și negreșit

1 ori, Ar: om Ag || 2 mănăstirile ceale mari Ar: bisericile ce se întîmplă mai de
seamă Ag | vîrstii copiilor Ar: vîrstniciei orfanilor Ag || 3 povață ... moștenirea Ar:
un îndrumător la cererea moștenirii Ag || 4 cu iscălitura Ar: din partea Ag | a rudelor
Ar: să se iscălească și de rudele Ag || 5 va fi Ar: este Ag | striin I | măcar Ar: om Ag ||
7 mîna ... primește Ar: minile epitropului care va fi primit Ag | și Ar: despre
acestea Ag || 8 ce iaste ... epitropie Ar: despre epitropi Ag | cu orînduială bună
Ar: bune Ag || 9 păzească BR: păzea A, *la sfîrșit de rînd* || 10 Acești ... purtînd Ar:
Epitropii să se poarte cu sîrguință și să aibă Ag || 12 va fi Ar: Ag este || 13 și 17 copii
săraci Ar: orfanii Ag || 14 vor fi Ar: sint Ag || 17 îngreueze B || 18 aceștea AB:
aceștia R | aibă a ținea Ar: țină Ag | însă Ar: om Ag | și Ar: iar Ag || 19 aibă a da
pe tot anul Ar: dea an de an Ag || 20 coprinde Ar: arată Ag || 21 ce ... pentru Ar: despre Ag ||
24 în scris Ar: expres Ag || 24—25 însuș împrumutătorului Ar: principalului împrumutător
Ag || 25 va vrea Ar: adică vrea Ag.

¹⁾ Semnele parantezei lipsesc în textul grecesc.

νά σφίζεται πρὸς φύλαξιν εἰς τὴν μητρόπολιν ἢ ἐπίσκοπός ἢ εἰς μίαν τυχὸν τῶν 1
 ὑπερεχουσῶν ἐκκλησιῶν, ὅπου ἐν καιρῷ τῆς ἡλικιώσεως τῶν ὄρφανῶν νὰ τὸ ἔχουν
 ὡς ὀδηγὸν εἰς ἀπαίτησιν τῆς κληρονομίας αὐτῶν. Τὸ δὲ ἄλλο κατάστιχον, εἰ μὲν
 μήτηρ εἶη ἐπιτροπεύουσα, νὰ ἐπιβεβαιουῖται παρὰ τοῦ μητροπολίτου καὶ νὰ ὑπο-
 γράφεται καὶ παρὰ τῶν συγγενῶν τοῦ θανόντος· εἰ δὲ ξένος ἐπίτροπός ἐστιν ἢ 5
 καὶ ἐκ τῶν πορρωτέρω συγγενῶν, τότε νὰ ὑπογράφεται καὶ παρὰ τῶν κοινῶν
 ἐπιτρόπων καὶ νὰ δοθῇ εἰς χεῖρας τοῦ ἐπιτρόπου, ὅπου ἤθελε δεχθῆ τὴν ἐπιτροπὴν.
 Τὰ περὶ τούτων παραγγελλόμενα εἰς τὸ περὶ ἐπιτρόπων χρυσόβουλλόν μας, ὄντα
 ἄριστα, νὰ φυλάττωνται ἀπαραλλάκτως.

3. Οἱ ἐπίτροποι νὰ φέρωνται μὲ ἐπιμέλειαν καὶ νὰ φροντίζουν οὐ μόνον διὰ 10
 τὴν φύλαξιν τῶν ἐπιτροπευθέντων αὐτοῖς πραγμάτων, ἀλλὰ νὰ ἐννοιάζωνται καὶ
 διὰ τὴν αὐξήσιν αὐτῶν, ὅπου, ἂν εἶναι δυνατόν, ἀπὸ τὸν καρπὸν καὶ ἀπὸ τὸ εἰσόδημα
 τῆς περιουσίας ἐκείνης νὰ τρέφωνται καὶ νὰ ἐνδύωνται τὰ ὄρφανά καὶ προσέτι
 νὰ πληρώνωνται καὶ χρέη, (εἰ γε εἰσίν). Ἄν ὅμως ἐν περισσεύσῃ εἰσόδημα καὶ
 πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ χρέους, τότε νὰ ἔχουν ἄδειαν μὲ εἴδησιν τοῦ μητροπολίτου 15
 νὰ πωλοῦν καὶ ἐκ τῶν κινητῶν, μάλιστα τῶν τῆ φθορᾶ ὑποκειμένων, ὅπου νὰ μὴ
 καταβαρύνωνται τὰ ὄρφανά μὲ τὸν τόκον τῶν χρεῶν. Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις νὰ
 βαστοῦν αὐτοὶ οἱ ἐπίτροποι δύο κατάστιχα, τὸ μὲν εἰσόδων, τὸ δὲ ἐξόδων, καὶ νὰ
 δίδουν κατ' ἔτος λογαριασμὸν ἐπὶ τε τοῦ μητροπολίτου καὶ τῶν εἰρημένων κοινῶν
 ἐπιτρόπων, καθὼς πλατυτέρας φαίνεται ἐν τῷ περὶ τούτου αὐθεντικῷ μας χρυ- 20
 σοβούλλῳ.

ΠΕΡΙ ΔΑΝΕΙΩΝ

1. Νὰ μὴ μεταχειρίζωνται εἰς τὸ ἐξῆς οἱ δανεισταὶ ὁμολογίας χωρὶς ὄνομα,
 ἀλλ' εἰς τὰς ὁμολογίας νὰ σημειώνεται ῥητῶς τὸ ὄνομα ἢ τοῦ καθολικοῦ δανειστοῦ

1 εἰς τὴν Ag: ἢ εἰς τὴν Ar || 2. ὑπερεχουσῶν ἐκκλησιῶν Ag: μεγάλων μοναστηρίων Ar ||
 7 ἤθελεν B || 11 αὐτοῖς AB: αὐτῆς R || 13 θρέφονται R | ἐνδύωνται AB: ἐνδύονται R ||
 14 εἴ γε z: εἴγε ABR | εἰσίν R: εἰσί AB | περισσεύσῃ ABR: περισεύη z || 15 εἴδησις
 Y || 16 μὴ AB: μὴν R || 17 καταβαρύνονται R | πᾶσιν R || 20 τούτου ABR: τούτῳ Y || 23 μὴ
 AB: μὴν R.

1 zapisul să fie adevărit de trei marturi care însuș să văză cu ochii împru-
mutarea ce să va face.

2. După ce va trece sorocul zapisului, negreșit să aibă datorie împru-
mutătorii să-ș ceară banii de la cel ce l-au împrumutat, sau cu judecată
5 sau fără de judecată, însă înaintea altor obraze de cinste, și să nu tacă,
lăsînd să treacă vreme cu tăcere, care tăcere va da pricină de tăgăduire
sau de alte pricini, și pentru ca să nu să îngreuneze cei împrumutați cu
dobînzi prin dălungirea vremi ; și de nu va putea să-i ia la soroc din pricina
sărăcii celui împrumutat sau din îndărătnicire, încai să o facă aceasta,
10 pentru ca să nu-i poată tăgădui.

3. De cîte ori va da cel împrumutat mulți sau puțini bani din datoriia
lui, să-i scrie în dosul zapisului sau să ceară deosebită adevărînță, iară
să nu-ș încredințeze darea numai la ipolipsis a împrumutătorului sau la
însemnarea catastihului său sau la ipolipsis acelu obraz prin care să dau
15 bani. De vreme ce cînd să va întîmpla acest fel de pricină, atunci judecă-
torii negreșit numai la adevărînțe să ia aminte, iar cuvinte deșarte să
nu fie priimate, nici catastișe ale celui împrumutat afară numai cînd să
va întîmpla să se răpue adevărînța, pentru că numai atunci are a urma
judecata după pravili ; iară datul și luatul ce să întîmplă între țaranii
20 cei proști, să se facă supt mărturia preotului enorii i a pîrcălabului sau celor
mai bătrîni ai satului, a căroră mărturie are datorie judecătorii să o
cerceteze, pentru ca să nu să facă și la aceasta catahrisis, adecă rea urmare.

+4. Cînd cinevaș, împrumutîndu-să, va pune zălog vreun lucru nemiș-
cător cu soroc în scris și de va coprinde zapisul celui împrumutat ca,
25 neplătîndu-să banii, să stăpînească împrumutătorii zălogul, să nu
razeme numai la puterea acelu zapis, crezînd că să va face stăpîn zălogului,

1 care AB : carii R || 1—2 care ... face Ar : oculari ai datului și | luatului Ag ||
3 după Ar : De îndată Ag || 4 cel ce l-au împrumutat Ar : debitorul său Ag || 5 fără Ar : și
fără Ag || 6 lăsîndu-l B | tăcere, Ar : om Ag | pricină BR : prici A la sfîrșit de rînd. || 7 alte
pricini Ar : alt pretext Ag | pentru om I | cei împrumutați Ar : debitorii Ag || 8 dobîndă I |
va putea Ar : a putut Ag || 9 sărăcii ... îndărătnicire Ar : sărăcirii sau a firii dificile a
debitorului Ag || 9—10 să o facă ... tăgădui Ar : să nu mai poată debitorul să le tăgăduia-
scă Ag || 14 după însemnarea ad întîmplătoare a Ag : om Ar | obraz Ar : subiect Ag || 14—15 să
dau bani Ar : să face darea Ag || 15 întîmpla Ar : urma Ag | pricină, atunci Ar : proces, Ag ||
17 ale celui împrumutat Ar : particulare ale debitorului Ag || 17—18 să va întîmpla Ar : s-a
întîmplat Ag || 18—19 are ... pravili Ar : judecata va urma legiuita cercetare despre aceasta
Ag || 19—20 ce să ... proști Ar : al țaranilor celor de rînd Ag || 20 enorii Ar : enorii lui Ag ||
22 cerceteze Ar : cerceteze cu toată băgarea de seamă Ag | adecă rea urmare Ar : om Ag ||
23 împrumutîndu-să va pune Ar : se va împrumuta și pune Ag || 24 în scris Ar : expres Ag | va
coprinde Ar : cuprinde Ag | după împrumutat ad în chip expres Ag || 26 razeme Ar : aibă
nădejde împrumutătorii Ag | la Ar : în Ag | acelu ... face Ar : zapisului și să creadă
că se face Ag.

ή άλλου, όποίου δηλ(αδή) θέλει ό δανειστής. Καί άναγκάίως ή όμολογία νά έχη 1
ύποβεβαιωτάς τρεΐς μάρτυρας αὐτόπτας τής δοσοληψίας.

2. 'Αφ' οὗ περάσει ή διορία τής όμολογίας, έξάπαντος νά έχη χρέος ό δανειστής
νά ζητή τά άσπρα του άπό τόν χρεωφειλέτην του, είτε με κρίσιν, είτε και χωρίς
κρίσιν, έμπροσθεν όμως τιμημένων προσώπων, και νά μη σιωπᾶ και νά άφίνη νά 5
περνᾶ ό καιρός με σιωπήν, ή άποία ήθελε δώσει αίτίαν άρνήσεως ή άλλης προφάσεως
και διά νά μη καταβαρύνωνται οι χρεώσται με τά διάφορα διά τής παρατάσεως
του καιροῦ· και άν δέν ήμπορέση νά τά λάβη εις τήν διορίαν διά δυστυχίαν ή διά
δυστροπίαν του χρεώστου, καν διά νά μην ήμπορέση ό χρεώστης νά τά άρνηθῆ.

3. 'Οσάκις άν δώση ό χρεώστης πολλά ή όλίγα άσπρα άπό τό χρέος του, 10
νά τά γράφη όπισθεν τής όμολογίας ή νά ζητήση χωριστήν άπόδειξιν και νά μην
έμπιστευθῆ τήν δόσιν εις μόνην τήν ύπόληψιν του δανειστοῦ ή εις σημείωμα τυχόν
καταστήχου ιδίου ή εις τήν ύπόληψιν του ύποκειμένου, δι' οὗ γίνεται ή δόσις· έπειδή,
όταν άκολουθῆ τοιαύτη διαφορά, ό κριτής έξάπαντος εις τās άποδείξεις νά προ-
σέχη και λόγοι ψίλιει νά μην εΐναι δεκτοί, οὔτε κατάστιχα ἴδια του χρεώστου, έξω 15
μόνον όταν τύχη νά χαθῆ ή άπόδειξις, ώσαν όποῦ τότε μόνον ή κρίσις θέλει άκολουθήσει
τήν νόμιμον περι τούτου θεωρίαν. Τῶν δε ποταπῶν τζαράνων ή δοσοληψία νά
γίνεται ύπό μαρτυρίαν του ιερέως τής ένορίας του και του προκαλάμπου ή και
τῶν γεροντοτέρων του χωρίον, ὧν τήν μαρτυρίαν έχει χρέος ό κριτής νά τήν βασα-
νίζη, διά νά μη γίνηται και ταύτης κατάχρησις. 20

4. "Όταν τις δανεισθῆ και βάλλη ένέχυρον άκίνητον πρᾶγμα με προθεσμίαν
ρήτην, και άν περιέχη ή όμολογία του χρεώστου ρητῶς ότι, μη πληρουμένων τῶν
άσπρων, νά δεσπόζη ό δανειστής τό ένέχυρον, νά μη θαρβήση ό δανειστής εις
μόνον τήν δύναμιν τής όμολογίας και νά πιστεύση, ότι γίνεται κύριος του έμμα-

1 όποίου R: όποιοι AB|| 2 δοσοληψίας z: δωσοληψίας AB: δοσοληψίας R|| 3 'Αφ' οὗ περάσει ABRΓ: 'Αφοῦ περάση z|| 4 χρεωφειλέτην z|| 12 τυχόν om Ar|| 16 άκολουθήση R| τούτου A: τούτων Rg, *altera manu corrigente* || 17 δοσοληψία z: δωσοληψία ABR|| 18 ύπό μαρτυρίαν z: ύπό μαρτυρία RΓ: ύπομαρτυρία AB|| 20 γίνηται AB: γίνεται R|| 21 βάλλη ABY: βαλλει R, *altera manu corrigente* βάλλη in R: βάλη z|| 22 περιέχη AB: περιέχει R, *ealtera manu corrigente* περιέχη | ρητῶς om Ar.

1 ci să dea jalbă, cerîndu-ș banii, și judecata după ce îi va pune și alt soroc,
de nu va griji cel împrumutat a plăti și la acest soroc de-al doilea, atunci
cu hotărîrea judecății să se scoată zălogul la mezat, ca oricare va da mai
mult, să se protimisească a-l cumpăra; din care bani să-ș ia împrumu-
5 tătoriu dreptul lui deplin și cel împrumutat să se folosească cu prisosul
banilor și să nu mai aibă cuvînt de îndreptare asupra împrumutătoriu
a zice că l-au năpăstuit, pentru care și pravila asemenea zice, căci într-alt
chip cu prelungirea vremii nu să poate stăpîni zălogul.

PENTRU CHEZĂȘIE

10 +1. Cînd să face cinevaș chezaș platnic în zapisul vreunui îndatorat,
să nu să osîndească de la judecată numai decît a plăti banii, ci mai întii
să să osîndească cel ce iaste cu adevărat dator, dîndu-i-să și soroc; și la
soroc de nu-i va plăti, să i să ia zăloage și acelea iarăș cu soroc și după soroc,
de nu va griji să plătească banii, atunci să se vînză zăloagele prin mezat
15 și cîți bani vor rămănea neplătiți, neavînd cel împrumutat altă avere,
din care vînzîndu-să să se platească toată datoriia, atunci chezașul să
plătească banii aceia ce nu să vor ajunge. Dar cînd cel împrumutat va
avea acest fel de zăloage coprînzătoare de datoriia lui, atunci chezașul
să aibă voe a să lepăda de vina chezașii, dînd de față pe cel împrumutat
20 împreună cu zăloagele la împrumutător înainte judecății.

2. Cînd cel împrumutat iaste de tot sărac, atunci chezașul lui negreșit
fără de altă vorbă să se osîndească a plăti acea datorie, sau ca unul ce s-au
socotit să înșale pe împrumutător sau ca unul ce s-au făcut chezaș fără
de a nu-ș lua seama.

25 3. Cînd cel ce iaste cu adevărat dator, lipsește, și atunci iarăș să nu
osîndească judecătoriu numai decît pe chezaș, ci să-i dea soroc, după locul

1 va pune Ar: pune Ag || 3 ca oricare va da Ar: unde cel ce dă Ag || 4 bani Ar:
om Ag|| 5—6 cu prisosul banilor Ar: din prisosurile Ag || 6 aibă .. asupra Ar: rămînă
justificare în contra Ag || 7 a zice că l-au năpăstuit Ar: că l-a nedreptățit Ag|| 7—8 ase-
menea ... chip Ar: de acord ne arată. Dar de altfel Ag || 8 vremii nu să poate stăpîni
zălogul Ar: anilor nu se cîștigă stăpînirea zălogului Ag || 10 să face Ar Br Ag: să va
face Rr|| 12 cel ce ... dîndu-i-să Ar: debitorul principal și să i se dea Ag|| 13 nu-i va plăti
Ar: nu i-a plătit Ag|| 13 și 25 iarăș Ar: om Ag|| 14 atunci Ar: atunci abia Ag|| 15, 17, 21
cel împrumutat Ar: debitorul Ag || 15 avere Ar: avere oareșcare Ag || 17 nu să vor
ajunge Ar: lipsesc Ag|| 17—18 va avea Ar: are Ag|| 18 atunci Ar: om Ag|| 19—20 a să lepă-
da... judecății Ar: să se elibereze de îndatorire, arătînd împrumutătoriu în fața judecă-
toriei pe debitor împreună cu zăloagele Ag|| 21 Cînd Ar: Totuși cînd Ag| de tot sărac Ar:
fără m'jloace Ag|| 21—22 chezașul... plăti Ar: fără altă justificare să se facă dator chezașul,
pentru ca să plătească Ag|| 22—23 s-au socotit să înșale Ar: a înșelat Ag || 23—24 fără ...
seama Ar: în chip nesocotit Ag|| 25 Cînd ... dator Ar: În cazul cînd debitorul principal Ag.

νετίου, ἀλλὰ νὰ δώσῃ ἀγωγὴν ζητῶντας τὰ ἄσπρα του· καὶ ἡ κρίσις ἀφ' οὗ τὸν 1
βάλλη καὶ ἄλλην προθεσίαν, ἂν ὁ χρεώστης ἀμεριμνήσῃ διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν καὶ
εἰς τὴν δευτέραν προθεσίαν, τότε μὲ ἀπόφασιν τῆς κρίσεως νὰ ἐβγάξεται τὸ ἐνέ-
χυρον εἰς μεζάτι, ὅπου ὁ τὰ πλείω διδούς νὰ προτιμῆται εἰς τὴν ἀγοράν, ἐξ ὧν 5
νὰ παίρῃ ὁ δανειστής τὸ δίκαιόν του σωστὸν καὶ ὁ χρεωφειλέτης νὰ ὠφελῆθῃ ἐκ
τῶν περισσευμάτων καὶ νὰ μὴ τοῦ μείνῃ πλέον ἀπολογία κατὰ τοῦ δανειστοῦ, ὅτι
τὸν ἠδίκησε, περὶ οὗ καὶ ὁ νόμος συμφώνως ἀποφαίνεται. Ἀλλέως δὲ μὲ τὴν παρά-
τασιν τῶν χρόνων δὲν ἐξουσιάζεται τὸ ἐνέχυρον.

ΠΕΡΙ ΕΓΓΥΗΣ

1. Ὅταν γίνεταί τις ἐγγυητὴς πληρωτῆς εἰς ὁμολογίαν τινὸς χρεώστου, 10
νὰ μὴ καταδικάζεται εὐθύς ἀπὸ τὴν κρίσιν νὰ πληρώσῃ τὰ ἄσπρα, ἀλλὰ κατὰ πρῶτον
νὰ καταδικάζεται ὁ καθολικὸς χρεώστης καὶ νὰ τοῦ δίδεται καὶ διορίαν· καὶ εἰς
τὴν διορίαν ἂν δὲν τὰ πληρώσῃ, νὰ τοῦ παίρνωται ἐνέχυρα ἀκείνα μὲ διορίαν, καὶ
μετὰ τὴν διορίαν ἂν δὲν φροντίσῃ νὰ πληρώσῃ τὰ ἄσπρα, τότε πλέον νὰ πωλῶνται τὰ
ἐνέχυρα μὲ μεζάτι, καὶ ὅσα ἄσπρα ἤθελαν μείνει ἀπλήρωτα, μὴ ἔχοντας ὁ χρεώστης 15
ἄλλην τινὰ περιουσίαν, ἀπὸ τὴν ὅποιαν πωλουμένων νὰ ἀποπληρωθῇ ὅλον τὸ χρέος,
τότε ὁ ἐγγυητὴς νὰ πληρώσῃ ἐκεῖνα τὰ ἐλλείποντα. Ὅταν ὅμως ὁ χρεώστης ἔχη
ἐνέχυρα τοιαῦτα περιληπτικὰ τοῦ χρέους του, νὰ ἔχη τὴν ἄδειαν ὁ ἐγγυητὴς νὰ
ἐλευθεροῦται τῆς ἐνοχλῆς, παριστῶντας τὸν χρεώστην ὁμοῦ καὶ μὲ τὰ ἐνέχυρα εἰς
τὸν δανειστὴν ἔμπροσθεν τοῦ κριτηρίου. 20

2. Ὅταν ὅμως ὁ χρεωφειλέτης εἶναι ἄπορος, τότε χωρὶς ἄλλης ἀπολογίας
νὰ ἐνοχοποιῆται ὁ ἐγγυητὴς, διὰ νὰ πληρώσῃ ἐκεῖνο τὸ χρέος, ἢ ὡς ἀπατήσας τὸν
δανειστὴν ἢ ὡς ἀπερισκέπτως ἐγγυησάμενος.

3. Ἀνίσως ὁ καθολικὸς χρεώστης λείπῃ, νὰ μὴ καταδικάζῃ ὁ κριτὴς καὶ τότε
εὐθύς τὸν ἐγγυητὴν, ἀλλὰ νὰ τοῦ δίδῃ διορίαν κατὰ τὸν τόπον, ὅπου λείπει ὁ χρεώστης, 25

2 βάλλη ABRΥ: βόλη z || 3 ἐβγάξεται z: εὐγάξεται ABRΥ || 4 προτιμῆται ABRΥ:
προτιμᾶται z | ὧν Ag: ὧν ἄσπρων Ar || 5 χρεωφειλέτης AB: χρεοφειλέτης R || 7 Ἀλλέως
AB: Ἀλλ' ὡς R, *altera manu corrigente* Ἀλλέως || 11 πληρώσῃ AB: πληρώσῃ R || 13 τὰ
ABR: τοῦ Υ | τοῦ om Υ || 14 πωλοῦνται Υ || 15 μείνει A: μείνῃ BR || 16 πωλουμένων ABRΥ:
πωλουμένην z || 18 τοιαῦτα ἐνέχυρα R || 24 Ἀνίσως ABRΥ: Ἄν ἴσως z.

- 1 unde să află cel împrumutat, ca să fie dăstul acel soroc, sau să meargă
singur el să-l aducă, (de va fi și chezașul cu atîta credință a nu dosi), sau
să-i scrie sau să facă orice altă mijlocire va ști, ca să-l aducă, și după
soroc, de nu va veni cel împrumutat, atunci să se osîndească chezașul.
- 5 4. Chezașiia muerii și zălojirea lucrurilor ei de zestre, ce să va face
pentru bărbată-său, să nu să ție în seamă și să nu aibă tărie, iară de să
va dovedi că muerea s-au împrumutat acei bani pentru a sa trebuință,
și a dat zăpisul ei, zălojind și lucruri de ale ei, atunci să se osîndească ia
de a plăti acei bani.
- 10 5. Pentru ca să nu aibă muerile în urmă cuvînt de îndreptare să zică,
că măcar că au scris în zăpis că s-au împrumutat acei bani pentru trebuința
ei, dar au fost pentru trebuința bărbată-său, și, momită fiind sau silită
de către dînsul, au dat al ei zăpis ori s-au iscălit în zăpisul bărbată-său
sau ca o chezașă sau ca una ce s-ar fi împrumutat împreună cu dînsul,
- 15 pentru aceia să arate în zăpisul ei în scris felitul și trebuința, pentru care să
împrumută acei bani, în care zăpis să se iscălească marturi și tată-său
sau frați ei sau unchii sau alte rude ale ei. Căci oricare va împrumuta
de acum înainte, trecînd cu vederea această orînduială ce s-au zis mai sus,
unui ca aceiuia să nu i să dea ascultare de către judecată, dînd vreodinioară
- 20 jalbă asupra muerii.

PENTRU DOBÎNZI

- +1. De să va întîmpla să moară cinevaș neavînd avere destulă a
să plăti întii capetele datorii lui și de să va dovedi cu adevărat că împru-
mutătoriul s-au lenevit a face cerere, atunci dobînzile ceale trecute care va
25 fi dator mortul, să nu să plătească, ci să rămie păgubaș împrumutătoriul

1 se află Ar : lipsește Ag | cel împrumutat Ar : debitorul Ag | acel soroc Ar : om Ag || 2
va fi Ar : este Ag | cu atîta ... dosi Ar : atît de sigur, pentru ca să nu fugă Ag || 3 să-i scrie
Ag : să scrie Ar | să facă Ag ; să-i facă Ar | altă ... aducă Ar : alt chip știe Ag || 4 va veni
cel împrumutat Ar : a venit debitorul Ag || 5 ei BR : eii A | să va face Ar : face Ag ||
6-7 să nu să ... dovedi Ar : să rămînă fără valoare și fără tărie ; totuși dacă se va fi mă-
turisît Ag || 8 și Ar : pentru care Ag || 8-9 ia ... bani Ar : ea să plătească banii Ag || 10
de îndreptare să zică Ar : să pretexteze Ag || 11 au Ar : au și Ag || 13 al ei zăpis Ar : acest
zăpis propriu Ag || 14 s-ar fi împrumutat Ar : se împrumută Ag | cu dînsul Ar : om Ag || 15
în scris Ar : expres și după Ag || 17 frați Ar : frații sau surorile Ag | Căci oricare Ar : Care
creditor însă Ag || 18 ce s-au zis mai sus Ar : om AgY || 19-20 unui ... muerii Ar : unul
ca acela, pornind vreodată pră în contra femeii, să nu fie ascultat Ag || 22 De să ...
cinevaș Ar : Dacă a murit cineva întimplător Ag || 22-23 destulă a să plăti Ar : care să
ajungă să se răspundă Ag || 24 s-au ... cerere Ar : a neglijat cererea Ag || 24-25 va fi
Ar : este Ag.

ὅποῦ νὰ εἶναι ἰκανή, ἢ νὰ ὑπάγῃ μόνος του νὰ τὸν φέρῃ, (ἂν εἶναι καὶ ὁ ἐγγυητῆς 1
τόσον σύγουρος, διὰ νὰ μὴ δραπετεύσῃ), ἢ νὰ τοῦ γράψῃ ἢ νὰ κάμῃ εἴ τι ἄλλον
τρόπον ἡξεύρει, καὶ μετὰ τὴν διορίαν ἂν ἐν ἔλθῃ ὁ χρεώστης, νὰ καταδικάζεται
πλέον ὁ ἐγγυητῆς.

4. Ὁ κεφιλεμὲς τῆς γυναικὸς καὶ ἡ ἐνεχύρασις τῶν προικιμαίων αὐτῆς πραγ- 5
μάτων, ὅποῦ κάμνει διὰ τὸν ἄνδρα τῆς, νὰ μὲν ἄκυρος καὶ ἀνίσχυρος· ἂν ὅμως
μαρτυρηθῇ, ὅτι ἡ γυνὴ ἐδανείσθη τὰ ἄσπρα ἐκεῖνα διὰ ἐδικὴν τῆς χρεῖαν, διὰ τὰ
ὅποια ἔδωκεν ὁμολογίαν ἐδικὴν τῆς, βάζουσα καὶ ἐδικὰ τῆς πράγματα ἐνέχυρον,
τότε νὰ καταδικάζεται νὰ πληρώσῃ τὰ ἄσπρα ἐκεῖνα.

5. Διὰ νὰ μὴ ἔχωσι δὲ αἱ γυναῖκες ὕστερον λόγον νὰ προφασίζωνται ὅτι, 10
ἀγκαλιὰ καὶ νὰ ἔγραψεν εἰς τὴν ὁμολογίαν, ὅτι ἐδανείσθη τὰ ἄσπρα ἐκεῖνα διὰ χρεῖαν
τῆς, ἦτον ὅμως διὰ χρεῖαν τοῦ ἀνδρὸς τῆς καί, κολακευομένη ἢ βιαζομένη παρ'
ἐκείνου, ἔδωκε τοιαύτην ἰδίαν ὁμολογίαν ἢ ὑπέγραψεν εἰς τὴν ὁμολογίαν τοῦ ἀνδρὸς
τῆς ἢ ὡς ἐγγυήτρια ἢ ὡς συνδανειζομένη, διὰ τοῦτο νὰ φανερώσῃ εἰς τὴν ὁμολογίαν
τῆς ῥητῶς καὶ κατ' εἶδος καὶ τὴν χρεῖαν, διὰ τὴν ὁποῖαν δανεῖζεται τὰ ἄσπρα ἐκεῖνα, 15
εἰς τὴν ὁποῖαν ὁμολογίαν νὰ ὑπογράφωνται μάρτυρες καὶ ὁ πατέρας τῆς ἢ τὰ
ἀδελφιά τῆς ἢ οἱ θεῖοί τῆς ἢ ἄλλοι συγγενεῖς τῆς. Ὅποιος δὲ δανειστῆς ἤθελε δα-
νεῖσει εἰς τὸ ἐξῆς παραβλέποντας αὐτὴν τὴν παρατήρησιν, ὁ τοιοῦτος νὰ μὴ εἰσα-
κούεται κινῶν ἀγωγὴν ποτε κατὰ τῆς γυναικὸς.

ΠΕΡΙ ΤΟΚΩΝ

20

1. Ἐν ἀποθάνῃ τις τυχόν, μὴ ἐξαρκουῶσαν ἔχων περιουσίαν εἰς τὸ νὰ ἀπαντη-
θοῦν πρῶτον τὰ κεφάλαια τοῦ χρέους του, καὶ ἂν τῇ ἀληθείᾳ ἀποδειχθῇ, ὅτι ἀμέ-
λησεν ὁ δανειστῆς τὴν ζήτησιν, τότε τὰ δουλευθέντα διάφορα, ὅποῦ χρεωστῆι ὁ
θανών, νὰ μὴ πληρώνωνται, ἀλλὰ νὰ τὰ ζημιώνεται ὁ δανειστῆς διὰ τὴν ἀμέλειάν

1 post ἰκανή ad ἐκεῖνη ἢ διορία Ar|| 2 σύγουρος ABRÿ: σίγουρος z|| 6 ἀνίσχυρος BR:
ἀνίσχυρον A|| 7 διὰ ABR: δι' z|| 7—8 διὰ τὰ ὅποια Ag: καὶ Ar|| 10 προφασίζωνται ABR: ἀπρο-
φασίζονται Y|| 13 ἔδωκεν R| ὁμολογίαν ἰδίαν R|| 17 δανείσει z: δανείσῃ ABRY|| 18 παρατήρησιν
Ag: διάταξιν, ἢ ὅποια ἀνωτέρω εἰρήθη Ar|| 21 μὴ AB: μὴν R|| 21—22 ἀπαντηθοῦν BR:
ἀπαντιθοῦν A|| 22 του AB: νόμου R.

- 1 pentru lenevirea lui, căci n-au grijit a cere dobînzile încă fiind în viață
mortul ce-i era dator, iară de să va dovedi că împrumutătorul nu s-au
lenevit, dar din pricina mortului, rău de plată fiind, nu i-au plătit și va
avea mortul avere destulă spre împlinirea celor mai de trebuință și spre
5 a nu rămănea de tot lipsiți copiii lui ce sînt moștenitori, atunci să se plătească
dobînda zecea unsprezece fără de încărcătură, (însă de va fi datorii capete
curate), fiindcă și dobînda datorie să numește a mortului și pentru
aceia să protimisește și de legata, fiindcă aceste legata sînt dar, iar
nu datorie.
- 10 2. Moștenitoriul celuia ce va muri cu datorie, să nu plătească dobîndă
pentru datorii mortului pînă la un an deplin după moartea lui, iar după
ce va trece anul, atunci să plătească dobîndă, de vreme ce în sorocul
acesta să face stăpîn pe moștenire, însă de va avea de unde să plătească,
iară cei ce vor fi lipsiți, să nu să sugrume cu dobînda.
- 15 3. Măcar că dobînda iaste de tot oprită, dar pentru lesnirea neguță-
torii și a trebuinței oamenilor, să aibă a să urma la pungă cîte t(a)l(eri)
cincizeci; și de să va arăta vreodinioară de acum înainte la judecată,
că s-ar fi dat și s-ar fi plătit mai multă dobîndă decît aceasta, să aibă
datorie judecătoria a scădea acel prisos, fiind împotriva pravili, și să
20 hotărască numai atîta dobîndă, adică t(a)l(eri) cincizeci la pungă pe an;
iar la alișverișul ce să va fi făcut mai de demult, și să vor fi spart și zăpisiile,
să nu mai între în cercetare, ca să se încotenească acest fel de pricini și
să nu să mai prelungească a nu avea sfîrșit. Ci împrumutătorul să prii-
mească drept capete pentru atîtea dobînzii ce va fi luat mai nainte, ca să
25 nu să osîndească cel împrumutat a plăti dobîndă peste dobîndă, și mai
vîrtos cînd va fi și sărac.

1 lenevirea Ar : neglijența Ag || 1—2 a cere... dator Ar : să le ia în viața aceluși debitor
mort al lui Ag || 2 de să va dovedi că Ar : dacă Ag || 2—3 s-au lenevit Ar : a neglijat Ag ||
3—4 mortului ... avea Ar : firii dificile a mortului n-a putut fi plătit și are Ag || 5 ce
sînt Ar : om Ag | atunci Ar : om Ag || 6 va fi datorii Ar : erau cele datorate Ag ||
7 numește Ar : socotește Ag || 8 aceste legata Ar : acestea Ag || 10 va muri cu
datorie Ar : a murit cu datorii Ag || 13 însă, Ar : om Ag | însă ... plătească om I | va a-
vea Ar : are Ag | după plătească ad și dobîndă Ag || 16 tl Ar : taleri I : groși Ag || 19 fiind
Ar : pentru că să o socotească Ag | și să ABR: să să I || 20 numai ... tl Ar : drept legală
aceasta, cîte groși adică Ag || 21 la ... spart Ar : datul și luatul ce s-a făcut cu ani
înainte, de la care s-au rupt Ag || 22 între ... pricini Ar : fie cercetate din nou, pentru
ca să se pue capăt pîrii Ag || 25 peste dobîndă om I || 25—26 să osîndească ... sărac Ar :
apară luînd dobînzii de la dobînzii, mai ales cînd debitorul e lipsit de mijloace Ag.

του, ὅπου δὲν ἐφρόντισε νὰ τὰ λάβῃ εἰς τὴν ζωὴν τοῦ θανόντος ἐκείνου χρεώστου 1
του. Εἰ δὲ καὶ ὁ δανειστής δὲν ἠμέλησε, διὰ τὸ δύσκολον δὲ τοῦ θανόντος δὲν ἠμπό-
ρεσε νὰ πληρωθῇ καὶ ἔχει ὁ ἀποθανὼν περιουσίαν ἰκανὴν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν
ἀναγκαιοτέρων καὶ πρὸς τὸ μὴ μεῖναι τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ παῖδας πάντη
ὑστερημένους, νὰ πληρώνεται τὸ διάφορον τὰ δέκα πρὸς ἑνδεκα χωρὶς ἐπιφορτισ- 5
μόν, (ἂν τὰ χρεωστούμενα ἦτον καθαρὰ κεφάλαια), ὅτι καὶ τὸ διάφορον χρέος λογί-
ζεται τοῦ ἀποθανόντος, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἀπὸ τὰ λεγὰτα προτιμεῖται, ὡσὰν ὅπου
αὐτὰ εἶναι χάρις, ἀλλ' οὐχὶ χρέος.

2. Ὁ κληρονόμος ἐκείνου, ὅπου ἀποθάνῃ με χρέη, νὰ μὴ πληρῶνῃ διάφορον
διὰ τὰ χρέη τοῦ θανόντος ἕως εἰς ἓνα χρόνον ὀλόκληρον μετὰ θάνατον ἐκείνου. 10
'Αφ' οὗ ὅμως περάσει ὁ ἑνιαυτός, τότε νὰ πληρῶνῃ διάφορον, ὡσὰν ὅπου εἰς αὐτὸ
τὸ διάστημα γίνεται νοικοκύρης τῆς κληρονομίας, ἂν ἔχῃ πόθεν νὰ πληρώσῃ καὶ
διάφορον, οἱ δὲ ἀποροῦντες νὰ μὴ κατάγγωνται ἀπὸ τὸ διάφορον.

3. Μακάρι ὅπου τὸ διάφορον εἶναι ἐμποδισμένον ἐξ ὀλοκλήρου, διὰ τὴν εὐκο-
λίαν ὅμως τῆς πραγματείας καὶ τῆς χρείας τῶν ἀνθρώπων νὰ ἀκολουθῇ πρὸς 15
πεντήκοντα γρόσια εἰς τὸ πουγγί, καὶ ἂν φανῇ εἰς τὸ ἐξῆς ποτὲ εἰς κριτήριον, πῶς
νὰ ἐδόθη καὶ νὰ ἐπληρώθῃ περισσότερον εἰς διάφορον ἀπὸ τοῦτο, νὰ ἔχῃ ὁ κριτῆς χρέος
νὰ ξεπέσῃ τὸ περισσότερον αὐτό, μετὰ τὸ νὰ λογίζεται παράνομον, καὶ νὰ ἀποφασίξῃ
ὡς νόμιμον αὐτό, πρὸς πενήκοντα γρόσια δηλ(αδῆ) εἰς τὸ πουγγί κατ' ἔτος· ἢ
δὲ πρὸ χρόνων γεγонуῖα δοσοληψία, ἧς καὶ τὰ χειρόγραφα ἐσχίσθησαν, νὰ μὴν 20
ἀναψηλαφᾶται, διὰ νὰ ὀροθηθῇ ἡ ἀγωγή καὶ νὰ μὴν ἐκτανθῇ ἐπ' ἄπειρον. Νὰ
στέργῃ δὲ ὁ δανειστής εἰς τὰ κεφάλαια διὰ τὰ τόσα πρότερον ληφθέντα διάφορα,
διὰ νὰ μὴν φαίνεται λαμβάνων διάφορα διαφόρων, ἀποροῦντος μάλιστα τοῦ χρεώστου.

2 καὶ Ag: ἀποδειχθῇ πῶς Ag|| 5—6 ἐπιφορτισμόν A: ἐπιφορτισμῶν BR|| 7 προτιμεῖται
ABRY: προτιμᾶται z|| 11 περάσει AB: περάσῃ R|| 12 οἰκοκύρης B|| 17 ἐδόθη z: ἐδόθη
ABRY|| 18 αὐτό AB: αὐτὸ τὸ R|| 21 ἐκτανθῇ ABRY: ἐκταθῇ z|| 23 μὴν ABRY: μὴ z.

1

PENTRU ANARGHIRIE

1. Cel ce va da zăpis de datorie și sau nu va lua banii nicidecum sau va lua mai puțin din cît scrie zăpisul lui, sau de au dat zăpis în silă, are voe pînă la doi ani să-ș defaime zăpisu său și să-l strice, iar după ce vor trece doi ani, nu i să mai dă ascultare, ce să osîndește să-i plătească.

2. Asemenea și cel ce va avea zăpisul, să nu tacă în sorocul acesta de doi ani, de vreme că într-alt chip, dînd cinevaș zăpis sau asupra beții sau în altă oareșcare stare ca aceasta, să poate să nu-l știe acel zăpis, mai vîrtos poate cellalt să-l fi făcut și cu vicleșug. Iară de să va întîmpla să dea cinevași acest fel de zăpis de silă sau de rușine și, cerîndu-ș zăpisul o dată și de doao ori, n-au putut să-l ia, atunci să aibă datorie să o arate la arhiereul locului sau la alți oameni vrednici de credință, pentru ca să aibă a să ajuta la osîndirea de doi ani sau și a tăcerii.

3. Iară cînd după doi ani, făcînd cinevaș pîră asupra zăpisului său, ca să-l strice, va putea dovedi prin mărturii vrednice de credință, că ș-au plătit datoriia, dar s-au zătîcînit într-acei doi ani trecuți din vreo întîmplare mare, din care nu-i era prin puțință să facă pîră, sau nefiînd de față sau robît fiînd sau din pricină de răzmiriță sau, întîmplîndu-să moartea celui ce va fi luat zăpisul sau din altă întîmplare tare ca aceasta, din care s-au zătîcînit a-l trage și la judecată, atunci să i să dea ascultare și să-i fie pîra priimită și să rămîie făr de tărie pravilile anarghirii.

4. Pentru ca să nu să mai întîmple de acum înainte acest fel de prigoniri și pîri de anarghirie, adică de a să defăima de către cei ce sînt datori, zăpisele lor, că sînt făr de dreptate, pentru aceia de acum înainte negreșît să se facă zăpisele înainte a trei marturi (cel mai puțin) de cinste și vrednici de credință, cum mai sus s-au arătat.

2 și 3 va lua Ar : a luat Ag || 3 în silă Ar : de silă și de puterea stăpînului Ag || 4 defaime zăpisu Ar : să pornească pîră asupra zăpisului Ag | strice, iar după Ar : desființeze. Totuși, odată Ag || 6 va avea Ar : are Ag || 7 sau asupra beții Ar : la beție Ag || 8 oareșcare Ar Br R : om Ag Bg | ca aceasta AB Rr : om Rg | să poate ... zăpis Ar : poate să nu știe Ag || 9 vicleșug R || 10 cerîndu-ș ABR : cerîndu-să I || 11 n-au ... ia Ar : nu l-a luat Ag | o arate Ar : arate lucrul sau Ag || 12 sau Ar : sau și Ag || 13 a să ajuta Ar : apărare Ag || 14 cinevaș Ar : om Ag || 15 strice ... vrednice Ar : desființeze, a dovedit prin martori vrednici Ag | ș-au Ar : s-au I : a Ag || 16 într-acei Ar : în acel răstimp de Ag || 16—17 întîmplare mare Ar : împrejurare făr voia lui și puternică Ag || 17 din care ... pîră Ar : om Ag || 17—19 nefiînd ... va fi Ar : din cauza absenței sau a robirii sau a războaielor sau a morții aceluia care să fi Ag || 19 întîmplare Ar : cauză Ag | ca aceasta Ar : asemănătoare Ag || 22 să mai întîmple Ar : mai urmeze Ag || 22—23 prigoniri Ar : certuri Ag || 24 că sînt Ar : ca Ag || 26 mai sus s-au arătat Ar : am spus înainte Ag.

ΠΕΡΙ ΑΝΑΡΓΥΡΙΑΣ

1

1. Ἐκεῖνος, ὁποῦ δώσει ὁμολογίαν χρεωστικὴν καὶ ἢ ἐν λάβῃ τελείως τὰ ἄσπρα ἢ λάβῃ ὀλιγώτερα ἀπὸ ὅσα γράφει ἢ ὁμολογία του ἢ ἔδωκε τὴν ὁμολογίαν βία καὶ δυναστεία, ἔχει ἄδειαν εἰς διάστημα δύο χρόνων νὰ κατηγορήσῃ τὴν ὁμολογίαν του καὶ νὰ τὴν ἀναιρέσῃ. Ἄφ' οὗ ὅμως περάσουν οἱ δύο χρόνοι, δὲν εἰσα- 5
κούεται πλέον, ἀλλὰ καταδικάζεται νὰ τὰ πληρῶσῃ.

2. Ὅμοίως καὶ ὁ τὴν ὁμολογίαν ἔχων νὰ μὴ σιωπήσῃ, εἰς τὸ διάστημα αὐτὸ τῶν δύο χρόνων, ἐπειδὴ ἀλλέως ὁ εἰς μέθην ἢ εἰς ἄλλην τοιαύτην κατάστασιν δοὺς τὴν ὁμολογίαν ἤμπορεῖ νὰ μὴ τὴν ἠξεύρῃ, μάλιστα ἤμπορεῖ ὁ ἄλλος νὰ τὴν ἔκαμε καὶ μὲ δολον. Εἰ ἐξ τυχόν τις ἀπὸ βίαν δώσει τοιαύτην ὁμολογίαν ἢ πάσχοντας 10
δυσωπίαν, ἀπαξ καὶ εἰς ζητήσας τὴν ὁμολογίαν του, ἐν τὴν ἔλαβε, νὰ ἔχη χρέος νὰ τὸ φανερώσῃ τὸ πρᾶγμα ἢ εἰς τὸν κατὰ τόπον ἀρχιερέα ἢ καὶ εἰς ἄλλους ἀξιόπιστους ἄνδρας, διὰ νὰ ἔχη διαυθέντευσιν εἰς τὸ κατάκριμα τῆς διειτίας ἢ καὶ τῆς σιωπῆς.

3. Ἄν ὅμως ὕστερον ἀπὸ τοὺς δύο χρόνους κινῶντας ἀγωγὴν, διὰ νὰ ἀναι- 15
ρέσῃ τὴν ὁμολογίαν του, ἀποδείξῃ δι' ἀξιόπιστων μαρτύρων, ὅτι ἐπλήρωσε τὸ χρέος, πλὴν εἰς αὐτὸ τὸ διάστημα τῶν περασμένων δύο χρόνων ἐμποδίσθη ἀπὸ κανένα περιστατικὸν ἀκούσιον καὶ ἰσχυρὸν, ἢ ἀπουσίας ἢ αἰχμαλωσίας ἢ πολέμων ἢ θανάτου ἐκείνου, ὁποῦ λάβῃ τὴν ὁμολογίαν, ἢ ἄλλης παρομοίας ἰσχυρᾶς αἰτίας, ὁποῦ ἐμποδίσθη τὸ νὰ τὸν ἐγκαλέσῃ καὶ εἰς κριτήριον, τότε νὰ εἰσακούεται καὶ 20
νὰ γίνεταί δεκτὴ ἡ ἀγωγή του καὶ νὰ μένουν ἄκυροι οἱ νόμοι τῆς ἀναργυρίας.

4. Διὰ νὰ μὴν ἀκολουθῶσιν εἰς τὸ ἐξῆς τοιαῦται λογοτριβαὶ καὶ ἀγωγαὶ περὶ ἀναργυρίας, εἰς τὸ νὰ κατηγοροῦνται δηλ(αδῆ) ἀπὸ τοὺς χρεώστας αἱ ὁμολογίαι των ὡς ἄδικοι, διὰ τοῦτο ἐξάπαντος εἰς τὸ ἐξῆς αἱ ὁμολογίαι νὰ γίνωνται ἐμπροσθεν 25
τριῶν μαρτύρων (τὸ ὀλιγώτερον) τιμίων καὶ ἀξιόπιστων, ὡς προεῖπομεν.

2 δώσει ABRY: δώσει z|| 5 Ἄφ' οὗ ABRY: Ἄφοῦ z|| 8 τοιαύτην AB: τινὰ R|| 9 μὴ AB: μὴν R|| 16 ἀποδείξῃ Ag: ἠμπορέσῃ νὰ ἀποδείξῃ Ar| μαρτύρων Ag: μαρτυριῶν Ar|| 17 χρέος A: χρέος του Ar|| 18 ἀκούσιον καὶ ἰσχυρὸν Ag: μέγαν, ἀπὸ τὸ ὁποῖον δὲν ἠμπόρεσε νὰ κινήσῃ ἀγωγὴν Ar|| 20 τὸ νὰ R: τὸν ἂ A: τὸν νὰ B| κατηγοροῦνται R|| 24 ἄδικοι ABRY: ἄδικοι z|| 25 τιμίων AB: τιμημένων R.

- 1 5. Cînd cel împrumutat îș tîgăduiaște zapisul și iscălitura sa, de
să va dovedi din alte iscălituri ale lui, că acea iscălitură iaste a lui adevă-
rată, sau să va dovedi prin mărturii adevărul, carii vor mărturisi că cu
adevărat s-au numărat banii, atunci să nu i să dea ascultare, ci să se
5 osîndească a-i plăti.

PENTRU MARTURI

1. Pentru marturi are datorie judecătoria să cerceteze întii de leagea
celor ce vor fi să mărturisească, de vreme ce de altă lege fiind, nu să
priimește mărturia ce va da asupra creștinului pravoslavnic.
- 10 2. Al doilea are datorie să cerceteze pentru urmarea vieții și a faptelor
lui, adecă de sînt bune și de iaste om de cinste, și cînd să va cunoaște a
fi într-acestaș chip, iaste priimit de martur.
- *3. Măcar că pravila oprește a nu se priimi mărturia prietenului și a
vrăjmașului, dar judecătoria să cerceteze, ca nu care cumvaș de prie-
15 teșug sau de pizmă mărturisește cinevaș, și atunci să nu i să priimească
mărturia; iar de va fi și prieten, dar cu bună ipolipsis, sau măcar și neprie-
etin, dar știut de om cu cuget nevătămat, să se priimească spre mărturie
prin înfricoșările bisericești, pentru că la alișverișuri cei ce sînt de altă
țară sau streini de tot și fără de nici un amestec, nu pot avea nici o știință.
- 20 4. Să cerceteze judecătoria de iaste sărac și prost și om nebăgat în
seamă, care poate ori pentru sfială ori din neajungerea minții sau și
pentru vreo mituire să mărturisească minciuni; și cînd să va cunoaște
într-acestaș chip, nu iaste priimit și în scurt oricare va fi în bănuială, nu
iaste priimit, iar care va fi cu bună ipolipsis, iaste priimit.

2 dovedi Ar : da mărturie Ag || 2—3 adevărată Ar : autentică Ag || 3 prin ABR : din I |
mărturii Ar : mărtori Ag | adevărul ABR : adevărului I | carii vor mărturisi Ar :
celor care mărturisc Ag || 4 atunci om Ag || 5 a-i plăti Ar : om Ag || 8—9 de vreme ce... prav-
oslavnic Ar : pentru că eterodox în contra creștinului ortodox nu este martor niciodată Ag ||
8 fiind om B || 9 ce va da om I || 10 și a faptelor Ar : lui și pentru moravurile Ag || 11 bune Ar :
bune și virtuose Ag || 11—12 cunoaște... chip Ar : arăta unul ca acesta Ag || 12 de martur
Ar : la mărturie Ag || 13—14 oprește... dar Ar : oprește expres, pentru ca să nu fie luat la
mărturie prieten sau vrăjmaș, totuși Ag || 14 cerceteze Ar : cerceteze cu toată băgarea de
seamă Ag || 15 pizmă Ar : vrăjmășie Ag || 16 va fi Ar : este Ag | bună AR : bun B ||
16—17 măcar și neprieten Ar : vrăjmaș Ag || 17 cu cuget nevătămat Ar : cu conștiință Ag ||
18 prin înfricoșările Ar : cu aplicarea amenințărilor Ag | după alișverișuri ad de cele
mai multe ori Ag || 19 fără... amestec Ar : neinteresăți Ag | pot avea Ar : au Ag | știință
Ar : cunoștință Ag || 20—21 om nebăgat în seamă Ar : cu purtare necinstită Ag || 21 poa-
te... sfială Ar : de frică Ag | neajungerea minții Ar : ignorantă Ag || 22—23 să va... chip
Ar : va apărea unul ca acesta Ag || 23 oricare va fi Ar : care este Ag || 24 bună AR : bun B.

5. "Όταν ὁ χρεώστης ἀρνήται τὴν ὁμολογίαν του καὶ τὴν ὑπογραφήν του, εἴ γε μαρτυρηθῆ ἀπὸ ἄλλαις του ὑπογραφαῖς, ὅτι ἡ ὑπογραφή του ἐκείνη εἶναι γνησία, ἢ ἀποδειχθῆ διὰ μαρτύρων ἢ ἀλήθεια, μαρτυρούντων, ὅτι τῇ ἀληθείᾳ ἐμετρήθησαν τὰ ἄσπρα, νὰ μὴν εἰσακούεται, ἀλλὰ νὰ καταδικάζεται. 1

ΠΕΡΙ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

5

1. Διὰ τοὺς μάρτυρας ἔχει χρέος ὁ κριτής νὰ ἐξετάζῃ πρῶτον διὰ τὴν θρησκευίαν ἐκείνων, ὅπου μέλλει νὰ μαρτυρήσουν, ἐπειδὴ ἑτερόδοξος κατὰ ὀρθοδόξου χριστιανοῦ δὲν μαρτυρεῖ πάποτε.

2. Κατὰ δεύτερον λόγον ἔχει χρέος νὰ ἐξετάζῃ διὰ τὴν πολιτείαν του καὶ διὰ τὰ ἔθη του, ἂν εἶναι καλὰ ἐηλ(αδὴ) καὶ χρηστὰ καὶ ἂν εἶναι τίμιος, καὶ ὅταν φανῆ τοιοῦτος, εἶναι δεκτὸς εἰς μαρτυρίαν. 10

3. Ἀγκαλὰ καὶ ὁ νόμος ῥητῶς ἐμποδίζει, διὰ νὰ μὴ προσληφθῆ φίλος ἢ ἐχθρὸς εἰς μαρτυρίαν, νὰ βασανίζῃ ὅμως ὁ κριτής, μήποτε διὰ φιλίαν ἢ δι' ἐχθραν μαρτυρεῖ τις, καὶ τότε νὰ μὴ προσδεχθῆ ἡ μαρτυρία· εἰ δὲ καὶ εἶναι φίλος, εὐυπόληπτος ὅμως, ἢ ἐχθρὸς, ἐγνωσμένος ὅμως ὡς εὐσυνείδητος, διὰ τῆς ἐπιφορᾶς ἐκκλησιαστικῶν ἀπειλῶν νὰ προσληφθῆ εἰς μαρτυρίαν, ὅτι εἰς τὰς δοσοληψίας ὡς ἐπὶ πλείστον οἱ ἄλλοδαπεῖς ἢ ἀλλότριον παντελῶς καὶ ἀδιάφοροι καμμίαν γινῶσιν ἐν ἔχουν. 15

4. Νὰ ἐξετάζῃ ὁ κριτής, ἂν εἶναι πτωχὸς καὶ εὐτελής καὶ ἄτιμος εἰς τρόπον, ὅπου διὰ φόβον ἢ ἀγωσίαν ἢ καὶ δωροληψίαν νὰ ψευδομαρτυρῆ· καὶ ὅταν φανῆ τοιοῦτος, εἶναι ἄδεκτος, καὶ ἐν συντόμῳ ὅποιος εἶναι ὑποπτος, εἶναι καὶ ἄδεκτος, καὶ ὅποιος εἶναι εὐυπόληπτος, εἶναι καὶ δεκτὸς. 20

1 ἀρνήται z: ἀρνεῖτα ABRY || 2 ἄλλαις του ὑπογραφαῖς ABRY: ἄλλες του ὑπογραφές z || 3 μαρτυρώντων Y || 4 post καταδικάζεται ad νὰ τὰ πληρώσῃ Ar || 10 καὶ χρηστὰ om Ar || 12 μὴ AB: μὴν R || 13 εἰς ABR: εἰς τὴν Y || 16 δοσοληψίας AB: δωσοληψίας altera manu corrigente δοσοληψίας R: ἀλισβερίσια Ar | ὡς ἐπὶ πλείστον om Ar || 17 ἄλλοδαπεῖς ABRY: ἄλλοδαποὶ z.

1 5. Marturii ce sînt oameni de casă, nu sînt priimiți, însă mărturii de casă să numesc și sînt cîți sînt rude; iar de va fi vreo pricină foarte de taină, la care cei streini n-au nici o știre, atunci de nevoie face trebuință să se asculte mărturiile rude, însă ceale mai de departe rude, de-al patrulea
5 spiță, iar nu așa fișcare și cum să va întîmpla pentru orice pricină.

6. Mărturii de casă să numesc și sînt și tovaroșii celui ce are să aducă marturi, și cei ertați de el din robie și slugile; însă tovaroși să numesc cei ce încă au între dînșii tovarășie; cum și slugele cei ce încă să află în slujbă, iară nu cei ce ș-au izbrănit tovarășia sau au eșit din slujbă și sînt slobozi
10 fiindcă și mărturia unora ca acestora, de vor fi vrednici de credință, poate a fi priimită.

7. Marturii trebuie să fie chemați înadins de către cei ce vor să facă zapis sau diată sau vînzare sau zălojire sau vreo altă scrisoare oricum va fi, și așa să le fie mărturia priimită, fiindcă, cei ce mărturisesc cum că,
15 după întîmplare trecînd, au auzit, nu sînt priimiți.

8. Marturii la pricini de vinovății să trag fără de voia lor și să silnicesc a mărturisi, aducîndu-să cu poruncă; iar la pricini de dat și luat să chieamă de către cel ce are trebuință să dovedească zisele lui, fără de a nu să chieama cu zapciu, de vreme ce, chemîndu-să cu zapciu, să vede că să silnicesc.
20 Iar de să vor înfățișa acei marturi o dată și vor zice că știu oareșce la acea pricină, atunci, făcînd trebuință a să cerceta mai cu amăruntul și al doilea, să se aducă. Asemenea de va fi și vreo pricină mare, să chieamă cu poruncă, de să va hotări de către Domn și de iaste trebuință.

9. Marturii carii mărturisesc la așa, (adică carii zie că au văzut și
25 au auzit), sînt priimiți; iar cei ce mărturisesc la nu sau la ba, (adică că n-au văzut sau n-au auzit), nu sînt priimiți.

1 Marturii ... priimiți Ar: Mărturii de casă sunt neprimite Ag || 2 iar ... pricină Ar: totuși dacă este vreo chestiune Ag || 3 cei Ar: alți Ag | n-au nici o Ar: nu pot să aibă vreo Ag || 4 mărturiile rude ABR: mărturiile de rude I | rude, însă Ar: de rude, totuși să se asculte Ag || 5 iar nu așa fișcare Ar: ci nu în mod simplu Ag | fișcare BRI: fișcare A | să va întîmpla Ar: s-a întimplat Ag | pricină Ar: chestiune Ag || 6 Mărturii AR: Marturii B || 7 cei ... robie Ar: sloboziții Ag || 9 ș-au izbrănit Ar: au desfăcut Ag || 10 vor fi vrednici de credință Ar: sînt de bună reputație Ag || 12 vor să facă Ar: au să facă sau Ag || 13-14 vreo ... va fi Ar: vreun înscris de ori și ce fel este Ag || 16 să trag...lor Ar: sînt tîrîți Ag || 18 după trebuință ad și nevoie Ag || 20 Iar ... zice Ar: Totuși dacă s-au înfățișat o dată și au spus Ag || 21 făcînd ... cerceta Ar: cerînd trebuința să fie întrebați exact Ag || 22 să se aducă Ar: se aduc Ag | Asemenea ... pricină Ar: Excepțional, dacă este chestiune Ag || 23 să va hotări Ar: s-a hotărit Ag || 24 așa Ar: da Ag || 24-25 (adică ... auzit) Ar: om Ag || 25 cei Ar: martorii Ag || 25-26 sau la ba...auzit) Ar: om Ag.

5. Αἱ οἰκιακαὶ μαρτυρίαι εἶναι ἄδεκτοι, οἰκιακαὶ δὲ μαρτυρίαι λέγονται καὶ 1
εἶναι, ὅσοι εἶναι συγγενεῖς· ἂν εἶναι ὅμως καμμία μυστικωτάτη ὑπόθεσις, εἰς τὴν
ὁποῖαν δὲν ἤμποροῦν ἄλλοι ζένοι νὰ ἔχουν καμμίαν εἶδῃσιν, τότε ἐξ ἀνάγκης πρέπει
νὰ εἰσακουσθῶσι καὶ μαρτυρίαι συγγενικαί, νὰ εἰσακούωνται ὅμως οἱ πορρωτέρω 5
συγγενεῖς τοῦ τετάρτου βαθμοῦ, ἀλλ' ὄχι ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε διὰ κάθε ὑπόθεσιν.

6. Οἰκιακαὶ μαρτυρίαι λέγονται καὶ εἶναι καὶ οἱ σύντροφοι ἐκεῖνου, ὅπου 5
ἔχει νὰ παραστήσῃ μάρτυρας, καὶ οἱ ἀπελεύθεροι καὶ οἱ δοῦλοι· σύντροφοι δὲ
λέγονται ἐκεῖνοι, ὅπου ἔχουν εἰσέτι τὴν συντροφίαν, καθῶς καὶ δοῦλοι, ἐκεῖνοι
ὅπου εἰσέτι εὐρίσκονται εἰς τὴν δουλείαν, οὐ μὴν δὲ ἐκεῖνοι, ὅπου διέλυσαν τὴν
συντροφίαν ἢ ἐβγήκαν ἀπὸ τὴν δουλεύουσιν καὶ εἶναι ἐλεύθεροι, ὡσάν ὅπου καὶ τῶν 10
τοιούτων ἢ μάρτυρία ἤμπορεῖ νὰ εἶναι δεκτὴ, ἂν εἶναι εὐυπόληπτοι.

7. Οἱ μάρτυρες πρέπει νὰ εἶναι προσκαλεσμένοι ἐξεπίτηδες ἀπὸ ἐκεῖνους, 15
ὅπου ἔχουν νὰ κάμουν ἢ ὁμολογίαν ἢ διαθήκην ἢ πώλησιν ἢ ἐνεχυρασμὸν ἢ κανένα
ἄλλο ἔγγραφο, ὅ, τι λογῆς καὶ ἂν εἶναι, καὶ ἔτσι νὰ εἶναι δεκτὴ ἢ μαρτυρία τους,
ἐπειδὴ ἐκεῖνοι, ὅπου μαρτυροῦν, ὅτι κατὰ τύχην περνῶντες ἤκουσαν, δὲν εἶναι 15
δεκτοί.

8. Οἱ μάρτυρες εἰς μὲν τὰ ἐγκληματικὰ ἔλκονται καὶ βιάζονται νὰ μαρτυ- 20
ρήσουν καὶ φέρονται μὲ προσταγὴν· εἰς δὲ τὰς χρηματικὰς ὑποθέσεις προσκαλοῦνται
ἀπὸ ἐκεῖνον, ὅπου ἔχει χρεῖαν καὶ ἀνάγκην νὰ ἀποδείξῃ ἐκεῖνα, ὅπου λέγει, χωρὶς
νὰ προσκαλῶνται μὲ ζαπτζῆν, ὡσάν ὅπου προσκαλούμενοι μὲ ζαπτζῆν φαίνεται, 20
ὅτι βιάζονται. Ἄν ὅμως παρῆρσιασθῶσιν ἅπαξ καὶ εἰποῦν, πῶς ἤξεύρουν τι εἰς
τὴν ὑπόθεσιν, τότε, χρεῖας καλούσης νὰ ἀκριβολογηθοῦν καὶ ἐκ δευτέρου ἀκριβέσ-
τερον, φέρονται. Πλὴν καὶ ἂν εἶναι ὑπόθεσις μεγάλη, προσκαλοῦνται μὲ προσταγὴν,
ἂν ἀποφασισθῇ παρὰ τοῦ Αὐθέντου καὶ εἶναι χρεῖα.

9. Οἱ μάρτυρες, ὅπου μαρτυροῦν εἰς τὸ ναί, εἶναι δεκτοί, οἱ δὲ μάρτυρες, 25
ὅπου μαρτυροῦν εἰς τὸ ὄχι, δὲν εἶναι δεκτοί.

1 et 6 οἰκιακαὶ z: οἰκειακαὶ ABRY|| 3 ἐξ ἀνάγκης AB: ἐξάπαντος R|| 4 καὶ AB:
αἱ R, manu posteriore scribente. || 6 συντρόφοι R|| 10 ἐβγήκαν z: εὐγήκαν ABRY|| 11 εὐυπό-
ληπτοι Ag: ἀξιόπιστοι Ar|| 14 ὅ,τι AB: ὅτι R | ἔτσι z: ἔτζι ABRY || 15 περνῶντας Y ||
17—18 μαρτυρήσουν AR: μαρτυροῦν B|| 19 καὶ ἀνάγκην om Ar|| 20 φαίνεται AB: φαίνονται R||
23 πλὴν καὶ AgBgRg: πλὴν Y: Ὁμοίως Ar|| 25 post ναί, ad (ἦτοι οἱ ὅποιοι λέγουν, πῶς
εἶδον καὶ ἤκουσαν) Ar|| 26 post ὄχι ad (ἦτοι πῶς δὲν εἶδον καὶ ἤκουσαν) Ar| δὲν εἶναι δεκτοί
AB: εἶναι ἄδεκτοι R.

1

PENTRU JURĂMÎNT

1. Jurămîntul să orînduiască la orice fel de pricini ce sînt de tot cu îndoială și întunecate și nu iaste cu puțință a să dovedi sau prin marturi sau prin scrisori sau prin alte mijlociri; și totdeauna, cel ce tăgăduște, să osîndește a face jurămînt, însă de nu va avea pîrișul marturi spre dovadă, după cum s-au zis, și va vrea să pue la jurămînt pre cel ce tăgăduiaște.

2. Cela ce va cere vreun lucru al său de la cinevaș, cu cuvînt că ori i l-au furat și l-au pierdut sau l-au stricat sau că i l-au dat pentru trebuința lui și l-au răpus, de nu vor mărturisi însuși ei, cercetîndu-să, atunci trebuie să facă jurămînt, mai întîi, că cu adevărat iaste păgubaș de acel lucru pentru care jăluește, și al doilea să dea încredințare prețului celui adevărat pentru lucru ce cere (însă de-l va ști prețul¹⁾, și dovedindu-să cu cercetări după pravili furul sau cel ce au luat și răpus, așa să i să plătească. Iară de nu-l va ști prețul, cît pentru lucrurile ceale furate, neștiut fiind prețul lor, de să va osîndi furul, ca să-l plătească și mai cu mult preț, drept pedeapsă i să va socoti. Iar cel ce va pune de acum înainte vreun lucru supt păstrarea cuivaș sau îl va da să-l mețahirisească, negreșit trebuie sau să l prețuiască sau să-l scrie în adevărînța ce va lua de la acela, într-u a căruia mîină îl dă spre păstrare sau spre a să sluji cu dînsul, pentru ca să poată judecătoria încai din semnele, cu care să va scrie acel lucru pierdut, să-i dea prețul.

3. Cel ce pornește pîră de vinovăție asupra cuivaș, întîi trebuie să facă jurămînt, cum că într-adevăr face acea pîră, iar nu cu vreo pizmă.

4. Preoții și diiaconii sînt datori a priimi jurămînt la tăgăduirile ce să fac asupra pîrilor ce să pornesc împotriva lor, de vreme ce pravilile

2 orînduiască Ar : hotărăște Ag || 3 iaste cu puțință Ar : este chip Ag || 4 scrisori Ar : înscrisuri Ag | mijlociri Ar : chipuri Ag || 5 însă... pîrișul Ar : dacă n-are Ag || 6 va vrea Ar : vrea Ag || 8 Cela ce va cere Ar ; Cine cere Ag || 12—13 jăluește ... prețul Ar : înaintează pîra lui și nu vine la judecată pe nedrept și pe urmă pentru prețul cel adevărat al lucrului, dacă-l știe Ag. 14 să i să plătească AB : să-i plătească R : să aibă plătească I : să fie plătit Ag || 14—15 să i să plătească. Iară de nu-l va ști prețul Ar : să fie plătit, deși însă nu-l știe, Ag || 15 nu-l va ști ABR : să va dovedi I | neștiut Ar : necunoscut Ag || 16 casă-l ... preț Ar : la un preț mai mult Ag || 17 va pune Ar : pune Ag || 18 va da ... negreșit Ar : dă spre întrebunțare, neapărat Ag || 19 scrie Ar : descrie amănunțit Ag | va lua Ar : a luat Ag || 20 a să sluji cu dînsul Ar : spre folosință Ag || 21—22 semnele ... pierdut să-i, Ar : descrierea, să Ag || 22 prețul Ar : prețul lucrului pierdut Ag || 24 vreo pizmă Ar : patimă Ag || 26 să fac Ar Br : fac Ag Rr.

1) Semnele parantezei lipsesc în textul grecesc.

ΠΕΡΙ ΟΡΚΟΥ

1

1. Ὁ ὄρκος διορίζεται εἰς κάθε λογῆς ὑποθέσεις, ὅπου εἶναι τελείως ἀμφίβολαι καὶ σκοτειναὶ καὶ ἐν εἶναι τρόπος νὰ ἀποδειχθῶσιν ἢ μὲ μάρτυρας ἢ μὲ ἔγγραφα ἢ μὲ ἄλλους τρόπους. Καὶ ὁ ἀρνούμενος καταδικάζεται πάντοτε νὰ κάμνη ὄρκον, ἂν, ὡς εἴρηται, ἐν ἔχῃ <ὁ ἐνάγων> μάρτυρας πρὸς ἀπόδειξιν καὶ θελήσῃ 5 νὰ βάλῃ εἰς ὄρκον τὸν ἀρνούμενον.

2. Ὅποιος ζητεῖ ἐδικόν του πρᾶγμα ἀπὸ τινα, μὲ λόγον ἢ πῶς τὸ ἔκλεψε καὶ τὸ ἔχασεν ἢ τὸ ἐχάλασεν ἢ πῶς τοῦ τὸ ἔδωκε διὰ τὴν χρεῖαν του καὶ τὸ ἔχασεν, ἂν δὲν μαρτυρήσουν οἱ ἴδιοι ἐξεταχθέντες, πρέπει νὰ κάμνη τὸν ὄρκον, κατὰ πρῶτον ὅτι τῇ ἀληθείᾳ εἶναι ζημιωμένος τὸ πρᾶγμα ἐκεῖνο, περὶ οὗ προτείνει τὴν ἀγωγὴν 10 του, καὶ δὲν ἐπεμβαίνει ἀδίκως, καὶ ἐπομένως διὰ τὴν ἀληθινὴν τιμὴν τοῦ πράγματος ἂν τὴν ἤξεύρῃ, καὶ ἀποδειχθέντος τοῦ κλέπτου μὲ τὰς νομικὰς ἐξετάσεις ἢ τοῦ λαβόντος καὶ χάσαντος, ἔτσι νὰ τὸ πληρώνεται, εἰ δὲ καὶ δὲν τὴν ἤξεύρῃ, ὅσον περὶ τῶν κλεμμένων πραγμάτων μὴ οὔσης ἐγνωσμένης τῆς τιμῆς αὐτῶν, ἂν εἰς περισσότερον τίμημα καταδικασθῇ ὁ κλέπτης, ὡς πρόστιμον θέλει τοῦ λογισθῆ. Ὁ 15 δὲ παραθέμενος πρᾶγμα τι ἢ εἰς χρῆσιν διδούς τούντεῦθεν ἀναγκαίως πρέπει ἢ νὰ τὸ ζετιμήσῃ ἢ κἂν περιεργότερον νὰ τὸ καταγράψῃ εἰς τὴν ἀπόδειξιν, ὅπου λάβῃ ἀπὸ ἐκεῖνον, οὗ εἰς χεῖρας παρατίθεται τὸ πρᾶγμα ἢ εἰς χρῆσιν τὸ δίδει, διὰ νὰ ἡμπορέσῃ ὁ κριτὴς κἂν ἐκ τῆς περιγραφῆς νὰ δώσῃ τιμὴν τοῦ ἀπολεσθέντος πράγματος. 20

3. Ἐκεῖνος, ὅπου κινεῖ ἐγκληματικὴν ἀγωγὴν κατὰ τινος, πρέπει πρῶτον νὰ κάμνη ὄρκον, πῶς μὲ ἀλήθειαν κινεῖ τὴν ἀγωγὴν του καὶ ὄχι μὲ πάθος.

4. Οἱ ἱερεῖς καὶ διάκονοι ὀφείλουσι νὰ δέχωνται τὸν ὄρκον εἰς τὰς ἀρνήσεις, ὅπου κάμνουσι ἐπάνω εἰς τὰς ἀγωγάς, ὅπου κινουῦνται κατ' αὐτῶν, ἐπειδὴ οἱ νόμοι

2 ἀμφίβολαι ABRY: ἀμφίβολοι z || 3 μάρτυρας AB: μαρτυρίας R || 5 post ἔχῃ ad ὁ ἐνάγων Ag || 6 βάλῃ ABRY | βάλῃ z || 7 ἔκλεψεν R || 8 ἔχασε R || 9 κάμνη AB: κάμη R || 10 τὸ πρᾶγμα ἐκεῖνο AB: ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα R | οὐAB: τοῦ ὁποίου R || 13 ἔτσι z: ἔτσι ABRY || 16 τούντεῦθεν R: τούντεῦθεν AB | ζ_2 AB: om R || 21 κινεῖ ABR: δίδει Y || 24 κάμνουσι Ag: γίνονται Ag | αὐτῶν AR: αὐτοὺς B.

1 nu deosibesc pe unii ca aceștea asupra pirilor ; și hotărîndu-să jurămîntul de către judecător după pravili, mitropolitul are să-l săvîrșască cu mijlocirea cea mai cuviincioasă, după cum i să va părea, asemenea și episcopi la episcopii.

5

PENTRU BĂRBAT ȘI MUEREA LUI

1. Precum muerea nu să vinuește pentru datorii și alte alișverișuri ale bărbatâ-său, asemenea nu să trage la judecată nici pentru vinovățiile bărbatâ-său, orice fel de vină va fi, făr de numai de să va dovedi că și ia au fost pornită de sineș, adică din fireasca ei răotate spre acea vină, fiindcă
10 de să va dovedi într-acestaș chip, atunci și ia să vinuește. Iară la vină de hainlic nu iaste destul răspunsu al muerii a zice numai că nu iaste amestecatâ cu bărbatâ-său la acea faptă, ci de va și tăcea și nu va chibzui mijloc a arăta acea rea faptă a bărbatâ-său, să vinuește ca una ce au știut și n-au vrut să o zăticească, fiindu-i prin putință.

15 2. Asemenea și bărbatul nu să trage la judecată pentru alișverișurile și datoriile și vinele muerii lui, cînd el nicidecum nu va fi împărtășit la acelea, precum și cînd să va dovedi că iaste împărtășit, să vinuește.

PENTRU PĂRINȚI ȘI COPII

1. Părinții nu să trag la judecată pentru alișverișurile copiilor lor,
20 făr de numai de să vor dovedi, că și ei au fost tovaroși cu copii lor sau că i-au avut ei orînduiți la neguțătorii și alișverișuri, fiindcă atunci să vinuesc.

2. Părinții nu să vinuesc la vinovățiile copiilor lor celor de vîrstă, orice fel de vinovății vor fi ; iar de să vor cunoaște, că și ei au fost părtași

1 deosibesc pă Ar : fac excepție cu Ag | asupra pirilor Ar : la pirile Ag || 2—3 săvîrșască ... cuviincioasă Ar : aducă la îndepluire în modul cel mai plăcut lui Dumnezeu Ag || 3 asemenea Ar : om Ag || 4 episcopii Ar : episcopiile lor Ag || 6—7 datorii ... ale Ar : datoriile și alișverișurile Ag || 8 va fi, făr de Ar : este, afară Ag | dovedi Ar : arăta Ag || 9 răotate Ar : rea înclinare Ag || 10 dovedi ... vinuește Ar : arăta așa, se trage la judecată și dînsa Ag || 11—12 nu iaste ... faptă Ar : nu ajunge numai ca femeia să nu fi luat parte la faptă Ag || 12 după tăcea ad fapta Ag || 12—13 chibzui .. vinuește Ar : întrebuița mijloc să stăvilească răul, se face vinovată Ag || 14 n-ău vrut ... putință Ar : putea să oprească Ag || 15 să trage la judecată Ar : e vinovat Ag | pentru Ar : pentru aceleași Ag || 16 va fi împărtășit Ar : are parte Ag || 20 cu AR : om B || 21 la Ar : să facă Ag || 24 vor fi ... părtași Ar : ar fi. Totuși dacă apar copărtași Ag.

δὲν ἐξαιροῦσι τοὺς τοιούτους εἰς τὰς ἀγωγὰς. Καὶ τοῦ ὄρκου ἀποφασίζομένου 1
παρὰ τοῦ κριτοῦ κατὰ νόμους, ἔχει ὁ μητροπολίτης νὰ τὸν ἐκβιβάζη κατὰ τὸν
θεοφιλέστερον τρόπον, ὅπου ἤθελε δόξει αὐτῷ, καὶ οἱ ἐπίσκοποι εἰς τὰς ἐπι-
σκοπὰς των.

ΠΕΡΙ ΑΝΔΡΟΓΥΝΟΥ

5

1. Καθὼς ἡ γυνὴ δὲν ἐνέχεται εἰς τὰ χρέη καὶ ἀλισβερσία τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς,
οὕτω δὲν ἐνάγεται καὶ διὰ ἐγκλήματα τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, ὅ, τι λογῆς ἔγκλημα καὶ
ἂν εἶναι, ἔξω μόνον ἂν φανῆ, ὅτι καὶ αὐτὴ ἦτον παρακινήμενη ἀπὸ λόγου τῆς, ἦτοι
ἀπὸ φυσικῆν τῆς κακῆν κλίσιν, εἰς τὸ ἔγκλημα ἐκεῖνο, ἐπειδὴ, ὅταν φανῆ ἔτσι,
ἐνάγεται καὶ αὐτὴ. Εἰς δὲ τὸ τῆς καθοσιώσεως ἔγκλημα δὲν φθάνει ἡ γυνὴ νὰ μὴ 10
συμπράξῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἂν σιωπήσῃ τὸ πρᾶγμα καὶ δὲν μεταχειρισθῇ τὸν τρόπον,
διὰ νὰ στήσῃ τὸ κακόν, ἐνοχοποιεῖται ὡς εἰδυῖα καὶ κωλύσαι δυναμένη.

2. Παρομοίως καὶ ὁ ἀνὴρ δὲν ἐνέχεται εἰς τὰ ἴδια ἀλισβερσία καὶ χρέη καὶ
ἐγκλήματα τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, ὅταν αὐτὸς δὲν ἔχῃ καμμίαν μετοχὴν εἰς ἐκεῖνα,
καθὼς, ὅταν ἤθελεν ἀποδειχθῆ, πῶς ἔχει μετοχὴν, ἐνέχεται. 15

ΠΕΡΙ ΓΟΝΕΩΝ ΚΑΙ ΠΑΙΔΩΝ

1. Οἱ γονεῖς δὲν ἐνάγονται διὰ τὰ ἀλισβερσία τῶν παιδίων τους, ἔξω μόνον
ἂν ἀποδειχθῶσιν, ὅτι καὶ αὐτοὶ ἦτον σύντροφοι μὲ τὰ παιδία τους ἢ πῶς τὰ εἶχον
αὐτοὶ διωρισμένα εἰς τὸ νὰ κάμνουν πραγματείας καὶ ἀλισβερσία, ἐπειδὴ τότε
ἐνέχονται. 20

2. Οἱ γονεῖς δὲν ἐνέχονται εἰς τὰ ἐγκλήματα τῶν καθεστηκυίας ἡλικίας παι-
δίων αὐτῶν, ὅ, τι λογῆς ἐγκλήματα καὶ ἂν εἶναι. Ἄν ὅμως φανῶσι συκοινωνοὶ

3 δόξει z: δόξη ABRY | καὶ Ag: ὁμοίως καὶ Ar || 4 των AB: αὐτῶν R: om Ar || 7 διὰ
ABR: δι' z | αὐτῆς AR: τῆς B || 10 μὴ AB: μὴν R || 18 ἦτον ABR: ἦσαν z | μὲ τὰ z: μετὰ
ABR || 19 κάμνουν A: κάμουν BR || 22 ὅ,τι AB: ὅτι R.

- 1 cu copii lor, și să vor dovedi prin bune dovezi, atunci să vinuesc; iar de vor fi copii supt ocrotirea părinților, fiind încă nevirstneci, și vor greși, atunci să vinuesc părinții pentru nepurtarea de grijă a fiilor lor sau și pentru rea creștere și nepovățuire.
- 5 3. Asemenea și copii nu să vinuesc la alișverişurile și datorile părinților lor pînă cînd sînt părinții lor în viață; însă fiului celui bine mulțămitor i să cade a nu trece cu vederea pe tată-său, în vreme ce să trage sau să pune la închisoare, fiind el bogat; iar cînd acel fiu să va arăta nemulțămitor către părinții lui, atunci are datorie părintele cel de obște, adică
- 10 oblăduitoriul locului, să silească și fără de voia lui pe acel fiu nedoritor, ca să-l ajute pe tată-său, în vreme ce va pătîmi în scăpătăciune, și să-l supue spre ajutorul datorilor părintești. Asemenea nu să vinuesc copii nici la vinile părinților lor, afară numai de să vor dovedi că au fost și ei amestecați la greșalile acelea ale părinților lor, fără de a nu să ajuta cu
- 15 cuvînt de îndreptare, cum că s-ar fi silit și s-ar fi îndemnat fără de voia lor de către tatăl lor, fiindcă la ceale rele nu să cuvîne a să supune nici părinților lor ce nu să poartă părintește, că datoriia părintească iaste, ca pururea spre ceale bune să îndrumeze pe fii lor.

+PENTRU PROTIMISIS

- 20 +1. Cînd va vrea cinevaș să vînză lucru nemișcătoriu, să aibă datorie a da în știre întii rudelor ce vor fi părtași la acea moșie cu dînsul sau răzorași și în urmă la rudele lui ceale mai de aproape, însă la cei carii să trag dintr-însul și la cei din carii să trage el și la frați i la nepoți de frați, la unchi și la copii unchilor, iar nu mai mult; după aceștea să dea în
- 25 știre la cei ce vor avea vreun amestec și împărțășire la acea moșie, măcar

1—2 iar de vor ... fiind Ar: Dacă însă sînt pe lîngă părinți copii Ag || 2 greși Ar: avea purtări rele Ag || 4 și nepovățuire om Ag || 8 acel fiu Ar: acela Ag || 9 către părinții lui, atunci om Ag || 10 locului ... nedoritor Ar: din partea locului să pedepsească pe fiul necompătimitor Ag. 11 în vreme ... scăpătăciune Ar: ajuns la nenorocire și suferință Ag || 12 datorilor Ar: datoriei Ag || 13 să vor dovedi Ar: vor apărea Ag || 14 amestecați ... acelea Ar: copărtași la acelea vini Ag || 14—15 de a nu ... îndreptare Ar: să le fie de ajutor cuvîntul de dezvinovățire Ag || 15—16 s-ar fi silit ... voia lor Ar: chipurile au fost siliți sau nevoiți Ag || 16 tatăl A: tatul BR | să cuvîne a să supune Ar: nu trebuie să asculte Ag || 17 părinților Ar: de tații Ag | nu să poartă părintește, că Ar: păzesc Ag || 20 aibă Ar: aibă neapărată Ag || 21 după rudelor ad lui Rr | cu dînsul om Ag || 22 răzorași și în urmă Ar: sînt în hotar apoi Ag | lui Ag: lor Ar Br, *îndreptat de altă mină în lui Rr* || 22—23 însă ... el Ar: descendenți adică și ascendenți Ag || 23 nepoți Ar: copiii fraților, adică, nepoți Ag || 24—25 iar ... știre Ar | și nu mai departe. După aceea Ag || 25 vor avea ... acea Ar: au vreo devălmășie și părțășie la Ag.

μὲ τὰ παιδία τοὺς καὶ ἀποδειχθῶσι μὲ καλὰς ἀποδείξεις, τότε ἐνέχονται. Ἄν δὲ 1
εἶναι κοντὰ εἰς τοὺς γονεῖς οἱ παῖδες ἀνήλικοι ἀκόμη καὶ ἀτακτήσουν, ἐνέχονται
οἱ γονεῖς διὰ τὴν ἀπρονοησίαν τῶν υἱῶν τοὺς ἢ καὶ κακὴν παιδαγωγίαν.

3. Ὁμοίως καὶ τὰ παιδία δὲν ἐνέχονται εἰς τὰ ἀλισβερίσια καὶ χρέη τῶν
γονέων αὐτῶν, ἐν ὕψω ζῶσιν οἱ γονεῖς αὐτῶν. Εὐγνώμονος υἱοῦ εἶναι τὸ νὰ μὴ 5
παραβλέψῃ τὸν πατέρα του συρόμενον ἢ ἐν φυλακῇ βεβλημένον αὐτὸς εὐπορῶν·
ἀγνωμονοῦντος δὲ ἐκείνου, τοῦ κοινοῦ πατρὸς χρέος εἶναι, λέγω τοῦ κατὰ τόπον
διοικητοῦ, νὰ κολάσῃ τὸν ἀσυμπάθητον υἱόν, διὰ νὰ ἐπικουρήσῃ δυστυχοῦντι καὶ
πάσχοντι τῷ πατρί, καὶ νὰ τὸν ὑπευθύνῃ εἰς βοήθειαν τοῦ πατρικοῦ χρέους. Ὁμοίως
δὲν ἐνέχονται τὰ παιδία οὔτε εἰς τὰ ἐγκλήματα τῶν γονέων αὐτῶν, ἐξω μόνον ἂν 10
φανῶσι, πῶς ἦτον καὶ αὐτὰ συγκοινωνοὶ εἰς τὰ ἐγκλήματα ἐκεῖνα τῶν γονέων τοὺς,
χωρὶς νὰ τοὺς βοηθῇ τὸ δικαιολόγημα, ὅτι τάχα νὰ ἐβιάσθησαν ἢ νὰ ἠναγκάσθησαν
παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτῶν, ἐπειδὴ εἰς τὰ κακὰ δὲν πρέπει νὰ πείθωνται μηδὲ τοῖς
πατράσιν αὐτῶν μὴ φυλάττουσι τὸ πατρικόν, ὕπερ ἐστὶν αἰεὶ ἐπὶ τὰ καλὰ προ-
τρέπειν τοὺς υἱοὺς αὐτῶν. 15

ΠΕΡΙ ΠΡΟΤΙΜΗΣΕΩΣ

1. Ὄταν θελήσῃ τινὰς νὰ πωλήσῃ ἀκίνητον πρᾶγμα, νὰ ἔχῃ ἄφευκτον χρέος
νὰ δώσῃ εἶδησιν πρῶτον εἰς τοὺς συγγενεῖς, ὅπου ἔχουν μετοχὴν εἰς τὸ μούλι
ἐκεῖνο ἢ ὅπου συνορίζονται, εἶτα τοὺς πλησιεστέρους συγγενεῖς του, κατιόντας
δηλ(αδῆ) καὶ ἀνιόντας καὶ ἀδελφούς καὶ παιδία ἀδελφῶν, ἤτοι ἀνεψιούς, θεῖους 20
καὶ παιδία θεῖων, καὶ ὅχι περαιτέρω. Μετὰ ταῦτα ἐκείνους, ὅπου ἔχουν καμμίαν
κοινωνίαν καὶ μετοχὴν εἰς τὸ μούλι, εἰ καὶ μὴ συγγενεῖς. Καὶ μετὰ ταῦτα τοὺς

1 τοὺς R: τῶν z: τῶς AB 2 ἀκόμη z: ἀκόμι ABRY | ἀτακτήσουν R: ἀτακτίσουν
AB || 6 εὐπορῶν z: εὐποροῦν ABRY || 8 ἐπικουρήσῃ BR: ἐπικουρήσῃ A || 11 πῶς ἦτον καὶ
αὐτὰ AB: ἔτι καὶ αὐτὰ ἦτον R || 12 νὰ₂ AB: om RY || 17 ἄφευκτον om Ar | ἄφευκτον χρέος
AB: χρέος ἄφευκτον R || 18 εἶδησιν πρῶτον AB: πρῶτον εἶδησιν R | post μετοχὴν ad μὲ
αὐτὸν Ar || 19 συνορίζονται ABR: νὰ συνορίζωνται Y.

1 nu fie nici rude, și în urmă la vecini și la lăcuiorii ¹⁾ cu carii împreună
 îș plătește birul său, ori tot la acel sat ori tot la acea mahala; și în urma
 tuturor acestora să dea în știre celor ce să vor alătura cu acea moșie despre
 vreo parte; și când aceștia toți să vor lepăda de privilegiul de protimis-
 5 misis ce au, atunci stăpînul să-ș vînză moșia lui fără de frică la orice
 feliu de mușteriu să va întîmpla; și când în urmă cei ce au protimisis, să
 vor căi și vor cere această protimisis, să nu li să mai dea ascultare.

+2. Vînzările de lucruri nemișcătoare niciodată să nu să facă într-
 ascuns și la fișcare loc, ci să se facă în oraș mare sau mic și negreșit să
 10 se însemneze locul, unde s-au scris acel zapis; și pentru mai buna încre-
 dînțare să se întărească aceale cumpărări de lucruri nemișcătoare de către
 domnie, arătîndu-să Domnului prin anafora boerilor.

3. Sorocul de protimisis la cei ce sînt de față și la cei ce văd și aud
 vînzarea, iaste treizeci de zile, iar la cei ce lipsesc, iaste patru luni.

15 4. Cînd unii ca aceștea, cîți au protimisis, pînă a nu să lepăda de
 protimisis, socotindu-se întru acest orînduit soroc, vor vrea să cumpere,
 măcar de l-au și vîndut stăpînul, au dreptate să-l răscumpere cu acelaș
 preț ce s-au vîndut, neputînd a cere cumpărătoriu dobîndă pentru banii
 lui, nici răscumpărătoriu a cere roduri.

20 5. Deci cumpărătorii streini să se ferească a nu face vreo sădire pe
 moșia aceia sau zidire sau prefacere, pînă a nu trece sorocul de treizeci
 de zile și de patru luni, pentru că pornindu-să jalbă de protimisis și dîndu-să
 dreptate celui ce au jăluit, îș pierde toată cheltuiala.

25 6. Sorocul de treizeci de zile și de patru luni să se socotească din
 zioa ce au aflat vînzarea cel ce are protimisis, care zi cu jurămînt să
 încredințeze judecata, că atunci au aflat, adică cînd ș-au pornit jalba,
 iară să nu să numere din zioa vînzării.

1 împreună Ar : cislășii, adică aceia cu care laolaltă Ag || 3 să dea în știre Ar : om
 Ag | să vor alătura cu acea Ar : se apropie de Ag || 4 lepăda de Ar : renunța la Ag || 6 să
 va întîmpla Ar : se întîmplă Ag || 7 această Ar ; dreptul lor de Ag || 8—9 într-ascuns ...
 loc Ar : undeva într-un ungher Ag || 9 fișcare AB. fieșcare RI || 10 însemneze Ar : însemneze
 în zapis Ag | acel zapis Ar : om Ag || 10—11 încredințare Ar : siguranță Ag || 12 anafora Ar :
 anafora de obște a Ag || 15—16 pînă... soroc Ar : înainte de ce să fi renunțat, ci chibzuindu-se
 înăuntru termenului Ag || 17 dreptate Ar : drept Ag || 21 prefacere Ar : reparație Ag |
 sorocul Ar : termenele Ag || 22 jalbă Ar : și jalbă Ag || 22—23 dîndu-să ... jăluit Ar : cîști-
 gîndu-se revendicarea Ag || 23 toată cheltuiala Ar : toate cheltuielile lui Ag. || 24 să se
 socotească Ar : să înceapă Ag || 25—26 să încredințeze Ar : va face-o știută la Ag.

¹⁾ În textul grecesc pe lîngă expresia τὸς ἐγκατοίκους care însemnează „locuitorii” în
 general, mai este alăturată și vorba romînească λακουτόρους, pe care Pravilniceasca
 Condică o întrebuițează nu o dată cu înțelesul de „rumîn”; vezi și art. 15 : „rumînii ce să-
 lășiuces”; și cp. anaforaua „Despre protimisis” în Anexa B, p. 207.

γείτονας και τούς ἐγκατοίκους λακουϊτόρους, μεθ' οὗς τούς συντελεστάς, ἦτοι 1
ἐκείνους με τούς ὁποίους μαζί πληρώνει τὸ δόσιμόν του ἢ εἰς τὸ αὐτὸ χωρίον ἢ
εἰς τὸν αὐτὸν μαχαλέν. Ὑστερον δὲ ἀπὸ ὅλους τούτους, ἐκείνους ὁποῦ πλησιάζουν
εἰς τὸ μουῦλκι ἀπὸ κανένα μέρος· και ὅταν αὐτοὶ ὅλοι παραιτηθῶσιν ἀπὸ τὸ προνό- 5
μιον τῆς προτιμήσεως, ὁποῦ ἔχουν, τότε ὁ νοικοκύρης νὰ πωλῇ τὸ μουῦλκι του ἀφόβως
εἰς τὸν τυχόντα μουστερῆν ὅ, τι λογῆς και ἂν εἶναι· και πλέον δὲν εἰσακούονται οἱ
ἔχοντες τὴν προτίμησιν, ἂν μετὰ ταῦτα μεταμεληθῶσι και ζητήσωσι τὴν προτί-
μησίν τους.

2. Τῶν ἀκινήτων αἱ πωλήσεις ποτὲ νὰ μὴ γίνωνται ἐν γωνία που, ἀλλ' ἐν
πόλει ἢ γοῦν κωμοπόλει, και ἀναγκαίως νὰ σημειοῦται εἰς τὴν ὁμολογίαν, πεῦ 10
ἐγράφη. Και διὰ τὴν ἀσφάλειαν αἱ τῶν ἀκινήτων ἀγοραὶ νὰ ἐπικυρῶνται ἀπὸ τὴν
αὐθεντίαν, ἀναχθείσης ταύτης πρὸς τὸν Αὐθέντην διὰ κοινῆς ἀναφορᾶς τῶν ἀρχόντων.

3. Ὁ καιρὸς τῆς προτιμήσεως εἰς μὲν τούς παρόντας και βλέποντας και ἀκού-
οντας τὴν πώλησιν εἶναι τριάντα ἡμέραι, εἰς δὲ τούς ἀπόντας εἶναι μῆνες τέσσαρες.

4. Ἄν οἱ τοιοῦτοι, ὅσοι ἔχουν προτίμησιν, πρὸ τοῦ νὰ παραιτηθῶσιν, ἀλλὰ 15
συσκεπτόμενοι εἴσω τῆς προθεσμίας θελήσουν νὰ τὸ ἀγοράσουν, μακάρι ὁποῦ και
νὰ τὸ πωλήσῃ ὁ νοικοκύρης, ἔχουν δίκαιον νὰ τὸ ἐξαγοράζουν με τὴν ἰδίαν τιμὴν,
ὁποῦ ἐπωλήθη, μὴ δυναμένος ὁ ἀγοραστὴς νὰ ζητῇ διάφορον διὰ τὰ ἄσπρα του,
οὔτε ὁ ἐξαγοραστὴς νὰ ζητῇ καρπούς.

5. Οἱ ἀγορασταὶ λοιπὸν ξένοι νὰ φυλάττωνται νὰ μὴ κάμνουν καμμίαν φυτεῖαν 20
εἰς τὸ μουῦλκι ἐκεῖνο ἢ οἰκοδόμημα ἢ μερεμέτι, πρὸ τοῦ νὰ περάσουν αἱ διορίαι τῶν
τριάντα ἡμερῶν και τεσσάρων μηνῶν, ἐπειδὴ και κινουμένης τῆς ἀγωγῆς τῆς προ-
τιμήσεως και ἐκδικουμένης χάνει τὰ ἐξοδά του ὅλα.

6. Ἡ διορία δὲ τῶν τριάντα ἡμερῶν και τεσσάρων μηνῶν νὰ ἀρχίζῃ ἀπὸ
τὴν ἡμέραν, ὁποῦ μάθῃ τὴν πώλησιν ὁ ἔχων τὴν προτίμησιν, τὴν ὁποίαν μεθ' ὅρκου 25
θέλει πληροφορήσει εἰς τὴν κρίσιν, ὅτι τότε τὸ ἔμαθεν, ὅταν δηλ(αδῆ) ἐκίνησε τὴν
ἀγωγὴν του, και ὄχι νὰ μετρῆται ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς πωλήσεως.

2 μαζί z: μαζί ABRY | δόσιμον AB: δόσιμον R || 3 post τούτους ad νὰ δώση εἶδῃσιν εἰς Ar ||
5 οἰκοκύρης B || 9 ἀλλ' Ag: ἀλλὰ νὰ γίνωνται Ar. || 10 εἰς τὴν ὁμολογίαν Ag: ὁ τόπος Ar ||
11 post ἐγράφη ad ἐκεῖνη ἡ ὁμολογία Ar || 13 Ὁ καιρὸς Ag: Ἡ προθεσμία Ar || 14 τριάντα AB:
τριάνκοντα R || 16 ὁποῦ AB: om R || 17 οἰκοκύρης B || 20 μὴ κάμνουν AB: μὴν κάμουν R ||
23 χάνει τὰ ἐξοδά του ὅλα AB: χάνει τὰ ἐξοδά του R: χάνει τὰ ἐξοδα Y: χάνουν τὰ ἐξοδά
τους ὅλα z || 25 post ὁποίαν ad ἡμέραν Ar.

1 7. Ciți vor fi călătoriți în loc depărtat pentru pricini deobște ale
 țării sau sînt surguniți sau robiți sau, și de să află de față, dar sînt zătice-
 niți din vreo întimplare din cele deosebite, cum de oaste sau de alta ase-
 menea, sau nu ș-au săvîrșit doaozeci și cinci de ani ai vîrstii lui, nefiind
 5 supt epitrop sau purtător de grijă, (de vreme ce cînd să află supt epitrop
 și purtător de grijă și acel epitrop să va lepăda de aceea protimisis, nu
 mai are putere aceea pretenderimă de protimisis ce va face copilul după vîrsta
 de ani 25), au soroc de patru ani și întru acest soroc să dă ascultare pîrii lor.

8. Cînd vînzătoriul va avea datornici și să vor lepăda toți, ciți au
 10 privilehiu de protimisis, și vor vrea datornicii să cumpere acel lucru nemiș-
 cător, atunci să protimisește dintre datornici cel ce are să ia mai mulți bani,
 cu prețul ce va da alt strein.

9. Cînd cinevaș va vinde vreun lucru nemișcător al său fără de știrea
 celui ce are protimisis, înșălînd la aceasta și pe cumpărător, și în urmă cu
 15 judecată va lua acel lucru cel ce are protimisis, atunci vînzătoriul să
 plătească cumpărătoriului toată paguba și să se osîndească și la orice
 pedeapsă va hotări judecata.

10. Asemenea și cumpărătoriul de au știut că are altul protimisis
 și, așăzîndu-să cu vînzătoriul, s-au făcut că n-au știut, cu socoteală, ca să
 20 treacă vremea sorocului și în urmă după trecerea vremi să stăpînească,
 atunci nu numai să fie lipsit de acel lucru, ci să se și păgubească, după cum
 să va găsi cu cale de către judecată.

11. În zapisul vînzării să se iscălească toți ciți au protimisis și s-au
 lepădat; iar de nu vor vrea unii dintre dînșii să iscălească și vînză-
 25 toriul să sugrumă de trebuință, atunci să arate domnii pentru aceasta
 și domnia pe unii ca aceia îi va sili sau să cumpere sau să iscălească,
 pentru ca să-ș aibă cumpărătoriul siguranția lui.

+12. Pentru ca să se facă cumpărătorile și vînzările mai sigure și
 temeinice și ca să nu să întîmple înșălăciuni și pricini de judecăți în urmă

1 vor fi Ar: sint Ag || 2 de față dar Ar: în țară, totuși Ag || 3 întimplare ... alta Ar: împrejurare mare extraordinară adică războaie sau de altceva Ag || 5 și 6 purtător de grijă Ar: curator Ag || 6 și 1 Ar: sau Ag | acel ... protimisis Ar: acela a fost încunoștințat și a renunțat Ag || 7 aceea pretenderimă Ar: susținerea Ag | ce va face copilul Ar: a tînărului Ag || 9 vînzătoriul va avea Ar: cel ce vinde, are Ag || 10 vor vrea Ar: voiesc Ag || 12 va da Ar: va fi dat Ag || 13 va vinde Ar: a vîndut Ag | știrea Ar: părerea Ag || 14 și în urmă Ar: după aceea însă Ag || 15 va lua Ar: a luat Ag || 16 după paguba ad lui Ag || 16-17 să se ... judecata Ar: să fie supus la pedeapsă de orice fel ar fi hotărit-o judecătoria Ag || 18 că ABR: de I || 19 socoteală Ar: o socoteală ca aceea Ag || 20 trecerea Ar: prelungirea Ag || 21 atunci Ar: om Ag || 23-24 și s-au... vrea Ar: la care au renunțat; dacă însă cumva fac dificultăți Ag || 25 trebuință Ar: nevoie Ag | pentru Ar: cele despre Ag || 29 temeinice Ar: om Ag | întîmple Ar: urmeze Ag | pricini ... urmă Ar: pe urmă neînțelegeri și procese Ag.

7. "Όσοι δὲ ἀποδημοῦσι μακρὰν διὰ κοινὰς ὑποθέσεις τοῦ τόπου ἢ εἶναι ἐξώ- 1
ριστοι ἢ αἰχμάλωτοι ἢ καὶ ἐνδημοῦντες, εἶναι ὅμως ἐμποδισμένοι ἀπὸ καμμίαν
περίστασιν ἐκστραορδινάριον μεγάλην, πολέμων δηλαδὴ ἢ ἄλλης τινὸς παρομοίας,
ἢ δὲν ἐτελείωσε τὸν εἰκοστὸν πέμπτον χρόνον τῆς ἡλικίας του μὴ ὦν ὑπὸ ἐπίτροπον
ἢ κουράτορα, (ἐπειδὴ ὑπόντος ἐπιτρόπου ἢ κουράτορος καὶ ἐκείνου εἰδοποιη- 5
θέντος καὶ παραιτηθέντος, οὐδὲν ἰσχύει ἢ μετὰ τὸν εἰκοστὸν πέμπτον χρόνον τῆς
ἡλικίας τοῦ νέου πρότασις τῆς προτιμήσεως), ἔχουν τετραετῆ διορίαν καὶ εἴσω
ταύτης τῆς διορίας εἰσακούεται ἡ ἀγωγή αὐτῶν.

8. "Όταν δὲ ὁ πωλῶν ἔχη δανειστάς καὶ παραιτηθῶσιν ὅλοι, ὅσοι ἔχουν προ-
νόμιον τῆς προτιμήσεως, καὶ θέλουν οἱ δανεισταὶ νὰ ἀγοράσουν τὸ ἀκίνητον ἐκεῖνο, 10
τότε προτιμεῖται ἀπὸ τοὺς δανειστάς ἐκεῖνος, ὅπου ἔχει νὰ λαμβάνῃ περισσότερα
ἄσπρα, μὲ τὴν τιμὴν, ὅπου ἄλλος ξένος ἤθελε δώσει.

9. "Όταν πωλήσῃ τινὰς ἀκίνητον αὐτοῦ πρᾶγμα παρὰ γνώμην ἐκείνου, ὅπου
ἔχει τὴν προτίμησιν, ἀπατῶντας εἰς τοῦτο καὶ τὸν ἀγοραστήν, μετὰ ταῦτα δὲ πάρῃ
τὸ πρᾶγμα ἐκεῖνο μὲ κρίσιν ἐκεῖνος, ὅπου ἔχει τὴν προτίμησιν, τότε νὰ ἀποδίδῃ 15
ὁ πωλητὴς εἰς τὸν ἀγοραστήν ὅλην του τὴν ζημίαν καὶ νὰ ὑπευθύνεται καὶ εἰς
ποινήν, ὅ, τι λογῆς ἤθελεν ἀποφασίσει τὸ κριτήριον.

10. "Όμοίως καὶ ὁ ἀγοραστὴς ἂν ἤξευρε, πῶς εἶχεν ἄλλος προτίμησιν, καὶ
συμφωνήσας μὲ τὸν πωλητὴν ἐπροσποιήθη, πῶς δὲν τὸ ἤξευρε, μὲ τοιοῦτον στο-
χασμόν, διὰ νὰ περάσῃ ὁ καιρὸς τῆς διορίας καὶ μετὰ ταῦτα νὰ ἐξουσιάσῃ μετὰ 20
τὴν παράτασιν τοῦ καιροῦ, ὄχι μόνον νὰ ὑστερῆται ἀπὸ τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ καὶ νὰ
ζημιώνεται, καθὼς ἤθελεν εὐρεθῆ εὐλογον ἀπὸ τὸ κριτήριον.

11. Εἰς τὸ γράμμα τῆς πωλήσεως νὰ ὑπογράφουν ὅλοι, ὅσοι ἔχουν προτί-
μησιν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐπαρητήθησαν ἂν ἴσως ὅμως τινὲς ἀπὸ αὐτοὺς δυστροποῦσιν
εἰς τὸ νὰ ὑπογράψουν καὶ ὁ πωλῶν πνίγεται ἀπὸ ἀνάγκην, τότε νὰ ἀναφέρῃ εἰς 25
τὴν αὐθεντίαν τὰ περὶ τούτου καὶ ἡ αὐθεντία ἢ θέλει βιάσει τοὺς τοιοῦτους νὰ
ἀγοράσουν ἢ νὰ ὑπογράψουν, διὰ νὰ ἔχη ὁ ἀγοραστὴς τὴν ἀσφάλειαν αὐτοῦ.

12. Διὰ νὰ γίνωνται αἱ ἀγοραὶ καὶ πωλήσεις ἀσφαλέστεραι καὶ νὰ μὴν ἀκο-
λουθοῦν ἀπάται καὶ ἐπομένως διαφοραὶ καὶ κρισολογήματα καὶ διὰ νὰ φυλάττωνται

1 ἐξώριστοι z: ἐξώριστοι ABRY || 4 ἐτελείωσε ABY: ἐτελείωσαν Rz | του μὴ ὦν
ABRY: τους μὴ ὄντες z || 11 προτιμεῖται ABRY: προτιμᾶται z || 12 δώσει z: δώσῃ R:
δόσῃ AB || 13 γνώμην Ag: εἰδῆσιν Ar || 16 του om Ar || 19 πῶς AB: ὅτι R | ἤξευρεν R || 24 ἐπα-
ρητήθησαν A: ἐπαρητήθησαν R: ἐπαραιτήθησαν B | ἂν ἴσως z: ἀντίσως ABRY || 26 νὰ AB:
νὰ τὸ R || 28 post ἀσφαλέστεραι ad καὶ βασιμώτεραι Ag.

1 și pentru ca să se păzească ceale de mai sus pravili, să se arate zapisul
vînzării la judecătoria din partea locului și să se cerceteze de către
judecători, întii zapisile ceale vechi ale vînzătorilor și cîte cărți vor avea
5 pentru acel lucru vînzător; iar de nu vor avea zapise sau cărți vechi,
să se lămurească întii hotărnicia și cercetarea de cît loc stăpînește, orîn-
duindu-să hotarnici sau făcîndu-să cercetare cu amăruntul și de față
de către toți vecinii și, după ce va lua acea trebuincioasă adevărîntă în
mîna lui, atunci să poată să vînză. Al doilea, să se cerceteze de au dat
în știre la cîți au protimisit, cum mai sus arătăm. Al treilea, de vînd cu
10 voia lor și nesiliți. Al patrulea, de au luat banii, deplin. Și la aceste cerce-
tări să fie de față și marturi vrednici de credință, carii să iscălească în zapise,
întu care să cuvine a arăta și hotarale și stînjîinii după cartea de hotăr-
nicie. Și în urmă să le întărească și judecătorii și să le treacă în condici,
ca să nu să întîmple la urmă pricini de judecăți din răpunerea zapiselor,
15 sau să se facă că le-au pierdut. Și mai virtos spre mai multă sânguranție,
vînzările și cumpărătorile de lucruri nemîșcătoare și cercetările ce să
orînduesc pentru unile ca acestea și trecerea zapiselor și altor asemenea
cărți în condici și întăririle să se facă aici la scaunul domnesc, iar ceale
de la județile ot prez Olt pentru mai multă lesnire, cîți vor vrea, să se
20 facă la Craiova; și cîți vor cere și carte domnească, să li să dea după
cercetările ce să vor face. A să trece zapisile în condici, atît de trebuință
și de folos iaste, ca nu numai cei ce de acum înainte vor cumpăra vreun
lucru nemîșcătoriu, li să cade negreșit a păzi aceasta, ci și cei ce vor fi
cumpărat mai nainte, trebuie să o facă pentru folosul lor. Iar condicile
25 acestea să fie deosebite și supt păstrare pururea la mitropolie și la epis-
copii, cu pecetea și iscălitura mitropolitului sau a episcopilor, ca să nu
mai rămîie bănuială de schimbare de acelea cărți și de viclesug. De la
unile ca acestea să nu să ceară de către nimini bani mulți sau puțini, sau
zeciuală, ci numai oareșce puțin pentru osteneala logofețelului ce trece
30 în condice acest fel de cărți și zapise.

1 pravili Ar : legiute Ag || 3 vor avea Ar : au Ag || 4 nu vor avea Ar : și nu au Ag || 5 lămurească Ar : hotărăscă Ag | stăpînește Ar : hotărniciește Ag || 6 de Ar : pe Ag || 7—8 după ... mîna Ar : de cînd a luat senetul necesar în mîinile Ag || 8 după vînză ad potrivit cu acela Ag | să se cerceteze Ar : om Ag || 9 în om B || 11 fie de față AB : fiie R || 12 cartea Ar : cărțile Ag || 15 mai virtos Ar : cu deosebire Ag | virtos spre mai om B | sânguranție A : siguranție BRI || 19 județile AB : județele R | ot prez ABR : peste I | cîți vor vrea Ar : celor ce vreau Ag || 20 vor cere Ar : cer Ag || 21 ce să vor face Ar : om Ag || 22 vor cumpăra Ar : cumpără Ag || 22—23 vreun lucru nemîșcătoriu Ar : om Ag || 23 li să ... aceasta Ar : (care neapărat trebuie să păzească aceasta) Ag | vor fi Ar : au Ag || 26 sau Ar : și Ag || 27 mai Ar : om Ag | de acelea cărți Ar : om Ag || 29 osteneala logofețelului ce Ar : acela, care Ag.

τὰ ἀνωτέρω νόμιμα, νὰ ἐμφανίζεσθαι ἢ τῆς πωλήσεως ὁμολογία εἰς τὸ κατὰ τόπους 1
κριτήριο καὶ νὰ ἐξετάζωνται παρὰ τῶν κριτῶν, πρῶτον αἱ παλαιαὶ ὁμολογίαι τῶν
πωλούντων καὶ ὅσα γράμματα ἔχουν διὰ τὸ πωλούμενον. Εἰ δὲ καὶ δὲν ἔχουν ὁμο-
λογίας ἢ γράμματα παλαιά, νὰ ἀποφασίζεται πρῶτον ἡ χοταρνιτζία καὶ ἐξετάσις 5
τοῦ ὅσου μέρους ὀρίζει, διοριζομένων χοταρνικών ἢ γινομένης ἐξετάσεως ἀκριβοῦς
καὶ φανερᾶς ἀπὸ ὅλους τοὺς γείτονας, καὶ ἀφ' οὗ λάβῃ τὸ ἀναγκαῖον σενέτι εἰς
χεῖράς του, τότε νὰ ἠμπορέσῃ νὰ πωλήσῃ κατ' ἐκεῖνο. Δεύτερον, ἂν ἔδωκεν εἰδήσιν
εἰς ὅσους ἔχουν τὴν προτίμησιν, ὅπου ἀνωτέρω φανερώνομεν. Τρίτον, ἂν πωλοῦν
οἰκιοθελῶς καὶ ἀβιάστως. Τέταρτον, ἂν ἔλαβον τὰ ἄσπρα σῶα. Καὶ εἰς αὐτὰς τὰς
ἐξετάσεις νὰ εἶναι παρόντες καὶ μάρτυρες ἀξιόπιστοι, οἱ ὅποιοι νὰ ὑπογράφουν εἰς 10
τὰς ὁμολογίας, εἰς τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ φανερώσουν καὶ τὰ σύνορα καὶ τὰ στίντζινα
κατὰ τὰ γράμματα τῆς χοταρνιτζίας. Καὶ ἔπειτα νὰ τὰς ἐπικυρώσουν καὶ οἱ κριταὶ
καὶ νὰ τὰς καταγράψωσιν εἰς τοὺς κώδικας, ὅπου ἐξ αἰτίας χασίματος ὁμολογιῶν
ἢ προσποιήσεως χασίματος νὰ μὴ ἀκολουθοῦν κατόπιν διαφοραὶ. Καὶ ἐξαιρέτως
διὰ περισσοτέραν ἀσφάλειαν αἱ τῶν ἀκινήτων ἀγοραὶ καὶ πωλήσεις καὶ αἱ περὶ 15
τῶν τοιούτων διοριζόμεναι ἐξετάσεις καὶ αἱ εἰς τὸν κώδικα καταγραφαὶ τῶν ὁμο-
λογιῶν καὶ τοιούτων γραμμάτων καὶ αἱ ἐπικυρώσεις νὰ γίνωνται ἐδῶ εἰς τὴν
αὐθεντικὴν καθέδραν, αἱ δὲ τῶν πέρα τοῦ Ὀλοῦ καδιλικίων, διὰ περισσοτέραν
εὐκολίαν τοῖς βουλομένοις, νὰ γίνωνται εἰς Κραγιώβαν· εἰς ὅσους δὲ ζητοῦν καὶ
γράμμα αὐθεντικόν, νὰ δίδεται μετὰ τὰς ἐξετάσεις. Τὸ νὰ καταγράφονται αἱ ὁμο- 20
λογίαι εἰς κώδικας τόσον ἀναγκαῖον καὶ ὠφέλιμον εἶναι, ὅπου ὄχι μόνον οἱ εἰς τὸ
ἐξῆς ἀγοράζοντες, (οἵτινες ἀφεύκτως πρέπει νὰ τὸ φυλάττουν), ἀλλὰ καὶ οἱ πρό-
τερον ἀγοράσαντες πρέπει νὰ τὸ κάμουν διὰ ὠφέλειάν των. Οἱ δὲ κώδικες αὐτοὶ
νὰ εἶναι ξεχωριστοὶ καὶ νὰ φυλάττωνται πάντοτε εἰς τὴν μητρόπολιν καὶ ἐπισκοπὰς,
μὲ βουλλαν καὶ ὑπογραφὴν τοῦ μητροπολίτου καὶ τῶν ἐπισκόπων, διὰ νὰ μὴ μένη 25
ὑποψία ἀλλαγῆς καὶ δόλου. Ἐκτὸ δὲ τὰ τοιαῦτα νὰ μὴ ζητῶνται ἀπὸ κανένα ἄσπρα,
πολλὰ ἢ ὀλίγα, ἢ ζετζουγιάλα, ἀλλὰ μόνον ἐν ὀλίγον τι διὰ τὸν καταγράφοντα εἰς
τὸν κώδικα τὰ τοιαῦτα γράμματα καὶ ὁμολογίας.

3—4 ὁμολογίας Y|| 4 πρῶτον BR: πρῶ A *linea desinente* || 7 ἠμπορέσῃ AB: ἠμπορῆ R|
κατ' ἐκεῖνο om Ar| post Δεύτερον ad νὰ ἐξετάζεται Ar|| 8 ὅπου Ag: ὡς Ar|| 11 τὴν ὁποίαν
ABRY: τὰς ὁποίας z | στίντζινα BR|| 14 κατόπιν z: κατόπι ABRY || 19 κραγιώβαν ABR:
Κραγιώβαν z || 20 post ἐξετάσεις ad ὅπου θὰ γίνονται Ar|| 21 καὶ ὠφέλιμον εἶναι AB: εἶναι καὶ
ὠφέλιμον R|| 22 post ἀγοράζοντες ad ἀκίνητον τι Ar|| 23 διὰ ABR: δι' z|| 25 μένη AB: μείνη
R || 26 post ἀλλαγῆς ad τῶν τοιούτων γραμμάτων Ar|| 27 ἡ₂ om Y|| 27—28 καταγράφοντα
εἰς τὸν κώδικα Ag: κόπον τοῦ λογοθετζέλου, ὁ ὅποιος καταγράφει εἰς τοὺς κώδικας Ar.

1 13. Cînd să va vinde lucru nemișcător, de nu va avea acel vînzătoriu rude și vecinii lui nu vor cere acea protimisis, atunci să se protimisească la acea cumpărare cel întii stăpîn și vînzător acelu lucru sau rudele lui ceale mai de aproape, însă în vremea sorocului celui de treizeci
5 de zile și de patru luni, iar nu mai mult; și cînd aceștia nu vor vrea să-l cumpere și va trece vînzarea la al treilea obraz, să nu mai aibă dreptate de protimisis, dar și vînzătoriu să fie dator a da ș-acelora știre, adică la cel dintii stăpîn și vînzător acelu lucru i rudelor lui.

+14. Cînd prin cercetare cu amăruntul să vede cinevaș sugrumat
10 de datorie și nu are alt mijloc de plată, spre sporirea prețului lucrului nemișcător să se facă mezat prin poruncă g(o)sp(o)d cătră starostea; sau cînd vor avea împărțășire la vreun lucru nemișcătoriu și nu să vor putea învoi la împărțeală, să-i cerceteze prețul prin mezat; și mai vîrtos cînd să va întimpla pricină de mare nevoe și să va hotări din Divan
15 g(o)sp(o)d să se facă mezat. Iară cel după urmă preț ce va eși la mezat, să se arate la rudă sau la cel cu care împreună să împărțășaste cu stăpînirea sau la vecinu ce va avea protimisis, cari aceștia de să vor lepăda de protimisis, să se întărească vînzarea de către domnie.

+15. Cînd să va vinde venit de moșie mănăstirească sau boerească
20 sau țărănească, să se protimisească la vînzarea acelu venit rumîinii¹⁾ ce sălășluescu pe acea moșie, cu cea cuviincioasă încredințare de banii vînzării; și să sigurefsească vînzarea a nu călca peste moșia vecinului; iară de nu vor face nici una dintr-acestea, atunci să-ș piarză protimisis.

1 să va vinde Ar: se vinde Ag || 1—2 de nu ... atunci Ar: (dacă acél ce vinde n-are rude și dacă vecinii nu pretind protimisis) Ag || 2—3 să se ... cumpărare Ar: să aibă protimisis la cumpărarea aceluia Ag || 3 și vînzător Ar: om A | lucru Ar: om Ag || 4 însă... celui Ar: și aceasta în timpul cel hotărît Ag || 5 iar Ar: și Ag || 5—6 nu vor ... trece Ar: nu-l vor fi cumpărat și va fi trecut Ag || 6 dreptate Ar: drept Ag || 7 după protimisis ad unii ca aceștia Ag || 7—8 adică ... lui Ar: om Ag || 9 cu ... cinevaș Ar: exactă să va arăta că cineva este Ag || 10 plată Ar: scăpare Ag || 12 vor avea Ar: doi avînd Ag || 13 învoi Ar: învoi întreolaltă Ag | să-i cerceteze prețul Ar: să fie cercetat cu toată bîgarea de seamă prețul lucrului Ag || 13—14 mai ... și Ar: peste toate, cînd la vreo cauză puternică și dreaptă Ag || 14 din Ar: de însuși Ag || 15 să se facă mezat Ar: om Ag | va eși Ar: iese Ag || 17 va avea Ar: are Ag || 17—18 cari ... protimisis Ar: care renunțînd Ag || 18 domnie ABR: stăpînire I || 19 să va vinde Ar: se vinde Ag | de Ar: de vreo Ag || 20 vînzarea ABI: *taie și scrie deasupra* cumpărătoarea R | și 22 vînzarea Ar: cumpărarea Ag || 21—22 încredințare ... vînzării Ar: siguranță a banilor cumpărării Ag || 23 nu ... una Ar: nu fac vreuna Ag | dintr-acestea ABR: dintr-înșii I || 23—24 protimisis Ar: acel protimisis al lor Ag.

¹⁾ În tot textul grecesc al Condiției, o singură dată, se întrebunțează aici termenul οἱ βλάχοι care în textul romînesc e dat cu expresia „rumîni”. De altfel textul grecesc întrebunțează cuvintele romînești οἱ ῥουμοῦνοι sau οἱ λακουῦτόροι pentru noțiunea de „rumîni, vecini”.

13. "Όταν πωλῆται ἀκίνητον πράγμα, (ἂν ὁ πωλῶν δὲν ἔχη συγγενεῖς καὶ 1
 ἂν γείτονες δὲν πρετεντέρουν τὴν προτίμησιν), νὰ ἔχη προτίμησιν εἰς τὴν ἀγορὰν
 ἐκείνου ὁ πρῶτος νοικοκύρης ἐκείνου ἢ οἱ πλησίον συγγενεῖς ἐκείνου, καὶ τοῦτο
 ἐν τῷ διωρισμένῳ καιρῷ τῶν τριάκοντα ἡμερῶν καὶ τεσσάρων μηνῶν καὶ ὄχι περαι- 5
 τέρῳ· καὶ ἂν οἱ τοιοῦτοι δὲν ἤθελαν τὸ ἀγοράσει καὶ περάσῃ ἢ πώλησις εἰς τρίτον
 πρόσωπον, νὰ μὴν ἔχουν πλέον δίκαιον προτιμήσεως οἱ τοιοῦτοι, νὰ χρεωστῇ δὲ
 ὁ πωλητὴς νὰ δίδῃ εἶδῃσιν καὶ εἰς αὐτούς.

14. "Όταν δι' ἀκριβοῦς ἐξετάσεως φανερωθῇ, πῶς κατάγγεται τις ἀπὸ χρέος
 καὶ δὲν ἔχει ἄλλον τρόπον ἀπαλλαγῆς, πρὸς αὔξησιν τῆς τιμῆς τοῦ ἀκινήτου νὰ
 γίνεται τὸ μεζάτι δι' αὐθεντικῆς προσταγῆς πρὸς τὸν στάροσταν, ἢ ἔταν δύο συννε- 10
 μόμενοι ἀκίνητον καὶ πρὸς ἀλλήλους δὲν συμφωνήσωσιν εἰς τὴν διανομὴν, νὰ βασα-
 νισθῇ ἢ τιμὴ τοῦ πράγματος διὰ μεζατίου, καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἔταν ἐπὶ ἰσχυρᾷ τι καὶ
 δικαίᾳ αἰτίᾳ ἀπὸ τοῦ ἰδίου αὐθεντικοῦ Διβανίου ἀποφασισθῇ. Ἡ δὲ τελευταία τιμὴ,
 ὅπου ἔβγει εἰς μεζάτι, νὰ φανερωθῇ εἰς τὸν συγγενῆ ἢ συννεμόμενον ἢ γείτονα,
 ὅπου ἔχει τὴν προτίμησιν, οὗ παραιτουμένου, νὰ ἐπικυροῦται ἢ πώλησις ἀπὸ τὴν 15
 αὐθεντίαν.

15. "Όταν πωλῆται βενίτον μουσίας τινὸς μοναστηριακῆς ἢ ἀρχοντικῆς ἢ
 πτωχικῆς, νὰ προτιμῶνται εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ βενίτου ἐκείνου οἱ βλάχοι ὅπου
 κατοικοῦν εἰς τὴν μουσίαν ἐκείνην, μετὰ τὴν πρέπουσαν ἀσφάλειαν τῶν ἄσπρων τῆς
 ἀγορᾶς, καὶ νὰ ἀσφαλίζωσι τὴν ἀγορὰν εἰς τὸ νὰ μὴ καταπατῶσι τὴν μουσίαν τοῦ 20
 γείτονος· εἰ δὲ καὶ δὲν κάμουν κανένα ἀπὸ αὐτά, τότε νὰ χάνουν τὴν προτίμησίν τους.

1 ἔχη R: ἔχει AB|| 2 πρετεντέρουν z|| 3 οἰκοκύρης B| ἐκείνου ἢ Ag: καὶ πωλητὴς ἐκείνου
 τοῦ πράγματος ἢ Ar|| 4 τριάκοντα ABY: τριάντα R|| 5 ἀγοράσει z: ἀγοράση ABR|| 6 οἱ
 τοιοῦτοι om Ar|| 7 post αὐτούς ad ἦτοι εἰς τὸν πρῶτον νοικοκύρη καὶ πωλητὴν ἐκείνου τοῦ
 πράγματος καὶ εἰς τοὺς συγγενεῖς ἐκείνου Ar|| 9 ἀπαλλαγῆς Ag: ἐκπληρώσεως Ar|| 10 στάρο-
 σταν A: στάροστα BR: στάροσαν Y| δύο om Ar| συννεμόμενοι R: συνεμόμενοι AB|| 11 δὲν
 AB: om R| νὰ AB: καὶ R|| 12 τι ABRY: τινι z|| 13 post ἀποφασισθῇ ad νὰ γίνεται τὸ μεζάτι
 Ar|| 14 εὔγει ABRY: ἔβγη z|| 14 συννεμόμενον B: συνεμόμενον AY: εἰς τὸν συννεμόμενον R||
 15 ἐπικυροῦται AB: ἐπικυρώνεται R|| 21 χάνουν AB: χάνωσι R.

1

PENTRU VÎNZAREA CEA FĂR DE TEMEIU

1. De vreme ce pravila zice, cum că cele ce să fac cu înșălăciune, nu au tărie, pentru aceia de acum înainte, cînd să va vinde vreun lucru, să se facă cercetare într-acestaș chip : însă mai întii de au fost vînzătorul
 5 nevîrstnic, adică mai mic de doozeci și cinci de ani, și făr de a nu fi supt purtător de grijă. Al doilea, de au fost nebun și neajuns de minte. Al treilea, de au vîndut de silă și de frica cumpărătorului. Al patrulea, cînd să va face înșălăciune la vînzarea vreunui lucru al căruia nume să poate potrivi cu altul care să nu fie tot de o stare și de un preț, sau cînd să va
 10 face vicleșug la materia lucrului ce să vinde, precum am zice că vinde cinevaș aramă drept aur ; și peste acestea toate, cînd vînzarea să va face pe taină făr de mărturie de obraze vrednice de credință, căci unile vînzări ca acestea nu au tărie.

+PENTRU HOTĂRNICIE

15 +1. Hotărnicia să aibă a să urma întocmai după orînduiala ce au făcut răposatul întru fericire Costandin V(oe)v(o)d Mavrocordat, însă să aibă a să săvîrși prin trei judecăți, iară nu patru ; și judecata cea dintii să fie alcătuită de șase boeri, iar cea de-a dooa de doisprezece și cea de a treia de doozeci și patru ; iar cea de a patru, care era de patruzeci
 20 și opt de boeri, s-au stricat cu hotărîre de obște.

2. Cînd să face hotărnicie și iaste să se tragă moșiia, să aibă a să trage cu stînjănul cel vechiu cu care să dovedește și să arată suma acelor stînjini ; iar numărul sumei stînjinilor ce iaste ca să se scrie acum în cartea de hotărnicie, să se scrie după stînjănul de acum.

25 3. Cînd să face hotărnicie, să fie de față toți vecinii cu toate scrisorile lor și hotarnicii sau vecinii să nu razime asupra altor hotărnicii ce să vor fi făcut mai nainte, ca după acelea să urmeze, că poate acelea să fie greșite.

1 cea făr de temeiu Ar : atacabilă Ag || 4 însă Ar : om Ag || 5—6 de a ... grijă Ar : să aibă curator Ag || 7 de silă și de frică Ar : cu întrebuintare de silă și amenințare din partea Ag || 7—8 și 9—10 cînd să va face Ar : dacă se face Ag || 8—9 la vînzarea ... preț Ar : la potrivirea de nume al lucrului ce se vinde Ag || 10—11 precum ... aur Ar : om Ag || 11—12 cînd...taină Ar : dacă contractul se face într-un ungher undeva Ag || 15—16 au făcut Ar : s-a hotărît de Ag || 16 Costandin Vvd A : Costandin-Vodă BR : domn Constantin-Vodă Ag || 17 patru Ar : de patru Ag || 20 s-au stricat Ar : s-a desființat Ag || 21 și 25 să face AB : să va face R || 21 tragă Ar : măsoare Ag || 21—22 să aibă a să trage Ar : să se măsoare Ag || 22 să dovedește Ar : e făcută Ag | arată Ar : dovedește Ag || 25 vecinii ABR : veliții I || 27 să vor fi Ar : s-au Ag || 27—28 ca...greșite Ar : și după acelea să facă cercetările lor, care se poate să fie și greșite Ag.

ΠΕΡΙ ΠΩΛΗΣΕΩΣ ΕΚΚΛΗΤΟΥ

1

1. Ἐπειδὴ ὁ νόμος λέγει, ὅτι τὰ κατὰ ἀπάτην γιγνόμενα, οὐκ ἐρῶνται, διὰ τοῦτο εἰς τὸ ἐξῆς, ὅταν γίνηται πώλησις πράγματός τινος, νὰ γίνεται τοιαύτη θεωρία· πρῶτον μὲν ἂν ὁ πωλητὴς ἦτον ἀφῆλιξ, ἦτοι ἦττων τῶν εἰκοσιπέντε χρόνων, καὶ χωρὶς νὰ ἔχη κουράτορα. Δεύτερον, ἂν ἦτο μεμηνῶς καὶ οὐ καθεστηκυίας φρονήσεως. Τρίτον, ἂν ἀπὸ ἐπιφορὰν βίας καὶ ἀπειλῆς ἐκ μέρους τοῦ ἀγοραστοῦ ἐπώλησε. Τέταρτον, ἂν εἰς τὴν ὁμωνυμίαν, τοῦ πωλουμένου γίνῃ ἀπάτη ἢ ἂν εἰς τὴν ὕλην τοῦ πωλουμένου γίνῃ δόλος. Καὶ ἐπὶ πᾶσιν, ἂν τὸ συνάλλαγμα γίνῃ ἐν γωνίᾳ που χωρὶς ὑπομαρτυρίας ἀξιόπιστων, ὅτι αἱ τοιαῦται πωλήσεις δὲν ἔχουν κῦρος.

10

ΠΕΡΙ ΧΟΤΑΡΝΙΤΖΙΑΣ

1. Ἡ χοταρνιτζία νὰ ἀκολουθῇ μετὰ τὴν ἰδίαν τάξιν, ὅπου ἐδιορίσθη ἀπὸ τὸν αὐοίδιμον αὐθέντην Κωνσταντῖν Βόδα Μαυροκορδάτον, νὰ τελειώῃ ὅμως ἀπὸ τρία κριτήρια καὶ ὄχι ἀπὸ τέσσαρα· καὶ τὸ μὲν πρῶτον κριτήριον νὰ εἶναι συνθεμένον ἀπὸ ἐξ ἄρχοντας, τὸ δὲ δεύτερον ἀπὸ δώδεκα καὶ τὸ τρίτον ἀπὸ εἴκοσι τέσσαρας. 15 Τὸ τέταρτον δέ, ὅπου ἐσυνθέτετο ἀπὸ σαράντα ὀκτώ ἄρχοντας, ἀνηρέθη μετὰ κοινὴν ἀπόφασιν.

2. Ὅταν γίνεται χοταρνιτζία καὶ εἶναι νὰ μετρηθῇ τὸ μοῦλλι, νὰ μετρηθῇ κατὰ τὸ παλαιὸν ἐκεῖνο στίνζινον, μετὰ τὸ ὅποιον συνίσταται καὶ ἀποδεικνύται ἡ ποσότης τῶν στίνζινων ἐκείνων. Ὁ ἀριθμὸς δὲ τῆς ποσότητος τῶν στίνζινων, ὅπου εἶναι νὰ γραφθῇ τῶρα εἰς τὸ γράμμα τῆς χοταρνιτζίας, νὰ γράφεται κατὰ τὸ τωρινὸν στίνζινον. 20

3. Ὅταν γίνεται χοταρνιτζία, νὰ εἶναι παρόντες ὅλοι οἱ γείτονες μετὰ τὰ γράμματα τοὺς ὅλα καὶ οἱ χοτάρνιτσοὶ ἢ οἱ γείτονες νὰ μὴν ἀκκουμβῶσιν ἐπάνω εἰς ἄλλας προγεγονυίας χοταρνιτζίας καὶ κατ' ἐκείνας νὰ κάμνωσι τὰς θεωρίας των, 25 αἱ ὅποια δυνατὸν νὰ εἶναι καὶ λανθασμένοι.

2 κατὰ ABR: κατ' z | γιγνόμενα AB: γινόμενα R || 3 γίνηται AB: γίνετα R || 5 ἦτο z: ἦτον ABRY || 7 ἀπάτη — 8 γίνῃ om B || 8 post δόλος, ad ὡσὰν νὰ πωλήσῃ τις χαλκώματα ἀντὶ μαλαμματικῶν Ar | πᾶσιν R: πᾶσι AB || 9 post ἀξιόπιστων ad προσώπων Ar || 12 ἰδιαν R | ἐδιορίσθη Y: ἐδιωρίσθη ABR: διωρίσθη z || 13 Κωνσταντῖν R || 14 ὄχι ἀπὸ AB: ὄχι R || 15 ἐξε Y || 16 ἐσυνθέτετο z: | ἐσυνθεττετο ABR || 19 et 22 στίντζινον R || 20 τῶν στίνζινων ἐκείνων AB: ἐκείνων τῶν] στίντζινων R | στίντζινων R || 24 ἀκκουμβῶσιν z: ἀκομβῶσιν ABY: ἐπακουμβῶσιν R.

1 +4. Cînd să face hotărnicie, să nu să pue pietrile, fără de numai atunci cînd amîndoa părțile ce să pricinuesc, să vor odihni, necălcîndu-să nici moșia vecinilor, sau cînd să va face domnească hotărîre de la Divan.

5 și hoțește au împresurat locul celuilalt, să plătească toată cheltuiala și să cază și supt pedeapsa ce orînduesc pravilile împărătești.

+6. Hotarnicii să se numere după vechiul obicei ce s-au urmat, adică după trepte și după dregătorii ¹⁾.

10 +7. Hotarnicii să nu aibă a lua havaet pentru osteneala ce vor face la hotărnicii, ci să aibă a-și lua numai cheltuiala lor de la cel ce să va dovedi că năpăstuește, însă de năpăstuește prin știință, călcînd el hotărările; iar de stăpînește prin neștiință ceia ce au găsit, atunci să se plătească cheltuiala de către amîndoa părțile după analoghie. Iar de va vrea stăpînul vreunii moșii pentru mai multă siguranție să-ș hotărască moșia
15 lui, fără de a nu avea pricină cu cinevaș, atunci să plătească singur el cheltuiala hotarnicilor ce-i va cere.

+8. Vel portar să aibă a lua havaet de la hotărnicie cîte bani dooa sute, adică cîte un galben vechiu, după numărul hotarnicilor; iar portărelul să aibă a-și lua treapădul județului și cheltuiala lui.

20

+PENTRUȚI CEI CE ZIDESC ÎN LOC STREIN

1. Ciți vor zidi orice fel de zidire pe pămînt strein, așăzîndu-să pentru chiria cea orînduită, pînă a nu pune temelile, să tocmească cu stăpînul locului și felul neguțătorii anume, după care iaste să se neguțătorescă, și latul, lungul și înălțimea zidirii, spre a nu supăra și pe vecin,
25 nici locurile ceale de obște; și să se facă așăzămînt în scris și pentru cît

2 Cînd Ar: sau cînd Ag|| 2-3 să vor ... vecinilor Ar: sint odihnite și nimeni din vecini nu e încălcat Ag || 3 să va face Ar: se face Ag | domnească hotărîre Ar Br Ag: domneasca noastră hotărîre Rr | de la Ar: cu Ag || 4 din om I || 5 toată cheltuiala Ar: toate cheltuielile Ag| după cheltuiala ad celuilalt Rg|| 6 pedeapsa Ar: pedepsele legiuite Ag|| 7 s-au urmat Ar: a fost în putere Ag || 9-10 ce vor face la hotărnicii Ar: hotărniciei ce fac Ag|| 10, 13 și 16, 19 cheltuiala Ar: cheltuielile Ag|| 10-11 să va dovedi că năpăstuește, însă de năpăstuește Ar: se va fi arătat că face nedreptate, dacă face nedreptate Ag || 12 atunci Ar: om Ag|| 13 va vrea Ar: vrea Ag || 14 vreunii moșii Ar: vreunii loc a Ag|| 15 a nu ... atunci Ar: proces Ag|| 16 va cere AB Rr: va fi cerut Rg || 20 după Pentru ad emfiteuză, adică pentru Ag || 21 vor zidi Ar: zidesc Ag | pe Ar: deasupra pe Ag|| 23 anume Ar: pe nume Ag | iaste Ar: are Ag || 24-25 spre...ceale Ar: și asupra faptului să nu facă pagubă vecinului nici locurilor celor Ag|| 25 să se facă ... va lua²⁾ Ar: să fie convenită expres întinderea locului ce ia Ag.

¹⁾ Adică un singur dregător mai mare putînd ținea locul mai multor boieri mai mici hotarnici; un igumen de exemplu era cît șase hotarnici; vezi Anexa I A, p. 186-187.

²⁾ vz. pag. 144, rîndul 1.

4. Ὄταν γίνεται χοταρνιτζία, νὰ μὴ βάζωνται αἱ πέτραι παρὰ μόνον τότε, ἢ ὅταν ἀναπαύωνται καὶ τὰ δύο ἀντιδιαφερόμενα μέρη καὶ δὲν καταπατῆται κανένας ἀπὸ τοὺς γείτονας, ἢ ὅταν γίνῃ ἀπόφασις αὐθεντικὴ μὲ Διβάνι. 1

5. Ὅποιος ἀπὸ τοὺς ἀντιδιαφερομένους ἀποδειχθῆ, πῶς ἐμετατόπισε τὰ ὄρια καὶ ληστρικῶς ἐπῆρε τόπον τοῦ ἄλλου, νὰ πληρώνῃ ὅλα τὰ ἔξοδα καὶ νὰ ὑπολίπη 5 καὶ εἰς τὰς νομικὰς ποινὰς, ὅπου διορίζουν οἱ Βασιλικοὶ νόμοι.

6. Οἱ χοτάρνιτζοὶ νὰ μετρῶνται κατὰ τὴν παλαιὰν ἐπικρατήσασαν συνήθειαν, κατὰ τοὺς βαθμοὺς δηλαδὴ καὶ ἀρχοντιαῖς.

7. Οἱ χοτάρνιτζοὶ νὰ μὴν ἔχουν νὰ λαμβάνουν ἀβαίτι διὰ τὸν κόπον τῆς χοταρνιτζίας, ὅπου κάμνουν, ἀλλὰ νὰ λαμβάνουν μόνον τὰ ἔξοδα αὐτῶν ἀπὸ ἐκεῖνον, ὅπου 10 ἤθελε φανῆ, πῶς ἀδικεῖ, ἂν κατὰ γνῶσιν ἀδικῆ παραβάς αὐτὸς τὰ ὄρια. Εἰ δὲ κατὰ ἄγνοιαν ἐξουσιάζει τό, ὅ, τι ἡῦρε, νὰ πληρῶνεται τὰ ἔξοδα κατὰ ἀναλογίαν καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη. Εἰ δὲ καὶ ἄνευ διαφορᾶς ὁ κύριος ἑνὸς τόπου θέλει νὰ χοταρίσῃ τὸ μούλκί του διὰ περισσοτέραν ἀσφάλειαν, νὰ πληρώνῃ αὐτὸς μόνος τὰ ἔξοδα 15 τῶν χοταρνίκων, ὅπου ζητήσῃ.

8. Ὁ μέγας πορτάρης νὰ λαμβάνῃ ἀβαίτι ἀπὸ τὴν χοταρνιζίαν ἀπὸ διακόσια ἄσπρα, ἥτοι ἀπὸ ἓν φλωρίον παλαιόν, κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν χοταρνίκων. Ὁ δὲ πορταρέλος νὰ λαμβάνῃ τὸ τράπατον τοῦ ζουδέτζου καὶ τὰ ἔξοδά του.

ΠΕΡΙ ΕΜΦΥΤΕΥΣΕΩΣ

ΗΤΟΙ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΟΙΚΟΔΟΜΟΥΝΤΩΝ ΕΙΣ ΞΕΝΟΝ ΕΔΑΦΟΣ 20

1. Ὅσοι οἰκοδομοῦν ἐπάνω εἰς γῆν ξένην ὅποιονδηποτοῦν κτίριον συμφωνῶντας τὸ τεταγμένον ἐνοίκιον, πρὸ τῆς καταβολῆς τῶν θεμελιῶν νὰ συμφωνῆ μὲ τὸν νοικοκύρην τοῦ ἐδάφους καὶ τὸν τρόπον τῆς πραγματείας ὀνομαστί, καθ' ἣν ἔχει νὰ πραγματευέται, καὶ τὸ πλάτος, μῆκος καὶ ὕψος τῆς οἰκοδομῆς καὶ εἰς τὸ νὰ μὴ βλάβῃ τὸν γείτονα οὔτε τοὺς δημοσίους τόπους· καὶ νὰ συμφωνῆται ῥητῶς 25

2 καταπατῆται z: καταπατεῖται ABR || 5 post ἔξοδα ad τοῦ ἄλλου Rg: om ABRr || 8 ἀρχοντιαῖς ABR: ἀρχοντίας Y: ἀρχοντιές z || 9 ἀβαίτι z: ἀβαίτι ABR || 11 ἤθελεν B || 15 ζητήση AB: ἤθελε ζητήση R || 16 ἀβαίτι z: ἀβαίτι AR: ἀβαέτι B || 17 παλαιόν AB: om R || 19 Περὶ ἐμφυτεύσεως, ἦτοι Ag: om Ar || 21 γῆν ξένην AB: ξένην γῆν R | ὅποιονδηποτοῦν BR: ὅποιον δηποτοῦν A: ὅποιον δηποτοῦν Y || 23 οἰκοκύρην B.

1 loc va lua, ca să nu să întîmple în urmă prigoniri pentru călcări de hotară.

+2. În zapsile de aşazămînt să se însemneze şi de cîţi ani face tocmeala, adică numai la acel obraz sau şi la moştenitorii lui; să se tocmească şi
5 materia, din care iaste să se facă zidirea, şi de are voe să facă şi pivniţă şi de are voe să o zidească de-al doilea, cînd să va întîmpla ori să arză ori să se strice din vreo întîmplare; şi de iaste să se facă zidirea înlăuntru în oraş, negreşit să fie acoperişul ori de olane ori de şindrilă, iar nu de şovar sau de trestie şi de scoarţe pentru primejdie de foc; să se tocmească
10 şi aceasta, adică să nu aibă voe stăpînul să sporească chiria pentru nici o pricină. Şi aceste zapise de aşazămînt să se treacă în condicile Divanului, cîte dintr-acestea vor fi boereşti, iară cîte vor fi de săraci sau de neguţători, să se treacă în condicile rufeturilor lor.

+PENTRU ȚIGANI

15 +1. Cine va cununa țigan sau țigancă streină fără de știrea stăpînă-său, fiind stăpînul știut și aflîndu-să tot într-acel oraş, să se păgubească într-acestaş chip, adică să piarză pe țigan sau pe țigancă ce au cununat cu acel strein țigan sau țigancă, și să-i câștige stăpînul acela ce nu s-au întrebat.

20 +2. Pentru ca să nu să întîmple prigoniri între stăpînii țiganilor, cununîndu-să fără de știrea stăpînilor lor, pentru aceia de acum înainte preoții pururea să fie cu luare aminte, ca în vreme ce iaste să se cunune soție țigănească, carii sînt supt stăpînire la doi stăpîni, pînă nu vor lua adeverință în scris de la amîndoi stăpîni aceia, dînd voe a să cununa,
25 să nu-i cunune; iar de va îndrăzni vreun preot a o face, să se pedepsească bisericeste. Asemenea și oricare din boeri sau igumeni va ținea la dînsul vreun țigan strein sau vreo țigancă și va fi pricinuitor dintr-aceasta să

1 prigoniri Ar: certe Ag || 3 aşazămînt ... tocmeala Ar: invoieli să însemneze și anii pentru cîți se face invoiala Ag | face AR: fac B || 4 după adică ad sau Ag || 4 la acel obraz Ar: personal Ag | și la moştenitorii lui Ar: cu drept de moştenire Ag || 5 iaste Ar: are Ag || 7 întîmplare Ar: altă împrejurare Ag || 9 şovar Ar: fin Ag | și Ar: sau Ag | să se Ar: și să se I: Dar să se Ag || 10 adică Ar: că de tot Ag || 12 vor fi Ar: sînt Ag || 15 țigan Ag: țigani Ar || 16 oraş Ar: loc Ag || 18 acela ce ABR: care I || 21 știrea Ar: părerea Ag || 23 soție Ar: vreo pereche conjugală Ag. | sînt Ar: să fie Ag || 23—24 vor ... scris Ar: iau un înscris Ag || 25 să nu-i AR: să-i B: să nu să I || 26 va ținea la dînsul Ar: însușindu-și Ag || 27 și va fi Ar: s-a făcut Ag.

καὶ ἡ ἑκτασις τοῦ τόπου, ὅπου λαμβάνει, διὰ τὸ μὴν ἀκολουθῶσιν ὕστερον ἔριδες 1
διὰ καταπάτησιν τῶν ὀροθεσιῶν.

2. Εἰς τὰς συμφωνητικὰς ὁμολογίας νὰ σημειώνωσι καὶ τοὺς χρόνους, διὰ 5
ὅσους γίνεται ἡ συμφωνία, ἢ δηλ(αδῆ) μόνον προσωπικῶς ἢ κατὰ διαδοχὴν. Νὰ
συμφωνῆται καὶ ἡ ὕλη, ἐξ ἧς ἔχει νὰ κατασκευάζεται ἡ οἰκοδομή, καὶ ἂν ἔχη ἄδειαν 5
νὰ κάμνη καὶ πῖμνιτζαν καὶ ἂν ἔχη ἄδειαν νὰ τὸ ξαναοικοδομήσῃ πάλιν, ἂν τύχη
ἢ νὰ καῖ ἢ νὰ χαλάσῃ ἀπὸ κανένα ἄλλο περιστατικόν· καὶ ἂν εἶναι νὰ γένη ἡ οἰκο-
δομή μέσα εἰς τὴν πολιτείαν, νὰ εἶναι ἡ σκέπη ἐξάπαντος ἢ ἀπὸ θάνατος ἢ ἀπὸ σιντριλλία
καὶ ὄχι ἀπὸ χορτάρη ἢ καλάμη ἢ σκόρτζαις διὰ τὸ τῆς πυρκαϊᾶς ἐπικίνδυνον. Νὰ 10
συμφωνῆται δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι νὰ μὴν ἔχη ὅπως ἄδειαν ὁ νοικοκύρης νὰ αὐξήσῃ 10
τὸ ἐνοίκιον ἐπ' οὐδεμιᾶ αἰτίᾳ. Καὶ αὐταὶ αἱ συμφωνητικαὶ ὁμολογίαι νὰ καταγρά-
φονται εἰς τοὺς κώδικας τοῦ Διβανίου, ὅσαι ἐξ αὐτῶν εἶναι ἀρχοντικά, ὅσαι δὲ
εἶναι πτωχικά ἢ πραγματευτῶν νὰ καταγράφονται εἰς τοὺς κώδικας τῶν
βουφετιῶν τους.

ΠΕΡΙ ΚΑΤΖΙΒΕΛΩΝ

15

1. Ὅποιος στεφανώσει κατζίβελον ἢ κατζιβέλαν ξένην χωρὶς τὴν εἶδῃσιν τοῦ 20
νοικοκυροῦ, ὃ ὅποιος νοικοκύρης εἶναι γνωστὸς καὶ εὐρίσκεται εἰς τὴν ἰδίαν χώραν,
νὰ ζημιώνεται μὲ τοῦτον τὸν τρόπον, ἦτοι νὰ χάνῃ τὸν κατζίβελον ἢ τὴν κατζιβέλαν,
ὅπου ἐστεφάνωσε μὲ τὸν ξένον ἐκεῖνον κατζίβελον ἢ κατζιβέλαν, καὶ νὰ τοὺς κερ-
δαίνῃ ἐκεῖνος ὁ νοικοκύρης, ὅπου δὲν ἐρωτήθῃ.

2. Διὰ τὸ μὴν ἀκολουθῶσιν ἔριδες μεταξύ τῶν κυρίων τῶν κατζιβέλων, στε-
φανούμενοι παρὰ γνώμην τῶν δεσποτῶν αὐτῶν, διὰ τοῦτο εἰς τὸ ἐξῆς οἱ ἱερεῖς νὰ
εἶναι πάντοτε προσεκτικοί, ὅπου, ὅταν εἶναι νὰ στεφανωθῇ ἀνδρόγυνον τι κατζι-
βέλικον, ὅπου νὰ εἶναι ὑπ' ἐξουσίαν δύο κυρίων, ἕως οὗ δὲν λάβωσιν ἔγγραφον
καὶ παρὰ τῶν δύο κυρίων ἐκείνων, ὅπου νὰ δίδωσιν ἄδειαν νὰ στεφανωθῶσι, νὰ 25
μὴ τοὺς στεφανώνωσιν· εἰ δὲ καὶ τολμήσῃ τινὰς ἱερεὺς νὰ τὸ κάμῃ, νὰ παιδεύεται
ἐκκλησιαστικῶς. Ὅμοίως καὶ ὅποιος τῶν ἀρχόντων ἢ τῶν ἡγουμένων, οἰκαιοποιοῦ-
μενός τινα κατζίβελον ξένον ἢ κατζιβέλαν, γένη αἴτιος ἐκ τούτου νὰ ἀκολουθήσῃ

2 ὀροθεσιῶν Y || 3 διὰ ABR: δ' z || 6 πῖμνιτζαν AB: πῖβνιτζαν R || 9 χορτάρη AB:
χορτάρια R | σκόρτζαις ABRY: σκόρτζες z || 10, 17 et 20 οἰκοκύρης B 16 στεφανώσει
ABY: στεφανώσῃ R || 17 οἰκοκυροῦ B || 18 χάνῃ AB: χάσῃ R || 19 κατζιβέλαν AB: κα-
τζιβέλαν ἐκεῖνην R | ἐκεῖνον AB: om R || 26 μὴ AB: μὴν R | τολμήσῃ BAR: τολμήσῃ z.

1 se întîmple pagubă la stăpînul acelu strein țigan sau țiganci, unul ăa acela să răspunză toată paguba stăpînului acelu strein țigan sau a streini țiganci și să dea și cită cheltuială să va întîmpla, vinovățindu-să și la căzuta pedeapsă pentru vicleșugul ce au făcut.

5 3. De va fi neștiut stăpînul țiganului sau al țiganci ce s-au cununat, și în urmă să va arăta și va ceare pe acel țigan al său sau pe țiganca, atunci să aibă a să face schimb, urmînd țiganca după bărbatul său, după vechiul obicei.

10 4. Cînd țiganul sau țiganca ce să cere de stăpînă-său, va fi știind acele meșteșuguri, și să cere asupra schimbului schimb deopotrivă, ca să știe acele meșteșuguri, sau atîția țigani pentru cîte meșteșuguri știe acel țigan sau acea țigancă, atunci cu judecată să se hotărască aceasta, cumpănind judecătoria ceia ce iaste drept, după meșteșugurile ce să va dovedi că știe acel obraz ce să schimbă.

15 5. Oricine va face al său vreun țigan strein și așa, socotindu-l ca cum ar fi al lui, va da voe altui cuivaș, ca să-l cunune cu a lui țigancă, și în urmă acel țigan să va stăpîni de stăpînul lui cel adevărat, să se pedepsească cel ce l-au ținut pe țigan, ca cum ar fi fost al lui, și i-au dat voe, ca să se cunune, și să se osîndească a da el altă țigancă stăpînului țiganci;
20 și de va fi fost țiganca și cu meșteșuguri, prin judecată să se osîndească și pentru acelea meșteșuguri. Însă pedeapsa aceasta să aibă a să atinge mai virtos de cel ce chiar cu știință au făcut al său pe țiganul strein, iar să nu meargă pedeapsa și la moștenitorii lui, căci destulă iaste la stăpîn răsplătirea schimbului și aflarea celui pierdut, fiindcă uniori și de iuțimea
25 și cruzimea stăpînilor fug țiganii, și pentru ca să se deprinză a fi mai obienuitori stăpînii, să sufere și oareșcare pagubă.

6. Țiganii streini, carii să numără pe sineși cu cei domnești, cînd va fi să se cunune, să aibă a lua adevărînță de la vel armaș și așa să se cunune. Iar cînd în urmă să va arăta cinevaș stăpîn vreunui țigan acest fel

2 a streini om I || 3 cită ... vinovățindu-să Ar: cite cheltuieli vor urma; să fie supus Ag || 4 ce au făcut Ar: om Ag || 5 va fi Ar: este Ag || 7-8 după vechiul obicei Ar: precum așa s-a obișnuit din vechime. Ag || 9 va fi știind Ar: știe Ag || 10 asupra Ar: ca o urmare ... a Ag | schimb ... ca Ar: un ins asemănător care Ag || 11 acele Ar: aceleași Ag: acele meșteșugurile B || 11-12 acel țigan Ar: țiganul Ag || 12 aceasta Ar: om Ag || 13 ceia ... drept Ar: dreptul Ag || 17 cel adevărat Ar: cu totul Ag || 18 cum ar fi fost Ar: om Ag || 20 de va ... cu Ar: dacă țiganca știa și Ag || 21 aceasta Ar: om Ag || 21-22 a să atinge ... al său Ar: puterea ei deplină asupra acelu ce. întii și cu știință și-a însușit Ag || 23 să nu ... lui Ar: nu și asupra moștenitorilor descendenți Ag || 24 iuțimea Ar: asprimea Ag || 25-26 pentru ca ... pagubă Ar: să îndure oarecare pagubă, pentru ca să învețe omenie Ag | obienuitori AR: obișnitor B || 27-28 va fi Ar: este Ag || 28 aibă a lua adevărînță Ar: ia dovadă Ag.

ζημία εις τὸν νοικοκύρην τοῦ ξένου ἐκείνου κατζίβελου ἢ κατζίβέλας, ὁ τοιοῦτος 1
 νὰ ἀπολογῆται ὅλην τὴν ζημίαν ἐκείνου τοῦ κυρίου τοῦ ξένου κατζίβελου ἢ τῆς
 ξένης κατζίβέλας καὶ νὰ διδῆ καὶ τὰ ὅσα ἐξοδα ἀκολουθήσουν· νὰ ὑπόκειται καὶ
 εἰς τὴν ἀνάλογον ποινὴν διὰ τὸν δόλον.

3. Ἀνίσως ὁ νοικοκύρης τοῦ κατζίβελου ἢ τῆς κατζίβέλας, ὅπου ἐστεφα- 5
 νώθη, εἶναι ἄγνωστος καὶ μετὰ ταῦτα φανερωθῆ καὶ ζητῆ τὸν κατζίβελον αὐτοῦ
 ἐκεῖνον ἢ τὴν κατζίβελαν, τότε νὰ γίνεταί ἀλλαγὴ, ἀκολουθοῦσα ἢ κατζίβέλα τὸν
 ἄνδρα τῆς, ὡς ἀνέκαθεν οὕτως εἰθισμένον.

4. Ἀνίσως ὁ κατζίβελος ἢ ἡ κατζίβέλα, ὅπου ζητεῖται ἀπὸ τὸν νοικοκύρην 10
 αὐτοῦ, ἠξεύρει τέχνας καὶ ζητεῖται ἀκολούθως εἰς τὴν ἀλλαγὴν παράμοιον ὑποκεί-
 μενον, ὅπου νὰ ἠξεύρῃ τὰς ἰδίας τέχνας, ἢ τόσοι κατζίβελοὶ διὰ ὅσας τέχνας ἠξεύρει
 ὁ κατζίβελος ἢ ἡ κατζίβέλα ἐκείνη, τότε νὰ ἀποφασίζεται μὲ κρίσιν, ζυγιάζοντας
 ὁ κριτὴς τὸ δίκαιον κατὰ τὰς τέχνας, ὅπου ἤθελεν ἀποδειχθῆ, πῶς ἠξεύρει τὸ
 πρόσωπον ἐκεῖνο, ὅπου ἀλλάζεται.

5. Ὅποιος οἰκειοποιηθῆ ξένον κατζίβελον καί, νομίζοντάς τον πλέον ὡς ἐδικόν 15
 του, δώσει ἄδειαν εἰς ἄλλον τινά, διὰ νὰ τὸν στεφανώσῃ μὲ κατζίβελαν αὐτοῦ, καὶ
 μετὰ ταῦτα ὁ κατζίβελος ἐκεῖνος ἐξουσιασθῆ ἀπὸ τὸν καθολικόν του νοικοκύρην,
 νὰ παιδεύεται ἐκεῖνος, ὅπου τὸν εἶχεν ὡς ἐδικόν του καὶ ἔδωκεν ἄδειαν νὰ στεφα-
 νωθῆ, καὶ νὰ καταδικάζεται εἰς τὸ νὰ δώσῃ ἄλλην κατζίβελαν εἰς τὸν νοικοκύρην
 τῆς κατζίβέλας, καὶ ἂν ἡ κατζίβέλα ἠξευρε καὶ τέχνας, νὰ καταδικάζεται μὲ κρίσιν 20
 καὶ διὰ τὰς τέχνας. Ἡ παιδεία δὲ νὰ ἔχῃ τὴν ἀκμὴν τῆς εἰς τὸν πρῶτως καὶ ἐν
 γνώσει οἰκειοποιηθέντα τὸν ξένον κατζίβελον, ὅχι ὅμως καὶ εἰς κατιόντας κλη-
 ρονόμους, ὅτι ἀρκεῖ εἰς τὸν δεσπότην ἢ ἀντέκτισις τῆς ἀλλαγῆς καὶ ἡ εὔρεσις τοῦ
 ἀπολεσθέντος, ὅτι, ἔστιν ὅτε, καὶ ἀπὸ τὴν τραχύτητα καὶ ὠμότητα τῶν δεσποτῶν
 δραπετεύουσιν οἱ κατζίβελοι, καὶ ἄς ὑποφέρουν ζημίαν τινά, διὰ νὰ διδαχθοῦν 25
 χρηστότητα.

6. Οἱ ξένοι κατζίβελοι, οἱ ὅποιοι συναριθμοῦσιν ἑαυτοὺς μὲ τοὺς αὐθεντικούς,
 ὅταν εἶναι νὰ στεφανωθῶσι, νὰ λαμβάνουσιν ἀπόδειξιν ἀπὸ τὸν μέγαν ἀρμάσῃ καὶ
 οὕτω νὰ στεφανώνωνται. Ὅταν δὲ μετὰ ταῦτα φανῆ τινὰς νοικοκύρης κατζίβελου

1, 17 et 19 οἰκοκύρην B || 4 post δόλον, ad ὅπου ἔκαμεν Ar || 5 et 9 Ἀνίσως ABR:
 Ἀανίσως Y: Ἀν ἴσως z | οἰκοκύρης B || 6 ζητᾶ Y || 9 ἢ ἡ AB: ἢ R || 11 διὰ ABR: δι' z ||
 12 post ἀποφασίζεται ad τοῦτο Ar || 13 ἤθελεν AB: ἤθελαν R || 16 δώσει ABRY: δώσῃ z || 20*
 καὶ τέχνας AB: τέχνας R || 21 post δὲ ad αὕτη Ar || 24 ἀπολεσθέντος z: ἀπολεσθέντος AB
 RY || 27 post αὐθεντικούς ad κατζίβελους R || 29 στεφανώνωνται Ag: in margine etiam στε-
 φανώνων τους R | οἰκοκύρης B: οἰκοκύρης Y.

1 strein, atunci să se facă schimbul cel orînduit; dar pină a nu să cununa, să aibă datorie vel armaş să cerceteze pentru stăpînul aceluia şi, aflîndu-să să nu dea voe să se cunune.

7. Oricare Țigan va îndrăzni de acum înainte să se cunune cu muere
5 slobodă, adică nu Țigancă, să se despartă negreşit şi să se pedepsească foarte greu; şi copii ce să vor face cu dînsa, să fie slobozi. Şi de să va dovedi că stăpînul Țiganului au dat voe să se cunune, ştiindu-o că nu iaste Țigancă, să-ş piarză Țiganul, spre a sa pedeapsă, care Țigan să se facă domnesc; şi preotul ce-i va cununa, să se pedepsească foarte greu de
10 cătră biserică.

8. Țiganii ce să vor face fără de cununie, să urmeze noroçul mumei lor după vechiul obicei.

9. Cînd să vor vinde Țigani, să se protimisească la cumpărătoarea lor rudele stăpînului acelor Țigani; însă sorocul de protimisis să fie, la
15 cei ce nu sînt de faţă, zile cincizeci, iar la cei ce să află de faţă, treizeci de zile, şi nu mai mult. Nici să aibă cuvînt să zică că nu i-au dat mîna a-i răscumpăra atunci, cînd să vindea, nici cu cuvînt că n-au fost de faţă sau că n-au ştiut; iar vînzarea să se facă în vileag şi să se iscălească zapisul de toate rudele ce să vor întîmpla de faţă, şi să se întărească de
20 cătră stăpînitorul locului; şi cu toate acestea atunci va avea putere stăpînirea Țiganilor celor cumpăraţi de cinevaş, cînd nu va fi la mijloc preten- derimă de zestre; iar după ce vor trece zilele cele orînduite ce mai sus să arată, să nu mai aibă dreptate de protimisis, de vreme că cele din sineş mişcătoare, muritoare fiind, nu să coprinde întru prelungirea pravi-
25 lilor de protimisis, adică spre a rămănea nevîndute în multă vreme, fiindcă după cum s-au zis, sînt supuse morţii, care moarte fără de soroc şi fără de veste vine. Iar vînzarea să aibă a să urma, după cum s-au orînduit mai sus.

2 aflîndu-să Ar: aflîndu-l Ag || 3 să se cunune Ar: pentru cununie Ag || 6 şi 9 foarte Ar: om Ag || 6 să vor face Ar: va fi făcut Ag | să va dovedi Ar: va apărea Ag || 9 va cununa Ar: va fi cununat Ag || 11 ce să vor... cununie Ar: ilegitiimi Ag || 12 vechiul Ar: foarte vechiul Ag || 13 să vor vinde Ar: se vînd Ag || 14—15 la cei ce nu sînt de faţă Ar: pentru absenţi Ag || 15 la cei ce să află de faţă Ar: pentru prezenţi Ag || 16 mult. Nici să aibă Ar: multe, nici cu Ag | să zică Ar: om Ag | i-au dat mîna Ar: avea chip Ag || 18 după vileag ad adică în public Ag || 19 zapisul Ar: zapisele Ag | să vor întîmpla Ar: se întîmplă Ag || 20 şi Ar: şi iarăşi Ag | va avea Ar: are Ag || 21 va fi Ar: este Ag || 22 după ce Ar: de cînd Ag: sus să B: susă AR: sus I || 22—23 ce mai sus să arată Ar: om Ag || 23 dreptate Ar: dreptul Ag || 24 coprinde AB: coprindu R | nu să coprinde întru Ar: nu sînt mărginite la Ag || 24—25 pravililor Ar: după pravili Ag || 26 moarte Ar: om Ag.

τινὸς τοιούτου ξένου, τότε νὰ γίνεται ἡ διατεταγμένη ἀλλαγὴ. Πρὸ τοῦ στεφανώ- 1
ματος ὅμως νὰ ἔχη χρέος ὁ μέγας ἀρμάσης νὰ ἐξετάζη διὰ τὸν κύριον ἐκείνου καί,
μανθάνοντάς τον, νὰ μὴ δίδῃ ἄδειαν διὰ τὸ στεφάνωμα.

7. Ὅποιος κατζίβελος τολμήσει εἰς τὸ ἐξῆς νὰ στεφανωθῇ με ἐλευθέραν γυ- 5
ναῖκα, μὴ κατζίβελαν δηλ(αδῆ), νὰ χωρίζεται ἐξάπαντος καὶ νὰ παιδεύεται βαρέως
καὶ τὰ παιδιὰ, ὅπου ἤθελε κάμει με αὐτήν, νὰ εἶναι ἐλευθερα. Καὶ ἂν φανῆ, πῶς ὁ
νοικοκύρης τοῦ κατζίβελου ἔδωκεν ἄδειαν νὰ στεφανωθῇ, ἠξεύροντας ὅτι δὲν εἶναι
κατζίβελα, νὰ χάνῃ τὸν κατζίβελον πρὸς παιδείαν αὐτοῦ, ὁ ὅποιος κατζίβελος νὰ
γίνεται αὐθεντικός· καὶ ὁ ἱερεὺς, ὅπου ἤθελε τοὺς στεφανώσει, νὰ παιδεύεται βαρέως
ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν. 10

8. Οἱ νόθοι κατζίβελοι νὰ ἀκολουθῶσι τὴν τύχην τῆς μητρός των κατὰ τὴν
παλαισιότατην συνήθειαν.

9. Ὅταν πωλῶνται κατζίβελοι, νὰ προτιμῶνται εἰς τὴν ἀγορὰν αὐτῶν οἱ
συγγενεῖς τοῦ κυρίου αὐτῶν τῶν κατζίβελων. Ἡ διορία δὲ τῆς προτιμήσεως νὰ
εἶναι πενήτηκοντα ἡμέραι διὰ ἀπόντας, τριάκοντα δὲ διὰ παρόντας καὶ ὄχι περισσό- 15
τεραι, οὔτε με λόγον πῶς δὲν εἶχε τὸν τρόπον τότε, ὅταν ἐπωλῶντο, νὰ τοὺς ἐξα-
γοράσῃ, οὔτε με λόγον πῶς δὲν ἦτον παρόντες ἢ πῶς δὲν τὸ ἠξευραν. Ἡ δὲ πώλησις
νὰ γίνεται πανδήμως, εἰς τὸ δημόσιον δηλαδῆ, καὶ νὰ ὑπογράφωνται αἱ ὁμολογίαι
ἀπὸ ὅλους τοὺς παρατυχόντας συγγενεῖς καὶ νὰ ἐπικυρωθοῦν ἀπὸ τὸν τοπικὸν
ἐξουσιαστὴν· καὶ πάλιν ὅμως τότε ἔχει κύρος ἡ ἐξουσία τῶν ἀγορασθέντων ὑπὸ 20
τινος κατζίβελων, ὅταν δὲν εἶναι εἰς τὸ μέσον πρετέντζι προικιμαῖον. Ἄφ' οὗ δὲ
περάσουν αἱ διωρισμένα ἡμέραι, νὰ μὴν ἔχωσι πλέον τὸ δίκαιον τῆς προτιμήσεως,
ἐπειδὴ τὰ αὐτοκίνητα ὄντα θνητὰ δὲν εἶναι περιορισμένα εἰς τὴν κατὰ νόμους
ἔκτασιν τῆς προτιμήσεως, εἰς τὸ νὰ μένωσι δηλαδῆ ἀπώλητα ἐπὶ πολὺν καιρὸν,
με τὸ νὰ ὑπόκεινται, ὡς εἶρηται, θανάτῳ, ὁ ὅποιος ἀπροσδιορίστως καὶ αἰφνιδίως 25
ἐπέρχεται. Ἡ ἀγορὰ ὅμως νὰ ἐξακολουθῇ με τὴν τεταγμένην παρατήρησιν, ὅπου
ἐδιορίσθη ἀνωτέρω.

1 τοιούτου ξένου AB: ξένου τοιούτου R|| 3 μὴ AB: μὴν R|| 4 τολμήσει ABRY: τολ-
μῆση z|| 5 et 9 βαρέως Ag: βαρύτατα Ar|| 6 κάμει z: κάμη ABRY || 7 οἰκοκύρης B||
8 αὐτοῦ AB: του R|| 11 των AB: αὐτῶν R|| 13 κατζίβελοι R|| 15 διὰ ABR: δι' z | τριά-
κοντα δὲ διὰ παρόντας AB: διὰ δὲ παρόντας τριάκοντα R|| 16 εἶχε ABRY: εἶχον z|| 16—17 ἐξα-
γοράσῃ ABRY: ἐξαγοράσουν z|| 18 γίνεται AR: γίνηται B | εἰς τὸ δημόσιον δηλαδῆ om Ar||
20 ὅμως AB: ὁμοίως, sed in margine ὅμως R|| 21 πρετέντζι AB: πρετέντζιο R|| 22 post
ἡμέραι ad αἱ ἀνωτέρω εἰρημένα Ar|| 27 ἐδιορίσθη ABRY: διορίσθη z.

1

PENTRU MOȘII ȘI HELEȘTEE

1. Ciți vor avea moșii răzașe cu bălți sau cu locuri, unde poate a să face heleștee cu zăgașe, și vor vrea să facă heleștee sau mori, (de va fi apa destulă a să face și moară), să se așaze cu stăpînii, însă vecinii ce
5 sînt împotriva acelor locuri, ce sînt asemenea răzași și vor avea și ei aceeași dreptate, ca să facă cheltuiala pe din doao amîndoa părțile și să stăpînească de obște heleșteul și moara.

2. Iar cînd o parte nu va vrea să plătească analogul, adică dreptul cheltuelilor, ca să stăpînească și el, atunci să aibă a da carte la celălalt
10 ce va vrea să facă zăgasul, arătînd lepădarea ce au făcut de acel drept al lui, și volnicia ce au dat la celălalt, ca să facă; și cînd vreodinioară căindu-să va cere să plătească cheltuiala jumătate, ca să se facă și el părtaș, nici într-un chip să nu i să dea ascultare, ci să să lepede jalba lui; aseme-
nea și moștenitorilor lui nicidecum să nu li să dea ascultare. Iar cînd
15 vecinul nu va priimi nici să între în cheltuială, nici să dea carte de lepă-
dare, atunci ceialaltă parte să arate pricina la domnie.

PENTRU MORI NOAO

1. Cei ce vor avea moșii aproape de gîrle și, găsind vaduri de mori pe însuși moșia lor, vor vrea să facă moară din paziște, să aleagă meșteri
20 iscusiți și cu pricepere, ca să știe să cumpănească apele bine, pentru ca să nu să întîmple să se strice moșiile vecinești cu înălțarea apei sau să se zăticnească morile cele mai din sus; și cînd să va cunoaște că nicidecum nu să face stricăciune vecinilor, atunci să începă a lucra; și pînă a nu începe la lucru, să aibă netăgăduită datorie a chema
25 pe vecini, însă în vreme ce cumpănesc meșteri apele, pentru ca să vază

2 vor avea Ar : au Ag | răzașe Ar : și sînt în hotar sau Ag || 3 vor vrea Ar : voiesc Ag|| 3—4 va fi Ar : este Ag|| 4 a să face Ar : și permite să se facă Ag| stăpînii, însă Ar : șterge R : om Ag|| 4—5 ce sînt împotriva Ar : în preajma Ag|| 5—6 asemenea ... dreptate Ar : și aceia de asemenea în hotar și au și aceia același drept Ag|| 6 cheltuiala ... părțile Ar : amîndoi cheltuelile pe jumătate Ag || 8 va vrea Ar : voiește Ag | adică dreptul Ar : om Ag || 9 cheltuelilor Ar : cheltuelilor și Ag | aibă a da carte Ar : dea scrisoare Ag || 10 va vrea Ar : are Ag || 12 chetuiala Ar : cheltuelile Ag | ca Ar : și ca Ag | părtaș Ar : copărtaș Ag|| 13 lepede jalba Ar : respingă pira Ag|| 15 va priimi Ar : primește Ag| chetuială Ar : contribuția cheltuelilor Ag|| 15—16 carte de lepădare Ar : scrisoare de renunțare Ag|| 16 arate pricina Ar : aducă chestiunea Ag|| 17 noao A : nooa B : nooă R || 18 vor avea Ar : au Ag | vaduri Ar : locuri potrivite Ag || 19 paziște Ar : nou Ag || 20 ca Ar : care Ag || 22 cunoaște Ar : arăta Ag || 23 să face stricăciune vecinilor Ar : nu sînt păgubiți vecinii Ag|| 23—24 a lucra ... lucru Ar : construcția pe care înainte de ce vor începe-o Ag|| 24 netăgăduită Ar : neapărată Ag || 25 însă în vreme ce Ar : cînd adică Ag.

ΠΕΡΙ ΜΟΥΛΚΙΩΝ ΚΑΙ ΧΙΛΙΣΤΕΩΝ

1

1. "Όσοι έχουν μούλκια και συνορίζονται ή με λίμνας ή με τόπους, όπου είναι δυνατόν να γένουν χιλιστέα με ζαγάσια, και θέλουν να κάμουν χιλιστέα και μύλους, (αν τὸ νερόν είναι ικανόν και συγχωρεῖ να γένη και μύλος), να συμφωνοῦν και με 5 τούς ἀντικρὺ ἐκείνων τῶν τόπων γείτονας, όπου συνορίζονται και ἐκεῖνοι πορομοίως και έχουν και ἐκεῖνοι τὸ ἴδιον δίκαιον, διὰ να κάμουν και οἱ δύο τὰ ἔξοδα ἐξ ἡμισείας και να ἐξουσιάζουν τὸ χιλιστέον ἐπικοίνως και τὸν μύλον.

2. Ἄνισως δὲ τὸ ἐν μέρος δὲν θέλει να πληρώση τὸ ἀνάλογον τῶν ἐξόδων και να ἐξουσιάζη και ἐκεῖνος, τότε να δίδῃ εἰς τὸν ἄλλον, όπου ἔχει να κάμη τὸ 10 ζαγάσι, γράμμα, όπου να φανερώνη τὴν παραίτησιν, όπου ἔκαμεν ἀπὸ τὸ δίκαιόν του αὐτό, και τὴν ἄδειαν, όπου ἔδωκεν εἰς τὸν ἄλλον να φτειάση. Καὶ ἂν ποτε μεταμεληθεῖς ζητήση να πληρώση τὰ μισὰ ἔξοδα και να γένη συγκοινωνός, να μὴν εἰσακούεται με κανένα τρόπον, ἀλλὰ να ἀποβάλλεται ἡ ἀγωγή του. Ὅμοίως και αἱ κληρονόμοι του να μὴν εἰσκούωνται τελείως. Ὅταν ὅμως δὲν στέργῃ ὁ γείτονας 15 μῆτε να ἔμβῃ εἰς τὸν ἔρανον τῶν ἐξόδων, μῆτε να δώση γράμμα παραιτήσεως, τότε τὸ ἄλλο μέρος να ἀνάξῃ τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὴν αὐθεντίαν.

ΠΕΡΙ ΜΥΛΩΝ ΝΕΩΝ

1. Ἐκεῖνοι, όπου ἔχουν μούλκια κοντὰ εἰς ποταμούς και, εὐρίσκοντες τόπους ἀρμοδίους διὰ μύλους ἐπάνω εἰς τὸ ἴδιον μούλκι τους, θελήσουν να οἰκοδομήσουν 20 μύλον ἐκ νέου, να ἐκλέγουν μαστόρους ἐπιτηδείους και εἰδήμονας, όπου να ἠξεύρουν να ζυγιάζουν καλῶς τὰ νερά, διὰ να μὴ τύχη και βλαφθῶσι τὰ γειτονικά μούλκια με τὴν ὕψωσιν τοῦ νεροῦ ἢ να ἐμποδισθῶσιν οἱ ὑψηλότεροι μύλοι· και ὅταν φανῇ, πῶς δὲν βλάπτονται τελείως οἱ γείτονες, τότε να ἀρχίξῃ τὴν οἰκοδομήν, τὴν ὁποίαν 25 πρὸ τοῦ να ἀρχίσουν, να ἔχουν χρέος ἀφευκτον να προσκαλοῦν τούς γείτονας, ὅταν δηλαδὴ ζυγιάζουν οἱ μαστόροι τὰ νερά, διὰ να βλέπουν και ἐκεῖνοι και,

1 χελεστέων B || 3 χελεστέα B || 7 τὸ χιλιστέον ἐπικοίνως A: τὸ χελεστέον ἐπικοινῶν B: ἐπικοίνως τὸν χιλιστέον R || 8 δὲ οἱ Y || 9 ἐκεῖνος ABRY: ἐκεῖνο z || 11 φτειάση z: φτιάση ABRY || 13 post εἰσακούεται ad πλέον R || 14 εἰσακούονται R: εἰσακούονται AB || 18 εἰς ABY: εἰς τοὺς R | εὐρίσκοντες AB: εὐρίσκονται εἰς, deinde -ται εἰς corrigens in -τας nec -τες R || 21 μὴ AB: μὴν R || 25 ζυγιάζουν AB: ζυγιάσουν R.

- 1 și ei și, încredințându-se că nu li să face nici o stricăciune, nu numai să
 dea voe a să lucra, ci încă să orînduiască și oameni de-ai lor, ca să se afle
 de față, cînd vor pune temelile, ca să nu să întîmple în urmă vreo pricină
 5 într-acestaș chip, și va face stricăciune vecinului, aducîndu-să la jude-
 cată, de să va dovedi că cu adevărat să face stricăciune vecinului, unul
 ca acela, de orice stare și treaptă va fi, să se pedepsească, plătînd și paguba
 îndoită celui ce s-au păgubit, iar cînd vecinul din zavistie nu îngăduiește
 pre cel ce are vad, a-ș face moară, atunci să dea în știre domnii, ca să i
 10 să dea în scris voe pentru nebîntuială.

SOROACILE VREMI ADICĂ DUPĂ PRAVILI SOROC PÎNĂ LA CÎȚI ANI SĂ SE PORNEASCĂ ORICE PÎRĂ

1. Pîrile bisericesti pînă la patruzeci de ani să aibă a să cerceta, dar
 trebuie și cel ce ș-a pornit pricina a să căuta, să arate lucrarea ce au
 15 făcut, adică ce fel de săvîrșire au luat pricina lui, sau de i s-au întîmplat
 vreo zăticnire, din care i s-au smintit cercetarea, pentru ca să nu să prelun-
 gească acest soroc, spre a nu mai avea sfârșit cu pricina unii jălbi ce nu i
 s-au făcut nici o cercetare sau izbrănire.

2. Cînd cenevaș va muri cu datorii, au voe moștenitorii lui, cei din
 20 carii să trage și cei ce dînr-ănsul să trag, pînă la un an deplin să-ș ia
 seama, de vor să se facă moștenitori și să plătească datorile mortului
 sau de nu vor să se facă. Iar rudele de alătura au soroc de șase luni;
 iar cînd vor trece aceste soroace și nu să vor face moștenitori, atunci
 25 datornicii să stăpînească moștenirea aceluia drept banii ce au a lua, prin
 știrea domnii, ca să nu rămîie păgubași, ci pentru ca să ia fieșcare după
 analoghie cu prețuire bună și cu mezat.

1 ei Ar : aceia Ag | încredințându-se Ar : informîndu-se Ag | li să face Ar : au
 Ag || 2 a să lucra Ar : la construcție Ag || 3—4 să întîmple ... prigoniri Ar : să urmeze mai
 tîrziu vreun pretext și pricină de ceartă Ag || 4—5 a nu ... chip Ar : o astfel de observație
 Ag || 6 să face stricăciune vecinului Ar : vecinul este păgubit Ag || 7 stare Ar : demni-
 tate Ag | va fi Ar : este Ag || 8—10 cînd ... nebîntuială Ar : dacă celălalt vecin din rea
 voință împiedecă să facă moară cineva la vadul moșiei lui, cel în suferință să aducă dreptul
 său la domnie, ca să ia în scris asigurația lui Ag || 12 orice AB : oricare R || 13 să aibă
 a să cerceta Ar : se pornesc Ag || 14—15 ș-au pornit ... făcut Ar : au reclamat chestiunea,
 să înfățișeze lucrările pîrii lui Ag || 15 săvîrșire Ar : rezultat Ag || 16 smintit Ar : lăsat
 în nelucrare Ag || 17—18 acest soroc ... izbrănire Ar : la nesîrșit un termen ca acesta cu o
 singură pîră goală și nepusă în lucrare Ag || 19 va muri Ar : a murit Ag 19—20 cei din ... trag
 Ar : ascendenți și descendenți Ag || 20—21 să-ș ia ... facă Ar : să se chibzuiască, dacă se fac
 Ag || 22 de nu vor să se facă Ar : nu se fac Ag || 23 să vor face Ar : s-au făcut Ag ||
 24 aceluia drept Ar : pentru Ag || 26 și Ar : sau Ag.

πληροφορούμενοι ὅτι δὲν ἔχουν καμμίαν βλάβην, ὅχι μόνον νὰ δώσουν ἄδειαν εἰς τὴν 1
οἰκοδομήν, ἀλλὰ νὰ διορίσουν καὶ ἀνθρώπους ἐδικούς των, ὅπου νὰ παρευρεθοῦν
εἰς τὴν καταβολὴν τῶν θεμελίων, διὰ νὰ μὴν ἀκολουθῇ ὕστερον πρόφασίς τις καὶ
αἰτία λογοτριβῆς. "Ὅστις δὲ τολμήσει νὰ οἰκοδομήσῃ μύλον χωρὶς τοιαύτην παρα- 5
τήρησιν καὶ βλάβῃ τὸν γείτονα καὶ ἀναχθῇ εἰς τὸ κριτήριον καὶ ἀποδειχθῇ, ὅτι
τῇ ἀληθείᾳ βλάπτεται ὁ γείτων, ὁ τοιοῦτος, ὅ, τι λογῆς ἀξίας καὶ βαθμοῦ εἶναι, νὰ
παιδεύεται, πληρώνοντας καὶ διπλῆν τὴν ζημίαν εἰς τὸν ζημιωθέντα. Εἰ δὲ ἐθελο-
κακῶν ὁ ἄλλος γείτωνας ἐμποδίζει τὸ νὰ κάμῃ τινὰς μύλον εἰς τὸ βάδουρον 10
τοῦ μουλκίου του, νὰ ἀνάξῃ τὸ δίκαιόν του ὁ πάσχων εἰς τὴν αὐθεντίαν, διὰ
νὰ λάβῃ ἔγγραφον τὴν ἀσφάλειάν του.

ΧΡΟΝΙΚΑ ΔΙΑΣΤΗΜΑΤΑ ΗΤΟΙ ΝΟΜΙΜΟΣ ΔΙΟΡΙΑ ΕΙΣ ΠΟΣΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΝΑ ΚΙΝΗΤΑΙ ΚΑΘΕ ΑΓΩΓΗ

1. Αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἀγωγαὶ ἕως τεσσαράκοντα χρόνους κινοῦνται, πρέπει
ὅμως ὁ ἐνάξας τὴν ὑπόθεσιν νὰ παραστήσῃ τὰ πρακτικὰ τῆς ἀγωγῆς του, ὅποιαν 15
δηλαδὴ ἔκβασιν ἔλαβεν, ἢ ἂν ἔτυχε κανένα ἐμπόδιον, ὅπου ἠπράκτησεν ἢ θεωρία,
διὰ νὰ μὴν ἐκτείνεται ἐπ' ἄπειρον ἢ τοιαύτη προθεσμία μὲ μίαν μόνην ψιλὴν καὶ
ἄπρακτον ἀγωγὴν.

2. "Ὅταν ἀποθάνῃ τινὰς μὲ χρέη, ἔχουσιν ἄδειαν οἱ ἀνιόντες καὶ κατιόντες
κληρονόμοι αὐτοῦ ἕως ἓνα χρόνον ὀλόκληρον νὰ στοχασθῶσιν, ἂν γίνονται κληρο- 20
νόμοι καὶ νὰ πληρώσουν τὰ χρέη τοῦ ἀποθανόντος, ἢ ἔν γίνονται. Οἱ ἐκ πλαγίου
ὅμως συγγενεῖς ἔχουσι διορίαν ἐξ μηνῶν. "Ὅταν δὲ περάσουν αὐταὶ αἱ διορίαι καὶ
δὲν γένουν κληρονόμοι, τότε πλέον οἱ δανεισταὶ νὰ ἐξουσιάζουν τὴν κληρονομίαν
διὰ τὰ ἄσπρα, ὅπου ἔχουν νὰ λαμβάνουν, μὲ εἶδῃσιν τῆς αὐθεντίας, διὰ νὰ μὴ μείνουν
ζημιωμένοι, ἀλλὰ διὰ νὰ λάβῃ ὁ καθεὶς τὸ ἀνάλογον μὲ καλὴν ζετίμησιν ἢ μὲ μεζῆτι.

2 των AB: τους R|| 4 τολμήσει ABRY: τολμήση z|| 5 βλάβῃ ABRY: βλάβῃ z||
16 ἐκτείνεται R: ἐκτείνῃται AB | μόνην ABR: μόνον z || 19 γίνονται R: γίνωνται AB|| 24 ἢ
Ag: καὶ Ar.

1 3. Pîra de moștenire să se pornească de cătră moștenitori pînă la
treizeci de ani după moartea acelu obraz ce l-au moștenit; iar cînd moște-
nitorul va fi foarte nevîrstnic și nu va avea epitrop, atunci acest soroc
de treizeci de ani începe a să număra, după ce va veni la vîrstă de ani
5 patrusprezece.

4. Pîra ce să pornește pentru stăpînirea lucrului nemișcătoriu, are
soroc de a să porni pînă la zece și doaozeci de ani, însă zece ani, cînd vor
fi de față cei ce au vreo dreptate asupra acelu lucru, și doaozeci de ani,
cînd lipsesc.

10 5. Aceste orînduite soroace de ani zece și doaozeci a stăpînirii lucrului
nemișcător sînt pentru lucrul acela ce să stăpînește cu bună credință,
adică sau de cumpărare sau de dăruire, iar nu și pentru lucrul ce să stăpî-
nește cu hrăpire și în silă.

PENTRU ZILELE CE NU SĂ CAUTĂ JUDECĂȚI

15 +1. Nimeni de afară de la țară să nu fie adus la judecată aici pe
vremea arăturilor, adică primăvara în toată luna lui aprilie, nici pe vremea
secerișului în toată luna lui iulie, nici pe vremea culesului de vii de la
15 ale lui septemvrie pînă la octomvrie în 15; nici în cele 12 zile ale crăciu-
nului să nu aibă voe judecătorii a judeca, nici în săptămîna postului cea
20 dintii, nici în săptămîna patimilor D(o)mnului nostru I(su)s H(risto)s, nici
în săptămîna cea luminată, întru care aceste zile, adică ale patimilor și
ale săptămîni luminatei, nici ispravnicii să nu ceară de la lăcuitori nici-
decum dăjdii sau alte angarii.

2. Tîlharii în toată vremea, și însuși într-aceste zile ale paștelui, să
25 cercetează.

SFĂRȘIT

1 să se pornească Ar: se pornește Ag || 3 va avea epitrop Ar: are epitropi Ag ||
6—7 are ... pînă la Ar: se pornește în interval de Ag || 7—8 însă... față Ar: zece cînd
sînt prezenți Ag || 8 vreo dreptate Ar: vreun drept Ag | de ani Ar: om Ag || 9 lipsesc Ar:
vor lipsi Ag || 10 orînduite soroace Ar: timpuri hotărîte Ag || 11 lucrul acela Ar: acel lucru
nemișcător Ag || 12 lucrul Ar: acela Ag || 14 ce ... judecăți Ar: nelucrătoare Ag || 15 de
afară Ar: om Ag | adus la judecată Ar: chemat să fie judecat Ag || 16 arăturilor Ar: sămă-
natului Ag | primăvara Ar: la început de primăvară Ag || 18—19 ale crăciunului Ar: om
Ag || 22 lăcuitori Ar: rumîni Ag || 24 însuși Ar: om Rr.

3. Ἡ κληρονομικὴ ἀγωγή κινεῖται ἀπὸ τοὺς κληρονόμους ἕως τριάκοντα 1
 χρόνους μετὰ θάνατον ἐκείνου τοῦ προσώπου, τὸ ὁποῖον ἐκληρονόμησαν. Ἄνίσως
 ὅμως ὁ κληρονόμος εἶναι τελείως ἀνήλικος καὶ δὲν ἔχη ἐπιτρόπους, τότε ἀρχίζει νὰ
 μετρηῖται αὐτὴ ἡ διορία τῶν τριάκοντα χρόνων, ἀφ' οὗ γένη δέκα τεσσάρων χρόνων.

4. Ἡ ἀγωγή, ὅπου κινεῖται διὰ δεσποτεῖαν ἀκινήτου πράγματος, κινεῖται εἰς 5
 διάστημα δέκα καὶ εἴκοσι χρόνων, δέκα μὲν, ὅταν εἶναι παρόντες ἐκεῖνοι, ὅπου
 ἔχουν δίκαιόν τι ἐπάνω εἰς τὸ πρᾶγμα ἐκεῖνο, καὶ εἴκοσιν, ὅταν λείψουν.

5. Αὐτοὶ οἱ διωρισμένοι καιροὶ τῶν δέκα καὶ εἴκοσι χρόνων τῆς δεσποτείας 10
 τοῦ ἀκινήτου εἶναι δια ἐκεῖνο τὸ ἀκίνητον, ὅπου ἐξουσιάζεται μετὰ καλὴν πίστιν, ἤτοι
 κατὰ πρᾶσιν ἢ δωρεάν, καὶ ὄχι διὰ ἐκεῖνο, ὅπου ἐξουσιάζεται κλοπιμαίως ἢ βιαίως.

ΠΕΡΙ ΗΜΕΡΩΝ ΑΠΡΑΚΤΩΝ

1. Νὰ μὴ προσκαλῆται τινὰς ἀπὸ τὴν τζάραν νὰ κριθῇ ἐδῶ εἰς τὸν καιρὸν
 τῆς σπορᾶς κατὰ τὴν πρώτην ἀνοιξιν, δηλαδὴ ὅλον τὸν Ἀπρίλιον, οὔτε εἰς τὸν
 καιρὸν τοῦ θέρους κατὰ τὸν Ἰούλιον ὅλον, οὔτε εἰς τὸν καιρὸν τοῦ τρύγου ἀπὸ
 Σεπτεμβρίου δέκα πέντε μέχρι Ὀκτωβρίου δέκα πέντε, οὔτε τὸ δωδεκάημερον 15
 νὰ ἔχουν ἄδειαν οἱ κριταὶ νὰ κρίνουν, οὔτε τὴν πρώτην ἐβδομάδα τῆς μεγάλης
 Σαρακοστῆς, οὔτε τὴν ἐβδομάδα τῶν σωτηρίων παθῶν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
 Χριστοῦ, οὔτε τὴν διακαινήσιμον ἐβδομάδα, καθ' ἃς ταύτας ἡμέρας, τῶν παθῶν
 δηλαδὴ καὶ τῆς διακαινησίμου, οὔτε οἱ ἰσπράβνιτζοὶ νὰ μὴ ζητοῦν ἀπὸ τοὺς ρου-
 μούνοους τελείως δοσίματα ἢ ἄλλας ἀγγραφείας. 20

2. Οἱ λησται εἰς κάθε καιρὸν καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἰδίας ἡμέρας τοῦ Πάσχα
 νὰ ἐξετάζωνται.

ΤΕΛΟΣ

1 ἐκκλησιαστικῆ, *supra lineam corrigens* κληρονομικῆ R || 3 ἔχη z: ἔχει ABR |
 ἐπιτρόπους Ag: ἐπίτροπον Ag || 4 δέκα τεσσάρων: z δεκατεσσάρων ABR || 7 εἴκοσιν z:
 εἴκοσι ABR || 9 πίστιν z: πίστην ABR || 10 διὰ ABR: δι' z || 13 Ἀπρίλιον z: Ἀπρίλλιον A:
 ἀπρίλλιον BRΥ || 15 *post* πέντε, *ad* δηλ: R | *post* δωδεκάημερον *ad* τῶν χριστουγέννων
 Ar || 19 ἰσπράβνιτζοὶ AB: ἰσπράβνικοὶ R | μὴ AB: μὴν R || 20 ἀγγραφείας z: ἀγγραφείας ABR.

1

⟨PENTRU DIJMA PORUMBULUI⟩

Măcar că după cum la celelalte roduri, asemenea și pentru dijma porumbului s-au hotărât într-această condică a să lua din zece una după dreptate, dar fiindcă să întâmplă nelesnire atât lăcuiitorilor cât și stăpănilor moșiilor, de vreme ce culesul de porumbu nu să întâmplă a să face numai o dată, nici lăcuiitorii n-au putere a-l rădica deodată și stăpânii moșiilor a avea oameni să-ș piarză vremea, păzind până la vremea culesului de porumbu, să păgubesc, pentru aceia cu al doilea mai cuviincioasă socoteală, urmând și obiceiului din vechime, hotărăm a să lua dijma de pogon câte patru banițe porumbu grăunțe, însă banița de ocă doaozeci și doao.

1 Pentru dijma porumbului *am adăogat*: om ABR || 2 roduri, asemenea Ar: ca acestea, așa Ag || 2-3 dijma ... una Ar: porumb se hotărește în prezentul cod zeciuală Ag || 4 lăcuiitorilor Ar: săracilor Ag || 5 să întâmplă a Ar: om Ag || 6 numai Ar: om Ag || 7 moșiilor Ar: om Ag | păzind Ar: om Ag | vremea, Ar: înlesnirea Ag || 8-9 cuviincioasă Ar: prevăzătoare Ag || 9 urmând și obiceiului Ar: fiind în concordanță cu obiceiul ce s-a urmat Ag || 10 dijma om B | grăunțe Ar: curățat Ag | ocă Ar: câte ocă B: ocale Ag.

〈ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΟΡΟΥΜΠΙΟΥ〉

1

Ἄγχαλά καθὼς καὶ διὰ τὰ λοιπὰ τοιαῦτα, οὕτω καὶ περὶ τοῦ πορουμπίου διορίζεται εἰς τὸν παρόντα κώδικα τὸ δέκατον κατὰ τὸ δίκαιον, ἐπειδὴ ὅμως ἀκολουθεῖ δυσκολία τόσον εἰς τοὺς πτωχοὺς, ὅσον καὶ εἰς τοὺς νοικοκυροὺς τῶν μουλκίων, μὲ τὸ νὰ μὴν γίνεταί ἡ σύναξις τοῦ πορουμπίου ἄπαξ, μήτε ἔχουν δύναμιν 5 οἱ πτωχοὶ νὰ τὸ σηκώσουν διὰ μιᾶς, καὶ οἱ νοικοκυροὶ τὸ νὰ ἔχουν ἀνθρώπους νὰ χασομεροῦν ἕως τῆς εὐκολίας τῆς συνάξεως, ζημιώνονται, διὰ τοῦτο δευτέρᾳ προμηθεστέρᾳ σκέψει, συμφωνοῦντες τῇ ἀνάγκῃ ἐπακολουθησάσῃ συνηθείᾳ, διορίζομεν νὰ παίρνεταί εἰς τὸ πογῶνι δίσμα πρὸς τέσσαρες μπάνιτζες πορούμπι 10 παστρευμένον, καὶ ἡ μπάνιτζα εἴκοσι δύο ὀκάδων.

1 Περὶ τοῦ πορουμπίου *adaidi*: om ABR || 2 Ἄγχαλά AB: Ἄν καλά R. || 4 νοικοκυροὺς B: οἰκοκύρους AR || 5 γίνηται B || 6 οἱ νοικοκυροὶ z: οἰκοκύριοι AR: οἱ οἰκοκύριοι B: οἱ κύριοι τῶν ὑποστατικῶν Ar || 7 *post* χασομεροῦν *ad* φυλάττοντες Ar | τῆς εὐκολίας Ag: τοῦ καιροῦ Ar | ζημιώνονται ABR: ζημιώνοντας z: ζημιώνοντας Y || 9 εἰς τὸ πογῶνι δίσμα AR: δίσμα εἰς τὸ πογῶνι BY | μπάνιτζες BR μπάνιτζαις A || 10 ὀκάδων BY.

ANEXE
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

4. HRISOAVE ȘI CĂRȚI DOMNEȘTI PREMERGĂTOARE ALCĂTUIRII PRAVILNICEȘTII CONDICI SAU ÎN LEGĂTURĂ CU PROMULGAREA ȘI APLICAREA EI

1. HRISOVUL LUI ALEXANDRU ION IPSILANTE VOEVOD CU PRIVIRE LA ORGANIZAREA JUDECĂTOREASCĂ A ȚĂRII ROMÎNEȘTI, ÎN CARE SE ANUNȚĂ ȘI ÎNTOCMIREA CONDICI PRAVILNICEȘTI ¹⁾

Io Alexandru Ioan Ipsilant voevod, cu mila lui Dumnezeu, Domn și oblăduitoriu a toată Țara Românească.

Pentru rînduiala departamenturilor de judecăți. Vrînd domnia mea ca să ia sfîrșit toate pricinile de judecăți ale lăcuitorilor, nu numai după pravilă, cu toată dreptatea, ci și făr-de zăbavă, ca să nu să stingă oamenii și să nu cheltuiască umblînd în judecăți multă vreme, pentru aceasta, am rînduit patru întocmite departamenteuri : cel dintîi, așăzat cu boeri mari mazili dintîia treaptă, cel de al doilea cu din ceialalți, cel de al treilea asemenea și cel de al patrulea, asemenea. Dintr-acestea dar, unul să caute numai judecățile de cremenalion, iar celelalte trei, pricinile ce sînt pentru lucruri și îndatorii.

Departamentul de cremenalion, așăzat cu deosebiți boeri, are a urma pe toate zilile necurmat căutările și hotărîrile, după pravilă, în locul cel rînduit la domneasca noastră curte, cu toată orînduiala sa, adecă : vtori și treti armaș, armășăi, zapcii pușcării, logofetei și alți trebuincioși, afară numai din simbăta și duminica.

Cîți pentru vinovății, ori dă afară de la ispravnici să trimit sau aici să prînd, să să închiză la pușcărie și numaidécit să să arate domniei mele. Într-acestaș chip să aibă condică deosebită armașul, în care să treacă numai-decît numele vinovaților, arătînd de s-au trimis de la ispravnici sau de s-au prins aici și aducînd condica, să să arate și să să pecetluiască de noi, cu hotărîrea de a să judeca și să nu să căznească de vel armaș mai nainte

¹⁾ În condica divanului în care s-a transcris în 1775 acest hrisov, el poartă titlul : „Hrisov cu ponturi în ce chip să urmeze dumnealor boerii judecători de pe la rînduitele mese”.

pină a nu să cerceta de judecată, de care să să dea în scris ce fel de pedeapsă să cuvine a să face acelora, după orînduiala pravilei, arătînd și capetele și să să arate domniei mele cu anafora scrisă în condică ; și cercetarea să să facă fără de zăbavă, ca ori curînd să să osîndească sau în grab să să îndrepteze și să să sloboază de la închisoare.

Celalalt departament are a căuta, a judeca și a face alegere pricinilor de judecată ce sînt pentru lucruri și îndatorii și să urmeze căutările și hotărîrile sale după pravilă, urmînd și obiceiului pămîntului care acum am hotărît să să energhisească cu pravilă. Și are și acesta a să aduna la curte, cu doi logofeți de divan și cîte doi de cinci bresle, a cinci zapcii, să fie nelipșiți și să să fie condică deosebită întru care să să treacă toate cele ce să caută într-acest departament.

Și celalalt departament asemenea deopotrivă la putere, ca celalalt să păzească tot aceiași orînduială, după cum s-au zis mai sus.

Celalalt departament, mai mare decît acestea, așăzat cu boeri mari mazili dintăiaș treaptă, are și acesta să să adune în domneasca noastră curte, afară de joia și duminica și după prînz, fiind trebuință și la vreuna din casele dumnealor și să judece și să facă alegere pricinilor celor orînduite la acest departament și din porunca noastră, de iznoavă să caute și pricini ce s'au căutat în celălalt departament. ce iaste mai mic decît acesta, iar de se va întîmpla vreunul din cei ce să pricinuesc, să nu să mulțamească la hotărîrea celui departament și va cere Divan, să urmeze și acest mai de sus departament cu căutările și hotărîrile sale, după pravilă, și obiceiurile pămîntului, ce s'au hotărît acum, purtîndu-se judecătorii cu mare cercetare, fără de pizuire și cu luare aminte și de iaste să strice vreodată vreo hotărîre a departamentului celui mai de jos, să o strice cu pravilă, cu cuvînt vrednic și drept și cu anafora, iar nu vorbe suptiri și să nu cuteze cinevaș din judecătorii aceștia, ori a sparge sau să fie scrisese la celuilalt departament ce s'au dat la cel ce să pricinuiască, fiindcă aceasta numai domnia mea avem a o face, de iznoavă cercetînd acea pricină, de față, în divanul domniei mele.

Asemenea, departamentul acesta are să urmeze lucrarea dreptății sale cu toată orînduiala, însă trei logofăt, 4 logofeți dă divan și cîte doi asemenea de la fieșcare zapciu și alți trebuincioși slujbei. Să să fie dar și la acest departament condică deosebită, întru care să să scrie toate cele căutate. La aceste trei departamente să fie și cîte doi dvornice orînduiți ca să să trimită, fiind trebuință, de la judecată, ori pentru vreo cercetare, sau pentru ca să caute semne și hotară, cum și alte asemenea.

Asemenea și din cei rînduiți să păzească la ușile departamenturilor, ca să nu lase pe nimini, orice fel de om ar fi, să între în lăuntru, fără de numai pre cei ce să pricinuesc și, după orînduială, pe cei ce face trebuință a-i chema judecata.

Divanul domniei mele iaste să să facă de trei ori pe săptămînă adecă : luna, miercurea și sîmbăta, însă luna și miercurea să să caute pricinile ce sînt pentru lucruri și îndatorii, a căroră pricină hotărîrile s-au făcut de celalalte departamente și neodîhnindu-se cei ce să judecă, s-au cerut la divan, ori după voința noastră, sau după cererea celor cu judecata, am orînduit, a eși dintăiași dată la divanul domniei mele, iar sîmbăta să căutăm

vinovățiile. Iar cînd vreo parte din cei ce să judecă, nu să va odihni la hotărîrea celui mai de jos departament și va face apelație la cel mai de sus departament, după ce să va cerceta a celui mai de jos departament hotărîre, cu toată pravilniceasca luare aminte și să va întări ca o dreaptă și după pravilă, iarăși nu să va odihni, ci va cere apelație la divanul domniei mele, să va înfățișa cu cel ce să judecă și să va mai cerceta pricina și cînd să va găsi hotărîrile ce s'au făcut de la acele doao departamente drepte și cu cale și să va cunoaște cum că din desfrănare și pizmă nu să odihnește, unul ca acela iaste să să pedepsească de cătră domniia mea spre pilda și a altora.

Vel logofeți datori sînt să gătească divanul domniei mele, să pue la orînduială zapcii ca să aibă gata pre cei ce să pricinuesc cu toate cele trebuincioase, adecă cărți de judecată ale celorlalte departamente, sine-turi, mărturii, cum și altele asemenea, pentru ca să nu iasă la divan negătiți și pentru ca să nu îndrăsnească cinevaș, din cei ce să judecă, să zică cum că în lipsește cutare scrisoare sau cutare mărturie, fiindcă unul ca acela iaste să să depărteze și vel logofeții vor avea a răspunde pentru lenevirea și neputarea de grijă. Iar Divanul domnii mele să să facă cu toată obicinuita podoabă.

Amîndoi dumnealor vel logofeții, de trei ori pe săptămînă, însă : marțea, joia și vinerea adunîndu-se, să caute condica de răvașă și aducînd pe zapcii, să cerceteze de s-au căutat, de s-au săvîrșit pricinile jăluitoilor, de au venit răspunsurile dupe afară și mumbașirii cei trimiși și celelalte. Către acestea să aibă purtare de grijă spre a să săvîrși întii pricinile celor de afară și cei mai vechi, ce au dat jalbă mai denainte, aceia întii să să judece și nu să să dea rînd celor de curînd, pentru hatîr.

Cînd de iznoavă să caută vreo hotărîre a vreunui mai de jos departament, să nu să chieме judecătorii aceia și să să întrebe în ce chip și pentru ce au hotărît acel fel, acea pricină, fiindcă aceasta iaste atacsie ¹⁾, de vreme ce acei judecători cite au a zice le au scrise în cartea lor de judecată.

Să să ție condici deosebite întru care să să treacă în perilipsis toate răvașale ce să dau și în ce chip să orînduescu și hotărîrea domniei mele și zapciu cu leat, luna și zioa. Aceste condice să fie la treti logofet care după datorie, după ce să orînduesc răvașale, să le scrie în condică, precum s-au zis mai sus și apoi să le iscălească și așa să dea jăluitoilor, cum și cele ce să orînduesc pentru pricini a să căuta afară la județe, cu acestaș chip, după ce să iscălesc, să să pecetluiască ; că de să va găsi vreun răvaș dat în mină de zapcii sau jăluitoilor, netrecut la condică, să să pedepsească, cercetîndu-se cel vinovat.

De să va întîmpla în vreo săptămînă să < să > stringă judecăți multe, să ne înștiințeze dumnealor vel logofeți, ca să facem și în altă zi divan, să nu aștepte cei cu pricinile.

Pentru judecători. Pentru ca să să urmeze ale judecăților nu numai cu bună orînduială ci și după pravilă și dreptate, pentru aceasta, am ales boeri ce știu atît pravila cît și obiceiurile pămîntului și i-am orînduit

¹⁾ Nerînduială, turburare.

judecători la numitele patru departamenturi. Deci, judecătorii toți, după netăgăduita datorie, să să strângă la departamenturi de dimineață și să judece și să facă alegere a pricinilor ce vor veni, cu tot felul de nevoiță, cercetare și luare aminte, urmîndu orînduelilor pravilii și arătîndu-să spre cei ce să judecă cu dulceață, fărăde nici un fel de pizmuire și cu desăvîrșită nepărtinire la nici o parte. Să asculte cu bună luare aminte, fără de mîhnire, toate cuvintele celor ce să judecă și să nu cuteze vreunul a înjura pe cinevaș sau să-l oprească de a-ș arăta toată curgerea pricinii lui, orice fel ar fi, fiindcă de va face vreuna dintr-acestea, să va pedepsi.

Canon judecătorilor de orice treaptă ar fi, să nu primească în casa sa vreunul din cei ce să judecă, ca să asculte ori jalba lui sau răspunsul, fiindcă aceasta iaste de mare stricăciune, de vreme ce într-acestaș chip negreșit să smreduiaște auzul său și apoi să discolesește ¹⁾ a nemeri dreptul și așa stinghirează și pă ceilalți judecători la hotărîre și dintr-aceasta face trebuință să să zăbovească hotărîrile. Deci, cei ce să judecă, cite îndreptări și răspunsuri au a zice să le spue toate înaintea judecății, ca fiind curat gîndul judecătorilor de alte șoapte, să nemerească cu lesnire și fără de pizmuire dreptul.

Jălbile părișilor și răspunsurile păriților să să scrie însuș cu cuvintele care le zic.

Judecătorii, cu socoteală de obște, cu cercetare de obște și cu gînd de obște, toți să hotărască fără de a nu să socoti unul sau doi dintr-înșii că el iaste stăpîn al hotărîrii sau mai mare decît ceialalți la lucrarea aceasta a judecății.

Judecătorii să aibă mîinile sale spălate întru dumnezeu și întru pravilă, adecă : să fie temători de dumnezeu și drepti și să nu-și întine mîinile sale cu priimirea de daruri și mituri, căci cînd vreunul din judecători să va arăta că au luat mită, unul ca acela greu să pedepsește.

De se va întimpla pricini multe și va fi trebuință ca și după prînzul să să adune în departament, să fie datori toți judecătorii de a să strînge la departament la ceas orînduit și să caute de obște pricinile, iar nu unul sau doi, fiindcă căutările și hotărîrile trebuiaște să să facă de față, iar nu pe supt ascuns.

Judecătorii foarte bine să ia aminte, să nu hotărască altele de față și apoi să iscălească pe supt ascunsu alte hotărîri împotriva hotărîrii acei de față, fiindcă greu să pedepsească.

Judecătorii să nu intre niciodată în vreo nedreptate sau pentru prieteșug sau pentru rudenie, sau pentru frica vreunui obraz mai mare, căci carele din judecători să va afla judecînd cu hatir de prieteșug sau de rudenie și va căuta spre obraz, iar nu spre dreptate, greu să pedepsească. Asemenea și cel ce să silește de vreun obraz mai mare și să va afla că face nedreptate și nu ne va înștiința, iaste să să pedepsească foarte greu, spre certarea becisniciei lui, ce s-au temut mai mult de sila unui boiar ca și dînsul, măcar și mai mare în zilele acelea, decît de dumnezeu, de pravilă și de noi.

Judecătorii ai vinovățiilor să urmeze la cercetări și hotărîri asupra făcătorilor de rele, cu un gînd, după pravilă și noi cercetînd ale lor, față

¹⁾ Se îngreunează , se împiedică.

fiind în divan, simbăta și gășind osîndirea dreaptă și după pravilă, ori o vom cumpăta, ori vom întări-o.

Cei ce să cercetează de cătră judecători pentru vreo faptă rea, de vor mărturisi numaidecît cele ce să întrebă, să nu să crează îndată de judecători, fiindcă poate sau de frica pedepșii lor sau din urăciunea vieții lor, să mărturisească cele ce n-au făcut. Pentru aceasta, judecătorii să cerceteze și să caute și alte semne pe dinafară.

Nici din judecători, nici alt cinevaș dupe afară să nu dea cap din pravilă la mîna <unuia> sau a altuia, cu care turbură socoteala și gîndurile judecătorilor, ce fac la pricina ce să caută și prelungesc hotărîrile, din care prelungire să pricinuieste stricăciune la amîndoao părțile ce să judecă. Iar care din cei după dinafară să va întrebă, să aibă slobozenie desăvîrșit să meargă la judecată cu pravila aceia ce va avea și să arate acel cap ce să cuvine la pricina ce să caută, pre carele judecătorii vîzîndu-l cuviincios și alcătuit la pricină, să-l primească făr de piznuire.

Din judecătorii de-al doilea treaptă, a celor trei departamente cercînd pre cei mai învățați și izbutiți la ale judecăților, dintr-aceștia de să va întîmpla trebuință, vom orîndui în locul unuia din doi ispravnici judeților și în locul său vom orîndui altul la departament. Iar judecătorilor acestora tuturor, de la cîte patru departamente, pentru ca să aibă și îndestularea lor, ca mai mult să să silească și să să păzească curați, le dăm leafă pe luni, după orînduiala și starea fieșcăruia.

De vreme ce vedem cum că la pricinile ce să caută, uneori să arată obiceiurile pămîntului, alteori să anerisesc ¹⁾ și hotărîrile să fac după gîndul fieșcăruia, făr de a nu le întemeia în pravilă și aceasta, pentru că nu au vreo orînduită pravilă a obiceiurilor, cercetînd obiceiurile și întărind cele cu cale cu căzutele îndreptări, adunînd și ale pravilii am făcut o pravilă, carea și după ce vom arăta-o la toți, tălmăcindu-o și pe limba romînească, vom și tipări-o, ca socotînd și cetînd ale pravilii, să judece și să hotărească după pravilă și să urmăm dupe aceia. Iar pînă a să tipări aceia și a să arăta de față, judecătorii să urmeze cercetînd ale pravilii.

Pentru cei ce să judecă. Cei ce să judecă din orice fel de rînduială sau treaptă va fi, ori țaran sau boer, ori de bun neam sau prost, să stea la judecată cu tot felu de evlavie și de cucernicie. Cînd cinevaș din cei ce să judecă obrăznicește sau aruncă judecătorilor înlăuntru la departament cuvinte de ocară și de necinste, ori stăpînîndu-să de fumuri, sau răzimîndu-să la vreun obraz mai mare, pe unul ca acela, orice fel ar fi, să-l arate judecătorii îndată prin anafora, scriînd și în ce chip au obrăznicit, pentru ca să să hotărască de cătră domniia mea căzuta lor pedeapsă, spre înțelepciune. Cînd cinevași din cei ce să pricinuiesc va alerga la vreun obraz mai mare și acel obraz va înștiința judecătorilor ca să să diafendesească ²⁾, unul ca acesta, adevcă ce au alergat, să să pedepsească după orînduialile pravilii.

Cei ce să judecă să cunoască pe toți judecătorii deopotrivă la putere și să nu socotească pă vreun judecătoriu mai mare sau mai mic sau stăpîn al hotărîrii.

¹⁾ Se anulează, se desființează, se nesocotesc.

²⁾ Să fie apărut, protejat.

Pentru zapcii. Zapcii să aibă tot fealiul de ascultare și supunere la judecători. Însuși zapcii să aducă pre cei ce să judecă la judecată și să stea și ei de față, pînă cînd vor lua sfîrșit pricinile aceloră și să nu-i trimită cu logofeți și cu zapcii de-ai lor, făr decît numai cînd va fi trebuință cu ceaușii lor.

Făr de hotărîrea judecătorilor, să nu îndrăznească zapcii a face vreun herechet ¹⁾ asupra vreunora din cei ce să judecă, pînă cînd să va da hotărîre și să ia hotărîrea de la noi pentru săvîrșire.

Zapcii să nu să îndrăznească a aduce la departamenturi făr de știre și făr-de veste vreunul din cei ce să judecă, ci dintii să-i arate răvașul de jalbă ce iaste înpotriva lui și să să dea soroc de una sau de doao zile, adecă dup(ă) cum va fi și pricina, ca să să gătească, iar de va fi om ca după ce va afla-o, poate să fugă sau să să ascunză, pe unul ca acela să-l pue la pază sau să-l lase luînd bun chezaș pe om, cu știrea judecătorilor.

Zapcii, făr de știrea judecătorilor, să nu dea soroc la cinevaș sau să-l lase cu nici un fel de pricină.

Pre cel hotărît, de-i va fi greșala lui de vinovăție, să-l ție zapcii pînă cînd vor lua hotărîrea domniei mele pentru pedeapsa lor, iar de va fi pentru bani sau lucruri, să-l silească spre săvîrșirea hotărîrii, făr de a nu mijloci alt nimic. Iar de va cere soroc, iarăș prin însuși judecătorii să să cerceteze de să cade a i să dea soroc și cît și de iaste omul vrednic de credință și după hotărîrea ce vor găsi cu cale și cu dreptate, să să facă, iar de va fi din boeri, cel hotărît, să să aducă întii la domnia mea hotărîrea judecătorilor, pentru ca să să urmeze dintr-a noastră poruncă. Orice fel de obraz ar fi cel hotărît, să nu vînză lucrurile sale făr de știrea și voia noastră, ci să să facă anafora după orînduiala pravililor și mai întii să să întărească de către domnia mea.

Deci aceste orînduiele, ce am hotărît domnia mea a să urma și a să lucra și în faptă așezîndu-să și în scris printr-acest domnesc al domniei mele hrisov, după ce s-au cetit întru auzul tuturor în divan, a fi cu toții deobște înștiințare și aș ști fieșcare datorii sa, pentru ca să să păzească în toată vremea asemenea și să să găsească de față întocmirea acestor rînduiele, poruncim dumatiale vel logofăt, să să treacă în condica divanului, după aceasta să să dea la sfînta mitropolie ca să să păzească în păstrare, întărînd domnia mea hrisovul acesta cu însuș credința domniei mele Io Alexandru Ipsilant voievod, marturi fiind și prea iubiții fii domnii mele Constandin voievod i Dumitrașco voievod și dumnealor cinstiții boiarii cei mari ai Divanului domniei mele : pan Dimitrachi Ghica vel ban, pan Nicolae Dudescul vel dvornec de Țara de sus, pan Radul Văcărescul vel dvornic de Țara de jos, pan Pană Filipescu vel logofăt de Țara de sus, pan Ștefan Prășcoveanu vel logofăt de Țara de jos, pan Ștefan Mișoglu vel spătar, pan Ianache Văcărescu vel vistier, pan Scarlat Caragea vel postelnic, pan Dumitrașco Racoviț vel clucer, pan Ianache vel paharnic, pan Constandin Văcărescu vel stolnic, pan Manolache Crețulescu vel comis, pan Dumitrache vel sluger, pan Nicolae vel pitar și ispravnic, pan Pană Filipescu vel logofăt ²⁾.

¹⁾ Pornire, acțiune.

²⁾ Pan Pană Filipescu, vel logofăt, adăugat în hrisovul original cu altă cerneală.

Și s-au scris hrisovul acesta întru al doilea an al întâii domnii a domnii mele, aici în Țara Românească, în orașul scaunului, București, la anul de la zidirea lumii 7284, iar de la spăseniia lumii 1775, de Costandin dascălul slovenesc de la școala domnească ot sfeti Gheorghe Bethi. Io Ioan Alexandru voievod.

Documentul original la Arhivele Statului București, sulul nr. 40. O copie în același depozit, *condica* nr. 2, filele 45 r — 49 v.

Documentul s-a mai publicat cu greșeli de transcriere de V. A. Urechia în *Istoria Românilor*, I. București, 1891, p. 64 — 71, de N. Iorga, în colecția Hurmuzachi, XIV, 2 p. 1280—1288 și de Ștefan Gr. Berechet, *Schiță de istorie a legilor vechi românești*, 1928, partea a II-a, p. 38—48.

2. CARTE DOMNEASCĂ TRIMEASĂ ISPRAVNICILOR CU ÎNDRUMĂRI ASUPRA CHIPULUI CUM TREBUIE SĂ-ȘI EXERCITE ATRIBUȚIILE LOR JUDECĂTOREȘTI ȘI ÎN CARE SE ANUNȚĂ ÎNTOCMIREA CONDICII PRAVILNICEȘTI

17 ponturi către ispravnici pentru judecăți, în ce chip să urmeze.

Davat gospodstva mi, dumneavoastră ispravnicilor ot sud...¹⁾ sănătate. Pentru rîndul judecăților îndăstul vi s-au fost poruncit ca să nu așteptați a căuta numai jălbile celor ce vin de aici cu poruncile domnii mele, ci și pre cei ce vor alerga și vor năzui drept la dumneavoastră care-ș arată păsul și nevoile lor, cu blîndețe să-i priimiți și să-i ascultați, căutîndu-le jălbile ca și celor ce vă aduc poruncile domnii mele, că spre aceasta sinteți rînduiți și aceasta vă iaste și datoriia mai mult. Așijderea și pentru cei ce nu să vor odihni pe a dumneavoastră hotărîre și vor vrea a veni la Divan, încă v-am poruncit ca dînd carte dă judecată la partea ce va avea dreptate, să dați și celui neodihnit adeverință la mîină întru care să s(ă) însemneze soroc rînduit, cînd să să afle amîndouă părțile la Divan, care soroc să-l știe și cel ce au dobîndit judecata ; și așa cînd va veni cel neodihnit la domniia mea cu jalbă, dup(ă) acea adeverință ce va avea la mîină, să putem da credință că au venit dă s-au judecat la dumneavoastră și să avem și lesnire a porunci pentru cel ce n-au urmat a veni la soroc. Această orînduală dă ați fi păzit dumneavoastră, ca să fi urmat după cum vă poruncim și să priimiți pe fieșteșcarile cu poruncă și făr de poruncă, ar fi mai conținut și cei cu jălbile dă pricini mici dă a veni dup(ă) la dăpărtate locuri cu grele cheltuieli, în trudă și osteneală pă aici pentru cît dă puțin lucru. Dar aceia, neurmînd dumneavoastră, vedem că nu lipsesc mulți dă aici cu jălbi și dînr-aceștia cei mai mulți sint din cei care știm și înșune domniia mea că au fost rînduiți întîiu cu cărți la dumv. să le căutați jălbile și arată unii că nu le faceți împlinirea dreptății lor, dup(ă) hotărîrea ce ați făcut, alții că nu s-au odihnit pe hotărîrea dumneavoastră și cum că au venit la dumneavoastră <dar> cel pîrit nu s-au supus a veni la soroc cerînd mumbașir dă a-i aduce aici ; dar nici o adeverință nu au la mîină dă au venit la dumv., care pentru unii ca aceia bănuim că poate să o fi făcînd pentru răutate

¹⁾ Loc liber în original, pentru a se completa cu denumirea județului.

și pizmă asupra acelor cu care au pricină ca să-i păgubească cu trepide aducându-l cu mumbașir pă aici și nu să va fi arătînd la dumv., dar nici la aceilalți de opște din cîți li s-au fost dat cărțile domnii mele către dumv. și din cîți nu li s-au dat, nu vedemla nici unul măcar adeverință, după poruncile care v-am fost dat și cunoaștem că aceasta iaste numai a dumv. lenevire dă nu păziți porunca <și> hotărîrea aceia și să pricinuieste atîta atacsie, pentru care să știți că de nu veți urma nici dup-aceasta al doilea poruncă, nu vă veți putea îndrepta cu nici un fel dă pricină.

Iată și din ponturile de rînduiala departamenturilor dă judecăți ce am așăzat domniia mea aici cu învățături în ce chip să urmeze boerii judecători și zapcii, cîte dintr-acele ponturi să cuvin la datoriia dumv. a le păzi și a le urma asupra judecăților, scoțînd cele trebuincioase dintr-insele, vă le trimitem în scris.

PENTRU JUDECĂTORI

— Judecătorii ispravnici, dup(ă) netăgăduita datorie să să strîngă la locul dă judecată și să judece și să facă alegire a pricinilor ce vor veni cu tot felul dă nevoie, cercetare și luare aminte, urmînd orînduieilor pravilii și arătîndu-să spre cei ce să judecă cu dulceață, fără dă nici un fel dă pizmă și cu dășăvirșită nepărtinire la nici o parte, să-i asculte cu bună luare aminte fără dă mîhnire toate cuvintele celor ce să judecă și să nu cuteze a înjura pă cinevaș sau să-l oprească de a-ș arăta curgerea pricinii lui orice fel ar fi, fiindcă de va face vreuna dintr-aceasta să va pedepsi.

— Canonul judecătorilor dă orice treaptă ar fi să nu priimească osebit pă vreunul din cei ce să judecă ca să asculte ori jalba lui ori răspunsul, fiindcă aceasta iaste de mare stricăciune, dă vreme ce într-acestaș chip negreșit să zmreduște auzul și apoi să discolifsește a nemeri dreptul și așa stinghirează și pă celălalt judecător la hotărîre și dintr-aceasta face trebuință să să zăbovească hotărîrile. Deci, cei ce să judecă, cîte îndreptări și răspunsuri au a zice, să le spue toate înaintea judecății față ca fiind curat gîndul judecătorilor dă alte șopte să nemerească cu lesnire și fără de pizmă dreptul.

— Jălbile pîrșilor și răspunsurile pîrșilor să să scrie cu însuș cuvintele care le zic.

— Judecătorii ispravnici amîndoi împreună să facă socoteală i cercetare și cu un cuvînt amîndoi să hotărască, fără de a nu să socoti unul că iaste stăpîn al hotărîrii sau mai mare decît celălalt la lucrarea aceasta a judecății, afară numai cînd unul va lipsi, dup-alte trebi ale județului, atunci poate unul singur să hotărască.

— Judecătorii să aibă mîinile sale spălate întru dumnezeu și întru pravilă, adică să fie temător(i) de dumnezeu și drepti și să nu-ș întine mîinile sale cu priimiri de daruri și mituri, căci cînd vreunul să va arăta că au luat mită, unul ca acela greu să va pedepsi.

— Judecătorii foarte bine să ia aminte să nu hotărască alte dă față și apoi să iscălească pe supt ascunsu alte hotărîri înpotriva hotărîrii cei dă față, fiindcă greu să pedepsească.

— Judecătorii să nu intre niciodată în vreo nedreptate sau pentru prieteșug sau pentru rudenie sau pentru frica vreunui obraz mai mare, căci care din judecători să va afla judecând cu hatîr de prieteșug sau de rudenie și va căuta spre obraz, iar nu cu dreptate, greu să pedepsește. Aseminea și cel ce să silește de vreun obraz mai mare și să va afla că face nedreptate și nu ne va înștiința, iaste să se pedepsească foarte greu spre certarea becisnicii lui, ce s-au temut mai mult dă sila aceluui boer ca și dînsul, au măcar și mai mare în zilele acelea, decît de dumnezeu, dup(ă) pravilă și de noi.

— Nici judecătorii, nici altcinevaș după dinafară să nu dea cap din pravilă la mîna unuia sau a altuia cu care turbură socoteala și gîndurile judecătorilor ce fac la pricina ce să caută și prelungească hotărîrile, din care prelungire să pricinuieste stricăciune la amîndouă părțile ce să judecă, iar care din cei după dinafară să va întrea, să aibă slobozenie desăvîrșit să meargă la judecată cu pravila aceia ce va avea și să arate acel cap ce să cuvine la pricina ce să caută, pă care judecătorii văzîndu-l cuviincios și alcătuit la pricină, să-l priimească făr de pizmuire.

— De vreme ce vedem cum că la pricinile ce să caută uniori să arată obiceiurile pămîntului, alte ori să anerisesc ¹⁾ și hotărîrile să fac dup(ă) gîndul fieșcăruia, fără dă a nu le întemeia în pravilă și aceasta pentru că nu o au vreo orînduită pravilă a obiceiurilor, cercetînd obiceiurile și întărind cele cu cale cu căzutile îndreptări, adunînd și ale pravilii, am făcut o pravilă care și dup(ă) ce vom arăta-o la toți, tălmăcindu-o pe limba rumănească, vom și tipări-o ca, socotind și citind ale pravilii, să judece și să hotărască dup(ă) pravilă și să urmăm dupe aceia, iar pînă a să tipări aceia și a să arăta de față, judecătorii să urmeze cercetînd ale pravilii.

— Să să ție condică deosebită întru care să să treacă toate cele căutate de la judecată.

PENTRU GEI CE SE JUDECĂ

— Cei ce să judecă din orice fel dă orînduială sau treaptă ar fi, țăran sau boer, ori dă bun neam sau dă prost, să stea la judecată cu tot felul de evlavie și cucernicie.

— Cînd cineva din cei ce să judecă obrăzniceste sau aruncă judecătorilor, în locul judecății, cuvînt de ocară și dă necinste, ori stăpînindu-să de fumuri sau rezimînd la vreun obraz mai mare, pe unul ca acela ori ce fel ar fi, să-l arate judecătorii îndată prin anafora, scriind și în ce chip au obrăznicit, pentru ca să să hotărască de către domnia mea căzuta pedeapsă, spre înțelepciune.

— Cînd cinevaș din cei ce să pricinuiască vor alerga la vreun obraz mai mare și acel obraz va înștiința judecătorilor ca să-l diiafendipsească, unul ca acesta, adică ce au alergat, să să pedepsească după orînduielele pravilii.

— Cei ce să judecă să cunoască pe toți judecătorii deopotrivă la putere și să nu socotească pe vreun judecător mai mare sau mai mic sau stăpin al hotărîrii.

¹⁾ A se vedea mai sus pagina 165, nota 1.

Ci dar, într-acestaș chip să păziți această datorie, urmîndu-le pe deplin și să să treacă și în condica județului, iar pentru ca să să curme și pornirile celor mincinoși jăluitori, ce au pricini mici, de puțin lucru, care fără de a nu să arăta la dumv. vin de jălesc cum că au venit la dumv. și nu s-au odihnit, cerînd mumbașir, unii ca aceia să știe de acum înainte: nici cum nu li să va mai da credință și ascultare la pira lor, de nu vor avea adevărînță în scris de la dumv.

Pentru care să puneți dar să să citească cartea aceasta întru auzul tuturor de opște, ca să știe fieșcarile cum să urmeze și să avem răspuns. Tolico pisah gospodstva mi. 1775, oct(omvrie) 23.

Arhivele Statului București, *Condica domnească* nr.1, f. 9—11. O copie după aceasta la Academia R. P. R., ms. nr. 323, f. 22.

3. PITAC DOMNESC PRIN CARE SE DISPUNE CA, ÎN ZILELE CU MULTE JUDECĂȚI, VELIȚII BOIERI SĂ JUDECE ȘI DUPĂ AMIAZA ÎN CASA VREUNUIA DINTRE EI

Pitac către veliți boieri pentru judecăți.

Dumv. veliților boieri, de vreme ce judecățile norodului sînt multe carele nu să va fi ajungînd a le căuta și a le sfîrși toate dă dimineață pîn la prînz aici la curte aflîndu-v(ă) și la Divanu' domnii mele pentru apelații și ca să nu să zăbovească să piară cei cu pricinile, rămîind din zi în zi, așteptînd vreme, face trebuință ca și dupe prînz să v(ă) adunați dumv, la cîte una din casile dumn(ea) <voastră> pentru căutarea pricinilor de judecăți ce sînt. Ci dar, pentru aceast(a) vă înștiințăm domnia mea ca în zilele ce sînt pricini de judecăți multe, să v(ă) adunați, dupe cum zicem și dupe prînz, pe la una din casile dumv. să le căutați și fără de zăbav să izbrăniți și să îndreptați norodu de pricinile judecăților ce au. Tolico. 1776 iuni 8.

Arhivele Statului București, *Condica domnească* nr. 1, fila 131 verso. Vezi *Pravilniceasca Condică*, titlul *Pentru judecătoria veliților boieri*, par. 3.

4. CARTE DOMNEASCĂ LA TOATE JUDEȚELE, CĂ ISPRAVNICII NU AU VOIE SĂ SCOATĂ ÎN VÎNZARE PENTRU DATORII AVEREA VREUNUI DEBITOR FĂRĂ APROBAREA DOMNULUI, ZAPCIII TRIMIȘI PENTRU EXECUTĂRI SĂ NU-I SUPUNĂ PE DEBITORI LA CHELTUIELI ȘI SĂ NU EXECUTE PE SOȚIE SAU PE COPII PENTRU DATORIILE SOȚULUI SAU PĂRINTELUI

Cărți de obște la ispravnici pentru rîndu judecăților, cum este a urma.
Dumv. ispravnicilor ot sud ¹⁾ judecătorilor ot sud
1), sănătate. Din jălbile lăcuitorilor văzum că ispravnicii dă

1) Loc lăsat gol pentru numele județului.

la unile județe au cutezat a da voie spre a să lua averea și vita omului și a să vinde pentru împlinire dă datorie a unora, altora, fără dă știrea și fără dă porunca domnii mele în scris, care aceasta ne-au adus la mare turburare, fiindu că nu numai o dată am scris dă aceasta, ci în doao trei rînduri dă obște la toți ispravnicii am poruncit că a vinde averea cuivași, fără dă porunca domnii mele în scris, nimeni nu are voe aceasta a o face; care aceste porunci nu s-au dat numai pentru o dată a să urma, ci în toată vremea a să păzi și am poruncit să să treacă în condica județului unde și alte învățături și porunci pentru rîndul judecăților am scris împreună, ca fieșcare ispravnic ce să orînduește nou, iar mai virtos judecătoriu a căruia iaste treaba judecăților să le aibă înaintele și să le vază totdeauna și după toate acestea iarăș am văzut că au cutezat înpotrivă a urma. Ce, fiindcă hotărîre avem după aceasta dă vom mai auzi că ori vreunul din ispravnici sau judecătoriu n-au păzit poruncile și învățăturile domnii mele la rîndul judecăților, să-i facem negreșit răsplătire și pedeapsă pentru a lua pildă toți ceialalți ca unii ce s-au obicinuit rău a li să porunci pentru cîte o treabă de cîte trei și de cîte patru ori. Iată vă mai scriem încă o dată, ca să nu rămîie la nici unul pricină dă îndreptare că n-au știut. Și întiiu, vă poruncim : bucureștean de aici sau și dă afară, om de stare osebită avînd pricină cu țaran, fără dă a nu vă aduce porunca domnii mele în scris spre a-i judeca, să nu intrați în treabă a rădica pă oameni după la casile lor și după la munca lor, iar țaran cu țaran ai județului, avînd judecăți pentru pricini slobode a să căuta și jăluindu-vă, pă aceia să-i înfățișați cum și bucureștenii sau ceialalți, cînd să vor aduce porunca în scris dă la domnia mea, iarăș veți aduce după cartea domnii mele pă pîrîții lor ca să le cercetați pricinile ce să cade a să căuta după cum zicem și judecîndu-i cu dreptul, pentru verice vor rămîinea datori ori după a lor netăgăduire, ori după a judecății cercetare și dovadă dă o parte să le faceți strînsoare pentru împlinire, ca de are, să plătească negreșit și ei, dar de altă parte să căutați starea și putința lui ca de iaste cu adevărat neputincios și nu are, să-i dați sorocul ce rînduește pravila cu îngăduială a plăti, iar cînd la împlinirea sorocului nu va purta de grijă sau va fi om rău de plată, atunci aveți a înștiința domnii mele cu anafora cîtă este datoriia, ce soroc au avut de la judecată și ce este starea lui și, de vom da domnia mea poruncă spre a-i vinde ce are, atunci veți face vînzare lucrurilor lui, iar fără dă porunca domnii mele, lăcomîndu-vă la luări dă zeciueli sau silîndu-vă pentru alt vreun fel dă enteres, să nu vă cutezați a vinde, însă aceasta o zicem pentru cei ce ori dă sineși au mărturisit datoriia lor, ori cunoscîndu-și însuși dreptatea va rămîinea odihniți și mulțumiți la hotărîrea judecății ce veți face acolo, iar pentru cei ce să cer la Divan și nu rămîn odihniți pe hotărîrea ce veți face, dînd carte de judecată la mîna celuia ce să cade, să le rînduiți împreună și soroc înscris la zi, cînd o parte și alta pot a să afla la București și așa să fie slobози și neînchiși, sau neviînd atunci pă cela ce n-au urmat, îl vom aduce domnia mea cu mumbașîr și va da și treapăd, va plăti și toată cheltuiala celuilalt, iar a lua averea cuivaș mișcătoare sau nemișcătoare, să le vindeti ori să le dați celuia ce are a lua, fără porunca domnii mele în scris, foarte să vă feriți, că de veți cuteza, nu numai ce veți face, să vor întoarce înapoi, ci vom săvîrși în faptă hotărîrea dă

mai sus scrisă, cu urgie dă pedeapsă și cu lipsire din mila și chiverniseala domnească. Așijderea să faceți zaptu și veniți de hacu slujitorilor ce îi trimeteți zapcii a aduce oameni la judecăți sau pentru a face împlineli, ca să să ferească a nu face oamenilor cheltuială la băuturi sau dă ale mîncării, lor și a cailor lor, nici să facă vreun herechet ¹⁾ mai mult din ceea ce le dați poruncă în scris asupra celor ce sint rînduiți zapcii, înjurînd și ocărînd, după cum auzim că să poartă, că nu numai ei se vor pedepsi cu tîrgul și cu oena ci și voi veți avea a răspunde. Așijderea să vă feriți a nu trage muere pentru bărbat, nici părinți pentru fecior, măcar la orice fel dă pricini, dă nu va fi fost chezaș, după cum și pentru aceasta sint date porunci mai nainte și căutați dă le păziți. 1779, februarie 27.

Martie în una, am dat aceste cărți în mîna căpitanului dă lefegii să le trimiță la județe.

Arhivele Statului București, *Condica domnească* nr. 8, filele 99v — 100 v. Vezi în *Prăvilniceasca Condică*, cap. *Pentru judecătorii după la județe*, par. 1—3. 8—11 și cap. *Pentru zapcii*, par. 4.

5. CARTE DOMNEASCĂ PENTRU NUMIREA UNUI CONDICAR DE JUDEȚ CU INSTRUCȚIUNI ASUPRA ȚINERII CONDICHII ÎN CARE URMEAZĂ SĂ FIE TRECUTE HOTĂRÎRILE ȘI ZAPISELE DE VÎNZĂRI ȘI DE ZĂLOGIRE

Carte pentru condicarii de județe.

Davat gospodstvami. Fiîndcă dupe hotărîrea ce s-au făcut de către domnia mea de a fi orînduiți la fieștecare județ cite un logofăt din mazălii județului, carile să ție condică, a trece într-însa toate pricinile dă judecăți și jălbile ale norodului să s(ă) numească condecar al județului, dumnealor ispravnicii ot sud ²⁾ prin carte de înștiințare către domnia mea arată cum că au găsit și au ales de vrednic la această treabă pe

³⁾ pe carele l-au trimes aici la dumnealui vel logofăt și dumnealui l-au arătat domnii mele. S-au dat dar de către domnia mea numitului condecar această carte cu poruncă și învățătură să urmeze cum scrie mai jos :

Toate judecățile norodului, pentru orice fel dă pricini, cite se va întîmpla a veni, de să vor căuta de către ispravnici, însă numai cele ce au fost orînduit cu porunca gospod la ispravnici și dintr-acelea care cu mu<m>bașăr și care fără de mu(m)bașăr și numind și cele ce au mersu de sine, fără de porunca gospod la ispravnici, să aibă a le trece în condică : numile pîrișului cu sat și județ de unde iaste, numile pîrîtului cu sat și județ, pricina judecății osebit, zisa unuia și răspunsul altuia, dovezile sau mărturiile și hotărîrea ispravnicilor, ce împlinire s-au făcut, care într-acestaș chip să să scrie și cărțile de către ispravnici și să adevereze în fieștecare el că sint trecute în condică.

¹⁾ Vreo pornire, acțiune.

²⁾ Loc lăsat liber în original.

³⁾ Idem.

Fieștecare vînzare de moșie sau de vie ori de nemestii, ori dă țigani să le treacă toate în condică. Asemenea să să treacă și zălojîrile dă orice ; iar mai virtos cînd va vinde cinevaș venit de moșie în arendă și într-acele vînzări ori zălojîri să însemneze el cum că sînt trecute în condică și să fie datoriu cel ce va vinde și va zăloji a merge la numitul condecar ca să treacă acelea în condică, cum și cumpărătorii asemenea să nu primească vînzare sau zălojire netrecută în condica județului, căci pe urmă nu i să va ținea în seam(ă) acea vînzare și așăzămînt și încă pentru neurmarea la porunca gospod va pierde și ceea ce va da.

Pentru care dumneavoastră ispravnici ai județului, să înștiințați de aceasta la toți de opște, ca să nu poate zice cinevaș pe urmă că n-au știut. Și pentru slujba și osteneala lui, am făcut domnia milă cu dînsul, ca să aibă trei liude scutiți pentru poslușania casii lui, însă streini, fără dă nici o pricină, pe care după ce-i va găsi, să-i arate la ispravnici și dupe adeverița ispravnicilor, ce va lua, li să va da pecetluri gospod pe numile și chipul lor.

Așijderea să aibă și de la cărțile ce va trece în condică, acest venit, adică de la cei care li să va da carte la mînă pentru moșie mare taleri doi, pentru moșie mică taler unul, pentru viia mare taleri doi i viia mică taler unul, pentru țigan la un suflet bani șazeci, pentru împlineli la taleri 100 să ia taleri doi. (1775).

Arhivele Statului București, *Condica domnească* nr. 2, fila 31 verso (anii 1775—1782), *Vezi Pravilniceasca Condică, capitolele Pentru judecătoria după la județe, par. 4 și 5 ; Pentru protimis, par. 12 și Pentru judecătoria veliților boeri, par. 2 și 8.*

6. PORUNCĂ DOMNEASCĂ PRIN CARE SE FIXEAZĂ TAXELE CE SE POT PERCEPE PENTRU ACTELE JURIDICE

Havaeturi la cele obicinuite după cărțile gospod dă hrisoave, dă jălbi, dă hotărnicii, dă anaforale, dă răv(a)șăle dă jălbi, dă cărțile dă judecată i altele ce s-au hotărît dă către domnia mea, cum să s(ă) urmeze dă dumnealor veliții logofeți, dă judecătoria, dă zapcii cît și dă către ispravnici după afară, cum arată.

1. Dă la hrisoavele ce să facu dă mili la mănăstiri sau dă dări dă moșii dă la Domnie, să să ia zăciuală.

2. Dă hrisoavele ce să facu dă întărire dă moșii sau dă case sau dă prăvălii sau dă întărirea judecătii, să să ia dă la șase galbeni pînă la zece.

3. Dă cartea de hotărnicie, cu răvaș ce se face cu pecetea țării, să să ia cîte parale 60.

4. Dă cărțile dă jălbi ori dășchise sau legate, să să ia cîte tl. unul, cum și dă răvașile dă jălbi, ce să face și răspunsul din dos cu pecetea gospod, să ia tot cîte tl. unul, dă vreme ce tot acea urmare are cît și o carte domnească, din care să să dea și havaetu muhurdarului cîte parale cinci.

5. Dă anaforaia acea pecetluită, cît de mare pricină să fie, să să ia dă la unul pînă la tl. unsprezece, după madelile ce vor fi.

6. Pitacurile ce să facu cu pecetea gospod, dă vreme ce să facu cu săvîrșire de treabă, adică dă prețuri dă case, dă moșii și dă prăvălii, dă

vinzări și dă altele, după madeaua ce va fi, să ia de la tl. unul pînă la tl. șase.

7. Cărțile gospod ce să facu pentru pricinile pușcării, care vor fi dă jâlbi, să ia asemenea cîte tl. unu, iar de cărțile de vătășii dă țigani să ia cîte tl. 2 pol, bani 30, din care să ia dea și havaetu muhurdarului, cîte parale cinci.

8. Dă cartea dă isprăvnicie să ia havaetu după hotărîrea domnii mele, să ia cîte tl. treisprezece și jumătate, bani trei zeci.

9. Dă cărțile de polcovnicii pã afară pã la județe, ce să facu, cît și dă cărțile dă căpităanii i dă vătășii dă plaiu, să ia dă carte cîte tl. 2 pol, bani 30.

10. Dă răvaș(e)le cu răspunsuri fără de pecete, să ia de tot răvaș, cîte parale doauă, care sînt ale izbașii dă sfuștași.

11. Dă răvașele dă jalbă ale jăluitorilor, ce scriu logofeți za divan, să ia dă tot răvaș cîte parale doao.

12. Dă cărțile dă judecată ce să facu de la veliții boeri i dă la departamenturi, să ia dă carte dă la tl. unul pînă la tl. unsprezece; numai ca să nu ia logofeții mai mult, atît dumnealor veliții boeri cît și boerii judecători dă la departamenturi să însemneze în cartea de judecată cît să ia, cumpănind la fieșcare carte după madeaoa ce va fi.

13. Pentru hotărniciele ce să facu și are havaetu dă ia vel port(ar), cînd să hotărâsc moșii, să ia havaet vel port(ar) dă boeru cîte un galben vechiu, adică dă bani doaa sute și portăreș pentru osteneala lui să ia treapad județului, iar boeri hotarnici să nu ia nemic, ci numai să poarte cheltuiala atît a boerilor, cailor cît și a portărelului dă către cei ce au pricini și au rădicat hotarnici.

14. La cărțile domnești dă volnicie ce să facu dă mergu mumbașiri pã afară, să ia pue treapad județului în carte, dă dumnealor veliți logofeți, după cum iaste hotărit treapad fieșcărui județ cît să ia; măcar că s-au obicinuit dă să lua treapad la datorile cu sumă dă bani, ce să îplinea după afară, dă leu cîte parale doauă, dar acum poruncim domniia mea să lipsească și de va fi acea datorie la doao sau la trei județe și într-un județ la trei patru nume, să ia numai un treapad al județului dă la toți cei ce vor fi șazători într-un județ, iar nu după cum obiciuia, dă lua dă la cei ce era șazători într-un județ dă tot numele cîte un treapad al județului.

15. Zapcii divanului să aibă a lua zăciuală la împlinire dă bani, însă pã cîți bani va face împlinire, iar nu după cum obicinuiesc dă-ș iau dă la datorne cu întiu zăciuală și pentru împlinirea celui ce are să ia, îi pune soroc sau îi dă drumul, căutînd numai interes zăciuielii, pentru că dă va cuteza din zapcii, oricare, să facă o urmare ca aceasta, să știe că nu numai va fi lipsit dă mila domnii mele, ci să va și pedepsi; ci dă să va împlini datoriia aceia cu vii, cu țigani, cu moșii sau cu alte namestii, după prețuirea ce să va priimi dă către cel ce are să ia acea datorie, să aibă a-ș lua zăciuală, iar la pricini dă judecări dă moșii, dă zestre, de clironomii să nu ia zăciuală ci să i se dea pentru osteneala lui o filodorimă, ceea ce să va socoti dă către judecată.

16. Răvașale ce să facu dă soroace dă către ispravnici, să ia dă răvaș dă la parale doao pînă la patru, iar mai mult să nu cuteze a lua.

17. Cărțile dă judecată ce să dau dă către ispravnici, să să ia dă carte dă la parale doaozăci pînă la parale șazăci și ispravnicii să aibă a însemna în carte acel havaetu ca să <nu> îndrăznească logofeții a lua mai mult.

18. Treapădu slujitorului dă județ, ce să trimitte dă către ispravnici, să ia treapăd slujitorul la cale dă șase ceasuri bani patruzăci și cinci, iar la cale mai depărtată, bani șazăci, iar mai mult să nu îndrăznească a lua. Io Alexandru Ioan Ipsilanti voevod i gospodar Vlahi(scoie).

Aceste toate havaeturi ce s-au hotărît dă către domnia mea a le lua, poruncim dumneavoastră veliților logofeți să urmați după porunca domnii mele, fiind cu privighere de a nu să lua mai mult, pentru că oricare va îndrăzni a lua mai mult, peste hotărîrea domnii mele, să știe că să va pedepsi. Și la aceasta însuș dumneavoastră aveți a da seama și pentru cele orînduite dă afară, ce sînt să să ia pă la județe, să să facă poruncile domnii mele către ispravnici, ca într-acestaș chip, după hotărîrea domnii mele să urmeze, cum și la departamenturi asemenea să să urmeze. Tolico pisah gospodstvami. 1780 fevr. 1.

Iar hotărîrea ce s-au făcut pentru cele dă la Craiova sînt trecute mai nainte la numărul 276.

Arhivele Statului București, *Condica domnească*, nr. 8, fila 221.

7. PITAC DOMNESCU PRIN CARE SE PRELUNGESTE TERMENUL DE APEL DE LA ZECE LA ȘAZECI DE ZILE ȘI PRIN CARE SE IA DREPTUL DE APEL ACELORA CARE, CU OBRĂZNICII, VOR PĂRĂSI ȘEDINȚA, ÎNAINTE DE A SE SFÎRȘI JUDECATA.

Pitac cu soroc dă șazeci dă zile pentru cei ce au judecată, ca pînă la anumit soroc să-ș caute, iar să nu lase treaba neizbrănită.

Fiindcă unii din cei ce au pricinii de judecări pe la departamenturi, după ce au hotărîrea judecării nici împlinire și urmare la săvîrșirea hotărîrii nu fac, nici apelație nu dau îndată a eși la Divan de nu sînt odihniți, ci aruncînd numai un cuvînt că are să dea jalbă să iasă la Divan, prelungesc vreme îndelungată și cu aceasta nici judecățile nu să mai conținescu, nici ceea ce au cîștigat dă la judecată nu pot lua săvîrșire pricinile lor și pătînescu cu pierderea de vreme, așteptînd și cheltuindu-să cu prelungirea ce li să face, rămîind și dă alte trebuințe ale casilor lor, are aceasta fiind cu cale și de trebuință a să pune la orînduială, iată, cu sfatul de obște, hotărîm și înștiințăm la fieșare departamenturi ale judecării :

Hotărîrile pricinilor ce să vor face în scris, să aibă a să citi amîndorura părților de față cu înțelegere, ca să o știe, și care din amîndoaă părțile, acelea ce să pricinuescu, nu să va odihni și va avea a cere apelație la Divan, acela să aibă soroc pînă în șazeci dă zile, ca într-aceste zile să-și dea jalba, să ceară Divan, însă nu numai să arunce un răvaș și pă urmă să-l bage în sîn, să-l ție sau să lipsească undevași a să duce afară, ci să-l dea în mîna zapeiului ca să iasă de față la Divan. Măcar că, după pravilă, sorocul la cei ce nu să odihnescu pe hotărîrea judecăților iaste numai pînă în zece zile a face apelație, dar domnia mea, pentru ca să nu mai găsească nimeni

cuvînt dă pricină că n-au putut așa în grab(ă), fiind zile puține sau că n-au avut vreme pentru vreun fel de pricină, am dălungat sorocul acesta în șaizăci dă zile, ca și bolnav dă va fi cinevași să aibă vreme pînă a să îndrepta sau să-și găsească vechil a-și trimite în loc la Divan. Iar care cumvași, acel ce au rămas dă judecată, nu va da apelație într-această prelungire dă zile, ci va face tăcere, acela să nu mai aibă voe în urmă a face apelație, ca unul ce să vede că într-atîta vreme neeșind la Divan, s-au mulțămît la hotărîrea judecătii, nici să să auză, cum nici să să mai priimească apelația lui, ci să va întări de domnia mea hotărîrea judecătii.

Așijderea și cel ce, dă obrăsnicie, nu va sta în judecată pînă la sfîrșit, ci va fugi și judecătorul va face hotărîrea, să nu aibă voe pe urmă a da apelație.

Poruncim dar și zapciilor Divanului, după această hotărîre să aveți a urma și îndată ce să va săvîrși cartea sau anaforaoa de hotărîrea judecătii, numaidecît să o arătați la amîndoauă părțile ce să pricinuescu ca să o auză, cu înțelegere, iar să nu metahirisîți vreun ficleşugu pentru vreun hatăr a ținea hotărîrile și a nu le arăta îndată, că acela ce să va dovedi în faptă ca aceasta, va cădea în urgia domnii mele și dumneata vel logofăt, dup(ă) ce vei arăta această hotărîre la toate departamenturile și la toți zapcii, să pui să să treacă în condica Divanului, ca să fie știută totdeauna hotărîrea aceasta și afară pîn județe ca să știe cu toți de obște. Tolco pisah gospodstva mi. 1778, iuli 9.

Arhivele Statului București, *Condica domnească* nr. 8, fila 12. Vezi *Pravilniceasca Condică*, cap. *Pentru apelație*, par. 1.

8. PITAC DOMNESC PRIN CARE SĂ IAU MĂSURI
SĂ NU SĂ ÎNCHIDĂ NIMENI PENTRU DATORII,
FĂRĂ PREALABILĂ HOTĂRÎRE JUDECĂTOREASCĂ
CA ȘI CEI RIDICAȚI PENTRU DIFERITE PRICINI
SĂ FIE ANUNȚAȚI DOMNULUI ȘI TRIMIȘI ÎN JUDECATĂ

Pitac către dumnealui vel spătar i vel agă ca să nu mai calce zapcii cei mici, căpitani, ceauși i stegarași, ca să nu aibă voe a rădica de sineși cu străji sau a călca la fiește cas(ă) sau a închide pă vreunul pîrit de datorie, fără judecată.

Io Alexandru Ioan Ipsilant voevod i gospodar zemliu Vlah-scoiu.

De vreme ce cu voe ce au zapcii cei mici, spătărești și agiești, căpitani, ceauși și stegari a rădica de sineși cu strajă pe cei în bănuială sau și în fapte dovediți, să urmează un necuviincios lucru și de necinste întîmplări, cu gîndu lor fiind pornit a cîștiga, caută numai pricină și fără de a nu să socoti și a cerceta lucru bine, calcă unde nu să cade casile unora, rădicînd bărbatu cu muiarea lui și altele asemenea, drept aceia am hotărît domnia mea ca uni ca aceia zapcii mici să nu mai fie de acum înainte volnici la unile ca aceste, fără de numai, după ce va afla la vreun loc și cas(ă) pricină de a călca strajă, să meargă întii să dea de știre la zapcii lor cei mari, a căroră va fi rîndul de strajă. Și zapcii aceia, pliroforisindu-să întii de adevăr

și văzînd că iaste vrednică pricină și trebuință de a călca strajă, așa să meargă ca să rădice pre acela și să înștiințeze și domnii mele pentru cel ce să cuvine, iar într-alt chip de vor urma zapcii, unde nu să cade sau unde nu iaste pricină vrednică a călca, vor cădea în vină.

Osebit de aceasta, fiindcă din jălbile ce au venit domnii mele, ne-am înștiințatu cum că obișnuesc zapcii tîrgului a închide pă oameni fără de judecată și fără de hotărîre în scris pentru pricini de datorii sau alișverșuri și unii neavînd a plăti, alții necercetați de judecată fiind, pătinescu pe la închisori. Pentru care hotărîm domniia mea ca să lipsească această rea obișnuire și voe ce au zapcii a închide pă cinevași pînă a nu-l scoate la judecată. Și de vreme ce atît la spătărie cît și la agie avem domniia mea într-adinsu rînduiți boeri judecători pentru pricini obișnuite mici, care să pot a să căuta la spătărie și la agie, afară din jălbi și pricini mari, care să cuvîn a să căuta de veliții boeri la divan, să aibă zapcii a scoate întii la judecată pă amîndouă părțile și judecătorul făcînd dreaptă hotărîre în scris, atunce zapciu va urma a face săvîrșirea hotărîrii sau care nu vor fi odihniți și vor avea a face apelație, pă aceia să-i trimită cu zapcii dumnealor și cu hotărîre în scris a judecătorului la dumnealor veliți boeri, iar fără de judecată și hotărîre în scris să nu să mai cuteze niminea din zapcii tîrgului a închide și a face vreo împlinire, fără de numai cînd vreunul va da știre la zapcii cum că are a lua sau are altă judecată cu vreunul și acela caută să fugă. Atunce poate zapciu să trimită să-l aducă și ori să-ș dea chezaș sau să-l fie pă însuș la pază, ca să nu fugă pîn să-l scoată la judecată.

Drept aceia, poruncim dumi. vel spătar i dumi. vel agă i celorlanți zapcii asemenea să urmați de acum înnainte și să nu vă cutezați a face înpotrivă. Tolico pisah gospodstvami ghenar 24, 1776.

Arhivele Statului București, *Condica domenască*, nr. 1, fila 70. Vezi *Pravilniceasca Condică*, capitolele : Pentru judecătoria ot vel spătar, și Pentru judecătoria ot vel aga și Pentru zapcii, par. 6.

9. PORUNCĂ DOMNEASCĂ PRIN CARE SE DECLARĂ FĂRĂ PUTERE JURIDICĂ VÎNZĂRILE ȘI ZĂLOGIRILE DE MOȘII NETRECUTE ÎN CONDICA JUDEȚULUI

17 cărți către ispravnici la 17 județe să înștiințeze de obște către cei ce vor avea a vinde venituri de moșii sau vor zălogi.

Zemle Vlahiscoiu. Dumv. is. ¹⁾ ot sud ²⁾ sănătate. Luăm domniia mea înștiințare că mulți din lăcuitori, făcînd vînzări de moșii i zălogiri, nu ar fi venînd să-ș arate acea vînzare și zălogire și să să treacă în condica județului, dupe porunca domnii mele ce este dată la toți de obște pentru aceasta. Pentru care, iată, dă iznoavă poruncim domniia mea să orînduiți dumv. om într-adins să umble în tot județ(ul) ca să citească cartea aceasta întru auzul tuturor, ca oricine ori din igumeni ori din boeri i boerinași i mazăli sau măcar țăran moșnean va vrea a-ș

¹⁾ Loc liber în original.

²⁾ Idem.

vinde vreo moșie sau venitul moșii sau va vrea a zăloji, fieșteșcarele să fie dator a veni la condicar acelu județ, care într-adins pentru aceasta este rînduit de domnia mea, să arat(e) vînzarea sau zălojirea ce va face și să să treacă în condicia județului, căci la întîmplarea de judecată pentru vreo moșie ori venit vîndut sau zălojit, dintr-acelea vînzîndu-să netrecut la condică, bine să știe că aceia nu se va ținea în seamă și o va pierde și vînzător și cumpărătoriu și să avem domnia mea înștiințare că s-au citit cartea aceasta și o au înțeles-o cu toții. Tolico pisah. 1776; iuni 17.

Arhivele Statului București, *Condica* nr. 1, fila 138. Vezi *Pravilniceasca condică*, capitolele *Pentru judecătorii după la județe*, par. 5, și *Pentru protimisii*, par. 12.

**10. CARTE DOMNEASCĂ PENTRU CA TOATE VÎNZĂRILE
VENITURILOR DE MOȘII SĂ SE FACĂ PRIN DIVAN,
CUMPĂRĂTORII SĂ NU FIE TURCI, BANII PLĂTIȚI
SĂ NU FIE BANI TURCEȘTI. SE ARATĂ CARE SÎNT OBLIGAȚIILE
SĂTENILOR ȘEZĂTORI PE MOȘIE, OBLIGAȚII CARE
CONSTITUESC VENITUL MOȘIEI**

Carte pentru vînzarea venitului de moșie

Davat gospodstvami. După hotărîrea¹ ce s-au făcut de către domnia mea ca cei ce vor a vinde venituri de moșie, să aibă a arăta pe cumpărător în Divan, care cumpărător să-ș dea chezaș vrednic, de nădejde, pentru credință cum că nu va fi cu bani turcești, nici va avea printr-ascunsu tovarășie cu niscariva turci, care iaste înpotriva poruncilor împărătești și la întîmplarea de vină chezașului să dea răspunsul vini la Divan¹⁾ de arată cum că au vîndut venitul moșii²⁾ sud³⁾ lui⁴⁾ prin chezașiia⁵⁾ din⁶⁾ într-un an, care chezaș înaintea dumnealor veliților boeri dete chezașuire prin zapis, care-l văzum domnia mea pentru credința și ferirea de întîmplare la neurmarea hotărîrii și poruncii domnii mele. Deci să aibă dar volnicie numitul cumpărător a căuta dupe cumpărătoare venitul acei moșii, strîngînd numai cele ce sînt obicinuite, adică casnicul să clăcuiască doaosprezece zile pe an, însă numai cei ce vor fi casnici și vrednici de muncă, iar holtei să nu să supere și claca să o facă rînduri, rînduri, de la începutul primăverii pînă la sfîrșitul tomnii, în nouă luni, iar nu tot deodată, iar cînd nu va avea stăpînul moșii lucru ca să-i pue să lucreze și va cere ca să ia bani de la dînsii, atunci să aibă a da fieștecare casnic, pentru acele zile, cite un zlot pe an, iar nu mai mult. Și dijma încă să o dea pă deplin, din toate semănăturile

¹⁾ Loc lăsat liber în original.

²⁾ Idem.

³⁾ Idem.

⁴⁾ Idem.

⁵⁾ Idem.

⁶⁾ Idem.

cîte vor avea pe moșie, dupe obicei, iar din legumile ce vor avea prin grădini de treaba casilor lor, supărare să nu le facă. Vin și rachiu să nu fie volnic nimeni a vinde, fără de numai totdeauna vinul și rachiuul său să vînză, iar cînd nu va avea dă vînzare, atunci care din săteni va vrea să vînză, întiiu să meargă să să așaze cu isprăvnicelul ce-l va fi avînd orînduit acolo, la acea moșie și luîndu-și voe, așa să vînză, căci aceasta la voia stăpînului moșii stă. Așijderea să aibă voe a lua și de capră cîte bani doi pe an și de la matca de stup cîte bani trei, iar pentru vitile ce vor avea dă trebile casilor lor dă suhat să nu să supere. Aseminea și care moșie va ajunge în baltă, să ia zeciuală din zece pești un pește sau din zece bani un ban, după obicei. Dar de nu vor urma vreunii din cei ce șad pe această moșie la toate după cum poruncim mai sus, dumneavoastră ispravnici ai județului, pe unul ca acela să-l faceți ca să să supue, că așa iaste porunca domnii mele. (1775).

Arhivele Statului București, *Condica domnească* nr. 2, fila 27.

Vezi *Pravilniceasca Condică*, cap. *Ceale dreapte ale stăpînului moșiiilor ce au asupra lăcuiitorilor* par. 1, 6, 10, 11, 17, 19.

11. CARTE DOMNEASCĂ ÎN CARE SE ARATĂ CELE CE DATORESC CLĂCAȘII STĂPÎNULUI MOȘIEI

Carte de clacă după cărțile vechi a Domnilor de mai înainte

Davat gospodstvami. După obiceiul ce iaste pentru toți cîți sînt șazători pe moșii streine, să aibă dar și sătenii ce vor fi lăcuiitori pe moșii a
¹⁾ ot sud ²⁾ a ³⁾ a clăcui stăpînului moșii pe an cîte doasprezece zile de om, însă numai cei ce vor fi casnici și vrednici de muncă, iar holtei să nu să supere și claca să o facă rînduri, rînduri de la începutul primăverii pînă la sfîrșitul tomnii în nouă luni, iar nu totdeodată. Iar cînd nu va avea stăpînul moșii lucru ca să-i pue să lucreze și va cere ca să ia bani de la dînșii, atunci să aibă a da fieștecare casnic pentru acele zile cîte un zlot pe an, iar nu mai mult și dijma încă să o dea pe deplin din toate semănăturile cîte vor avea pe moșie după obicei, iar din legumile ce le vor avea prin grădini de treaba casilor lor, supărare să nu le facă; vin și rachiu să nu fie volnic nimeni a vinde, fără de numai totdeauna vinul și rachiuul său să-l vînză, iar cînd nu va avea de vînzare, atunci care din săteni va vrea să vînză, întiiu să meargă să să așaze cu isprăvnicelul ce va fi avînd orînduit acolo la acea moșie și luîndu-și voie, așa să vînză, căci aceasta la voia stăpînului moșii stă. Așijderea să aibă a lua și dă capră cîte bani doi pe an și de matca de stup cîte bani trei, iar pentru vitile ce vor avea pentru treaba casilor lor de suhat să nu să supere. Aseminea și care moșie va ajunge în baltă, să ia zeciuală din

¹⁾ Loc liber în original.

²⁾ Idem.

³⁾ Idem.

zece pești un pește sau din zece bani un ban, dup(ă) obicei. Dar dacă nu vor urma vreunii din cei ce șăd pe aceste moșii la toate dup(ă) cum poruncim mai sus, dumnevoastră ispravnici ai județului, pe unul ca acela să-l faceți să se supue, că așa iaste porunca domnii mele (1775).

Arhivele Statului București, *Condica domnească*, nr. 2, fila 30¹).

Vezi *Pravilniceasca Condică*: cap. *Ceale dreapte ale stăpînitorilor moșilor ce au asupra lăcuitorilor*, par. 1, 6, 10, 11, 17, 19.

12. FORMULAR DE CARTE DOMNEASCĂ PRIN CARE SE DĂ VOIE STĂPÎNULUI DE MOȘIE SĂ DEA VIILE DE PE MOȘIA SA LĂSATE ÎN PĂRĂSIRE ALTORA DECÎT ACEIA CARI LE-AU SĂDIT

Carte de vii părăsite

Davat gospodstvami. De vreme ce la domnia mea dete jalbă

²⁾ cum că pe moșia ³⁾ sînt vii părăsite și cei ce le-au avut pînă acum supt stăpînire nu vor ca să le mai lucreze și ⁴⁾ să află păgubaș de dijma pămîntului adică de otaștină, drept aceia dupe vechiul obicei al pămîntului, i-am dat domnia mea această carte a domnii mele ca să aibă volnicie și oricîte vii vor fi de trei ani părăsite pe moșia ⁵⁾ toate acelea, găsind alți oameni să le dea să le lucreze și să le ia rodu, ca să nu să păgubească atît ⁶⁾ de otaștină cît și cămara gospod de vinărici; însă prin știrea dumnealor ispravnicilor de județe, mai întîi să le dea de știre acelor ce le-au avut mai nainte și cînd nici acum nu vor vrea să le lucreze, atunci cu adeverința ispravnicilor, în scris și prin mărturii, voe să aibă a le da altora, dîndu-le și cărți de stăpînire cu care cărți bine să fie aceia încredințați că vor fi stăpîni desăvirșiți. I saam reche gospodstvami (1775).

Arhivele Statului București, *Condica domnească*, nr. 2, fila 22.

Vezi *Pravilniceasca Condică*, cap. *Ceale dreapte ale stăpînitorilor moșilor ce au asupra lăcuitorilor*, par. 5.

13. PITAC DOMNESC PRIN CARE SE DĂ VENITUL VORNICILOR PE SEAMA VEL VORNICULUI ȘI PRIN CARE SE FIXEAZĂ SUMELE CE SE PLĂTESC PENTRU PRIPASURI ȘI COLAC

Carte de vornicie

Davat gospodstvami. Dup(ă) vechiul obicei, fiind că slujba ce să numește vornicie era într-adinsu orînduiți vornicie dăspre partea dumnealui vel vornic atît aici în oraș București cît și afară prin județe de căuta

¹⁾ În condică s-a scris adnotarea ulterioară „iaste rea aceasta”.

²⁾ Loc liber în original pentru nume.

³⁾ Idem.

⁴⁾ Idem.

⁵⁾ Idem.

⁶⁾ Idem.

judecățile și vinile cele mici, de la care după(mă) măsura vinii era obicinuit de lua și gloabă, care era venit al dumnealui vel vornic, iar mai vîrtos pripasurile dă vitile ce să găsească făr de stăpîn, avea dă le lua acei dvornicei supt purtarea lor de grijă și cînd să arăta stăpînul dobitocului, după(mă) dova da ce avea își lua vita și plătea colac, însă de cal tl. 1 pol, bani 20, de bivol bani 100, de vită de vacă bani 100, de rămător bani 20, de oae și capră bani 10. Așijderea și ispășiturile unde să făcea stricăciune de vite la semănături de bucate, acei vornicei ispășia și dînd în scris stricăciunea ce făcea, hotăra pe cît era cu dreptate a plăti cei cu vitile la stăpînii bucatelor și deosebit, spre înfrînarea de a-ș păzi fieșteșcare vitile, a nu face pagube la semănături plătiia și gloabă de fieșteșcare vită ce să prindea făcînd stricăciunea, după-obiceiu, de cal bani 40, de bivol bani 40, de vită bani 20, de oae și capră bani 10, de rămător bani 8. Deci fiindcă această slujbă pururia s-au urmat și acum asemenea s-au dat această poruncă a domnii mele ca să aibă dumnealui vel vornic a orîndui vornicei prin toate județele ca să caute și să urmeze la toate după-orînduiala și obiceiu cel vechiu al țării, iar dă vor vrea dumnealor ispravnicii județului ca să o ia asupra dumnealor să o caute, tocmindu-se cu dumnealui vel vornic și dînd adetul ce iaste, cu porunca aceasta a domnii mele, vor avea volnicie, de o vor căuta după(mă) cum coprinde mai sus. I sam rezech gospodstvami (1775).

Arhivele Statului București., *Condica domnească* nr. 2 fila 17 v.
Vezi *Pravilniceasca Condică*, cap. Pentru Vornicei.

14. HRISOVUL LUI ALEXANDRU IOAN IPSILANTE PENTRU PROTIMISIS ȘI TRIMIRIE ÎN CARE SE ANUNȚĂ ȘI APARIȚIA UNEI «ANTHOLOGHII» A PRAVILEI

Io Alexandru Ioan Ipsilant voevod.

Dă vreme ce ni s-au adus aminte pentru unile pricini, ce sînt cu îndoială în ce chip să cade a să căuta după(mă) pravilă, am socotit să scriem într-aceasta și să deslușim cele dă pravili rînduite.

Și întîu, ni s-au arătat pentru dreptul de protimisis, ce au rudele, părtașii, vecinii și datornicii la lucrurile nemișcătoare ce să vinde, în cită vreme adică, au dreptul dă protimisis și cînd acest fel dă protimisis să stinge.

Ἰωάννης Ἀλέξανδρος Ἰωάννου Ὑψηλάντης β(οε)β(ό)δας ἐλέω θεοῦ αὐθέντης καὶ ἡγεμὸν πάσης Οὐγγροβλαχίας.

Ἐπειδὴ ἀνγέχθη ἡμῖν περὶ τινων ὑποθέσεων ἀμφιβαλλομένων, ὅπως δεῖ διατηρῆναι κατὰ νόμους, ἐγνωμεν ἀντιγράψαι ἐν τῷ παρόντι καὶ σαφηνῆσαι τὰ ὑπὸ τῶν νόμων διαταττόμενα.

Καὶ πρῶτον μὲν προεβλήθη ἡμῖν διὰ τὸ δίκαιον τῆς προτιμήσεως, ὅπου ἔχουσι συγγενεῖς, κοινωνοί, γείτονες καὶ δανεισταὶ εἰς ἀκίνητον πράγμα πωλούμενον, εἰς πόσον καιρὸν δηλαδὴ ἔχουσι τὸ δίκαιον τῆς προτιμήσεως καὶ πότε ἡ τοιαύτη προτίμησις σβέννυται.

Pentru care după pravilă zicem, cu cea cuviincioasă dăslușire, cum că cînd cinevaș va vrea să vînză nemișcătorul său lucru, are netăgăduită datoriie să dea veste întiui la ruda lui, ce are deavalma stăpînirea ¹⁾, iar de nu va fi acel fel dă rudă să dea veste la cei mai dă aproape a lui rude dă sus și dă jos, adică și nepoții, frații, copii de frați și dă unchi, iar nu și mai mult. După aceasta, la părtași măcar și streini cu care poate să fie amestecată ²⁾ moșia aceia; în urmă la înpregiurași înpreună birnicii, însă înpreună birnicii zicem cei ce plătesc dajdiia lor într-o mah(a)la sau într-un sat. După aceasta, la cei ce ori în ce chip să înpreună cu vreo parte a acei moșii; iar dă să vor lepăda aceștiia toți, ciți adică au tin protimisin ³⁾, atuncea făr de temere să vînză acel nemișcător lucru la vericare să va întîmpla.

Sorocul dar, dă protimisis, să dă la cei ce sînt de față dă treizeci dă zile, iar la cei ce lipsescu : luni patru, încît cel ce are tin protimisin și este față, cînd să face sinalagma, adică schimbarea vînzării și a cumpărătorii acelui nemișcător și acela nu iscălește schimbarea, să fie dă tot lipsit și jalba lui, dup(ă) trecerea a treizeci dă zile, să nu fie nicidăcum priimită, iar dă nu va fi acela față, să aibă a porni jalba dă protimisis în vremea sorocului dă patru luni și să priimească acel lucru dă la cumpărător, plătind prețul ce au dat acela și nu mai mult; nici pentru dobînzi, nici pentru trebuincioasele cheltuieli, care poate va fi făcut cumpărătorul, fiindcă nici

Περὶ οὗ κατὰ νόμους ἀποφαινόμεθα μετὰ τῆς δεούσης σαφηνείας, ὅτι, ὅταν τινὰς θελήσει νὰ πωλήσῃ ἀκίνητον αὐτοῦ πράγμα, ὀφείλει ἀφεύκτως νὰ δώσῃ εἰδήσιν πρῶτον μὲν εἰς τὸν συγγενῆ αὐτοῦ τὸν ἀναμιξ συγκείμενον ¹⁾, μὴ ὄντος δὲ τοιοῦτου συγγενοῦς, νὰ δώσῃ εἰδήσιν εἰς τοὺς πλησιεστέρους αὐτοῦ συγγενεῖς ἀνιόντας καὶ κατιόντας, δηλαδὴ καὶ ἐγγόνους, ἀδελφια καὶ παιδία ἀδελφῶν καὶ θείων, οὐ μὴν δὲ καὶ περαιτέρω. Μετὰ ταῦτα δὲ εἰς τοὺς κοινωνοὺς, εἰ καὶ ξένους, μὲ τοὺς ὁποίους τυχὸν εἶναι ἀνακτωμένον ²⁾ τὸ μοῦλκι ἐκεῖνο. Ὑστερον εἰς τοὺς πλησιαστάς ὁμοτελεῖς, ὁμοτελεῖς δὲ λέγομεν ἐκείνους ὅπου πληρώνουν τὰ δοσίματά τους εἰς τινα μαχαλὲν ἢ χωρίον. Μετέπειτα εἰς ἐκείνους, ὅπου εἶναι ἀπλῶς ἠνωμένοι ἀπὸ κανένα μέρος τοῦ μοῦλκιου ἐκεῖνου. Εἰ γὰρ δὲ παραιτηθῶσιν οἱ τοιοῦτοι πάντες, ὅσοι δηλαδὴ ἔχουν τὴν προτίμησιν ³⁾, τότε ἀκινδύνως νὰ πωλήσῃ τὸ ἀκίνητον ἐκεῖνο εἰς ὅποιον τύχη.

Ἡ δὲ διορία τῆς προτιμήσεως δίδεται εἰς μὲν τοὺς παρόντας τριάκοντα ἡμέρας, εἰς δὲ τοὺς ἀπόντας μῆνας τέσσαρας, ὥστε ἐκεῖνος ὅπου ἔχει τὴν προτίμησιν καὶ εἶναι παρών, ὅταν γίνεται τὸ συνάλλαγμα τῆς πωλήσεως καὶ ἀγορᾶς ἐκεῖνου τοῦ ἀκινήτου, καὶ αὐτὸς δὲν ὑπογράφει εἰς τὸ συνάλλαγμα, νὰ εἶναι τελείως ἀπόβλητος καὶ ἡ ἀγωγή αὐτοῦ μετὰ τὴν παρέλευσιν τῶν τριάκοντα ἡμερῶν νὰ εἶναι ἀδεκτος ἐξάπαντος. Εἰ δὲ ὁ τοιοῦτος δὲν εἶναι παρών, νὰ ἔχη εἰς διάστημα τεσσάρων μηνῶν νὰ κινή τὴν περὶ προτιμήσεως ἀγωγὴν καὶ νὰ διεκδικῇ τὸ πράγμα ἀπο τὸν ἀγοραστήν, πληρώνοντας τὴν τιμὴν ὅπου ἔδωκεν ἐκεῖνος καὶ οὐχὶ περισσότερο, οὔτε διὰ διάφορον δηλαδὴ οὔτε διὰ ἀναγκαῖα ἐξοδα, ὅπου τυχὸν ἔκαμεν ὁ ἀγοραστής, ἐπειδὴ

¹⁾ Textul grecesc ar vrea mai de grabă să spună că formează o enclavă cu proprietatea sa în moșia ce se vinde.

²⁾ După textul grecesc : în proprietate indiviză.

³⁾ Acuzativ grecesc de la protimisis.

cumpărătorului nu i să va ¹⁾ cere rodurile ce au luat într-aceia vreme, nic ²⁾ să să facă andelogos ³⁾ a dobânzii și a roadelor, ci una pentru alta, dobîndă pentru roduri; iar cheltuelile ce va fi făcut cumpărătorul, să le piarză, dă au știut că au avut altul tin protimisin, să fiie spre pedeapsă și gloab(ă) la unul ca acela, pentru nebagarea în seamă ce arată la pravilă.

Și sorocul de treizeci dă zile la cei ce sînt față și dă patru luni la cei ce nu sînt față, are a să înnumăra din zioa aceia cînd au aflat vînzarea cel ce are tin protimisin (care și cu jurămînt este dator să încredințeze judecata că atunci au aflat vînzarea) și nu din zioa cînd s-au făcut vînzarea; și într-aceste soroace dă treizeci dă zile la cei ce sînt față și dă patru luni la cei ce lipsescu, să stinge protimisis.

Să mai găsește în rîndul pravililor și dă patru ani soroc, dar acesta s-au găsit cu cale pentru cei ce lipsesc dăparte ori pentru trebuință dă obște sau pentru a lor însuș, sau fiind surguniți sau robiți sau popriți cu vreo pricină dăosăbită, cum dă răzmiriță sau altele asemenea.

Așăjderea, afară dîn mai sus numitele obraze ce au tin protimisin și după ce să vor lepăda toți, dă să va întîmpla să fiie niscareva datornici ai celui vînzător și vor fi gata să cumpere acel lucru cu acelaș preț ce au dat streinii, să să protimisească aceștia decît streinii și decît aceștia iarăși să să protimisească cei ce au să ia mai mult, dup(ă) cum și aceasta în rîndul pravililor se vede.

μητε ὁ ἀγοραστής δὲν ἔχει νὰ ζητῆται τοὺς ἐν τῷ μεταξύ καρποὺς ὁποῦ ἔλαβε, καὶ²⁾ νὰ γένη ἀντέλλογος τοῦ διαφόρου καὶ τῶν καρπῶν. Τὰ δὲ ἔξοδα, ὁποῦ τυχὸν ἔκαμεν ὁ ἀγοραστής, νὰ τὰ χάνη, ἂν τὸ ἤξευρεν, ὅτι εἶχεν ἄλλος τὴν προτίμησιν, τὸ ὁποῖον νὰ εἶναι ποιηὴ καὶ πρόστιμον εἰς τὸν τοιοῦτον διὰ τὴν καταφρόνησιν ὁποῦ δεικνύει εἰς τοὺς νόμους.

Ἡ δὲ διορία τῶν τριάκοντα ἡμερῶν εἰς τοὺς παρόντας καὶ τεσσάρων μηνῶν εἰς τοὺς ἀπόντας ἔχει νὰ μετρῆται ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας ὁποῦ ἔμαθε τὴν πώλησιν ὁ ἔχων τὴν προτίμησιν, (ὅστις καὶ μεθ' ὄρκου ὀφείλει νὰ βεβαιώνη τὸ κριτήριον, ὅτι τότε ἔμαθε τὴν πώλησιν), καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν ἡμέραν ὁποῦ ἔγινεν ἡ πώλησις· καὶ εἰς αὐτὰς διορίας τῶν τριάκοντα ἡμερῶν ἐπὶ τῶν παρόντων καὶ τεσσάρων μηνῶν ἐπὶ τῶν ἀπόντων σβέννυται ἡ προτίμησις.

Εὐρίσκειται δὲ εἰς τὸ πλάτος τῶν νόμων καὶ τεσσάρων χρόνων διορία, αὐτὴ ὅμως ἐνομοθετήθη διὰ ἐκείνους ὁποῦ ἀποδημοῦσι μακρὰν ἢ διὰ δημοσίαν χρεῖαν ἢ δι' ἰδίαν, ἢ ὄντας ἐξορισμένους ἢ αἰχμαλωτισμένους ἢ ἐμποδισμένους ἀπὸ καμυῖαν ἄλλαν ἐξτραορδινάριαν αἰτίαν, καθὼς ἀπὸ πολέμου καὶ ἄλλα αἴτια παρόμοια.

Ἐτικὸς δὲ τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων ὁποῦ ἔχουσι τὴν προτίμησιν καὶ πάντων ⁴⁾ παραιτουμένων, εἴ γε τύχη νὰ εἶναι δανεισταὶ τινες ἐκείνου τοῦ πωλητοῦ νὰ εἶναι ἔτοιμοι νὰ ἀγοράσουν τὸ πρᾶγμα ἐκεῖνο μετ' τὴν ἰδίαν τιμὴν, ὁποῦ οἱ ξένοι δίδουν, νὰ προτιμῶνται οὗτοι ἀπὸ τοὺς ξένους καὶ ἀπὸ αὐτοὺς πάλιν νὰ προτιμῶνται ἐκεῖνοι ὁποῦ ἔχουσι νὰ λαμβάνωσι περισσότερα, καθὼς καὶ τοῦτο εἰς τὸ πλάτος τῶν νόμων φαίνεται.

1) În manuscris „fa”.

2) În textul grecesc „și”.

3) Compensare.

4) În manuscrise din greșeală femininul πασῶν.

Al doilea, ni s-au arătat pentru protimisii de cele nemișcătoare ce să împart în trimirie, care trimirie să face într-acestaș chip : împărțindu-să adică periusiia mortului în trei și dându-să o parte pentru pomenirele mortului, alta la obrazul ce va trăi dintre soții și ceilalta la părinți obrazului celui mort dintre soții, dă să îndreptează părinții obrazului celui mort să ia acele nemișcătoare, care la împărțeală să dau obrazului ce trăiește dintre soții.

Deci, pentru ca și acest fel dă jălbi să ia săvîrșire după pravilă și drept, hotărîm ca în vremea ce să face împărțeala periusii acelu obraz mort, să să prețuiască cu oameni de credință aleși într-adins spre aceasta, împreună și cu boerul domnesc, cel orînduit spre acest fel dă prețuiri, cu curată și adevărată prețuire, după care să să numere toată periusiia în bani, din care să să dăosibească întiiu al treilea parte pentru pomeniri, vrînd domniia mea, ca acea parte negreșit cu bani să să dea, iar nu cu lucruri nemișcătoare, după(ă) cum pren deosăbit hrisov domnii mele pe largu arătăm pentru dăanii și pravoslavnice lucruri, răscumpărîndu-să cele pentru pomeniri nemișcătoare dă către amîndoa părțile ce împreună clironomisese pe mort ; și cu al doilea cuvînt, să să dăosibească acea a treia parte ce are să ia obrazul ce trăiește dintre soții și aceia în bani sau și lucruri mișcătoare, prețuindu-să numai cele nemișcătoare, la a căror¹⁾ nemișcătoare lucruri răscumpărare să să protimisească părinții sau frații mortului a le răscumpăra, ca niște feuda neamului aceluia, dă la care și cuvînt cel firesc și drept

Δεύτερον δὲ προεβλήθη περὶ προτιμήσεως τῶν ἐν τριμοιρία μεριζομένων ἀκινήτων, ἡ ὁποία τριμοιρία γίνεται τοῦτον τὸν τρόπον· μεριζομένης δηλαδὴ τῆς περιουσίας τοῦ θανόντος εἰς τρία καὶ διδομένου τοῦ ἐνὸς μέρους ὑπὲρ ψυχικῶν τοῦ θανόντος, τοῦ δ' ἄλλου εἰς τὸ ζῶν πρόσωπον τοῦ ἀνδρογύνου καὶ τοῦ ἄλλου εἰς τοὺς γονεῖς τοῦ θανόντος προσώπου ἐκ τοῦ ἀνδρογύνου, εἰ γε δικαιοῦνται οἱ γονεῖς τοῦ ἀποθανόντος προσώπου νὰ λάβωσιν ἐκεῖνα τὰ ἀκίνητα, ὅπου ἐν τῇ διανομῇ δίδονται εἰς τὸ ζῶν πρόσωπον τοῦ ἀνδρογύνου.

Ὅθεν, ἵνα καὶ αἱ τοιαῦται ἀγωγαὶ λαμβάνωσι πέρασ νόμιμον καὶ δίκαιον, ἀποφασίζομεν ὅτι, καθ' ὃν καιρὸν γίνεται ἡ διανομή τῆς περιουσίας ἐκείνου τοῦ θανόντος προσώπου, νὰ διατιμᾶται διὰ πιστῶν ἀνθρώπων ἐκλελεγμένων ἐπὶ τούτου καὶ συντροφευμένων παρὰ τοῦ αὐθεντικοῦ ἄρχοντος τοῦ ἐπὶ ταῖς παρομίαις διατιμήσεσι διωρισμένου, μὲ καθαρὰν καὶ ἀληθινὴν διατίμησιν, κατὰ τὴν ὁποίαν νὰ μετροῦται ὅλη ἡ περιουσία εἰς ἄσπρα, ἐξ ὧν νὰ ἐξαιρῆται τὸ ὑπὲρ ψυχικῶν τρίτον μερίδιον πρῶτον, θέλοντες ὅπου μὲ ἄσπρα ἐξάπαντος νὰ δίδεται ἐκεῖνο καὶ ὄχι μὲ ἀκίνητα πράγματα, καθὼς εἰς ξεχωριστὸν ἡμῶν χρυσόβουλλον εἰς πλάτος περὶ ἀφιερωμένων καὶ εὐσεβῶν ἔργων διαλεγόμεθα, ἐξαγοραζομένων τῶν ὑπὲρ ψυχικῶν ἀκινήτων διὰ τῶν δύο μερῶν τῶν συγκληρονόμων τοῦ θανόντος· κατὰ δεύτερον δὲ λόγον νὰ ἐξαιρῆται τὸ τρίμοιρον ἐκεῖνο ὅπου ἔχει νὰ λάβῃ τὸ ζῶν πρόσωπον τοῦ ἀνδρογύνου, καὶ ἐκεῖνο εἰς ἄσπρα ἢ καὶ κινήτὰ πράγματα, διατιμωμένων μόνον τῶν ἀκινήτων, εἰς τὴν ἐξαγόρασιν τῶν ὁποίων ἐκείνων ἀκινήτων νὰ προτιμῶνται οἱ γονεῖς ἢ ἀδελφεὶ τοῦ θανόντος διὰ νὰ ἐξαγοράζωσιν, ὡς φεῦδα τῆς γενεᾶς ἐκείνης, ἀπὸ τὴν ὁποίαν καὶ ὁ φυσικὸς καὶ ὀρθὸς λόγος δὲν συγχωρεῖ νὰ ἀφαιρεθῶσι· καὶ

¹⁾ În manuscris în loc de „la a căror” este “la a căra”.

nu sloboade a să lipsi ; și această protimisis să să păzească în vreme orînduită, asemenea cu mai sus numite soroace dă protimisis adică dă zile treizeci și dă luni patru negreșit, ne mai prelungindu-să nimic vreme ; și cu acest mijloc să să taie desăvîrșit și celelalte : cuvintele în zadar și pricinuirile.

Drept aceia, după-această dăslușire și luminare a pravilii au a urma dă acum înaintea fără zătienire judecățile prințipatului nostru acestuia, la căutările și hotărîrile a acest fel dă pricini, pînă cînd să va da obștii și cea dă noi făcută anthologhiie a pravilii, care pentru toate jălbile s-au scris. 1775, noembrie 1.

(P.)

Arhivele Statului București, *Condica domnească* nr. 2. fila 57 r— 60 r. Documentul numai în romînește s-a mai publicat de A. V. Urechia, *Memoriu asupra perioadei din istoria romînilor de la 1774—1786*, în „Anal. Acad. Rom”. Mem. Secț. Inst. Seria II-a, tom. XII, 1893, p. 79—81.

Vezi *Pravilniceasca Condică*, capitolele despre *Protimisis* și *Trimirie*.

αὐτὴ ἡ προτίμησις νὰ φυλάττεται εἰς διωρισμένον καιρὸν παρομοίως μὲ τὰς ἀνωτέρω διορίας τῆς προτιμήσεως, ἤτοι τῶν τριάκοντα ἡμερῶν καὶ τεσσάρων μηνῶν, μὴ παρεκτεινομένου καὶ πλέον τοῦ καιροῦ· καὶ τῷ τρόπῳ τούτῳ νὰ ἐκκοπῶσι τέλεον αἱ τοῦ λοιποῦ λογοτριβαὶ καὶ περιτταὶ ἐριδες.

Κατ' αὐτὴν λοιπὸν τὴν νόμιμον λύσιν ἔχουσι νὰ ἀκολουθῶσιν εἰς τὸ ἐξῆς ἀδιαστίκτως τὰ κριτήρια τοῦ καθ' ἡμῶν πριγκιπάτου τούτου τὰς θεωρίας καὶ ἀποφάσεις εἰς παρομοίας ὑποθέσεις, ἕως οὗ νὰ ἐκδοθῇ καὶ ἡ παρ' ἡμῶν πονηθεῖσα νομικὴ ἀνθολογία, ὅπου περὶ πασῶν τῶν ἀγωγῶν συνεγράφη.

(B) ¹⁾

15. PITAC DOMNESC CA SĂ NU SE SCOATĂ ÎN VÎNZARE CU MEZAT LUCRURI NEMIȘCĂTOARE, DECÎT NUMAI CU PORUNCĂ DOMNEASCĂ ȘI NUMAI PENTRU DATORII DE BANI DOMNEȘTI ȘI PENTRU MOFLUZI

Pitac pentru mezat

Staroste dă neguțători. Dintr(u)ntîi au fost hotărîrea domnii mele ca fără de porunca în scris de l(a) domniia mea mezat să nu să facă, mai virtos lucru nemișcător sau dă sineș mișcătoriu ; acum ne înștiințăm cum că unii fără de pricină și fără de poruncă de la domniia mea, numai ca să ia mai mult, de sineș își fac lucrurile lor mezat, în care să pricinuesc pururea jălbi și necontentit judecăți de către cei ce și după dreptate și dupe obicei pămîntului au protimisis la acele nemișcătoare, și osebit catahrisis la orînduiala mezatului, care trebuie să să facă numai acolo unde este pricină trebuincioasă, întărit cu hotărîre și cu poruncă domnească, spre a-ș avea

¹⁾ Βοῦλλα pecete.

întemeerea ce să cade a mezatului și a nu să mai putea schimba. Pentru care iată-ț(i) poruncim ca, de acum înainte, nici însuș să nu te cutezi, nici pe telal să nu îngăduiești a face mezat la lucru nemișcător adică : moșii, vii, case, moară și țigani, afară din cele mișcatoare : vite, haine și altele asemenea, fără de porunca domnii mele în scris supt pecete, care poruncă o vom da domnia mea numai acolo unde trebuie și unde este pricină a să face mezat, adică la unul ce va fi dator bani domnești și la altul ce va mufluzi și cu adevărat nu va avea a plăti. Pentru aceste pricini să va da porunca domnii mele ca să să vînză averea lui cu mezat, strigîndu-să dupe obicei, ca adăogîndu-să prețul acelor lucruri să poată ajunge ca să plătească datoriile ; și la mezat vor da și rudele și vecini de vor vrea. Și așa, de la acest fel de mezat, cine va cumpăra, va fi bun stăpîn pe acel lucru întărîndu-i-să stăpînirea și cu cartea domnii mele, nu va avea strămutare cu nici un fel de pricină, iar fără de aceste două numite pricini să nu cutezi fără de poruncă a face mezat, că te vei pedepsi foarte și va pierde și cumpărător bani ce au dat neștiindu-să în seam(ă) cumpărătoarea.

Și ori din rude, ori din vecini, ori din streini, cine va da mai mult, acela va lua del(a) mezat, fiindcă această orînduială are mezat. Tolico pisah gospodstvami (1776 iuni 28).

Arhivele Statului Bucuresti. *Condica domnească* nr. 1, fila 148.

În pagina următoare a condiții este transcrisă o deosebită carte, tot pentru această pricină către dum. vel logofăt ca să să citească întru auzul tuturor. Această carte are aceeași dată și un cuprins aproape identic. La finele ei se poruncește marelui logofăt „să pui să citească cartea aceasta la toată obștea și dupe aceia să să treacă în condica Divanului”.

Vezi *Pravilniceasca Condica*, capitolele *Pentru protimisis*, par. 14, *Pentru împrumutări* par. 4. și *Pentru chezășie*, par. 1.

16. HOTĂRÎREA DIVANULUI ASUPRA MODULUI CUM SE FAC HOTĂRNICIILE CU 6, 12 ȘI 24 DE HOTARNICI ȘI CU NUMĂRUL DE HOTARNICI CE POT REPREZENTA BOIERII POTRIVIT TREPTEI ȘI DREGĂTORIILOR

Hotărîrea ce s-au făcut în Divan în ce chip să s(ă) urmeze hotărnicile

Cînd cinevaș va porni jalbă asupra cuivaș că-i împresoară moșia, întîiu să s(ă) orînduiască la ispravnici, ca să cerceteze pricina ce au între ei și hotarile fieșcăruia dupe sineturile care vor avea și dup(ă) stăpînirea ce vor stăpîni fieșteșcarele. Și așa lămurind pricina, să dea carte de judecată și, mulțumindu-să amîndouă părțile, să s(ă) iscălească și ei într-aceia carte de judecată a ispravnicilor, cum că s-au odihnit și să pue și semne.

Iar cînd nu <se> va odihni vreo parte sau amîndouă părțile la judecata ispravnicilor, să vie la domnie cu cartea aceea a ispravnicilor și să ia hotarnici întîi din boerinași adică din cei ce n-au înbrăcat caftan, fieșcare din cei ce să pricece, din partea lor cîte trei judecători, cari toți să fie șase, care fieșteșcare este drept un obraz și el măsurînd moșia și despărțînd fieșteșcăruia dreptul, va dăspărți cu semne și de să vor mulțumi amîndouă părțile, să vor pune și pietre cu știrea ispravnicilor.

Iar cînd cei ce să pricească nu să vor odihni la această hotărnicie, să ia cartea hotărnicii(i), care vor face acei boerinași și arătînd să ia doisprezece hotarnici și dintr-acei doisprezece care vor fi îmbrăcat caftan și va fi dîn a treia treaptă să fie drept trei, adecă unul ca acesta să să numere drept trei obraz, iar cînd va fi mai mare boer, adecă de la clucer de arie pîn-la clucer cel mare acela să fie drept șase, cum și igumen, cînd se va întîmpla, să fie drept șase.

Și mulțumindu-se amîndoă părțile, vor da acești boeri carte de hotărnicie la care să vor iscăli și cei ce se pricească, cum că s-au mulțumit și va pune și pietre.

Iar cînd nu să va mulțămi, luînd carte de judecată care vor face acești 12 boeri, vor cere alți 24 și cînd dintr-acest număr vor fi ceruți veliți boeri, acești veliți să aibă loc fieștecare drept 12, care acești veliți cercetînd toate scrisorile cele vechi și adeveri(n)țile celor ce să pricească, care le au spre arătarea dreptății lor, cercetînd și hotărnicile ce s-au făcut atît de către cea dintîi cît și de către al doilea judecată a hotărnicilor, cercetînd și mărturiile lăcuiitorilor moșneni și altora ce mărturisesc că au văzut și știu hotarale cele vechi unde au fost, acești 24 de boeri hotărăsc cu mai desăvirșită putere și pun și pietre și hotărîrea dumn(ea)lor rămîne nestrămutată. — 1776.

Arhivele Statului București, *Condica domnească* nr. 1, fila 146. O altă copie a acestui document se află la Academia R. P. R., în ms. 323, fila 220. Vezi *Pravilniceasca Condică*, cap. *Pentru hotărnicie*, par. 1, 4 și 6.

17. FORMULAR DE CARTE DOMNEASCĂ PRIN CARE SE DAU ISPRAVNICILOR DE JUDEȚ INSTRUCȚIUNI PENTRU ALEGEREA ȘI HOTĂRNICIREA MOȘIILOR

Cartea cercetării de împresurări de moșie

Dumneavoastră ispravnicilor dă județ¹⁾ să aduceți pe toate părțile față cu cărțile și scrisorile lor și întîi prin judecată să alegeți, lămurînd partea sau stînjăanii fieștecăruia, după scrisori sau după stăpîniri vechi și dă vor rămînea toate părțile odihnite la hotărîrea judecătii, să dea zapis iscălit de toți că sînt odihniți și așa li să va orîndui hotarnici, dupe înștiințarea ce ne veți face, cu numile boerilor ce-i vor cere cu toții de opște supt iscăliturile lor, iar nefiînd odihniți vreo parte dupe judecata dumneavoastră, să-i trimiteteți la Divan cu carte de judecată. (1775).

Arhivele Statului București, *Condica domnească* nr. 2, fila 38. Vezi *Pravilniceasca Condică*, cap. *Pentru hotărnicie*, par. 4.

¹⁾ Loc liber în original.

18. CARTE DOMNEASCĂ PRIN CARE SE SUSPENDĂ JUDECAREA PROCESELOR PÎNĂ DUPĂ SFÎNTA MARIA MARE (15 august)

1776, iuni 28. 17 cărți dăschise s-au făcut către ispravnici ca să înștiințeze de obște ca pin dupe simta Măriia mare să nu șă mai caute pricini de judecăți, cum și la Divan jălbi să nu șă mai priimească, însă după condică cu ifosul cel de are.

Arhivele Statului București, *Condica domnească* nr. 1, fila 145 vv. Vezi și *Pravilniceasca Condică*, cap. Pentru zilele ce nu șă caută judecăți, par. 1.

19. CARTE DOMNEASCĂ PRIN CARE SE TRIMITE ISPRAVNICILOR CÎTE UN EXEMPLAR DIN PRAVLNICEASCA CONDICĂ; DUPĂ CE SE VA CITI, SE VA PĂSTRA DE CONDICARUL JUDEȚULUI

Cărți către ispravnici pentru pravilile ce li s-a trimis

Dumneavoastră ispravnicilor ot sud ¹⁾ ,sănătate,
Sintem încredințați domniia mea că toți vor fi cunoscut și vor fi înțeles că socoteala, voința și silința domnii mele, dintru început au fost și este cu tot(ul) pornit spre a chibzui și afla feluri de feluri de mijloace care să fie pricinuitoare de buna viețuirea și petrecerea lăcuiitorilor și a tuturor de opște și nu am contenit domniia mea a griji pururea și a privityhea, silindu-ne în tot chip pentru odihna și răpaușul lor; voidn ca cu toții de opște să petreacă în liniște și fără de bintuială. Deci, pe lângă celelalte multe faceri de bine care, străduindu-ne, în faptă le-am arătat, după cum s-au văzut și s-au cunoscut de toți, am socotit domniia mea și pentru rîndul judecăților ce să urmează aici în țară, să le punem la orînduială bună și dă vreme ce judecățile nu să urma pururea, cu statornicie, după pravilile împărătești și după vechiu obicei al pămîntului, ci cînd după pravili urmînd judecătorii strica obiceiurile, cînd iarăși cu obiceiurile să înpotrivea pravililor; pentru aceia, după multă strădanie și silință ce am pus, adunînd domniia mea atît din pravilile împărătești cele mai trebuincioase asupra judecăților cît și din obiceiuri cele mai adesea urmate și altele de înșine adăogînd, am alcătuit domniia mea pravili noao, care talmăcindu-se pă limba rumînească și tipărindu-se, s-au întărit cu pecetea domnii mele și s-au dat pe la toate departamenturile aici în oraș București, ca după acelea să aibă a urma judecătorii și a hotărî pricinile dă judecată, ce să vor întîmpla și să vor coprinde într-însa. Asemenea s-au trimis și pă la toate județele cum și aici, la sud ²⁾ , iată, am trimis domniia mea această pravilă, care după ce veți citi-o, atît dumneavoastră cît și judecătorul ce este orînduit și veți înțelege în ce chip este a să urma și a se

¹⁾ Loc liber în original.

²⁾ Loc gol în original.

hotări pricinile judecăților dă acum înainte, o veți pune să stea supt păstrare la condicar județului și cînd să va întîmpla să judecați pe cinevași, atunci, puind pravila înainte ca o povață, veți urma cu hotărîre după cum să coprinde înăuntru, ca toți cei ce vor fi năpăstuiți să-și afle dreptatea lor pã deplin, după această pravilã. 1780, oct. 28.

Arhivele Statului București, *Condica domnească*, nr. 8, fila 315 v.

B. HRISOAVE, CĂRȚI ȘI PITACE DOMNEȘTI ȘI ANAFORALE CARE MODIFICĂ SAU EXPLICĂ TEXTUL PRAVILNICEȘTII CONDICI

Cap. Pentru judecătoria veliților boeri (par. 1 și 2)

1. Prin porunca domnească din 1780, Fevruarie 1 (vezi mai sus p. 298, 6) se stabiliseră avaturile ce se cuveneau logofeților de Divan și zapciilor pentru toate actele juridice ce scriau sau îndeplineau.

Treisprezece ani mai târziu, prin pitacul domnesc din 1793, August 9, se cere veliților boeri ai Divanului să întocmească un nizam în scris al acestor avaturi. „Pitac la dumnealor veliți boeri pentru avatul anaforalelor de la Departament i veliți boeri și hotărîrile domnești ale canțelarii Divanului și pentru zeciuala zapciilor, să să pună în orînduială.

Cinstiților și credincioși boerilor veliți ai Divanului domnii mele, vrînd domnia mea a să da un nizam în scris la avaturile anaforalelor sau cărților de judecată, care să fac la departamenturi i la dumneavoastră veliți boeri, cît și la domneștile noastre întăriri și hotărîri, ca după madele să fie orînduite în scris avat logofeților și a canțelarii cum și pentru zapcii Divanului domnii mele, iarăș să să pue în scris madelile dă la care este obicei u lua zăciuală și madelile din care au a lua filodorimă și cît anume; poruncim dar ca adunîndu-vă la un loc, să socotiți toate felurimile de madele și să chibzuiți cu dreapt(ă) măsură, după mărimea sau micșorarea madelilor, avatul cel cuviincios al logofeților, al canțelarii și a zapciilor și orînduind și puind în scris la fieșcare felurime, osebit să arătați domnii mele, pentru toate anume. Tolco pisah gospodstvami. 1793, august 9”.

Arhivele Statului București, *Condica domnească*, nr. 23, fila 118 v.

2. Departamentul veliților boieri prin anaforaua din 24 mai 1815 recomandă Domnului ca „logofeții al treilea de la departamenturile de șapte și de opt” ce s-au dovedit vrednici să rămînă neștrămutați; de asemenea nici logofeții, nici boierii judecători să nu mai dea avaturi marelui logofăt; se dublează însă avaturile logofeților al treilea, dat fiind scumpetea vieții.

Arhivele Statului București, *Condica*, nr. 1114, fila 17 v.

Cap. Pentru al doilea Departament

3. În 1790, fevr. 20 se completează și un post de nomocrator la Divan prin numirea ca judecător la Departament a paharnicului Saulea. Acestuia „i-au orînduit Divanul pe luna taleri 110, adică 60 ai judecătorii” ce lua Miche — predecesorul său — și taleri 50 „sînt rînduiți pentru un nomocrator la Divan ; i-am rînduit să-i ia paharnicul ca un practicos și cu știința ce este și dumnealui de pravili”...

Arhivele Statului București, *Condica* nr. 18, fila 185.

Cap. Pentru al treilea Departament al vinovățiilor

4. La 1790, mai 17 se dă „poruncă către dumnealor judecătorii de la Departamentu de cremenalion ca pe toate zilele să aibă a căuta cu sîrguință pricinile vinovaților și lămurindu-le, pe toată săptămîna vinirea, să aibă a reportui Divanului în scris cu anafora și dumnealui vel armaș pe toată vinirea să aducă la Divan aceasta în scris”.

Arhivele Statului București, *Condica domnească*, nr. 18, fila 74.

< § > 3.

5. Asupra aplicabilității *Pravilniceștii Condici* în materia căsătoriei țiganilor domnești, găsim următoarea mențiune în *Condica* nr. 18, fila 55, verso, de la Arhivele Statului din București :

„221. 1790 aprilie 22. Anafora din Departament de cremenalion pentru țigani domnești care să amestec cu cununii unii fără de știrea stăpînului lor, alții cu știință de boeri ce au țigani și cer la aceasta cum să să urmeze : ori după *Pravilniceasca Condică* sau cum va porunci Divan. S-au făcut răspunsu dă la Divan că Pravila are a să urma ; însă acest fel de pricină să aibă a le cerceta deosebit și să le arate Divanului și pentru fieșcare să va face judecata și hotărîrea ei”.

6. Cerîndu-se Divanului — sub ocupația austriacă — relații asupra diverselor categorii fiscale de țigani, acesta, pe baza datelor date de vel armaș, raportează :

„Dupe luminat orderul Mării tale de la 20 ale lunii aceștia pentru țigani acestui prințipat dîndu-se porunca Divanului la dumnealui vel armaș, carele are epistasiia acestor țigani și știința obiceiului lor și a datorii lor, ne-au dat report cum că ursarii și lăeții, ce să numesc și lingurari, carii plătesc birul lor în bani, dau din cap în cap cîte taleri cinci într-un an de ludi, care acești bani îi plătesc rînduri-rînduri începînd de la martu I și istovesc la sfîrșitu lui dechemvrie, iar spălătorii de aur, ce să numesc rudari, carii plătesc birul lor cu aur netopit, dau de tot numele cîte trei dramuri într-un an, începînd de la august 15 și istovesc iarăș la sfîrșitu lui dechemvrie, precum te vei pliforisi Măria ta și din însuși reportu dumnealui, care îl punem într-acesta. Pentru care, cerîndu-i seneturi domnești spre dovada aceștii dări, ne-au adus aceste dooă pecetluituri domnești care le arătăm să să vază de Măria ta, fiindcă alte condici dă obiceiul acestor țigani

care să păzea la cămara domnească, arată dumnealui vel armaș cum că le-au luat domnul Mavrogheni la plecare. 1790 mart. 19”.

Arhivele Statului București, *Condica* nr. 18, fila 194.

7. Asupra procedurii ce trebuie să se urmeze de ispravnici și de către vel armaș în ce privește trimiterea în judecată a hoților prinși, se găsește la Arhiva Statului București, *Condica domnească*, nr. 9, fila 83, următoarea poruncă domnească către ispravnici :

17 cărți legate la ispravniciei din județe pentru hoți care să prind, să-i trimită cu eczamen și cu avut lor, prin foae aici la departament pușcării.

„Dumv. ispravnicilor ot sud¹⁾ , sănătate. Am luat domnia mea înștiințare pentru rindu hoților cari să prind, că dă la unii luați dumv. tot ce să găsește al lor și așa îi trimiteți numai cu eczamenul vinovății lor ; pă alții îi sloboziți luându-le rufet, fără a-i trimite aici la departament pușcării ca să-ș ia pedeapsa după pravilă și sinteți pricină unora ca acelora dă să apucă iarăș dă hoție, precum s-au și prins unul acum hoț ce au fostu prins mai nainte și luind ispravnici dare de bani, l-au fost slobozit, care această faptă a dumv. ne aduse la multă turburare, dă a face o pornire cu mare urgie asupra-vă, cum să vă cutezați la o faptă ca aceasta ce iaste dă mare vină. Pentru care, iată, vă poruncim să vă dășchideți ochii și să nu vă cutezați dă acum înaintea a slobozi hoți, măcar pentru cît dă mică pricină, ci pe toți, negreșit, să-i trimiteți aici, pentru că după aceasta avem a face cercetări pă supt cumpăt și pe care din ispravnici vom dovedi că au slobozit pentru dare dă bani vreun hoț borfaș, măcar cu cît dă mică vină, să știe că cu nici un fel de pricină nu să va putea îndrepta și a scăpa dă cea cu dreptate urgiia domnii mele. Așisderea vă poruncim pentru fieșcare hoț borfaș, să vă lăsați de acest nărav a lua averea lor și a-i trimite numai cu eczamen, ci după poruncile și ponturile ce aveți date și mai dănainte urmînd întocmai, afară din ceace au poterașii a lua cînd îi prind, dăn cele ce să găsescu asupra lor, toate celelalte întregi, pînă la orice, să aveți a le trimite cu hoții înpreună, prin foae anume, aici la departament pușcării, spre a face judecata hotărîre spre împlinirea pagubii păgubașilor.

Dintr-acelea, prin mîna dumv. cel armaș, după veciul obicei, cum și din cele nemișcătoare lucruri, case sau alte ce vor avea hoții, făcînd foae, să trimiteți domnii mele, stînd întregi, făr dă a să atinge dă dinsele cinevaș. Și după hotărîrea ce vom face domnia mea, pentru acelea, așa să va urma, iar într-alt chip dă veți face, să știți că oricînd să va dovedi că ați luat dintr-ale hoților le veți întoarce cu mu(m)bașir și cu treapăd. 1783, febr. 11”.

8. În aceeași chestiune, o altă poruncă domnească în *Condica* nr. 18, fila 33 v.

”Cărți la toate județele pentru hoți ce să prindu că s-au înștiințat Divanul că nu urmează obiceiul a-i trimite la Spătărie.

Dumv. ispravnicilor ot sud¹⁾ , sănătate. Vă facem în știre că luă Divanul înștiințare cum că mulți hoți s-ar fi prins la acel județ de la venirea armii încoace, unii cu vinovății de ucideri, alții căznitori de oameni, furi de dobitoace și borfași și dumv. prin mijlociri dă mituiri îi sloboziți.

¹⁾ Loc. liber in original.

Precum aceste pricini s-au și cercetat spre dovedire unile și s-au cunoscut adevărate și măcar că sînt a vi să arăta dumv. una cite una aceste pricini de cîți vinovați ați slobozit și vor să vi se ceară, dar pînă a să săvirși cercetarea aceasta și a să pliroforisi Divanul mai în desăvirșit, iată de la Divanu vi să poruncește să știți că orînduială aceștii pricini a hoților curge într-acest chip, adică : Orice fel de hoți s-ar prinde în județ, nu sînteți volnici a-i ținea mai mult decît trei zile la dumv. ori ucigași fie, ori căznitori de oameni sau furi de dobitoace sau borfași, iar a patra zi sînteți datori a trimite la București cu eczamenul lor, drept la dumnealui vel spătar, după obicei și dumnealui are a-i da la cremenalion și acolo au a să cerceta și după canoanile, dupe orînduiala pravililor are a li să hotărî pedeapsa după vină. Ci dar, acestea ce ați urmat pînă acum, să nu vă îndrăsniți a le mai urma de acum înnainte și oricîți vinovați vi să va afla în gros în zioa ce veți primi cartea aceasta cu orice pricină de hoție, numaidecît cu eczamenile lor să-i porniți să-i aducă drept la dum. vel spătar și pe cîți veți fi apucat a-i slobozi cu mituri să-i prindeți și iarăși cu eczamenile lor să-i trimiteți pînă a nu rămînea lucru să vi să ceară cu muștră și de acum înnainte să vă feriți, să nu să mai auză la Divanu că s-au urmat fapte ca acestea, ci dupe cum mai sus vă zicemu, orice vinovați de hoție să va prinde, după trei zile să-i trimiteți drept la dumnealui vel spătar că neurmînd după cum vi să poruncește, veți fi învinovați fără de cuvînt de îndreptare. Aceasta și fiți sănătoși. 1790, mart. 16”.

Cap. Pentru judecători

9. După plecarea din domnie a lui Alexandru Ipsilanti, Nicolae Caragea succesorul său, dă poruncă de menținerea în vigoare a *Pravilniceștii Condicii*, referindu-se în special la recomandările ce face condica judecătorilor.

Pitac către boierii judecători

„La vremea ce cu mila lui Dumnezeu am sosit la domnescul nostru scaun, ne-au arătat sfatul domniei mele o condică dă pravilă și rînduială care cu dăstulă luare aminte *s-au alcătuit cu sfat de obște*, în domnia domniei sale fratelui nostru Alecsandru voevod și *s-au tipărit pe limba grecească și romînească în orașul București la leat 1780, luna lui septvr.* Deci, întrebîndu-ne sfatul boierilor celor mari și Divanului domniei mele, dă găsim cu cale a să urma și în domnia noastră tot această orînduială, la care fiind și a noastră bună voință, de vreme ce alcătuirea aceasta s-au făcut cu sfat de obște, am poruncit dar, așa să se urmeze.

Dar, fiindcă la numita condică, list 90, tit(lul) : Pentru judecători, cap. 2 zice : „judecătorii să să arate cu dulceață către cei ce să judecă și fără de pizmă sau fățarnicie, făr(ă) dă a nu căuta la obrazu cuivași sau să se arate cu pizmă sau vrăjmășie către cinevași, nici să înjure pe cinevași din cei ce să judecă” ; așisderea și la capul 5 zice : „judecătorii cînd judecă să șază toți cu orînduială foarte bună, făr-a nu face alte vorbe și glume sau să prigonească la cercetările ce vor face, ci cu totul să ia aminte la ascultare și să citească cu mare luare aminte cărțile și sineturile ale celor ce se

judecă, pînă la cea mai mică și să nu se grăbească la hotărîre, ci să isco-dească mai cu amănunt pricina cu minte curată și liniștită și fără de prigo-nire, să-și cumpănească gîndurile lor fără de pizmuire și toți cu un gînd să hotărască ceea ce li se vor părea că este drept". Și fiindcă de a judeca drept judecătorii, într-aceste puncturi spînzură dă a fi fără de pizmuire, fără de minie și fără dă a căuta la obrazu cuivași, poruncim domnia mea dă a să păzi această bună orînduială cu dulceață și blîndețe către cei ce se judecă ; care acestea cînd nu se va păzi, fiind împotriva gîndului domnii mele, să-și aducă aminte cei ce nu vor păzi acestea, orice obraz va fi din jude-cători, la ce fel de greșală vor cădea. Ci dar, pentru a fi feriți dă cele ce să vor putea întîmpla, iată printr-acest domnescu pitac, întărînd această orînduială, poruncim să aibă a să purta cu orînduială și cu cinstea ce se cade la judecătorie, fiindcă judecătorul închipuiește pă însuși dumnezeu : să nu necinstească pe nimeni și să să socotească întocmai ca cînd am fi însuși noi dă față peste dinșii, în fruntea lor. Aceasta este voia domnii mele și fiecine pentru binele său, să se ferească de împotrîvire. Aceasta poruncim, 1782, oct. 25".

Arhivele Statului București, *Condica domnească* nr. 9, fila 46 verso. Publicat de V. A. Urechîă, *Istoria Romînilor*, vol I, București, 1891, p. 263.

Cap. Pentru cei ce se judecă, adică pentru pîrîși și pîrîți

10. Printr-o anafora a veliților boieri din 23 iulie 1816 se arată că unii impricinați nu înfățișează la judecată toate „seneturile ce au”, . . . , ci le țin tainuite, pînă cînd să înfățișează la luminat Divanul Mării tale”. Veliții boieri recomandă să se dea o poruncă domnească prin care să se arate că actele ce nu s-au depus la departamenturi, nu se vor ține în seamă, afară de cazul cînd „nu l-au avut cînd s-au înfățișat la departament sau înaintea noastră” — veliții boieri — ci în urmă i-au intrat în mînă; în acest caz să-l înfățișeze întîi primei instanțe, care „să-l aștearnă în anafora și apoi să iasă înaintea Mării tale”.

Arhivele Statului București, *Condica de anaforale a veliților boieri pe anul 1816*, ms. 1115, fila 13 v.

Cap. Pentru hotărîrile judecătorilor

< § > 2

11. Un pitac domnesc din 23 august 1793 poruncește ca hotărîrile departamenturilor să fie iscălite de către toți judecătorii respectivi, afară de cazul cînd „are vreunul cuvînt deosebit”.

„Dumneavoastră boierilor judecători de la departamentele amîn-doao : de opt și de șapte, făcînd domnia mea perierghie anaforalilor care esu dă la aceste departamente, vedem unile numai cu cîte trei, patru iscălituri, altele numai cu cîte doao, în vreme ce domnia mea avem întoc-mite și încheete aceste departamente cu toate orînduitele persoanele lor. Pentru care, iată, vă poruncim strașnic ca de acum înaintea să nu să în-tîmple a mai vedea anaforale sau cărți de judecată au pitacuri lipsă fără dă iscăliturile tuturor, ci la fieșoare pricină ce să caută în departament să aibe

datorie toți judecătorii a iscăli, sau de are vreunul cuvînt deosebit, să aibă a arăta în scris pentru ce n-au iscălit și dumneata vel logofăt să rînduești cu această poruncă a domnii mele, un logofăt să meargă să o citească întru auzul tuturor să să grijăști a să urma buna orînduială, precum poruncim. 1793, august 23, vel logofăt.

Arhivele Statului București, *Condica domnească*, nr. 23, fila 125 v.

Cap. Pentru apelație

12. Vezi mai sus titlul: *Pentru cei ce se judecă, adică pentru pîrîși și pîrîți*, p. 193, nr. 10.

Cap. Pentru zapcii

13. Vezi mai sus, cap. *Pentru judecătoria veliților boeri*, p. 188, nr. 1.

Cap. Trepedile de aici cele obicinuite

14. La *Pravila pămîntului* se cere la 29 septembrie 1819 de către Divan ca să se treacă „la o margine” modificările trepidelor așa cum le propune printr-o anafora, pe care o reproducem mai jos :

„Prea înălțate Doamne,

După luminată porunca Mării tale ce s-au dat la anafora dumnealui vel logofăt de Țara de sus, făcînd chibzuire pentru trepedile mumbașirilor ce să trimit afară pe la județe de aduc oameni pentru pricini de judecată i pentru trepedile zapciilor ce înfățișează la judecătorii pă cei din politii spre a lipsi catahris ce să urma pînă acum, cu sfat de obște să găsi cu cale să să facă adaos canonisit ce treapăd au a lua de acum înnainte, purtînd și cheltuiala mîncării mumbașirului cel ce dă jalbă și cere mumbașir, peste treapădul ce să orînduiește, după cum arătăm mai jos :

Trepedile judeților pentru cei ce să aduc aici

<i>Tl.</i>	<i>par.</i>	<i>Tl.</i>	<i>par.</i>
18	30 Slam Rîmnic	15	— Mușcel
11	10 Buzău	15	— Argeș
11	10 Saac	15	— Olt
11	10 Prahova	15	— Romanați
15	— Ialomița	18	30 Vilcea
5	25 Ilfov	18	30 Dolj
11	10 Dimbovița	22	20 Gorj
8	— Vlașca	22	20 Mehedinți
11	10 Teleorman		

Cei ce să află aici în București și îi înfățișează zapcii la judecătorii, să dea zapciului treapăd tl. doi, par(ale) 30, însă nu de cîte ori îi aduce ci numai o dată, după ce să hotărăște judecata și ia pricina sfîrșit și să iscălește și anafora; atunci să ia acest treapăd cît să rînduiește, iar nu mai mult.

Trepedile județelor pentru cei ce să aduc la Divanul Craiovei.

18	30 Vâlcea
10	* — Romanați
5	20 Dolj
18	30 Gorj
18	30 Mehedinți

iar cei ce să află în Craiova și îi înfățișează zăpciu la judecată, să dea iarăș ca cei de aici tot cu mijloc ce arătăm mai sus.

Trepedile slujitorilor ce aduc din județ la isprăvnicat pă cei ce au pricini de judecăți, să să semneze de dumnealor ispravniciei în volnicie cît să ia, însă de la taleri unul pînă la taleri doi și par(ale) 30, după depărtarea locului, iar cei din orașul sau locul unde se află isprăvnicatul să dea treapăd slujitoriului par(ale) doaozeci, însă toate aceste trepede au să le dea cei ce rămîn de judecată. Pentru care de să va găsi și de către Măriia ta cu cale această chibzuire a noastră, să va da luminată poruncă către dumnealul vel logofăt de Țara de sus ca să să publicarisească la toate județele țării i la divanul Craiovei prin porunci domnești și să să treacă și în *Pravila pămîntului* la o margine ca să fie știut totdeauna, — 1819, septembrie 29.

Al Ungrovlahii Dionisiie, Gherasim Buzău, Grigore Brîncoveanu, Costandin Crețulescu, Grigore Ghica, Barbu Văcărescu, Istrate Crețulescu vel vornic, Costandin Bălăceanu, Mihalache Manu vel vornic, Grigore Băleanu, Gheorghie Filipescu, Costandin Filipescu vel vornic, Ioan Știrbei vornic, Iordache Goleșcu vel vornic, Costandin Goleșcu vel logofăt, Dumitrache Hrisoscolev vel logofăt, Nestor logofăt, Costandin Dud(escu)”,

Arhivele Statului București, *Condica* nr. 1120, fila 3 v.

Cap. Pentru judecătoria ot vel spătar

15. Vezi asupra atribuțiilor vel spătarului în ce privește deținerea infractorilor trimiși de ispravniciei în judecata departamentului criminali-cesc, mai sus p. 191, nr. 8.

Cap. Pentru judecătorii după la județe

<§> 1.

16. În cartea domnească din 18 noiembrie 1781 prin care este numit judecătorul județului Ialomița, se dau instrucții noului judecător asupra felului cum trebuie să-și îndeplinească sarcina ce i s-a încredințat și asupra competenței sale :

Carte de judecătorie

Zemle Vlahscoiu. Credincios boerul domnii mele Alexandru Colceș vel clucer za arie, pe carele l-am rînduit domniia mea judecător la sud Ialomița, să aibă a căuta toate pricinile de judecăți ale lăcuiitorilor cu bună cercetare ca să le hotărască cu dreptul; și pentru fieșcare pricină ce va judeca să facă hotărîre în scris la mîna cui să va cădea, ferindu-se de

hatir și voe veghieată. Și pentru toate pricinile ce va căuta să aibă a ținea condică deosebită întru care să treacă toate cu bună orînduială. Și așa, judecătorul să caute judecățile și să facă hotăririle în scris, iar plinirea după hotărîre să o facă ispravnicii județului, la care împlinire să nu să amestice judecătorul, cum nici ispravnicii să nu să amestice la pricini de judecăți a judeca, fără dă numai judecătorul. Pentru care poruncim și dumv. ispravnicilor ai județului să-l cunoașteți de judecător și să-i dați mîna de ajutor cu oameni de slujbă, pentru cei ce vor fi a să aduce și a să scoate la judecată. Așijderea poruncim și mazălilor, breslașilor și tuturor lăcuitoilor de obște, să fiți înștiințați de aceasta și fieșcare pentru pricinile ce vor avea să meargă să să judece la orînduital de domnia mea boeru judecător că pentru aceea am orînduit osebit de ispravnici și judecător să caute mai cu lesnire și fără de zăbavă în toată vremea pricinile judecăților ce veți avea. I i sam receh. — 1781, noemv. 18.

Arhivele Statului București, *Condica* nr. 2, fila 96 v.

17. Prin cartea domnească din 16 septemvrie 1783, se dau ispravnicilor și judecătorilor "povățuiri".

Cărți legate la ispravnicii județelor, la Caimacam, cu povățuiri de judecată pre cei ce vin cu jălbi a nu-i zăbăvi.

Dumneavoastră ispravnicilor, dumneavoastră judecătorilor ot sud... sănătate.

Vă facem în știre că aici la Divanul domnii mele vedem apururea lăcuitoii de pre afară cu jălbi, pe toate zilele, necontenit, pentru pricini de judecăți mici și de puțin lucru, cari ar putea lua sfîrșit și îndreptarea de aci de la dumvs., fără de a-și trepăda și a cheltui pe aci. Pentru care ne-am mirat din ce pricină este aceasta? În vreme ce domnia mea avem ispravnici și judecători ce sînt pe afară într-adinsu rînduiți pentru judecăți, și nu o socotim a fi aceasta din altî, fără de numai că fără de a nu vă aduce carte de poruncă domnească de la noi, nu intrați în cercetare a-i judeca și de aceea nu vin la dvstră sau că deacă vin la dvs. fără de poruncă, ușa li se deschide cu zăbavă, vreme nu pot găsi la dvs. păzescu ceasuri multe cu zile la mijlocu și alte ca de la acestea și așa de nevoie sînt siliți a lua atîta osteneală și în picioarele lor de pe la județele cele mai depărtate de vinu pe aci ca să jăluească nouă pentru cît de puțin lucru și să vă aducă porunca noastră. Pentru care, să știți că la domnia mea sînt foarte nesuferite acestea și de vom dovedi că vreunul din dvs. le obișnuște acestea, adică se îngreuează, se supără a priimi pe săracii lăcuitoii înainte-le, foarte ne vom turbura asupra unuia ca aceluia, ci fieșcarele din dvs. luați pildă înșine pe noi și vedeți că ușile Divanului le avem deschise, auzul nostru este gata să ascultăm jalba fiecăruia și ne trudim, ne ostenim spre aceasta. Apoi cînd aceste le urmăm, socotiți-vă cu cît se cade dumneavoastră a fi mai protimi ¹⁾ și mai fără de preget decît noi a primi pe fieștecarele din lăcuitoii, nu numai cel ce vine cu poruncă de la noi ci și pe cei ce au trasu dreptu la dumneavoastră fără de poruncă, să nu-i depărtați, ci să le

¹⁾ Prevenitori.

cunoașteți pricinile jălbilor cu bună luare aminte și de are dreptate, să și-o afle.

Din alte jălbi vedem că pentru o pricină s-au dat două trei rînduri de porunci mai dinainte și nici de acoalea de la județ nu le-au făcut isbrănire, nici la Divan nu i-au trimis, nici au înștiințat măcar curgerea pricinii aici la Divan, în ce chip iaste, ci numai ca să se arate că sînt următorii poruncii, au făcut o începere de cercetare a pricinii și apoi au lăsatu treaba neisbrănită, iarăși rămîindu a îmbla jăluitarii cu jălbi iarăși pe aici pe la Divan. Care și aceasta să știi că nu o suferim nicidecum a o face în vremea noastră, ci o dată, după ce am poruncit la jalba unuia, voim porunca noastră să urmeze negreșit și fieșcăruia treaba s-o isbrăniți în grabă, să nu zăboviți pe oameni ca să peardă în judecăți, așteptînd hotărîrea pînă a li se urî și cheltuindu-se pînă se stingu, nici să așteptați la o pricină să vă poruncim de cîte două și de cîte trei ori, căci cea de a doua și a treia poruncă de la noi va fi cu treapd și cu urgie.

De nedreptăți, hatîruri și de interesuri la pricina judecăților foarte să vă feriți, atit dumv. ispravnicilor cît și judecătorii. Mîinile să vă fie curate, ci să nu cumva pentru vreo pizmă asupra celui ce să jăluește sau pentru vreun dar sau pentru hatîrul și sila vreunui obraz, ori vreunui prieten, să vă amăgiți a năpăstui pe cel ce are dreptate, căci nimic alta nu ne turbură . . . mai mult, decît cînd auzim de rușeturi, de nedreptăți și cu toată urgia ne vom porni asupra unuia ca aceluia care s-au rușinat și s-au temut mai mult de vreun obraz, decît de frica lui dumnezeu și de urgia domnii noastre, ori s-au bucurat mai mult la un puțin interes, decît la o domnească milă și chiverniseală ce are a cîștiga de la noi cel ce ne va sluji cu credință. Ci întru toate să păziți hotărîrile pravilei și a condiceii, care este alcătuită din pravili și din obiceiurile pămîntului, arătîndu-vă spre cei ce se judecă cu blîndețe, cu bunătate ascultînd făr de lenevire și făr de oprire la toate cele ce au a zice și a arăta și o parte și alta, ca să faceți drepte hotărîrile, stînd și însuși dumneavoastră cu bună cuviință în locul judecății făr de a face alte vorbe, glume și risuri în vremea cînd judecați.

Pentru orice pricină mare sau mică, hotărîrile să aveți a le face în scris, prin carte de judecată sau anafora, către domnia mea, trecîndu-le negreșitu în condica județului. Și acea carte de judecată sau anafora să o aveți a o ceti cu înțelegere de față întru auzul amîndorura părților și, de s-au odihnit amîndoi, să faceți și împlinirea dreptății, scriînd și în carte că s-au odihnit, iar de nu au rămas vreo parte odihniți și va zice că are să facă apelație la Divanul nostru și făr de a nu-l popri, numai chezeșu dîndu-și pe an, cînd este de trebuință, să întrebați ce soroc cer de a veni la Divan și să le rînduiți, în scris, zi hotărîră cînd amîndouă părțile vor putea veni și să dați la mîna celui ce au dobîndit judecata cartea sau anaforaoa judecății, în care să arătați și ziua sorocului, iar la mîna celui ce n-au rămas odihnit să aveți a da adeverință iscălită de dumneavoastră de soroace ce și-au pus amîndoi.

De altă parte să urmați să aveți a trimite și la logofeția Divanului domniei mele pe toată luna condice de cîte judecăți ați căutat, cu hotărîrile și cu soroacele lor, după cum vi s-au poruncit, și această orînduală

păzind, cînd din cei ce s-au judecat la dumneavoastră și nu s-au odihnit vor veni cu jalbă la domnia mea, i se va cere adevărîța sorocului de a se vedea, se va căuta și în condice și vom avea și domnia noastră lesnire a da porunca ceea ce este cuviincioasă.

Averea cuivaș să nu vă cutezați a vinde pentru împlinirea de datorii, fără de porunca în scris de la domnia mea, cum nici zeciuieli fără de a face împlinire de la niminea să nu să iae. Așișderea nici pe zapcii ce se trimit mumbașiri de bir pentru împlinire pe afară, cari scriu prin marafetul ¹⁾ dumneavoastră să nu îngăduiți a face herecheturi ²⁾ împotriva cuprinderii poruncilor ce au la mîna.

Și toate alte cît sînt ale bunei orînduiei să le păziți, ferindu-vă a nu face mișcări împotriva voinței domnii mele, cari prin ponturi au fost date și mai înainte la ispravnici i la judecători, dar din acastasia ³⁾ ce au fost le-ați părăsit, le-ați uitat, ci aducîndu-vi-le aminte, vă poruncim strașnic să le păziți și să le urmați întocmai, după cum pe largu vă povățuim. Tolco pisah gospodstvami. 1783 septemvrie 16.

<§> 5

18. Prin pitacul domnese din 26 mai 1786 se hotărăște că nu se vor ține în seamă sineturile și zapisele neadeverite de judecător sau netrecute în condica județului :

„17 cărți legate către ispravnicii județelor, să pue să treacă în condici vînzări dă moșii, dă vii i țigani și de verice.

Dumv. ispravnicilor ot sud, , sănătate. Vă facem în știre că dă multă trebuință am socotit domnia mea a fi să s(ă) treacă la condici și să să înfățăseze înainte, dă judecătorie, vînzare dă moșie, dă vii, țigani și dă orice, cum mai vîrtos sulfurile ce fac cinevaș între dînșii i zapiise de izbrâniri i zapise dă așezămînturi și tocmeli, ca să s(ă) adevereze acele zapize și dă judecătorii acelu județ ori dă ispravnicii acelu județ și așa să aibă temei cînd să vor arăta acele zapise la divan domnii noastre, să le putem da credință a face hotărîrea ceea ce este cuviincioasă a dreptății.

Deci fiindcă aceasta este și pentru siguranția și buna odihna celui ce are acel sinet dă așezămînt, cum și pentru înlesnirea divanului, iată vă poruncim să aveți a înștiința la toți dă obște ca de acum înainte oricine va cumpăra lucru nemișcător sau va face sulfurii sau așezămînturi pentru verce ⁴⁾ pricină, unul cu altul, să aibă amîndoa acele părți a veni la judecător sau la ispravnic ca să arate; și judecătorul și ispravnicii cercetînd și vîzînd că este cu bună orînduală, dă bună voe, adevărat și nu este împotrivă și cu pricină dă gilceavă, sau iconomicos ⁵⁾, acela așezămînt și vînzare să adevereze cu iscălitura ispravnicilor i judecăto-

1) Mijlocirea, intermediul.

2) Porniri, acțiuni.

3) Grește acatastasia, dezordine

4) În condică : „ce ver pricină”.

5) În condică : cuvintele „sau iconomicos” sînt trecute, fără sens după cuvintele care urmează : „acela așezămînt și vînzare sau iconomicos”. Iconomicos, simulat, prefăcut, fraudulos.

rului, să să treacă și în condică și așa va avea tărie, iar într-alt chip, să știe toți, că nu să va ținea în seamă. Și să avem răspunsu dă urmarea aceștii vestitoare porunci de la dumvs. Aceasta. 1786, maiu 26.

Asemenea pitac s-au făcut către vechil spătării i cătră vel agă cu ifosul ¹⁾ cărții din sus și s-au dat la vechil de spătărie”.

Arhivele Statului București, *Condica* 17, fila 8. v.

<§§> 5 și 6

19. Prin pitacul domnesc din 15 iunie 1793 se reglementează adevărarea actelor de transmisiune imobiliară și transcrierea lor în condici:

„Publicații la toate județele și la Caimacam pentru vânzări, schimburi, foi dă zestre, dieți a să trece în condici;

„Dumv. ispravnicilor ot sud sănătate. Vă facem domnia mea în știre pentru vânzările lucrurilor nemșcătoare, adică moșii, vii, locuri, namestii și țigani, care prin zapise fac unii cu alții și pentru alte așezământuri în scris sau schimburi i pentru dieți și foi de zestre că fiind neobicinuiți lăcuiitori țări(i) aceștia, a-și face acele zapise și sineturi cu sigoranție și cu orînduiala cea cuviincioasă, prin știință dă dregătorilor ai locului, trecute în condicile județului, adevărite cu iscăliturile dregătorilor și a condicarului, pururea vedem dintr-aceasta, în Divanul domnesc pricinii și judecăți, unii tăgăduindu-și zapisele lor cu totul, alții că sînt iconomicoase, alții că s-au pierdut zapisul și alții din cei ce ar avea protimisii la acele lucruri, că n-au știut cînd s-au făcut acel zapis dă vânzare a lucrului nemșcător și cu aceasta cumpărătorul pătimizește umblînd prin judecăți și Divanul discolipsindu-să ²⁾ a da credință la acel fel de zapise i sineturi neadeverite, face trebuință a să aduce la judecată după la depărtate locuri, în cale îndelungată, pă cel ce au scris zapisul și pă cei ce să văd iscăliți marturi într-însul, ca să se întrebe și să mărturisească la judecată, rădicîndu-i după la munca și hrana lor, și așa curge o rea orînduială pricinuitoare, cum zicem, de neconținute judecăți. Pentru care, ca să lipsească aceasta, am fost dat domnia mea nizam ³⁾, prin cărțile condicrilor județelor, în care pe largu să dă povățuire de urmare, pe carii condicari într-adinsu pentru una ca aceasta îi avem orînduiți pă la toate județele cărora le dăm leafă și scutelnici din visteriia domnii mele. pentru folosul norodului; dar urmare în faptă nu vedem.

Deci, pentru ca să să dăzvețe fieștecare de această rea obicinuiță și ca să știe de a urma de acum înainte și a o păzi aceasta ca o pravilă a țării, iată cu hotărîre zicem că orice sinet sau zapis făcut într-această vreme nu va fi scris și trecut în condica județului cu orînduiala ce mai jos arătăm, nu va fi ținut în seamă și ca o hărtie albă să va socoti. Pentru care, vă poruncim strașnic să aveți a o da în știre aceasta tuturor dă obște nu numai lăcuiitorilor celor proști, ci și celor cu deosebită stare,

¹⁾ Caracterul.

²⁾ Îngreunindu-se cu nedumeriri.

³⁾ Ordin, reglementare.

citind însuș cartea aceasta a domnii mele întru auzul tuturor, prin biserici, la zilele sărbătorilor, prin târguri, prin orașă și prin toate satele, ca fieșcare de acum înainte să fie amîndouă părțile față la scaunul ispravnicesc, unde este și condica, să arate zapisu vînzării, așezămintu, schimbu, dieata sau foia de zestre, pă care să nu vă puneți așa numai dacăt fără de cercetare a-l da la condică să să treacă, ce întii să cercetați acea vînzare sau așazămînt de este adevărat, dă este prin știrea rudelor și a vecinilor, dă este lucru acela bun și drept, fără de pricină al acelor ce-l vinde, dă este tocmeală și dare dă bani adevărată, fără dă alt ficleşug, dă nu este vreo iconomie, pliro(fo)rindu-vă¹⁾ din însuș graiu aceluia ce dă zapis și aceluia ce face diată sau foaie dă zestre. Și așa, fiind adevărat, să-l adeveriți și dumneavoastră, să să treacă în condica județului, de rînd, în care să să iscălească condicaru cu numele lui, puind listul sau numărul condici într-însul. Și acest fel dă zapise și sineturi se vor crede de adevărate la Divanul domnii mele și va fi o lesnire dă un folos și celui ce din vreo întimplare va răpune a cel sinet, că pururea să va găsi în condică și va avea asemenea ținere în seamă. Însă cu aceasta să nu facă cumvaș vreun catahrisis, trebi a necăji, a zăbovi pă cei ce vin cu sineturile la condică, sau a-l cheltui condicaru cu cerere de vreun havaet mai mult din cît iaste hotărit anume prin cărțile domnii mele, ce sînt la mîinile condicarului, măcar cu o para. Și dintr-acest fel dă discolii²⁾ veți fi pricină dă a nu intra în faptă această o bună orînduială și de a nu-și putea vinde cinevaș lucru său cu lesnire, că foarte ne vom turbura; ei ferindu-vă de urmare împotrivă, să vă siliți dă a intra la nizam treaba aceasta cu urmare în faptă dă a vă păzi pururea, în toată vremea. Și să avem răspuns. 1793, iuni 15”.

Arhivele Statului București, *Condica domnească* nr. 23 fila 88^a).

Cap. Pentru ispravnici

20. La 22 aprilie 1790 se trimit de la Divan :

„Publicații la 12 județe și la Craiova pentru ispravnici, a umbla prin județe, iar să nu șază amîndoi la scaun.

Fiindcă s-au înștiințat Divanul pentru toți ispravnici(i) de obște, cum că mai niciodată nu să mișcă din locu, a eși însuși prin județu, atît pentru trebuințele ostașilor ce să află în județ ca să căpuiască⁴⁾ dă cele ce trebuie, carele sînt orînduite, cît și pentru lăcuiitori să vază cum petrec dăspre zapcii și slujbași, și ei amîndoi stau la un loc și poruncile și trebuințele ce sînt le trimit numai cu zapcii și cu slujitori, fără dă a să arăta ei pă al dum(nea)-lor comandiri(i) și tisturile⁵⁾ ostășăști ca să grăiască și să-i pue

¹⁾ Informîndu-vă.

²⁾ Greutăți, piedici.

³⁾ În condică se face mențiune că s-au mai trimis pitace asemănătoare : 1) către locuitorii dela toate județele ; 2) către mitropolit pentru citire în biserici ; 3) către vel spătar și vel aga și 4) către Departamentul de opt și de șapte.

⁴⁾ Să depoziteze spre pază și păstrare.

⁵⁾ Comandamentele.

la cale de trebuințele ce sînt și fără dă a face alte cercetări pe urma zapciilor și a celor orînduiți, ei precum vor acei zapcii și slujbași, așa necăjescu și supără pă lăcuitori cu urmări și cu cereri mai mult peste cele orînduite pentru interesurile și cîstigurile lor; și iarăș la cele obi-cinuite ale lor de mai nainte, au căzut zapcii și slujbașii și pe lîngă greotățile trebuințelor, au și dă către dinșii jafuri cu luări mai multe peste cererile ce sînt cu poruncă; și de acestea dumneavoastră nimic nu grijiti. Pentru care Divanu vă poruncește, fiindcă la tot județul sînteți cîte doi, să căutați unul din dumv. să aveți totdeauna a eși în județ ca să încunjurați pîn plășile și satele județului: una, pentru a griji de tre-buințele ostășăști și de poruncile ce vi să dau, alta pentru ca să cercetați urmările și faptele zapciilor dumv. să vă pliroforisiți ¹⁾ înșivă de adevă-ru lucrurilor în ce chip să poartă și cum metahirisescu slujbile ce li să dau, care această datorie să o urmați acum și totdeauna a eși cîte unu, în rînd, iar să nu șădeți amîndoi la un locu, fiindcă aceasta este de mare trebuință a vedea înșivă cele ce urmează zapcii și slujbașii dumneavoastră și cum petrec lăcitorii. — 1790, aprilie 22”.

Arhivele Statului București, *Condica domnească* nr. 18, fila 54.

Cap. Pentru zestre

<§> 1

21. Asupra trecerii în condicile judecătoriaiea foilor de zestre, vezi mai sus p. 199, nr. 19.

<§> 7

22. Asupra risipirei zestrii femeii necredincioase, vezi mai jos, nr. 24.

Cap. Pentru moșteniri

23. Vezi mai jos sub cap. *Pentru diată*, nr. 25.

Cap. Pentru trimirie

<§> 2

24. O completare a *Pravilniceștii Condici* în ceea ce privește dreptul de moștenire al femeii necredincioase sau care nu păzește „anul jălii”, o aduce, la 25 septembrie 1815, următorul:

„Domnesc pitac ce s-au făcut pentru nevastă și bărbat care nu petrec cinstit și căsnicește.

Preaosfinția ta părinte mitropolit, iubitorilor de dumnezeu episcopi, cinstiți și credincioși veliți boeri ai Divanului domnii mele.

¹⁾ Informați.

Că sînt datori cei după lege luați în căsătorie a avea unul cătră altul dăopotrivă dragoste și credință între dînșii, însă bărbatul a fi cu otcărnuirea și muerea cu supunerea. Aceasta și firea o învață și legea îi povătuște și însuși adevărata credință, după dumnezeiasca poruncă, ne învață ca niște lucruri sfinte și dă folos la doi însoțiți și că dăopotrivă dreptate dobîndește atît bărbatul cît și muerea pentru legiuitorii lor însoțire. Și preoșființa ta și dumneavoastră o știți foarte bine în toate zilele judecînd, cum și domnia mea în domnescul nostru Divan, fieșcărui dîndu-i dreptățile legiurii însoțirii, avînd povăță pravilile împărătești și întocmirile Pravilniceștii condici; dar că pravila care și dumneavoastră o știți, precum îndreptează pă cei ce vețuesc în toată vieța lor cinstit și cu credință și fieșcărui îi dă folosul legiurii însoțirii, așa îi și lipsește dă acele folosiri, și, mai vîrtos, îi supune la învinovățiri cînd nu-și vor păzi îndatorata lor cînstă și credință unul către altul, abătîndu-se fără mustrarea cugetului la fapte necuvioase, după cum vedem pravila aceasta și la alte rele urmări păzindu-să și urmîndu-să asupra muerilor și mai vîrtos asupra celor ce merg spre al doilea căsătorie, pînă a nu-ș împlini anul jălii, păgubindu-le de tot folosul celor lăsate cu diiată și fără diiată. Numai pentru o necuvioasă faptă a curvii muerilor celor cu bărbat nici păzindu-să vedem, nici urmîndu-să după toată putință și încă unele dintr-însele vrednice fiind de osîndă, pentru că nu păzesc cele cuviincioase ale cununii, socotînd că au tot acele dreptăți, ca și cele ce păzesc și cînstesc înțelepciunea, fără de sfiială au îndrăsnit dă a să ivi și cu jalbă, cerînd folosurile cununii: lipsă de zestre și cheltuială dă hrană, în vreme ce pravila ca pă niște preacurve le depărtează nu numai dă tot folosul cununii, ci și însuși dă zestrea lor, supuindu-le și la alte mai mari învinovățiri. Care, a lor împotriva și fără rușine urmare nemaiputîndu-se suferi de acum înainte, cu a nu să pedepsi acest fel dă mueri preacurve și precum acelelalte rele urmări ale lor, să păzește pravila și li să pune în faptă osînda, așa ca un lucru trebuincios judecăm și osînda și pedeapsa ce este orînduită împotriva preacurvii.

Drept aceia leguim și, măcar deși este mai cu scădere această decît poruncesc pravilele, dar mai cu drept și mai cu folos fiind cît neînfrînarea și nepedeapsa acestor fel de mueri, hotărîm ca de acum înainte trăgîndu-și bărbatul soția lui în judecată cu nume dă curvă și o va dovedi într-acest chip, acea muere spre pedeapsa vinii să să trimită la mănăstire dă călugărițe în soroc dă un an, iar nu dă doi, precum poruncesc pravilele, și bărbatul într-această vreme dă va vrea să-ș mai ia muerea ca un bărbat pă soția lui, slobod este, dar dă nu va vrea și cu cuvînt drept va cere carte de despărțire, să nu aibă a căștiga toată zestrea, precum poruncesc pravilele, ci numai lipsa, care să înțelege a-i da zestrea numai cîtă să află și după cum să va fi aflînd, iar pentru lipsa zestrii și exoprica să nu să îndatoreze bărbatul la plată, ci acea lipsă să o piarză muerea spre osîndă și să fie cîștig bărbatului, dă nu vor avea copii, iar avînd copii să să păstreze ca un amanet pă numele copiilor. Iar osînda bărbatilor, cînd vreo muere va trage în judecată pă vreunul, după cum cuprinde pravila, să fie tot acelea, precum poruncescu, și i s-au urmat pînă acum.

Pentru care poruncim dumitale vel logofete dă Țara dă sus, după ce să va trece în condica Divanului această întocmită poruncă a domnii mele, să o cetesti într-o auzire la dumy. veliții boieri, apoi să să trimită copii după dînsa la departamenturi și la isprăvnicaturi i la Divanu domnii mele ot Craiova, spre a să face cunoscută la toate judecățile, ca după aceasta dă acum înainte să îndrepteze judecățile și anaforalele de cîte ori să va întîmpla acest fel dă pricini între bărbat cu muerea. 1815, septv. 25. (Pecetea gospod). Vel logofăt”.

Arhivele Statului București, Condica nr. 1114 — Anaforalele veliților boeri 1814 — 816, fila 414.

Cap. Pentru diată

25. Asupra acestui titlu s-a dat la 9 octombrie 1793 un important pitac domnesc intitulat în condica Divanului :

„*Pitac la mitropolit și la nazării* ¹⁾ *Cutii ca să să păzească orînduiala hrisovului.*

Prea sfinția ta părinte mitropolit i dumneavoastră cinstiți și credincioși boierii domnii mele, nazării ²⁾ epitropi(e) i de obște, sănătate. Fiindcă din socotelile epitropii ce le văzum, ne-am plioforisit ³⁾ domnia mea cum că nu să urmează, nu să caută veniturile epitropii cu silință și cu sîrguială, întocmai după domneștiile hrisoave, ce cu sfat de obște s-au alcătuit și sărăcimea ce au împărășire pățimesc, pentru că nu vedem trecuți la venit nescai clironomii de la cei ce își dau sfîrșitul vieții ; pentru care ca o datorie ce este întii a preasfinții tale, pentru folosul săracilor, trebuie să să păzească cele poruncite și scrise prin domneștiile hrisoave, după cum zice chiar așa :

1. Din cei ce mor fără de clironomi, să să ia avutul său tot, din care făcîndu-i-se pomenirile, după obicei, prisosul să fie al cutii, împărțindu-să pe la săraci, iar pentru sufletul lui.

2. Iar din cei ce mor fără de clironomi ci au rude de alătura, să să ia a treia parte.

3. Dar cei ce mor cu clironomi ce să numesc aniondes și cationdes, să lase din bună voiă lor, prin diată o sumă mai bună analogon din periușia lor.

Deci prea sfinția ta să cauți să dai poruncă tuturor preoților din oraș ul domnii mele, Bucureștii, de la mănăstiri, du prin mahalale și duhovnicilor celor orînduiți, ca de acum înainte, (la) cei ce vor muri cu diată, să aibă a urma întocmai dupe ponturile hrisoavelor domnești și acele dieti să le aducă la prea sfinția ta ca să le cercetezi și fiindu întocmai dupe ponturi, să o iscălești, iar care nu va fi dupe ponturi să le îndreptezi și lada milostenii să nu să păgubească și îndată să dai în știre și dumnealor nazîrilor epitropii obștii.

Iar cei ce vor muri fără de diată, de vor fi cu clironom sau fără clironom, numai decît să orînduiești prea sfinția ta un vechil despre partea

¹⁾ Inspectori, supraveghetori.

²⁾ Idem.

³⁾ Informat.

mitropolii și dumnealor boerii naziri un epitrop al cutii, dinpreună cu starostea za neguțatori și cu doi trei din cupeți, ca să să facă catagrafie de toate lucrurile mortului, mișcătoare și nemișcătoare; la care catagrafie și să fie și rudele mortului, de va avea, iar de nu va avea, să fie vecinii și mahalagii față și acea catagrafie să să arate la domniia mea cu anaforaoa preasfinții tale și a dumneavoastră boeri naziri. Tolco pisah gospodstvami. 1793, octomvrie 9”.

Arhivele Statului București, *Condica domnească* nr. 23, fila 161.

Cap. Pentru împrumuturi

26. Asupra locuitorilor dați de sate cu zălog pentru garantarea unor împrumuturi, publicăm două cărți domnești :

„1812, noembrie 28

Cartea domnească către ispravnicii județului Saac „pentru locuitorii ce sînt dați pentru împrumutări dă bani”.

„Între alte catahrisis, ce s-au urmat pînă acum în țara domnii mele, s-au urmat și un dăosebit catahrisis, adică satele la trebuințele lor luînd bani împrumut după la unii alții, au dat oameni supt robirea acelor, numai pentru dobînzile acelor bani. Deci fiindcă acest lucru este supărător la auzul domnii mele a să afla birnicii visterii supt robirea unora și altora, și mai virtos că, împrumutările fiind un bagatel, din vremea ce să află aceia dați dă către sat întru supunerea acelor împrumutători, nu numai dobînzile, ci și capetile le-au răsplătit cu munca lor. Dă aceia strașnic vă poruncim domniia mea, să faceți cu scumpătate cercetare și oricîți oameni dă aceia veți găsi supuși pã la unii alții pentru dobînzii dă bani, pã dă o parte să-i luați și să-i dați satelor, ca să-și poarte dajdiia dă acum înainte dinpreună cu dînșii, iar pã dă alta pã acei împrumutători, ca unii ce s-au folosit cu munca lor mai cu asupra dăcăt suma banilor ce au împrumutat satele, să-i apucați cu strînsoare, veri dă ce treaptă va fi, și luînd acele zapise dă la dînșii, să le trimiteți la domniia mea ca să să arzã spre a lipsi cu totu acest catahrisis”.

Academia R. P. R., ms. 267, fiia 13 v.

27. 1813, mai 27

„17 cărți legate către ispravnici la județe, dă opște, pentru unii din locuitorii ce sînt dați dă sate pentru împrumutări dă bani, ca să trimită catastih împreună și cu zapisele acelor împrumutători pînã la 20 ale viitorului iuni.

Vă facem în știre că la multe din madelile ¹⁾ ce sînteți porunciți a să pune în bune lucrări, după voința domnii mele, sînteți cunoscuți fără îngrijire, nepăzindu-să căzuta datorie a credinții care vă să cuvine a avea către domneasca visterie și către bună starea și întemeierea satelor județului. Prin poruncile domnii mele încă dă mai nainte vă s-au făcut

¹⁾ Chestiunile.

cunoscut, ca să cercetați cu scumpătate pentru oamenii ce să vor fi aflând întru supunerea unora și altora dați dă sate pentru împrumutări dă bani sau și cu alte chipuri ce le obicinuesc vameșii și zapcii pă la județe a lua oameni din sate cu făgădueli ca să le facă apărări și ocrotire, poruncindu-vi-să ca pă toți acei oameni să-i luați și să-i dăzrobiți din mîinile acelora dîndu-i pă la satele lor, ca să-i pue în cislă la toate dările după starea și puterea ce vor fi avînd, fără să li să facă cea mai puțină năpăstuire. Încă pînă acum nici o urmare a aceștii îndreptări nu s-au văzut și după încredințările ce am luat domnia mea că pă la unile județe să urmează acest catahrisis care este cu totu nesuferit la auzul domnii mele, foarte ne-am turburat asupra-vă și iată strașnic vă poruncim să vă veniți în cunoștiință și poruncim să le puneți în lucrarea ce să cuvine pentru fieșcare madea ¹⁾, întocmai după cum vă să arată, fără să vă abateți dă la calea adevărului sau să vă amăgiți a păzi hatîruri, că veți rămîinea în grea răspundere; și negreșit pă toți acei oameni ce să vor dovedi supt supunerea unora și altora luați dă prin sate pentru împrumutări dă bani sau cu alte meșteșugite chipuri, să-i izbăviți din mîinile acelora și să să dea la sat.

Dar pentru că voința domnii mele este și la aceasta a să face o cum-pănită îndreptare și către satele ce vor fi avînd asemenea oameni dați pentru datorii și către împrumutători a-și dobîndi dreptul lor, la cercetarea ce veți face să strîngeți de la datornici toate zapisele satelor și după coprinderea ce vor avea să faceți socoteală puind banii împrumutării cu dobînda lor la zece unul și să vedeți fieșcare împrumutător căți oameni au avut luați du prin sate, cîtă vreme i-au ținut în slujba și supunerea lor și să faceți catastih arătător cu pliroforie pă largu, care catastih împreună cu toate zapisele să le trimiteti la visteria domnii mele, ca să să facă alegire și o dreaptă izbrănire și să va da hotărîrea domnii mele prin al doilea poruncă, ce vă va trimite în ce chip să fiți următori; și pînă la 20 ale viitorului iunie să fie trimise la visterie toate zapisele împreună cu catastih, fără să rămîie un zăpis la vreunul dîn împrumutători, nici să faceți mai mult întăzriere. Și să știți că avem domniia mea hotărîre să facem cercetare pentru aceasta și dă față și pă taină și, cînd să va dovedi ori niscareva oameni supt supunerea unora și altora pentru împrumutări de bani sau niscareva zapise rămase pă la împrumutători și netrimise la visterie, ori că v-ați amăgit pentru vreun enteres sau că ați păzit hatîruri, avem să vă facem în faptă răsplătire spre pilda și altora; și dă urmare să trimiteti răspunsu domnii mele”.

Academia R. P. R., ms., nr. 267, fila 41 v.

<§> 4

28 Asupra mezatului aflăm dintr-un regist cu data de 25 februarie 1790 din condica din acel an a Divanului (*Condica*, 18, fila 185) că „după rînduiala țării are telalul pentru strigarea sa, dă fieștecare leu, o para”.

¹⁾ Chestiune.

29. Veliții boieri prin anaforaua lor din 12 septembrie 1814, după ce fac un istoric al telalicului, propun ca să se ia telalic două paralela leu pentru „lucrurile ce să strigă la mezat și nu să vînd”.

Arhivele Statului, București, *Condica* 1114, fila 114.

Cap. Pentru protimisis

30. O importantă „dășlușire” a *Pravilniceștii Condici* se cuprinde în anaforaoua veliților boieri din 8 septembrie 1814, pe care o reproducem mai jos :

„După luminată porunca Mării tale, ce prin pitac ni s-au dat, adunîndu-ne toți la un loc am văzut theoria ce au făcut dumnealui biv vel clucer Nestor la capu pentru protimisis, care theorii cercetîndu-o și noi cu luare aminte, am găsit cu bună orînduială alcătuită și arătăm și noi mai jos prin ponturi cu dășlușire în ce chip să să urmeze la felurimile pricinilor.

A. Cînd se vinde lucru nemișcător, întii să să cheme la protimisis rudele, al doilea părtașii și al treilea vecinii.

B. Rudele de sus și de jos au protimisis la răscumpărătoarea lucrului nemișcător pînă la spița ce poate cere și chironomie, iar rudele de alătura au protimisis numai pînă la al patrulea spiță care sînt veri premari, iar nu mai nult.

C. Aceste rude, de vor fi părtași sau vecini, au îndoit protimisis și cîți vor avea îndoit protimisis, adică fiind și rude și părtași sau rude și vecini deopotrivă unul cu altul, toți împreună să cheamă și să împărtaşesc la acea protimisis, iar cînd este cinevași rudă tot de o spiță ca altul, dar nu este și părtași sau vecini ca acela, să protimisește cel ce este și rudă și părtași sau vecin ; și altul nu este nici părtași nici vecin, dar este rudă mai de aproape decît acela, atunci să protimisește acea rudă mai de aproape, măcar și de nu este părtaș sau vecin.

D. Părtași sînt acei ce stăpînesc lucrul acela deavalma și fieșcare dintr-înșii are dreptate de protimisis, după analoghiia părții ce stăpînește într-acea moșie sau acaret.

E. Vecini sînt dă trei trepte : treapta dintii sînt cei ce să vecinesc în lung și treapta de-al doilea cei ce să vecinesc în cap, iar treapta al treilea sînt cei ce să vecinesc la vreo parte. Și cînd să va vinde acea moșie sau loc să protimisească întii vecini din lung, apoi vecini din cap și apoi vecini de la vreo parte.

Aceasta este dășlușirea *Pravilniceștii condici* ce s-au legiuit cu Sfat de Obște și s-au urmat la pricinile de judecăți, de care ne rugăm să să întărească cu luminată pecetea Mării tale această plecată a noastră anafora și, după ce să va trece în *Condica Divanului*, să să scoată copii asemenea și să să trimită de către dumnealui vel logofăt cu luminate poruncile Mării tale atât pe la judecătorii de aici din București cît și la Divanu Craiovii i la toate ispravnicaturile județelor spre a se face cunoscut tuturor de obște deslușirea aceasta a *Pravilniceștii condici*, iar anaforaoua aceasta să va da în păstrare la sfînta mitropolie, iar hotărîrea rămîne la Măriia ta. 1814 sept. 8.

Grigore Brîncoveanu biv vel ban, Barbu Văcărescu vel vornic, Costandin Bălăceanu vel vornic, Grigore Băle vel vornic, Costandin Filipescu vel logofăt, Fotache Știrbei vel logofăt”.

Arhivele Statului București, *Condica* nr. 1114, fila 104 v.

<§> 12

31. Asupra adevierii zapiselor de către judecători, vezi la cap. *Pentru judecătorii după la județe*, par. 5, doc. nr. 18 și 19 mai sus p. 198—199.

<§> 15

32. Asupra protimisisului la arendări sau închirieri pe care le-ar avea vechii arendași față de arendașii noi, și asupra protimisisului ce-l au la arendare, potrivit *Condiciei pravilnicești*, „Rumîinii ce sălășluiesc pe acea moșie”, transcriem anafora Divanului din 19 noemvrie 1791, întărită de Domnul Mihail Suțu la 20 decemvrie 1791 :

„Io Mihail Costandin Suțul vovod i gospodar zemle Vlascoe.

Am văzut arătarea ce să face domnii mele printr-această anaforă de cătră dumnealor veliți boieri, care o găsim cu cale și o întărim, poruncind adecă ca păzindu-să pravilile cele pentru arenzi și chirii să lipsească de acum înnainte această rea catahrisis, care s-au întinsu la toate cu protimisis de arendă și de chirii, din care aceasta să pricinuește mulțime de judecăți zadarnice.

Drept aceia de acum înnainte să să urmeze cele dup(ă) pravili tocmeli pentru aceasta, iar cuvînt de protimisis să nu mai fie numai cu pricină căci au ținut mai nainte în arendă sau chirie, moșii, case, han, moară sau prăvălie. Arende de moșilor de acum înnainte să înceapă cu orînduiala del(a) zi întiiu a lui mart și sătenii ce trebuie să aibă protimisis cel dup(ă) pravili și dup(ă) obiceiul pămîntului, să nu poată să-l ceară mai în lungă vreme decît numai pînă la zi întiiu a lui mai. Aceasta, așa le hotărîm de obște și într-acest chip să să urmeze, afară numai din sohaturilor ce au apucat a le ținea gelepii¹⁾, carii să protimisesc la ținerea sohaturilor ce au apucat a le avea în chirie, fără dă a să înmulți, nici a să înpuțina, ca un lucru ce este pentru zaharelile împărăteștii cetăți, lăsînd însă pentru aceasta în urmă a să socoti, cînd din vreunile să va arăta că trebuie vreo sistoli²⁾ sau micșorare sau vreo altă oareșcare deosebire. Care această hotărîre a domnii mele poruncim ca să să facă cunoscută și la toate departamenturile judecătorilor, atît aici în București, cît și afară în țară, spre a ști în ce chip să urmeze fieșcare judecători.

(Peceta gospod.).

1791, decv. 20.
vel logofăt.

¹⁾ Negustori străini de oi.

²⁾ Restîngere.

Prea Înălțate Doamne,

Cu zmerită și plecată noastră anafora înștiințăm Înălțimei tale că de la un cîrd de vreme încoace arendașii și chiriașii țin în chirie moșii, mori, case, hanuri și prăvălii aici în oraș și afară în țară, dup(ă) ce li să împlinește sorocul cel tocmit în zăpis cu care au cumpărat del(a) stăpînul lucrului, vrînd stăpînul acei moșii, moară, casă, han sau prăvălie a o da la alt chiriaș ca să o ție, acel de mai nainte arendaș gonește pe acela care voește stăpînul a i-l vinde pe cel de-al doilea an cu pricină că ar fi avînd protimisis, căci l-au ținut el mai nainte și cu aceasta de multe ori și chiar prin hotărîri de judecăți s-au depărtat cei noi arendari și fără da voia stăpînului acelui lucru s-au protimisit la ținere cei vechi arendari, cu un cuvînt a lor că are protimisit, căci au ținut acel lucru în arendă mai nainte și cu aceasta vedem că da ce merge să mai întărește puterea cererii arendarilor și să slăbește puterea stăpînului lucrului, căci de multe ori un stăpîn vrînd să-ș dea acaretul său la altul în chirie, ne mai primind pe acel dintîiu chiriaș, el cu cuvîntul de protimisis să împotrivese chiar voinții stăpînului tocmai ca cum ar avea vreun privileghi asupra acelui lucru, care această rea urmare, fiindcă prea s-au înmulțit încît apururea vedem judecăți necontenite de d'al de acest fel de pricină între chiriași prigonindu-să unii cu alții pentru protimisis, iar stăpînul lucrului nici este întreat măcar pe care din doi priimește a fi arendari, ci ori vrînd stăpînul sau nevrînd să da putere ținerii acelui lucru celui de mai nainte arendar și nu cu alt cuvînt decît că are protimisis și cu această de față să ridică puterea din mîna stăpînului, căci și chiar să fie voia stăpînului a-l da la altul, cel mai nainte arendar cu marafetu¹⁾ judecății îl scoate afară. Acest cuvînt de protimisis vedem că să da chiriașilor fără da nici o dreptate, căci toată dreptatea unui chiriaș sau arendar este numai atît, adecă să poată ținea lucru acela pînă în zioa ce să va împlini sorocul cît a fi tocmit în zăpisul cu care au cumpărat de la stăpîn, în care soroc, ori pagubă ori cîștig de au avut acel chiriaș sau arendar, a lui este; căci precum stăpînul nu poate să apuce pe acel arendar sau chiriaș ca să-l împărțasească și pă dînsul din cîștigul ce s-au folosit de la acea arendă, așa nici chiriașul sau arendarul nu poate să-l apuce pe stăpîn a-l trage părtaș la pagubă, căci din zioa împlinirii sorocului să sfîrșește toată dreptatea ce are chiriașul asupra acelui lucru și rămîne iarăși supt puterea și voința stăpînului cu al său să facă orice va vrea, adecă să-l dea la altul ori cu mai mare sumă sau și cu mai mică sumă, cum îi va fi voia. Atunci poate să aibă chiriașul cuvînt de dreptate, cînd însuși stăpînu-său leagă prin zăpisul de tocmeală că la împlinirea sorocului să nu fie volnic a vinde venitul sau a-ș da acel lucru cu chirie la altul, ci să aibă protimisis iarăș pe dînsul cu prețul ce vor da alții. Atunci în puterea așăzămîntului și a tocmeii să poată da dreptate celui de mai nainte chiriaș, iar <nu> numai cu un cuvînt căci au mai ținut și în anul trecut. Aceasta nu este privileghiu, ca să aibă putere împotriva voinții stăpînului, că tot privileghiul și toată dreptatea lui, cum și mai sus s-au zis, să sfîrșește

¹⁾ Mijlocire, intervenție.

în zioa ce i să înlînește sorocul ; și această protimisis nu să înțelege alt decît că și de va vrea stăpînul să-ș dea lucrul său la altul să nu poată și neputînd stăpînul să-l dea cui va vrea, iată de față este văzut că i să rădică puterea stăpînirii din mîna lui și să face chiriaș privilegheat cu putere asupra acelu lucrul mai mult decît stăpînul. Ci, pentru ca să lipsească cu totul această nedreaptă urmare, cu toți de obște, rugăm pe Măria ta de acum înnainte să să rădice cu totul acest protimisis la ver ce fel de arendași și chiriași va fi și protimisis să aibă numai acela care va da mai mult și acela pe care însuș stăpînul lucrului va să-l priimească de arendar sau chiriaș. Atîta numai zicem : pentru lăcuiitori cei ce să află șazători pe moșie, aceștia dup(ă) hotărîrea *Pravilniceștii Condicii* să aibă această dreptate de protimisis la cumpărătoarea aceștii moșii, pe care șad ei, însă fiindcă cu această dreptate ce li să dă lor, obicinuiese și dup(ă) ce vinde stăpînul venitul moșii și tac pînă la sfîrșit lui mai, cînd să face învederat rodurile cîmpului și arăturile și să cunoaște că sînt rodurile frumoase și timpul ploios și ese cevaș folos peste suma prețului cu care au cumpărat venit acest arendar, tocmai atunci pornesc jalbă cerînd protimisis să scoată pe acel cumpărător, iar de văd că este pagubă tac. De aceia dar zicem ca dreptatea de protimisis să o aibă lăcuiitorii carii sînt șazători și clăcuesc pe acea moșie, dar cererea să o facă în vreme cuviincioasă, adecă în soroc rînduit de la mart 25, din zioa de blagoveštenie și pîn la april 23 în zioa de sfteti Gheorghie și cînd cererea în diastima¹⁾ acestui soroc și dînd bani dăplin dup(ă) tocmeala zapisului, să fie ei primiți mai dintîiu decît acel arendar strein și să o ție pe seama lor, iar nu cu mijlocul lor să o aliverdisească pentru altul, iar cînd pînă la zioa sfintului Gheorghie nu vor face această cerere, în urmă, după trecerea acestei zi, să nu li să mai priimească cererea, fiindcă ș-au pierdut protimisis cu tăcerea ce au făcut. Iar hotărîrea cea desăvîrșit rămîne la Înălțimea ta. 1791, noemv. 19.

Arhivele Statului București, *Condica* 685.

În urma acestei anaforale. Domnul trimite la 10 ianuarie 1792 poruncă la cele 17 județe pentru desființarea dreptului de protimisis la arendări și închirieri de imodile.

Arh. Stat. Euc., Cond. domn. nr. 20, f. 126.

Cap. Pentru cei ce zidesc pe loc străin

33. Divanul hotărăște ca tranzacțiile făcute pe locurile date cu embatic de biserici să fie iscălite și de proprietarii locului respectiv.

„Cu cale fiind jalba și cererea clirosului bisericilor domnești, poruncește Divanul ca dator să fie oricare chiriaș ce-l are verce namestic pe locul bisericilor, să aibă a da știre bisericășilor ca să iscălească și bisericășii, după obiceiul lor, la facerea din nou, ori la prefacere, ori la schimbu, ori la vînzare, afară din mezat, la care aceia pot avea bisericășii știre din strigare ce face telalul întru auzul tuturor, căci de nu va urma aceștii datorii, nu va fi temeinică vînzarea sau schimbul ce vor face.

¹⁾ Interval.

Drept aceea, datori să fie și bisericăși a arăta această poruncă la toți chiriași, ca să aibă știre mai nainte. 1790, mai 1, București”.

Arhivele Statului București, *Condica domnească* nr. 18, fila 62.

Cap. *Pentru țigani*

34. Vezi mai sus nr. 5. și 6. p. 172 și 173.

Cap. *Pentru zilele ce nu să caută judecăți*

35. La 2 iulie 1790 se comunică ispravnicilor să se suspende judecățile în cursul lunii iulie pentru că „este vremea secerișului și cositului”.

„Dumv. ispravnicilor ot sud Fiindcă aproape este vremea secerișului bucatelor cum și cositura fănețelor și stringerea a tuturor semănăturilor, când într-această vreme trebuie să conteneze pricinile de judecăți și de jălbi între lăcuitarii țărani, precum și obiceiul au fost, Divanul vă poruncește dumv. să publicarișiți porunca aceasta la toți de obște, ca să știe că în toată luna lui iulie pricini și jălbi de judecăți nu să caută și fieșcarele să-ș caute de lucru, făr de a nu trage și aduce dumv. pe nimeni într-această vreme de judecată, ci încă și pă cei ce sînt intrați în judecată să-i sloboziți, dînd sfîrșit pricinilor lor în grab(ă), făr de a-i ținea mai mult, ca să nu-ș piarză această trebuincioasă vreme. 1790, iuli 2”.

Arhivele Statului București, *Condica* nr. 18, fila 106. În același sens se dă poruncă și departamentelor la data de 1790, iulie 30 (*Condica* nr. 18, fila 110. v.).

ANEXA II

JURISPRUDENȚA

XVI. CEALE DREPTE ALE STĂPÎNILOR MOȘIILOR CE AU ASUPRA LĂCUIȚORILOR art. 5

Distrugerea viei în embatic din cauză de forță majoră, cum este filoxera, nu atrage de drept desființarea embaticului, ci judecata, după reclamația proprietarului, apreciind împrejurările, este datoare să acorde embaticarului termen pentru replantarea viei și numai în caz când nu se va conforma acestei îndatoriri să declare contractul desființat.

..... Vechile legiuiri care au organizat embaticul ținând seamă de caracterul acestui drept special și de necesitatea desființării lui în acele timpuri, când lipsa de brațe pentru cultivarea pământurilor era foarte mult simțită, n-au prescris desființarea embaticului în cazul când embaticarul părăsea via lui în trei ani deplini nelucrată, ceea ce echivala cu desființarea viei, căci necultivată atît timp nu mai putea să dea nici un rod, ci judecata, în urma unei reclamații a stăpînului pămîntului, era datoare să dea embaticarului un soroc de un an, și dacă embaticarul nu o lucra nici într-acel an, atunci via trecea în stăpînirea stăpînului pămîntului, adică se desființa embaticul; însă acele termene de 3 ani și de unul nu erau operante în caz de vreo întîmplare de mare nevoie, adică când justifica embaticarul cazul de forță majoră care l-a împiedicat să cultive via (art. 5 din Codul Ipsilanti sub capitolul *Cele drepte ale stăpînilor moșiilor*).

Considerînd că legiuirea Caragea n-a derogat în nimic de la acest principiu al legiuirilor anterioare, referitor la urmările distrugerii viilor în embatic, căci sediul materiei nu trebuie căutat și nici nu se găsește în dispozițiile art. 5 al legiurii Caragea, care se ocupă de efectele disparițiunii zidirii, ci Codul Caragea regulează materia în art. 10 de sub capitolul 5, pentru clacă, care nu este decît o reproducere a dispozițiilor din Codul Ipsilanti analizate mai sus, și după care distrugerea unei viei în embatic din cauză de forță majoră, cum este filoxera, nu atrage de drept desființarea embaticului, ci judecata, după reclamația proprietarului, apreciind împrejurarea, este datoare să acorde embaticarului termen pentru replantarea viei, și, numai în caz când nu se conformă acelei dispoziții, să declare embaticul desființat.

Că, în speță, tribunalul hotărînd astfel, departe de a viola articolele citate în motivul de casare, a făcut o justă aplicare a textelor și principiiilor ce regulează materia embaticului.

Pentru care motive recursul se respinge.

Cas. civ., dec. 553, 24 nov. 1914, Bul. Cas., 1914, p. 515 — 517.

XIX. PENTRU ZESTRE art. 5 și 6

Vezi mai departe XX, *Pentru moștenire*, art. 2 și 3

XX. PENTRU MOȘTENIRE

Instituția călugăriei a avut și are în România, din cele mai vechi timpuri și pînă în momentul de față, o existență legală în puterea de canoane consemnate și perpetuate prin Condica lui Matei Basarab din anul 1652, prin așezămîntul bisericesc al lui Duca-vodă și Charta patriarhicească, amîndouă din anul 1675, prin hrisovul lui Matei Racoviță-vodă din 1742, prin hrisovul lui Ipsilanti-vodă din 1776, prin Hătișerifele din anii 1802 și 1827 și altele. Condica civilă a lui Ipsilanti-vodă, a lui Caragea-vodă și Regulamentul organic n-au abrogat legile bisericesti pre cît timp aceste legiuiri posterioare n-au avut în vedere a regula, nici a atinge cîtuși de puțin ordinea monastică și așezămintele relative la acea ordine. Legi speciale n-au putut fi abrogate prin legi posterioare generale, întrucît acestea nu cuprind, precum nici nu puteau cuprinde, o clauză expresă de abrogare.

Cas. civ., dec. 315, 4 nov. 1865, Bul. Cas. 1865, p. 622 — 623.

— Stabilirea calității de monah e o chestiune de fapt care nu cade sub cenzura Curții de Casație.

Dreptul canonic nu este abrogat de Codul civil.

Reglementarea moștenirii călugărilor se face după dreptul canonic, care dispune că monahul nu poate fi moștenit de rudele sale, ori care ar fi gradul de rudenie în virtutea căruia ar reclama moștenirea, și toată averea ce o are rămîne mănăstirii, în afară de cazul cînd, anterior trecerii la viața monahală, dînsul ar fi dispus de ea într-un mod oarecare.

Respins recursul contra deciziei Curții de Apel din Craiova, secția II, nr. 7 din 1895, care se întemeiază pe art. 7 din hrisovul Ipsilanti de la 1776 și făcuse o justă aplicare a dreptului canonic menținut în vigoare la 1859, 1866 și prin art. 2 și 8 ale legii din 1872 pentru alegerea mitropoliților și constituirea Sinodului și, deci neabrogat prin art. 1912 al Codului civil.

Cas. civ., dec. 457, 17 nov. 1895, Bul. Cas., 1895, p. 1311 — 1313.

XX. PENTRU MOȘTENIRE art. 2 și 3

Considerînd că art. 33 cap. III partea IV din Codul Caragea veghiază partea disponibilă în averea părinților testatori numai după numărul ascendenților sau descendenților lor, și fără a distinge dacă aceia sînt parte bărbătească sau femeiască, de unde rezultă că atît băieții cît și fetele sînt recunoscuți în principiu, ca moștenitori rezervatari ai părinților lor în succesiunea testamentară. Din Codul civil al lui Ipsilanti-vodă, care, cu aproape 40 de ani înainte de Codul Caragea, cunoscînd acest vechiu obicei al pămîntului, stabilește la capul despre moștenire privilegiul copiilor de partea bărbătească a moșteni curat și simplu căminurile părintești, adică fondurile de la care se trage numele familiei iar, afară de acelea, pune principiul că frații nu pot înzestra pe surori, rămase nemăritate la moartea părinților, cu mai puțin decît părinții au fost înzestrat ei însăși vreo altă suroră mai înainte măritată, din care toate acestea rezultă că legiuitorul care a pus aporționarea ereditarie a copiilor de orice sex sub providența părintească, a respins departe de sine eventualitatea unei moșteniri în care frații să beneficieze de mai tot, iar surorile de mai nimic.

Cas. civ., dec. 72, 17 febr. 1867, Bul. Cas. 1867, p. 141—143.

XXI. PENTRU TRIMIRIE

Obiceiul pămîntului ca soțul supraviețuitor să primească o parte din averea celui mort — atît în Moldova, cît și în Țara Romînească — a fost consacrat în Pravila lui Alexandru Ipsilante, care recunoștea soțului supraviețuitor o parte mai mare sau mai mică, după cum venea în concurență cu copiii săi, sau cu frați și surori, sau alte neamuri.

Cas. civ. dec., 3682, 17 nov. 1925, Bul. Cas. 1925, vol. III, p. 153.

XXI. PENTRU TRIMIRIE art. 3

Din apropierea și coordonarea dispozițiilor din Condicta lui Ipsilanti și pravila lui Matei Basarab cu dispozițiile relative la donațiunea ante nuptias sau propter nuptias, din Basilicale și, în special, din cele din novela 22 a lui Justinian — originea acestei instituțiuni — rezultă că între bărbat și femeie există o comunitate de bunuri în care femeia sau altcineva pentru femeie aducea dota, iar bărbatul donațiunea ante nuptias; că, în lipsă de copii sau de pacte care să decidă contrariul, dacă căsătoria se desfăcea prin moarte sau alte împrejurări asimilate cu moartea, dar neimputabile culpei unuia din soți (călugărie, captivitate, impotență, etc.) comunitatea se desfăcea luînd fiecare din soți avutul său, femeia sau moștenitorii săi luînd dota, iar bărbatul sau moștenitorii săi luînd donațiunea ce avusese; iar dacă căsătoria se desfăcea prin culpa

unuia din soți soțul vinovat pierdea aportul său pe care îl lua celălalt soț ; că mai târziu s-a dat femeii drept asupra donațiunii nu numai în caz de culpă a bărbatului, ci și în caz de predeces sub oarecare condițiuni.

Din toate acestea rezultă că dota și donațiunea ante nuptias formau un patrimoniu comun, destinat în primul rînd copiilor, iar în al doilea garanta pe femeie pentru cazurile de desfacerea căsătoriei din culpa bărbatului, sau de predeces al acestuia.

Prin urmare, femeia avea asupra donațiunii propter nuptias un drept eventual : dacă nu avea copii, dacă o convenție specială da acest drept sau dacă căsătoria se desfăcea prin culpa bărbatului sau predecesul lui, și el n-avea datorii.

Așa dar, instanța de apel n-a violat legea cînd a decis că, în lipsă de pact contrariu în actul dotal sau a unui text de lege în Codul Caragea, moștenitorii soțului au drept să reție darul constituit de autorul lor prin foaia de zestre a soției precedată.

Cas. civ., dec. 596, 21 oct. 1913, Bul. Cas., 1913, p. 1761—1762.

XXII. PENTRU DIATĂ

Episcopii ca și monahii, după legea canonică, nu pot testa nici fi moșteniți de rudele lor, averea aparținînd mănăstirii unde și-au închinat metania.

Casarea deciziei Curții de Apel din București s. I, nr. 193 din 1866, după recursul făcut de stat în privința succesiunii răposatului episcop Clement Argeș, pe temeiul Codului Matei Basarab și îndeosebi a hrisovului lui Ipsilante din 1776 (art. 7), care reglementa moștenirea averii mănăstirilor și a monahilor în general aplicabile și episcopilor deoarece ei nu pot fi decît din tagma monahică.

Cas. Secții unite, dec. 2, 3 april 1880, Bul. Cas. 1880, p. 300—304.

— Persoana care nu dispune de averea sa mai înainte de a-și închina metania la vreo mănăstire, pierde de drept proprietatea ei care prin însuși faptul călugăriei trece asupra schitului.

Respins recursul monahului Cesarie Macavei contra deciziei Curții de Apel din București, care a hotărît bine pe temeiul hrisovului lui Ipsilante din 1776, hatiseriful din 1802 și ofisul lui vodă Știrbei din 1854.

Cas. civ. dec 347, 4 nov. 1880, Bul. Cas. 1880, p. 351—356.

XXVIII. PENTRU MARTURI art. 3

Sub regimul condiceii lui Ipsilante ca și sub acela al legiurii lui Caragea, împămintenirea, în lipsă de reguli speciale, se obținea prin toleranță și prin intențiunea străinilor de a rămîne legați de pămîntul țării, însușindu-și o parte dintr-însul, destul numai să fi fost de rit creștin.

Cas. civ. dec. 136, 28 martie 1897, Bul. Cas., 1897, p. 355 — 362.

ANEXA III

INDICAȚIUNI BIBLIOGRAFICE *)

ALEXANDRESCO, D., *Droit ancien et moderne de la Roumanie. Etude de législation comparée*, Paris, 1898, 550 pag. (p. 19, passim**).

ALEXANDRESCU, DIMITRIE, *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român în comparațiune cu legile vechi și cu principalele legislațiuni streine*, XI Tom., Iași, 1886-1915 (Tom. I, p. XX, passim, T. II..).

ALEXANDRESCU, D., *Cîteva cuvinte asupra privilegiului masculinității în Codul Ipsilante și în Codul Caragea*, în „Dreptul”, an. XLVII (1920), nr. 27, p. 313—315.

ALEXANDRESCU, GRIGORE I., *Studiu asupra obiceiurilor juridice ale poporului român și teoria viitorului cod civil*, Galați, 1896, 159 pag. + X p. + tabla (p. 20, passim).

ARION, DINU C., *Νόμος Γεωργικός et le régime de la terre dans l'ancien droit roumain jusqu'à la réforme de C. Mavrocordat*, Paris, 1929, 210 pag.

ARION, DINU C., *Curs de istoria dreptului românesc* (litografiat), București, 1938—1939, 984 pag. (p. 967—969).

BĂRBĂTESCU, ION, *Cursul dreptului civil român sau explicarea paragrafelor de legi civile, după ordinea pravilei lui Caragea*, București, 1849, 616 pag. (p. 10, passim).

BERECHET, ȘTEFAN GR., *Procedura de judecată la slavi și români*, 1926, 214 pag. + 123 pag. (p. 129—147).

BERECHET, ȘTEFAN GR., *Schiță de istorie a legilor vechi românești 1632—1866*, Iași, 1928, 91 pag. + 106 pag. + 2 pag. (p. 39—45).

BERECHET, ȘTEFAN GR., *Istoria vechiului Drept românesc. I. Izvoarele*, Iași, 1933, 578 pag. (p. 211—225).

BERECHET, ȘTEFAN GR., *Proiectul Dreptului civil din Pravilniceasca Condiță Ipsilanti*, Iași, 1933, 136 pag. ; editia în limba greacă, Iași, 1935, 24 pag.

BERECHET, ȘTEFAN GR., *Hrisoave legislative din sec. XVIII-lea*, Iași, 1933, 96 pag.

BERECHET, ȘTEFAN GR., *Der Einfluss des byzantinischen auf das alte Rumänische Recht*, Atena, 1934, 44 pag. (p. 39).

BERECHET, ȘTEFAN GR., *Legătura dintre dreptul bizantin și românesc*, 1937, 366 pag. (p. 153—163, passim).

BIANU, I. HODOȘ, N., *Bibliografia românească veche*, v. II, 571 pag. (p. 246).

BLAREMBERG, NICOLAE, *Essai comparé sur les institutions, les lois et les moeurs de la Roumanie depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours*, București, 1885/1886, 808 pag. (p. 477, passim).

*) Bibliografia cuprinde material și date indicative pe care le-am putut avea la dispozițiune, privind direct legiuirea și sint de caracter juridic. În considerarea problemei, se va avea în vedere și manuscrisele și edițiile — despre care se vorbește în introducere — și lucrările generale și de drept comparat care sint în măsură să așeze legiuirea la locul său.

***) Paginile liber indicate, reprezintă întinderea lucrării,¹ iar paginile în paranteză, indică unde este vorba în mod direct de Pravilniceasca Condiță.

- CARRA, J. M., *Histoire de la Moldavie et de la Valachie*, Iași, 1777, 223 pag. (p. 207, 208).
- CAZACU, A., *Dreptul de protimisis. Originea și evoluția lui în dreptul vechiu românesc*, teză, 1937, 143 pag. (p. 123 ș.u.).
- CONDURACHI, ION, *Expunerea rezumată a teoriei moștenirilor în vechiul drept românesc*, București, 1919, 84 pag. (p. 10, passim).
- CONSTANTINESCU, A. N., *Réforme sociale ou réforme fiscale*, în „Bulletin de la section historique de l'Académie Roumaine”, București, 1924.
- CRONȚ, GHEORGHE, *Pravilniceasca Condică a lui Ipsilanté în ediția Zepos din 1936* (Extras din „Analele Facultății de Drept din București”, an. V, nr. 1—4, 1943), București, 1944, 6 pag.
- CRONȚ, GHEORGHE, *Curs de istoria dreptului românesc* (litografiat), București, 1948, 371 pag. (p. 205, 206, passim).
- DEGRÉ, ALEXANDRU, *Scrieri juridice. Materii de drept civil. Cu o prefață de C. G. Disescu*, București, 1900, 651 pag. + 1 pag.
- D'HAUTERIVE, *Mémoire sur l'état ancien et actuel de la Moldavie présenté a S.A.S. le prince Alexandre Ipsilanti, господар régnant en 1787*, Bucarest, 1892.
- DIONISIE ECLISIARHUL, *Cronograful Țării Românești, de la 1764—1816*, în *Tesaurul de monumente istorice pentru România* (de A. Papiu-Ilarianu), București, 1864, II, p. 166, 167.
- DISSESCO, C. G., *Les origines du droit roumain*, Paris, 1899, 67 pag. (p. 65 ș. u.).
- DONGOROZ, VINTILĂ, *Drept penal*, București, 1939, 772 pag. (p. 75—78).
- DONGOROZ, VINTILĂ, *Diposițiuni privilegiate la dreptul penal în „Pravilniceasca Condică”* (ms.). Comunicare făcută în sesiunea generală a Academiei R.P.R. din 1953.
- ERBICEANU, C., *Cronicarii greci care au scris despre români în epoca fanariotă*, București, 1888., LXXII+361 pag.
- FERECHIDE, ȘTEFAN, *Text pentru înscrierea legilor de drept civil* (ms. 4103 Academie), București, 77 pag.
- FILLITI, I. C., *Clasele sociale în trecutul românesc*, în „Convorbiri literare”, București, 1925.
- FOTINO, DIONISIE, *Ἱστορία τῆς Πάλαι Δακίας, τὰ νῦν θρανεριβανίας, Βλαχίας καὶ Μολδαβίας*. vol. II, Viena, 1818, p. 354.
- FOTINO GEORGE, *Curs de istoria dreptului românesc* (litografiat), București, 1940—41, 527 pag. (p. 28, passim).
- FOTINO GEORGE, *Istoria vechiului drept românesc scris* (litografiat), 22 p. (p. 16—18)
- GHEORGHIU, G., *Obiceiul pământului și legea*, București, 53 pag. (p. 43, passim).
- GIURESCU, C., *Despre rumâni*, în *Studii de istorie socială*, București, 1943, p. 125—220.
- GIURESCU, C. CONSTANTIN, *Legiuirea Caragea. Un anteproect necunoscut*. Extras din „Buletinul Comisiei Istorice a României”, vol. III, București, 1923, p. 45—74 (p. 49).
- GREGORIAN, MIHAIL, *Συνταγματικόν νομικόν*, în „Graiu și suffet”, București, 1927, v. III, fasc. 1, p. 132—150.
- HANGA VLADIMIR, *Istoria statului și dreptului R.P.R.* (curs litografiat), Cluj, 1956, 521 pag. (p. 485, 486).
- IONESCU-DOLJ, I., *Curs de procedură penală*, București, 1937, 596+29 pag. (p. 55—58).
- IONESCU, G. M., *Influența culturii grecești, în Muntenia și Moldova cu privire la biserică, școală și societate (1359—1873)*, București, 1900, 284 + XXII pag. (p. 227, 228).
- IORGA, N., *Istoria românilor prin călători*. București, 1928—1929, (v. II, III).
- IORGA, N., *Istoria literaturii române în sec. al XVIII (1688—1821)*, București, 1901, v. II, III + 639 pag. (p. 445 ș. u.).
- IORGA, N., *Istoria Românilor*, vol. VII, *Reformatorii*. București, 1938, 351 pag. (p. 347, 348).
- LONGINESCU, G. S., *Istoria dreptului românesc din vremile cele mai vechi și pînă azi*, București, 1908, 369 pag. (p. 356 ș. u.).
- MOTOTOLESCU, DUMITRU D., *Privilegiul masculinității este o inovație a legiurii Ipsilante și Caragea, sau este o conservare a unui obicei juridic preexistent*, București, 1915 193 pag.

- MOTOTOLESCU, DUMITRU D., *Darurile dinaintea nunții în dreptul vechiu românesc comparat cu cel romano-bizantin și slav*, București, 1921, 83 pag. + 2 pag. (p. 59 ș. u.).
- MUSICA, PAN I., *Obligațiunea părinților de a-și înzestra copiii în dreptul român*, teză de doctorat, București, 1930, 90 pag. (p. 33 ș. u.).
- NACU, C., *Dreptul civil român*, București, 1901, vol. I, p. 17, passim, v. II, v. III...
- NĂDEJDE, I., *Privilegiul masculinității. Procesul Brîncovenilor cu Crefuleștii 1714—1806* în „Viața românească”, an. VI (1911), vol. XXI, p. 87—99.
- NEGULESCU, PAUL, *Studii de istoria dreptului român*, București, 1900, 218 pag. + 2 pag.
- OECONOMU, CIRU, *Cîteva cuvinte asupra istoriei dreptului român*, București, 1908, 103 pag. (p. 68—75).
- ONIȘOR, VICTOR, *Istoria dreptului român*, Cluj, 1921, 384 pag. (p. 234 ș. u.).
- PERETZ, JEAN, *Histoire de la vente en droit roumain*. Thèse pour le doctorat. Paris, 1904, 342 pag. (p. 253, passim).
- PERETZ, I., *Privilegiul masculinității în Pravilniceasca Condică Ipsilanti și în legiuirea Caragea*, București, 1905, 69 pag.
- PERETZ, I., *Curs de istoria dreptului român*, București, vol. II, partea a II-a, 526 pag. (p. 428—433).
- PERETZ, I., *Robia* (curs litografiat), București, 1934, 224 pag.
- PERETZ, I., *Hrisoavele domnești. Curs de istoria dreptului*. București, 1931, 335 pag.
- PIC, LADISLAS, *Die römischen Gesetze und ihre Nexus mit dem byzantinischen und slavischen Recht*, Praga, 1886.
- PLATON, G., *Observations sur le droit de προτιμησης en droit byzantin*. Extrait de la revue générale du droit. Paris, 1906. VIII ÷ 155 pag.
- RĂDULESCU, ANDREI, *Studii de drept civil*, București, 1915. (IX. Dovedirea embaticului și otașniței, p. 202, passim; X. Cui se cuvin sub regimul legiurii Caragea, darurile dinaintea nunții, după desfacerea căsătoriei, p. 253—255).
- RĂDULESCU, ANDREI, *Curs de istoria dreptului românesc* (litografiat), Facultatea de Drept, București, 1919, 445 pag. (p. 194—292).
- RĂDULESCU, ANDREI, *Cultura juridică românească în ultimul secol*. Discurs de recepție la Academia Română, ședința din 3 Iunie 1922. București, 1923, 56 pagini.
- RĂDULESCU, ANDREI, *Dreptul de moștenire al sofului supravieșuitor*, București, 1925, 87 pag. (p. 14—17).
- RĂDULESCU, ANDREI, *Organizarea tutelei minorilor în dreptul românesc*, București, 1942, 91 pag. (p. 5, 6).
- RĂDULESCU, ANDREI, *Norme privilegiate la adunarea materialului pentru cunoașterea vechiului drept românesc nescris*. Comunicare la Academia R.P.R. în ședința din 22 februarie 1949, 12 pag.
- RĂDULESCU, ANDREI, *Publicarea izvoarelor dreptului românesc scris din Țara Românească și Moldova pînă la 1865*. Comunicare la Academia R.P.R. în ședința din 29 septembrie 1949, 13 pag.
- RĂDULESCU, ANDREI, și colab., *Legiuirea Caragea, ediție critică*, București, 1955, XXVI pag. + 340 pag.
- RAICEVICH, ȘTEFAN, *Osservazioni storiche, naturali e politiche intorno la Valachia e Moldavia*. Napoli, 1788, 328 pag. (p. 150,1 51).
- ROSETTI-BĂLĂNESCU, I., *Studiu asupra materiei obligațiunilor în „Legiuirea Caragea”* (ms.). Comunicare făcută în sesiunea generală a Academiei R.P.R. din 1953.
- SĂVOIU, EM. M., *Contribuțiuni la studiul succesiunii testamentare în vechiul drept românesc*, Craiova, 1942, 185 pag. (p. 121, 122).
- SPULBER, C., *Curs de istoria dreptului român* (litografiat), 1941, 222 pag. (p. 65, passim).
- SPULBER, C., *Les nouvelles de Léon le Sage. Traduction-histoire. Études de droit byzantin*, III, 1934, IX + 339 p. + 1 pl.
- ȘTEFĂNESCU-GALAȚI, A., *Activitatea juridică a lui Alexandru Ipsilanti*, București, 1906, 60 pag., în „Revista judiciară”, 1906, nr. 5, 6, 7 și 8.

SULZER, FRANZ IOSEPH, *Geschichte des transilbanischen Daciens, das ist : der Walachey, Moldau*. Viena, 1872, III Band, p. 80.

TEGĂNEANU, CONSTANTIN, *Obiceiuri juridice pentru stîni și pășuni în Țara Românească (ms.)*. Comunicare făcută în sesiunea generală a Academiei R.P.R. din 1956.

TOCILESCU, GRIGORE, *Despre legat în dreptul roman și în dreptul român*, București, 1874, LX + 112 pag. (p. XLIII, XLV).

TOCILESCU, G. G., *Etude historique et juridique sur l'emphitéose en droit romain, en droit français et en droit roumain*. Thèse. Paris, 1883, 467 pag. (p. 404).

TRIANAPHYLLOPOULOS, G., *Sur les sources du Code Callimaque*. Revista istorică română, București, 1931, p. 32-49.

URECHIA, V. A., *Istoria Romînilor I*, 1891, 607 pag. (p. 64-80).

URECHIA, V. A., *Memoriu asupra perioadei din istoria Romînilor de la 1774—1786*, în „Anal. Acad. Rom.”, 1893, 137 pag. (p. 64—71).

XENOPOL, A. D., *Istoria Romînilor din Dacia Traiană*, v. V, 767, pag. (p. 325—250).

ZACHARIAE de LINGENTHAL, CHARLES ED., *Histoire du droit privé greco-romain*. Trad. par Eugène Lauth, Paris, 1870, 172 pag.

ZAMFIRESCO, H., *Les origines du droit privé roumain*. Thèse. Paris, 1923, 156 pag. (p. 130-133).

ZEPOS, PANAIOTIS I., *Συνταγματικόν Νομικὸν Ἀλεξάνδρου Ἰωάννου Ὑψηλάντη Βοεβόδα Ἡγεμόνος πάσης Οὐγγροβλαχίας 1780*, Atena, 1936, 267 pag.

INDICE CRONOLOGIC AL DOCUMENTELOR *)

1775. Hrisovul lui Alexandru Ioan Ipsilante voievod cu privire la organizarea judecătorească a Țării Românești, în care se anunță și întocmirea Condiții pravilnicești. (A. 1) **)
- 1775, octombrie 23. Carte domnească, trimeasă ispravnicilor, pentru judecăți, în ce chip să urmeze. (A. 2)
1775. Carte pentru vânzarea venitului de moșie ; să se facă prin Divan ; cumpărătorii să nu fie turci ; banii plătiți să nu fie bani turcești. Se arată obligațiile sătenilor șezători pe moșie. (A. 10)
1775. Carte de clacă după cărțile vechi a domnilor de mai înainte. (A. XI)
1775. Carte de vii părăsite. (A. 12)
1775. Carte de vornicie. Venitul vornicilor se dă pe seama vel vornicului. Se fixează sumele ce se plătesc pentru pripasuri și colac. (A. 13)
- 1775, Cartea cercetării de impresurări de moșie. (A. 17).
- 1775, noiembrie 1. Hrisovul lui Alexandru Ioan Ipsilante pentru protimisis și trimirie. Se anunță și apariția unei „anthologii” a pravilii. (A. 14)
- 1775—(1782). Carte domnească pentru numirea unui condicar, cu instrucțiuni pentru ținerea condiții hotărârilor și zapiselor de vânzări și zalogire. (A. 5)
- 1776, ianuarie 24. „Pitac către dumnealui vel spătar i vel agă, ca să nu mai calce zapcii cei mici, căpitani, ceauși, i stegărași, ca să nu aibă voie a rădica de sineși cu străji sau a călca la fiește casă sau a închide pă vreunul pîrit de datorie, fără judecată”. (A. 8)
- 1776, iunie 8. Pitac către veliții boieri pentru judecăți. Să judece și după amiaza în casa vreunuia dintre ei, în zilele cu multe judecăți. (A. 3)
- 1776, iunie 17. Poruncă domnească prin care se declară fără putere juridică vânzările și zalogirile de moșii, sau vânzările venitului moșiei, netrecute în condica județului. (A. 9)
- 1776, iunie 28. Pitac să nu se scoată în vânzare cu mezaț lucruri nemișcătoare, decît numai cu poruncă domnească și numai pentru datorii de bani domnești și pentru mofluzie. (A. 15)
- 1776, iunie 28. Carte domnească prin care se suspendă judecarea proceselor pînă după sînta Maria mare — 15 august. (A. 18)
1776. Hotărîrea Divanului asupra modului cum se fac hotărnicile cu 6, 12 și 24 de hotarnici și cu numărul de hotarnici ce pot reprezenta boierii potrivit treptei și dregătoriilor. (A. 16)
- 1778, iulie 9. Pitac domnesc prin care se prelungeste termenul de apel de la zece la șaiszeci de zile și prin care se ia dreptul de apel acelora care, cu obrăznicii, vor părăsi ședința, înainte de a se sfîrși judecata. (A. 7)

*) Documentele modificatoare, etc. sînt publicate în ordinea materiilor din Legiuire, și s-au dat în paranteză numere de ordine, sub care pot fi aflate cu ușurință.

**) Numărul de ordine sub care se află publicate documentele în ANEXA I cu subdiviziunile A. și B.

- 1779, februarie 27. Carte domnească la toate județele, că ispravnicii nu au voie să scoată în vînzare pentru datorii averea vreunui debitor fără aprobarea domnului; zapcii trimiși pentru executări să nu-i supuie pe debitori la cheltuieli și să nu execute pe soție sau pe copil pentru datoriile soțului sau părintelui. (A. 4)
- 1780, februarie 1. Poruncă domnească prin care se fixează taxele ce se pot percepe pentru actele juridice. (A. 6)
- 1780, octombrie 28. Carte domnească prin care se trimite ispravnicilor cite un exemplar din Pravilniceasca Condică. După ce se va citi, se va păstra de condicarul județului. (A. 19)
- 1781, noiembrie 18. Carte domnească pentru numirea judecătorului județului Ialomița. Instrucțiuni asupra felului cum trebuie să-și îndeplinească sarcina și asupra competenței sale (B. 16).
- 1782, octombrie 25. Pitac dat de Nicolae Caragea către judecători. Menținerea în vigoare a Pravilniceștii Condicii (B. 9)
- 1783, februarie 11. Poruncă domnească asupra procedurii ce trebuie să se urmeze de ispravnici și de către vel armaș pentru trimiterea în judecată a hoților prinși. (B. 7)
- 1783, septembrie 16. Carte domnească către ispravnici și judecători cu povățuiri. (B. 17)
- 1786, mai 26. Pitac domnesc către ispravnici să se treacă în condicii veri ce vînzare. (B.18)
- 1790, februarie 20. Completarea unui post de nomocrator la Divan. (B. 3)
- 1790, februarie 25. Despre mezat. Havaetul telalului. (B. 28) — extras.
- 1790, martie 16. Cărți la toate județele pentru hoții ce se prind. (B. 8)
- 1790, martie 19. Divanul informează pe domn asupra categoriilor fiscale de țigani. (B. 6)
- 1790, aprilie 22. Asupra aplicabilității Pravilniceștii condicii în materia căsătoriei țiganilor domnești. (B. 5)
- 1790, aprilie 22. Pentru ispravnici; a umbla prin județe. (B. 20)
- 1790, mai 1. Divanul hotărăște unele măsuri pentru embaticurile bisericesti. (B. 33)
- 1790, mai 17. Despre zilele de judecată pentru departamentul de cremalion, (B. 4)
- 1790, iulie 2. Poruncă domnească pentru suspendarea judecăților pe timpul secerișului și cositului. (B. 35)
- 1791, decembrie 20. Despre protimisis la arendări și închirieri (B. 32)
- 1793, iunie 15. Pitac domnesc privind adevierea și trecerea în condicii a actelor de transmisiune imobiliară. (B. 19)
- 1793, august 9. Pitac pentru havaeturile ce se cuveneau logofeților de Divan și zapciilor. (B.1)
- 1793, august 23. Despre iscălirea judecătorilor în hotăririle ce dau. (B. XI)
- 1793, octombrie 9. Pitac pentru paza rinduielilor hrISOVULUI dat pentru diată. (B. 11)
- 1812, noiembrie 28. Pentru locuitorii ce sînt dați pentru împrumutări de bani, dînd oameni în robire creditorilor pentru dobinzi. (B. 26)
- 1813, mai 27. Carte domnească dată în aceeași chestiune. (B. 27)
- 1814, septembrie 8. „Dăslușiri” pentru aplicarea protimisisului. (B. 30)
- 1814, septembrie 12. Anafora despre telalic. (B. 29) — citat.
- 1815, mai 24. Despre avaețul logofeților. (B. 2) — extras.
- 1815, septembrie 25. Pitac domnesc pentru soți care nu petrec cinstit și căsnicește. Dreptul de moștenire al femeii care nu păzește anul jălii. (B. 24)
- 1816, iulie 23. Anafora despre înfățișarea sineturilor la judecată. (B. 10) — extras.

INDICE DE MATERIE *)

- ABUZ DE PUTERE, incriminare — II, 4, IV, 5, 6, X, 1, 2, XII, 1, 2, XVII, 2.
- ADEVERIRE, p. catastișe — XIX, 6 ~ de epitropie — XXIII, 2, 3, ~ p. diate — XXII, 1. ~ p. foi de zestre — XIX, 2.
- ALEGERE DE HOTAR — XV, 5, XXXII, 12.
- ALIȘVERIȘURI, incompatibilitate — XVII, 2, XXVIII, 3 ~ răspundere p. — XXX, 1, 2, XXXI, 1-3.
- AMĂGIRE, cauză de anulare — XXVII, 1, 2 ~ viciu de consimțământ, XXXIII, 1.
- ANAFORA, arătarea capului de pravilă — III, 4 ~ comunicarea ei, — I, 2 ~ cercetarea în divan — I, 4. ~ p. vânzări de imobile — XXXII, 2 ~ trecere în condică — II, 2.
- ANARGHIRIE, cazuri de — XXVII, 1, 2 ~ termen de denunțare — XXVI 1-3.
- ANUL DE JALE, văduvă, nerespectare — XXI, 2 ~ zăpiselor de împrumut — XXVII, 1-5.
- APEL, drept de — I, 1, VII, 8, IX, 1-3, XIII, 2, XVII, 6 ~ judecată în — II, 4, 5 = răvaș pentru — I, 2, IX, 1 = termen de IX, 1.
- APROZI, trepede pentru — X, 2, 3, IX, 1.
- ARENDARE, de moșii — XXXII, 15 ~ de pământ p. sădiri sau zidiri — XVI, 3, XXXV, 1, 2.
- ARHIEREI, adeverire de catastișe — XIX 6, XXIII, 2, 3 ~ adeverire de diate — XXII, 1 ~ întărire, foi de zestre — XIX, 2.
- ARMĂȘEI, atribuții și trepede — IV, 4, XI, 1.
- ARMAȘUL (vel), atribuțiuni — IV, 4, 5, XXXVI, 6.
- BĂTAIE, certare cu — VII, 6 pricini de, XIII, 1, XIV, 1.
- BĂTRÎNII satului, martori — XXIV, 3.
- BETIE, pricini de — XIII, 1 ~ zăpis dat la — XXVII, 2.
- BEZMAN, instituire de — XVI, 2, 14, XXXV, 1, 2.
- BIRNICI, coplătitori, protimisis — XXXI, 1.
- BISERICESTI, pre, prescripție — XXXIX, 1 ~ pedepsiri — XXXVI, 2, 7.
- BOIERI, halia — II, 1 ~ mari, privilegiu de jurisdicție — XVII, 6.
- BUNURI, mișcătoare și nemișcătoare — XIX, 1.
- CĂMIN părintesc, protimisis — XX, 3 ~ răscumpărare — XXI, 5.
- CĂPITAN, cheltuieli de transport — XVII, 3.
- CĂRȚI, vechi de moșie, înscriere în condiți — XV, 5, XXXII, 12.
- CĂSĂTORIE, surori, înștiințarea rudelor — XIX, 5, 6 ~ țigani, autorizare — XXXVI, 1-7.
- CATASTIH, privat, putere probantă — XXIV, 3.
- CAZNE, față de cei învinuiți — IV, 5, 7.
- CERCETARE, a pricinilor — II, 4, 5, V, 2-5 ~ a vinovaților — IV, 4, 5, XI, 3 ~ la facerea vânzărilor — XXXII, 12.
- CHEMARE, în judecată — IV, 8, V, 11, VII, 1, 2 X, 1. ~ la judecată — XII, 1, 2, XIII, 2, XV, 1.
- CHEZĂȘIE, reguli pentru — XXV, 1-5.
- CHIRIE, pentru loc cu bezman — XXXIII, 1, 2.
- CITAȚIUNI, p. chemare la judecată, — X, 1, XII, 1, 2 = trepedele pentru — XI, 1, 2.

*) Cifrele romane indică numărul titlului, iar cifrele arabe, numerele articolelor.

- CLACĂ, numărul zilelor de - XVI, 1 ~ plătită în bani - XVI, 22.
- CLĂCAȘI, raporturi cu stăpînul moșiei - XVI, 1-22 ~ pretimisii la arendare - XXXII, 15.
- COMPETENȚĂ, Divanul domnesc - I, 1 ~ jud. veliților boieri - II, 1 ~ departamenturilor - III, 2, IV, 1 ~ jud. de la județ și ispravnici - XV, 3, XVII, 6, XXXVI, 4 - vel aga și vel spătar - XIII, 1, XIV, 1.
- CONSIMȚĂMÎNT, vicii de - XXXIII, 1.
- CONSTRÎNGERE, corporală p. datorii - X, 6, XXXI, 3.
- CONSTRUCȚII, pe loc străin - XXXII, 5, XXXV, 1, 2.
- COPII DE CASĂ, trepede, p. - XI, 1.
- COPII, naturali, țigani - XXXVI, 7, 8 ~ nevîrstnici - XXI, 1 ~ răspundere - XXXI, 1-3 ~ sârmani (orfani) - XXIII, 2, 3 ~ succesiuni - XX, 1-3, XXI, 1, 2, XXII, 1-3, XXV, 1, 2.
- CREDITORI, concurs între - VIII, 5 ~ obligațiuni - XXIV, 2 ~ protimisii - XXXII, 8.
- CULPĂ, răspundere pentru - XIX, 7, XXXI, 2.
- CURATORI, ai nevîrstnicilor - XIX, 8.
- CURĂTURI, regimul lor - XVI, 15, 20.
- CUTIA MILELOR, drepturile ei - XXI, 5, XXII, 4.
- DĂJDII, împlinirea lor - XVII, 6, LX, 1.
- DĂRI DE OBȘTE, împlinire - XVII, 6.
- DARURI DE NUNTĂ, restituire - XXI, 3 ~ teoritra - XXI, 3.
- DEFĂIMAREA ZAPISELOR - XXVII, 1-5.
- DELAPIDARE, răspunderi - XVII, 5.
- DEPARTAMENTUL VINGVĂȚILOR - IV, 1-8.
- DEPARTAMENTURI, de al doilea - III, 1-4 ~ mai mici, mai de jos - II, 4-6 ~ rînduieii comune - II, 2-8.
- DESPĂGUBIRI, pentru abuzuri - XVII, 2-5 ~ indoitul pagubei - XVII, 3, XVIII, 5, XXXVIII, 1.
- DETURNARE, dovadă - XXIX, 2.
- DIACONI, jurămint judiciar - XXIX, 4.
- DIATA, capacitate de a face - XXII, 1 ~ cerere de anularea ei - XXII, 2 ~ condiții de valabilitate - XXII, 1 ~ întocmire și adevărire - XV, 6, XXII, 1 ~ legaton p. femeie - XXI, 4 ~ legatari nedemni sau oprîți - XXII, 3 ~ nulități - XXI, 5, XXII, 3-4 ~ partea sufletului - XXII, 4.
- DIJMĂ, în genere - XVI, 6 ~ p. capre - XVI, 11 ~ p. fîn - XVI, 7 ~ p. grîu și orz - XVI, 8 ~ p. porumb - XVI, 9, XLI ~ p. stîne - XVI, 12 ~ p. stupi - XVI, 10 ~ p. vînzare de vin - XVI, 4 ~ scutire grădini - XVI, 6.
- DIVANUL DOMNESC - I, 1-4, XXXII, 14.
- DOBÎNDĂ, anatocism prohibit - XXVI, 3 ~ limita legală - XXVI, 3 ~ protimisii - XXXII, 4 ~ regim p. succesorii - XXVI, 1-3.
- DOMNUL, aplicarea pravilelor - V, 9, 10 ~ întărirea osîndelor - IV, 6 ~ porunci judiciare - IV, 5, 8-XII, 2, XXXII, 14 ~ porunci speciale - XXXVIII, 1, XXXIX, 2, XVII, 6.
- DOVEZI, felul lor - XXIX. 1 ~ înscrieri - XV, 5, 6, XXIV, 1, 4. XXV, 4, XXVII, 1-5, XXXII. 12 ~ jurămint - XXIX, 1-4, ~ martori - II, 2, XXVIII, 1-8, VI, 2 ~ mărturisire - IV, 7. XXIX, 2.
- EGUMENI, adevărire de diate - XV, 6 ~ adevărire foi de zestre - XV, 6 ~ ținare de țigani străini - XXXVI, 2.
- EMBATIC, instituire - XXXV, 1-2 ~ pentru vii - XVI, 2 ~ succesiune - XVI, 14 ~ venit de moșii - XXXII, 15.
- EPISCOPI, adevărire foilor de zestre - XIX, 2 ~ adevărire catașișe epitropi - XXIII, 2-3 ~ luare de jurămint - XXIX, 4.
- EPITROPI, cine pot fi - XXIII, 1 ~ îndatoririle lor - XXIII, 2-3, XXXIX, 3 ~ obște - XXIII, 2, 3.
- EROARE, viciu de consimțămînt - XXXIII, 1.
- EXAMENE, acte de cercetare penală - IV, 4, 5, XV, 3.
- EXECUTARE, constrîngere corporală - X, 6, XXXI, 3 ~ hotărîre, împlinire - VIII, 8-10, XV, 8 ~ înainte de judecarea apelului, IX, 2 ~ zeciuiala zapciului - V, 4, XV, 10.
- EXPERTIZA, prețuire prin - X, 5, XXI, 5.
- FEMEIE MĂRITATĂ, chezășie p. soț - XXV, 4-5 ~ drepturi succesoriale - XXI, 1-5 ~ răspundere p. soț - XXX, 1-2 ~ restituirea zestreii - XIX, 8-10.
- FOAIE DE ZESTRE, întocmire - XIX, 1, 2 ~ trecere în condică - XV, 6, XIX, 2.
- FORȚA MAJORĂ, cazuri de - XIX, 7 ~ întimplări de mare nevoie - XVI, 5, XIX, 9 ~ nedeclarare apel - IX, 1 ~ părăsirea viilor - XVI, 5 ~ pier-

- derea zestre - XIX, 7 - termen protimis-
 misis - XXXII, 7.
- FRUCTE, culese de epitropi - XXIII,
 3 ~ în caz de răscumpărare XXXII,
 4 ~ lucruri de zestre - XIX, 10 ~ supu-
 nere la zeciuală - XVI, 6.
- FURT, de lucruri sfinte - XV, 3 ~ prețu-
 irea lucrurilor furate - XXIX, 2.
- FURȚIȘAGURI, competență - XIII, 1,
 XIV, 1.
- GLOABE, p. stricăciuni, tarif - XVIII, 4.
- HAINI, către obște, competență - XV, 3.
- HAINLIC, nedenunțare de - XXX, 1.
- HAVAET, logofețelul de județ - XV, 4,
 5 ~ vel portarul - XXXIV, 8.
- HELEȘTEU, facerea unui - XXXVII, 1,
 2 ~ pescuire în - XVI, 16.
- HOTĂRÎRI, arătare cap pravilă - III, 4,
 IV, 2, 5 ~ date în lipsă - VIII, 4 ~ darea
 lor de judecători - V, 4, 5, VI, 1, VIII,
 1 ~ executarea lor - VIII, 8-10, X,
 4, XV, 8, 10 ~ întocmirea scrisă - VIII,
 2 ~ nulități - VIII, 2-4 ~ p. pricini
 penale - IV, 2 ~ pronunțare - VIII,
 1 ~ retractare p. eroare - V, 8 ~ trecere
 în condiții - II, 2, 8, IV, 4, XV, 4.
- HOTARNICI, numărul lor - XXXIV,
 1 ~ oficialii - XV, 5 alin. 2 ~ socotire
 după trepte - XXXIV, 6.
- HOTĂRNICIE, reguli generale - XXXIV,
 1-8, ~ reguli p. vânzare - XXXII, 12.
- HOTIE, competența - XV, 3.
- HRISOVUL, pentru epitropii - XXIII, 2-3
 ~ pentru legături - XXI, 5, XXII, 4.
- ÎMPLINIRE, zeciuală - X, 4, XV, 8, 10.
- ÎMPLINIREA, dărilor și angariilor - XVII,
 6, XL, 1.
- ÎMPRESURARE DE HOTAR, sancțiune -
 XXXIV, 5.
- ÎMPRUMUT, dovada contractării - XXIV,
 1, XXVII, 5 ~ dovada plății - XXIV,
 3 ~ făcut de soție - XXV, 4, 5 ~ obli-
 gații creditor - XXIV, 2, 3 ~ zălog,
 vindere - XXIV, 4, XXV, 1.
- INCENDII, măsură prevăzută - XXXV, 2.
- ÎNCHISOARE, pentru datorii - X, 6, XXXI,
 3 ~ pentru vinovați - IV, 1, XV, 8.
- ÎNCRIMINĂRI, abuz de putere - II, 4,
 V, 1, X, 1, XVII, 2, XII, 1, 2 ~ afaceri
 neîngăduite - XVII, 1 ~ dare și luare
 de mită, - II, 4, V, 7, VII, 9 ~ injurii -
 VII, 6 ~ înșelăciune - XVI, 2, XXXII,
 9, XXXVI, 2, 5 ~ intervenții și trafic
 de influență - VII, 4, XVII, 4 ~ nedrep-
- te luări - X, 2, XI, 1, XVIII, 5 ~ stră-
 mutare de hotar - XXXIV, 5 ~ violare
 de domiciliu - XII, 2.
- INDIVIZIUNE, coindivizari, protimis-
 isis - XXXII, 1 ~ construire de moară -
 XXXVII, 1, 2 ~ partaj prin mezat -
 XXXII, 14.
- INJURII, delict de audiență, pedeapsă - VII,
 6.
- ÎNȘELĂCIUNE, cazuri de XVI, 2, XXXII,
 9, XXXVI, 2, 5.
- ÎNTĂRIRE, domnească p. osîndiri - IV,
 6 ~ pentru foi de zestre - XIX, 2 ~ p.
 vânzări - XXXII, 12.
- INTERPRETAREA PRAVILELOR - V, 1,
 9, 10.
- ISPAȘE, p. stricăciuni făcute de vite -
 XVIII 4.
- ISPRAVNICI, atribuții judiciare - IV, 5,
 XV, 3, 11, XVII, 6 ~ împlinire de dări
 și angarii - XVII, 6, XL, 1 - incompati-
 bilități - XVII, 1 ~ îndatoriri și răs-
 punderi - XVII, 2-5, X, 3 ~ organ
 de urmărire penală - IV, 5, XV, 3.
- JALBĂ, de chemare în judecată - VII, 1,
 2; X, 1, XII, 1 ~ în pricini civile - V,
 11 ~ în pricini de vinovăție - IV, 8,
 XXIX, 3.
- JUDECATĂ, interogarea părților - II, 8,
 V, 3 ~ nedreaptă - II, 4, V, 1 ~ procedu-
 ră de - II, 4, 5, V, 1-5 ~ zilele de
 lucru I, 1, 4, II, 1, IV, 5 ~ vacanțe
 judiciare - XI, 1.
- JUDECĂTORI, abateri grave, sancțiuni - II,
 4, V, 7 ~ îndatoriri privind pe - II,
 7, V, 1-11 ~ rînduirea în funcțiune - I,
 1, III, 1, XV, 1 ~ tâlmăcirea pravilelor
 - V, 1, 9.
- JUDECĂTORIA, ot vel aga - XIV, 1 ~ ot
 vel spătar - XIII, 1-3 ~ veliților boieri
 - II, 1-8.
- JUDECĂTORII, de pe la județe - XV,
 1-12.
- JURĂMÎNT, p. martori - XXVIII, 3 ~ p.
 părți - XXIX, 1-4, XIX, 2 ~ p.
 preoți și diaconi - XXIX, 4 ~ preventiv
 în pricini penale - XXIX, 3.
- LEFEGII, trepede p. - XI, 2.
- LEGATE, hrISOVUL pentru - XXI, 5, XXII,
 4 ~ protimisirea datorilor - XXVI, 1.
- LEGATON, lăsat soției - XXI, 4.
- LITISPENDENȚA, preîntîmpinarea ei -
 III, 2, VII, 8.
- LOCUITORI, birnici în comun, protimis-
 isis - XXXII, 1 ~ de pe moșie - XVI, 1-22,
 XXXII, 15 ~ din țară - XV, 1, 3,
 XVII, 1-4, XVIII, 1.

- LOCURI DE OBȘTE, protegierea lor — XXXV, 1.
- LOGOFEȚEI, la judecătoria — II, 1, XV, 4, 5, 6.
- LOGOFEȚI, condicari — II, 2, 8, IV, 4, XXXII, 12 ~ veliți, vtori, și treti — I, 3, II, 1.
- LOVIRI, bătăi prin mahalale — XIII, 1.
- MAHALALE, cobirnici, protimisis — XXXII, 1 ~ pricini din — XIII, 1-2.
- MĂNĂSTIRI, mari, condici la — XV, 6, XIX, 1.
- MANDAT, p. judecăți — VI, 1, 2, VII, 10, 11.
- MARTORI, ascultarea lor la judecată — II, 2 ~ chemarea lor la judecată — XXVIII, 7, 8 ~ cine nu pot fi — XXVIII, 1-6 ~ declarații, forța probantă — XXVIII, 9 ~ înfricoșări bisericesti — XXVIII, 3 ~ la întocmiri de acte — XXVIII, 7, XIX, 2, XXIV, 1, 3, XXV, 5, XXXII, 12.
- MĂRTURISIRE, făcută de pîrit — XXIX, 2 ~ făcută de vinovat — IV, 8.
- MAZILI, rînduiți judecătoria — II, 1.
- MEZAT, p. datorii sucesorale — XXXIX, 2 ~ p. nemîșcătoare — XXXII, 14 ~ p. vindere zalog — XXIV, 4, XXV, 1.
- MITROPOLIT, adeverirea catastișelor — XXIII, 2, 3 ~ luare jurămînt preoți — XXIX, 4 ~ păstrarea condicelor — XXXII, 12.
- MITĂ, dare de — VII, 9 ~ luare de — II, 4, V, 7.
- MOARĂ, facere pe moșie proprie — XVI, 18 ~ construcții — XXXVI, 1, 2, XXXVIII, 1 ~ facere pe moșie răzășească — XXXVII, 1, 2 ~ nouă, învoire cu vecinii — XXXVIII, 1.
- MOFLUZ, averea debitorului — VIII, 5.
- MOȘIE, arendare de — XXXII, 15 ~ răzeșe, facere de mori — XXXVII, 1, 2 ~ vânzare și protimisis — XXXII, 1-14 ~ zeciuieli de pe — XVI, 1-22.
- MUMBAȘIRI, zeciuiala și trepede — X, 2, 3, XV, 10.
- NAMESTII, judecăți. zeciuială — X, 5.
- NEBUNIE, incapacitate — XXII, 1, XXVIII, 4, XXXIII, 1.
- NEDREPTE, luări, incriminare — X, 2, XI, 1, XVIII, 5.
- NEVÎRSTNICI, cine se socot — XXI, 1, XXXII, 7, XXXIII, 1 ~ epitropia lor — XXIII, 1-3 ~ incapacitate de a vinde — XXXIII, 1 ~ măsuri derogatorii privind pe — XIX, 8, XXXII, 7, XXXIX, 3 ~ răspunderea părinților — XXXI, 1-2 ~ succesiune, predeces, XXI, 1-2.
- NULITĂȚI, privind hotărîrile — VIII, 2-4 ~ privind invoielile — XXVII, 1, 2, XXXIII, 1 ~ testamentele — XXII, 3, 4.
- NUME, de familie — XX, 3.
- OAMENI, săraci, înlesniri — XV, 5, XXVI, 3, XXXII, 12.
- OBICEI, privind dijma grîului — XVI, 8 ~ privind dijma porumbului — XLI ~ privind numărarea hotarnicilor — XXXIV, 6 ~ privind otaștina — XVI, 2, 3.
- OBICEIURI PĂMÎNTEȘTI — IV, 3, V, 1, XV, 1, 12, VIII, 3.
- OBLĂDUIȚORUL locului — XXXI, 3.
- OBLIGAȚIUNI, vicii de consimțămînt — XXXIII, 1 ~ zapise vicioase — XXVII, 1.
- OMOR, competență p. — XV, 3.
- ORGANIZARE JUDECĂTOREASCĂ — I-V; XIII — XV.
- OTAȘTINĂ, tocmeii p. — XVI, 2, 3 ~ succesiune vacantă — XVI, 14.
- PĂHĂRNICEL, treapad — XI, 1.
- PÎRCĂLAB, adeverire la împrumut — XXIV, 3.
- PÎRÎȘI, reguli privind pe — I, 2, IV, 4, VII, 1-11, IX, 2, X, 1 ~ reprezentare prin vechil — VII, 10, 11.
- PÎRÎȚI, rînduieli p. — I; 2, VII, 1-11, X, 1, XII, 1, 2 ~ reprezentare, inadmisibilă — VII, 11.
- PĂRINTELE CEL DE OBȘTE, — XXXI, 3.
- PĂRINȚI, protimisis — XXXII, 1 ~ răspundere p. copii — XXXI, 1, 2 ~ succesiune copii — XXI, 2, 5, XXII, 2.
- PARTAJ, avere sucesorală — XXI, 5, 6 ~ prin hotarnici — XV, 5, XXXII, 12 ~ prin mezat — XXXII, 14.
- PEDEPSE, bătaia — VII, 6 ~ bisericesti — XXXVI, 2, 7 ~ cazne p. cercetări — IV, 5, 7 ~ gloabe — XVIII, 4 ~ osîndire la — IV, 6, XIII, 1, XV, 9 ~ punere în executare — X, 6, XV, 9.
- PEREUSIA, debitorului mofluz — VIII, 5 ~ tatălui, epitropie — XXIII, 1.
- PESCUIT, dreptul de — XVI, 16, 19.
- PLUGARI, pravilă pentru — XV, 2 ~ pricini privind pe — XIII, 1, XV, 2.
- PORTAR, vel, havaț — XXXIV, 8.
- PORTĂREI, treapad și cheltuieli — XXXIV, 8.
- PRAVILA PENTRU PLUGARI — XV, 2.
- PRAVILELE ÎMPĂRĂTEȘTI — IV, 2, 3, XXXIV, 5 ~ ostășești — XIII, 1 ~ talmăcirea rea — V, 1.

- PREACURVIE, competență p. - XIII, 1, XIV, 1, XV, 3.
- PREOȚI, adevărire împrumut - XXIV, 3 ~ jurămint judiciar - XXIX, 4 ~ cununie țigani - XXXVI, 2, 7 ~ chemare la judecată - XII, 1.
- PREPUȘI, răspundere ca - XXXI, 1.
- PRESCRIȚIE, defăimare, zapise - XXVII, 1, 2 ~ inadmisibilă zălog - XXIV, 4 ~ p. pîre bisericești - XXXIX, 1 ~ p. restituirea zestre - XIX, 8 ~ p. revendicare - XXXIX, 4, 5 ~ p. succesiuni - XXXIX, 3.
- PREȚUIREA, averii succesorală - XXI, 5 ~ lucrurilor reclamate - XXIX, 2 ~ zestreii mobiliare - XIX, 1.
- PRICINI, bisericești - XXXIX, 1 ~ de dat și luat - XII, 2, XV, 3 ~ de lucruri sau nămesții - X, 5, XXXIX, 5 ~ din mahalale - XIII, 1 ~ din țiguri - XIV, 1 ~ ostășești (breslele spătăriei) - XIII, 1 ~ plugărești - XV, 2 ~ politicești (civile) - XIII, 1, XV, 2 ~ vinovătești ale pușcăriei - I, 1, IV, 1, 3, XV, 3, XVII, 6.
- PRIPAS, rînduiei și tarif - XVIII, 2, 3, 5.
- PROTIMISIS, cămin părintesc - XX, 3, XXI, 5 ~ concurs creditor - VIII, 5 ~ îndreptății - XXXII, 1, 8, 13, XX, 3 ~ la arendare - XXXII, 15 ~ la mezat - XXXII, 14 ~ la succesiuni - XXII, 2, XXVI, 1 ~ la vinzări de imobile - XXXII, 1-10 ~ la vinzări de țigani - XXXVI, 9 ~ termen la vinzări - XXXII, 3, 6, 9.
- PROTOPOPI, adevărire de diate - XV, 6 ~ foi de zestre - XV, 6.
- RĂPIRE, de fecioară, competență - XV, 3.
- RĂSCUMPĂRARE, drept delăsător - inadmisibilitate - XXXVII, 2 ~ nemisătoare - XXI, 5, XXXII, 4-6 ~ țigan. - XXXVI, 9 ~ vite de pripas - XVIII, 3i
- RĂSPUNDERE, bărbat p. femeia sa - XXX, 2, 3 ~ copii pentru părinți - XXXI, 3 ~ femeie p. bărbat - XXX, 1, 2 ~ ispravnic pentru zapcii - X, 3, XVII, 2-5 ~ părinți pentru copii - XXXI, 1, 2.
- HĂZORAȘI, drept de protimisis - XXXII, 1.
- RECHIZIȚII, cai p. transport, interdicere - XVII, 2, 3.
- RECUNOAȘTERE, a vinovăției - IV, 8, XXIX, 2.
- RECUZAREA JUDECĂTORULUI - VII, 3.
- RENUNȚARE, la moara comună - XXXVII, 2 ~ la protimisis - XXXII, 1, 14 ~ la succesiune - XXXIX, 2.
- REVENDICARE, pămînt impresurat - XXXIV, 5 ~ prescripție - XXXIX, 4.
- ROBI, liberați, cînd nu pot fi martori - XXVIII, 6 ~ țigani dați de zestre - XIX, 10, XXXVI, 9.
- ROMÎNI, locuitori, măsuri de ocrotire - XVII, 4, 5 ~ protimisis la arendări - XXXII, 15 ~ raporturi cu stăpînul moșiei - XVI, 1-22.
- RUDE, categorii și spițe - XX, 3, XXII, 2, XXVIII, 5, XXXIX, 2 ~ martori - XIX, 6, XXIII, 2, XXV, 5, XXXIII, 5 ~ privilegiul de protimisis - XXXII, 1, 14; XX, 3, XXI, 5.
- SĂDIRI, pe loc străin - XVI, 2, 3, 5, 14, 15.
- SCHIMB, de țigani - XXXVI, 3, 4, 6.
- SILNICIE, viciu de consimțămînt - XXVII, 1, 2, XXXII, 12, XXXIII, 1.
- SLUJITORI, la județ, transporturi - XV, 7, XVII, 2, 3.
- SOȚI, răspundere reciprocă - XXX, 1, 2 ~ zapis de împrumut - XXV, 5.
- SPĂTAR, judecătoria de la vel - XIII, 1, 2, 3.
- SPĂTĂRIE, bresle ale - XIII, 1.
- SPECULĂ, înfrinarea ei - XIV, 1.
- STÎNJENI, vechi, și noi, hotărnicie - XXXIV, 2.
- STĂPÎNI, de moșie, drepturi - XVI, 1-22 ~ de țigani, drepturi - XXXVI, 1-9.
- STĂPÎNIRE DE OBȘTE p. MORI - XXXVII, 1, 2.
- STĂRI ȘI TREPTE SOCIALE, rînduiei comune - IV, 8, VII, 7. XXXVIII, 1.
- STAROSTE, poruncă către - XXXII, 14.
- STRĂMUTARE DE HOTAR, sancțiuni - XXXIV, 5.
- STRICĂCIUNI, făcute de vite - XVIII, 1, 4, 5.
- SUCCESIUNI, acceptarea lor - XXXIX, 2 ~ aniondes - XX, 3 - XXII, 2, 4 ~ ascendenți - XX, 3, XXI, 5, XXII, 2, 4 ~ beneficiu de inventar. XXXIX, 2 ~ cămin părintesc. - XX, 3 ~ categorii de succesori - XXII, 2, XXXIX, 2 ~ cationdes - XXII, 2 ~ clironomii, drepte și firești - XXII, 2 ~ datorii ale - XXI, 6, XXVI, 1-3, XXXIX, 2 ~ excluderea fiicei înzestrate - XX, 1 ~ altor persoane - XXII, 3 ~ prețuire și împărțire - XIX, 6, XXI, 5 ~ reprezentare - XXI, 5 ~ rezerva și partea sufletului - XXI, 5, XXII, 2, 4 ~ soției - XXI, 3-5.
- SUCCESIUNI, treimea sufletului - XXI, 5, XXII, 4 ~ vacante - XVI, 14, XXI, 5.
- SUPUNERE, domestică - XXV, 4, XXX, 1, XXXI, 3 ~ față de Domn, V, 9.

- SUPUȘI STRĂINI, nu pot fi martori — XXVIII, 3.
- TĂGADA DE DREPTATE, sancțiuni — II, 4.
- TÎLHĂRIE, urmărire și cercetare — XL, 2.
- ȚĂRANI, dovadă p. împrumut făcută de — XXIV, 3 ~ pricini privind pe — XIII, 1, XV, 2.
- TAXIDARI, cheltuieli de transport — XVII, 2.
- TESTAMENT, întocmire și adevărire — XV, 6, XXII, 1 ~ nulități — XXI, 5, XXII, 3-4 ~ reguli generale — XXII, 1-4.
- ȚIGANI, căsătorie între — XXXVI, 1-3, 6 ~ căsătorie cu nețigan — XXXVI, 7 ~ copii de — XIX, 10, XXXVI, 8 ~ de zestre — XIX, 1 și 10, XXXVI, 9 ~ pricini privind pe — IV, 3 ~ schimb de țigani — XXXVI, 3, 4, 6 ~ socotiți domnești — XXXVI, 6 ~ ținută fără drept — XXXVI, 2, 5 ~ vânzare, protimis — XXXVI, 9.
- TOVĂRĂȘIE, incompatibilitate — XVII, 1.
- TRAFIC DE INFLUENȚĂ, încredințare — XVII, 4.
- TREPTE, de boierie, numărarea hotarnicilor pe — XXXIV, 6.
- TRIMIRIE, succesorală, rînduiei pentru — XXI, 1-6.
- TUTELA, cînd se instituie — XXIII, 1 ~ cine pot fi tutori — XXIII, 1 ~ gestiunea tutelei — XXIII, 2, 3 ~ îndatoriri — XIX, 8, XXIII, 2-3, XXXIX, 3 ~ supraveghere obștească — XXIII, 2, 3.
- ULTRAGIU, față de judecător — VII, 6.
- URMĂRIRE, silită, a chezașului — XXV, 1-3 ~ a debitorului — VIII, 5, XXIV, 2 ~ silită, a succesurilor — XXVI, 1, 2.
- URMĂRIREA, dărilor și angariilor — XVII, 6, XL, 1 ~ vinovaților — IV, 5, XV, 3.
- UZUCAPIUNE, termen pentru — XXXIX, 4, 5.
- UZURPAREA, stăpînirii p. pămînt — XXXIV, 5 ~ stăpînirii p. țigani — XXXVI, 2, 5.
- VĂDUVĂ, anul jalei, neobservare — XXI, 2 ~ drepturi succesoriale — XXI, 1-5 ~ restituirea zestrei — XIX, 8, 9.
- VECHILI, pentru judecăți — VI, 1, 2.
- VEGINI, drept de protimis — XXXII, 1 ~ facere de mori — XXXVII, 1, XXXVIII, 1 ~ prezența la hotărnicie — XXXII, 12, XXXIV, 3, 4 ~ zidiri noi — XXXV, 1.
- VIE, otaștină, așezămînt — XVI, 2, 3 ~ nelucrare sau părăsire — XVI, 5, 14 ~ sădire pe loc străin — XVI, 4 ~ succesiune vacantă — XVI, 14.
- VINĂRICIU, percepere, reglementare — XVI, 2, alin. 2.
- VINOVAȚI, aducere la judecată — XII, 2 ~ urmărire și pază — IV, 5, XV, 3.
- VINOVAȚIE, pricini de — I, 1, IV, 1, XV, 3, XVII, 6 ~ răspundere p. — XXX, 1-3, XXXI, 1-3.
- VIOLARE DE DOMICILIU, incriminare — XII, 2.
- VIOLENȚĂ, viciu de consimțămînt — XVII, 1, 2, XXXIII, 1.
- VISTIERIE, deturnare de bani — XVII, 5 ~ privilegiu p. restanțe — XVI, 14.
- VÎNAREA, peștelui în heleșteu — XVI, 16.
- VÎNZARE, de nemișcătoare — XXXII, 1-14 ~ de țigani — XXXVI, 9 ~ forme, înscrieri în condiții — XXXII, 2, 11, 12 ~ protimis — XXXII, 1, 3, 4, 6-10, 13 ~ venit de moșie — XXXII, 15 ~ vicii de consimțămînt — XXXIII, 1 ~ tănuirea — XXXII, 2, XXXVI, 9.
- VORNICI, retribuția lor — XVIII, 1.
- VORNICEI, de la judecătorii — II, 1 ~ de la sate, atribuții — XVIII, 1-5.
- ZAHĂRELE, măsuri interesînd — XVIII, 1.
- ZĂLOG, garanție — VII, 5, XXIV, 7, XXV, 5 ~ luare de — XXV, 1, 2 ~ lucru de zestre — XXV, 4, 5 ~ privilegiu pentru — VIII, 5 ~ tănuirea de debitor — XXV, 1 ~ vindere la mezat — XXIV, 4.
- ZAPCII, de la Divan — I, 2, XV, 10 ~ de la instanțe — IV, 4, IX, 1, 2, X, 1-6, XII, 2 ~ de la ispravnici — XVII, 3, 5 ~ mici ai vătășilor — II, 2 ~ zeciuială — X, 4, 5, XV, 10.
- ZAPISE, vechi sparte — XXVI, 3.
- ZĂTICNIRE, forță majoră, consecințe — IX, 1, XII, 1, XXVII, 3, XXXII, 7, XXXIX, 1.
- ZECIUIELI, pentru împliniri — X, 4, 5, XV, 8, 10 ~ pentru vorniceii — XVIII, 4 ~ suprimare — XXXII, 12, XXXIV, 7 ~ tahmin pentru — X, 5.
- ZESTRE, dată de părinți — XX, 1, 2 ~ dată de frați — XIX, 6, XX, 2 ~ condica foilor de — XIX, 1 ~ foi de, întocmire — XV, 6, XIX, 1, 2 ~ lucruri mișcătoare, prețuire — XIX, 1-3 ~ pierdere fortuită, consecințe, — XIX, 7 ~ repetirea cheltuielilor făcute cu lucruri de — XIX, 4 ~ restituirea ei — XIX, 2, 3, 8, 9, XXI, 2, 3 ~ țigani dați de — XIX, 1, 4, 10, XXXVI, 9 ~ zălogirea lucrurilor de — XXV, 4, 5.
- ZIDIRI, neturburarea vecinilor — XXXV, 1.

INDEX GRAECITATIS

Ἀβαίτι, τουρκ. φόρος, εισόδημα 79, 9; 143, 9, 16.
ἄλισβερίσι, τουρκ. δΟΣΟΛΗΨΙΑ, συναλλαγή 89, 3; 129, 6, 13; 17, 19; 131, 4.
ἄπελάτζιον, ἔφεσις 67, 2; 69, 4, 10, 15; 91, 6; ἀπελατζίου 69, 6, 8.
ἄπελατζιόνε, 49, 6, 14.
ἄπρωτος, ρουμ. κλητήρ 71, 13; ἀπρωτοι, 69, 23, 25; 73, 12.
ἄρμασέλος, ρουμ. κατώτερός τις ὑπάλληλος 71, 13; ἄρμασέλοι 57, 9; 73, 12.
ἄρμάσης, ὁ β' καὶ γ' 57, 9.
ἄρμάσης, ὁ μέγας, ρουμ. ἀνώτερός τις ὑπάλληλος 57, 18, 19; 59, 10; 149, 2; τοῦ ἄρμάσης 57, 14; 147, 27;
ἄτζία, ρουμ. ἀξίωμα τι τῆς ἀτζίας, 39, 17; 77, 1, 4.

Βάδουρον, ρουμ. πορθμός, τόπος ἀρμόδιός διὰ μύλον 153, 8.
βαλάνι, βάλανος 85, 28.
βατάχος, ρουμ. ὑπάλληλος τις κατώτερος. τῶν βατάχων 51, 15.
βεκίλης, ρουμ. συνήγορος 39, 8; 63, 20; τοῦ βεκίλη 63, 14; τὸν βεκίλην 63, 11, 12, 13, 15, 19; 67, 8; τῶν βεκίληδων 63, 9; 67, 5.
βελίτζιδες, οἱ σλαβωνικῶς μεγάλοι ἄρχοντες, ἀνωτάτοι ὑπάλληλοι 51, 5, 6; τῶν βελίτζιδων 39, 4; 51, 55, 20; 71, 12; 75, 20; τοὺς βελίτζιδες 49, 5, 14.
βενίτον, ρουμ. εισόδημα 91, 22; 139, 17; τοῦ βενίτου 139, 18.
βιναρίτζον, ρουμ. φόρος ἐπὶ τοῦ οἴνου τοῦ βιναρίτζου 83, 10.
βιναριτζάριδες, ρουμ. ἐκτιμηταὶ τοῦ φόρου ἐπὶ τοῦ οἴνου τῶν βιναριτζάριδων 83, 10.

βιστιαρία, ρουμ. θησαυροφυλάκιον τῆς βιστιαρίας 91, 2; βιστιαριάν 87, 2; 91, 15; 93, 1.
βοεβόδας, ὁ, ἡγεμὼν, στρατηλάτης 43, 1.
βόρνικος, ρουμ. μέγας καὶ ἀνώτερός τις ὑπάλληλος· μεγάλων βορνίκων 91, 13; 93, 1; μεγάλους βορνίκους 91, 15.
βορνιτζέλος, ρουμ. κατώτερός τις ὑπάλληλος 93, 7, 12; βορνιτζέλοι 51, 11; 93, 2, 18; βορνιτζέλων 39, 21; 91, 11.
βορνιτζία, ρουμ. ἀξίωμα τοῦ βορνίκου ἢ τοῦ βορνιτζέλου. βορνιτζιάν 93, 2; βορνιτζίαι 91, 12, 20.
βουτζί, βυτίον 83, 25.

Γκλόμπα, ρουμ. πρόστιμον· γκλόμπαν 93, 15; γκλόμπαις *acc. plur.* 93, 22.
γρόσι, ρουμ. νόμισμά τι 83, 24; 87, 19; γρόσια 119, 15, 18.

Δεπαρταμέντον, δικαστήριον· δεπαρταμέντου 39, 6; 55, 22; δεπαρταμέντα 49, 4; 55, 12; 59, 15; δεπαρταμέντων 39, 5; 55, 1; 71, 12.
δεφενδέω, ὑπερασπίζω 55, 11.
διβάνι, ἡγεμονικὸν δικαστήριον 49, 1, 15; 17, 19, 22; 51, 1, 9; 53, 21; 143, 3; διβανίου 39, 3; 49, 1, 7; 75, 20; 81, 16, 18; 139, 13; 145, 12.
δίσμα, ρουμ. δέκατον 85, 14; 157, 11.

Ἐκζάμενον, πρακτικὰ ἀνακρίσεων 57, 16; ἐκζαμένων 57, 11; βλ. καὶ ἰτζάμενον.
ἐκστραορδινάριος, ἕκτακτος 97, 15 135, 3.
ἐμμανέτιον, ἐνέχυρον· ἐμμανετίου 113, 24.

Ζαγάσι, ρουμ. φράγμα 151, 10; **ζαγάσια** 151, 3.

ζαπτζής, ρουμ. εκτελεστικὸν ὄργανον 81, 16, 18; 49, 12; 69, 17; 73, 22, 27; **ζαπτζήν** 69, 11; 125, 20; **ζαπτζήδες** 51, 11, 15; 57, 9; 63, 8; 71, 4, 10; 89, 13, 25; **ζαπτζήδων** 39, 12; 69, 16; 71, 9.

ζαφουτζω, ρουμ. λεηλατῶ, συλῶ· **ζαφουτζουν** 93, 20.

ζάφουρα, ρουμ. λεηλασίαι, συλήσεις 91, 13. **ζαχιρέδες**, τροφοδοσίαι 91, 19.

ζετζουγιάλα, ρουμ. δεκάτη 71, 9; 137, 27; **τήνζετζουγιάλαν** 71, 4; 81, 15; 87, 15.

ζολότα, ρουμ. νόμισμα χρυσοῦν τὴν ζολόταν 87, 22.

ζουδέτζον, ρουμ. ἐπαρχία 89, 5; **ζουδέτζου** 143, 18; **ζουδέτζων** 77, 20.

Ήτζογλάνι, τουρκ. κατώτερον εκτελεστικὸν ὄργανον 71, 13; 73, 11.

Ήτζάμενον, βλ. ἐκζάμενον ἰγζάμενα 79, 5.

ἰμπλινίζω, ρουμ. ἐκτελῶ, εἰσπράττω· **ἰμπλινίζει** 71, 4; **ἰμπλινίζεται** 71, 5; **ἰμπλινίζη** 143, 10; **ἰμπλινίζοντας** 93, 13.

ἰντερέσον, συμφέρον 83, 3.

ἰσπράβνικος, ρουμ. διοικητῆς καὶ κριτῆς τῆς ἐπαρχίας 81, 8, 13, 16, 18; 89, 5; **ἰσπράβνίκου** 91, 9; **ἰσπράβνικον** 57, 16; 81, 8; 91, 3; **ἰσπράβνικοι** 69, 25; 81, 20, 23; 89, 2, 3, 19; 91, 1, 2; **ἰσπράβνιτζοι** 155, 19; **ἰσπράβνίκων** 39, 20; 77, 14; 89, 1, 25; **ἰσπράβνίκους** 57, 12; 79, 4; 81, 1; 89, 12; 91, 10.

Καδιλίκι, τουρκ. ἐπαρχία 39, 14, 18; 69, 26; 71, 17; 73, 10; 77, 7, 14, 16, 23; 79, 6, 7, 12, 24; 81, 5, 6, 14, 21, 23; 85, 16; 89, 2; 91, 3; 137, 18.

καλαμπαλίκι, τουρκ. πληθὺς ἀνθρώπων 51, 15.

καμίνι, ρουμ. ἐπώνυμον ὑποστατικὸν 101, 17, 19; **τὰ καμίνα** 101, 17, 19; **καμίνων** 105, 20.

κατζίκι, ἀξ 85, 21.

κεφιλιμές, ὄ, τουρκ. ἐγγύησις 214, 6.

κλάγια, ρουμ. θημωνία· **κλάγιαν** 85, 10, 11.

κοσίζω, φερίζω. **κοσίζουν** 85, 10.

κουβαλω, κουβανῶ 85, 8.

κουράτωρ, κηδέμων· **κουράτορος** 135, 5; **κουράτορα** 135, 5; 141, 5; **κουράτορες** 99, 5.

κούρτη, ρουμ. ἀνάκτορον· **κούρτην** 51, 8; **κώδικα**, ἦ, **κώνδικα**, ὄ **κώδιξ**· **κώδικαις** acc. plur. 51, 12.

Λακουϊτόρος, ρουμ. ἐγκάτοικος, πάροικος· **λακουϊτόρων** 77, 9, 16, 18; 91, 16; **λακουϊτόρους** 89, 22; 91, 14; 133, 1.

λείψα, ρουμ. ἔλλειψις· **τῆς λίψας** 97, 26; **λίψας** 97, 29; 99, 18, 10. **λείψα-λίψας**.

λογοθετζέλος, ρουμ. κατώτερος γραμματεὺς· **λογοθετζέλον** 79, 6, 24; 81, 3; **λογοθετζέλοι** 51, 10, 14, 53, 21; 57, 10.

λουφές, ρουμ. μισθός· **τὸν λουφέν** 81, 10; 93, 1; **λουφέδες** 91, 15.

λουφετζίδες, ρουμ. ἔμμισθοι, μισθωτοὶ στρατιῶται 73, 12.

Μαζίλης, ρουμ. καθρημένος ἄρχων· **μαζίληδες** 51, 5; **μαζίληδων** 49, 20. **μαλτρατάρω**, κακομεταχειρίζομαι· **μαλτρατάρη** 99, 21.

μαχαλές, συνοικία· **τὸν μαχαλέν** 133, 3; **μαχαλέδες** 75, 8; **μαχαλέδων** 75, 16.

μεζάτι, τουρκ. δημοπρασία, ὑπερθεματισμός 115, 4, 15; 139, 10, 12, 14.

μερεμέτι, τουρκ. ἐπισκευή 133, 21.

μοσία, ρουμ. ὑποστατικὸν τῆς μοσίας 81, 29, 30; 83, 18, 21; 85, 2, 4, 17, 22, 26; 87, 2, 4, 8, 13, 17, 19, 21, 23; 139, 17; **μοσία** 97, 18; **μοσιῶν** 79, 11; 81, 24; 83, 6, 11; 85, 28; 91, 16; 81, 25.

μούλκι, τουρκ. ὑποστατικὸν 41, 19; 79, 17, 18, 19; 83, 23; 87, 25, 26; 101, 19; 131, 18, 22; 133, 4, 5, 21; 141, 18; 151, 1, 2, 18, 19, 21; 153, 9; 157, 5.

μουμπασίρης, τουρκ. κλητῆρ 81, 17. **μουμπασίρη** 81, 15; **μουμπασίρηδες** 69, 23.

μουφλίσης, χρεωκόπος 67, 22.

μοχθηρόν, χοῖρος 85, 25, 26.

μπακάλικον, παντοπωλεῖον 87, 10.

μπάλτα, ἦ, ρουμ. λίμνη· **ταῖς μπάλτα** 87, 14.

μπάνιτζα, ρουμ. μέδιμνος 157, 11; **μπάνιτζαν** 85, 18; **μπάνιτζες**, 157, 11.

μπουγιουρδισμένον, τουρκ. ἐπισημειωμένον δημόσιον γράμμα 63, 7; 69, 6.

μπράσλα, ρουμ. συντεχνία· **τὴν μπράσλαν** 75, 9.

Όλάνι, ρουμ. κέραμος· **ὀλάνια** 145, 8.

ὀποιοσδηποτε 93, 3.

ὀποιοσδηποτοῦν 143, 21.

ὀτάστινα, ἤ, ῥουμ. δέκατον ἀπὸ κρασί 83, 11; τῆς ὀτάστινας 83, 12, 14, 22; ὀτάστιναν 83, 4.

Παδοῦρι, ῥουμ. δάσος· παδοῦρια 85, 27.

παζάρι, ἀγορά 77, 5.

παχαρνιτζέλος, ῥουμ. κατώτερός τις ὑπάλληλος 71, 13; παχαρνιτζέλοι 73, 11.

παχτζές, τουρκ. κῆπος· τὸν παχτζέν 87, 17.

πίβνιτζα καὶ **πίμνιτζα**, ῥουμ. ὑπόγειον. **πίβνιτζαν** 145, 6.

πιττάκι, ἔγγραφος προσταγή 53, 15.

πλάσσα, ῥουμ. ὑποδιαίρεσις ἐπαρχίας· ταῖς **πλάσσαις** *acc. plur.* 89, 25.

πογῶνι, ῥουμ. ἡμικετάριον 157, 11.

πόδος, ῥουμ. ὁδὸς φατνωμένη μετὰ σανίδας· **ξυλόστρωμα**· τοὺς **πόδους** 91, 22.

πόντουρα, διατάξεις 89, 27.

πορταρέλος, ῥουμ. ἐκτελεστικὸν κατώτερον ὄργανον δικαστηρίου 143, 18.

πορτάρης μέγας, ῥουμ. ἀνώτερός τις ὑπάλληλος 143, 16.

πορούμπι, ῥουμ. ἀραποσίτι 85, 18; 157, 11; **πορούμπιου** 157, 6.

πούγγι, ῥουμ. πενταχόσια χρυσᾶ νομίσματα 119, 15, 8.

πούσκαρία, ῥουμ. φυλακὴ· τῆς **πούσκαρίας** 55, 24; 59, 10.

πρετεντέρω, ἀξιῶ· **πρετεντέρη** 95, 22; 103, 16; **πρετεντέρου** 139, 2.

πρετέντζι, ἀξίωσις 149, 21.

πριπάσι, ῥουμ. ζῶον ἀδέσποτον, ἔρμαιον 93, 3, 8, 19.

προκαλάμπου, ῥουμ. διοικητὴς χωρίου· **προκαλάμπου** 113, 18.

Ραβάσι, ῥουμ. γράμμα, ἐπιστολὴ 63, 7; 69, 5; **ράβασίου** 49, 14, 21; **ράβασια** 49, 21; 51, 1,

ρόγι, ῥουμ. σμῆνος μελισσῶν· **ρόγια** 85, 20,

ρούμοῦνος, ῥουμ. πάροικος 81, 29; 83, 24; 85, 1, 6, 8; 87, 7, 12, 16, 23; **ρούμοῦνον**; 87, 6; **ρούμοῦνοι** 85, 10, 25; 87, 14, 21, 24; **ρούμούων** 89, 23; **ρούμούους** 39, 19; 81, 24, 28; 89, 3, 6, 8, 26; 155, 19.

ρούσφέτι, τουρκ. δῶρον, **παροχή** 61, 21, 22; 67, 3.

ρούσφέτι, τουρκ. συντεχνία 145, 14.

Σενέτι, ἔγγραφον 79, 11, 14; 137, 6; **σενέτια** 61, 11.

σιντρίλλι, ῥουμ. λεπτὸν σανίδιον διὰ στέγην· **σιντρίλλια** 145, 8.

σκλιτάδα, ἤ, γένος, ἐπώνυμον 101, 18; τὴν **σκλιτάδα** 101, 21.

σκόρτζα, ῥουμ. φλοιός· **σκόρτζαις**, *acc. plur.* 145, 9.

σλουζιτόρος, ῥουμ. ὑπηρέτης δημόσιος. **σλουζιτόροι** 73, 12; 81, 6; 89, 12. **σοῦμα**, ῥουμ. ποσότης. τὴν **σοῦμαν** 71, 5.

σπαθάρια, ῥουμ. ἀστυνομικὸν ἀξίωμα· τῆς **σπαθαρίας** 39, 16; 49, 19; 75, 7; 77, 3.

στάροστας, ῥουμ. ἐπιστάτης συντεχνίας· τὸν **στάροσταν** 139, 10.

στίνη, ῥουμ. ποιμνιοστάσιον, μάνδρα· ταῖς **στίναις** *acc. plur.* 85, 23.

στίνζινον, ῥουμ. ὄργυιά 141, 19, 22; **στίνζινα** 137, 11; **στίνζινων** 141, 20.

Τακίρια, τά, τουρκ. πρακτικά 57, 11.

ταχμίни, τουρκ. ἐκτίμησις 71, 9.

ταχσιλδάρηδες, τουρκ. εἰσπράκτορες 89, 14.

τζάρα, ῥουμ. χώρα· τὴν **τζάραν** 97, 27; 155, 12.

τζαράνος, ῥουμ. χωριάτης· τῶν **τζαράνων** 113, 17.

τζεβαχερικά, κοσμήματα 93, 27.

τζιποῦκι, μακρὰ καπνοσύριγξ 53, 13.

τράπατον, ῥουμ. τέλος τι 69, 21, 22, 24; 71, 1, 14; 143, 18; **τράπατα** 39, 13, 14; 71, 11, 17; 73, 10.

Φαμιλία, ῥουμ. οἰκογένεια· **φαμιλίας** 101, 18; **φαμιλιαν** 87, 23.

Χάλια, τουρκ. μεγάλοι ἄρχοντες ἀσκοῦντες τὴν λειτουργίαν τῶν 51, 5.

χιλιστέον, ῥουμ. ἰχθυοτροφεῖον 87, 7; 151, 7; **χιλιστέα** 151, 3; **χιλιστέων** 41, 19; 151, 1.

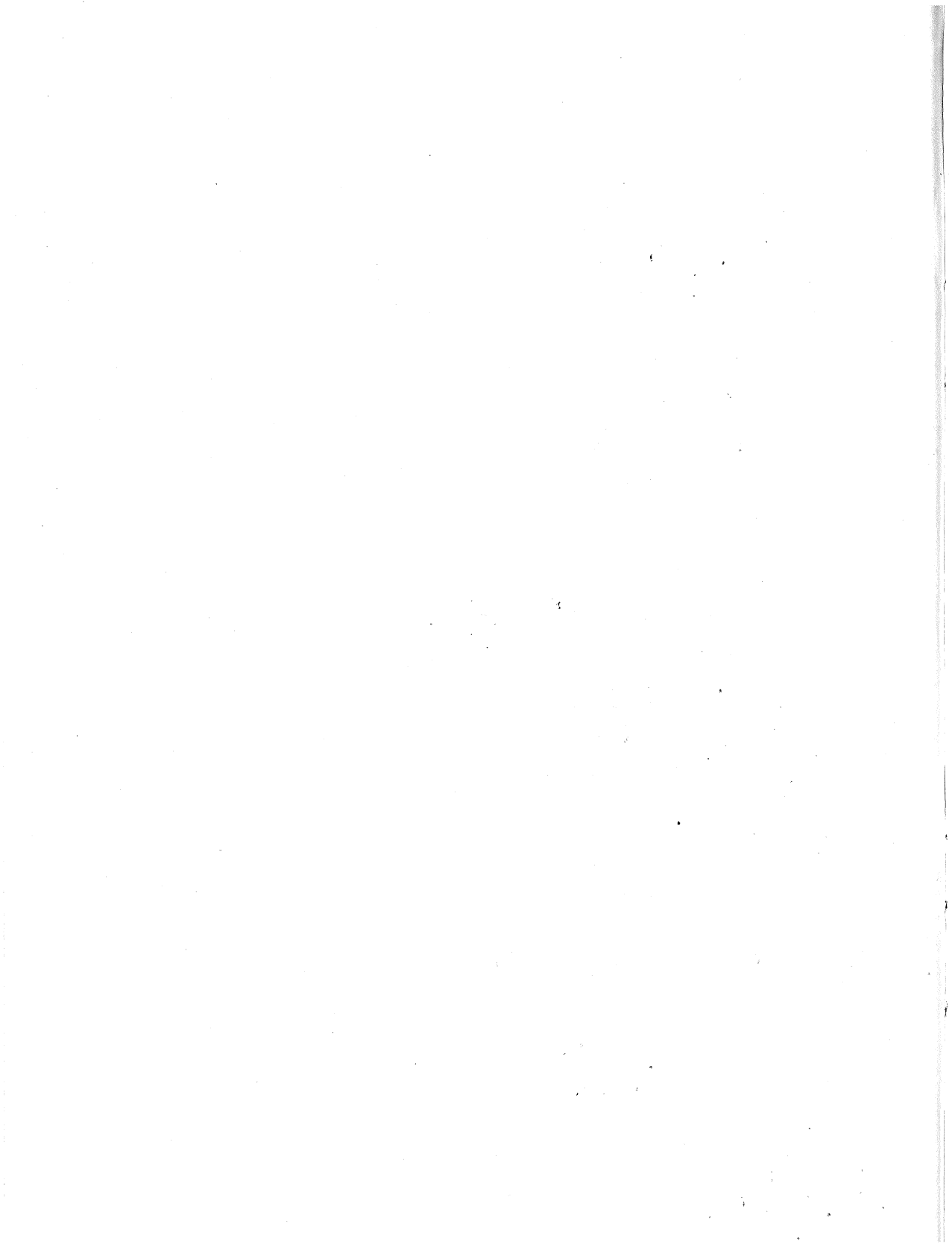
χισμέτια, τουρκ. ὑψηρεσία, λειτουργία 89, 14.

χοταρίζω, ῥουμ. ὀροθετῶ· **χοταρίση** 143, 13.

χοτάρνικος, ῥουμ. ὀροθέτης, γεωμέτρης· **χοτάρνικων** 137, 5; 143, 15, 17; **χοτάρνιτζοι**, ῥουμ. ὀροθέται 141, 24; 143, 7, 9.

χοτάρνιτζία, ῥουμ. ὀροθεσία, 137, 4; 141, 13, 18, 23; 143, 1; τῆς **χοταρνιτζίας** 41, 16; 137, 12; 141, 11, 21; 14, 39; **χοταρνιτζιαν** 143, 16.

χοτάρνιτζίας 141, 25.

INDICE DE CUVINTE *)

- Alişveriş = negustorie, afacere XVII, 1; afaceri de dat și luat XXVI, 3; XXVIII, 3; XXX, 2; XXXI, 1, 3.
- anafora (grec) = referat, raport, adresă, I, 2, 4; II, 2; III, 4; XXXII, 2.
- analoghie (grec) = proporție XXIV, 7; XXXIX, 2.
- analogul = partea proporțională XXXVII, 2.
- anarghirie (grec) = contestarea unui înscris de împrumut pentru neprimirea sumei XXVII, 3, 4.
- angarie = prestație XL, 1.
- aniondes (grec) = ascendenți XX, 3; XXII, 2, 4.
- anume = nominal, cu numele VI, 2; XXXV, 1.
- așăza, a se = a se învoi VII, 1; XVI, 1. et passim.
- așăzământ = învoială, convenție, contract XV, 6; XVI, 12; XXXV, 2;
- Boier** = dregător XXXII, 2.
breaslă, breslele spătăriei (?) XIII, 1.
- Calabalic** = îngrămădeală de oameni II, 2.
capete = capital XXVI, 1, 3.
- căpitan = dregător de județ XVII, 3.
- Catahrisis (grec) = abuz XXIV, 3.
- catastih, pl. catastișe = registru inventar XXIII, 2, 3; XXIV, 3.
- cationdes (grec) = descendenți XXII, 2.
- căuta, a, pricina = a cerceta VII, 2, 8.
- certa, a = a pedespi VII, 6.
- chiverniseală = venit de pe urma unei slujbe III, 1.
- clironomie = moștenire XXII, 2.
- copil de casă = fecior de boier care slujea pe lângă Domn sau departamentul veliților boieri XI, 2.
- curăți, a; a face curătură = a face locul cultivabil XVI, 20.
- cutie de obște a milosteniei = casa pentru ajutoare XXII, 4.
- Dălungire** = îndelungire XXIV, 2.
- dîrvări, a = a maltrata XIX, 10.
- datornic = împrumutător, creditor XXIV, 1; XXXII, 8; XXXIX, 2.
- defăima zapisul = a contesta pornind piră de anulare a zapisului XXVII, 1, 4.
- departament = instanță, judecătoreie I, 1; II, 1, 2, 4, et passim.
- deschide un loc = a-l face cultivabil XVII, 15.
- diată, pl. dieji = testament XXI, 4, 5; XXII, 1. et passim.
- divan, domnesc = cea mai înaltă instanță judecătorească I, 1. et passim.
- dosi a = a fugi XII, 2; XXV, 3.
- Eczamen** = cercetare prealabilă, instrucție IV, 4, 5; XV, 3.
- epitrop desăvîrșit = mandatar deplin VI, 2.
- Galben vechi** = două sute bani XXXIV, 8.
gospod (slav) = domnesc I, 1.
- Hain** = trădător XV, 3.
hainlic = trădare XXX, 1.
- halia, halea (ture) = boieri în funcție II, 1.
havaet (ture) = taxă, bir XXXIV, 7, 8.
- I** (slav) = și IV, 3, 4. et passim.
- implini, a = executa, încasa X, 4; XVIII, 4.
- impresura, a = cotropi XXXIV, 5.
- întimplare, de mare nevoie = caz de forță majoră XVI, 5; mare, tare XXVII, 3; fără de veste XIX, 7; deosebită XXXII, 7.

*) Cuvintele sînt arătate numai cu înțelesul ce-l au în textul legiurii.

ipolipsis (grec) = cinste, stimă XXIV, 3; XXVIII, 3, 4.

ispăși, a = prețui XVIII, 4.

izbrăni, a se = a lichida, a se răfui, a desface VII, 1; XV, 5; XXVIII, 6.

Jale = doliu XII, 1; XXI, 2.

jălui = a reclama, a piri XXI, 2; XXXII, 5.

Lăcuitor = rumîn, clăcaș XV, 12; XVI; XLI.

lefeșiu = slujitor XIX, 2.

legata (pl. grec de la legat) = danie prin testament XXI, 5; XXVI, 1.

lege = religie XXVIII, 1.

lepăda, a, jalba = a respinge pira XXXVII, 2. a se = a renunța XXXII, 1, 4, 7, 11, 14.

Mazli = boieri care nu mai sînt în funcție II, 1; veliți, II, 1.

metaharisî, a = întrebuița III, 4; XXIV, 1; XXIX, 2.

mituri = pl. de la mită V, 7.

mufuz = falit VIII, 5.

mumbașâr, mumbașir (turc) = slujbaș judecătoresc X, 1, 2; XV, 10.

Namestie = acaret, clădire X, 5.

nemernic, lăcuitor = rumîn, clăcaș XVI, 5, 18, 20.

încărcătură = dobîndă la dobîndă XXVI, 1.

îndrepta, a se = achita (judecată) IV, 5.

îndr. ptare, cuvînt de = justificare, reclamație XX, 3; XXIV, 4.

Obici = (juridic) XVI, 8; XVIII, 4. = pămîntesc, al pămîntului IV, 3; V, 1; VIII, 3; XV, 2, 12; XVI, 2. = vechiul XXXIV, 6; XXXVI, 3, 8; XLI.

obicuitor sic) = omenos XXXVI, 5.

oblăduitorul locului = cîrmuitorul XXXI, 3.

obraz = persoană XXI, 5. et passim.

odihni, a se = a se mulțumi XXXIV, 4.

ot (slav) = de la XIII, XIV; prez (slav) de peste XXXII, 12.

otaștină = dijma din vin (emfiteuză) XVI, 2, 3.

Paziște, din = cu totul din nou XXXVIII, 1.

perusia (grec) = averea VIII, 5; XXIII, 1.

pitac = ordin scris II, 6.

pod = stradă pavată cu lemn XVIII, 1.

pogribanie = înmormîntare XII, 1.

politicesc (pricină) = civil (proces) XIII, 1; XV, 2.

penturi = rînduiei XVII, 5.

politie = stat, XVI, 2.

praecis = practică II, 2; cu praxis = cu experiență III, 1.

practica, pl. practiceale = lucrări II, 8.

pravile, împărătești = Bazilicale, novele IV, 2, 3; XXXIV, 5.

pretenderimă = pretenție, susținere XXXII, 7; XXXVI, 9.

protimisî, a (grec) = a avea drept de preferință, precădere VIII, 5; XX, 2. et passim. protimisî = drept de preferință, precădere XXXII.

publicui, a = expune în public II, 4.

pune la mijloc, a = aduce la masa succesorală XX, 1, 2.

pungă = cinci sute taleri XXVII, 3.

Răzaș, în hotar = vecin cu hotarul XXXVII, 1.

răzmiriță = război XXVII, 3.

răzoraș, în hotar = vecin cu hotarul XXXII, 1.

rufet (turc) = breaslă, XXXV, 2.

rumîn = locuitor în general XVII, 4, 5; XXXII, 15; „rumîn”, clăcaș XVI, 16.

Sărac = orfan XXVIII, 1, 2, 3.

mic proprietar XXXV, 2.

scrie, a = descrie XXIX, 2.

scumpete = zgîrcenie XIX, 6.

senet, sinet = act (de proprietate) V, 5; XV, 5.

sfii, a se, de = a recuza pe VII, 3.

sigurefisi, a = asigura XXXII, 15.

sintagmation = carte IV, 2.

sluti, a se = a se degrada (moșiile) XIX, 7.

sor = soră XX, 2.

soție = bărbat sau femeie, căsătoriti XXXVI, 2.

sparge, a, zapisul = a rupe, anula înserisul XXXVI, 3.

starostea de negustori = capul breslei XXXII, 14.

Tacrir (turc) = declarație (vinovaților și pîrșilor) IV, 4.

taxidar (turc) = încasator de dări XVII, 3.

tahmin (turc) = evaluare X, 5.

teoritra (grec) = darul făcut soției de bărbat a doua zi după nuntă XXI, 3.

trage, a (moșia) = a măsura XXXIV, 2.

trimirie = a treia parte lăsată din averea mortului pentru pomenirea sufletului XXI.

Vechil = avocat VI.

venit, vînzare de = arendă XXXII, 15.

vină = infrațiune IV, 6, 7; XXX, 1, 2; XXXI, 3.

vîrstă, ajuns de; neajuns de = major; minor XIX, 8; XXI, 2.

Zăticni, a = opri, împiedica V, 3; IX, 3 XXXII, 7; XXXVIII, 1.

LISTA FIGURILOR

- Fig. 1.* — Alexandru Ioan Ipsilante, Domnul Țării Românești, după o stampă din Biblioteca Academiei R.P.R. cota G. S. I/92, 498—6.
- Fig. 2.* — Pagina cu titlul Pravilniceștii Condici din 1780, după exemplarul din Bibl. Acad. R.P.R. cota *ms.* 4457.
- Fig. 3.* — Pagina cu începutul hrisovului de promulgare după exemplarul din Bibl. Acad. R.P.R. cota *ms.* 4457.
- Fig. 4.* — Pagina cuprinzând dispozițiile referitoare la clăcași, după exemplarul din Bibl. Acad. R.P.R. cota *ms.* 4457, fila 18 r.
- Fig. 5.* — Penultima pagină din exemplarul din Bibl. Acad. R.P.R., cota nr. 4457.
- Fig. 6.* — Ultima pagină din exemplarul din Bibl. Acad. R.P.R., cota *ms.* 4457.

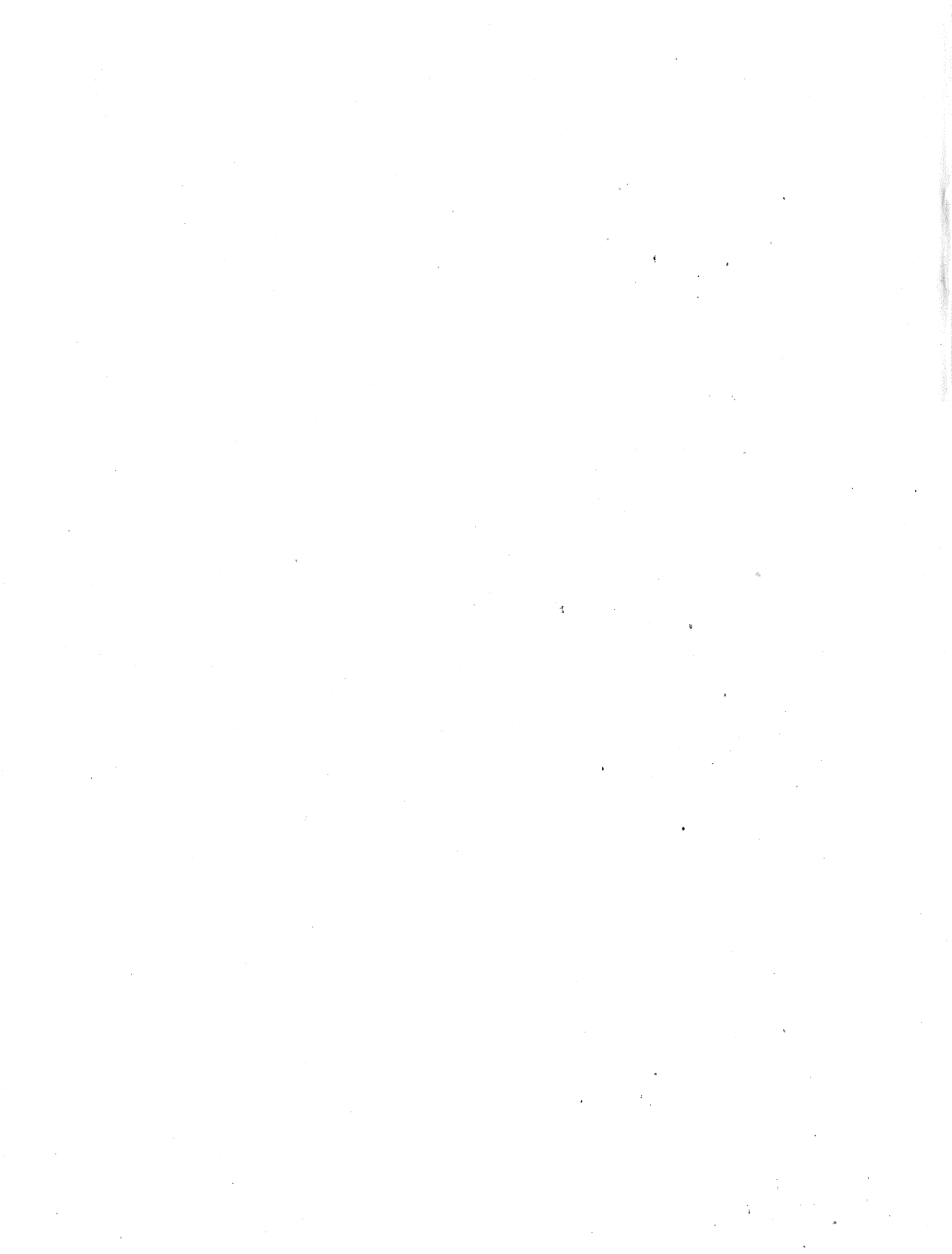

Fig. 1. — Alexandru Ioan Ipsilante, Domnul Țării Românești, după o stampă din Biblioteca Academiei R.P.R. cota G.S.I/92, 498—6.

ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΟΝ ΝΟΜΙΚΟΝ.

Περὶ Δικαστίας, καὶ τῶ καθήκοντος ἐκάσῃ τῆς κριτηρίων, καὶ τῆς ἀφορίας
 τοῦ πρωτζίτου τῆς βλαχίας τῆς ἀγκέντων εἰς τὸ πολιτικόν.
 Ὁδηγία τῆς εἰς τὸ ἐξῆς ἀποφάσεως τῆς ὡς τύπον ἢ ἢ συλλεχθεῖσάν ὑποθέσεων.
 Καὶ συμφωνία τῆς τοπικῶν ἐθίμων, τῆς ὡς ἐπὶ τὰ πλείον ἑχρήσται
 γενομένων, μετὰ τῆς Βασιλικῶν διαταγῶν. Πρὸς ἀκριβῆ
 τῆς δικαίᾳ συντήρησιν, καὶ πρὸς τὰ τῆς πτωχῶν ἐκ
 παντός τρόπου ἀντιπρίσων.
 Φιλοτονηθέν παρὰ τῆ Εὐσεβεστάτε Σαρωτάτε καὶ Μεγαλοπρωπιάτου

ΗΓΕΜΟΝΟΣ
 ΠΑΣΗΣ ΟΥΓΓΡΟΒΛΑΧΙΑΣ.

Κυρίου Κυρίου
 ΓΩΑΝΝΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΓΩΑΝΝΟΥ ΓΥΦΗΛΑΝΤΗ
 ΒΟΕΒΟΔΑ.

Κατὰ τὸν ἕβδομον χρόνον τῆς Θεοσφορίτε αὐτοῦ Ἀυθεντίας.
 Ἱεραρχήντος τοῦ Πατριολογιώτατου Μητροπολίτου.
 Κυρίου Κυρίου ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ.
 Νῦν τύποις πρῶτον ἐκδοθέν εἰς Ρωμαϊκῶν, καὶ πάτριον Γλωττίων.
 Ἐν τῇ Τυπογραφίᾳ τῆς Ἀγιοτάτης Μητροπόλεως Οὐγγροβλαχίας.

Ἐν ἔτει Σωτηρίῳ. αΨπ. Κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον.

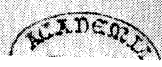
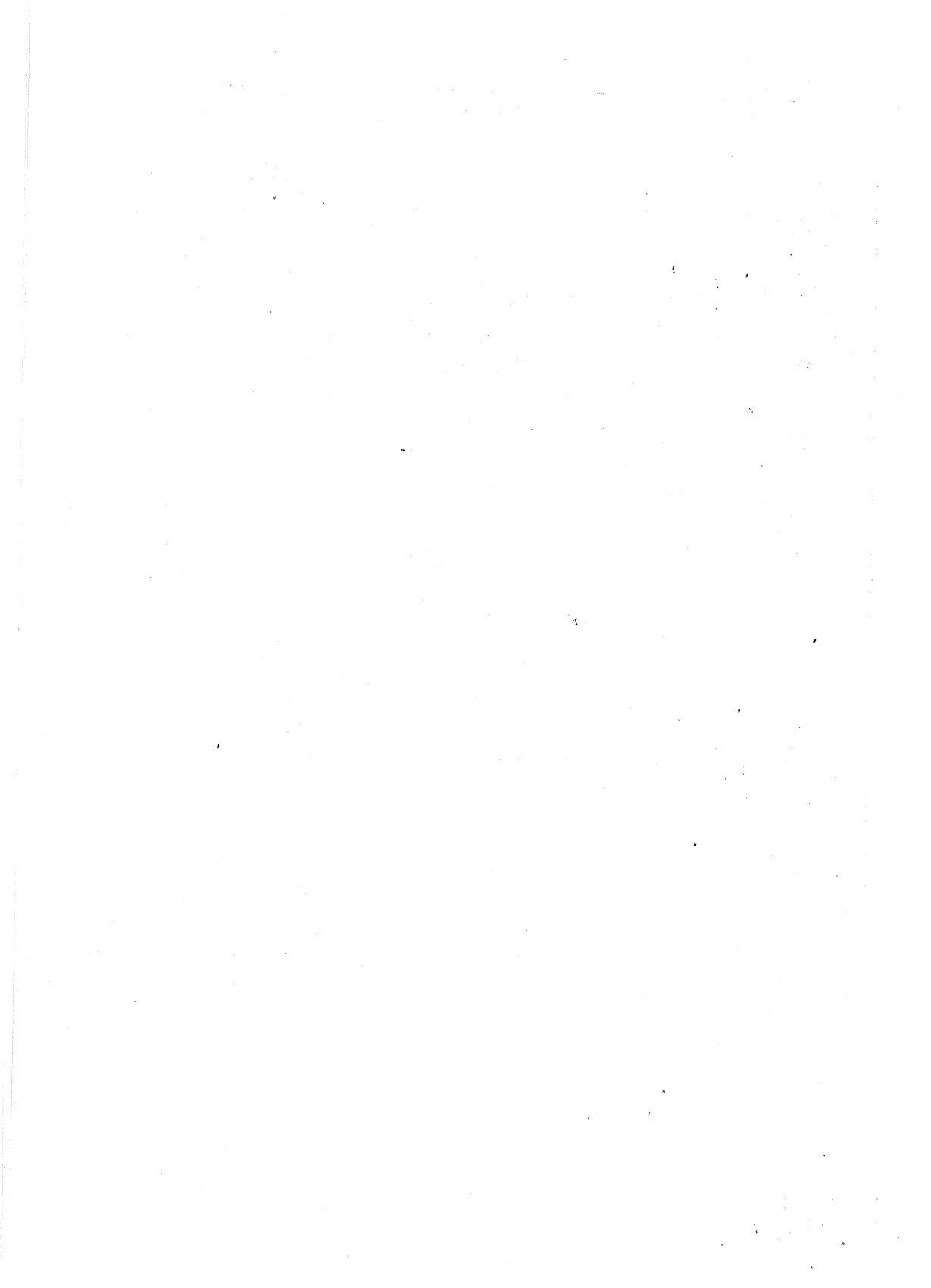
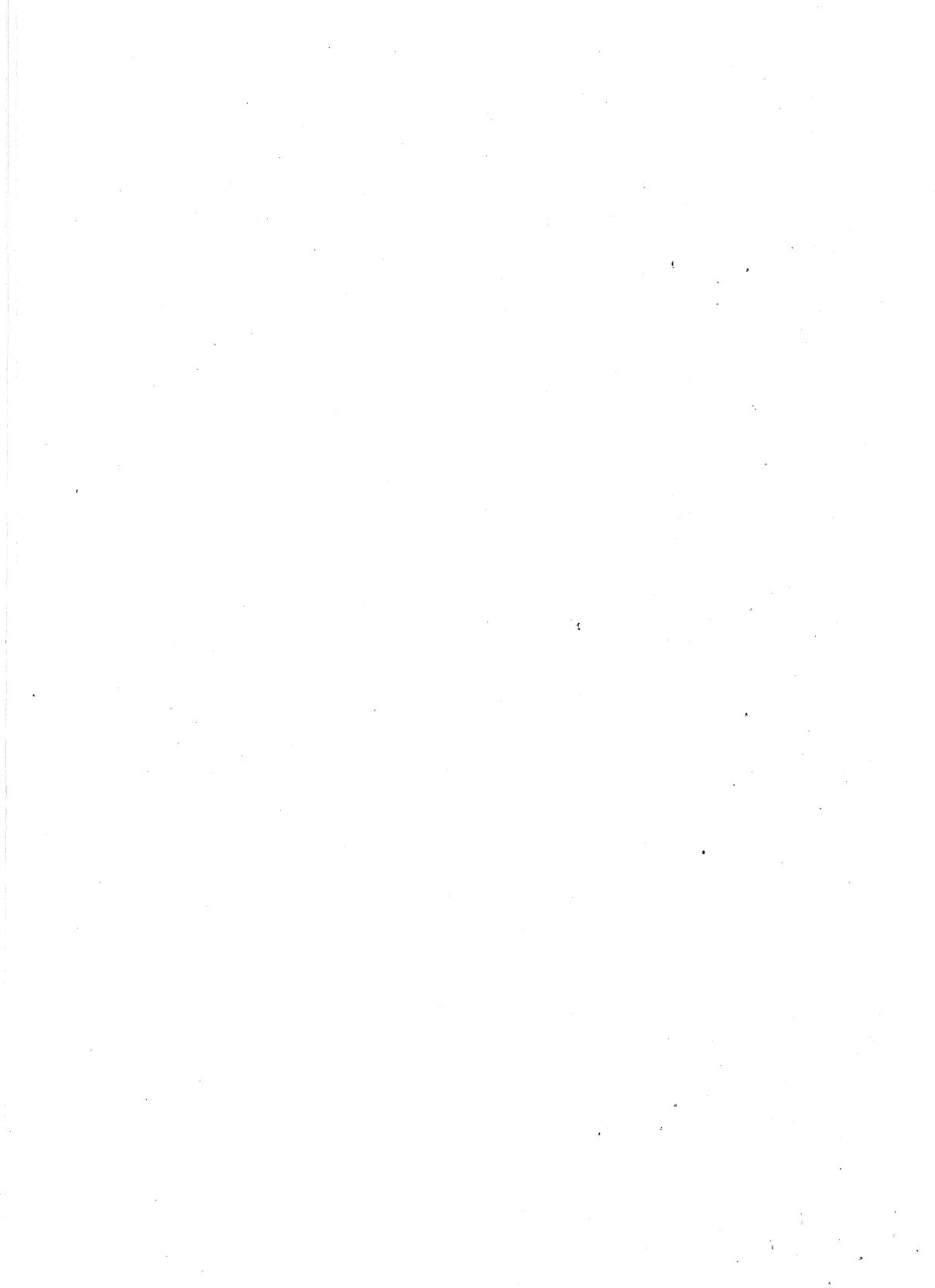

Fig. 2. — Pagina cu titlul *Pravilniceştii Condici* din 1780, după exemplarul din Bibl. Acad. R.P.R. cota ms. 4457.

Z.

Οἱ ρεμβνοὶ διὰ τὸ χορτάρι ὄντ' κοίτην
 ἀπὸ εἰς τὴν ῥοσάν ὅτ' ἐκάρουται,
 ἢ εἰς ἄλλην, δίδου ἀπὸ μίαν κλάγυαν
 χορτάρι εἰς τὰς δέκα.

H.

Διὰ τὸ ἀτάει, ἢ κρετάρ' ὄντ' ἀπέρκει
 αἶθεν ἀπὸ μίαν κλάγυαν εἰς τὰς δέκα.
 Να ἔχη ὅμως χρεὸς ὀρεμάνος μετ' ἰκόντε
 ἀμαξί να κίβασι εἰς τὸ ἀλῶν τὴ νομο-
 κυρὲ τὸ δίκαιον εἰναὶ δίσμα κατὰ τὴν συ-
 νήθειαν. Ὅταν ὅμως ἢ εἰς ἀμελήτας, ἢ
 εἰς παραβλέψαι δὲν ἀκολοῦσιν ὡς ἐπι-
 ται, ἢ σικῶσι ἢ τὸ ἀτάειτα ὅλον, τό-
 τε οἰσπράβινος τὴ καδικίαι να ἔχη να διε-
 κδικῶσι τὸ δίκαιον τὴ νομοκυρὲ τῆς μοσίας.

Θ.

Διὰ τὸ πορῆμι δίδου ἀπὸ μίαν μπά-
 ντζαν εἰς τὰς δέκα.

I.

Διὰ τὰ μελιόγια δίδου διὰ τὰς μάναις
 ἀπὸ τρία ἄσπρα εἰς τὴν μάναν, διὰ
 ὅσα τὰ ρόγια δὲν δίδου τίποτες.

IA'.

Διὰ τὰ κατζίκια ὅτ' ἔχου οἱ ρεμβνοὶ δι-
 δίδου εἰς τὸν νομοκυρῶν τῆς μοσίας ἀπὸ δύο
 ἄσπρα τὸ κατζίκι τόσον τὸ καλοκῆρι, ὁ-
 στον ἢ τὸν χειρῶνα.

IB'.

Ἀπὸ ταῖς εἰναὶς λαμβάνει οὐκείος τῆς
 ἡγεῖται κατὰ τὴν συμφωνίαν ὅπου
 ἢ δὲλε γυρ, ἢ ἄσπρα.

II.

3.

Дѣкѣнѣтѣрѣ пѣнѣрѣ фѣнѣдѣлѣ чѣкѣрѣ кѣрѣ
 пѣмѣшѣлѣ чѣ шѣдѣ шѣрѣ пѣ лѣтѣлѣ, ἄβѣ шѣрѣ
 дѣнѣмѣ дѣнѣ зѣчѣ клѣнѣ дѣ фѣнѣнѣ оῦнѣ.

H.

Пѣнѣрѣ гѣрѣдѣлѣ, шѣ шѣрѣдѣлѣ чѣкѣмѣнѣ
 ἄβѣ шѣдѣ дѣнѣ зѣчѣ клѣнѣ оῦнѣ. Нѣшѣнѣ гѣ
 ἄнѣтѣ дѣтѣрѣ дѣкѣнѣтѣрѣмѣлѣ ἄкѣрѣ дѣнѣмѣ
 ἄчѣлѣ нѣ дѣшѣнѣ кѣрѣдѣлѣ гѣдѣ дѣ ἄβѣлѣ сѣтѣ.
 пѣнѣнѣлѣнѣ мѣшѣнѣ дѣпѣтѣ шѣнѣчѣнѣ, шѣрѣ кѣнѣнѣ
 гѣдѣ дѣнѣ ἄнѣнѣнѣрѣ гѣдѣ дѣнѣ нѣнѣнѣрѣ дѣсѣмѣ
 нѣнѣнѣ оῦрѣмѣ дѣпѣтѣ нѣнѣмѣ гѣдѣ зѣнѣтѣ, шѣ дѣнѣ-
 нѣ рѣдѣнѣкѣ шѣ гѣрѣдѣлѣ ἄнѣнѣ тѣнѣ, ἄчѣнѣчѣнѣ нѣ.
 сѣрѣкѣнѣнѣнѣдѣлѣ жѣдѣцѣнѣлѣнѣ гѣлѣнѣтѣ ἄфѣчѣ ἄ-
 пѣнѣнѣрѣ сѣтѣпѣнѣнѣлѣнѣ мѣшѣнѣ.

Θ.

Пѣнѣрѣ пѣрѣдѣмѣнѣ ἄβѣ шѣдѣ дѣнѣ зѣчѣ пѣ-
 нѣнѣнѣнѣнѣ оῦнѣ.

I.

Пѣнѣрѣ сѣтѣпѣнѣ ἄβѣ шѣдѣ дѣнѣрѣдѣтѣ мѣтѣ-
 нѣ кѣчѣтѣ бѣнѣнѣнѣнѣнѣ, шѣрѣ пѣнѣрѣ рѣнѣ нѣ
 ἄβѣ ἄдѣ нѣнѣнѣнѣ.

II'.

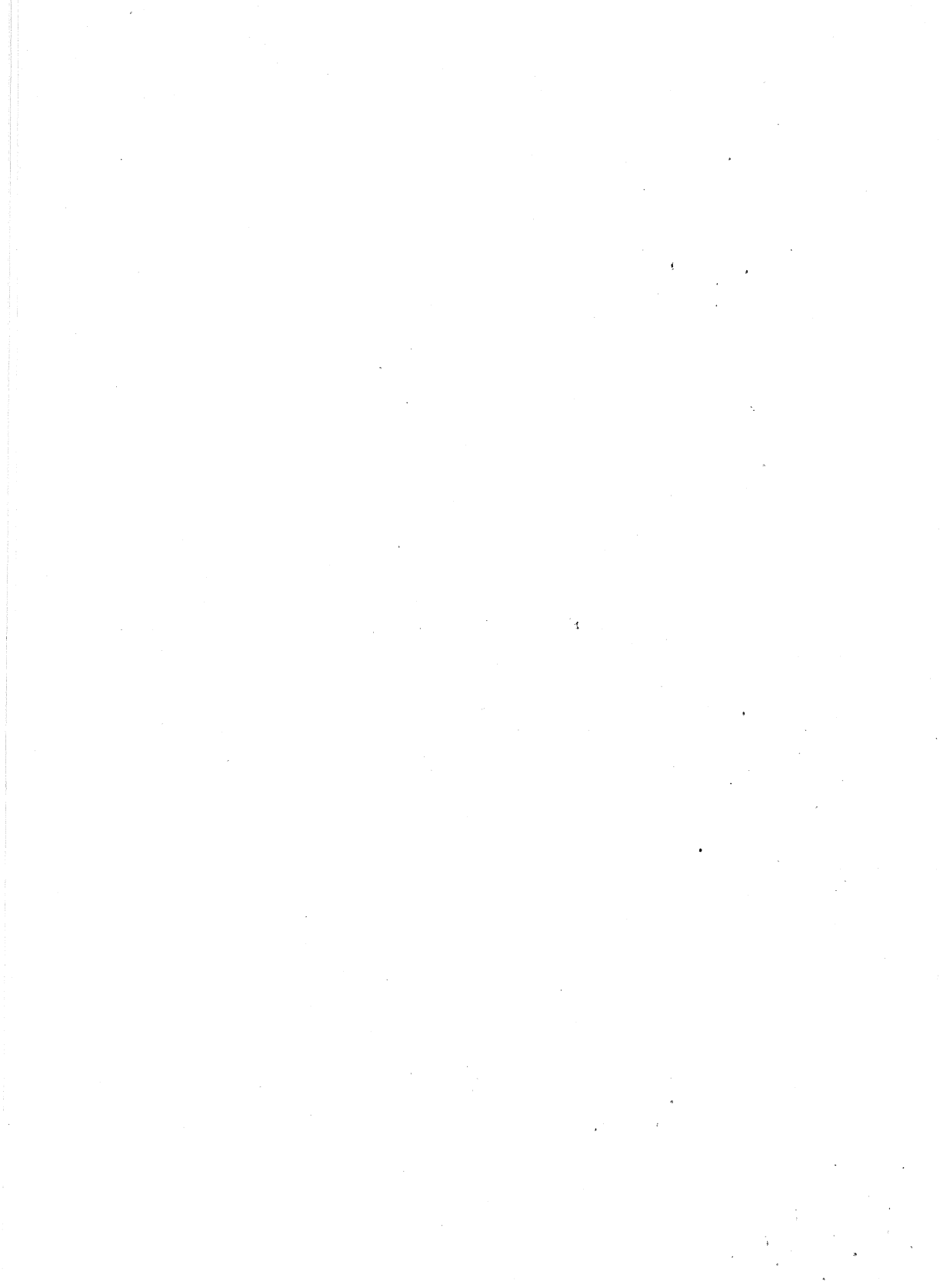
Пѣнѣрѣ кѣпѣрѣсѣ чѣ ἄβѣ дѣкѣнѣтѣрѣнѣ ἄβѣ шѣ-
 дѣ сѣтѣпѣнѣнѣлѣнѣ мѣшѣнѣ дѣ кѣпѣрѣ кѣчѣтѣ
 бѣнѣнѣнѣнѣнѣ, ἄчѣкѣтѣ бѣрѣ, кѣчѣтѣ шѣ нѣрѣнѣ.

BI.

Дѣлѣ сѣтѣпѣнѣсѣ чѣкѣрѣфѣнѣ пѣмѣшѣнѣ ἄрѣ гѣлѣ
 сѣтѣпѣнѣнѣлѣнѣ мѣшѣнѣ дѣпѣтѣ ἄнѣнѣнѣнѣнѣнѣлѣ
 чѣкѣ фѣчѣтѣ, гѣдѣ бѣрѣнѣдѣ, гѣдѣ бѣнѣнѣ.

II.

Fig. 4. — Pagina cuprinzind dispozițiile referitoare la clăcași, după exemplarul din Bibl. Acad. R.P.R. cota ms. 4457, fila 18 r.

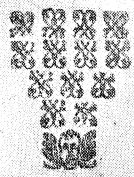

48
οι Γεωργεῖνοι καὶ μὴ ἔντες ἀπὸ τῶν οὐ
μῆρας τελείας δοσμάτων, ἡάλλας αὐγαρίας.

Б.

Οἷ λησαι ἀσ καθε χειρὸν, ἡδὲ ἀσ αὐτὰς
ταῖς ἰδίαις ἡμέραις τοῦ Πάχα καὶ ἄστα-
ῶνται.

Τ Ε Λ Ο Σ

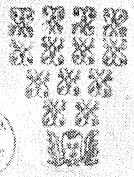
Ἐπειδὴ καὶ οὐκ ἔστιν ἡμεῖς
οὐκ ἔστιν ἡμεῖς οὐκ ἔστιν ἡμεῖς
οὐκ ἔστιν ἡμεῖς οὐκ ἔστιν ἡμεῖς
οὐκ ἔστιν ἡμεῖς οὐκ ἔστιν ἡμεῖς
οὐκ ἔστιν ἡμεῖς οὐκ ἔστιν ἡμεῖς
οὐκ ἔστιν ἡμεῖς οὐκ ἔστιν ἡμεῖς
οὐκ ἔστιν ἡμεῖς οὐκ ἔστιν ἡμεῖς

справки чужихъ члнхъ делъ ачѣднѣннхъ ннчъ
днхъмѣ днхъднхъ, ачѣднѣннхъ днхъднхъ.

Б.

Ἐπειδὴ καὶ οὐκ ἔστιν ἡμεῖς
οὐκ ἔστιν ἡμεῖς οὐκ ἔστιν ἡμεῖς
οὐκ ἔστιν ἡμεῖς οὐκ ἔστιν ἡμεῖς
οὐκ ἔστιν ἡμεῖς οὐκ ἔστιν ἡμεῖς
οὐκ ἔστιν ἡμεῖς οὐκ ἔστιν ἡμεῖς
οὐκ ἔστιν ἡμεῖς οὐκ ἔστιν ἡμεῖς
οὐκ ἔστιν ἡμεῖς οὐκ ἔστιν ἡμεῖς

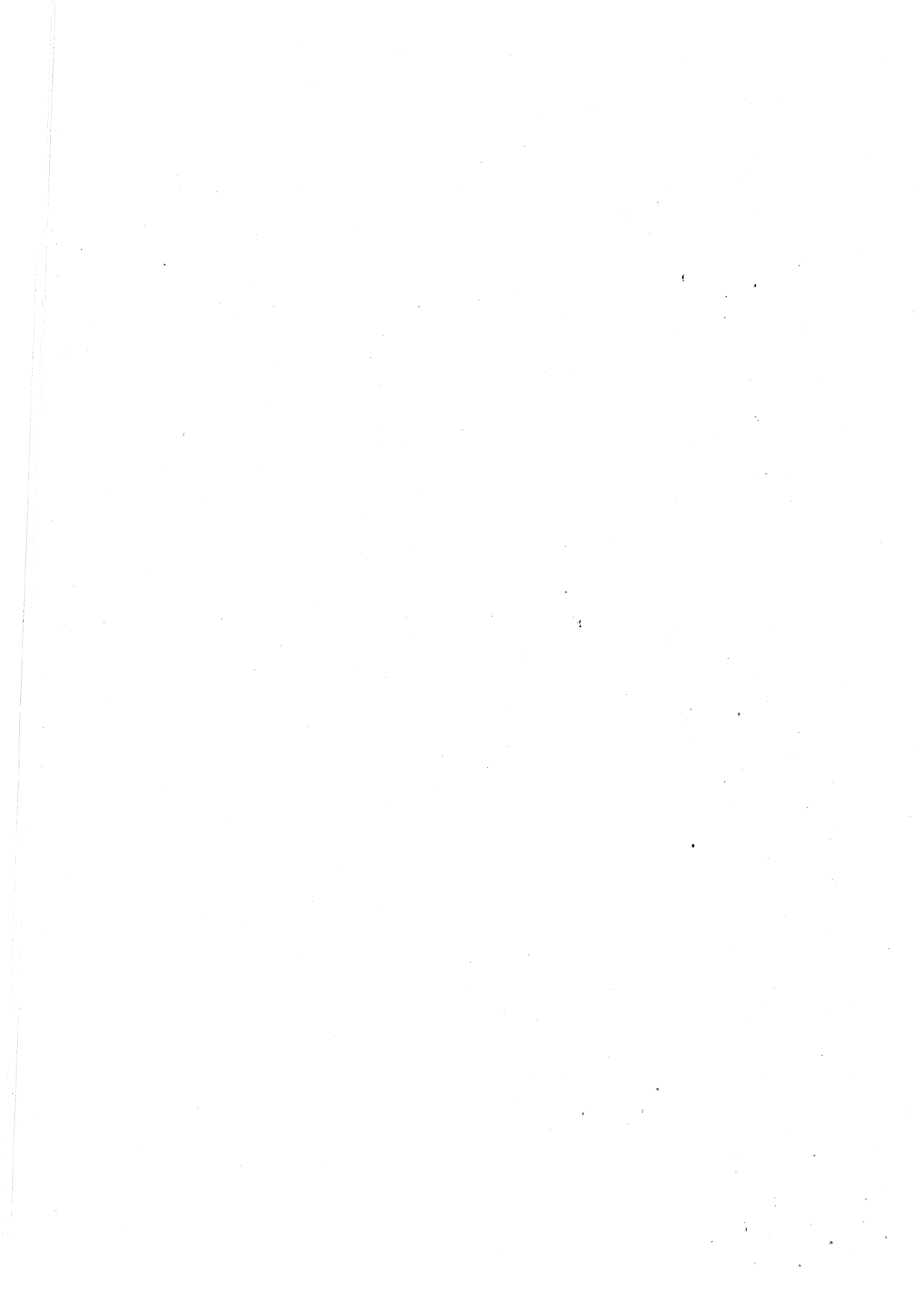
С Ф Р Ш Н Т А.

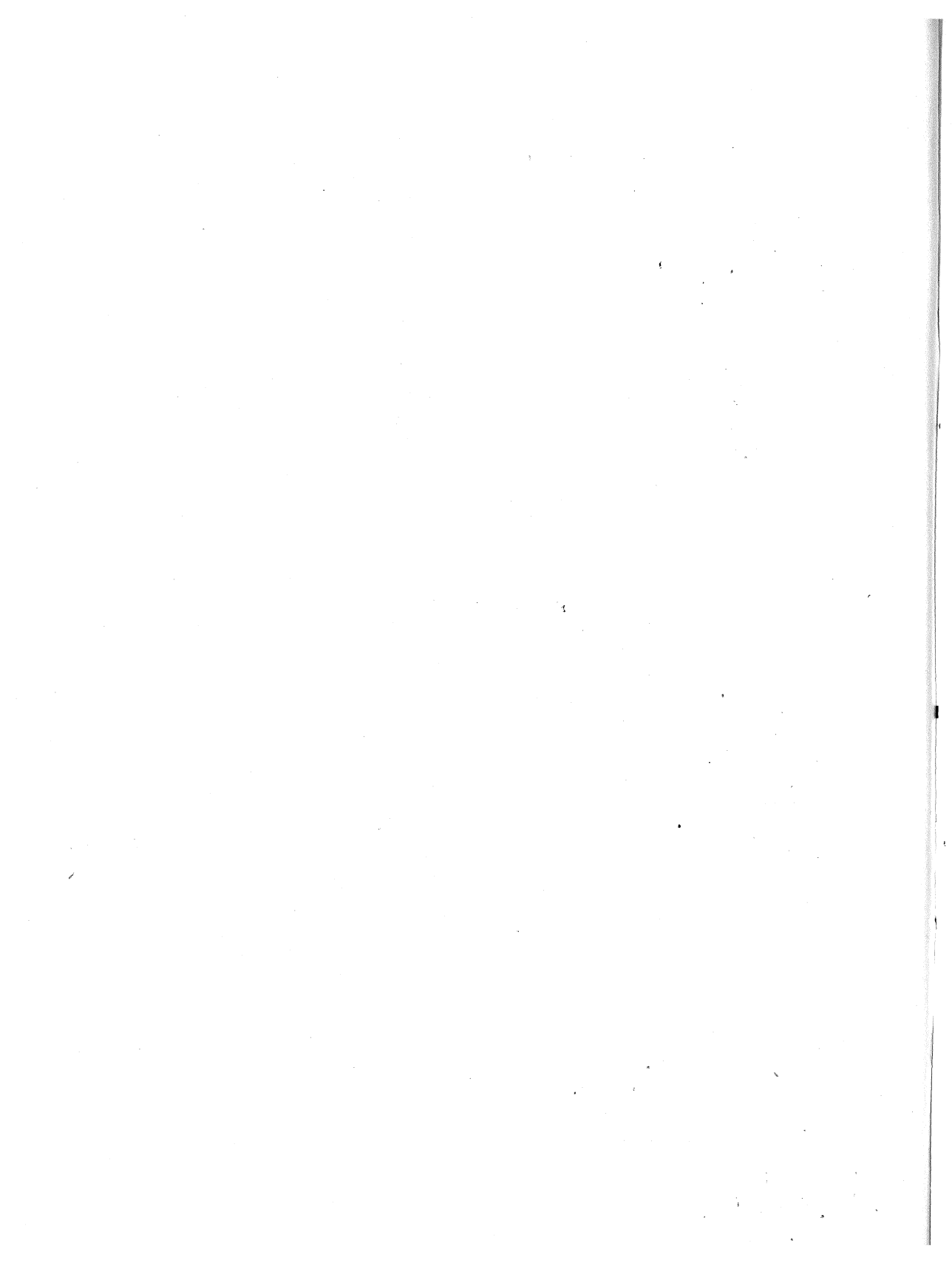

Ἐπειδὴ καὶ οὐκ ἔστιν ἡμεῖς
οὐκ ἔστιν ἡμεῖς οὐκ ἔστιν ἡμεῖς
οὐκ ἔστιν ἡμεῖς οὐκ ἔστιν ἡμεῖς
οὐκ ἔστιν ἡμεῖς οὐκ ἔστιν ἡμεῖς
οὐκ ἔστιν ἡμεῖς οὐκ ἔστιν ἡμεῖς
οὐκ ἔστιν ἡμεῖς οὐκ ἔστιν ἡμεῖς
οὐκ ἔστιν ἡμεῖς οὐκ ἔστιν ἡμεῖς

Handwritten signature or note at the bottom right of the page.

Fig. 5. — Penultima pagină din exemplarul din Bibl. Acad. R.P.R., cota nr. 4457.

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

С самого начала своего княжения, Александр Ипсиланти, валахский господарь (1774—1782) стремился к улучшению организации государства и, в особенности, правосудия. В 1775 году он подписал грамоту относительно новой организации судебных учреждений и судопроизводства. В связи с этим он разослал предписание судебным приставам „как следует поступать“. В том же году он подписал вторую грамоту, в которой устанавливает, как должны разбираться дела по преимущественному праву покупки. В этих грамотах говорится о том, что он составил Уложение, которое будет напечатано после того, как будет показано всем, и согласно которому будет протекать судопроизводство. Отсюда следует, что Уложение было составлено в 1775 году.

Экономическое и политическое положение страны побудило Ипсиланти составить Уложение. Феодализм начал приходить в упадок, а новые капиталистические производственные отношения стали налагать свой отпечаток на развитие общества. Господствующий класс чувствовал необходимость в писанных законах, в которых были бы признаны за ним его позиции и привилегии, а также средства эксплуатации низших классов.

К этому прибавлялось стремление, охватывающее все более широкие круги, иметь писанные законы, которые устранили бы недостатки обычного права, обычаев судопроизводства, не всегда ясных и хорошо известных, вследствие чего иногда „законы нарушают обычаи“ или „обычаи противоречат законам“.

Было высказано мнение, что одним из факторов, под влиянием которых этот господарь стал издавать законы, был также расцвет греческой культуры, достигшей своего апогея в конце XVIII века. Но как бы значительны ни были в этот период прогресс греческой культуры, его нельзя рассматривать как решающий фактор для законодательства Ипсиланти.

Другим фактором, вызвавшим составление Уложения, было политическое положение Молдавии и Валахии. Согласно договору, заключенному в Кучук-Кайнарджи (1774), Россия получила право вступать за православных в Турцию. Благодаря этому праву, улучшилось и положение Молдавии и Валахии, начавших предъявлять свои старые права и, среди других, право составлять свои собственные законы без вмешательства Оттоманской Порты.

С другой стороны, Ипсиланти несомненно знал, что и в Дунайских княжествах, хотя и христианских, возможно ввести режим привилегий для турецких подданных по той причине, что судопроизводство этих стран, как и турецкое, не представляет гарантий; он стремился предотвратить эту несправедливость и уже на втором году своего княжения дал судебную организацию и судопроизводство, проникнутые весьма передовыми идеями, и вписал их в кодекс, составленный в том же году,

Нелишне отметить желание господаря прийти на помощь жителям для осуществления правосудия и, таким образом, упрочить свои позиции по отношению к требованиям бояр, стремившихся ограничить права господаря.

Что касается составления Уложения, господарь утверждает в упомянутых грамотах, что он разработал его „много потрудившись“. Но это не является достаточным доказательством. Известно, что и другие господари: Калимах (Молдавия) и Караджа (Валахия) сделали заявления такого же рода относительно составления своих сводов законов, хотя вполне доказано, что в разработке последних сыграли выдающуюся роль некоторые лица, со специальной подготовкой в области права. Вышепоименованные господари давали указания и проверяли то, что делали другие, сами же не разрабатывали законы.

Вероятно, так поступил и Ипсиланти; хотя он и обладал высокой культурой, нет оснований думать, что он обладал большими юридическими знаниями и что он сам составил Уложение.

Один из его современников Карра говорит о горячем желании Ипсиланти иметь „un code de lois particulières pour son Divan et celui des gouverneurs de provinces“¹⁾ и что с этой целью последний призвал в страну несколько образованных людей.

Из них известны двое: Райчевич и Сулзер. Первый из них был секретарем господаря и опубликовал несколько заметок о Валахии и Молдавии, в которых говорится и о кодексе, но он не был юристом и ничего не упоминает о своем участии в создании кодекса.

Сулзер был призван для того, чтобы создать высшую юридическую школу и составить кодекс для господарского Дивана и для уездных судов. Но он преподавал право лишь короткое время, уехал недовольным и критиковал господаря. Впрочем, он и не знал судебных обычаев страны.

Было высказано мнение, что Уложение было, весьма возможно, написано каким-то неизвестным учителем греческого языка. В то время в стране находился греческий юрист Михаил Фотинопол, оставивший написанный в 1765—1766 годах рукописный труд о судебных порядках, и другой, написанный в 1777 году. Кроме того, в стране был и Димитрие Панайотакис; до нас дошла, тоже в рукописи, его „Юридическая техника“, представленная господарю Морузи в 1793 году. Не исключена возможность, что труд Фотинопола 1765—1766 годы был в той или иной мере использован при составлении Уложения Ипсиланти.

¹⁾ Carra, *Histoire de la Moldavie et de la Valachie, avec une dissertation sur l'état actuel de ces deux provinces*, p. 207.

Все же трудно предположить участие греческих сотрудников в составлении Уложения, так как о них ничего не упоминается, в отличие от Свода законов Калимаха и Законодательства Караджа, в связи с которыми упоминаются Кузанос и Христопол; о последних было высказано неправильное мнение, что они единственные авторы этих сводов законов.

Гораздо вероятнее, что Уложение составлено одним или несколькими лицами, имевшими достаточно хорошую юридическую подготовку, хорошо знавшими источники, которыми они пользовались, и, в особенности, судебные обычаи страны, судебный опыт высшей инстанции—господарского Дивана, а также румынский и греческий языки.

При изучении имен знатных бояр, членов Дивана, в вышепоименованных грамотах можно констатировать, что одним из видных деятелей был Енекицэ Вакереску, о котором говорилось, что он всегда был верным и преданным советником Ипсиланти.

Надо предполагать, что господарь изучил предложенный труд, внося свои замечания и таким образом сотрудничал в его составлении.

После составления, Уложение, согласно тогдашним нормам законодательства, было представлено Господарскому Совету, состоявшему из митрополита, епископов и именитых бояр.

Уложение было затем проверено господарем, который и обнародовал его в 1780 году.

Оно было напечатано на греческом и на румынском языках в 1780 году в Митрополичей типографии.

В грамотах 1775 года Ипсиланти говорит, что он составил Уложение которое и напечатает; Уложение было обнародовано и напечатано только в 1780 году. В хвалебном слове господарю, напечатанном в 1777 году, упоминается, среди других его дел о *η советή νομοθεσία και διαταγή*. Это *διαταγή*, вероятно, относится к грамоте 1775 года об организации судебных учреждений, а под *η советή νομοθεσία* „мудрым законодательством“, нужно понимать ничто иное как Уложение (*Syntagmation Nomicon*).

Запоздание обнародования и печатания могло бы быть, лишь до известной степени, объяснено разногласиями и изменениями в Господарском Совете, но для этого не потребовалось бы столько лет¹⁾ тем более, что, как говорит Карра, у господаря было горячее желание обнародовать и напечатать Уложение.

Запоздание, вероятно, было вызвано другими причинами. Турция утверждала, что Молдавия и Валахия составляют неотъемлемую часть Оттоманской империи, и что они не имеют права издавать законы без ее разрешения. Подтверждением этого мнения является заявление Карра, что Ипсиланти обнародует Уложение „*si le despotisme ingrat et odieux de la Sublime Porte n'y met aucun obstacle*“.

Хотя Уложение Ипсиланти было составлено в 1775 году, оно не могло быть обнародовано и напечатано, так как этому противилась Порта.

¹⁾ Для законодательства Караджа, гораздо более обширного, понадобилось менее 2 лет (см. „Законодательство Караджа“). Критическое издание, Бухарест, издательство Академии РНР, 1955 года. Введение, стр. VI—VII.

Кучук-Кайнарджийский договор изменил положение. Россия стала вступать за Дунайские княжества. Через несколько лет Турция должна была уступить и, таким образом, Ипсиланти мог издать свои законы. Трудно найти другое объяснение этому запозданию.

До 1780 года Уложение применялось в рукописной форме, что было обычным явлением¹⁾.

Уложение было напечатано в два столбца: по-гречески и по-румынски.

При сравнении обоих текстов отмечаются аналогии, что является нормальным, и различия, но, вообще, румынский текст более доступен.

Особенно важно отметить, что в греческом тексте очень много румынских слов; многие из них могли бы быть заменены греческими.

Большое количество румынских слов в греческом тексте вполне доказывает, что первым был отредактирован румынский текст румынами, знавшими обычное право румынского народа и судопроизводство Дивана, а также греческий язык. После отредактирования румынского текста был отредактирован и греческий, в котором осталось столько румынских слов. Невозможно допустить, чтобы сначала был отредактирован полный румынских слов греческий текст, а затем по такому тексту был бы сделан перевод на румынский язык. Впрочем, вполне естественно, чтобы Уложение было в первую очередь отредактировано на румынском языке, так как оно предназначалось для румынского народа. Этим же объясняется и то, что грамота 1775 года „о приведении в порядок судебных учреждений“ была составлена только на румынском языке; греческий текст не был найден.

Среди указанных Ипсиланти источников Уложения были в первую очередь императорские своды законов, под которыми он подразумевал Василики и, вероятно, и другие греко-римские источники. Михаил Фотинопол составил два свода законов, применявшихся в рукописях, и в которых делаются ссылки на Василики в парижском издании Фабратуса (1647). Так как некоторые тексты Уложения сходны с текстами из трудов Фотинопола, говорили, что Ипсиланти, якобы, воспользовался его трудами как образцом.

Это мнение необосновано, так как между этими текстами существует различие в смысле объема, расположения материала, содержания и т. д. Но, конечно, составителям Уложения Ипсиланти было знакомо руководство Фотинопола, составленное в 1765—1766 годах, и, может быть, им пользовались для ознакомления с Василиками.

Главным источником было обычное право страны. Некоторые из обычаев внесены и в IV книгу труда Фотинопола, написанную в 1777 году. Невозможно предположить, чтобы авторы Уложения, знавшие обычаи страны лучше, чем иностранцы, заимствовали их из труда Фотинопола. Более вероятно, что последний заимствовал их из Уложения Ипсиланти.

Также необосновано мнение, что многие из этих обычаев заимствованы из древне-греческого законодательства. Они являются чисто румын-

¹⁾ Ипсиланти утверждает, что составил и уголовные законы и земельные законы. Не существует доказательств того, что они были напечатаны. Трудно предположить, чтобы господарь сделал неправильные заявления. Более вероятно, что эти законы существовали в рукописях, которые утеряны.

сками, и их можно найти в весьма старых документах. Некоторые из них сходны с обычаями народов юго-восточной Европы; это сходство объясняется древним и общим по существу содержанием, лежащим в их основе.

Кроме императорских законов и обычаев, в Уложение было внесено то, что нашли необходимым для судебной практики из постановлений, вынесенных господарским Диваном.

Кроме того, из изучения текста вытекает, что у составителей кодекса были широкие юридические познания; им были знакомы труды Монтескье („L'Esprit des lois“) и Беккариа (Dei delitti e delle pene), Наказ Екатерины II, им были известны идеи реформ второй половины XVIII века, и они санкционировали некоторые основные передовые принципы ранее многих других законодательств.

Что касается применения Уложения, то после смещения Ипсиланти Господарский Совет запросил нового господаря Николае Караджа, разрешает ли он следовать установленному Ипсиланти порядку. Указом от 25 октября 1782 года господарь объявляет, что, так как порядок был установлен совместно с Господарским Советом, он его утверждает и, следовательно, Уложение Ипсиланти осталось в силе. Затем оно было использовано при составлении Законодательства Караджа и применялось до 1 сентября 1818 года, когда вошло в силу это законодательство; последнее отменяло Уложение Ипсиланти не прямо, а косвенно — противоречивыми распоряжениями. Уложение продолжало применяться в некоторых вопросах, относящихся ко времени, когда оно было еще в силе.

С 1 декабря 1865 года оно было отменено статьей 1912 Гражданского кодекса. Различными законами были также отменены постановления, касающиеся судопроизводства и других областей.

Однако Уложение продолжало применяться к некоторым случаям, относившимся к периоду, когда оно было еще в силе.

Судам случается и теперь применять, согласно принципу применения законов во времени, различные постановления Уложения Ипсиланти в спорах, касающихся мелкого крестьянского землевладения.

Уложение Ипсиланти содержит различные постановления: о судебной организации, судопроизводстве, гражданском праве, уголовном праве и т.д. Оно было своего рода руководством в области права.

Созданное правящим классом для защиты своих прав Уложение представляет собой юридическую надстройку, избыточную феодальными воззрениями, привилегиями господствующего класса, постановлениями, касающимися эксплуатации масс.

В введении к этому Уложению, изданному Греческой Академией, профессор Зепоп рассматривает его как продукт греческой культуры и характеризует его как „первый значительный греческий кодекс новейшего времени“. Из того, что изложено в введении к этому критическому изданию, явствует, что мнение греческого ученого неправильно, так как Уложение не было создано греками, содержит судебные обычаи, существовавшие в

Румынии и является плодом культуры на территории этой страны. При исследовании Уложения Иепиланти, даже в общих чертах, можно констатировать в нем ценные качества как формы, так и содержания.

Румынский текст написан довольно хорошо, если принять во внимание степень тогдашнего развития языка. Греческий текст, частично, написан лучше, так как греческий язык был более зрелым для выражения юридических понятий. Все же, часто румынский текст явнее и, во всяком случае, понятнее для народных масс.

С точки зрения содержания, Уложение включает в себе постановления об улучшении того, что было раньше как в отношении организации правосудия, так и в отношении положения барщинных крестьян, а также того, что касается многих прав и обязанностей.

Уложение содержит много правовых обычаев страны. Надо отметить, что оно является проявлением права Дунайских княжеств составлять законы, что в то время означало очень много, так как уже давно Молдавия и Валахия не пользовались этим правом и вновь добились его благодаря поддержке России.

Но в этом Уложении есть и много недостатков и пробелов. Все же, изучая его содержание и принимая во внимание остоятельства, при которых оно составлялось, надо признать, что оно представляет собой прогресс.

Если, согласно предисловию профессора Зепоса, Греческая академия считает это Уложение самым значительным греческим кодексом новейшего времени, то, в действительности, хотя Уложение частично и облечено в греческие одежды, оно все же является румынским сводом законов и румыны вправе считать его первым из своих кодексов нового времени.

Уложение Александра Иепиланти является, таким образом одним из наиболее важных источников Румынского права, который должен быть оценен по достоинству и подробно изучен.

Подлинным является текст Уложения Иепиланти, вышедший в 1780 году в официальном издании; в настоящем исследовании он обозначен литерой А. На экземплярах, разосланных по судебным инстанциям, имеется печать господара и подпись великого логофета. Официальное издание с обширным заглавием на греческом языке начинается словами: *Συνταγματικὸν νόμιμον* (Syntagmatikon Nomimon). Ему не дали румынского заглавия, но в одном из документов 1791 года встречается заглавие: „Правилничаскэ Кондикэ“ (Законодательная книга) и Уложение стало известным под этим названием. Кроме того Уложение получило еще название Кондикэ или Государственной Кондикэ.

Известны 4 рукописных текста Уложения, но ни один из них не является подлинной, официальной рукописью. Из них, вероятно, самая ценная — рукопись № 685, написанная в 1798 году и находящаяся в Бухарестском государственном архиве. Интересна также рукопись № 93, без даты, находящаяся в библиотеке Академии РНР.

По известным мотивам предполагалось, что эта рукопись появилась раньше официального издания 1780 года. Мотивы эти не убедительны; более

вероятно, что рукописи № 93 и 685 — независимые одна от другой — копии издания 1780 года.

В Яесской университетской библиотеке находится под № 114 рукопись, которая, за исключением греческого заглавия, содержит исключительно румынский текст. Эта рукопись обозначена литерой I.

Четвертая рукопись, обозначенная литерой Y, содержит только греческий текст.

Кроме издания 1780 года, Уложение было издано несколько раз.

В 1841 и 1865 годах оно было издано К. Н. Брэилою; первое издание содержит оба текста — греческий и румынский; второе издание — только румынский текст; также только румынский текст был издан в 1875 году И. М. Бужоряну, а в 1907 году — К. Гамандану. Оба текста вошли в издание Ш. Г. Берекета, вышедшее в 1930 году.

В 1936 году профессор Афинского университета П. И. Зепос напечатал во II выпуске IV тома трудов Афинской академии (*Πραγματεία τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν δ' αὐθῆ (β')*) научное издание крупного масштаба Уложения.

Перечисляя эти издания указывают в общих чертах их достоинства и недостатки.

В настоящем критическом издании в основу как румынского, так и греческого текста положено официальное издание 1780 года, содержащее подлинный текст; они были переданы по возможности точно. Были устранены явные ошибки; каждое исправление, казавшееся более значительным, было отмечено в критической части издания.

Что касается греческого текста, то явные орфографические ошибки были исправлены без указания на это в критической части. Так исправлено *ἐπιθει β ἐπιδή, ἀπόφασην β ἀπόφασιν, ἐξέυρου β ἡξένρου, πέρνου β παίρου, γράμα β γράμμα, ἀν καλά β ἄγκαλα* и пр., без указания на это в критической части. Сохранены непоследовательности *μοσία ἢ μωσία, ἐκξάμενον ἢ ἐγξάμενον*, так как эти слова не греческие, с неустановившейся орфографией. Не унифицированы непоследовательности в употреблении так называемого эфелкестикона, а также морфологические непоследовательности *ἐναντιεῖται ἢ ἐναντιοῦται, प्रतिεῖται ἢ प्रतिουται, νὰ ἀκολουθοῦν ἢ νὰ ἀκολουθῶσιν*, и непоследовательности в применении или опущении наращивания глагола в аористе, так как обе формы одинаково употребительны. Написано *βελίδηδων ἢ ζαπτζίδων*, так как в единственном числе встречается *βελίλης ἢ ζαπτζής*, хотя в официальном издании написано *βελίλιθων ἢ ζαπτζίδων*, но сохранено *βελίτζιδων, λουφετζίδας*, так как эти слова не встречаются в единственном числе.

При критическом разборе мало упоминается о рукописях, так как они считаются копиями официального издания.

При критическом разборе уделено особое внимание различиям между румынским и греческим текстами; они отмечены возможно подробнее, так как помогают лучше понять постановления Уложения.

Критическое издание кроме того, содержит следующие приложения: приложение I А: грамоты и другие документы, предшествовавшие состав-

лению кодекса или те, которые связаны с его составлением, обнародованием и применением; приложение I В: грамоты и другие распоряжения, изменяющие или разъясняющие тексты; приложение II: юриспруденция Кассационного суда; приложение III: главные библиографические указания. Затем следуют: оглавление, алфавитный предметный указатель; Index Graecitatis; указатель имен и слов; краткое содержание на русском и французском языках.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — Александр Иэн Ипсиланги, Господарь Валахии, по эстампу, хранящемуся в Библиотеке Академии РНР. Шифр G.S. №/92, 498-6.

Рис. 2. — Заглавная страница Уложения (Правилничаскэ Кондикэ) 1780 г. по экземпляру, хранящемуся в Библиотеке Академии РНР. Шифр ms. 4457.

Рис. 3. — Начальная страница грамоты обнародования Уложения по экземпляру, хранящемуся в Библиотеке Академии РНР. Шифр ms. 4457.

Рис. 4. — Страница с постановлениями, касающимися барщинных крестьян, по экземпляру, хранящемуся в Библиотеке Академии РНР. Шифр ms. 4457 (лист 18 г).

Рис. 5. — Предпоследняя страница Уложения по экземпляру, хранящемуся в Библиотеке Академии РНР. Шифр ms. 4457.

Рис. 6. — Последняя страница Уложения по экземпляру, хранящемуся в Библиотеке Академии РНР ms. 4457.

RÉSUMÉ

Alexandre Ypsilanti, prince régnant de Valachie de 1774 à 1782, essaya, dès le début de son règne, d'améliorer l'organisation de l'État, notamment celle de la justice. En 1775, il promulgua un acte relatif à la nouvelle organisation des instances judiciaires et de la procédure. Pour assurer l'exécution des dispositions de son chrysobulle, le prince adressa une circulaire à tous les préfets (*ispravnici*) concernant «la procédure» des jugements. Par un autre chrysobulle, émis la même année, il décida des normes à suivre dans les procès en matière de droit de préemption. Il y déclare avoir élaboré un Code (*pravilă*) qu'il fera imprimer après l'avoir soumis à tout le monde et d'après lequel on devra juger. Il en résulte que le Code d'Ypsilanti était déjà rédigé en 1775.

Ce qui détermina le voïvode à rédiger ce Code, ce fut la situation économique et politique du pays. Le système féodal avait commencé à se désagréger et les nouvelles relations de production capitaliste commençaient à se faire ressentir dans le développement de la société. Même lorsqu'elle faisait des concessions, la classe dominante sentait la nécessité de lois écrites, qui consacraient sa position et ses privilèges, ainsi que les moyens de défense susceptibles de lui faciliter l'exploitation des masses.

A cela s'ajoute la tendance de plus en plus répandue d'avoir des lois écrites permettant de suppléer aux insuffisances du droit coutumier, lequel n'était pas toujours précis et bien connu, ce qui avait pour résultat que, parfois, «les Codes (*pravilele*) altéraient le droit coutumier (*obicejurile*)» ou encore que «le droit coutumier (*obicejurile*) s'opposait aux Codes (*pravilelor*)».

On a prétendu que l'un des éléments qui avaient incité le prince régnant à légiférer avait été l'état florissant de la culture grecque qui avait atteint son apogée à la fin du XVIIIe siècle. Tout important que fût à cette époque le progrès de cette culture, on ne peut le considérer comme un élément décisif pour l'élaboration du Code d'Ypsilanti.

Un autre facteur qui a contribué à l'élaboration du Code fut la situation politique des Principautés. Le traité de Koutchouk-Kaïnardji (1774) avait accordé à la Russie le droit d'intervenir en faveur des chrétiens orthodoxes de Turquie. Grâce à ce droit, les Principautés virent aussi

s'améliorer leur situation. Elles commencèrent à réclamer leurs anciens droits et, entre autres, celui de se donner des lois sans l'immixtion de la Porte Ottomane.

D'autre part, se rendant compte qu'il était possible d'introduire dans les Principautés Roumaines le régime des capitulations — sous prétexte que, tout comme en Turquie, la justice n'y offrait aucune garantie, encore que les Principautés fussent chrétiennes — Ypsilanti voulut avoir, dès la seconde année de son règne, une organisation et une procédure judiciaire aux conceptions très avancées, inscrites également dans le code élaboré la même année.

Il n'est pas superflu de mentionner le désir du prince d'être utile aux habitants, surtout aux masses, aux pauvres, quand il s'agissait de leur rendre la justice, et aussi celui de consolider de cette manière sa situation vis-à-vis des boyards, qui essayaient de restreindre ses droits.

En ce qui concerne la rédaction du Code, le prince affirme dans les chrysobulles mentionnés, qu'il l'a élaboré «au prix de beaucoup de peine». Cela n'est pas probable. Nous savons que d'autres princes — Callimaque en Moldavie et Caragea en Valachie — ont, eux-aussi, affirmé la même chose au sujet de la rédaction de leurs codes, encore qu'il soit bien prouvé que certaines personnes connaissant le droit y avaient joué un rôle particulier. Ces princes ont donné des indications et ils se sont inspirés de ce que d'autres avaient fait, mais n'ont pas élaboré de lois eux-mêmes.

C'est de cette manière qu'aura également procédé Ypsilanti car il n'y a aucun motif de croire que, bien que pourvu d'une solide culture, il eût eu beaucoup de connaissances juridiques et qu'il eût seul rédigé le Code.

Carra, un contemporain, parle de l'ardent désir d'Ypsilanti d'avoir «un Code de lois particulières pour son Divan et celui des gouverneurs de provinces»¹⁾ et ajoute qu'il fit venir dans ce but en Valachie quelques hommes instruits.

Deux de ceux-ci nous sont connus : Raicevici et Sulzer. Le premier était le secrétaire du prince et a publié quelques observations sur la Valachie et la Moldavie, où il parle aussi du Code. Mais ce n'était pas un juriste et il ne dit rien de sa participation à l'élaboration de ce dernier.

Sulzer fut appelé en Valachie pour organiser une École Supérieure de Droit et pour établir un code à l'usage du Divan du prince et des tribunaux des districts. Il n'enseigna le Droit que peu de temps et partit mécontent, en critiquant le prince. D'ailleurs, il ne connaissait pas le droit coutumier du pays.

On a dit que le Code serait, très probablement, dû à un professeur grec, inconnu. Il y avait alors dans le pays un juriste grec, Michel Fotinopol (Photénopoulos), dont nous possédons un travail manuscrit, remontant à 1765—1766, qui s'occupe de règles juridiques, et un autre de 1777.

¹⁾ Carra, *Histoire de la Moldavie et de la Valachie, avec une dissertation sur l'état actuel de ces deux provinces*, p. 207.

Il y a eu aussi Démètre Panaghiotakis, dont nous possédons également en manuscrit, une «Technique judiciaire», présentée en 1793 au prince Moruzi.

Il est cependant difficile d'admettre la participation des collaborateurs grecs à la rédaction du Code, car on n'y fait aucune allusion, comme c'est le cas pour le *Code Callimaque* et pour le *Code (legiurea) Caragea*, où sont mentionnés Couzanos et Hristopol (Christopoulos), dont on a prétendu à tort qu'ils étaient les seuls auteurs de ces Codes.

Il est plus probable que l'élaboration du Code soit due à une ou plusieurs personnes ayant la compétence juridique requise, connaissant bien les sources mises à contribution, plus spécialement le droit coutumier du pays, et ayant également la pratique judiciaire au Divan princier, qui était la plus haute juridiction du pays. Ces personnes devaient également connaître le roumain et le grec.

En examinant les noms des grands boyards du Divan inscrits dans les chrysobulles mentionnés, nous en trouvons un, Ienăchită Văcărescu, qui a dû jouer un rôle plus important et dont on a dit qu'il fut toujours un conseiller fidèle et dévoué d'Ypsilanti.

Le prince régnant a examiné le travail en faisant des observations, collaborant de la sorte à cette œuvre.

Une fois terminé, le code fut soumis, conformément au droit du pays, à l'Assemblée Générale (*Sfatul de Obște*) composée du Métropolitite, des évêques et des grands boyards.

Il fut ensuite révisé par le prince qui le promulgua en 1780.

Il fut imprimé en langue grecque et en roumain, en septembre 1780, l'imprimerie métropolitaine.

Dans ses chrysobulles de 1775, Ypsilanti déclarait avoir fait un Code qu'il comptait publier, mais sa promulgation et son impression n'eurent lieu qu'en 1780. Un éloge du prince, imprimé en 1777, rappelle, entre autres réalisations, de ἡ συνετὴ νομοθεσία καὶ διαταγή. Par διαταγή on doit entendre le chrysobulle de 1775 pour l'organisation des départements de la justice et par ἡ συνετὴ νομοθεσία «la sage législation»; il ne saurait s'agir que du Code (Syntagmation Nomicon).

Le retard apporté à la promulgation et à l'impression pourrait s'expliquer, dans une certaine mesure, par des modifications et des discussions dans l'Assemblée Générale, mais, pour cela, point n'était besoin de tant d'années ¹⁾, surtout que, à en croire Carra, le prince régnant avait l'ardent désir de promulguer son Code et de le faire imprimer.

Ce retard a dû avoir une autre cause. La Turquie prétendait que les Principautés Roumaines faisaient partie intégrante de l'Empire Ottoman et qu'elles n'avaient pas le droit de légiférer sans son acquiescement. Nous avons, à l'appui de cette opinion, l'affirmation de Carra qui dit qu'Ypsilanti promulguera le Code «si le despotisme ingrat et odieux de la Sublime Porte n'y met aucun obstacle».

¹⁾ Pour le *Code Caragea*, bien plus volumineux, moins de deux ans suffirent: cf. *Legiurea Caragea, édition critique*, Edition de l'Académie de la R.P.R., Bucarest, 1955, Introduction, p. VI—VII.

Bien qu'achevé en 1775, le Code d'Ypsilanti ne pouvait pas être promulgué et imprimé, car la Porte s'y opposait.

Le traité de Koutchouk-Kaïnardji changea la situation. La Russie commença à intervenir en faveur des Principautés. Quelques années après, la Turquie dut céder et c'est ainsi qu'Ypsilanti put imprimer son Code. Il est difficile de trouver une autre explication à ce retard.

Jusqu'en 1780, le Code fut appliqué d'après des copies manuscrites, ce qui était chose courante ²⁾.

Le Code fut imprimé sur deux colonnes : en grec et en roumain.

En comparant ces deux textes, on constate des ressemblances, ce qui était normal, et des différences ; mais, en général, le texte roumain est plus à la portée de tout le monde.

Ce qu'il y a surtout d'important c'est la constatation que le texte grec contient beaucoup de mots roumains, dont plus d'un aurait pu être remplacé par des mots grecs.

Le grand nombre de mots roumains du texte grec prouve suffisamment que c'est le texte roumain qui fut rédigé le premier, par des Roumains qui étaient au courant du droit coutumier roumain et de la pratique judiciaire du Divan et qui connaissaient aussi la langue grecque. Après avoir rédigé le texte roumain, on rédigea le texte grec, où se retrouvent tant de mots roumains. Il n'est point admissible que le texte grec, plein de termes roumains, ait été rédigé d'abord et qu'une traduction roumaine en ait été faite ensuite. Il était d'ailleurs tout naturel que le Code fût rédigé d'abord en roumain, destiné qu'il était à l'usage du peuple roumain. Ainsi s'expliquerait le fait que le chrysobulle de 1775, «pour l'organisation des départements de justice», ne soit rédigé qu'en roumain ; on n'en a pas retrouvé le texte grec.

Parmi les sources du Code — indiquées par Ypsilanti — se trouvent au premier rang les lois impériales, mots qui visent les Basiliques et probablement aussi d'autres sources gréco-romaines. Michel Fotinopol (Photéinopoulos) avait rédigé deux recueils de lois, qui circulaient en manuscrit et où se trouvent des renvois aux Basiliques (édition Fabrot, Paris, 1647). Étant donné que certains textes du Code Ypsilanti ressemblent à des textes des travaux de Fotinopol, on a prétendu qu'il aurait pris les travaux de ce dernier pour modèle, assertion dépourvue de fondement car il y a des différences, quant à l'étendue, à la disposition des matières, au contenu, etc. Mais les rédacteurs du Code Ypsilanti ont certainement connu le manuel de Fotinopol de 1765/66 et peut-être l'ont-ils utilisé pour la connaissance des Basiliques.

Le droit coutumier du pays en fut la source principale. On en choisit les dispositions les plus anciennes, comme ayant la même force que les

²⁾ Ypsilanti déclare avoir également fait un code pénal et un code rural, au sujet desquels nous ne possédons aucune preuve qu'ils aient été imprimés. Il est difficile d'admettre que le prince ait fait une affirmation inexacte. Il est plus probable que ces codes aient existé en manuscrits, qui se sont perdus.

Codes. Certaines coutumes figurent également dans l'ouvrage de Fotinopol de 1777, livre IV. Il n'est pas croyable que les auteurs du Code, qui connaissaient mieux que les étrangers les coutumes du pays, les aient empruntées au travail de Fotinopol. Il est bien plus plausible que ce dernier les ait empruntées au Code Ypsilanti.

L'affirmation que beaucoup de ces coutumes proviennent de l'ancien droit hellénique n'est pas plus justifiée. Elles appartiennent au peuple roumain et on les trouve également dans différents documents très anciens. Il y en a qui ressemblent à celles des peuples du Sud-Est européen. La ressemblance s'explique par le fonds ancestral commun qui se trouve à leur origine.

Outre les lois impériales et les coutumes, on introduisit également dans le Code certaines dispositions conformes aux décisions du Divan princier — qui furent trouvées nécessaires dans la pratique judiciaire.

De plus, il ressort de l'analyse des textes que les rédacteurs du Code possédaient des connaissances étendues. Ils étaient au courant des travaux de Montesquieu (*L'Esprit des Lois*), de Beccaria (*Dei delitti e delle pene*) et des instructions de Catherine II. Ils connaissaient les idées de réforme de la seconde moitié du XVIIIe siècle et ils ont consacré certains principes fondamentaux progressistes bien avant d'autres législations.

En ce qui concerne l'application de ce Code, après le remplacement d'Ypsilanti par un autre voïvode, l'Assemblée Générale demanda à ce dernier, Nicolas Caragea, s'il approuvait le maintien de la loi d'Ypsilanti. Par un rescrit du 25 octobre 1782, le nouveau prince régnant déclara que, étant donné que le Code avait été rédigé avec la collaboration de l'Assemblée Générale, il le confirmait. C'est pourquoi le Code Ypsilanti demeura en vigueur. Ce Code fut ensuite utilisé pour l'élaboration du *Code Caragea* (*Legiuirea Caragea*) et il eut force de loi jusqu'au 1er septembre 1818, date à laquelle entra en vigueur ce dernier Code qui n'abroge pas expressément l'ancien, mais le fait tacitement, par des dispositions contraires. Il resta cependant applicable aux questions soulevées avant son abrogation.

A partir du 1er décembre 1865, il fut abrogé par l'article 1912 du *Code civil*. Les dispositions de procédure et autres furent également abrogées par différentes lois.

Il continua à être appliqué aux situations remontant à l'époque où il était en vigueur.

Il arrive encore de nos jours que les tribunaux appliquent, conformément aux principes qui régissent l'application des lois au cours du temps, des dispositions du Code Ypsilanti, notamment lorsqu'il s'agit de litiges ayant trait à la petite propriété paysanne (*moșnenească*).

L'étude du contenu du Code n'entre pas dans le cadre d'une introduction. Des études détaillées restent encore à faire — séparément — surtout à l'aide de cette édition et des annexes qu'elle renferme.

Cependant quelques *considérations générales* ne sont pas superflues.

Le Code Ypsilanti contient des *dispositions diverses* : dispositions d'organisation judiciaire, de procédure, de droit civil et pénal, etc. Il constituait une sorte de guide dans les différentes matières du Droit.

Créé par la classe dominante pour la défense de ses intérêts, il représente une superstructure juridique où abondent les conceptions féodales, les privilèges de la classe possédante, des dispositions pour l'exploitation des masses.

Dans l'introduction de ce Code, édité par l'Académie d'Athènes, le professeur Zepos le considère comme un produit de la culture grecque et le tient pour «le premier code grec important des temps modernes». Il ressort de ce qui a été dit dans l'introduction de notre édition critique que cette opinion du savant grec est inexacte, car ce Code n'a pas été rédigé par des Grecs. Il comprend des coutumes juridiques roumaines et c'est un produit de la culture roumaine.

Il ressort d'un examen, même sommaire, que le Code Ypsilanti possède des qualités appréciables tant pour la forme que pour le fond.

Le texte roumain se présente assez bien si l'on tient compte de l'état de la langue roumaine à l'époque. Le texte grec est en partie meilleur, car la langue grecque était plus apte à exprimer les notions juridiques. Cependant, le texte roumain est souvent plus clair et, en tout cas, plus facile à comprendre pour les masses populaires.

Au point de vue du fond, le Code contient des dispositions ayant en vue l'amélioration de ce qui existait, tant pour l'organisation de la justice que pour la situation des paysans corvéables (*clăcași*), ainsi que pour de nombreux droits et obligations.

Le Code renferme beaucoup de coutumes du pays. Nous mentionnerons qu'il est une manifestation du droit des Principautés d'établir des lois, fait insigne à l'époque, car ce droit, qui n'avait plus été exercé depuis longtemps, était recouvré maintenant grâce à l'appui russe.

Mais ce Code présente également des lacunes et des imperfections. En étudiant son contenu et compte tenu des circonstances de son élaboration, nous pouvons cependant dire qu'il représente un progrès.

Si l'Académie d'Athènes — dans la préface de Zepos — le considère comme le plus important code grec de l'époque moderne, la vérité est que, même sous le badigeon grec qui le recouvre en partie, le Code Ypsilanti est un code roumain et que les Roumains ont le droit de le considérer comme *le premier de leurs Codes de l'époque moderne*.

Le Code d'Alexandre Ypsilanti représente ainsi une des sources les plus importantes du Droit roumain, laquelle doit être appréciée à sa juste valeur et étudiée plus en détail.

Le texte authentique du Code Ypsilanti est celui de l'édition officielle de 1780, que nous désignons dans la présente édition par le sigle A. Les exemplaires distribués aux instances judiciaires sont revêtus du sceau princier et du paraphe du grand-logothète (ministre de la justice). L'édition officielle, qui porte en grec un titre étendu, débute par les mots

Συνταγματικὸν Νομικὸν (Syntagmation Nomicon). En roumain, elle n'a pas de titre, mais dans un document de 1791 on rencontre celui de «*Pravilniceasca Condiacă*» (Code de Lois) et c'est sous ce titre qu'elle a toujours été connue. On l'a appelée encore *Condiacă* (Code) ou *Condica țării* (Le Code du pays).

On connaît aussi 4 manuscrits où se trouve le texte du Code, mais aucun n'est le manuscrit original officiel. Le plus précieux d'entre eux semble être le manuscrit 685, écrit en 1798, qui se trouve aux Archives de l'Etat à Bucarest. Un manuscrit également intéressant est le manuscrit 93, sans date, de la bibliothèque de l'Académie de la R.P.R., que nous avons noté par le sigle R.

Certains motifs ont fait croire que ce manuscrit était antérieur à l'édition officielle de 1780. Ces motifs ne sont pas convaincants ; il est plus certain que, tout comme le manuscrit 685, le manuscrit 93 est une copie, indépendante de l'autre, exécutée d'après l'édition de 1780.

La Bibliothèque de l'Université de Jassy possède, sous la cote 114, un manuscrit qui, à part le titre grec du Code, ne contient que le texte roumain. Ce manuscrit a reçu le sigle I.

Le quatrième manuscrit, que nous désignons par Y, ne renferme que le texte grec.

Outre l'édition de 1780, le Code a été *édité à plusieurs reprises*.

En 1841, et 1865 il l'a été par C. N. Brăiloiu. La première édition, publiée par ce dernier, comprend les deux textes, le grec et le roumain ; la seconde, le texte roumain seulement. Le texte roumain seul a également été édité en 1875 par I. M. Bujoreanu, et en 1907 par C. Hamangiu. Les deux textes ont été inclus dans l'édition de St. Gr. Berechet, parue en 1930,

En 1936, le professeur P. I. Zepos, de l'Université d'Athènes, a donné, dans les Travaux de l'Académie d'Athènes, t. 4, no 2, (Πραγματεῖαι τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τόμος δ' ἀριθμ. β') une édition savante et de grandes proportions du Code.

En énumérant ces éditions, on a indiqué sommairement leurs qualités, aussi bien que leurs défauts.

Dans la présente édition critique, le texte roumain aussi bien que le texte grec ont à leur base l'édition officielle de 1780, qui contient les textes authentiques, textes qui ont été rendus aussi fidèlement que possible. Cependant les erreurs évidentes ont été redressées, mais toute rectification qui a semblé présenter quelque importance a été signalée dans l'appareil critique.

Pour ce qui est du texte grec, on a tacitement corrigé les fautes manifestes d'orthographe, comme, c'est le cas des itacismes, sans en faire mention dans l'appareil critique. C'est ainsi que l'on a émendé ἐπειδείν en ἐπειδή, ἀθθεντία en ἀθθεντία, ἡγεμονεία en ἡγεμονία, ἀπόφασιν en ἀπόφασιν, ἱξεύρου en ἡξεύρου, πέρνου en παίρου, γράμα en γράμμα, ἀν καλά en ἀγκάλα etc. Les inconséquences ont été conservées μοσία et μωσία, ἐκζάμενον et ἰκζάμενον, étant donné qu'il s'agit là de mots non-grecs, sans orthographe bien définie. On n'a unifié ni les inconséquences dans l'emploi du ν

éphelcystique, ni les inconséquences d'ordre morphologique *έναντιεῖται* et *έναντιοῦται*, *προτιμείται* et *προτιμᾶται*, *νά ακολουθοῦν* et *νά ακολουθῶσιν*, pas plus que celles relatives à la présence ou à l'absence de l'augment à l'aoriste, puisque les deux formes sont usitées l'une comme l'autre. On écrit *βελίγηδων* et *ζαπτζήδων*, parce que l'on rencontre au singulier *βελίγης* et *ζαπτζής* bien que l'édition officielle écrive *βελίγιδων* et *ζαπτζίδων*; mais on a maintenu *βελίτζιδων*, *λουφετζίθας* parce que ces deux termes ne se rencontrent pas au singulier.

Les manuscrits ont été rarement mentionnés dans l'appareil critique, car ils sont considérés comme des copies de l'édition officielle.

L'appareil critique accorde toutefois une attention particulière aux différences qui existent entre le texte roumain et le texte grec : celles-ci, qui ont trait le plus souvent à la forme et, de temps en temps, au fond, ont été notées d'une façon aussi détaillée que possible, parce qu'elles permettent une meilleure compréhension des dispositions du Code.

La présente édition critique comprend encore les annexes suivantes : *Annexe I A* : chrysobulles et autres documents antérieurs à la rédaction du code ou en rapport avec sa rédaction, sa promulgation et son application ; *Annexe I B* : chrysobulles et autres dispositions modifiant ou expliquant les textes ; *Annexe II* : jurisprudence de la Cour de Cassation ; *Annexe III* : Principales indications bibliographiques. Suivent : une table analytique des matières, un index alphabétique des matières ; *l'Index graecitatis* ; l'index des noms propres et des termes spéciaux ; des résumés en russe et en français.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Alexandre Jean Ypsilanti, Prince régnant de Valachie, d'après une estampe de la Bibliothèque de l'Académie de la R.P.R. (cote G.S. 1/92, 498-6).

Fig. 2. — Titre du Code de 1780 d'après l'exemplaire de la Bibliothèque de l'Académie de la R.P.R. (cote ms. 4 457).

Fig. 3. — La première page du chrysobulle par lequel le Code est promulgué, d'après l'exemplaire de la Bibliothèque de l'Académie de la R.P.R. (cote ms. 4 457).

Fig. 4. — Page contenant les dispositions relatives aux corvéables, d'après l'exemplaire de la Bibliothèque de l'Académie de la R.P.R. (cote ms. 4 457 ; page 18 r.).

Fig. 5. — Avant-dernière page de l'exemplaire de la Bibliothèque de l'Académie de la R.P.R. (cote ms. 4 457).

Fig. 6. — Dernière page de l'exemplaire de la Bibliothèque de l'Académie de la R.P.R. (cote ms. 4 457).

TABLA DE MATERIE

	Pag.
<i>Introducere</i>	3
Intocmirea pravilei, 3. Cine a lucrat la intocmirea acestei pravile p. 5. Cît timp s-a lucrat pentru intocmirea acestei pravile? 8. Deosebiri dintre textul românesc și grecesc 10. Care dintre cele două texte a fost întocmit mai întîi 13. Izvoarele pravilei 14. Aplicarea pravilei 16. Considerații generale 17. Ediția de la 1780, Manuscrisul B 20. Manuscrisul R 21. Manuscrisul I. 23. Manuscrisul Ț 23. Edițiile Brăiloiu, 24. Ediția Bujoreanu, 25. Ediția Hamangiu, 25. Ediția Berechet, 26. Ediția P. I. Zepos, 26. Ediția de față 31.	
<i>Sigle, semne și prescurtări</i>	35
<i>Pravilniceasca condică, text românesc și grecesc</i>	36
Pravilniceasca condică. Scara 38. Hrisovul de promulgare 42. I. Pentru Divanul domnesc 48. II. Pentru judecătoria veliților boieri. 50. III. Pentru al doilea departamenturi 54. IV. Pentru al treilea departament a vinovățiilor 54. V. Pentru judecători 58. VI. Pentru vechii 62. VII. Pentru cei ce se judecă, adică pentru pîrișii și pîrișii. 64. VIII. Pentru hotărîrile judecătorilor 66. IX. Pentru apelație 68. X. Pentru zapcii 68. XI. Trepedile de aici cele obișnuite 70. Trepedile județelor 70. XII. Pentru cei ce se chiamă la judecată de sînt datori a veni sau nu 72. XIII. Pentru judecătoria ot vel spătar 74. XIV. Pentru judecătoria ot vel agă 76. XV. Pentru judecătorii după la județe 76. XVI. Drepturile stăpînilor moșiilor ce au asupra locuitorilor. 80. XVII. Pentru ispravnici 88. XVIII. Pentru vornice. 90. XIX. Pentru zestre 92. XX. Pentru moștenire 98. XXI. Pentru trimirie 102. XXII. Pentru diiată 106. XXIII. Pentru epitropi 108. XXIV. Pentru împrumuturi 110. XXV. Pentru chezășie 114. XXVI. Pentru dobinzi 116. XXVII. Pentru anarghirie 120. XXVIII. Pentru martori 122. XXIX. Pentru jurămînt 126. XXX. Pentru bărbat și muliera lui 128. XXXI. Pentru părinți și copii 128. XXXII. Pentru protimisis 130. XXXIII. Pentru vînzarea cea fără de temeiu 140. XXXIV. Pentru hotărnicie 140. XXXV. Pentru cei ce zidesc în loc străin 142. XXXVI. Pentru țigani 144. XXXVII. Pentru moșii și	

heleştee 150. XXXVIII. Pentru mori nouă 150. XXXIX. Soroacile vremii, adică după pravili soroc, pînă la cîți ani să se porneasă orice piră. 152. XL. Pentru zilele ce nu se caută judecăți. 154. XLI. Pentru dijma porumbului 156.

<i>Anexa I A</i> : Hrisoave și cărți domnești premergătoare alcătuirii Pravilniceștii condici sau în legătură cu promulgarea și aplicarea ei	161
<i>Anexa I B</i> : Hrisoave, cărți și pitace domnești și anaforale, care explică sau modifică textul Pravilniceștii condici	189
<i>Anexa II</i> : Jurisprudența	211
<i>Anexa III</i> : Indicațiuni bibliografice	215
Indice cronologic al documentelor	219
Indice de materii	221
<i>Index Graecitatis</i>	227
Indice de cuvinte	231
Lista figurilor	233
Rezumat în limba franceză	247
Tabla de materii (în limba franceză)	255

СОДЕРЖАНИЕ

	Стр.
<i>Введение</i>	3
<p>Составление Уложения, 3. Кто работал над составлением этого Уложения, 5. Сколько времени работали над составлением этого Уложения, 8. Различия между румынскими и греческими текстами, 10. Который из двух текстов составлен раньше, 13. Источники, по которым составлено Уложение, 14. Применение Уложения, 16. Общие соображения, 17. Издание 1780 г. Рукопись В, 21. Рукопись I, 23. Рукопись У, 23. Изданке Браилою, 24. Издание Бужоряну, 25. Издание Гаманджю, 25. Издание Берекет, 26. Греческие издание П. И. Зепоc, 26. Настоящее издание, 31.</p>	
<i>Титлы, знаки, сокращения</i>	35
<i>Уложение, румынский и греческий тексты</i>	36
<p>Уложение. Графический масштаб, 38. Грамота об обнародовании, 42. I. Для верховного Государского Дивана, 48. II. Для суда великих бояр, 50. III. Для второго отделения, 54. IV. Для третьего отделения виновных, 54. V. Для судей, 58. VI. Для защитников, 62. VII. Для судящихся, то есть для обвиняющей и обвиняемой сторон, 64. VIII. Для судебных решений, 66. IX. Для обжалования, 68. X. Для уездных властей, 68. XI. Об обычных местных судебных делах, 70. Об уездных судебных делах, 70. XII. Об обязанных и не обязанных являться в суд по вызову, 72. XIII. Для военного суда, 74. XIV. Для административного суда, 76. XV. Для уездных судов, 76. XVI. Права владеющих поместьями в отношении жителей, 80. XVII. Для исправников, 88. XVIII. Для сельских старост, 90. XIX. О приданом, 92. XX. О наследстве, 98. XXI. О трети, 102. XXII. О завещании, 106. XXIII. О попечительстве, 108. XXIV. О займах, 110. XXV. О поручительстве, 114. XXVI. О прибылях, 116. XXVII. О несостоятельности, 120. XXVIII. О свидетелях, 122. XXIX. О присяге, 126. XXX. О состоящих в браке, 128. XXXI. О реди-</p>	

телях и детях 128. XXXII. О первенстве 130. XXXIII. О незаконной продаже, 140. XXXIV. О межевании, 140. XXXV. О строительстве на чужой земле, 142. XXXVI. О цыганах, 144. XXXVII. О поместьях и прудах, 144. XXXVIII. О новых мельницах, 150. XXXIX. Об отстрочках, то есть до скольких лет по положению о сроках можно возбудить любое судебное преследование, 152. XL. О днях, свободных от судопроизводства, 154. XLI. Об издолжине для кукурузы, 156.

<i>Приложение I A.</i> Грамоты и указы господарей, предшествующие составлению Уложения или связанные с его обнародованием и применением	161
<i>Приложение I B.</i> Грамоты, указы и удостоверения господарей, а также приказы, объясняющие или применяющие текст Уложения	189
<i>Приложение II</i> Юриспруденция	211
<i>Приложение III</i> Важнейшие библиографические указания	215
Хронологический указатель документов	219
Предметные указатели к Уложению	221
Index Graecitatis	227
Указатель слов	231
Указатель рисунков	233
Краткое содержание на русском языке	247
Краткое содержание на французском языке	255

TABLE DES MATIÈRES

	Pag.
<i>Introduction</i>	3
Elaboration du Code, p. 3. Les auteurs du Code., p. 5. Durée de l'élaboration du Code, p. 8. Différences entre les textes roumain et grec, p. 10. Lequel de ces deux textes a été rédigé d'abord? p. 13. Sources du Code, p. 14. Application du Code, p. 16. Considérations générales, p. 17. Edition de 1780. Manuscrit B 20. Manuscrit R. 21. Manuscrit I, p. 23. Manuscrit Y p. 23. Editions de Brăiloiu, p. 24. Edition de Bujoreanu, p. 25. Edition de Hamangiu, p. 25. Edition de Berechet, p. 26. Édition grecque de P. I. Zepos, p. 26. Elaboration de la présente édition, p. 31..	
<i>Sigles, signes et abréviations</i>	36
<i>Pravilniceasca Condiică</i> (Code Ypsilanti), texte roumain et texte grec, p.	35
Table des matières, p. 38. Chrysobulle de promulgation, p. 42. I. Du divan princier, p. 48. II. Du tribunal des grands boyards, p. 50. III. Des départements (tribunaux), p. 54. IV. Du département (tribunal) pénal, p. 54. V. Des juges, p. 58. VI. Des mandataires, p. 62. VII. Des parties litigantes : demandeurs et défendeurs, p. 64. VIII. Des jugements, p. 66. IX. De l'appel, p. 68. X. Des zapcii (sous-préfets), p. 68. XI. Des frais de justice, p. 70. Des frais de justice par départements, p. 70. XII. Des personnes citées en justice ; si elles sont obligées d'y comparaître ou non, p. 72. XIII. Du tribunal du grand <i>spătar</i> , p. 74. XIV. Du tribunal du grand <i>aga</i> , p. 76. XV. Des juges des districts, p. 76. XVI. Les droits des propriétaires des terres sur leurs corvéables, p. 80. XVII. Des <i>ispravnicii</i> (préfets), p. 88. XVIII. Des <i>vorniceii</i> , p. 90. XIX. De la dot, p. 92. XX. Des successions, p. 98. XXI. De la <i>trimirie</i> , p. 102. XXII. Du testament, p. 106. XXIII. Des tuteurs, p. 108. XXIV. Des prêts, p. 110. XXV. De la garantie, p. 114. XXVI. Des intérêts, p. 116. XXVII. De l' <i>anarghirie</i> , p. 120. XXVIII. Des témoins, p. 122. XXIX. Du serment, p. 126. XXX. Du mari et de sa femme, p. 128. XXXI. Des parents et des enfants, p. 128. XXXII. Du protimisis (préemption), p. 130. XXXIII. De la vente nulle ou annulable, p. 140. XXXIV. De l'action en bornage, p. 140. XXXV. Des constructions sur le terrain d'autrui, p. 142. XXXVI.	

	<u>Pag.</u>
Des tziganes, p. 144. XXXVII. Des terres et des étangs, p. 150. XXXVIII.	
Des moulins, p. 150. XXXIX. De la prescription des actions, p. 152.	
XL. Des jours fériés, p. 154. XLI. De la dîme du maïs, p. 156.	
<i>Annexe I A</i> : Chrysobulles et rescrits princiers antérieurs à l'élaboration du code Ypsilanti ou ayant trait à sa promulgation et à son application	161
<i>Annexe I B</i> : Chrysobulles, rescrits princiers et rapports expliquant ou modifiant le texte du Code Ypsilanti	189
<i>Annexe II</i> : Jurisprudence	217
<i>Annexe III</i> : Principales indications bibliographiques,	215
Index chronologique des documents.	219
Index des matières du Code Ypsilanti	221
<i>Index Graecitatis</i>	227
Index des termes	231
Explication des figures	233
Résumé russe	247
Résumé français	253

Dat la cules 14.07.1956. Bun de tipar 22.05.1957. Tiraj 2700.
 Hîrtie velină 80 g/mp. Format 16/70 x 100. Coli editoriale 13,3.
 Coli de tipar 163/4. A. 03095/1956.
 Indicele de clasificare pentru bibliotecă mari și mici 34(498).

Tiparul executat sub com. nr. 1856 la Întreprinderea poligrafică nr. 3,
 Bd. 6 Martie nr. 29, București — R.P.R.

E R A T Ă

Pag.	rindul	in loc de :	se va citi :
81	6 de sus	τὴν χρεῖαν	κατὰ τὴν χρεῖαν
121	2 de jos	B	B 23
123	8 „ „	ἀγωσίαν	ἀγνοσίαν
125	2 „ „	καὶ	καὶ δὲν
135	6 „ „	φυλάττωντα	φυλάττωνται
173	12 „ sus	domnia	domnia mea
216	20 „ „	Dipozițiuni	Dispozițiuni